BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
148
A
29
NAPOLI

XX V. 17

C. PLINII SECVNDI NOVOCOmenſis Liber de Viris in re militari & adminiſtranda republica illuſtribus,

à multis mendis repurgatus, & nouis Commẽtarijs nunc primùm per CONRADVM LYCOSTHENEM ita illuſtratus, ut ad omnes Romanorum hiſtorias plurimum lucis & utilitatis adferat.

VNA CVM EIVSDEM PLINII uita, Rerumq; & uerborum omnium Indice copioſiſsimo.

AD LECTOREM.

Romanas acies, regumq; illuſtria facta
Si cupis, hoc ſumas fac breue Lector opus.
Quod breue ſit quamuis, ingentia pondera rerum
Continet, & ueterum fortia facta uirûm.

BASILEAE.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

IN ZOILVM.

Prodeſſe uult Lycoſthenes: quid inuides
Lycoſtheni, uolens nocere Zoile?
Mali quid optem tibi, niſi ut uiuas diu,
Viuens diu quo torqueare Zoile?
Mali quid optem tibi, niſi ut pereas citò,
Liuoris ut pœnas tui luas citò?

AD CLARISSIMOS ET NOBILISSIMOS VIROS, PHILIPPVM BECKLIN, & IACOBVM *eius filium, Mundatenſis ditionis Præfectū, Conradi Vuolfhardi Rubeaquenſis in Plinium Nouocomenſem,*

PRAEFATIO.

LVCIVM Lucullum, hominem apud Romanos diſertiſsimum, ideò in Aſiam profectum, apud Ciceronē legimus, ut hiſtorias, fortiorūq́; uirorum egregia dicta & facta, auocatus à ciuilibus negocijs, quietius euolueret: ubi perexiguo temporis interuallo in tantum eruditionis ac uirtutis faſtigium euectus eſt, ut paulo poſt nō ſolum doctiſsimos Græco ſermone libros de bello Marſico (cui ipſe cum Sylla interfuit) cōſcripſerit, ſed tantus etiam imperator factus ſit, ut & Mithridates rex poſt Alexandrum maximus, hunc à ſe maiorem ducem cognitū, quàm quenquā eorum quos legiſſet, aut uidiſſet, ingenuè confiteretur. Non ignorauit profectò Lucullus, uir prudētiſsimus, quos fructus hiſtoriarū lectio, quas utilitates item uitæ legentibus ſuppeditaret. Poſuerūt quip

pe hiſtorici tanquam in ſpeculo, non ſolum uitam & diuerſos hominũ mores, ſed facta quoq;, conſilia, euentus: oſtendunt quibus artibus, qua diſciplina, quibus moribus maxima quęq; imperia orta ſint, & maximi imperatores nomen ſibi immortale apud poſteros pepererint: rurſumq́; qua uitiorum labe infecta ampliſsima regna corruerint, & ex ſummo in imum præcipitauerint, & alia innumera. quã ob cauſam Demoſthenes nõ tantũ ad hiſtoriarũ lectionẽ alios ſępenumero cohortatur, ut inde formarẽt iudiciũ, ſed ipſe quoq; Thucididẽ de bello Peloponnenſium atq; Athenienſium ſcribentem, adeò familiarem legẽdo ſibi fecit, ut octies eum deſcripſerit: amauit non aliter Xenophontem Cicero, cuius hiſtoriam nil aliud quàm πολιτείαν eſſe ſciuit, quæ uarias conſtituendarum rerum formas adumbraret, in quę omnis poſteritas tanquam in uitę exemplar inſpicere deberet, ut inde non ſolum ætate iuniores ad uitam redderentur inſtructiores, ſed ſenes quoq; uarijs cõſilijs & caſibus edocerentur. Habet hæc ætas ex quotidiana rerum experientia multa, ut iunioribus exponat natu, quę non ſine admiratione, arrectis circumſtantium auribus, percipiuntur, inaudita prius: ſed hiſtoriarũ lectio ſenibus longè præferenda eſt, quæ repetitis retro infini-

ti

tis annis, ita dicta & facta fortiũ uirorum recitat, ut præteritis ſeculis nõ tantum uixiſſe, ſed ipſis quoq; rebus interfuiſſe uideamur. Tanto igitur ſenibus anteponendæ ſunt hiſtoriç, quanto plura negocia cõplectitur hiſtoria multorũ ſeculorum, quàm faciat etiã lõgiſsima hominis uita. Quid igitur utilius, quid iucũdius eſſe poteſt in omni mortaliũ uita, quàm uidere maiorũ noſtrorum unum in locum digeſtos mores, conſilia, & fortunas: exiguoq; tempore tantum legendo conſequi, ut ab orbis exordio tibi uixiſſe uideare? Pulchrum eſt profectò, bonorũ uirorum uirtutes imitari: pulchrũ etiam eſt, ut ueriſsimè Diodorus ait, ex aliorum erratis in melius inſtituere uitam. Sic Scipio ſe ueterũ imagines intuentem, ad uirtutem & præclara facinora ſuſcipienda incitari dicerç ſolebat, ne uideretur ignorare, hoc cõſilio ſcriptas eſſe hiſtorias, ut omnia humanorum officiorum exempla tanquã in illuſtri poſita loco cernerentur: quæ ſi nihil ad erudiendos excitandosq; mortaliũ animos cõducunt, cur quæſo Alexander Seuerus, Romanorum imperator, quoties ſibi deliberandũ de negocio bellico foret, hiſtoriarum peritos in primis conſuluit, ut ſuarum rerum euentũ ex aliorũ caſibus colligeret? Cur ex paulo recẽtioribus Alfonſus ſenior, inuictiſsimus Calabriç

dux, Antonio poetę & hiſtorico tam impenſe dedit operam, quàm ut hominem eruditũ & hiſtoriarum peritiſsimũ, aliquid ex priſcorum annalibus referentem audiret: qui licet ex multa hiſtoriarũ cognitione bellandi habitum ſibi cõparaſſet, in nullam tamen expeditionem unquã profectus eſt, in qua libros Romanarum hiſtoriarũ non ſecum habuerit, in quibus tanquam in tabula uidit, Pauli Aemylij humanitatẽ & clementiam, Bruti & Torquati ſeueritatem, Caſsij conſtantiã, Catonis ſanctitatem, Fabij & Reguli fidem: Scipionis Aemyliani, Attilij Reguli, Fabricijq́ continentiam, cunctationem Fabij, Camilli celeritatem. Vidit prætere a Tarquinij Superbi, Claudij Neronis, ac C. Cæſaris in occultandis conſilijs prudentiã: Scipionis Africani, M. Catonis, & C. Marij in explorãdis hoſtium conſilijs, & inſidijs ſolertiam: Quinti Metelli, Liuij Salinatoris, & Cnei Pompeij in ordinanda acie ſtudium: Papyrij Curſoris, Attilij Glabrionis, & Valerij Leuini in acie hoſtium turbanda aſtutias. Vidit & alia infinita domi et foris profutura, quibus Ro. hiſtorię ita ſcatent, ut dignę ſemper præ cæteris habitæ ſint, ut nunquam de manibus deponantur. Græcorũ quidem hiſtorias multi doctiſsimè cõſcripſerunt: ſed in his maior dicendi ueritas interdũ requiritur, cum uideamus

mus quantum in una ſæpenumero recitanda hiſtoria diſcrepent, & quàm turpiter ſedent, dum alter alterius mendacia refellere nititur. Reprehendit enim Ephorus Hellanicum, Timæus Ephorū: Polybius Philinum inſectatur, Herodotum Halicarnaſſeū quàm plurimi fabulatorem magis quàm hiſtoricū iudicant, Diodorū Siculum Plinius primùm apud Græcos nugari deſijſſe ſcribit. quæ diſcrepantia inde nimirū nata eſt, quod ab initio nullam ferè unquam curam Græciæ populi adhibuerunt, ut præclara ſuorum facinora ſcriberentur, ac poſteris imitanda relinquerentur. Poſtea uerò cum doctorū (quos Græcia ſemper habuit præ cæteris) uirorum copia eſſet, in tantam fandi licentiam inciderunt, ut cum maiorem rerum in Græcia geſtarum partem ignorarent, ac proprijs affectionibus ducerentur, fabulas potius quàm hiſtorias ſcripſerint. Et hinc nimirum Satyricus exclamat, Quicquid Græcia mendax audet in hiſtoria. & hinc etiam Fabius Quintilianus in Oratorijs ſuis inſtitutionibus, Græcis hiſtoricis poeticæ ſimilem eſſe licentiam ait. Vt nihil de Luciano dicam, qui Græcus non dubitauit eos *τεράςια καὶ μυθώδη συγγεγραφότας* uocare. Verùm hæc nõ ideo dico, quod cõtumelioſus in Græcos eſſe uelim, & ex manibus eorū hiſtorias ideo abijciendas

temerè putem, quod à ueritatis tramite interdũ aberrauerint. Non enim adeò à ſenſu hominis remotus ſum, ut neſciã quid Grę cis acceptum nobis referendum ſit: à quibus, ut nil aliud dicam, quicquid præclarum eſt in omnibus ferè artibus & diſciplinis, ad nos tanquam per manus tranſlatum eſt: ſed hiſtorias Grę cas, quod ad fidem & primam hiſtoriæ legem attinet, cum Romanis ſimpliciter confero, qui adeò Spartam ſuam adornarunt, ut æquus rerum cenſor fateri planè cogatur, infucata, incorrupta, & integra omnia ut geſta ſunt, literarum monumentis conſcripta eſſe, Nec quidem iniuria, quum Romani tam ſtudioſi ſuarum rerum ab ipſo Vrbis exordio fuerint, ut unuſquiſq; ciuium domeſticam rationẽ totius uitæ ſuæ per ſingulos dies annotare, legibus in id promulgatis iuberetur. Quæ res quum ex dignitate populi eſſe uideretur, in conſulatu poſtea diurna ſenatus acta ſignabãtur, & deinde ſemper res illuſtres annalibus à Põtificibus (quibus domi tabulæ in id propoſitæ erãt) quotidiana uerò diurnis actis, literis mãdabãtur. quã deinde ſcribẽdi ſimilitudinẽ pimũ ſecuti ſunt, Piſo, Fabius Pictor, & ille Cato, quem parẽs eloquentię Cicero bonarũ artium magiſtrũ appellare auſus eſt, & quidam alij, quos hic cõmemorare non modò nimis longum, ſed

ſuper-

ſuperuacaneum quoq; & tędioſum eſſet, qui abſq; ullis uerborũ ambagibus, colorumq́; ornamentis, infucato nitore, rerum à Romanis geſtarum monumenta reliquerunt, eam magna cura & ſolertia hiſtoriæ legem obſeruantes, quæ præcipit, ne quid hiſtoriographus falſi dicat, neu quid ueri dicere non audeat: quam poſtea legem Polybius, Dionyſius Halicarnaſſeus, Titus Liuius, & alij multi, qui doctiſsimè Romanas res conſcripſerunt, ſunt ſecuti. ad quos qui in legenda hiſtoria rerum ubertate iucundaq́; prolixitate delectantur, liberum omnibus aditum permittimus: quibus uerò grata eſt docta breuitas, habent Florum, qui redegit Liuij dulciſſimum nectar in compendium: habent Sexti Ruffi uiri conſularis de hiſtoria Romana epitomen: habent deniq; C. Plinium Secundum Nouocomenſem, qui de Viris in re militari & Romanorũ republica adminiſtrãda illuſtribus cõſcripſit libellũ, quo συλλήβδην, & uno quaſi faſce quicquid apud alios omnes copioſiſsimè poſteris traditũ eſt, ita complectitur, ut idem poſsim de Plinio loqui, quod in Iliade Homerus de Menelao, quem paucilo quũ quidẽ eſſe dicit, multa tamẽ paucis complectẽtem. Verũ nudis planè uerbis, & abſq; omni orationis uoluptate illuſtres uiros hic deſcriptos eſſe ais? Reſpondeo id

quod res eſt, Plinium hic non reſpexiſſe orationis ſuæ ornatum, eamq́ uenuſtatem uerborum, quam in Epiſtolis ſuis, & Traiani imperatoris panęgyrico abundè ſatis oſtendit: ſed doctam potius breuitatem, qua hominum memoriam aliis etiam rebus occupatam iuuare uoluit, dum hiſtórias fuſiſsimè ab aliis tractatas, unico interdum uerbo in lectoris memoriam reuocat. Dignus igitur eſt, ut ob concinnam illam breuitatem non legatur modò, ſed euoluatur, obuiisq́ amplectatur ulnis. Quod ut frequentius in poſterum fieret, collatis quotquot inuenire potui, exemplaribus, & aliis quoq́ hiſtoricis, ex quorũ fonte hæc quæ Plinius habet, fluxiſſe putabã, ab infinitis mendis & erroribus repurgaui, & quãtum fieri potuit, in integrum reſtitui: quod ii demum intelligent, qui cum ueteribus noſtrum exemplar conferent. Porrò ne Laconica & ſpacioſa autoris breuitas, nebulas ignorantiæ lectoribus offunderet, annotatiunculas primùm ſcripſi, quibus breuiter indicabam, ubi'nam locorum hiſtoriæ à Plinio obiter delibatæ, multò fuſius & copioſius apud alios, quicunque de Romanorum hiſtoria ſcripſerunt, & Dei optimi maximi benignitate ad poſteros uenerunt, citra omnem laborem & tędium inuenirentur: uerùm dum obiter, & ueluti per tranſennam

ſennam diſsidentes etiam hiſtorias conciliare cuperẽ, Annotatiunculas in commentarij magnitudinem ſubitò excreſcere uideo, in quibus multas Romanorum leges, cæremonias, ritus, conſuetudines, & alia infinita, quæ hiſtorias & præſertim Romanas legentibus ſæpenumero occurrunt, explanauimus: & ita quidem, ut non modò concinnam Plinij breuitatem fuſius explicent, ſed methodi, aut potius indicis uice ad reliqua Ro. hiſtoriæ à quocũq; ſcriptæ ſint monimenta probè intelligenda uſui eſſe, & plurimũ utilitatis afferre poſsint. Sed ne qui cauillentur fœtus meos mihi blãdiri, non inficiabor, me pleraq; fruſtillatim ex autoribus collegiſſe, ut Plinianæ lectioni lucem aliquam adferrem, in qua ſæpenumero breuitas obſcuritatem non exiguam parit. ideòque præter colligendi laborem nil mihi hic tribuo: qui ſi proderit hiſtoriarum ſtudioſis, quibus hæc ſcripſi, ſatis laudis & fructus me accepiſſe putabo. Contrà uerò, ſi quid per incuriã & inſcitiam mihi lapſum eſt non uſqueadeò elimatum, primùm Quintilianum audiant, qui inter Grammatici uirtutes collocat, quædam neſcire: deinde ſi iniquiores ſunt, hominem me eſſe ſciant, erroremq; condonent, donec admonitus ab hiſce me erroribus liberem. Non enim tam

ἄτεχ[νος]

ἄτεκτος ἄνθρωπος προσηγορήμασιν ſum, ut bonorum uirorum admonitionem non amicè ferã,& melioribus inſtitutus à ſententia mea non lubens decedere cupiã. Non defuit ſanè cęteros iuuãdi conatus, licet euentus pro uotis non reſpondeat. Ingenuè enim quod res eſt fateor, cõmentarijs meis quædam ineſſe hiulca & imperfecta:quæ ſi doctorum calculis non probantur, noſtri ingenij infelicitas, & curta Muſarum noſtrarum ſupellex illud fortaſsis efficiet,ut doctior aliquis prouocatus, id feliciter præſtet,quod ego uiribus ingenij deſtitutus præſtare non potui. Verùm cum plurimum in omni negocio proſit, eorum hominum fauorem & gratiam emereri, qui quòd generis & imaginum ſplendòre reliquis præſtant,eò etiam aliorum ſtudia & honeſtos conatus prouehere poſsũt: tum hac maxime tempeſtate, qua omnia bonarũ artium ſtudia non cõtemnuntur modo, ſed pedibus etiam imperitorum hominum conculcantur,inprimis circũſpiciendum eſt, ubinam exulantibus & profligatis noſtris ſtudijs patronos ac defenſores idoneos inueniamus. Si enim unquam literæ magnorum atq; potentum hominum auxilio eguerunt, hoc per Herculem iniquiſsimo tempore, illorum opem maximè implorare uidentur, quo nihil tam bonum, nil tam honeſtũ, nil

tam

tam membris omnibus abſolutum eſt, quin Momi inueniãtur, qui iniquè reprehendãt, lacerẽt, & quaſi Hiberas nænias, Aegyptiaq́ꝫ portenta, nõ ad Cynoſarges modò, ſed Charontis ianuam abijciendũ putent. Quorum pernicioſa iniquitate motus, cum cogitarem ubi'nam terrarũ mei in Plinium laboris defenſores & propugnatores conciliarem, ad uos potiſsimũ BECKLINI, omniũ nobiliſsimi, lucubratiũculas meas mittendas, ueſtriq́ꝫ nominis auſpicio in publicũ edendas putaui: adductus nõ ſolũ patriȩ meȩ, cui uos Deus opt. max. gubernatores conſtituit, pietate, & ſingulari iſta humanitate & benignitatè qua me & parẽtes meos hactenus proſecuti eſtis, uerùm ea etiam opinione quæ apud me eſt, de ſtudio & egregia ueſtra ad bonarum artium ſtudia promouenda uoluntate, ex quibus ueram illam nominis ueſtri clariſsimi nobilitatẽ comparaſtis. Primũ enim, PHILIPPE generoſiſsime, licet eo genere prognatus, iisq́ꝫ imaginibus clarus fueris, ut nullius ſuperiorum, aut etiam priſcorum hominũ nobilitati facile cedas: illum tamen generis ſplendorẽ cum uirtute ſemper coniungendum putaſti. tanta enim in iuuenili tua ætate diligentia in bonis literis uerſatus es, ut quod ad ueram & ſolidam uirtutem attinet, id omne & indefeſſo ſtudio ac labore

bore tibi comparaueris: unde eò maiorem laudem & gloriam cõſecutus es, quòd hunc diſcendi laborem, á quo pleriq; tuæ ſortis & conditionis homines partim cõtemptu, par tim deſidia & ocio declinant ac fugiunt, tu in tanto maiorum ſplendore ſuſcipiendum & perſequendum tibi putaſti: & quod hac noſtra tempeſtate rariſsimè contingere uidemus, cum ſummo genere ſummam illam doctrinam coniunxiſti: qua adeò excellis, ut nobilitatem generis non adornaſſe, ſed plurimum etiã auxiſſe meritò dici poſsis. Quemadmodum enim in excellentioribus picturis, colorum ſplendor & harmonia multum gratiæ addit, ipſumq; totum argumentum & artificis uirtutem illuſtriorem reddit: ita ipſa quoq; uirtus, ſi cum generis ac uitæ nobilitate coniuncta, & externis illis fortunæ dotibus illuſtrata ſit, multo excellentior & admirabilior apparere ſolet. quæ in te ita quoq; emicuit, ut præ cæteris in Argentinenſium republica florentiſsima ante annos aliquot, euectus, & ad præclara urbis munera atq; officia adhibitus ſis: quibus ſine dubio & hodie magna cũ laude & reipublicæ emolumento præeſſes, ſi Deus ter maximus non aliò te uocaſſet. Et tu ſanè, IACOBE nobiliſsime, dum parẽtis tui (quẽ pietate, quam progenitoribus debemus, motus, honeſtiſ-

ſimè

ſimè ad omnis uirtutis exemplar iam tecum foues) ueſtigijs inſiſtis, eiuſdēq; uirtutes (quibus nomen ſuum poſteris conſecrabit) ſedulò imitaris, dignus habitus es, ut poſt multa egregia facta, à Reuerēdiſsimo Argentinenſium epiſcopo Mundatenſis ditionis præfecturam acciperes: cui aliquot iam annos tanta prudentia ſimul & humanitate præfuiſti, ut plenis non ſubditorum modò, ſed exterorum quoq;, ad quos fama uolauit, faucibus lauderis. nec quidem iniuria: uidēt enim, ni Tireſiā & Hypſea cæciores eſſe uelint, quod omnes neruos in hoc intendas, ut quantum cæteros excellis generis nobilitate, tantundem & uirtutibus eos prçcedas, & uiuum ſis exemplar, quod ſubditi omnes intueantur. His & alijs quibuſdā uirtutibus, quibus unà cum patre honeſtiſsimo ſene excellis, in eam opinionē adductus ſum, ut planè mihi perſuadeam, eam potiſsimum ob cauſam à Deo opt. max. Rubeaquenſibus uos datos: primùm ut ij ſitis, quorum ductu leges urbis ſaluberrimç reuiuiſcant, ciues in perpetua obedientia qua Deo ſimul ac magiſtratui legitimo obligati ſunt, cōtineantur: & ea ciuitas quæ omniū antiquiſsima eſt, in priſtinā illā dignitatē optima gubernatione reſtituatur. Accipite igitur, uiri omniū nobiliſsimi, quicquid eſt munuſculi, mei in uos dulciſsimāq;

patriam

patriam amoris euidentiſsimũ teſtimoniũ. Quod ſi hunc meũ laborem, ingenioliq; mei fructũ uobis non ingratum fuiſſe ſenſero, diuino numine cœptis meis aſpirãte, dabimus fortaſsis & uobis & ſtudioſis omnibus multo gratiora. Valete Mœcenates optimi, ad Neſtorea uſq; tempora: & Rubeaquenſium ſalutem, ut hactenus, ita in poſterum quoq; pro uirili promouete. Baſileæ, apud ſanctũ Leonardum: prid. Cal. Septembris,

M. D. XLVII.

C. PLINII NOVOCO-
menſis uita, ex eius epiſtolis, breuiter à [redacted] ex-
cerpta.

CAIVS *Plinius iunior, ex Como nouo Italiæ Tranſpadianæ oppido natus, patrem habuit Cæcilium, uirum eo tempore pietate ſimul & eruditione in primis clarum: auunculũ uerò, Plinium Veronenſem, græcæ & latinæ linguæ peritiſſimum: (cuius triginta ſeptem Rerum naturaliũ libri tanto ſtudio & laborè cõſcripti ſunt, ut doctorum omnium calculis digni iudicati ſint, qui ob multifarias hiſtorias ex Græcis ſimul & Latinis philoſophis deprompt.is, raræq; eruditionis theſaurum, non obiter tantum legantur, ſed euoluantur, omniumq; ſtudioſorum aßiduis conterantur manibus) à quo adoptatus, non tantum ampliſsimorum auunculi honorum, ſed ſtudiorũ quoq;, ac nominis ſucceſſor factus eſt. Puer adhuc, cum egregiã præ ſe ferret indolem, ut liberalibus artibus imbueretur, Fabio Quintiliano, omniũ fidißimo puerorũ informatori, & in oratoria profeſſione nulli ſecũdo, datus, artes humaniores mira ingenij fœlicitate perdidicit. Aliarum diſciplinarum auidus, paulo poſt Nicetem Smyrnæum ſophiſtam, & præclarum eo tempore oratorem, audiuit: qui adeò ingenium ad utramq; rationem accommodabat, ut iudiciale ſophiſtica quadam facultate exornauerit, ſophiſticum uerò & umbratile forenſibus aculeis roborauerit, & cuius ſententiæ ac paradoxa quaſi bac-*

Plinius lib. 6. ad Fundanũ.

β thantes

Lib.1.ad Arriũ Clemẽti.

chantes Thyrſi, mellis lactiſq; copiam præbere uidebantur. quibus artibus cum Plinium probè inſtituiſſet, annuente auunculo in Syriam tanquam ad præclariſſimarum artium omniſq; philoſophiæ mercaturam miſit, ubi Euphratem philoſophum naturæ arcana explicantem audiuit. Verùm cum poſt multas doctiſſimorum uirorum lectiones, iam ſine cortice natare didiciſſet, & optimos quoſque ſibi autores legendos propoſuiſſet, Liuium tamen Romanæ hiſtoriæ anteſignanum & principem cum toties à Quintiliano præceptore laudibus celebrari audiuiſſet (qui Patauinũ in concionibus ſuprà quàm narrari poteſt eloquentiſſimũ uocare ſolitus eſt, & ob id inter cæteros ſcriptores in ſcholis quàm diligẽter legendũ in oratorijs ſuis inſtitutionibus præcipit) eius hiſtorias lactea eloquentia deſcriptas, rarò de manu depoſuit, ex quibus eam etiam hauſit eloquentiam, quam in doctiſſimis ſuis epiſtolis & Traiani imperatoris Panegyrico, magno uerborum & ſententiarum ornatu, orationisq; fœcunditate abundè ſatis oſtendit. Græca in Latinam, noſtra in Græcam transferens, ingenium exercuit. Ad poeticæ ſtudium furore quodam naturali raptus, comœdias aſſiduè audiuit, inſpexit mimos, legit Lyricos: quibus adoleſcentiæ ſtudijs cum animum excoluiſſet, iamq; ad grauiora altioraq; ſtudia animum intenderet, undeuigeſimo ætatis ſuæ anno dicere in foro cœpit, ac in ſenatu plures grauiſſimasq; cauſas magno audientium ſtupore egit. Bæticis namq; contra Bebiũ Maſſam, & ijſdem de Cæcilio

Lib.7.ad Priſcum.

Li.1.ad Quadratum.

cilio Claſſico quærentibus aſtitit. Marium Priſcum repetundarum accuſauit, Iulium Baſſum & Vareum in capitalibus cauſis defendit & liberauit. Si quid uerò temporis à ciuilibus negocijs, quibus totum iam intenderat animum, ſuffurari potuit, colendis agris conſumpſit: priſcos illos Romanos, Numā Pompilium, C. Licinium, Catonem, Cincinatum, Piſones, Fabios, Cicerones, aliosq; uirtute claros uiros imitatus, qui in magno honore conſtituti, uites putare, ſtercorare agros & irrigare nequaquam turpe & inhoneſtum putarunt. Laurentinum ſuum rus, & alterum in Thuſcis (in quo templum principum ſtatuis mirificè ornatum ædificauit) doctiſſimis epiſtolis celebrauit, ut agriculturæ ſe ſtudioſiſſimum oſtenderet. Cui cum uenatio cognata eſſet, ſæpenumero calores, pluuias, ſudorem, frigora, niues, & id genus alia compluſcula, quæ uenatoriæ uoluptates continent, perpeſſus, ad uenabula ſedens, ſpumantes, & à canibus in furorem conuerſos apros propria manu confodit. Ad adminiſtrandam Rempublicam aptiſſimus iudicatus, celeriter ad ſummos honores, ampliſſimasq; in urbe dignitates euectus eſt. Æmyliæ namq; uiæ, quæ ab Æmylio Scauro poſt Ligures bello ſubactos, à Placentia Ariminum uſq; ſtructa & ſtrata erat, curam adminiſtrauit. Quæſturam cum Caleſtrio Tirone, cum quo ſtipendia antè fecerat, & Præturam cum eodem conſecutus eſt. Cornutum Tertullum, præfectus ærarij ſalutatus, collegam habuit. In Pontum & Bithyniam miſſus procon

Lib. 1. ad Minutium. Lib. 10. epiſtola 8.

Lib. 1. ad Tacitum.

Lib. 5. ad Pōtium.

Lib. 7. ad Fabatum.

Lib. 5. ad Pōtium.

Lib. 3. ad Macrinum.

ſul, non minorem prudentiæ, quàm moderationis & diligentiæ gloriam retulit. Cōſulatum ſumma fama, pariq; integritate cum Tertullo, amicitiarum familiaritate ſemper cōiunctiſsimo, geſsit. In auguratu ſacerdotio priſco, quod uiuenti nunquam adimebatur, Iulio Frontino uiro principi ſucceſsit. quibus, alijsq; multis dignitatibus, cum ſua induſtria Romanorum Rempublicam mirum in modum auxiſſet, in tantam apud bonos & claros uiros exiſtimationem uenit, ut iuueni ex clariſsimis familijs in urbe uxores offerrent. Habuit autē duas, ex quibus poſterior erat Calphurnia, Pompeiæ clariſsimæ fœminæ filia: cum qua multos annos honeſtiſsimè, ſine prole tamen, uixit. Vitæ ſuæ innocentia, & omni ſcientiarum eruditione principum multorum animos ſibi conciliauit: in primis tamē Traiani, inuictiſsimi imperatoris, à quo non tantum ſibi ipſi, ſed amicis quoq; multa impetrare potuit. Voconio quippe Romano, condiſcipulo & cōtubernali ſuo, multas dignitates: Accio Suræ præturam: Harpocrati Iatraliptæ peregrinæ conditionis homini, Chryſippo Mithridatis, Stratonitæ Epigoni, et uxori Chryſippi, Poſthumij demùm Marini propinquis aditum in urbem impetrauit: libertis Antoniæ Maximillæ ornatiſsimæ matronæ, præterea Hediæ, Antoniæ, Harmeridiq; citra omnem difficultatem ius Quiritum obtinuit. Facultates ſuas, quas partim hæreditario iure à parentibus & auunculo, partim Traiani mecœnatis ſui munificentia habuit, ab omni alienus auaritia bene meritis, & quouis præmio

[Margin notes: Lib. 4. ad Arrianum. — Ad quam ſcribit lib. 6. — Lib. 10. epiſt. 4. — Lib. 10. epiſt. 12. — Lib. 10. epiſt. 10. & 11. — Lib. 5. epiſt. 5. — Lib. 10. epiſt. 5.]

mio dignis, ſumma liberalitate diſtribuit, & erogauit. His Caninium Ruffum municipem ſuum, ſtudijs iam ualedicentem, ad artes, humanioraq; ſtudia reuocauit. Valerium Martialem poetam ſecedentem ab urbe, honeſtiſſimo uiatico iuuit. Romano condiſcipulo tria millia nummûm ad equitis facultates implendas obtulit, & dedit. Fabium Quintilianum primæ pueritiæ præceptorem, ſenem iam, & pecunia carentem, dote, & omni impenſa maritandæ filiæ neceſſaria ornauit, & quinquaginta millia nummûm, ut ſecundum mariti conditiones ueſtitu ſimul ac comitatu inſtrueretur, quaſi parens alter contulit. Vt ad bonarum artium ſtudia iuuentutem incitaret, in municipio ſuo bibliothecam optimis libris refertam, ad communem ſtudioſorum uſum dedicauit: annuos ſumptus in alimenta ingenuorum erogauit, ampliſſimaq; præceptoribus conſtituit ſtipendia. Gentilis licet fuerit, Chriſtianorum tamē in maxima perſecutione acerrimus propugnator extitit. Cum enim uarijs tormentis eos qui in Chriſtum crederent, cruciari uideret, ut à fide deſciſcerēt, miſericordia & interemptorū multitudine motus, eos apud Traianū defendit, dum ſcribit, nihil omnino ſceleris in his deprehendi, aut quippiam committi quod Romanis legibus contrarium eſſet: quandoquidem adulteria, & cætera eius notæ crimina illicita arcerent, et tantū antelucanos hymnos Chriſto cuidam Deo canerēt. Ob morum ſtudiorumq; ſimilitudinem præcipuè uiros doctrina excellentiſſimos ſibi amicitiarum ſocietate deuinxit. ex

Lib. 1. epiſt. 3
Lib. 4. ad Priſcum.
Lib. 1. ad Romanum.
Lib. 6. epiſt. penult
Lib. 1. ad Pōpon. Satur.
Euſeb. lib. 3. cap. 32. Eccleſiaſt. hiſtor.

Lib.6. ad Caninium. Lib.3. ad Caninium. Lib. 4. ad Priſcum.

poetis quidem Virginium Romanum, *hominem (ut ipſe appellat) probitate morum, ingenij elegantia, operumq́; uarietate monſtrabilem:* Valerium Martialem, *Epicuri ſectatorem: &* Silium Italicum, *in carmine heroico poſt* Vergilium *facile principem.* Ex *hiſtoricis uerò,* Suetonium Tranquillum, *&* Cornelium Tacitum: *Iuriſperitis autem,* Pomponium Saturninum *cauſidicum,* Arrianum, Titum, Ariſtonem, *&* Cornelium Minutianum, *rectiſſimos iudices, & fortiſſimos aduocatos: quos ſæpe cum* Frontino, *ſi quando de rebus arduis agendum eſſet, cōſuluit.* Inter *prædilectos autem libertorum ſuorum, præcipuè* Zoſimum, *hominem ut probum & officioſum, ita maximè literatum, habuit.* Vt *nomen ſuum immortalitati conſecraret, non tantum* Cornelij Taciti *hiſtorijs laudari uoluit, ſed ipſe quoque multa ſcripſit, quæ tamen ad poſteros non uenerunt: utpote* Tragœdiam *Græcam,* De *maris* Icarij *tempeſtatibus elegos,* Hendecaſyllabarum *librum,* Demōſtratiuas *orationes, in quibus* Demoſthenem *ſummum oratorem ſecutus eſt:* De Heluidij *ultione libros aliquot, quos* Quadratus *ſtudioſiſſimè ſemper legere ſolitus eſt. & multa quidem alia, quæ temporis iniuria, magno* Muſarum *mœrore ita interierunt, ut ne fragmenta quidem hodie extent.* Ex *his tamen omnibus ſingulari diuini numinis beneficio ad poſteros uenerūt, decem epiſtolarum libri* Demoſthenica *eloquentia ſcripti,* Libellus *de uiris in re militari & adminiſtranda* Republica *illuſtribus, &* Panegyricus Traiani Romanorum *inuictiſſimi*

Lib.3. ad Sueto. Lib.1. Lib. 7. ad Falconem, & lib. 5. epiſt.1.

Lib.5. ad Paul.

Lib.4. ad Pontium

Lib.5. ad Ariſtot. & lib. 7. ad Pont. Lib.1. ad Arrianum.

ctiſſimi imperatoris, qui poſt Neruam, iuxta Euſebij ſupputationem, uſque ad annum Chriſti ſaluatoris noſtri CXIX. regnauit: quo tempore, uel paulo poſt, Plinium noſtrum è uiuis exemptum eſſe, conijcere & diuinare licet.

FINIS.

COMI IN EXTERIO-
re ſtructura templi Maximi.

C. PLINIO L. F. Q. V. F. CACCI-
LIO SECVNDO. COS. AVG. CV-
RAT. TIBER.

MEDIOLANI IN AE-
de D. Amb. in arca lapidea ex tabu-
lis confractis.

C. PLINIVS. L. F. O. V. F. CÆ-
CILIVS AVGVR LEGAT. PRO
PR. PROVINTIÆ. PON. CON-
SVLARI POTESTA. IN EAM
PROVINTIAM ET IMP. CÆSAR.
NERVA TRAIANO AVG. GER-
MAN. CVRATOR ALVEI TIBE-
RIS ET RIPARVM ET PRÆF.
AERA. SATVRNI PRÆF. AERA-
RI. MIL. QVAESTOR IMP.
SEVIR EQVITVM TRIB. MI-
LIT. LEG. VI. GALLICAE. XVIR
STLITIB. IVDICAND. ADIECTIS
THERM. INORNATVM HS. CCC.
ET HOC AMPLIVS IN TVTELA.

 HS.

HS. CC. T. F. I. ET IN LIBER.
TOR. SVORVM NOMIN. HS.
XVIII. LXVI. D. CLVI. REI. IN.
CREMEN. POSTEA AD EPV.
LVM. PLEB. VRBAN. VOLVIT
PERTINERE HOC AMPLIVS
DEDIT IN ALIMENTA PVERO.
RVM ET PVELLARVM. PLEB.
VRBAN. HS. CCC. IN TVTELAM
BIBLIOTHECÆ. HS. C.

IN SEMIDIRVTA AE.
de D. Iuliani apud Fegium agri
Mediolanenſ.

C. PLINIO L. F. O. V. F. CÆ.
CILIO SECVNDO COS. AVGVR.
CVR. ALV. TIBER. ET CLOAC.
VRB. PRÆF. ACR. SAT. PRÆF.
AER. MILI. Q. V. IMP. SEVIR.
EQ. R. TR. M. LEG. VI. GALL.
XVIRO. STLIT. IVD. FL. DIVI.
T. AVG. RCELIENS.

AV.

AVTORES QVORVM TESTIMOnio his Commentarijs uſi ſumus.

Aelianus
Aeſchylus
Aeſchines
Aeſopus
Agathillus
Agathocles
Alexander ab Alex.
Alexarchus
Alſius
Ammianus Marcellinus
Antigonus
Antidamus
Antoninus Flor.
Aphthonius
Apollonius
Apuleius
Appianus
Appion
Aratus
Ariſtobolus
Ariſtoteles
Arrianus
Artemidorus
Aſconius Pedian.
Athenæus
Atteius Capito
Aulus Gellius
Aurelius Auguſtinus
Bayſius
Baptiſta Aegnatius
Baptiſta Fulgoſus
Bap. Mantuanus
Beroſus
Boccatius
Boethius
Bruſonius Conturſinus
Cœlius Rhodiginus
Cœlius Sabinus
Cæſar
Caius Piſo
Calphurnius
Callias
Caſsius Hemina
Caſsiodorus
Cenſorinus
Cephalon Gergethius
Cicero
Cyprianus
Claudianus
Claudius Quadrigarius
Clitarchus
Coccius Sabellicus
Columella
Cornelius Nepos

Cornelius Tacitus
Crinitus
Curtius
Damaſtes Sigæus
Dares Phrygius
Demagoras
Demarathus
Demoſthenes
Dictys Cretenſis
Diodorus Siculus
Diogenes Laertius
Dionyſius Chalcidenſis
Dionyſ. Halicarnaſeus
Dorotheus
Egeſippus
Eliſius Calentius
Ennius poeta
Ephorus
Eratoſthenes
Euripides
Euſebius
Euſtathius
Eutropius
Fabius Pictor
Fauorinus
Feneſtella
Feſtus Pompeius
Florentinus iuriſperitus
Florus

Frontinus
Fulgentius
Fulgoſus
Gneius Gellius
Gratianus
Herodianus
Herodotus Halicarnaſeus
Heſiodus
Hieronymus
Higinius
Hipponax Epheſius
Homerus (dunenſ.
Honorius Auguſtu-
Horatius
Ioſephus Iudæus
Iouianus Pontanus
Iubas rex
Iulius Cæſar
Iulius Capitolinus
Iulius Cordus
Iulius Obſequens
Iuſtinus
Iuuenalis
Labeo Antiſtius
Lactantius
Laertius
Liuius
Lorbardus de Syricho
Lucanus

Lucius Piſo
Lucianus
Lucretius
Macrobius
Maphæus Vegius
Marcellus iuriſconſul.
Marcus Varro
Marlianus
Maſſurius Sabinus
Martialis
Martianus
Maximus
Meſſala Coruinus
Minnernius
Nazarius
Nonius Marcellus
Oppius
Otho Phriſingenſis
Paulus iuriſconſultus
Paulus Oroſius
Pauſanias
Perſius
Petrus Crinitus
Petrarcha
Philinus
Philoſtephanus
Pindarus
Piſo Cenſorius
Pius Pont. Max.
Platina
Plato
Plinius Veronenſis
Plutarchus
Polydorus Vergilius
Polybius
Pomponius Letus
Pomponius Mela
Pomponius Ruffus
Pontanus
Portius Cato
Priſcianus
Procopius
Promathion
Propertius
Ptolemæus
Publius Victor
Quintilianus
Quintus Claudius
Raphael Volaterranus
Saluſtius
Sempronius Aſellio
Sextus Pompeius
Sextius Syllas
Sextius Ruffus
Silius Italicus
Simulus poeta
Siſinius
Sophianus

Speu

Speuſippus
Statius
Stephanus de Vrbib.
Stephanus Niger
Stobæus
Strabo
Suetonius
Terentius Varro
Theocritus
Theophraſtus
Thucidides
Timæus Siculus
Titus Caſtritius
Titus Calphurnius
Tubero
Tucitanus
Valgius Ruffus
Valerius Antias
Valerius Maximus
Vegecius
Velleius Paterculus
Vitruuius
Vranius
Vlpianus iuriſconſultus
Vopiſcus
Xenagoras
Xenophon
Zezes.

VIRORVM ILLVſtrium, quorum uitæ à Plinio deſcribuntur, Catalogus.

PRoca rex Albanorum	Cap. 1
Romulus Rom. rex I.	2
Numa Pompilius Ro. rex II.	3
Tullus Hoſtilius Ro. rex III.	4
Ancus Martius Ro. rex IIII.	5
L. Tarquinius Ro. rex V.	6
Seruius Tullius Ro. rex VI.	7
Tarquinius Ro. rex VII.	8
Tarquinius Collatinus	9
Iunius Brutus	10
Horatius Cocles	11
Mutius Scæuola	12
Clœlia Veſtalis	13
Fabiorum interitus.	14
L. Valerius Publicola	15
A. Poſthumius.	16
L. Q. Cincinatus	17
Menenius Agrippa	18
Cn. Martius Coriolanus	19
Licinius Stolo	20
Virginius	21

Aeſcu-

Aeſculapius Romam aduectus 22
Furius Camillus 23
Manlius Capitolinus 24
Cornelius Coſſus 25
P. Decius pater 26
P.Decius filius 27
T.Manlius Torquatus 28
M. Valerius Coruinus 29
Pontius Theleſinus 30
L. Papyrius Curſor 31
Q.Fabius Rutilianus 32
M.Curius Dentatus 33
Appius Claudius Cæcus 34
Pyrrhus rex Epirotarum 35
Volſcini 36
Appius Claudius Caudex 37
Cn.Duilius &Hamilco Pœnorum dux 38
Attilius Calatinus 39
M.Attilius Regulus 40
Q.Luctatius Catulus 41
Hannibal Carthagineſium dux 42
Q.Fabius Maximus 43
P.Scipio Naſica 44

M.

M.Marcellus 45
Claudia Veſtalis 46
M.Portius Cato 47
Claudius Nero & Haſdrubal frater Hannibalis 48
P.Cornelius Scipio Africanus 49
Liuius Salinator 50
T.Quintius Flamminius 51
Q.Fuluius Nobilior 52
L.Scipio Aſiaticus 53
Antiochus Syriæ rex 54
Cn.Manlius Volſo 55
L. Aemylius Paulus Maced. 56
T.Sempronius Gracchus 57
P.Scipio Aemylianus 58
Aulus Hoſtilius Mancinus 59
L.Mumius Achaicus 60
Q.Cæcilius Metellus Maccd. 61
Q.Cæcilius Metellus Numid. 62
Q.Metellus Pius 63
Tiberius Gracchus 64
C.Gracchus 65
M.Liuius Druſus 66
C.Marius ſenior 67, Iunior. 68

L.Cor-

L.Cornelius Cinna	69
C. Fimbria	70
Viriatus Luſitanus	71
M.Aemylius Scaurus	72
L.Apuleius Saturninus	73
L. Lucullus	74
L.Cornelius Sylla	75
Mithridates Ponti rex	76
Cn. Pompeius Magnus	77

C. PLINII SECVNDI NOVOCOMENSIS, *de Viris illuſtribus Liber.*

DE PROCA ALBANORVM REGE. *Caput primum.*

PRoca rex Albanorum Amulium & Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis uicibus habendum reliquit, & ut alternis imperarent. Sed Amulius fratri imperium nō dedit. Et ut eum ſobole priuaret, Rheam Syluiam filiam eius, Veſtæ ſacerdotē pręfecit, ut uirginitate perpetua teneretur: quæ à Marte compreſſa, Romulum & Remū edidit. Amulius ipſam in uincula compegit: paruulos in Tyberim abiecit, quos aqua in ſicco reliquit. Ad uagitum lupa accurrit, eosq; uberibus ſuis aluit. Mox Fauſtulus paſtor collectos Accæ Laurentię coniugi educādos

 dedit.

al. tradidit † dedit. Qui poſtea Amulio interfecto, Numitori auo regnum reſtituerunt. Ipſi paſtoribus coadunatis ciuitatem condiderunt, quã Romulus augurio uictor, quod ipſe XII. Remus VI. uultures uiderat, Romã uocauit. & ut eam prius legibus, quàm mœnibus muniret, edixit, ne quis uallum tranſiliret: quod Remus irridens tranſiliuit, & à Fabio Celere centurione raſtro fertur occiſus.

IN CAPVT I.

Scripturus de uiris in re militari, & adminiſtrãda Romanorum Republ. illuſtribus, haud incommodè à Romulo, eius parentibus, adeoq́; primo urbis exordio, libellum auſpicatur: Laconica breuitate perſtringens ea, quæ copioſe ſcripta ſunt apud Ariſtidem Mileſium de Rebus Italicis, Dionyſ. Halicar. lib. 1. Plutarch. in Romulo, Liuiũ lib. 1. Dec. 1. Florum lib. 1. cap. 1. Iuſtinum lib. 43. Meſſalam Coruinũ de progenie Auguſti, Oroſiũ lib. 2. cap. 4. Eutrop. libro 1. cap. 4. Antoninum Tomo 1. tit. 4. cap. 1. § 25. Sabellicum libro 2. Ennead. 2. Rapſod. Franciſcũ Petrarchã cap. 1. Epitomes, Marlianũ Mediolanen. lib. 1. cap. 2. Topographiæ, et alios qui ſuis locis poſtea citantur.

Proca

Proca rex Albanorum.] *In ordine decimuſq; quartus, cuius meminit Vergilius lib. 6.* Proximus *ille* Proca Troianæ gloria gentis, *&c.* Ex Liuio *autem conſtat hunc* Procam Auentini *fuiſſe filiũ, & regnaſſe apud* Albanos *annis 23. ante* Vrbem *conditam 24.*

Albanorum.] Quos à Colchide, *ab occaſu dirimunt* Iberi, *immanibus montibus clauſos.* De *quibus lege Strabonem lib.11.Plinium lib.3.cap.5. Melam libro 3.cap.5.* Gellium *lib.9.cap.4.* Cæliũ Rhodig. *lib.18.cap.27.& lib.17.cap.19.*

Amulium & Numitorem.] Romuli *&* Remi *genealogiam pete ex* Liuio,Floro,Eutrop. *lib. 1.cap.1.2.& 3. Ouidio lib.4.Faſtorum,* Principiumq; *ſui generis,&c.* Martian.*lib.1.ca.2.*Topog.

Regnum annuis uicibus habend.] Eutropius *cap. 3. ait, teſtamentum filijs ſuis reliquiſſe* Procam,*ut unus pecuniam protinus, alter regnum ſuſciperet: & ſic* Numitorem *pecuniam,* Amulium *autem regnum obtinuiſſe, in quo regnauit annos 43.*

Imperium non dedit.] *Vnde Liuius ſcribit, plus Amulij fratris uim, quàm patris ultimam uoluntatem potuiſſe.*

Vt eum ſobole priuaret.] *Vt fratri omnem regni ſpem adimeret,* Lauſum *quoque filium, quem* Dionyſius *Egeſtum,* Plutarchus *capite*

69. Paral. Aenitum, Eutropius Sergeſtum uocat, in uenatione clàm occidit.

Rheam Syluiam.] Plutarchus & alij quidam uocant Iliam Rheam, cuius uitam copioſe deſcribit Boccatius de Claris mulieribus, cap. 43.

Syluiam.] Syluiæ cognomen ab Aſcanij filio, qui in ſyluis natus erat, accepiſſe conſtat, à quo omnes qui Albanorum regnum obtinuerunt, Syluij dicti ſunt. Quanquam Vergilius in 6. regibus Albanis à Syluio Poſthumo hoc cognominis datũ putet: Syluius Albanum nomen, &c.

Veſtæ ſacerdotem.] Plutarchus in Parall. Iunoni dedicaſſe ait. Fuit autem Veſta Saturni ex Ope filia, dea uirginitatis, cui Aeneas poſt Troianũ incendium, condito Lauinio ædem ſacrauit. Poſtea Aſcanius condita Alba, templum quoque in montis Albani uertice dicauit. De qua re Plinius libro 16. cap. 2. libro 28. cap. 2. libro 34. cap. 5. Cicero libro 2. de Natura deor. Gellius libro 1. cap. 12. Feneſtella capite 6. Pomponius Lætus cap. 6. de Romanorum ſacerdotibus. Alexander ab Alexandro libro 5. cap. 12. Cælius Rhodigin. libro 15. cap. 16. 17. & 18. Flauius Blondus libro 1. Romæ triumph. Seruius in libro 11. Aeneidos, Finitimos, &c. Ouidius libro 6. Faſtorum, Veſta faue, &c. Lucretius libro 2. Quare magna, &c.

Præfecit.] Notandum hoc loco, ſub pietatis cortice

cortice regnandi libidinem latuiſſe.

A' Marte.] Iouis & Iunonis, uel ut Ouidius fingit, Iunonis tantum filio, & belli deo. De uiolata autem filia, multæ ſunt authorum opiniones, quæ ex Promathione extant apud Plutarchum, Dionyſium, & Sabellicum. Dubium tamen non eſt à Marte compreſſam uirginē, ideo finxiſſe ueteres, ut minor turpitudinis nota eſſet, & humanus quoque animus diuini ſtirpis fiducia res magnas audacius aggrederetur. Martis congreſſum graphicè depingit Naſo libro 3. Faſtorū, Ventum erat ad mollem, &c. Cicero uerò libro 1. de Nat. deor. ut fabuloſum deridet.

In uincula compegit.] Quidam, uirgis prius cæſam, & deinde ſecundum legem delinquentium Veſtalium uiuo corpore ſepultam eſſe prodiderunt. De qua lege & conſuetudine Plutarch. § 96 Problematum, Lætus § 23. Alexand. ab Alex. libro 5. cap. 12. Cælius libro 17. cap. 19. et qui paulo antè citati.

Tyberim.] Flumen quindecim ferè millia paſſuum ab Alba profluentem, quod prius ab aquarū colore Albula uocabatur, deinde à Tybri Tuſcorum rege ibi occiſo Tyberis. Vide Plin. libro 3. cap. 5. libro 36. cap. 9. Cornel. Tacitum libro 1. Annalium. Volaterr. libro 38. cap. 1. Paralip. Vergilium libro 8. Tum reges, &c. Ouid. libro 2. Faſtor.

Albula quę Tyberis,&c. et lib.4.Cũq; patris,etc.

Abiecit.] Fabius Pictor & Dionyſius,famu-lis exportandos dediſſe ſcribunt, more ueterum gentilium,qui infantes,de quorum uita, moribus, rebus denique geſtis ſiniſtra habuerunt præſagia, clàm expoſuerunt, quò futurum euitaretur ma-lum. quorum catalogum lege apud Higinum fabu la 252. Sabellicum libro 1.cap. 1. Exemplorum. Romuli autem & Remi expoſitionem eleganter deſcribit Naſo libro 2.Faſtor.Is iubet auferri, &c. & lib.3. Amne iubet, &c.

Aqua in ſicco reliquit.] Vnde diſcendũ,fatũ in-euitabile, & diuini numinis prouidentiã, q̃ facil-lime omniũ tyrannorũ ſuperare uim, et potentiã.

Lupa accurrit.] Lupam uoraciſsimum ani-mal,infantibus ubera præbuiſſe ſcribunt, Fabius Pictor, Lucius Cincius,Portius Cato,Calphurnius Piſo,Dionyſ.Halicar.Plutarchus,Florus, Higinus fab. 252. Vergilius lib.8.circa finem, Fecerat et ui ridem, &c. Propertius lib.2. Eleg.6. Cur exem-pla petam,&c.Ouidius lib.2. Faſtor.Venit ad ex poſitos,&c. & lib. 3.à prin. Lacte quis infantes, &c. Teſtatur quoq; lupæ huius ſtatua in templo Romuli,de qua Pompon.Lætus ſ.99. Marlian.li bro 2.cap.7.& libro 2.cap.12.Dionyſ.lib.1. Sed fabuloſa hæc uidentur Liuio,Euſebio in Chro.La-ctantio lib.1.cap.20.Diuinarũ inſtit. Eutropio et

alijs,

alijs, aſſerentibus Laurentiã paſtoris uxorem, ob corporis quæſtum lupam, hoc eſt meretricẽ fuiſſe, quæ geminos educandos ſuſceperit. Vnde et hodie meretricũ cellulæ lupanaria dicuntur. Picum etiã auem Marti ſacratam infantibus cibum dediſſe legimus apud Plutarchum, & Ouidium lib. 3. Faſt.

Vberibus.] Sub arbore uidelicet Ruminali, à qua Romulum deinde dictum quidam putauerũt. De qua Plinius lib. 15. cap. 18. Plutarc. in Romulo. Tacitus lib. 4. Annal. Publ. Victor de regionibus urbis, Reg. 8. Lætus § 28. Marlian. lib. 2 cap. 13. Ouidius lib. 2. Faſtor. Arbor erat, &c. Hanc autẽ arborem annis 840. & amplius uirentem, ad Neronis uſque tempora in Comitio ſeruatam, ſcribit Cælius lib. 11. cap. 12.

Fauſtulus paſtor.] Dionyſius ſubulcorum regiorum magiſtrum, Plutarchus uerò Amulij ſeruum fuiſſe putat. Quiſquis autem fuerit, ſtatuam Romæ meruit, teſte Marliano libro 3. cap. 17. Topographiæ.

Accæ Laurentiæ.] A qua Romulus deinde poſt aliquot annos ſpicea coronatus eſt, ut apud Plinium libro 15. cap. 18. legimus. & cuius ſepulchrum in Velabro, Valerius Antias, & Marlianus libro 4. cap. 4. fuiſſe ſcrunt. Verùm quæ Romanorum hiſtoriæ de immoderata huius mulieris libidine ſcribunt, ad Floram inſignem Ro-

manorum meretricem referre uidetur Boccatius *de Claris mulieribus cap. 62.*

Amulio interfecto.] *Apud Albam uidelicet, ubi ob* Remum *abductum mota erat ſeditio*. De e=*ius morte tum alij, tum* Ouidius *libro 3.Faſtorum*, Romuleoq; *cadit,&c.*

Paſtoribus.] *Quibus cum educati erant ge=mini fratres.*Ouid.*libro* 4. *Faſt*. *Contrahere agre ſtes,&c.*

Ciuitatem condiderunt.] Eo *uidelicet in lo=co,in quo expoſiti inuenti erant*. Verùm *quo anno fundamenta urbis iacta ſint, diſſentiunt mirum in modum* Græci *authores, quorum opiniones reci=tat* Solinus *capite* 2. Polyhiſtoriæ: *cuius opinionē de motu ſiderum in natalitio urbis die, refellit* Io=*achimus noſter* Vadianus *in* Pomponij Melæ *li=bro* 2. *capite* 1.*Commentarijs.*

Romulus *augurio uictor.*] Romanorum *ſu=perſtitionē in colligendis augurijs,leges apud* Dio *nyſium libro* 2. Plutarch.*ſ*. 71.72.77.93. & 99. Problem.Ciceronem *libro* 1. de Diuinatione. Val. Maxim.*lib*.2. *cap*. 4.& 5.Pompon. Læt.*cap*. 5. Feneſtellam *cap*.4.de Roman. *ſacer*. Blond.*lib*.1. Romæ *triumph*.Petrarch.*libro* 1. Tract.3. *capite* 2.& 3.Rerum *memor*. Alexandrum *ab* Alexand. *libro* 5. *cap*. 19. Cælium *libro* 7. *cap*. 29. *libro* 18. *cap*. 25. *libro* 17. *cap*. 27. *libro* 2. *cap*. 12. *li=*

bro

bro 16.cap.19. Gellium libro 13.cap. 14.libro 15. cap. 27. Ioannem Sareſberienſem in Polycratico, libro 1. cap. 13. Præſentis autem augurij meminit Ennius apud Ciceronem libro 1. de Diuinatione. Plutar. Problem. 91. Iulius Obſequens cap. 68. Prodig. Cælius lib. 27. cap. 8. Ouidius lib. 2. & 4. Faſtorũ, Nil opus, &c. Statius libro 3. Thebaid. Hic honor, &c.

Ipſe.] In Palatium cum ſuis aſcendens, locum urbis longè eminentiſsimum.

Tantum ſex.] Poſteaquam Auentinum montem occupaſſet.

Vultures.] In augurijs uulture plurimum uſi ueteres, cum auium ferè omnium innocentiſsimus, non ex his quæ ſeruntur aut plantantur, ſed ex cadaueribus tantum ſibi uictũ quærat: & hinc Herculem quoq; lætari ſolitum, apud Herodotum legimus, ſi in re gerenda uultures ſeſe oſtendiſſent. de quorum augurio Cælius libro 28. cap. 8. & Ioannes Saresberienſis in Polycratic. libro 1. cap. 13. Natura uerò, Plinius libro 10. cap. 6. libro 20. cap. 7. Alexander ab Alexand. libro 5. cap. 13. Volater. libro 25. cap. 10. Barthol. Anglicus libro 11. cap. 35. de Rerum proprietatibus. Vectij uaticinium autem de Romani imperij perſeuerantia, ex uulturum duodecim uaticinatione, ex Varronis antiquitatibus refert Cælius Rhod. lib. 27. ca. 8.

Romam uocauit.] *Suo ſcilicet de nomine, ut canit* Maro *libro* 1. *Aeneidos*, Romulus *excipiet gentē, & Mauortia condet Mœnia, Romanos ſuo de nomine dicet, &c. Sed diuerſas Cephalonis Gergethij, Agathilli, Demagoræ, Damaſthenis, Calliæ, Agathoclis, Xenagoræ, Dionyſij Chalcidenſis, aliorumq́; Græcorum, de nomine Vrbis opiniones, pete ex Plutarchi Romulo, Dionyſ. lib. 1. Solin. cap. 1. Polyhiſt.*

Vt primum legibus muniret.] *Nec enim aliunde magis florent Reſpub. quàm ſi legum uigeat authoritas: nec ibi tyrannis oriri poteſt, ubi ex arbitrio legum geruntur omnia.*

Edixit ne quis.] *Hanc legem ex honeſtatis fonte nequaquam fluxiſſe, Cicero lib.* 3 *Officiorū.* 4. *oſtēdit copioſiſſime, cum magis utilitatis, quàm honeſtatis cauſa lata eſſe uideatur.*

Vallū.] *Alij ſcribunt, legē promulgaſſe Romulum, ne quis urbis mœnia, alij ne foſſam quā ad lineamenta urbis aratro ſignauerat, tranſiliret.*

Irridens.] *Vel fratris in condenda lege ſtulticiam, uel inchoati iam operis inanes munitiones.*

A Fabio.] *murorum, ut Dionyſius ait, præſide: aut ut Plutarchus, Romuli duce. Alij Remum in contentione auguriorum interfectum, alij ab ipſo Romulo confoſſum eſſe, memoriæ prodiderunt. Sed Plinio noſtro aſtipulantur Plutarchus,*

Eutrop.

Eutrop. Meſ. Coruinus, & Ouidius libro 4. Faſt. Hoc celer urget opus, &c. Sed quocunque demum caſu interijt, nouæ urbis munitionem, authore Romulo, ſuo ſanguine conſecrauit, ut canit Lucanus libro Pharſaliæ 1. Fraterno primi maduerunt ſanguine muri, &c. Horat. Od. 7. Epodon in fine, Scelusq; fraternæ necis, &c.

Celere.] Hoc cognominis ideo datum Fabio uolunt, quod Remo occiſo celerrimè in Hetruriã aufugit, ne à Remi fautoribus quoq; interficeretur. Sic enim à uelocitate Metellus Celer cognominatus eſt, ut legere eſt apud Plutarch. in Metello, & Cælium quoq; lib. 24. cap. 6.

Raſtro.] inſtrumento ruſtico dentato, de quo Varro lib. 1. de re ruſtica. Dionyſius & Eutropius rutro paſtorali Remi caput percußiſſe, memoriæ tradiderunt.

DE ROMVLO, PRIMO ROMANOrum rege. Cap. II.

ROmulus aſylum conuenis patefecit: & magno exercitu facto, cum uideret coniugia deeſſe, per legatos à finitimis ciuitatib. petijt. quibus negatis, ludos Cõſualia ſimulauit. Ad qs cum utriuſq; ſexus multitudo ueniſſet, dato ſuis ſigno, uirgi-

uirgines raptæ ſunt. ex quibus quũ una pulcherrima cum magna omnium admiratione duceretur, Thalaſſio eam duci reſponſum. Quæ nuptiæ quia feliciter ceſſerunt, inſtitutũ eſt, ut omnibus nuptijs Thalaſsij nomen inuocaretur. Cum fœminas finitimorum Romani ui rapuiſſent, primi Ceninenſes contra eos bellũ ſumpſerunt.† Aduerſum quos Romulus proceſsit, & exercitum eorũ ac ducem Acronem ſingulari prælio deuicit. Spolia opima Ioui Feretrio in Capitolio conſecrauit. Sabini ob raptas bellum aduerſus Romanos ſumpſerunt: & cum Romæ appropinquarent, Tarpeiam uirginem nacti, quæ aquæ cauſa ſacrorũ gratia hauriendæ deſcenderat: ei T. Tatius optionem muneris dedit, ſi exercitum ſuum in Capitoliũ † produxiſſet. Illa petijt, quod illi in ſiniſtris manibus gerebant, uidelicet annulos & armillas. Quibus doloſe repromiſsis, Sabinos in arcem perduxit,

al. aduerſus

al. perduxiſſet

xit, ubi T. Tatius ſcutis eam obrui præcepit. nam & ea in læuis habuerant. Romulus aduerſus Tatiū, qui montem Tarpeium tenebat, proceſſit: ac in eo loco, ubi nunc Romanū forū eſt, pugnam conſeruit. Ibi Hoſtius Hoſtilius fortiſsimè dimicans cecidit, cuius interitu cōſternati Romani fugere cœperūt. Tunc Romulus Ioui Statori ædem uouit, & exercitus ſeu ſortè, ſeu diuinitus reſtitit. Tunc raptæ in mediū proceſſerunt, & hinc patres, inde coniuges deprecatæ, pacem conciliarunt. Romulus fœdus percuſsit, & Sabinos in urbē recepit, populū à Curibus oppido Sabinorum Quirites uocauit. Centum ſenatores ab ætate Patres appellauit. Treis equitum centurias inſtituit, quas ſuo nomine Ramnenſes, à T. Tatio Tatienſes, à Lucomone Luceres appellauit. Plebē in triginta curias diſtribuit, easq́; raptarum nomine appellauit. Cum apud Capreæ paludem exercitum luſtraret,

nunquā

al. nuſquã † nunquam comparuit. Vnde inter Patres & populum ſeditione orta, Iulius Proculus uir nobilis in concionem proceſsit, & iureiurando firmauit, Romulum à ſe in colle Quirinali uiſum, auguſtiore forma, cũ ad deos abiret: eundẽq; præcipere, ut ſeditionibus abſtinerent, uirtutẽ colerent. futurum, ut omniũ gentiũ domini exiſterent. Huius autoritati creditũ eſt, ædes in colle Quirinali Romulo cõſtituta, ipſe pro deo cultus, & Quirinus eſt appellatus.

IN CAPVT II.

Aſylum.] *Primùm Cadmus, dum Thebas conderet, inter Græcos aſylum aperuiſſe fertur: ad quod fugientes ſine diſcrimine ſerui aut liberi, ab omni pœna tuti erãt. Nõnulli à prognatis Herculis, aſylum Athenis primo inſtitutum ferunt, ad quod à Patrib. oppreſsis cõfugere fas erat: de quo Herodotus lib. 2. Poſt quod in Rhetæo littore fuit Aiacis aſylum, & in Sigæo Achillis, quorum exemplo Romulus ſuum aſylum aperuit, ad lucum opacum, & ualle inter Capitolium et arcem, cuius meminit Dionyſius lib. 2. Liuius lib. 1. Dec. 1. Florus lib.*

lib.1.cap.1. Lactantius lib.2.cap.7. Eutrop. lib.1. cap.4. Alexand.ab Alexand.lib.3.cap.20. Pomp. Lætus § 102 de Antiq. urbis, Marlian.lib. 2. cap. 4. & lib. 4.ca.9. Volater.lib.19.cap.2, Anthrop. Vergilius lib. 8. Hinc lucum ingentem, &c. Ouid.lib.3.Faſt. Monte ſub.Iuuenal.Satyr. 8. Nomē ab infami,&c.Propert.lib.4.Eleg.1. Buccina cogebat, &c. Horat.lib.1. Od.12. Romulidum poſt hos,&c.Hoc autem Romuli aſylum maleſaciendi anſam ratus,Tiberius poſtea irritum fecit.

A finitimis.] Ceninenſibus,Sabinis,Oſtienſibus,Caietis,Viterbienſibus,&c.

Ludos Conſualia.] Fuit Conſus conſilij deus,cuius ara in Circo maximo,undiq; aggeſta humo abdita erat, quod arcanum eſſe conſilium putarunt:quam aram, quum ludos celebrarent,omnibus adire fas erat: in qua Romani ſacrificijs igneis,alijsq; ſolennibus feſtos agere dies aſſueuerunt, quæ feriæ publicæ dictæ ſunt.Eo etiam tempore, hoc eſt octaua Sextilis,anno ab urbe condita quarto, equeſtres ludos Romulum inſtituiſſe ferunt, tametſi menſe Martio primum Conſualia inſtituta nonnulli teſtati ſint. Erat autem is ludus, ut equi & muli iuncti & ſoluti in Circo maximo, magno ſpectantium ſtudio currerent. qua de re Dionyſius libro 2. Terentius Varro lib. 5.de Lingua latina,Pomp.Lætus § 24.

Alexan-

Alexander ab Alex. libro 5. cap. 26. Blondus libro 2. Romæ triumph. Marlia. libro 4. cap. 12. Volater. libro 29. cap. 11. Ouidius libro 3. Faſt. Feſta parat Conſo, etc. Notandum tamen pleroſq; eſſe, qui dum dijs Laribus Romani ludos celebrarint, Romulum Sabinas rapuiſſe dicant.

Dato ſuis ſigno.] Erat autem ſignum, aggrediendæ rei opportunitatem adeſſe, cum Romulus aſſurgens, purpuram in ſinus contractam explicaret: ut apud Plut. legimus. Sextius uerò Sylla Carthaginenſis Thalaßij nomen direptionis ſignũ fuiſſe prodidit.

Virgines raptæ ſunt.] Qui fuerit raptarum numerus, inter authores diſcrepat. Quidam enim non ultra triginta fuiſſe tradunt, quæ curijs nomina dedére. Nonnulli quingentas, pleriq; ſeptem et uiginti, ut Valerius Antias. Alij ſexcentas & tres ſupra octuaginta, ut Iubas & Dionyſius. De hoc autem facto præter ſuprà citatos lege Oroſiũ lib. 2. cap. 4. Plinium libro 15. cap. 29. Auguſtinum libro 2. cap. 17. & libro 3. cap. 13. Ciuitatis. Petrarcham libro 3. Tract. 1. cap. 1. Rerum memorabilium, Vergilium libro 8. Nec procul hinc, &c. Ouidiũ libro 3. Faſtorum, Iamq; ferè, &c. Alexandrum ab Alexand. libro 5. cap. 26. Straboně lib. 5.

Thalaßio.] iuueni, ut Plutarchus ait, probo & ſplendido, Romuliq; duci.

In

In nuptiis Thalaßij nomen inuocant.] *Sicuti* Græci *ὑμὴν ὦ ὑμέναι ὦ ὑμὴν,qui fœlices coniugio fuêre.* De *qua* Romanorum *conſuetudine uide* Plutarchum *quoq; in* Cn.Pompeio, *et* Problemat. 30.*Blondũ lib.*8.*Romæ triumph.* Alexã.*ab* Alex. *libro* 2.*cap.*5.

Ceninenſes.] *Ceninam* Italiæ *ciuitatem inhabitantes, de qua* Strabo, *Plin.lib.*3.*cap.*4. *Solinus cap.*2.*Volater.lib.*16.*cap.*1.*Geographiæ.*

Acronem.] *hominem uehementem,& rebus bellicis pariter audacem, qui magna militum copia in* Romanum *agrum impetum ſecerat, de quo lege quoq;* Valer.*Max.lib.*3.*cap.*2.§3. *Volat.lib.*13.*cap.*1.& *lib.*19.*cap.*2. *Anthrop.*

Singulari prælio.] *Singularia certamina ſunt, quibus tantum bini concertantes congrediuntur,* Græci *μονομαχίαν uocant.* Q*uemadmodum in ſacris literis fuit certamen* Dauidis & Goliæ: *apud* Homerum *Hectoris* & Achillis,*Glauci* & Diomedis:*apud* Vergilium *Daretis* & Entelli,*Aeneæ* & Turni, &c.

Deuicit.] Et *quatuor equorum curru triumphauit.*

Spolia opima.] *Opima ſpolia, uel ab opibus,ut ait* Varro:*uel ab inuicto opere,cum uictoribus tantum laudis acceſſerit,nomina ſumpſere:ſeu quod fidei propius eſt,opima ampla dici,ſicut opi*

mam prædam, & opimum bouem dicimus. Quæ niſi duces,regesq́;,quorum auſpicio rés geruntur, ſuiſmet corporibus dimicantes, hoſtium ducibus detraxerint,necemq́; & exitium intulerint, haud quáquam opima dici uoluêre. Ter autem opima *ſpolia delata ſunt tantum.* Primò à Romulo, deinde à Cornelio Coſſo, tertiò à Claudio Marcello. *Qua de re* Plutarchus,& Alexander ab Alexand. *libro* 1.*cap.*14.

Ioui Feretrio.] *Diuerſas huius cognominis rationes adſerunt.* Feretrium *enim adpellatum* Dionyſius *ſcribit,à ferendis ſpolijs.* Plutarchus *à feren do hoſte,quaſi ut dux ducem feriret,ſe propitio et iuuante effectum ſit.* Oliuerius Arziganenſis *in* Valerij Maximi *commentarijs, à feretro inſtrumento, quo ſpolia opima ſuſpendebantur.* Alij, *quòd per eius ſceptrum & ſilicem iurantes,* Romani *pacem referre ſoliti ſint: de qua conſuetudine* Alexand. *ab* Alexan. *loco citato.* De Romuli *uerò ſpolijs* Propertius *lib.*4. Eleg.10. Nunc *ſpolia in templo,&c.*

In Capitolo *conſecrauit.*] Feretrij Iouis *tem plum fuit in uertice Capitolini montis, exiguum ſanè & anguſtum, ſed religione ſanctiſsimum, cuius tecta multos poſt annos ob uetuſtatem, & Romanorum negligentiam collapſa, reſtituit* Auguſtus; *ampliauit etiam poſt* Romulum Ancus

Martius.

Martius.Vide Marlian.libro 2.cap.3.

Capitolio.] *Capitolium à capite hominis, à Tarquinio Priſco ibi inuento,dictum eſt: de cuius diuerſis nominibus & ſtructura,Plinius libro 19. cap.1.lib.7.cap.28.& lib.36.cap. 6.Marlian.lib. 2.cap.1.& 2.Pompon.Lætus* § 4. de Rom. *antiq.* Publ. *Victor de regionibus urbis*,Reg.8. Alexand. *ab Alex.lib.6.cap.11. Cælius lib.23.cap.6. & qui citantur infrà cap.8.*

Sabini.] *Italiæ populus à deorum cultu cognomen accipiens,quaſi Sebini,ἀπὸ τοῦ σέβειν.uel à Sabo duce, ut eſt apud Silium* Italicum *libro 8.* Ductorem gentis,&c. *Vide Plinium lib.3.cap.12. & lib.36.cap.15.Volater.lib.6.cap.2. Alexan.ab Alex.lib.5.cap.26.Cælium lib.7.cap.9.& quæ infrà annotata ſunt cap.6.*

Tarpeiam uirginem.] *Veſtalem,quam Dionyſius Spurij Tarpei Capitolij præſidis filiam: Antigonus uerò,& alij quidam,Sabinorum regis filiam fuiſſe tradiderunt. cuius factum deſcribunt Ariſtides Mileſius de rebus Italicis,Plutarch.cap.31. Paral. Valer.Maxim. libro 9.cap.6.§ 2. Volater. lib.19.cap.2.Verg.lib.8. Hinc ad Tarpeiam, &c. Ouid.lib.1.Faſtorum,Vtq; leuis cuſtos,&c.& lib. 14.Metamor. Munere regna,&c. Proper.lib.4. Eleg.4.& qui ſuprà à primi cap.principio citati.*

Aquæ hauriendæ gratia.] *Ad fontē uidelicet*

Veſtalibus ſacrum, ex quo aquam haurientes, ſacrificia inundant, manus & pedes lauant, aditumq; aſpergunt: qua de re Plutarch. in uita Numæ Pompilij. Qua ratione aũt, quibusúe cæremonijs aqua ſacrificijs adhibita ſit, docet Alexan. ab Alex. li. 4. cap. 17.

Hauriendæ.) Habebant, eodem teſte, uas lato ore, ac fundo anguſto, quo aquam haurirent: et ita quidem formatũ, ne ſtare ullo loco poſſet, quod qui dem Flaminicæ uirgines, ſacrorum miniſtræ, aut Veſtalium famulæ manibus tenebant, ſacriſq; faciendis adhibebant.

T. Tatius.] Sabinorum rex bellicoſiſſimus.

Annulos & armillas.] Erant enim ea tempeſtate Sabini, ut apud Dionyſium legimus, auriferi, atq; Hetruſcis nihilo minus lauti. Apud Romanos autem, non omnibus, ſed equeſtris ordinis militibus annulorum aureorum ius tributum eſt tantum, item ſenatoribus, & militiæ primoribus. Vide Plinium lib. 33. cap. 1. Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 29. Cælium lib. 6. cap. 12.

Armillas.] Armillæ ab armo dictæ, ſuprema brachij parte in humeros collumq; uergente, quã partẽ argenteis aureis'ue tegminibus fabrefactis milites ornabant: quod in ſtatuis nunc marmoreis & alijs ueterum ſculpturis apparet. Sic legimus quoq; apud Liuiũ in decimo, Papyrium Curſorem

ſorem conſulem, Papyriũ filium, item quatuor centuriones, manipulumq́; haſtatorum armillis aureisq́; coronis donaſſe. Vide hac de re Blondum libro 6. Rom. triumphantis.

In ſiniſtris manibus.] *Græcos olim annulos in digito qui minimo proximus eſt ſiniſtræ manus habuiſſe legimus, quod inſectis humanis corporibus olim, neruum quendam tenuiſsimum ab eo digito ad cor hominis tendere animaduerterint. Vnde, quod quaſi connexus eſſe cum principatu cordis uideretur, hunc ſiniſtræ manus digitum tali honore decorandum ueteres putarunt: cuius rei author eſt Appion in libris Aegyptiacis, Gellius lib. 10. cap. 10. Plin. lib. 33. cap. 1.*

Quibus doloſe repromiſsis.] *Tarpeiæ uirginis factum alij in malam, alij in bonam partem interpretantur. Fabius Pictor enim, & Cincius, auri cupidine motam, illud quod ſiniſtris manibus habebant, petijſſe ferũt. Lucius uerò Piſo Cenſorius clypeos, quos contra uim hoſtium ſiniſtris manibus tenebãt, efflagitaſſe exiſtimat, ut nudatos iam hoſtes ſuis interficiendos traderet. Vtrum autem uerius ſit, ex eo colligimus, quòd nõ tantum honeſtiſsimè à Romanis, ut Plutarchus ſcribit, ſepulta, uerùm etiam Tarpeius mons ab ea denominatus ſit. Qua de re Plutarch. Dionyſ. & Marlian. lib. 2. cap. 1.*

Perduxit.] *Per Cluſinæ uidelicet Veneris*

 templum.

templum. Simulus autem poeta delirans, opinatur Tarpeiam non Sabinis Capitolium prodidiſſe, ſed Celtis, eorum regis amore incenſam. Cuius opinionem refutare uidetur in Romulo *Plutarchus.*

T. *Tatius.*] *Sabinorũ rex uel dux fortiſsimus.*

Scutis.] *Læuis enim manibus ſcuta ferre milites ſolebant, quibus ictus hoſtium auerterent. qua de re Cælius lib.* 10. *cap.* 4. Blond. *libro* 16. Romæ *triumph.*

Obrui iuſsit.] *Huc pertinent Octauiani Augusti, et Antigoni quoq; apophthegmata, qui dicebant, proditores quidẽ dum proderent amandos, poſt factum uerò ſummo odio proſequendos eſſe. Significantes, his qui proditione profuerunt, nihil deberi gratiæ, licet officium quod præſtant, pro tempore gratum ſit. Similem autem de pœna proditionis hiſtoriam ex Clitophonis libro rerum Gallicarum primo, leges apud Plutarchum cap.* 30. *Parall.*

Nam & ea in læuis habuerant.] *Sic fraus fraudem, dolus dolum ubiq; trudit.*

Tarpeium montem.] *De quo ſontes præcipitabant: de cuius magnitudine & uarijs nominibus* Pomp. *Læt.* § 101. Rom. *antiq. Marlian. lib.* 2. *cap.* 8. & *lib.* 2. *cap.* 1.

Vbi nunc forum Romanũ *eſt.*] Romanũ *forũ, quod etiam Latinum uocabant, à radicibus Capitolij ſe-*

lij ſecundum longitudinem uſq; ad templum S. Mariæ Nouæ, quæ in Velia eſt, producebatur. Verùm eo tempore quò Romulus cum Tatio aduerſus Sabinos pugnauit, fines multo anguſtiores habuit. non enim ultra primas Palatini radices progrediebatur, ſed multos poſt annos ampliauit Auguſtus. Vide Marlian. lib. 3. cap. 15. Publium Victorem in Regione 8. urbis. Alexan. ab Alex. li. 2. cap. 12. Cælium lib. 28. cap. 10.

Ibi cecidit.] Apud portam ueterem Palatij quidam cecidiſſe ſcribũt: Plutarchus uerò apud Lacũ Curtiũ, qui fuit in medio foro iuxta Domitiani poſtea equũ. Vide Marlian. lib. 3. cap. 18. Topog. & P. Victorem in regione 8. Vrbis.

Hoſtius Hoſtilius.] Tulli Hoſtilij tertij Romanorum regis auus, & Herſiliæ maritus.

Ioui Statori.] Iouem Statorem pleriq; à ſtando dictum uolunt, id eſt erigendo. conciderant enim in ea clade planè Romanorum animi. Diuus autem Hieronymus contra Iouianum, quòd nunquam ocioſus ſedeat, ſed ad ferendam opem omnibus paratus ſit. Seneca uerò lib. de Beneficijs tertio, ideo quod eius beneficio ſtent omnia, Statoris nomen ſibi uendicare exiſtimat. De qua re Laurẽ. Valla lib. 5. cap. 6. Eleg. multa.

Aedẽ uouit.] In Palatini montis radicibus, è regione ædis Cõcordiæ, olimq; Ciceronis domus, quæ

iuſſu Clodij demolita, & in porticum Libertatis *translata fuit, cuius templi etiam hodie ſpondæ mu rorum altiſsimæ uidentur*. De quo Plinius *lib.* 34. *cap.* 6. Pomp. Læt. § 8. de Antiq. *urbis*, P. Victor Reg. 10. Marlian. *lib.* 2. *cap.* 11. Topog. Alexan. *ab* Alexand. *libro* 6. *cap.* 11. *Ouid. lib.* 6. *Faſtor*. Tem= *pus idem Statoris erit*, *&c.*

Coniuges deprecatæ pacem inierunt.] *Sabina rum uirginum orationem ut doctam, ita commiſe= ratione & affectibus plenam, pete ex* Liuio *lib.* 1. Dec. 1. & Plutarchi Romulo. *Naſonis præterea li= bro* 3. Faſtor. *Conueniunt nuptæ*, *&c.* Similem *autem muliebris fortitudinis hiſtoriam, legimus de* Celticis *mulieribus, quæ per media hoſtium agmi= na irruentes, precibus & lachrymis pacem conci= liarunt ſuis, apud* Plutarch. *cap.* 6. *de Claris mul.*

Fœdus percuſsit.] In *uia ſacra, Carinis & uiæ Suburræ proxima, ut teſtis eſt* Marlian. *lib.* 3. *cap.* 25. Topog. *Fœderis autem percutiendi morem & cæremonias pete ex* Alexan. *ab* Alex *lib.* 5. *cap.* 3.

Sabinos in urbem recepit.] Explicatio *fœde ris eſt, quod erectis aris iuramento firmarunt, ut apud* Dionyſ. Plutarch. & Eutrop. *lib.* 1. *cap.* 4. *le gimus. à quibus in eo tantum diſſentit* Liuius, *quod* Romulum & Tatium *in ipſo belli ardore congreſ ſos, & de pace collocutos arbitratur.*

Curibus oppido Sabinorum.] Fuit Tatij Nu=

meq;

mæq́; patria,& Sabinorum olim metropolis,teſte Volaterrano lib.6.cap.2.Geographiæ.

Quirites uocauit.] Quirites autem ciues uocabãt Romani, ut ex Feneſtella,Pomponio Læto & Varrone colligimus.

Centum Senatores.] De ſenatorum origine, electione,numero,officio & poteſtate, Feneſtella cap.1.Pomp.Læt.cap.3.& 4. de Roman.magiſt. Gel.lib.14.cap.7.Blond.lib.3.& 4. Romæ triũp. Alexand. ab Alexand. libro 4.cap. 11. Extat etiam titulus 9.lib.1.ff.& in Pandect.lib.1.tit.de Senatoribus.

Tres equitum centurias.] Quarum opera in omni Repub.uterentur. Erat autem equeſtris ordo,etſi ſenatorio minor, magnæ tamen amplitudinis & uigoris,ut legimus apud Liuium,Dionyſiũ, Plutarch.Feneſtel.cap. 2.de Magiſt.Rom. Seruiũ lib.9.Commentariorum in Vergil.Aſconium Pedianum in 2.Actione Verrina, Alexand.ab Alex. lib.2.cap.29.

À Lucumone.] Thuſco,qui Romulo aduerſus Tatium Sabinorum regem pugnãti, auxilium tuliſſe fertur. Sed Feſtus ait,quoſdam fuiſſe,qui nõ tam à Lucumonibus,quàm à luco,in quo urbs Roma,aut prima eius pars aſylum fuit conditũ,dictos exiſtimẽt. Sunt præterea qui à Luceo Ardeæ rege Luceres dictos putent. Vide Blondum lib.3.Romæ

triumph. & iamiam citatos.

Plebem in 30. curias diſtribuit.] *Quæ ſint tribuũ Romanorũ nomina, unde appellatiões quoque acceperint, cũ recitare hic longũ eſſet, ex Blondo petes, et Alexan. ab Alex. lib. 1. ca. 16. qui omnẽ rem diligentiſsimè et mira breuitate cõplexi ſunt.*

Raptarum nomine adpellauit.] *Omnes ferè Romanorum hiſtoriæ ex raptarũ nominibus, appellationem accepiſſe tribus, affirmare uidentur. Varro tamen de Curiarũ nominibus diuerſa prodidit, eos ſecutus, qui prius hæc nomina indita fuiſſe putarunt.*

Capreæ paludem.] *Quam in campo Martio fuiſſe Marlianus ait, lib. 6. cap. 9.*

Nunquam comparuit.] *Non una eſt autorũ de morte Romuli opinio. Sunt enim qui uictis Fidenatibus & Veientibus, Romulum à primoribus interfectum, corporeq́; in minutiſſimas partes diſſecto, occultè ſub ueſtibus per partes aſportatum ſcribant. Ariſtobolus uerò lib. Italicarum rerum 2. Dionyſ. Halicar. lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 3. § 1. Auguſtinus libro 3. cap. 15. eius parricidij nouos ciues authores fuiſſe memorãt. Apud Capream autem paludem cum cõcionẽ haberet, à Marte patre nimbo ablatum, cum Plinio noſtro affirmarunt, Liuius, Plutarch. in Romulo & Numa Pompilio, Florus, Meſſala Coruin. Marlian. li. 6.*

cap.

cap.9.Sabel. lib.1. cap. 8. §1. Ethnicorũ exempl. Ouidius quoq; lib.2.Faſtor. Eſt *locus,&c.*

Iulius Proculus.] *Plutarchus in* Parallelis, *Actium* Proculũ *ex Ariſtoboli ſententia uocat, uirũ primariũ,&* à Romulo *plurimũ dilectum.* Proculi *autem dicuntur,qui foris agente patre nati ſunt; ut teſtatur* Alexand.*ab* Alex.*lib.1.cap.9.*

In colle Quirinali.] *Collis Quirinalis eſt montium in urbe ſextus ſecundum ordinem. in eo loco autem* Romulum *uiſum à* Proculo *ferunt,ubi olim domus* Pomponij *Attici fuit,& nunc quoq;* S. Vitalis *templum conditum eſt*. De *Quirinali autem colle,eiusq; magnitudine,*Marlian. *lib.1.cap.1.& lib.5.cap.2.*Topog.*Alexand.ab* Alex. *lib.6.cap.11.*Pomp.L*æt.§57.de Antiq.*

Auguſtiore forma.] *non humana amplius. à formæ enim mutatione,in deorum numerum relatum eſſe,hominibus perſuaſerunt.*

Ad deos cum abiret.] *Raptus à Marte patre, ut ait* Dionyſius *lib.2.Cuius rei meminit quoq; Cicero lib.1.de* Legibus.

Eundẽq; *præcipere.*] *Notanda* Romuli *pietas erga ſuos, quos etiã iam relatus in deorũ numerũ, egregijs documentis inſtituere uoluit:ut eleganter etiam ſcribit* Naſo *lib. 2. Faſtor.*Thura *ſtrãt, &c.*

Seditionibus abſtinerent.]*Quibus omnis* Reſp. *quàm facillime diſſoluitur.* Concordia *enim,ut ille ait,*

ait, paruæ res creſcunt, diſcordia uerò maximæ di labuntur.

Virtutem colerent.] *Summum illud bonum, ac benè beateq; uiuendi certiſſimam regulam.*

Omnium gentium domini exiſterent.] *Romani imperij magnitudinem et excellentiam legere licet tum apud alios, tum apud* Plinium *libro 3. cap. 5. Solinum in præfatione* Polyhiſt. *Verg. lib. 1. Aeneid.* Romanos *rerum dominos, &c. & lib. 6. Imperium terris, &c. et lib. 7. Omnia ſub pedibus, &c. Martial. lib. 12. Terrarum dea, gentiumq;* Roma, *&c. Ouid. lib. 2. Faſtor. Hic ubi nunc* Roma, *&c. Claudian. lib. 3. de laudibus Stiliconis,* Proxime *dijs, &c.* Propert. *22. Omnia* Romanæ *cedent, &c. Cæl.* Rhod. *lib. 18. cap. 25. qui ex* Græco *quodam authore orbis epitomen* Romam *uocat.*

Aedes in colle Quirinali conſtituta.] *Marlianus lib. 2. cap. 12. ad radices Palatini montis, & in medio eius lateris quod Capitolium reſpicit, ſitum fuiſſe* Romuli *templum exiſtimat, eoq; in loco ubi nunc* D. Theodorici *templum ſitum eſt. Alexander autem ab Alexand. in colle Quirinali quoque poſitum, & omni tempore clauſum (ut arcanum eſſet, humo'ne tectus, an inter diuos relatus* Romulus*) fuiſſe, ſcriptum reliquit, lib. 1. cap. 14. Tametſi* Varro *poſt* Roſtra, Romuli *ſepulchrum fuiſſe dicat, quod inter antiquiſſima urbis monumenta*

menta numeratur: cuius meminit Plin. quoq; lib. 2.cap.60.Cælius lib.20.cap.26. Marlianus lib.3. cap.17.

Pro deo cultus.] *Diuinos honores exhibuerunt ueteres ijs, qui optimè de humana ſocietate meriti,& præclaris rebus geſtis intèr omnes conſpicui fuiſſent.Sic Plutarchum habemus autorē,Lyſandro primo Græcorum templa fuiſſe erecta.Cyro mortalium primo adorationis cultum fuiſſe delatum,ſcribit Arrianus.Quam humilitatem Perſæ poſteà ſeruarunt,& Medi, quando (ſi Q. Curtio credimus) inter deos recenſuerè reges, tanquam maieſtas imperij ſalutis tutela eſſet.Sic deinde Romani ſuis imperatoribus diuinitatē adſcripſerunt. Qua de re lege Cælium lib.21.cap.33.*

Quirinus appellatus eſt.] *Solebant etiam ueteres mortuis conſecratis immutare nomina,hanc nimirum ob cauſam,ne quis homines fuiſſe exiſtimet,ſed deos potius immortales,et humanarum rerum curatores.Sic quoq; Leda Nemeſis,Circe Marica: & Ino,poſteaquam ſe præcipitauit, Leucothea nominata eſt.qua de conſuetudine Lactantius lib.1. Inſtitutionum diuinar.cap. 21. Cælius lib. 11.cap.19.*

Quirinus.] *Romulus unde Quirinus adpellatus ſit,uariæ ſunt authorum opiniones.Quidam enim ab haſta,quæ Sabinorum lingua quiris dicitur:*

tur:alij, quod Cures bello uicerit. Alij, à Marte pa tre: qui etiam Quirinus, dum arma abiecit, dictus eſt. Vide Plutarch. in Rom. Eutropiũ lib. 1. cap. 4. Sabel. lib. 3. Enn. 2. Ouid. lib. 2. Faſtor. Siue quod haſta, &c. Verùm cũ antiquitus regum inſignia (ut apud Iuſtinum in 44. legimus) haſtæ fuerint, à Sabinorũ ſuorũ haſta nomen accepiſſe probabile eſt.

DE NVMA POMPILIO, ROMANO- *rum rege 2. Cap. III.*

POſt conſecrationẽ Romuli, cũ diu interregno † ſeditiones orirentur, Numa Pompilius Pomponij filius, Curibus oppido Sabinorum accitus, cum adducentibus ciuibus Romam ueniſſet, ut populũ ferum religione molliret, ſacra plurima inſtituit, ædem Veſtæ fecit, uirgines Veſtales legit: Flamines treis, Dialem, Martialem, Quirinalem. Salios Martis ſacerdotes, quorum primus præſul uocatur, XII. inſtituit. Pontificem Max. creauit. Portas Iano gemino ædificauit. Annũ in XII. menſeis diſtribuit, additis Ianuario & Februario. Leges quoque pluri-

al. diſſenſiones

mas,

mas, & utileis, & omnia iuſſu Egeriæ nymphæ, uxoris ſuæ, ſe facere ſimulans. Ob hanc tantam iuſtitiam bellum ei nemo intulit. Morbo ſolutus, in Ianiculo ſepultus eſt, ubi poſt multos annos †arcula cum libris à Terentio quodam exarata: qui libri quia leueis quaſdam ſacrorum cauſas continebant, ex auctoritate Patrum cremati ſunt. *al. ſcrinia*

IN CAPVT III.

Poſt conſecrationem Rom.] *Hoc eſt, poſteaquam* Romulo *templũ ſacratũ, diuiniq; honores uarijs ritibus & cæremonijs exhibiti ſunt, de quibus copioſe* Alexan. *ab* Alex. *lib.* 6. *cap.* 14.

Interregno.] *Ita enim legendũ eſt, & non inter regna, ut quædã habent exemplaria.* Eſt *enim* Interregnũ, *ſpacium temporis à defuncto rege uſque ad creationẽ ſequentis: & qui præeſt hoc temporis ſpacio cum regia poteſtate & inſignibus, interrex erat. de cuius officio & poteſtate* Feneſtella *ca.* 4. *Pomp.* Læt. *cap.* 5. *de* Rom. *magiſt.* Blond. *lib.* 3. Rom. *triumph.* Alexan. *ab* Alex. *lib.* 5. *cap.* 6. *omnium copioſiſſimè.*

Diſſenſiones orirẽtur.] *Vt fit ubi multi ſimul imperant: unde* Hom. *lib.* β. Iliad. οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

κοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔςω, εἷς βασιλεύς. Id eſt, Non *bonum multorum dominatio: unus dominus ſit, unus rex.*

Numa Pompilius.] *Cuius egregia facta deſcribit* Liuius *lib.1.Dec.1.Plutarch.in eius uita,Florus lib.1.cap.2.Auguſt.lib.2.cap.16.Dionyſ.lib.2.Oroſius lib.4.cap.12.Eutrop.lib.1.ca.5.Meſſal.Coruin.de progenie Auguſti, Plin.lib.13. cap.13.Platina lib.de Optimo ciue,Antoninus Tomo 1.tit. 4. cap.5.§ 2.Ruffus de uita regia,Franciſ. Petrarch. cap.2. Epitomes,Volater.lib.19.Anthrop.*

Pomponij.] *uiri inter Sabinos omnium ſpectatiſſimi.*

Accitus.] *à legatis,communi* Romanorū *ſententia.*

Ciuibus.] *ex ſenatoribus quoq;.*

Religione molliret.] *Nihil enim eſt quicquā quod feros hominum animos æquè molliat,ac pietatis ueræq; religionis ſtudium.*

Sacra plurima inſtituit.] *Inſtitutæ religionis exemplum,quo docemur,gentilium etiam principes,quibus ueri* Dei *nulla erat cognitio, imperia tamen ſua à diuinarum rerum obſeruatione et cultu auſpicatos eſſe.*

Aedem Veſtæ.] *Inter Capitolium & Palatium montem,non procul à foro Romano,ubi hodie Mariæ Gratiarum templum eſt*, Romulus *ædem*

Veſtæ

Veſtæ ſacrauit, quam alij cum æde à Numa condita confundunt, quam ædificauit forma rotunda ad imitationem eius quæ Albæ olim erat. Fuit igitur templum Veſtæ à Numa extructum, ad Mariæ Aegyptiacæ ædem, ubi hodie diui Stephani templum eſt. Vide Marlianum lib. 2. cap. 12. lib. 4. ca. 4. P. Victorem Regio. 8. urbis, Alexan. ab Alexan. lib. 5. cap. 12. Lætum cap. 6. & Feneſtel. cap. 6. de Rom. ſacerd.

Veſtales legit.] Geganiam ſcilicet et Bereniam, quibus deinde addiderunt Camiliam, Tarpeiã, & alias: quarũ officium erat, impolluta uirginitate perpetuum cuſtodire ignem. qui ſi forte negligentia extingueretur, flagris pœnas luebant. qua de re conſule eos, quos in primo capite citauimus.

Flamines.] ſacerdotes aßiduos, quibus ſacra faciendi & uictimas immolandi munus dedit, & inſignibus ueſtimentis, toga prætexta, & Curuli ſella cum lictore adornauit. Qui quidem quòd pileum geſtarent, in quo uirgula oleaginea modicũ lanæ habens in ſummo, inſtar fungi inerat, Flamines, quaſi filamines dicti ſunt. Quem cum per æſtum ferre non poſſent, dempto pileo, caput filo tantum cingebant: nudo enim capite incedere, nequaquam fas erat. De qua re Fabius Pictor lib. 1. Marcus Varro lib. 1. de Lingua latina. Plutarchus Problem. 42. & 46, Gel. lib. 10. cap. 15. Feneſtel.

cap.5.Pompon.Lætus cap.7.de Rom.ſacerd. Blō*dus lib.2.Romæ triumph.* Alexand.ab Alex.*lib.6.cap.12.Cælius lib.12.cap.8.lib.28.cap.13.* & *lib.28.cap.22.*

Tres.] *Quatuor Flamines à Numa creatos Feneſtella ait:unum Ioui,Marti duos, Quirino unū. Pomponius uerò Lætus Dialem & Martialem à Romulo inſtitutos, Quirinalem uerò à Numa putauit,ſecutus Plutarchum in uita Numæ.Liuius tamē Romanæ hiſtoriæ princeps,tres Flamines quoque,ut Plinius noſter,ad Numam refert. Poſt aliquot deinde tempeſtates aucta ciuitate,cum augere quoq; ſacerdotia oporteret, quindecim Flamines conſtituerunt Rom.qui omnes à dijs quibus ſacra faciebant,cognomina ſortiti ſunt.*

Dialem.] *Qui ſolus inter reliquos Flamines albo galero inſignis erat,quē niſi ex pecudibus albo tergore Ioui immolatis fieri non decebat,ut eo inſigni à reliquis conſpicuus foret.*

Martialem.] *Quòd Martis Gradiui ſacrificijs præeſſet.*

Quirinalem.] *Eo quòd Quirino,hoc eſt Romulo ſacratus eſſet,dictus eſt.*

Salios Martis ſacerdotes.] *Quorum ſacra & feſti dies cænis ſumptuoſis, cum cantu & ſymphonia opiparè celebrare ſoliti ſunt Rom.in quibus ſutiles coronas,et alia conuiuijs oblectamenta adhibebant.*

bebant. Quod ſacerdotium quanti fuerit, ex eo tantum colligere licet, quod niſi ex patricijs ad hūc honorem nemo admiſſus ſit, niſi liber & ciuis patrimus, & matrimus foret. Dicti ſunt autē Salij à ſaltando, quod facere in comitijs quotannis & ſolebant & debebāt, uerſicoloribus tunicis ornati per urbem tripudiabant, ſuccincti æneis baltheis, togas fibulis nectebant, in capite pileos geſtabant, dextra accingebantur gladio, lanceam aut uirgam ferebant, læua Thraciam peltam: per urbem ambulabant ſaltantes, & pedibus ſtrepitum ubiq; facientes, & alia multa, quæ copioſe legere licet apud Plutarchum, Feneſtel. cap. 7. Pomp. Lætum cap. 8. de Rom. ſacerd. Blond. lib. 1. & 2. Romæ triumph. Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 17. Ouid. lib. 3. Faſtor. Quis niſi, &c. Horat. lib. 1. Carminum Od. 36. & 37. & in eundem, Acronem. Seruium in lib. 8. Vergil. Tum Salij ad cantus, &c.

Præſul.] A præſilio, uel ante ſalio. in ſaltando enim primas ſemper tenebat partes, & ducem agens, duos ex alijs Salijs habebat comites, quorū alterum Vatem, alterum Magiſtrum uocabant.

Duodecim.] Quem numerum deinde Tullus Hoſtilius duplicaſſe fertur, & ita quidem ut quatuor & uiginti belli paciſq; temporibus cooptarentur: & hinc quoq; Appius Claudius triumphalis, Scipio Africanus, & L. Bibaculus inter Salios

eſſe,& hæc ſacra attrectare,gloriæ duxêre.

Pontificem *maximum.*] *Vt qui maximarum rerum in cultu diuino dominus eſſet, ſacra dijudicaret,in rebus ad deos ſpectãtibus leges ſtatueret, quibus aris,quibus dijs,quibusq; hoſtijs,quibus diebus,& ad quæ templa ſacra fieri deberent,alijs indicaret.* De quorum electione,officio et dignitate, Dionyſ.Plutarch. *Liuius,*Feneſtella *cap.*8.Pomp. Læt.*cap.*10.de Rom.*ſacerd.*Blondus *lib.*2.*à principio* Rom.*triumph.* Alexan.ab Alex. *lib.*2.*ca.*8. & *lib.*5.*cap.*10.

Creauit.] *Martium uidelicet, Marci filium, & ipſius* Numæ *generum, cui omnia publica & priuata ſubiecit ſacra.*

Portas Iano *ædificauit.*] *Numam* Pompilium *ad portam Carmentalem, poſt ſacellum deinde* S. *Catharinæ ad imum Argiletum, iuxtaq;* Marcelli *theatrum, templum extruxiſſe legimus* Iano, *cuius geminæ erant ianuæ:pacis tempore clauſæ, belli uerò apertæ erant.Alij uerò* Tatium & Romulum *templi eius authores referunt,ut qui cum fœdus inter eos ictum eſſet, communem deum, tanquam fœderis teſtem inter duos reges & duos populos,* Ianum *bifrontem eſſe conſenſerint:atq; eidem hoc templũ in eo loco,ubi nunc ruinæ* S. *Catharinæ ædis cõſpiciuntur,cõſtituiſſe.Alij inſuper* Cn. Duilium *uouiſſe,* Tiberium *uerò ædificaſſe adſtruunt.*

Verùm

Verùm diuerſæ hæ authorum ſententiæ hinc natæ uidentur, quod apud poſteros plures Ianos fuiſſe cultos, certò conſtat: cum apud ueteres unus tantum ſit creditus. Tu uide ea quæ ſunt apud Plinium lib.34.cap.7. Plutarch. in uita Numæ, & libro de fortuna Romanorum, Verg. lib. 7. Sunt geminæ, etc. Claudian. lib. 2. de laudibus Stiliconis, Et Ianus pax alta, &c. Marlian. lib.4. cap.1. & lib.3. ca. 8.

Gemino.] *bifronti: ad differentiam eius qui quadrifrons fuiſſe ſcribitur, quem etiã ex Faliſcis Thuſciæ ciuitate captis in Forum Tranſitorium tranſtulerunt Romani, de quo Marlian. lib.3. cap. quoq; 8. & lib.2. cap.4. Verùm cur Ianus bifrons à ueteribus fingatur, diuerſæ ſunt rationes. Plutarchus ideo quidem, quod ferum & ſylueſtrem cultum in urbanum ciuilemq́; mutauerit, & tanquã alteram ex altera formam diſpoſitionemq́; rediderit: Fulgentius in Mytholog. quòd præterita et futura reſpiciat. Alij Ianum ſolem eſſe putarũt, ideóq; geminum finxerunt, quod utriuſq; ianuæ cœleſtis potens, exoriens adperiat, occidens claudat. Alij mundum intelligunt, uel cœlum: & quaſi Eanum dictum putarunt, ab eundo, ut inquit Cicero libro de Natura deor. 2. quòd mundus ſemper eat dum in orbem uoluitur, & ex ſe initium faciens in ſe refertur. Alij deinde, quòd ſuperorum & inferorum ianitor extiterit, nuncupatum credide-*

runt. Tu uide Plutarchũ Problem. 21. Plin. lib. 38. cap. 7. & 36. cap. 5. Auguſt. lib. 3. cap. 9. Marlian. lib. 2. cap. 4. Topog.

Duodecim menſes.] ſecundum lunæ curſum. Romulus enim antea decem tantum menſium ſpacio annum finire uoluit. Nec nouo quidem exemplo, cum longè minorem menſium numerum Barbarorum quidam, & Græcorum habuerint. Apud Aegyptios enim quatuor menſibus, apud Arcades tribus, Acarnanas ſex, finiebatur annus. De qua re multa lege apud Plutarchũ lib. 2. cap. 32. de Placitis philoſop. Xenophontẽ in æquiuocis, Cenſorinum cap. 15. Strabonem lib. 17. Plinium lib. 7. cap. 48. lib. 2. cap. 8. & lib. 18. cap. 25. Solinũ cap. 3. Polyhiſt. Macrobium lib. 2. ſomnij Scip. cap. 11. & lib. 1. cap. 12. Saturnal. & ſequentib. Alexan. ab Alex. lib. 3. cap. 24. Cæl. Rhod. lib. 18. cap. 37. et lib. 24. cap. 12. Ouid. lib. 1. Faſtor. Tempora diger. &c. & lib. 3. Faſtor. Annus erat decimum, &c. & ex neotericis quoq;, Ioachimum Ringelbergium in libro de Tempore.

Diſtribuit in duodecim.] Antea enim præter rationem & ordinẽ menſibus utebantur Romani, alios quidem neq; dierum uiginti, alios quinq; & triginta, alios uerò plurium ſupputantes. Lunæ enim ſoliſq; inæqualitatis cognitionem nullam habebant, ſed unum duntaxat obſeruabant, ut dies

trecentos

trecentos & ſexaginta annus cõtineret. Numa uero inæqualitatis uiciſsitudinem dierum undecim fieri colligens, ut lunaris trecentos quinquaginta quatuor haberet dies, ſolaris uerò 365. Vndecim hoſce dies duplicans, adiecit ad annum in menſe Februario embolemum, hoc eſt intercalarem, quem Mercedinum Romani uocant, eratq; dierum 22. Vide Macrob. lib. 1. Satur. cap. 13.

Additis.] *decem ſcilicet menſibus, à Romulo inſtitutis.*

Ianuario.] *Quem ab Iano dici uoluit, hancq; nimirum ob cauſam Ianuarium, depoſito Martio, in primum locum omnium menſium conſtituit, ut anni ſequentis initium & tranſacti finis eſſet. Vnde ſunt qui Ianuarium inde dictum putant, quòd nouo anno fores pulſanti, ianuam aperiat. Deinde quoq; ideò Martium deponens è primo loco, Ianuarium in eius uices ſubſtituit, ut in omnibus rem urbanam bellicæ uirtuti, adeoq; pacem ipſam bello præferre uideretur. Paulo antè enim dictum eſt, Iani portam pacis tempore ſemper clauſam fuiſſe. Cur autem Ianuarius annum auſpicetur, uide quoq; Plutarch. Problem. 18. Cælium lib. 23. ca. 11. & lib. 15. cap. 22.*

Februario.] *Februarium Varro, à die februato, quod tũ februebatur populus, id eſt lupercis nudis luſtrabatur antiquũ oppidũ Palatinũ, gregib.*

humanis cinctum, dictum putat. Alij uerò à dijs in fe|ris, quòd tum his parentent. Veriſimilius tamen eſt à uerbo priſco februo, quod eſt luſtro, uel pur=go, nomē accepiſſe. Per duodecim enim huius men|ſis dies continuos populus omnis intentus erat ſa=crificijs, cæreis & facibus circa ſepulchra defun=ctorum incenſis, pro impetranda mortuorum ani|mabus quiete. Et hinc quæcunq; purgamenti cau=ſa in ſacrificijs adhibebantur, februa nominare ſo=lebant. Meminit huius rei Blond. lib. 2. Rom. trium|phant. Ouid. lib. 2. Faſtor. Februa Romani, &c.

Leges plurimas.] *Vt cum principes & ſacer|dotes rem diuinā faciunt, præco ingenti uoce præ|cedens clamet,* HOC AGE: *animos ſcilicet ſacri|ficio adhiberi iubens, ne ullis alijs cogitationibus operam darent. de qua lege Plutarch. in Coriola=no. Item ne ſacerdotes rogum uino aſpergerent: de qua Plinius lib. 14. cap. 12. Vt deos fruge colerēt, ut mola ſalſa litarent: de quibus idem lib. 18. cap. 2. Ne piſces ſquamoſos pollincerent: de qua lib. 32. cap. 2. Ne de rebus non neceſſarijs ſermonem ha=berēt: de qua Cælius lib. 21. cap. 46. & alias quàm plurimas, de quibus Dionyſ. lib. 2.*

Egeriæ nymphæ.] *cum qua in nemore Arici|no nocturnos congreſſus habuiſſe dicitur. Hiſtori=am leges apud Liuium, Plutarchum, Lactantium lib. 1. cap. 22. Diuin. inſtitut. Auguſt. lib. 7. cap. 1.*

&

& lib.7.cap.35.Ciuitat. Ciceronē lib.1.de Legib. Val.Max.lib.1.cap.3. § 1.Ouid.lib.3. Faſtor. Siue hoc à Samio,&c. & paulo pòſt, Nympha mone, &c.Sabel.lib.3. Ennead.2.& lib.2.cap.2. § 4.Ethnicorum exempl.Marlian.lib.7.cap.17. Acronem in lib.2.Epiſtolarum Horatij.

Coniugis ſuæ.] *Plutarchus à principio in uita Numæ, ait diuinū coniugium meruiſſe, ac cum Aegeria dea congreſſum eſſe, à qua diuinarum rerum peritiſsimus factus ſit. Quas autem uxores legittimas ſibi duxerit, diſſentiunt rerum geſtarum ſcriptores. Alij enim neq; aliam eum uxorē quàm Tatiam accepiſſe, neq; ullos liberos præter unam filiam Pamphiliam habuiſſe dicunt: quam alij non ex Tatia, ſed ex altera uxore Lucretia natam putarunt, quam non priuatus, ſed iam rex duxerat.*

Simulans.] *Nimirum aſtutiam Minois ſecutus, qui ſe in antrum Iouis recipiebat, diuq; ibi moratus, leges ſibi à Ioue traditas afferebat, ut ſuos ad obſequium non modò imperio, ſed etiam religione conſtringeret. quam hiſtoriam ex Strabone recitat Volaterranus lib.34.Philologiæ. Val.lib.1. capite 3.*

Nemo bellum intulit.] *Boni principis notatu dignum exemplum Numa, ſub quo nulla unquam ſeditio mota fuit: adeò audiendū dicto, dum uiueret, populum Rom. habuit. qua de re præter*

alios lege quoque Fulgoſum *libro* 2.*cap*.5. § 10.*de Maieſtate.*

Morbo ſolutus.] *Non celeri, neq; repentino obitu, ſed ſenſim ſenis ac lenis deficiens morbo, ut ſcripſit* Piſo, *diem obijt iam octogenarius, cũ iam (ut Liuius teſtatur) regnaſſet annos* 43. *uidelicet* Olymp. 27.*ab* Vrbe *uerò condita* 81.*anno.*

Ianiculo.] *Transtyberinæ regionis monte, qui ultra dimidium intra mœnia non continebatur, à Vaticano campo ad* 3. *ſtadia in meridiẽ extenſus, & flumini adiacens, reliqua eius parte ad* 5. *ſtadia muris clauſa. de quo* Plin.*lib*. 16. *cap*.11. Marlian.*lib*.1.*cap*.1.P.Victor Regio.14.*urbis*.Cælius *lib*.9.*cap*.16.

Sepultus eſt.] *Cadauer enim igni non dedère, ut moris erat, quoniam is cauiſſet, ut dicitur: ſed duabus arcis lapideis factis, quarum altera habebat corpus, altera libros ſacros, humo conditus eſt.*

Poſt multos annos.]*Quingentos triginta quinque,*P.Cornelio Cethego L.*filio,et* M.Bebio,Coſ. *teſte* Plinio *lib*.13. *cap*. 13. *ex* Caßij *Heminæ uetuſtißimi authoris libro Annalium quarto.*

Arcula.] *Formam & figuram huius arculæ deſcribit idem Caßius eodem loco: ubi cauſam quoque reddit, quam ob cauſam libri incorrupti inuenti ſint.*

Cum libris.] *Libros ſeptem iuris Pontificij, to*

tidemq;

tidemq́; Pythagoricæ doctrinæ fuiſſe, L. Piſo Cenſorius libro 1. Commentariorum ſcriptũ reliquit. cui aſtipulatur quoq; Lactantius lib. 1. cap. 22. Tuditanus uerò libro 13. libros duodecim. Caßius autem nihil aliud quàm Pythagoricæ doctrinæ decreta complexos eſſe putauit: quorum opiniones recitat Plinius lib. 13. cap. 13. Meminit Marlian. lib. 7. cap. 9. Topographiæ.

Terentio quodam.] *Gneum Terentium ſcribam uocat Plinius, qui terram fodiens, fortè fortuna ciſtam inuenit.*

Cremati ſunt.] *A Quinto Pœtilio prætore, qui per id temporis prætor erat, crematos eſſe, apud Plinium legimus loco citato. Hinc autem diſces, præclara hominum facinora, magnam plerumque inuidiam, grauesq́; calumnias conflare, nullamq́; tam modeſtam (ut Valerius ait) eſſe fœlicitatem, quæ malignitatis dentes uitare poßit.*

DE TVLLO HOSTILIO, *tertio Romanorum rege.* *Cap. IIII.*

TVllus Hoſtilius, quia bonam operam aduerſum Sabinos nauauerat, rex creatus, bellum Albanis indixit, quod Trigeminorum

certamine finiuit, Albā'propter perfidiam ducis Metij Suffecij diruit, Albanos Romam tranſire iuſsit. Curiam Hoſtiliam conſtituit. Montem Cœlium urbi addidit. Et dum Numam Pompiliū ſacrificijs imitatur, Ioui Elicio litare non potuit: fulmine ictus cum regia conflagrauit. Cū inter Romanos & Albanos bellum fuiſſet exortum, ducibus Hoſtilio & Suffecio, placuit rem paucorum certamine finire. Erant apud Romanos trigemini Horatij, tres apud Albanos Curiatij, quibus fœdere icto concurrentibus, ſtatim duo Romanorum ceciderunt. tres Albanorum uulnerati. Vnus Horatius quamuis integer, quia tribus impar erat, fugā ſimulauit, et ſingulos per interualla, ut uulnerum erat dolor, interfecit. Et cum ſpolijs onuſtus rediret, ſororem obuiam habuit: quæ uiſo paludamento ſponſi ſui, qui unus ex Curiatijs erat, flere cœpit. Frater eā occidit: qui apud duumuiros condem

natus,

natus, ad populum prouocauit, ubi patris lachrymis condonatus, ab eo expiandi gratia ſub Tigillum miſſus, quod nunc quoq; uiæ ſuppoſitum Sororium appellatur. Metius Suffecius, dux Albanorum, cum ſe inuidioſum apud ciueis uideret, q̃d bellum ſolo trigeminorum certamine finiſſet, ut rem corrigeret, Veientes & Fidenates aduerſum Romanos incitauit. Ipſe à Tullo in auxilium accerſitus, aciem in collem ſubduxit, ut fortunã belli experiretur, ac ſequeretur. Qua re Tullus intellecta, magna uoce ait, illud ſuo iuſſu Metium facere. Qua re hoſtes territi, uictiq; ſunt. Poſtera die Metius cum ad gratulandũ Tullo ueniſſet, iuſſu ipſius quadrigis religatus, ac in diuerſa diſtractus eſt.

IN CAPVT IIII.

Tullus Hoſtilius.] *Nepos eius Hoſtilij, qui ſub arce à Sabinis capta, cum Romulus pugnam cieret, ictus occubuit. De cuius rebus geſtis Liuius quoq; lib. 1. dec. 1. Dionyſ. lib. 3. Florus lib. 1. cap. 3. Plin.*

Plin.lib.16.cap.5.lib.2.cap.55.lib.28.cap.2.libro 16.cap.5.& lib.9.cap.39.Oroſ.lib.2.cap.4. Eutrop.lib.1.ca.6.Valer.Max.lib.9.ca.12.§ 1.et lib. 3.cap.4.§ 1. Auguſtin.lib.3.cap.15.Ciuit.Meſ.Coruin.de progenie Auguſti,Ruffus de uita regia, Petrarc.cap.3.Epitomes,Fulgoſus lib.4. cap.8.§ 13. Vergil.lib.6.Ocia qui,&c.

Quia bonam operã nauauerat.] *Quemadmodum enim ad primorum in orbe regũ imperia nõ ambitio popularis,ſed ſpectata inter bonos moderatio ,ita apud Romanos bellicæ uirtutes ad regiæ maieſtatis faſtigium prouehebant. Vide Iuſt.lib.1.*

Rex creatus.] *Anno uidelicet,iuxta Dionyſium,ſecundo,uigeſimæ ſeptimæ Olympiadis.*

Albanis.] *Qui urbem Albam ab Aſcanio olim conditam inhabitabant, quæ ab urbe diſtabat, ſi Eutropio fides adhibenda eſt,duodecim miliaribus, & 300 iam annis caput regni fuerat:uel ſecũdum alios,quingẽtis minus tredecim. Hanc autem ciuitatem alij ab Albano monte,ubi ſita eſt,dictam putant. Marcus uerò Varro, propter colorẽ ſuis: cui adſtipulatur quoq; Maro lib.3. Aeneid. Signa tibi dicam,&c.& lib.8. ubi hæc carmina repetuntur.Vide quoq; Plin.lib.3.cap.5.*

Indixit.] *Diſertè enim in Romuli cum Albanis fœdere fuit expreſſum,ut neutra ciuitatũ bellum inchoaret, atque utra ſe læſam aliquando quereretur,*

reretur, ab iniuriæ authoribus iuſta reciperet. quod ſi non redderētur, tum demum neceſſariò ruptis fœderibus indiceretur bellum. Albani igitur, *cum agrum* Romanum *latrocinijs inuaſiſſent, nec petentibus iuſta reddidiſſent, iure bellum indixerunt. Cuius rei uerba et cæremonias lege apud* Alexand. *ab* Alex. *lib.* 1. *cap.* 14.

Bellū *indixit.*] *in trigeſimū, ut ait* Liuius, *diē.*

Trigeminorum.] *Vel quòd ternarius numerus omniū perfectiſsimus uideretur: uel quòd propius uero eſt, quia tergemini fratres in utriſq; caſtris eſſent.*

Ducis.] *Albanorum, qui in Cætij, uel Cælij iam interfecti locum receptus erat.*

Metij Suffecij.] *quem omnes ferè* Romanorū *hiſtoriæ uirum neq; bello idoneum, neq; pacis firmum cuſtodem appellant.*

Perfidiam.] *de qua inferius.* Hinc diſces, *ducis improbitatem præſentiſsimum exercitus uenenū eſſe.* Probè *igitur* Pauſanias, *percontanti quo pacto debellari* Thraces *poſſent, reſpondit,* Si *qui uir optimus eſt, eum belli ducem delegerimus. Admonens, plurimum ad uictoriam momenti in imperatore eſſe.* Quemadmodum *in omni negocio magni refert, quales ſint, quibus gerendæ rei creditur authoritas.*

Albanos Rom. *tranſire iuſsit.*] Exemplū *pietatis in hoſtes.*

in hoſtes. Albanos enim ciues non tantum in urbem recepit Hoſtilius,*ſed eos quoq; qui genere & opibus illuſtres erant,in* Patres *legit, utpote* Iulios,*Seruilios,Geganios,Curiatios,* Cloelios, Metilios,*Quintilios,&c.*Item *decem quoq; ex his equitum turmas fecit,ueteresq́; legiones ſuppleuit.qua de re copioſè* Dionyſium *leges.*

Curiam Hoſtiliam *conſtituit.*] *Curia* Hoſtilia *duobus in locis* Romæ *fuit. Altera nãq; in foro ad* Pacis *templum,ubi* Hoſtilius *rex prius habitauit:de qua* Marlian. *lib.3. cap.17. Altera in eo loco,in quo poſtea* D.Ioannis & Pauli *templum eſt conſtitutum:de qua idem lib.4.cap.19.* In Roſtris *quoq; Curiam* Hoſtiliam *conditam fuiſſe,* Varro *ſcribit,cuius* Marlian.*de* Antiq.*urbis nõ meminit.*

Montem Cœlium.] *Quem olim Querquetulanum,à quercuum frequentia,poſtea à* Cœle Vibenna *Hetruſcæ gentis duce, cui ſedes in eo monte data à* Romanis *eſt,Cœlium appellarunt.*De *cuius magnitudine & capacitate* Pomp.Lætus *§ 73. & 76.*Marlian.*lib.1.cap.1.Antiq.*Rom.Alexand.*ab* Alex.*lib.6.cap.11.*Genial.

Numam Pompilium.] *Qui multa diuerſorũ deorum templa,dies feſtos,ſacrificiaq́; inſtituit:ut eſt apud* Plin.*li.8.cap.2. Tu conſule ea quæ ſuprà cap.3.dicta ſunt.*

Ioui Elicio.] *Cui* Numa Pompilius *aram in monte*

monte Auentino excitarat. Dictus eſt autem Elicẽus, ab eliciendo, uel extrahẽdo. Solẽnibus enim quibuſdam uerbis pronunciatis, Iouem de cœlo ad ſua ſacrificia educi poſſe putabant ueteres, qua de re Marlian. lib. 5. cap. 2. Cælius Rhod. lib. 16. cap. 14. ex Piſone uetuſtiſsimo authore.

Litare non potuit.] Cum facere uellet rem diuinam, quo dij peſtem crudeliter graſſantem auerterent, nil quicquam quod dijs immortalibus gratum foret, effecit: ut doceret, diuina numina nõ omnium ſacrificijs placari poſſe.

Fulmine ictus.] Contemptæ religionis pœna. Scribit enim Plutarchus in uita Numæ, Hoſtilium honeſta Numæ facinora, & potiſsimum pietatem in deos, irriſionibus & contumelijs inſectatum eſſe, ut res muliebres & inertes. Hoc igitur prodigium extat etiam apud Plinium lib. 2. cap. 55. & lib. 28. cap. 2. Valer. Max. lib. 9. cap. 12. § 2. Antonin. Tomo 1. Tit. 4. cap. 5. § 3. Cælium lib. 16. cap. 14. Sabel. lib. 2. cap. 5.

Cũ regia flagrauit.] Multis perſuaſum eſt, Hoſtilium humana fraude perijſſe, Ancíq; Martij, qui poſt eum rex fuit, inſidijs oppreſſum, ut quum procelloſo die rex domi ſacra faceret, ſit ille regiam ingreſſus, ibiq; Hoſtilio cum uxore & liberis interfecto, domum incenderit. Vide Dionyſ. lib. 3. ea de re copioſiſsime.

Placuit rem paucorum certamine finire.] Boni ducis exemplum eſt Hoſtilius, qui dum ſuis parcit militibus, ſalutem quoq; hoſtium quærit, conſultã do, quo pacto bellum atrociſsimum, paucorum cæde dirimi poßit. Non fortaßis inmemor Mitylenæi dicterij, qui probabat uictorias ſine ſanguine partas, magno autem ciuium cruore emptas: hoc eſt, Cadmeas, non uictorias exiſtimabat.

Erant trigemini.] Erant hi trigemini ex utraque parte ex duabus Seduini filiabus uno partu nati, quarum altera Romæ Horatio, altera Curiatio Albæ nupſerat.

Fœdere icto.] Fœdus inter reges his legibus ictum eſt, ut cuius populi bellatores eo certamine uiciſſent, is alteri ex fœdere imperaret. Fœderis autem percutiendi rationem & modum pete ex Liuij lib. 1. Dec. 1. Alexand. ab Alex. lib. 5. cap. 3.

Tribus impar erat.] Veriſsimũ enim illud Homeri lib. υ. Odyſ. dicterium, χαλεπὸν γὰρ ἐρυκανέειν ἕνα πολλούς: Difficile ac durum eſt, unum compeſcere multos. Qui etiam Iliados ε. Aeneam alioqui ſtrenuum ſtetiſſe fingit, cum aduerſus duos dimicandum eſſet: quò docere uoluit, neminem uſq; adeò excellere uiribus, ut unus pluribus par eſſe poßit.

Fugã ſimulauit.] Aſtus in fallẽdo hoſte. Huc autem illud Antigoni imperatoris pertinet, qui quũ aliquando

aliquando cederet hoſtibus imminentibus, ſe nequaquam fugere, ſed utilitatem à tergo ſitam perſequi dicebat: ſentiens, non eſſe turpe fugere, quoties expedit hoſti dare locum ad ſuum uſq; tempus.

Singulos per interualla interfecit.] Militaris fortitudinis exemplum. Similem autem hiſtoriam ex Demarathi ſecundo rerum Arcadicarum libro, apud Plutarchum in Parall. de Tegeatis & Pheneatis legimus. Qui quum diutino ſeſe bello afflixiſſent, demum belli negocium tergeminis quoque fratribus commiſerunt. Collato igitur Marte duo ex Rheximachi liberis interfecti, tertius uerò Critolaus duos ſimili aſtutia ſuperauit. Vide Plutarchum cap. 32. Parall.

Spolijs.] Trigeminorum Curiatiorum.

Rediret.] comitatus exercitu magno.

Sororem.] Horatiam nomine.

Paludamento.] Veſtem militarem, quã in futuras nuptias floribus cõtextã, dono miſerat. Mos enim erat, paludamẽtis uerſicolorib. indui, ijs qui Latinorũ ſponſas ambirẽt, teſte Dionyſ. lib. 3. Paludamentũ aũt ueſtem imperatorũ eſſe ſcribit Tranquillus in Cæſare, Blond. lib. 9. Rom. triumphantis, Alexander ab Alexandro lib. 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 18. Feſtus tamen omnia militaria ornamenta paludamenta dici in libris Auguralibus affirmare uidetur. Plutarchus in Philopœmene tunicas

equeſtres uocat: in Lucullo ἐφεστρίδα, *ut opinor, pro paludamẽto poſuit: in Craſſo uerò* φοινικίδα *pro paludamento purpureo dixit. Quo genere ueſtis etiã Græci equites utebãtur, quã* ἐφαπτίδα *Athenæus in quinto uocat. Paludamenti autẽ picturam ad uiuum ex Romanorũ marmoribus expreſſam inuenies apud Lazarum Bayſium in fine cap. 11. in L. Veſtis. ff. de auro & argento leg.*

Flere cœpit.] *Flebili lamentatione crines ſoluit, ueſtesq́; præ mœrore animi omnes lacerauit: cuius orationẽ patheticã, qua in fratrẽ inuehitur, uide apud Dionyſ. Eſt autem coniugalis amoris notatu dignum exemplum.*

Eam occidit.] *ſtricto gladio transfixit, parũ pudicas ratus lachrymas, quæ præpropero amori dabantur. Diſcendum autem ex hoc ſpectaculo quoque, ſalutem noſtrorum patriæ ſaluti longè poſtponendã eſſe. Hiſtoriam copioſius deſcribunt, Valer. Max. lib. 6. cap. 3. § 11. & lib. 8. cap. 1. § 1. Ariſtides Mileſius de rebus Italicis, Plutarch. cap. 33. Paral. Auguſt. lib. 3. cap. 14. Ciuitatis, Feneſtel. ca. 5. de Rom. magiſt. Volater. lib. 17. cap. 3. Anthropologiæ: & qui à capitis principio citati.*

Duumuiros.] *Qui capitalibus quæſtionibus præerant, & carceris rerum capitalium cuſtodias agebant, quorum opera etiam populus Romanus in damnatione C. Manlij Capitolini uſus eſt. De*

horum origine & officio lege Feneſtellam cap. 5. Pomp. Lætum cap. 6. de Rom. magiſt. Blond. libro 4. Romæ triumphan. Alexand. ab Alex. lib. 3. cap. 16. Genialium dierum.

Condemnatus.] Vt manifeſti parricidij reus. Romulus autem præcellens inſtitutum eximiè laudare ſolebat, qui cum parricidæ nullam pœnã ſtatuiſſet, homicidium tamen omne parricidium nuncupari uoluit: quòd hoc quidem impium atq; nefarium, illud autem impoßibile eſſe duceret. uide Cæliũ lib. 11. cap. 17. De parricidij uerò pœna crudelißima, Alexand. ab Alex. lib. 3. cap. 5.

Patrijs lachrymis.] Horatij uidelicet, qui lachrymis multis clamitabat ſe filiã iure cæſam iudicare: ni ita eſſet, ſe patrio iure fuiſſe in filiũ animaduerſurum. Paternæ pietatis exemplum.

Condonatus.] Impium enim ignobile quoque uulgus putabat, eum capitis ſupplicio puniri, qui rara quodam animi magnitudine, ac bellica uirtute, hoſtes atrocißimos patriæ ſubieciſſet.

Expiandi gratia.] Vt manifeſta cædes aliquo lueretur piaculo, Horatio patri eſt imperatũ, ut filiũ publica pecunia expiaret. Dionyſius id negotiũ põtificib. datũ prodidit, qui duas eſſe extructas aras ait: Iunoni unam, cui ius ſororiũ curæ eſſet: Iano alteram, ad quas Curiatiorũ & Horatiæ interfectæ ſint manes uocati. Et poſtremò etiam ſub

iugum miſſum. Obſeruatæ religionis exemplum.

Sub tigillum miſſus.] Hoc eſt, ſub iugũ: *cuius hæc forma fuit, ut duo recta tigilla defixa ſtarent, tertiumq́; ſupernè duobus illis tranſuerſum imponeretur.* Dionyſius *uerò ait, aduerſis parietibus ſuffultum fuiſſe* Hoſtilij *tigillum, quod ſæpe refectum ad ſuã uſq; ætatem duraſſe,* Liuius *teſtis eſt.* Quomodo *autem ſub iugum miſſi ſint ſæpe milites, lege* Liuium *lib.1.*Dec.1.*& lib.9.ubi* Samnites *ſub iugum miſſi ſunt.*

Quod uiæ ſuppoſitum.] *Fuit is locus in ea uia quæ à* Carinis *deorſum in* Cyprium *ducebat uicũ,* Iunoni *ſacratus.* Vide Marlian.*lib.3.cap.23.*P.Victorem *in quarta* Vrbis *regione.*

Veientes.] *Italiæ populos, de quibus* Strabo, Plin.*lib.3.cap.5.lib.2.cap.98.et lib.3.cap.17.* Veij *autẽ noſtra tempeſtate ea loca inhabitare putantur, ubi nobilia ueteris oppidi ueſtigia ſub* Vrſinorum *ditione apparent, quæ adhuc* Veiana *appellãtur, teſte* Volaterrano *lib.5.*Geographiæ.

Fidenates.] *Qui* Fidenam Veientium Etruſcorum *coloniam inhabitabant, trans* Tyberim *inter* Cruſtumium *& agrum* Romanũ: *de quibus* Strabo *&* Plinius *lib.3.cap.5. & lib.3.cap.15. & cap.12.*Volater.*lib.6.*Geograph.

Suo iuſſu Metium *facere.*] *Aſtutiſſimi imperatoris in diſſimulandis aduerſis conſilium, quo*

Romanis

Romanis iam pertæſis fiduciam attulit, remq́; inclinatam conſilio reſtituit. Inter ſtratagemata numerat Valer. Max. lib. 7. cap. 4. § 1. & Frontinus lib. 2. cap. 7. § 1.

Victi ſunt.] *Sexta demum (ut ait Eutropius) congreßione, & non ſine multo hoſtiũ ſanguine.*

Metius.] *Machinator & ductor eius belli, & fœderis Romani Albaniq́; ruptor ſceleratißimus.*

Ad gratulandum Tullo.] *Aſſentationis & adulationis exemplũ. Verùm Dionyſius ſcribit Tullum Hoſtilium, uerentibus aſtutias, leuitatem & proditionem Suffecij luculentißima oratione aperuiſſe, & deinde militibus circunſeptum, coram omnibus lictoribus tradidiſſe.*

Quadrigis religatus.] *Suffecius (ut ſuo exemplo ſacra fœdera ſanctißimè cuſtodienda eſſe doceret) Tulli iuſſu, à lictoribus miſeris modis tractatus eſt, qui omnem exuentes clementiam & humanitatem, corpus multis uerberibus cædebant. Et ubi ſatis huius cruciatus habuit, binis admotis quadrigis, unis earum brachia, alteris pedes illius connexuerunt loris longis, abigentibusq́; deinde aurigis quadrigas alteras ab alteris, laceratus humi, atque diſtractus ab utriſque, in diuerſa dißipatus eſt. De qua re præter citatos, lege Alexarchum libro tertio rerum Italicarum, Plutarchum cap. 14. Parall. Gellium libro 20. cap. 1. Vergilium*

lib.8. Aeneid. Haud procul, &c. Claudian. in Gild. Et ſi non, &c. Hoc autem ſupplicij genus ab Hercule inuentum eſſe conſtat, qui florenti adhuc ætate, regem Eubœæ Pyræchmen bellum Bœotijs inferentem uicit, uictumq; pullis equinis ita alligauit, ut in duas diſpertiretur partes, ut refert Plutarch. cap. 13. Paral. ex tertio de Fluminibus libro.

DE ANCO MARTIO, QVARTO ROmanorum rege. *Cap. V.*

ANcus Martius Numæ Pompilij ex filia nepos, ęquitate & religiõe auo ſimilis, Latinos bello domuit. Auentinũ & Ianiculũ monteis urbi addidit. Noua mœnia oppido circũdedit. Syluas ad uſum nauiũ publicauit. Salinarũ uectigal inſtituit. Carcerẽ primus ædificauit. Hoſtiam coloniã maritimis cõmeatibus opportunã, in oſtia Tyberis deduxit. Ius fœciale, quo legati ad res repetẽdas uterẽtur, ab Equicolis trãſtulit, q̃d primus fertur Heſus excogitaſſe. His reb. intra paucos dies cõfectis, immatura morte præreptus, nõ potuit preſtare, qualẽ ꝓmiſerat regem.

IN

IN CAPVT V.

Ancus.] *Dictus eſt Ancus ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, id eſt à cubito, quem incuruũ habuit: teſte Seruio in 6. Aeneid. Agmina quem iuxta, &c.*

Numæ Pompilij.] *ſecundi Romanorũ regis, qui* Romulo *ſucceſsit. de quo ſuprà ca.3. copioſe dictũ.*

Ex *filia.*] Pompilia *uidelicet, quæ* Martio Pontifici *nupſit. hanc filiã nõ ex uxore* Tatia, *ſed ex altera* Lucretia *natam eſſe,* Plutarchus *in* Pompilij *uita ſcribit.*

Latinos.] *Qui contemnentes* Martium, *quẽ ignauum ducem putabant, latrones ad faciendã prædam in agrum* Romanum *miſerant, quaſi non cũ* Romanis, *ſed cum* Tullo *tantum* Hoſtilio *iam ſublato, fœdera pacis icta eſſent. Verùm* Anci *egregia facta, quæ obiter hic recenſentur, copioſius leges apud* Dionyſ. *libro 3.* Liuium *lib.1. Dec.1.* Florum *lib.1. cap.4.* Meſſal. Coruin. *de progenie* Augusti, Ruff. *de uita regia,* Oroſ. *lib.2. cap.4.* Eutrop. *lib.1. cap.7.* Euſeb. *lib.* Temporum, Antonin. *Tomo 1. tit.4. cap.5. § 4.* Petrarch. *cap.4.* Epit. Auguſt. *lib.3. cap.15.* Ciuit. Volater. *lib.19. cap.2.* Claudianum *in* Gild. Vergil. *lib.6. Agmina quem, &c.*

Aequitate.] *Aequitatis ſtudioſum ideò nimirum fuiſſe ſcribit, quod agriculturæ ſtudio, nutritione pecudum, alijsq; operationibus, quibus nihil iniuſti adeſſet,* Romanos *potius, quàm rapinis et latro*

cinijs operam dare uoluerit, malos poſſeßionum ſuarum præſides ſemper obiurgans, & ignauos fucos appellitans. de qua re Dionyſ.

Religione.] *Omnia enim ſacra quæ à Tullo Hoſtilio neglecta erant, ipſe reſtituit. Vnde uidemus, quàm ſtudioſi pietatis priſci Romani fuerint.*

Auo ſimilis.] *Liberi enim plerunq; uel parētes, uel ſui generis homines referre ſolēt. unde prouerbiū uulgo iactatur*, τοῦ πατρός ἐστι τὸ παιδίον, *Patris eſt filius. Et illud quoq; Horatij, Fortes creantur fortibus & bonis.*

Latinos bello domuit.] *In quo bello Politoriū unicum Latinorū præſidium primò expugnauit, & diruit, omneſq; in oppido repertos Romā miſit. Deinde Telenem quoq; urbem Latinorum illuſtrem, uincens prius acie, deinde oppugnatione, ſubiecit. Tertio Medulliam triennio à Latinis poſſeſſam, quarto anno recepit. Quarto non multo pòſt Ficulneam diruit. De quibus oppugnationibus lege copioſè Dionyſ. qui duas quoq; alias Romanorum cum Latinis pugnas deſcribit.*

Bello domuit.] *Dionyſius, Ancum Martiū pacis ſtudioſißimū ſemper fuiſſe ait: haud tamen reſpondentem electioni ſuæ fortunam habuiſſe, ſed præter naturam, coactum eſſe bellatorem fieri.*

Auentinum.] *Fuit Auentinus collis modicè editus, & in orbem ſtadia fermè decem & octo complectens,*

plectẽs, qui tunc cùm ſylua omnis generis ornatus erat, tum uerò plurima ac pulchra lauro, nunc autem ædium plenus eſt. Hunc montem omnes ferè Romanorum hiſtoriographi ab Anco Martio muro cinctum, & urbi additum, memoriæ prodiderunt. tametſi ſint qui uſq; ad D. Claudij tempora uacuum fuiſſe exiſtiment, ut quem auibus obſcœnis ominoſum, intra mœnia recipiendũ uetuerint. Qua de re Marlian. lib. 5. cap. 1. Auentinus autem mons unde dictus ſit, nondum inter autores cõſtat. Alij nanq; ab auibus, quæ à Tyberi in hunc montẽ cubitum uolabant, appallatum exiſtimant. alij à Sabinorũ rege, in eo occiſo & ſepulto. Alij Sabinos, qui à Romulo ciuitate donati in eo conſederũt, ab Auante prouinciæ eorum fluuio, huic monti nomẽ dediſſe arbitrãtur. Varro ab aduectu dictũ aſſerit: hic enim mons ab alijs mõtibus et ciuitate, olim paludibus & Tyberi excluſus fuit, unde qui hũc adire uolebãt, ratibus aduehebantur. Sunt qui ab aduentu quoq; dictum putarint, quod Dianæ templũ in eo ſacrum Latini frequentarent. De huius ambitu lege Pomp. Læt. § 82. & 83. de antiq. Rom. Marlian. lib. 1. cap. 1. & lib. 5. cap. 2.

Vrbi addidit.] Roma cum anguſto ambitu à Romulo urbis parente condita eſſet, ſubinde ob populi frequentiã extenſa eſt, donec urbium regina, & mundi caput, gentiũq; omnium domina diceretur.

Romani

Romani quippe cum finitimis bella inferrent, plerunq; uictos in ditionem ſuam redigentes ciuitate donarunt. Tullus *quidem Sabinis & Albanis deuictis, Cælium montem urbi addidit, ut ſuprà dictum eſt:* Politario *deinde capto, & multitudine Romã traducta. Ancus noſter ſecundò ciuitatem auxit, cum nouæ multitudini* Auentinum *conceßit.* Veteres *igitur* Romani Palatium, *Sabini Capitolium,* Albani Cælium, *Noua multitudo Auentinum nunc inhabitabant. Vnde uidemus quàm ex paruis initijs, ad ſummum* Romani *peruenerint. Verùm de urbis uario & ſæpe mutato ambitu ad* Plinij *uſq; ætatem, uide Marlian. lib. 1, cap. 5.*

Ianiculum.] *montem editum trans* Tyberim *poſitum, quem traiecto* Tyberi *ponte Sublicio, urbi addidit. Dictus eſt autem* Ianiculus, *ab* Iano, *qui in eo habitauit, & poſtea ſub eo ſepultus eſt. De huius magnitudine, & diuerſis quoq; nominibus, uide* Marlian. *lib. 1. cap. 1. et cap. 57. libr. 7. cap. 9.* Publius *autem* Victor *poſuit in regionem urbis decimam quartam.*

Noua mœnia.] *Mœnia urbis muro (ut* Florus *inquit) complexus eſt. Et hinc urbẽ* Romam *uſq; ad hunc regem ſine muris fuiſſe, quidã exiſtimarunt. Nam ad nouæ urbis tutelam uallum ſufficere uidebatur, ut eſt apud eundem cap. 1. lib. 1. Sed quantum ex* Dionyſio *colligimus, Ancum Martiũ collẽ*

Auenti-

Auentinum, qui aliàs munimentum hoſtium aduerſus urbem fuiſſet, muro & mœnibus circundediſſe, intelligendum eſt. Et ideò uocat etiam oppidum, & non urbem: quanquam & Laurentius Valla libro Elegantiarum 4.cap.8. Romam oppidum dici nequaquam concedat.

Syluas.] Veientibus ademptas. Intelligit autem ſyluam præcipuè Meſiam, in qua nunquam glires, niſi in partu, reperiri, Plinius lib. 8. cap. 58. ſcriptum reliquit.

Salinarũ uectigal inſtituit.] Vectigalia apud Romanos, ut ex Cicerone liquet pro lege Manilia, triũ generũ erãt. Ex agricolatione, mercib. exportatis uel importatis: unde exagogica dicebãtur, et iſagogica: deniq; ex agris paſcuis. Fuit deinde Salinarius prouentus, quẽ Martium regẽ primò inſtituiſſe, Liuius quoq; lib. 5. dicit, cum ſex ſalis modia in congiarium dedit. cui aſtipulatur etiam Plinius ijſdem ferè uerbis lib. 31. cap. 7. Poſtmodũ autem, ut undetrigeſimo Liu. ait, nouum etiã uectigal ex ſalaria annona ſtatuerunt, cum ſextante ſal et Romæ, & per totã Italiam uenderetur. Qua de re lege præterea Blondum lib. 5. Rom. triumph. Cælium Rho. lib. 10. cap. 2. De priuatis autem ſubſequentium imperatorum uectigalibus, Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 10. Salinarium ſuum uectigal conſtituit Ancus in ea Tyberis ripa, quæ à templo

Veſtæ

Veſtæ in Auentinum porrigitur, teſte Marliano libro 4. cap. 4. Topographiæ.

Carcerem primus ædificauit.] In radicibus Capitolij, uerſus ortum brumalem, in quem immanibus præſignes flagitijs, cœlo & hominum cœtu indigni, uitijs & uitæ turpitudine defamatiſſimi, ac propediem plectendi, includerentur. Addidit deinde Tullius rex eam partem quæ ſub terra eſt, & carceri, ut Tullianum uocetur, nomen dedit. Vide Marlian. lib. 3. ca. 15. Pomp. Læt. §15. antiq. Rom.

Primus.] Ancum Martium Romæ primũ carcerem ædificaſſe ferè omnes ſcribunt, quotquot uidimus, excepto Eutropio, qui lib. 1. cap. 10. L. Tarquinium Superbum primò uincula, taureas, fuſtes, laminas, compedes, catenas, exilia, carceresq́; inueniſſe dicit. Vide Polydorum quoq; Vergilium libro de Rerum inuentoribus 2. cap. 3.

Hoſt iam coloniam.] Vrbẽ inter mare & Tyberim (ut apud Eutropiũ & alios legimus) 16. miliaribus diſtantẽ: de qua Colonia Plinius lib. 3. cap. 5. & lib. 36. cap. 15. Marlian. lib. 7. cap. 18.

Coloniã.] Ex urbe propagabantur coloniæ, et iura habebãt inſtitutaq́; populi Romani, ut eſſent quaſi populi Romani effigies: de quarũ origine, legibus, præmijs & cõditionibus, lege Blondũ lib. 3. Rom. triũph. Alexan. ab Alex. lib. 4. cap. 10. Quid à municipio colonia differat, Gell. lib. 16. cap. 13.

Cõmeatis

Comeatibus opportunã.] *Florus ait, quaſi præſagio magnitudinis motum Martium, ut eo ipſo loco fundaret urbẽ, quo totius mundi opes & cõmeatus reciperẽtur hoſpitio, maximo urbis fœnore.*

In hoſtio Tyberis.] *in ipſo maris fluminiſq; confinio.*

Ius fœciale.] Fœciales *ſacerdotes erant, qui fidei publicæ inter populos præerant. per hos enim fiebat, ut iuſtum conciperetur bellum, & ut fœdere fides conſtitueretur.* Hi *mittebantur priuſquam conciperetur bellum, ad res repetendas: & ſi nõ impetrabãt, bellum indicebant, & hoc erat ius fœciale. qua de re copioſe* Plutarch. *in uita* Camilli, & Problem. 62. Dion. lib. 2. Liu. lib. 1. Dec. 1. Gel. lib. 16. ca. 4. Seru. libro 9. Principiũ pugnæ, etc. Feneſtel. cap. 16. Pomp. Læt. cap. 9. de ſacerd. Rom. Blond. libro 4. Romæ triumph. Cæl. Rhod. lib. 21. cap. 5.

Legati uterentur.] *Si qui legati populi* Romani, *qui iure gentium ſancti erant, à quouis populo aut natione uiolati forent, ut hi dederentur, qui iura gentium temerè uiolaſſent, per* Fœciales *cauebatur. Erat enim ueteribus ius* Legatorum *ſanctum, & inuiolabile, cùm hominum præſidio munitum, tum diuino iure defenſum, quod etiam in medio belli furore, & inter hoſtium tela incolume ſeruabatur. teſtis* Alexander *ab* Alexandro *lib. quinto cap. 3.*

Quod

Quod prius fertur Heſus excogitaſſe.] *Ius fœciale quo tempore, uel à quo inuentum ſit, inter authores non conſtat. Fœcialis enim ſacerdotij uſum omnium uetuſtiſsimum apud Romanos fuiſſe, Feneſtella docet, cum Tulli Hoſtilij tempore fuerit, cui tamen nequaquam aſcribit. Sed Alexander ab Alexandro, à Tullo Hoſtilio, ſeu Anco Martio: ut uerò alij, à Numa Pompilio, quod potius crediderim, fœciales inſtitutos putauit, qui ab antiqua gente Equicolis iura & uerba ſolennia, quibus res repetuntur, & bella indicuntur, accepere, Heſo authore.*

Ab Equicolis.] *Aequicoli Vmbriæ populus, in quarta Italiæ regione, quæ hodie ducatus Spoletanus appellatur, et Marſis finitimus, inter Samnites & Pelignos: ut ex tabula Italiæ geographica patet. Volaterranus libro 6. cap. 4. Geographiæ, hanc gentem quæ ad Marſos pertinebat, ait ſimul cũ Claſtidio interijſſe, & ex horũ ruinis noua & uicina oppida excitata eſſe, Taliacotium, Vicouarum, Celanum, &c.*

Immatura morte.] *uiceſsimo quarto imperij ſui anno, Olymp. 41. ab Vrbe condita 137.*

DE LVCIO TARQVINIO PRISCO, REGE *Romanorum quinto. Cap. VI.*

LVcius Tarquinius Priſcus Lucumo, Greci Demarathi filius, qui

qui Cypſeli Corinthij tyrannidẽ fu-
giens, in Hetruriã commigrauit. Ip-
ſe Lucumo dictus, urbe Tarquinijs
profugus, Romã petijt. Aduenienti
aquila pileum ſuſtulit: & cũ altè ſub-
uolaſſet, repoſuit. Tanaquil cõiunx,
augurìorum perita, regnum ei por-
tendi intellexit. Tarquinius pecu-
nia, & induſtria dignitatem, atq; eti-
am Anci regis familiaritatem conſe-
cutus, à quo tutor liberis relictus, re
gnũ intercepit: & ita adminiſtrauit,
quaſi iure adeptus † fuiſſet. Centum *al. foret.*
patres in curiã legit, qui minoru gen
tium ſunt appellati. Equitum centu
rias numero duplicauit, nomina mu
tare non potuit: Accij Nauij auguris
autoritate deterritus, qui fidem ar-
tis ſuæ nouacula & cote firmauit. La
tinos bello domuit. Circum maxi-
mum ædificauit. Ludos Magnos in-
ſtituit. De Sabinis, & Priſcis latinis
triumphauit. Murum lapideum urbi
circundedit. Filium XIII. annorum,
e quòd

quòd in prælio hoſtem percuſsiſſet, prætexta & bulla donauit. unde hæc ingenuorũ puerórum inſignia eſſe cœperunt. Pòſt ab Anci liberis, immiſsis percuſſoribus, per dolum regno exutus eſt, & interfectus.

IN CAPVT VI.

L. Tarquinius.] *Tarquinij Priſci geſta deſcribunt in primis* Liu. *lib.* 1. Dec. 1. *Flor. lib.* 1. *ca.* 5. *Dionyſ. lib.* 3. *Plin. lib.* 33. *cap.* 1. *&* 3. *& lib.* 35. *cap.* 12. *Auguſtin. lib.* 3. *cap.* 15. *Ciuitat. Oroſ. lib.* 2. *cap.* 4. *Eutrop. lib.* 1. *ca.* 8. *Lactan. lib.* 2. *cap.* 8. *Valer. lib.* 1. *cap.* 4. *Solin. cap.* 2. *Polyhiſt. Frontin. lib.* 2. *cap.* 8. §. 1. *&* §. 9. *Antoninus Tomo* 2. *Tit.* 4. *cap.* 5. §. 4. *Otho Phriſin. lib.* 2. *cap.* 6. *Vincentius lib.* 2. *cap.* 109. *Spec. hiſt. Volaterr. lib.* 19. *Vrbanor. comment. & alij qui paulo pòſt citantur.*

Lucius.] *Hoc nomen tum demũ ſortitus eſt, cum* Romæ *in Tribus cum ſuis reciperetur. Poſteaquã enim animaduertiſſet, unicuiq; Romanorum imponi primo nomen proprium, poſtq; illud deinde alterum, quod eſſet cognationis eorum & paternale, ſe quoq; ſimilem illis facere uolens, Lucium ſibi (referente* Dionyſio*) pro Lucumone propriũ nomen impoſuit: Tarquiniumq; cognationis,*

tionis, ab ea urbe in qua genituræ educationiſq́; potitus erat. Vide Alexan. ab Alex. *lib.5.cap.4.*

Demarathi.] Nõ *Lacedæmonij ducis, qui dum exularet apud Athenieſes, impius in patriã fuit. de quo* Herodotus *lib.5.* & Oroſ. *lib.2.cap.9.* Sed *eius* Demarati *qui ex* Bacchiadarum *familia ortus, mercator fuit ditiſſimus: de quo* Plin. *lib.35. cap.3.* & *lib.35.cap.12.* Plutarch. *de fortuna* Alexand. Valer. Max. *lib.3.cap.4.* §.2.

Tyannidem Cypſeli.] *Dictus eſt autem* Cypſelus *à ciſtula, quàm* Græci *cypſelon uocãt, in qua delituit occultatus, cum de eius interitu conſultaretur.* De hoc Plinius *lib.35.cap.3.* Fulgoſus Genuenſis *lib. 9. cap.1.* §. 7. *de Dictis factiſq́; memorabilibus.*

Hetruriam.] Italiæ *prouinciã, ut ait* Seruius, *cuius fines protenſi ſunt ad primam uſq́;* Tyberis *ripã, & hinc quoq́; nomen habere conſtat.* ἕτερον *enim alterum, &* oros *finis* Græcis *dicitur.* Roma *enim unam tantum* Tyberis *ripam tenebat olim.* Vnde Iuuenalis *canit,* Imperij *fines* Tyberinum *uirgo natauit.* & Liuius *quoq́; lib.1. Pacem inter* Hetruſcos & Latinos *ita conueniſſe dicit, ut* Hetruſcis Latiniſq́; Albula, *quem nunc* Tyberim *uocant, finis eſſet.* Vide Plin. *lib.3.cap.5.* & Volaterr. *lib.5. cap.1.* Geographiæ, Pomp. Mel. *lib.2.cap.4.* Solin. *cap.8.* Polyhiſtoriæ.

Lucumo.] *Dionyſius ſcribit, Demaratum in urbe Tarquinijs duos ex nobiliſſima uxore ſuſce piſſe filios, quibus Hetruſca quoq; nomina impoſuit, & Aruntem alterum ſeniorem natu, alterum Lucumonem uocauit: à quo poſtea Lucumedi, ut quidam uolunt, appellati, qui poſtea Lucerenſes dicti ſunt. Sed Lucomedorum nomen uetuſtiſſimum eſſe, ſatis conſtat.*

Tarquinius.] *Sic enim omnia ferè exemplaria legũt, cum Tarquinijs legendum ſit. Eſt enim Hetruriæ à Tarconte ædificata ciuitas, & Tarquinij noſtri natale ſolum. De qua ciuitate Strabo lib.5. Plin. lib.3. ca.5. Cuius ueſtigia à mari paululum remota etiam hodie uiſuntur, nomen priſcum adhuc retinentia: cuius rei teſtis eſt Volaterran. lib.5. cap.1. Geograph. in fine.*

Profugus Romam petijt.] *Paulo aliter Dionyſius, qui ſcribit in urbe Tarquinijs Lucumonẽ magnis ſe rebus immiſcuiſſe, & non tantum inter ciues, uerumetiam in adminiſtranda repub. primas ſibi partes uendicaſſe. Verùm cum non pro uoto cederent ſua, Romam cum ſuis profectũ eſſe, cum Romanos omnes iucundè non tantum ſuſcipere hoſpites, uerumetiam ciues facere, & honoribus unumquẽq; pro dignitate ornare audiuiſſet.*

Aduenienti.] *Venienti ad Ianiculum, ubi Roma ab Hetruſca regione primum ſegregata eſt.*

Aquila

Aquila pileum ſuſtulit.] *Aquila cum rex omnium auium meritò ſit: quas altiſſimè uolando alijsq́; uirtutibus longè ſuperat, primum* Troianorum *inſigne erat, ut teſtis eſt* Mapheus Vegius Laudenſis, *de factis poſt cladem* Turni, *Vtq́; inſignem aquilam,&c.* Et hinc *apud* Romanos *in auſpicijs imperiũ portendere uiſum eſt. ſic enim &* Romæ Claudio *in forũ eunti aquila dextro humero inſedit, imperium oſtendens.* Romani *igitur etiam hodie aquilæ inſignia habẽt, teſte* Plinio *lib.* 10. *cap.* 4. *&* Alexandro *ab* Alexand. *libro* 4. *cap.* 2. De *cuius fœlicitate in colligendis augurijs* Alexand. *ab* Alexand. *lib.* 5. *cap.* 13. Ioannes Saresbarienſis *lib.* 1. *cap.* 13. *de ueterum* Philoſophorum *ueſtigijs.*

Repoſuit.] Hoc *eſt, capiti reſtituit, ueluti ſui miniſterij conſcia. quod cum fœliciter* Tarquinio *ceſſiſſet, ſumptis imperatorijs ornamẽtis, ſemper in eburnei ſceptri uertice aquilæ figuram habuiſſe dicitur. cuius rei teſtis eſt* Alexand. *ab* Alexand. *lib.* 1. *cap.* 28. Bene *igitur cecinit ille,*

Inuictas aquilas & nullo fulmine tangi,
Scripta poetarum & ſacra ſophia docent.
Sunt ergo imperij meritò uictricia ſigna,
Quo nullum toto clarius orbe fuit.

Tanaquil *auguriorũ perita.*) Augurandi *enim ars antiquiſſima, primum à* Chaldæis *ad* Græcos,

apud quos Amphiaraus, Mopſus et Calchas ſummi augures habiti ſunt. à Græcis deinde ad Hetruſcos uenit, penes quos ea diſciplina præcipua, ac longe peculiaris fuit. Vnde Naſo lib. 2. Faſtorũ ſcribit uirum quendam exulem Hetruria Romam ueniſſe, cuius opera Romulum & Remũ uſos exiſtimant, cũ de imponendo urbi nomine contenderent. Et ſic demũ augurandi diſciplinã ad Romanos perueniſſe conſtat, de qua re multa Pomp. Læt. cap. 5. Feneſtell. cap. 4. de ſacerdot. Rom. & alij, de quibus ſuprà cap. 2.

Tanaquil coniunx.] *De qua Plutarch. de Virtutibus mulierũ, in præfatione, & de fortuna Romanorum in fine. Plin. lib. 36. cap. 27. Volater. lib. 19. cap. 2. Anthrop. & pleriq; qui à capitis principio citati ſunt.*

Pecunia.] *Ampliſsimas enim ex hæreditate paterna diuitias cum haberet, in commune deponere uoluit: deinde Anco Martio regi ampliſsimas pro neceſsitate pecunias dono dedit, in uſus bellicos quantiſcunq; pecunijs indigeret exhibuit, patriciorum multos beneficijs deuinxit, popularem multitudinem quoq; argento ſibi conciliauit. Verè igitur in Phœniſsis Euripides,* τὰ χρήματ᾽ ἀνθρώποισιν τιμιώτατα, δύναμίν τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει. *Id eſt, Mortalibus nil charius pecunia, Atq; inter homines una plurimum ualet.*

Inde

Induſtria.] *Belli enim non tantum miles fuit, idemq́; peditum equitumq́; omniũ ſtrenuiſsimus: ſed etiam ubi ſententia opus erat (ut ait Dionyſius) bona, inter conſiliarios prudentiſsimus numeratus eſt.*

Dignitatem.] *Secretioribus namq; conſilijs domi militiæq́; adhibitus, equitum deinde præfecturam adeptus eſt.*

Liberis.] *Duos tantum filios reliquit Ancus Martius rex, alterum puerilis ætatis, alterũ maiorem natu, iam tum pubeſcentem.*

Regnũ intercepit.] *Diſcrepat hoc loco Dionyſius ab alijs, qui ſcribit defuncto iam Anco ſenatum primum pro more interregem creaſſe, & deinde ſtatim Comitijs habitis multitudinẽ regem Tarquiniũ Priſcum elegiſſe, cõfirmantibus quoq; ea auſpicijs, quæ populus iudicauerat. Alij uero referunt, Tarquinium ſub comitiorũ tempus, Anci regis filios (ne quid illorum præſentia ſibi officeret) uenatum miſiſſe, & primum omnium fuiſſe qui regnũ ambitioſe peteret. Cuius orationem lege apud Liuium. Eſt autem libidinis regnandi notatu dignum exemplum.*

Centum patres.] *Senatores à Romulo centũ creatos fuiſſe, qui ob honorem patres, ob ætatem ſenatores dicti ſunt, dictũ eſt cap. 2. Deinde cõmunicata urbe cum Sabinis & Tatio, idem Romulus*

alios centum legit, ut eſt apud Liuium, explens numerum ducentorū. Nunc Tarquinius Priſcus, in orbitate ſenatus legiſſe centū alios ſcribitur, minorum gentium appellatos. tametſi à Bruto familias minorum gentium inuentas nõnulli credant. Primus enim Valerius Publicola poſt exactos reges, Patrum numerū à Superbo cædibus imminutum expleuit, & ampliſsimū ordinem auxit, quatuor & ſexaginta ſupra centum ex Equeſtri ordine in conciliū cooptatis, ita ut trecentorū numerum faceret, qui Adlecti dicti ſunt. Vide Feneſtell. ca.1. Pomp. Læt. ca.3. de Magiſt. Rom. Plutarch. in Romulo, & quos ſuprà cap. 2. citauimus.

Minorum gentium.] *Ad differentiam uidelicet aliarum, ſuperiorum ac maiorum. Patres autem minorum gentiū qui dicantur, oſtendit quoq; Blond. lib. 3. Romæ triumph.*

Equitum centurias duplicauit.] *De equitum cēturijs nil mutauit, ſed ueteri numero tantū alterum adiecit, & ut mille ducenti equites in tribus centurijs eſſent, ſub ijſdē nominibus, quibus priores fuerāt appellati. De his centurijs uide Liuiū, Dionyſ. lib. 2. Feneſtellam cap. 2. de Rom. magiſtrat. Blond. lib. 3. Romæ triumph. Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 29.*

Nomina mutare nō potuit.] *Liuius & Plinius ſuprà ca. 2. Ramnēſes à Romulo, Luceres à Lucumone,*

mone, Tatienſes à Tatio uocatos ſcribit: ſed Dionyſius non centurias, ſed tribus, quæ tres ab initio fuerunt, his nominibus uocatos exiſtimat.

Actij auguris autoritate.] Fuit Actius Nauius primò tenuis fortunæ homo, referẽte Cicerone lib. de Diuinatione primo. Qũ enim olim ob paupertatẽ ſues paſceret, una ex his amiſſa uouiſſe dicitur, ſi recuperaſſet, uuam ſe Deo daturum, quæ maxima eſſet in uinea. Itaque ſue inuenta, ad meridiem ſpectans, in uinea media dicitur conſtitiſſe, cumq́; in quatuor partes uineam diuiſiſſet, tresq́; partes aues obduxiſſent, quarta parte quæ erat reliqua regione diſtributa, mirabili magnitudine uuam inuenit: qua re celebrata, quum uicini omnes ad eum de rebus ſuis referrent, tantum demum nomen tantamq́; in augurando autoritatem aſſecutus eſt.

Fidem artis nouacula & cote firmauit.] Actius cũ numerũ & nomina tribuũ augeri atq; mutari prohiberet, cũ aduerſa intelligeret auguria, Tarquinius experimentum artis efflagitauit, fieri'ne poſſet, quod ipſe mente conciperet modò. Nauius rem expertus augurio, poſſe reſpõdit. Atqui hoc, inquit rex, agitabam, an cotem illam quam manibus teneo, nouacula ſecare poſſem. Augur, Potes inquit. ergo re tentata, cotem tonſorio cultro in comitio, magnaq́; hominum congregata multitudine,

dine, in duas partes diuiſit. Et eo *factum, ut & Tarquinius augure* Actio *uteretur, & populus de ſuis rebus ſemper ad eum referret*. *Cotem autem illam & nouaculam defoſſam in comitio, ſupraq́; impoſitum puteal accepimus*. *Hanc hiſtoriam leges apud* Liuium, Dionyſium, Florum, *ut ſuprà*, Plinium *lib. 34. cap. 5.* Lactant. *lib. 1. cap. 8.* Valer. Max. *lib. 1. cap. 4. § 2.* Feneſtellam *cap. 4. de ſacerdotibus* Rom. Blond. *lib. 1.* Romæ *triump.* Marlian. *lib. 13. cap. 19.* Petrarcham *lib. 4. Trac. 5. cap. 3.* Volater. *lib 3. cap. 1. & lib. 14. cap. 3.* Cæl. Rhod. *lib. 10. cap. 17.* Fran. Patriciũ Senenſem *de Inſtitutione regis lib. 2. titulo 10.*

Circum.] *Circus apud* Romanos *dicebatur is locus, ubi ludicra fiebant certamina. & ob hoc quidem quòd in circuitu ſpectaculis ædificatis, ibi ludi fierent, & quòd illic circum metas ferretur pompa, & equi currerent.* Erat *autem forma oblonga inſtar arcus, in circuitu habens gradus, ſpectatoribus apta ſedilia, ne alter alterius proſpectum impediret. Cuius deſcriptionẽ pete ex* Marliani *lib. 4. cap. 10.* Topographiæ.

Circum Maximum *ædificauit.*] Inter Palatium *montem &* Auentinum, *non procul à templo* Herculis, *cuius pauimentum fecit ex chryſocolla, hoc eſt ex omnium duriſſima materia, quæ naſcitur poſtquam aurum effoſum eſt.* Poſuit *autem*

tem

tem fundamenta tantum huius Circi Tarquinius, quem Cæſar deinde, addēs magnificentiā amplia uit. Cum enim longus fuerit ſtadiorum trium cum dimidio, latus quatuor iugerum, Cæſarem in eam amplitudinem extendiſſe, & nō Tarquinium uolunt. id quòd ueriſimile eſt, quum Tarquinij temporibus ciuitas adhuc tam populoſa non eſſet, neque in tantum dedita ſpectaculis. ergo non tanto opus erat ſpacio, ut Cæſaris ætate. Habebat autem Circus tribus lateribus effoſum ſtagnum, altum latumq́; pedes denos. poſt ſtagnum porticus ædificatæ triplici tectura, hæ ſedilia habebant in imo lapidea, ſuperiora lignea. baſim omnes porticus habebant eandem, capiebantq́; hæ hominum centū quinquaginta millia. Reliqua uide apud Dionyſium, Liuium, Plin. lib. 36. cap. 15. Nazarium, Pomp. Læt. §. 9. & 92. Marlian. lib. 4. cap. 11. Topograp. P. Victorem regio. 11. urbis, Volaterranum lib. 29. cap. 11. & lib. 6. cap. 1.

Ludos Magnos.] Inter ſpectatiſsimos ludos, qui plurimi Romæ fuerunt, Romani ludi à regibus inſtitui primùm, qui & Magni & Circenſes dicti, præcipui ſemper habiti ſunt, Ioui, Iunoni, & Mineruæ celebres. Nam ſingulis dijs ſinguli dicati ludi erant, quos ad placanda numina unà cum ſacrificijs, cumq́; cantu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente.

Tarqui-

Tarquinius igitur Priſcus cum ludos Magnos opulentius inſtructiusq́; (ut ait Liuius) inſtituiſſet quàm priores fuiſſent, Magni dicti ſunt. in eos enim ducenta millia nummûm impenſa ſunt. Vnde deinde quoque poſt pugnam ad Traſymenum celebrati ſunt ludi Magni, æris 333 millibus, bobus albis 400, multisq́; alijs hoſtijs et diuitijs. in quorum celebritate, præcipua per ſingula puluinaria mittebãtur munera. Verùm de Romanorum ludis & ſpectaculis, Siſinius, Plinius lib. 7. cap. 56. lib. 36. cap. 15. Blondus lib. 2. Rom. triumphant. Feneſtella cap. 13. de Magiſt. Rom. Alexander ab Alexãdro lib. 6. cap. 19. Volaterranus lib. 29. cap. 11. & alij.

Sabinis.] De quibus ſuprà cap. 2. Quomodo autem, quibus'ue artibus Sabinos uicerit, lege copioſe apud Dionyſium & Liuium, item Frontinum lib. 2. cap. 8. §. 2. & §. 9. Stratagematum.

Priſcis Latinis.) Quorum multa oppida munitiſſima cœpit, ex quibus Corniculum, Ficulnea uetus, Cameria, Cruſtumerium, Ameriola, Medullia, Nomentum. Cauſa autem horum bellorum erat, quòd cæteri Latini, & tum omnium maximè Apiolani, poſt Anci regis interitum, exiſtimãtes ſoluta iam pacis eſſe fœdera, Romanum agrũ incurſionib. et latrocinijs eſſent depopulati.

Triumphauit.] aurea tunica, ut Plinius ex

Verrio

Verrio Flacco refert. Verùm quo apparatu, qua pompa, quantoq; omnium ſtudio olim Romani triumphos agerent, quis ordo ſeruari, & quæ in triumpho ferri conſueuerant, uide apud Blondum lib. 10. de Roma triumphante, Alexandrum ab Alexan. lib. 6. ca. 6. ex Liuij lib. 10. Dec. 1. Romulo Plutarchi, et Plinij lib. 5. cap. 5. lib. 33. cap. 1. & cap. 3. &c.

Murum lapideum.] Cuius exordium operis Sabino bello turbatum erat. Verùm Marlianus Tarquinium Superbum, de quo infrà cap. 8. dicetur, ciuitatem prius ruderibus, uilibusq; ſtructuris munitam, muro ex lapidibus primùm incluſiſſe, lib. 1. Topographiæ, cap. 5. ſcribit. Vbi multa de ambitu & mœnibus urbis ſæpe reſtauratis legere licet.

Quod hoſtẽ percußiſſet.] Hoc factũ eſt in prælio aduerſus Latinos & Hetruſcos, in quo pluſquam ſexaginta hominum milia ceciderunt.

Prætextâ donauit.] Prætexta erat ueſtimenti genus oblongum & talare, cuius oræ & circuitus purpura prætextus erat. & hac de re περιπόρφυρος à Plutarcho hæc ueſtis dicta eſt, quaſi habens in circuitu purpuram intextam: quæ primo ab Hetruſcis inuenta eſſe dicitur, autore Plinio, quod & ſentire Strabo in quinto uidetur. Erat autem Cenſorum, Patriciorum, & aliorum pro-

pro-

procerum,ut ex Liuio colligimus, apud Romanos, qua primò à Priſco Tarquinio donatum eius filium tradunt, quem in prætextæ annis hoſtem occidiſſe, Plinius noſter ſcribit. Prætextati autem dicebantur, qui nondum decimumſeptimum annum attigerant. Et hinc prætextatus ſermo dicitur, in quo nihil eſt obſcœnitatis. Nefas enim erat (ut inquit Sextus Pompeius libro de Verbis priſcis 16.) ut prætextati pueri uerbis obſcœnis uterentur. De Prætextæ ueſtitu, & quibus, quamq; ob cauſam hoc ueſtimenti genus datum ſit, lege Plinium lib. 9. cap. 39. & lib. 8. cap. 48. Liuium lib. 2. Dec. 3. Polybium lib. 8. cuius ea de re uerba Liuius uertiſſe uidetur. Gellium lib. 2. cap. 23. Macrobium lib. 1. cap. 6. Volaterranum lib. 27. cap. 18. Alexand. ab Alexand. lib. 5. cap. 18. & lib. 2. cap. 25. Lazarum Bayſium in L. ueſtis. ff. de auro & argento legat. Annotationum cap. 10.

Et bulla.] Erat hæc bulla rotunda, & in modum cordis ex puriſsimo auro formata, quam ante pectus annectebant in collo ueteres Romani ingenuis pueris, ut bullam inſpicientes, ita demum homines ſe eſſe cogitarent, ſi corde præſtarent. Ea etiam bulla obſignaſſe dicuntur ueteres, cum plebeij & libertini ſcorteo loro munirentur, quam quidem pueri ingenui, & illo-

rum

rum qui equo meruiſſent filij, ad pubertatem uſque unà cum prætexta induebant, illamq; exacta puericia, ſolenni feſto Laribus ſuſpendebāt. Sicut Romanæ puellæ puellare rudimentum, puppas Veneri Argiuæ, & maturæ uiro compoſitum capillum Palladi. Vide hac de re Plinium lib. 33. cap. 1. Plutarchum §. 35. & 101. Problematum, Blondum lib. 9. Alexandrum ab Alexandro lib. 2. cap. 25. & lib. 5. cap. 18.

Ingenuorum inſignia cœperunt.] Quemadmodum enim pallium Gabinorum, caſiaca Græcorum, maſtruga Sardorum, aulea Britannorum, ſtrigium denique Hiſpanorum nunc propria ueſtimenta ſunt: ſic quoque Romanorum propria erat toga prætexta & bulla, quæ tamen ante Tarquinij Priſci tempora Romanorum inſignia fuerunt: cum apud Plutarchum legamus, Romulū parentes urbis, tum alios Romanis mulieribus honores detuliſſe, tum ut maximè earum pueri bulla aurea ornarentur conceßiſſe.

Póſt.) Anno imperij ſui triceſimo octauo, qui fuit tertius quinquageſimæ Olymp. ab Vrbe uerò condita 175 annus.

Ab Anci liberis.] Duobus, quorum tutor à patre exoratus erat.

Percuſſoribus.] Duobus paſtorib. audacißimis.

Per dolum.] Subornauerant enim duos illos paſto-

paſtores, ut agreſti habitu, & ruſticanis ferramentis accincti, tanquam ab intermiſſo opere auerſi, in regiam altercantes irrumperent, & mutuo ſe conuicio inceſſentes demum ad manus uenirent, & ad ipſum deinde regem uocati armis eum trucidarent.

Interfectus eſt.] *Securi, telo in uulnere (ut ait Liuius) relicto: anno ab* V.C. 175. *ſui imperij* 38.

DE SERVIO TVLLIO REGE SEXTO.

Cap. VII.

al. Tullij SEruius Tullius, † P. Corniculani, et Ocretiæ captiuę filius, cum in domo Tarquinij Priſci educaretur, flammæ ſpecies caput eius amplexa eſt. Hoc uiſo, Tanaquil ſummam ei dignitatem portendi intellexit. Coniugi ſuaſit, ut ita eum, ut liberos ſuos, educaret. Qui cum adoleuiſſet, gener à Tarquinio aſſumptus eſt. Et cum rex occiſus eſſet, Tanaquil ex altiore loco ad populum deſpiciens ait: Priſcum Tarquinium graui quidem, ſed non letali uulnere accepto, petere, ut interim dum *al. conualeſceret* † cõualeſcit, Seruio Tullio audientes

tes eſſent. Seruius Tullius quaſi precario regnare cœpit, ſed recte imperium adminiſtrauit. Hetruſcos ſæpe domuit: collem Quirinalē, & Viminalē, & Eſquilias urbi addidit. Aggerē, foſſasq; fecit. Populū in quatuor tribus diſtribuit, ac pòſt plebi diſtribuit annonā. Mēſuras, pondera, claſſeis, centuriasq; cōſtituit. Latinorum populis perſuaſit, uti exemplo eorum qui Dianæ Epheſiæ ædē feciſſent, & ipſi ædem Dianæ in Auentino ædificarent. Quo effecto, bos cuidam Latino miræ magnitudinis nata eſt. reſpōſum ſomnio datū, eum populū ſummā imperij habiturum, qui prius bouē illam immolaſſet. Latinus bouē in Auentinū egit, & cauſam ſacerdoti Romano expoſuit. Ille callidus, dixit prius eū uiuo flumine manus abluere debere. Latinus dū ad Tyberim deſcendit, ſacerdos bouem immolauit. Ita imperiū ciuibus, ſibi gloriā facto, conſilioq; uindicauit.

uit. Seruius Tullius filiam alteram ferocem, mitem alteram habens, cum Tarquinij Priſci filios pari animo uideret, ut omnium menteis morum diuerſitate leniret, ferocem miti, mitem feroci in matrimonium dedit. Sed mites ſeu forte, ſeu fraude perierunt. Feroces morū ſimilitudo coniūxit. Statim Tarquinius Superbus à Tullia incitatus, aduocato Senatu, regnum paternum repetere cœpit. Qua re audita, Seruius, dum ad curiam properat, iuſſu Tarquinij gradibus deiectus, & domū refugiens, interfectus eſt. Tullia ſtatim in forum properauit, & prima coniugem regem ſalutauit: à qua iuſſa turba recedere, cum domum rediret, uiſo patris corpore, mulionem euitantem, ſuper ipſum corpus carpentum agere præcepit. Vnde uicus ille Sceleratus dictus. Poſtea Tullia cum coniuge in exilium acta.

IN CAPVT VII.

Huius regis hiſtoriam ſcrip. Liu. lib. 1. Dec. 1. Dionyſius lib.4. in principio, Flor. lib. 1. cap. 6. Auguſt. lib. 3. cap. 15. de Ciuitat. Oroſ. lib. 2. cap. 4. Eutrop. lib. 1. cap. 9. Valer. Max lib. 1. cap. 6. § 1. & lib. 3. cap. 4. § 3. Solin. cap. 2. Ruff. de uita regia, Meſſal. Coru. de progenie Auguſt. Plut. de fortuna Roman. Front. lib. 2. cap. 8 § 1. Stratagematū, Ant. Flor. To. 1. Tit. 4. cap. 5. Vincentius lib. 2. cap. 118. et qui in proceſſu citātur.

Seruius.] Dionyſius ait ideo Seruium appellatum, quòd ab Ocriſia ſerua natus eſſet.

Publij Corniculani.] Fuit is Publius, qui de clara & regia ſtirpe natus, in Corniculo Latinorum gentis urbe, pro patria dimicans occubuit.

Ocretiæ.] Ita enim ubiq; ferè legimus, ſed malè. ex Dionyſio enim & alijs, Ocriſiam pro Ocretiam legendum eſſe, non dubitamus.

Captiuæ.] Hāc enim prægnātē, expugnato Corniculo Tarquinius rex ex præda cœpit, et Tanaquilidi uxori dono dedit. Val. Max. lib. 3. cap. 4. § 3. Ouid. lib. 6. Faſt. Conuenit & ſeruis, &c.

Filius.] De Seruij Tullij parentibus & cōceptu mirabili, Plinius lib. 26. cap. 27. hunc in modum ſcribit: Tarquinio Priſco regnāte tradunt, repēte in foco comparuiſſe genitale è cinere maſculini ſexus. Eāq; quæ inſederat ibi Tanaquilis reginæ

 ancillam

ancillam Ocriſiam captiuam conſurrexiſſe graui dam. Ita Seruium Tullium natum, qui regno ſucceßit, & deinde puero caput ardere uiſum: creditumq́; Laris familiaris filium, ob idq́; compitalia & ludos Laribus primùm inſtituiſſe. Quære de re lege quoq; Dionyſium, qui parumper diſſentire à Plinio uidetur.

Flammæ ſpecies caput amplexa eſt.] *Et ita quidem, ut qui fortè aderant, perculſi aquam è proximo peterent, flammã extincturi. Duæ ſunt autem uirtutes ignis, ut Plato teſtatur. Altera edax & peremptoria, ut ſuprà cap. 4. de Tullo Hoſtilio legimus, qui fulmine ictus cum regia flagrauit. Altera mulcebris & innoxio lumine, ac quaſi lambens flamma. ſic ignis Aſcanium, fatalis exilij cum patre diſcrimina ſubeuntem, de cœlo quaſi ſuccenſo capite illuſtrauit, ut apud Vergilium lib. 2. Ecce leuis, &c. legimus, pronũcians ei debere fœlicitatẽ exilij. De præſenti uerò prodigio Plin. lib. 2. cap. 110 et lib. 36. cap. 27. Val. Max. lib. 1. cap. 16. §. Cic. lib. 1. de Diuinatione.*

Dignitatem portendi.] *Ignis enim in prodigijs apud ueteres, ſi urendo non noceret, ſemper celebritatis gloriam afferebat: cuius quoq; rei exemplum leges apud Claudianum de 4. Conſulatu Honorij, Apparet quid ſigna, etc. Et Io. Sereſba. de ueſtigijs philoſophorum ueterũ, lib. 1. cap. 13.*

Con-

Coniugi.] Tarquinio Priſco, de quo ſuprà cap. 6. dictum eſt.

Cum rex occiſus eſſet.] Per fraudē à paſtoribus, inſtigantibus Anci Martij liberis regnū affectāti bus. de cuius morte diximus ſuprà in fine cap. 6.

Tanaquil.] Tarquinij uxor auguriorum peritiſſima, de qua eodem dictum eſt loco.

Deſpiciens ait.] Huius orationem luculentiſſimam tum ad Seruium Tullium, tum ad plebem, ex Dionyſio petes.

Non letali uulnere accepto.] A` percuſſoribus filiorum Anci Martij. Eſt autem muliebris aſtutiæ memoratu dignum exemplum.

Seruio Tullio.] Vt quem rex loco filij educauerat, & ſummo ſemper amore amplexus erat.

Recte imperium adminiſtrauit.] Ita enim, ut Liuius ait, Romanum gubernauit imperium quadragintaquatuor annis, ut optimo cuiq; regum perdifficilis eſſet æmulatio? Virtus igitur, cui ut inuidia, ita etiam plerunq; fama comes eſſe ſolet, ut ſe nullis contineri uinculis oſtendat, nō ſemper nobilitatem, aut opes ſequitur, ſed ueluti toti humanæ amica naturæ eam quærentes amplectitur: & perſæpe ad eos profecta, qui humili planè loco nati ſunt, claros facit, atque ad ſummum ſæpe honoris faſtigium euehit. Bene igitur Hermānus noſter Buſchius cecinit,

Semper ſumma petit, nunq̃ manet infima uirtus,
Nec uult obſcuris illa latêre locis.

Hetruſcos.] *Italiæ populo, quorum ante Romanorum imperium latè terra mariq́; opes patuere; mari ſupero inferoq́;, ut nomina argumento ſunt. alterum enim Tuſcum communi uocabulo, alterum Adriaticum mare ab Adria Tuſcorum colonia uocauere. Tu conſule ea de re Strabonem, Plinium lib. 3. cap. 5. Pomp. Melam lib. 2. cap. 4. Volater. lib. 5. cap. 1.*

Sæpe domuit.] *Romani enim rege Tullio uiginti continuos annos cum Hetruſcis (teſte Dionyſio) belligerarunt, tertioq́; de eadem gente magnificè triumpharunt.*

Collem Quirinalem.] *Qui ambitum habet 3000. ferè paſſuũ. Dictus eſt aũt Quirinalis, uel à fano Quirini: uel à Quiritibus, qui cum Tatio Curibus uenientes, in eo caſtra poſuerunt. Vel ut Marcus Cato in lib Originũ ſcriptũ reliquit, à Iunone Sabinorum deá, quam illi Curitim, id eſt haſtatam Iunonem uocant. his enim ſimul & Hetruſcis nõ erat litera Q. De ambitu uerò & magnitudine huius collis, uide Marliã lib. 5. cap. 21. & lib. 1. cap. 1. Topograp. Pomp. Læt. § 57. Ant. Rom. Alexand. ab Alexand. lib. 6. cap. 11.*

Viminalem.] *Collem Viminalem Varro inter Eſquilias commemorat, & à Ioue Vimineo, cuius*

aræ in eodem monte erant, uel à uiminum illic creſcentium multitudine dictũ putat. Reſpicit ab *occaſu Quirinalem, interiacente circa ſtadium Suburbana plana.* A ſeptentrione uallem habet *Quirinalem: inter eoſdem colles 4 iugerum latitudo, ſtadiorum uerò duorum cũm dimidio longitudine.* Mox cum Quirinali & Eſquilijs, uſque *ad mœnia continuè fornicum frequentia, æquatis montibus iungitur, ambitu 2500. paſſuum, oblonga forma, latitudine uaria.* Vide Marlian. *lib. 1 cap. 1. & lib. 5. cap. 19.* Terentium Varronem de lingua Latina, Alexandrum ab Alexand. *lib. 6. cap. 11.*

Eſquilias urbi addidit.] Eſquilias duos urbis *montes eſſe, ex* Marco Terentio Varrone doce*mur. celebrior tamen pars* Eſquilinus mons di*ctus eſt, uel ab auium excubijs, ut apud* Ouidium *lib. 1.* Faſtor. *legimus*, Adde quod excubias, &c. Vel *ab aucupibus, quod eo loco quiſquilijs proiectis auibus illuderẽt.* Hic ex urbis collibus ſolus *duplici iugo & aggere munitur, cum reliqui ſinguli contenti ſint: ex quibus alter* Ceſpius nun*cupatur, alter* Oppius, *qui & lacum* Fagutalem, *hortos* Mecœnatis, Larium, Querculanum, Sacellum *lucumq́;* Martis *unà complexus eſt.* Qua *de re uide* Marlianum *libro 1. & lib. 5 cap. 9.* Pomponium Lætum §. 72. Alexandrum ab

 Ale-

Alexand. ut ſuprà. Noſtra autem tempeſtate Eſquiliæ incipiunt à templo S. Petri ad uincula, & protenduntur uſque ad eccleſiam S. Crucis, inde ad Thermas Diocletianas, includitq; eccleſiam S. Mariæ Maioris & S. Praxedis.

Vrbi addidit.] *Hos montes Seruius Tullius poſt cēſum perfectum, turribus ideo muniuit, & muro ſepſit, ne quādo excurſiones illinc fierent, & hoſtium præſidium foret.*

Aggerem ac foſſas fecit.] *Pomerium intellige. Verùm Dionyſius eum urbis ambitum, qui Pomerio continebatur, haud multo maiorem Athenarum circuitu fuiſſe credidit. Vnde quoque Plinius pomerij ambitum Veſpaſianis imperatoribus 13. millia paſſuum, & 200 fuiſſe tradidit. Verùm de pomerio urbis uide Marlianum lib. 1. cap. 3. & lib. 1. cap. 7. Alexandrum ab Alexan. lib 6. cap. 14. Blondum lib. 1. Romæ inſtauratæ, à principio.*

In quatuor tribus diſtribuit.] *Hoc eſt, in quatuor partes urbem diuidens, & cognomina cuique parti imponēs, ex collibus quatuor tribuum urbem fecit, quæ eò uſq; trium tantum fuerat. Et unam quidem Palatinam, aliam Suburranam, aliam Collatinam, quartam Exquilinam uocauit. De tribubus Romanorum uide Varronem, Feſtum, Aſconium Pedianū, Blondum lib. 3. Romæ*

tri. Alexand. ab Alex. lib. 1. ca. 16. & quos ſuprà cap. 2. citauimus. Nec mirari oportet, inquit Liuius, hunc ordinẽ qui nunc eſt, poſt expletas quinq; & 30. tribus, duplicato earum numero centurijs iuniorum ſeniorumq; ad inſtitutam à Seruio Tullio ſummam non conuenire, quandoquidem hæ tribus ad centuriarum diſtributionem numerumq; nequaquam pertineant.

Plebi.] *Capito apud Gellium lib. 10. ca. 20. diuidit ſeorſim à populo plebem, in qua patricij nõ erant, ſed ij tantum qui militiam & agrorum curam, pecoriſq; depaſcendi negocia exercebant. quam diuiſionem leges quoq; apud Alexandrum ab Alexand. lib. 5. cap. 18.*

Menſuras conſtituit.] *Menſuras & pondera primum Phidonem Argiuũ, aut Palamedem inueniſſe, ex Gellio uetuſtiſſimo autore apud Pliniũ legimus lib. 7. cap. 35. qui & menſurarum nomina recitat, lib. 21. cap. 34. Menſurarum autẽ appellationes & rationes ex humano corpore mutuò ſumpſiſſe ueteres, docet eleganter Cælius lib. 3. cap. 21. & Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 21.*

Pondera.] *Ponderum nomina & rationes pete ex Plin. lib. 21. cap. 34. lib. 33. cap. 3. lib. 7. ca. 5. Alexand. ab Alexand. lib. 2. ca. 20. in fine, Budæo de Aſſe, Alciato et Melanchthone de Ponderibus & menſuris. Certò autem conſtat, Seruium Tul-*

lium primum Romæ *æs ſignaſſe, & boum quidem effigie, unde & pecunia à pecudum nota dicta eſt.* Populus *enim* Romanus *ante* Pyrrhum *regem deuictum, non argento ſignato uſus eſt, libralis cum eſſet, unde & libella nunc dicitur, & dipondius appendebatur aßis.* Vnde *& expenſa in rationibus dicuntur.* Et *ſic argentum demum ſignatum eſt, anno urbis* D. LXXXV. Q. Fabio *conſule, anno quinto ante primum bellum* Punicum. Qua *de re lege* Plinium *lib.* 18. *cap.* 3. *& lib.* 33. *cap.* 3. *&* Blondum *lib.* 5. Romæ *triumphantis, &* Alexand. *ab* Alexand. *lib.* 4. *ca.* 15. Cæl. Rhod. *lib.* 23. *ca.* 17. *& lib.* 10. *cap.* 2.

Claſſes & centurias cōſtituit.] Iuxta *cenſum, ut inquit* Liuius. Ex *ijs namque qui centum millium æris, aut maiorē cenſum haberent,* 80. *centurias conficit, quadragenas ſeniorum, & iuniorum alias.* Prima *claßis omnes appellati:* Secunda *claßis intra centum uſque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum inſtituta, & ex his ſenioribus iunioribusq́; uiginti conſcriptæ centuriæ.* Tertiæ *claßis in quinquaginta millium cenſum eſſe uoluit, totidem centuriæ, & hæ eodem diſcrimine ætatum factæ.* In *quarta claße cenſus* 25. *millium, totidemq́; centuriæ factæ.* Quinta *claßis aucta, & centuriæ* 30. *factæ. in his corni*

ces

ces tibicinesq; accenſi, & in tres centurias diſtributi. 11. millia hæc claßis continebat. Vnde una centuria immunis à militia quoq; facta eſt. Vide ea de re Liuium, & Dionyſ. *ut ſuprà*, Blond. *lib.* 3. *Rom. triumph.*

Eorum *exemplo.*] *Amphyctionem* Heleni *filium intelligit, qui in Græcia* Amphyctionicũ *conuentum inſtituit, legibus, præter proprias cuiuſq;, urbis conſtitutis, quæ omnibus communes eſſent, ut his coniunctius inter ſe agerent. qui mos poſtea in Aſiam translatus, cauſam* Ionibus *præbuit* Epheſiæ Dianæ *templum magnificentißimo apparatu conſtruendi.* Huius templi meminit He*rodotus lib.* 7.

Aedem Dianæ *in* Auentino.]*Aedificatum eſt* Dianæ *templum in montis* Auentini *uertice,* Tyberim *uerſus: in quo templo* Idibus Augu*ſti* Romæ *ſeruis dies feſtus eſſe conſueuit, cum eo ipſo die* Seruius *noſter è ſerua natus, hanc ædem conſecraſſet, & diem ſacrum ſeruis & qui in eius tutela ſint, uouiſſet. Sed alij ab* An*co hanc ædem ædificatam exiſtimant, ex pecunia quam ciues nuper ex* Politorio *eò traducti contulerant.* Fuit *autem eo ipſo in loco, ubi hodie* D. *Sabinæ templum eſt, teſte* Marli*ano libro* 5. *cap.* 2. & *libro* 4. *cap.* 18. & *libro* 5. *cap.* 1. Item Publio Victore *in regione urbis* 13.

Prete-

Præterea de Dianæ Epheſiæ templo multa lege apud Plin. *lib.*36. *cap.*14. *lib.* 14. *ca.*1. *lib.*2. *cap.* 87. *lib.*16. *cap.*41. *lib.*36. *cap.*5. *&c.*

Cuidam Latino.] *Andronum Coratiũ* Plutarchus Problem. 5 *ex Iuba & Varrone uocat.*

Bos miræ magnitudinis.] *Huius bouis cornua diu in ueſtibulo tẽpli* Dianæ, *ut miraculo poſteris eſſent, ſeruata ſunt, teſte* Liuio *et* Plutarcho.

Reſponſum *ſomnio datum.*] Liuius, *uates cecinisse ſcribit.*

Summam imperij habiturum.] A' *quadrupedibus animalibus diuerſis auſpicia ſumebant* Romani. Ex *bouis autem aſpectu plerunq; proſpera pronunciabant augures. Sic quoq;* L. Aurelio *&* L. Octauio Coſ. *ad immolandum bos ſacra iniuſſa de montibus per hoſtiũ claſſem adnatauit, ſeq; ad aras percutiendum obtulit: de quo prodigio* Iulius Obſequens *cap.*59.

Immolaſſet.] Dianæ.

Latinus.] *Andronius Sabinus.*

Sacerdoti.] *Antiſtiti fani* Dianæ, *quem* Cornelium Plutarchus *uocat.*

Ille callidus.] *Varro hanc fallaciã non* Cornelio *ſacerdoti, ſed æditvo aſcribit.* Refertur *autem hæc hiſtoria inter uafrè dicta & facta apud* Valerium Max. *lib.*7. *cap.*3. § 7.

Viuo flumine manus abluere.] Nefas *enim erat*

illotis manibus tractare ſacra. & hinc Heſiodus *uetat, ne quis mane* Ioui *libet uinum* χερσὶν ἀνί-πτοις, *id eſt illotis manibus.* Vnde *etiam* χέρνιβος *apud* Homerum *crebra mentio, quæ uox perinde ſonat, quaſi dicas manuum lotionem, à qua rem diuinam antiquitus auſpicabantur, ut docerent* Deos *immortales puris tantum ſacrificijs delectari & placari.*

Alterā *ferocem.*] Titus Liuius Tullias *uocat.*

Tarquinij *filios.*] *Lucium &* Aruntem *intelligit.* Verùm *ſat ſcio* Liuium Romanæ *hiſtoriæ facile principem, & cæteros* Romanos *ſcriptores, præter* Lucium Piſonem, *perſuaſum habuiſſe eos* Tarquinij Priſci *filios fuiſſe, & non nepotes. Sed ſi octogenarius* Tarquinius *perijt, eratq; Tanaquilis quinq; annis minor, ut* Dionyſius *haud inepte colligit, oportuiſſet nō pueros eos fuiſſe, quū pater fuit interfectus, etiam ſi quinquagenaria periſſet* Tanaquilis, *quod rariſſimè accidit: ſed iam porro adultos, quippe quorum minor 25. annos natus eſſe potuit.* Nec *credibile eſt* Tanaquilidem *filios iam adultæ ætatis, paterni regni ſucceſſione fraudatos uoluiſſe, ut genero gradus fieret ad dignitatem: præſertim cum ne maior quidem natu* Tarquiniorum Tullus *eſſe potuiſſet, ſi ex* Tanaquilide *illi nati eſſent.* Cæterū *oportuiſſet* L. Tarquiniū, *ſi æqualis* Seruio *fuiſſet, iam ſeptuagena-*

eadem ſtudia ſunt, eædem uoluntates, in his fit ut æquè quiſq; altero delectetur, ac ſeipſo. Efficiturq; id quod Pithagoras dicere ſolebat, ut unus fiat ex pluribus.

Citatus.] exſtimulatus, excitatus luculentiſſima oratione, quæ eſt apud Dionyſiũ lib. 4. Eſt autem libidinis regnandi elegantiſſimum exemplũ.

Paternum.] Romanum, à Tarquinio Priſco prius adminiſtratum.

Repetere cœpit.] luculentiſſima habita ad ſenatum populumq; Romanum oratione, quæ extat tam apud Liuium, quàm Dionyſium.

Seruius.] qui iã Romanũ imperiũ gubernabat.

Dum ad Curiam properat.] quam iam Tarquinius regnum appetens, cum ſuis occuparat.

Iuſſu Tarquinij gradibus deiectus.] Dionyſius Halicarnaſſeus, per crepidines quæ in concionarium ferebant, præcipitatum prodidit. Liuius autem, Seruium Tullium ab ipſo Tarquinio, utpote uiribus potentiore, præcipitatum eſſe dicit.

Domum refugiens.] propè exanguis & ſemi mortuus.

Interfectus eſt.] cum regnaſſet, ſecundum Liuium, Dionyſiõ, & alios, annos 44. (Euſebium uerò, 34. qui decẽ annos huic ademptos Tarquinio Superbo aſcribit.) anno 3. Olymp. 61. ab Vrbe uerò condita, 219.

Coniugem

Coniugem.] *Tarquinium Superbum.*

Patris.] *Seruij Tullij.*

Corpore.] *cruore multo repleto.*

Mulionem.] *Id eſt, mulos clitellarios, ſiue quadrigarios ducentem.*

Carpentum agere præcepit.] *Hoc eſt, ſuper cadauer ſui patris currum uel uehiculum ducere præcepit, ſcabello aurigam uel mulionem frenum inhibentem percutiens. Eſt autem carpentum uehiculi genus, petorito propè ſimile, dictum quaſi carmentum, mutatione unius literæ, à Carmenta Euandri matre. Vnde quoq; Ouid. lib. 1. Faſtorũ:*

Nam prius Auſonias matres carpenta uehebant,
Hæc quoq; ab Euandri dicta parente reor.

Sic quoque, Cornelius Tacitus ſcribit, Agrippinam carpento in Capitolium uehi uoluiſſe, qui mos ſacerdotibus & ſacris antiquitus conceſſus fuit. Verùm de hac impietate & crudelitate Tulliæ in ſuum parentem, lege præter ſuprà citatos, Valer. Max. lib. 9. cap. 11. § 1. Ouid. lib. 6. Faſtor. Tullia coniugio, &c. Volater. lib. 19. ca. 2. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 6.

Vicus ille.] *Cyprium intellige, prope cliuum, qui ad diui Petri templum in uinculis ducit, ubi Sabini primum ciuitate donati habitarunt, teſte Marliano lib. 3. cap. 23.*

Sceleratus dictus.] *Ob perpetuam crudeliſſimi ſce*

mi ſceleris memoriam. Sic etiam Carmentalis porta, eo quòd per eam trecenti Fabij, cum clientum quinq; millibus egreßi aduerſus Hetruſcos, ad amnem Cremerā omnes interfecti ſunt, etiam ſcelerata dicta eſt. Item Scelerata uia, quòd ibi Veſtales ob incœſtum damnatæ ſepelirentur, teſte eodem lib. 5. cap. 23.

In exilium acta.] *De triplici genere plectendi exilio, item in exilium mittendi rationes apud diuerſos, lege apud Alexand. ab Alexand. lib. 5. cap. 20. Cæl. Rhod. lib. 10. cap. 5. Blond. lib. 4. Rom. triumph.*

DE TARQVINIO SVPERBO SEPTI*mo rege Romanorum.*
Cap. VIII.

TArquinius Superbus cognomen moribus meruit. Occiſō Seruio Tullio, regnum ſceleſte occupauit: tamē bello ſtrenuus, Latinos, Sabinosq; domuit: Sueſſam Pometiam Hetruſcis eripuit. Gabios per Sextum filiū ſimulato transfugio in poteſtatē redegit. Et ferias Latinas primus inſtituit. † Lacus in Circo, & *al. Locos* cloacam maximam fecit, ubi totius

 populi

populi uiribus uſus eſt, unde illæ foſſæ† Quiritũ ſunt dictæ. Cum Capitoliũ inciperet, caput hominis inuenit. Vnde cognitũ eſt, eam urbem caput gentiũ futuram. Et cum in obſidione Ardeæ filius eius Lucretiæ ſtuprum intuliſſet, cũ eo in exilium actus, ad Porſenam Hetruriæ regem confugit, cuius ope regnum retinere tentauit. Pulſus, Cumas cõceſsit, ubi per ſummam ignominiam reliquum uitæ tempus exegit.

al. Quiritium

IN CAPVT VIII.

Quæ compendioſè hic narrantur, copioſius leges apud Dionyſ. lib. 4. Liu. lib. 1. & 2. ab urbe cõdita, Auguſtinum lib. 3. cap. 15. Ciuitatis. Oroſ. lib. 2. cap. 4. Eutrop. lib. 1. ca. 10. Ruff. de uita regia, Meſſal. Cor. de progen. Auguſt. Plin. lib. 19. cap. 3. & cap. 8. & lib. 33. cap. 1. Valer. Max. lib. 7. cap. 3. § 1. Solin. ca. 2. Vergil. lib. 6. Vis & Tarquinios, &c. Ouid. lib. 2. Faſt. Nunc mihi dicenda, &c. Vincent. lib. 3. cap. 118. ſpec. hiſto. Anton. Tom. 1. Tit. 4. cap. 5. § 4. Volat. lib. 19. cap. 2. Vrban. commen. Franciſ. Petrar. lib. 4. Tract. 3. cap. 3. Rerum memorand. Fulgoſum Genuenſ. lib. 1.

lib.1.ca.4.§3.Sabell.lib.6.Ennead.2.rapſod.& lib.2.ca.9.§4. Ethnicorum exempl. & Florum lib.1.cap.7.

Superbus cognomẽ moribus meruit.] Superbi nomen inde primùm adeptus eſt, quòd Seruium Tullium ſocerum ſuum inſepultum abiecerit, nõ tantum Romanorũ multitudinem, uerumetiã patricios omnes, item urbis leges, cõſuetudines, omnem reipublicæ ornatũ, quo priores reges urbẽ decorarãt, deſpexerit, cõfuderit, ad nihilũ redegerit, omniũ præterea cõtrouerſiarũ ſponſionumq; iudicia non ad iura, nec leges, ſed ad mores ſuos retulerit. Vide Dionyſ. Liu. et Sabell.lib.6.ca.4. §1. Multi autem Romanorũ fuere, quibus aut uirtus, aut uitiũ, aut alij deniq; caſus, pro conſuetudine appellationẽ dederunt. qua de re Plutarch. in Coriolano, Plin.lib.18.cap.3. Macrob.lib.1.cap.6. Saturnal. Solin.cap.4. Gell. lib.16.ca.16. Alexand.ab Alexand.lib.1.ca.19. Sabell.lib.6. per totum, cap.4. Exemplorũ. De Tarquinij autem noſtri ſuperbia, præter citatos, ſcribit etiã Fulgoſius Genuenſis lib.1.cap.4.§3. Rerum memorabiliũ.

Occiſo Ser.Tullio.] De cuius morte in fine capitis ſeptimi dictum eſt.

Sceleſtè.] Nõ legibus, ſed ui et armis, in capitales etiã cauſas plures innocẽtiſsimos & illuſtriſsimos uiros adducẽs, & primũ quidẽ inimicos qui

Tullium anteceſſorem regno priuare noluiſſent, ut copioſè leges apud Liuium.

Latinos.] *quos facile ſibi conciliauit, Manlio cæteriſq; principibus gentis ſibi conciliatis, Turno præſertim ferociſsimo horum duce ſublato. De his populis diximus ſuprà cap.5.& 6.*

Sabinos.] *qui duobus exercitibus militum in Romanum agrum prædam facientes irruperant. De his ſuprà cap.2.*

Sueſſam Pometiam.] *Duxit exercitũ in Pometinos, qui urbem Sueſſam, ultra Lirim poſitã incolebant, & fœliciſsimos ſe putabant, & finitimis omnibus propter fortunæ magnitudinem moleſti grauesq; erant. Pometiæ autem urbis & agri frequens apud authores fit mentio, quæ tamen iamdudum & ante Dionyſij Halicarnaſſei tempora interijt, cuius coloni Sueſſam migrarũt, unde & Sueſſa Pometia dicta eſt. Vide Plinium lib.3.cap.5. Plutarch. in Hannibale, Volaterr. lib. 6. cap.1.*

Volſcis.] *Latij uel Campaniæ populis, de quibus Plin. lib.3.cap.5.& cap.19. & Pomp. Mel. lib. 2. cap. 4. Terminant autem Septentrionem uerſus, cum Marſis. Horũ bellum, 200. poſt Tarquinium annis durauit, ut hinc inde ex Liuij, Dionyſij, et aliorũ hiſtorijs colligimus. Volſcos enim, poſt ſuperatos ad Regillum Latinos, uicit quoq;*

Appius

Appius Claudius, qui Conſul cũ P. Seruilio fuit: rurſusq́; rebellantes idem compeſcuit, direpta Sueſſa Pometia. De his etiam M. Valerius Publicolæ frater & dictator triumphauit. Deinde ſimul Volſci & Equi à L. Aemylio, qui conſul cum Fabio Cæſone fuit: poſtmodum à L. Lucretio & T. Veturio, rurſusq́; Quintio & Q. Seruilio conſulibus uicti ſunt. Præterea Qu. Fabius Cæſo conſul, demum P. Valerius Potitius conſul apud Algidum, & poſt eum M. Geganius etiam Conſul, ducto Ciuilio duce Volſcorum ante currum, triumpharunt. ut ſuis locis ſcribunt Liuius, Dionyſius, Oroſius, Eutrop. Volaterr. lib. 38. ca. 8. Paralipomenon, & alij.

Gabios.] *Volſcorum urbem 70. millibus paſſuum ab urbe ſitam, quæ à Galacto & Bio fratribus Siculis condita, ut ſcribit Solinus. Sed ſi Straboni credimus, eſt in uia Præneſtina, diſtatq́; centum ab urbe ſtadijs, quam hodie Zagarulum quidam exiſtimant: quod doctis non probatur, cum Gabij propinquiores urbi ex Strabonis authoritate deprehendantur. De his præterea lege Volaterr. lib. 6. ca. 1. Vrban. comment.*

Simulato transfugio.] Hoc modo in poteſtatem redacti ſunt. Sextus Tarquinij filius ſimulata ira patris ad eos transfugiens, factus eſt belli dux. explorãs igitur patris uoluntatẽ, accepit à nũcio,

illum papauera ſumma in horto tantum demetere uiſum:ipſe quoq; ſummos ciues necaturũ ſe intellexit,quod & fecit,& hoc ipſo ſtratagemate Gabios ſubegit. qua de re præter citatos,uide quoq; Val.Max.*lib.7.cap.4.§2.*Front.*lib.1.ca.1.§4.* Volater.*lib.38.ca.8.*Vrban.*cõmen.&* Ouid.*lib.2.*Faſtorum:*Ceperat hic alias,alias euerterat urbes,* Et Gabios *turpi fecerat arte ſuos,&c.*

Ferias *latinas.*] Romanos Conſules *ſortitis prouincijs* Latinas *ferias indicere conſueuiſſe conſtat,*Iouiq; Latiali *in monte* Albano *ſacrũ facere, quod* Latiar *dixere, ubi carnem* Latinis *populis dare mos erat,quæ uiſceratio dicta.* Cõueniebant *autem ad conſtitutũ ferijs diem* Latini *populi numero 67.nunquã noctu.& alij agnos,alij caſeos, nonnulli lac, pleriq; molam ad cõmune epulum afferebant,& unà taurum immolabãt: quo cæſo, riteq; ſacrificio perfecto, quiſq; populus, qui ad ſacrum acceſſerat,& quæq; ciuitas carnem poſtulabant.* Quo *de feſto & ſacrificio,* Dionyſ.*lib.4. qui ad ſuam uſq; ætatem has ferias duraſſe ſcribit,* Plin.*lib.27.cap.7.* Alexand. *ab* Alexand.*lib.5. cap.7.* Sabell.*lib.6.* Ennead.*2.* De *multis alijs ferijs* Romanorum,Macrob.*lib.1.*Satur.*&* Blond. *lib.2.*Rom.*triumph.*Dictæ *ſunt autem* Latinæ *feriæ,aut quòd* Latini *eas celebrarent, aut quòd* Iupiter *ipſe (in cuius templo à* Tarquinio *ſacrato fie-*

to fiebant) Latialis dictus eſt.

Lacus in Circo.] Liuius & alij non lacus, ſed foros fecisse ſcribũt. ſunt aũt hæc Patauini uerba: Foros quoq; in circo faciendos, cloacamq; maximam, receptaculũ omnium purgamentorũ urbis, curauit. Marlianus autem, circum maximũ à Tarquinio Priſco inchoatũ, tribus lateribus effoſſum ſtagnũ, altum latumq; pedes denos habuiſſe, memoriæ prodidit quidem, uerùm nõ Tarquinij, ſed Cæſaris tempore eam circi amplitudinẽ fuiſſe addit, quem leges lib. 4. cap. 11. Topograph.

Cloacam maximam.] Erat hæc Cloaca ad Iouis Statoris ædem in tres ductus diuiſa, quorum duo poſtmodum clauſi ſunt, tertius per lacũ Curtium ſub foro Romano, per Palatini montis radices, in Velabrũ aqua limpidiſsima fluebat, & inde canali è ſaxis quadratis extructo, in Tyberim effluebat. Id quoq; obiter notandum eſt, plures olim Romæ fuiſſe cloacas, easq; publicas: uerùm cum urbs à Gallis capta atq; incenſa eſſet, & quiſq; ſibi domiciliũ reædificaret, factum eſſe ut quæq; domus hodie ſuam fermè & propriã cloacam habeat. Vide Plinium lib. 36. ca. 15. Marlian. lib. 3. cap. 18. Topograph. Eſt autem magnificentiæ exemplum.

Caput hominis inuenit.] recenti tabo & ſanguine aſperſum. Huius prodigij mentionẽ faciunt

ſuprà citati. & Plinius lib. 2. cap. 2. Plutar. in Camillo, Portius Cato lib. Originum, Terentius Varro de lingua Latina, Marlian. lib. 2. cap. 1. et cap. 10. Alexand. ab Alexan. lib. 6. cap. 11.

Cognitum eſt.] ab Hetruſcis uatibus.

Caput gentiũ] Plutarchus in Camillo, reſponſum datũ eſſe ait, non gentium, ſed Italiæ caput futurum. Huc pertinent poetarum quoq; diuerſa teſtimonia, & præſertim illud Martialis lib. 12. Terrarum dea gentiumq; Roma, Cui par eſt nihil, & nihil ſecundum. Vergil. lib. 1. Aeneid. His ego nec metas, &c. Ouid. lib. 2. Faſtor. Gentibus eſt alijs tellus data, &c. Propert. Omnia Romanæ, &c.

In obſidione Ardeæ.] Ardeam urbem Hetruriæ, quæ decimooctauo ab urbe miliario diſtabat, & Rutulorum olim habitatio fuerat, obſidebat Tarquinius, prætendens cauſam, quòd Romanos exules ſuſcepiſſent, & cum eis de reditu, teſte Dionyſio, conſpiraſſent.

Ardeæ.] Dicta eſt hæc Latij ciuitas, uel ab regionis feruore, ut aſtipulatur Martialis, Ardea ſolſtitio Peſtanaq; rura petantur, Quiq; Cleonæo ſidere feruet ager, &c. Vel ab augurio auis ardeæ, quæ altiſſima quæq; uolando petit, quæ Græcis ἐρωδιὸς, ut Vergil. lib. 7. Quã dicitur urbem, Acriſioneis Danae fundaſſe colonis, Præcipiti delata noto, locus Ardea quondam

Dictus,

Dictus, auis & nunc magnum manet Ardea nomen, & c. De hac ciuitate lege Strabonem, Plinium lib.3.cap.5. & lib.35.cap.3. Eius meminit Mela lib.2.cap.4.

Filius eius.] Tarquinius Sextus, de quo proximo cap. qui fuit æuo maximus filiorum Tarquinij.

In exilium actus.] Eo in exilium pulſo, ſerpentes mirum in modum, prodigij magni loco, latraſſe, ſcribit Plinius lib.8.cap.41.

Proſennam Hetruriæ regem.] Cuius auxilio urbem per triennium obſedit, quam etiam cœpiſſet, rurſusq; ſuæ ditioni ſubegiſſet, niſi Porſenna Mutij facto, & Clœliæ uirginis audacia obſidionem ſoluiſſet. Vide cap.11.12.13. & infrà.

Pulſus.] unà cum ſuis, ſeptimo Cal. Martias, ut meminit quoq; infrà in fine noni capitis.

Cumas conceßit.] nobilißimam Campaniæ ciuitatem, quæ à Chalcidenſibus ex Eubœa profectis ædificata, & ab Hippoclis Cumani cognomine dicta eſt, qua de re Strabo lib. 5. Plin. lib.3. cap.5. Volater. lib.6.cap.6. Vrban. Com. meminit quoq; Plutarchus in Hannibale, & Mela lib. 2.cap. 4. de Situ orbis.

Reliquum uitæ tempus exegit.] Anno ætatis ſuæ 90. Imperij ſui 25. Olympiad. 66. anno quarto & ultimo, ab Vrbe uerò condita 244. quibus Romæ ſub ſeptē his regibus regnatum eſt, Liuio

coniurarunt, eorumq; exilio necem Lucretiæ uindicauerunt.

IN CAPVT IX.

Quæ hoc capite continentur, omnia ſcribit copioſe Liuius lib. 1. Decad. 1. Dionyſ. lib. 4. Flor. lib. 1. cap. 7. Auguſtinus lib. 2. cap. 19. Ciuitatis, Oroſ. lib. 2. cap. 4. in fine, Eutrop. lib. 1. cap. 10. Plutarchus de claris mulieribus cap. 14. & in Publicola, Cicero lib. 3. Officior. Valer. Max. lib. 3. cap. 1. Ouidius lib. 2. Faſt. propè finem. Anton. Tom. 1. tit. 4. cap. 5. § 1. Vincent. lib. 3. cap. 118. Specul. hiſto. Sabell. lib. 4. cap. 4. § 4. Exẽplor. ethnic. Petrarch. cap. 5. Epitomes, Volaterr. lib. 19. cap. 2. Vrban. com. Alexand. ab Alexand. lib. 3. cap. 27. Genial. Cælius lib. 13. cap. 6. lect. Boc. cap. 46. de Claris mulieribus.

Collatinus.] Collatinorum nomen ab Egerio originem duxiſſe conſtat, quem Lucius Tarquinius Priſcus perpetua poteſtate urbi præfecerat, qui à præfectura ſua Collatinus cognominatus eſt, quæ deinde appellatio in ea familia perpetuò manſit.

Tarquinij Superbi.] ultimi Romanorũ regis.

Contubernio.] Contubernium caſtrenſe & militare uerbum eſt, teſte Vegetio libro 2. de Re militari: quĩ legionem in cohortes, corhortes in centurias, centurias deinde in contubernia diuidit,

diuidit, quæ decem militibus, ſub uno papilione & tentorio degentibus conficitur. Vnde apud probatiſſimos deinde authores, pro conuictu & hominum conſuetudine ſumitur.

Ardeæ.] in obſidione Ardeæ. Vide ea quæ ſuprà cap. 8. dicta ſunt.

Iuuenum regiorum.] Apud ſuæ ſortis homines. Similis enim ſemper ſimili gaudet, iuxta prouerbium, Αεὶ κολοιὸς πρὸς κολοιὸν ἱζάνει. Et illud quoque Theocriti Idil. 9. Τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμακι δὲ μύρμαξ, ἴρηκες δ' ἴρα-ξιν. Id eſt, Formicæ grata eſt formica, cicada cicadæ, accipiter placet accipitri.

In liberiore conuiuio.] Notabis ex hoc loco aulicorum mores & uitam, qui quamprimùm conueniunt, & liberius bibunt, & bene poti liberrimè quicquid animo reconditū eſt effutiunt. Vnde probè Athenæus de potatoribus diſſerens, huiuſmodi prouerbiū eleganter uulgo dici ſolere ſcribit, Τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλια, id eſt, Vinum non habere clauū: Propterea quod ebrietas nihil conſultè, neq; moderatè uel dicat uel faciat. Obruitur quippe ratio, quæ claui uice ſobrios moderatur atq; gubernat.

Vnuſquiſque coniugem laudaret.) Conuiuij huius ſermones eleganter deſcripſit Naſo lib. 2. Faſtor. Quiſque ſuam laudat, &c.

Placuit

Placuit experiri.] *cuius'nam uxor omnium pulcherrima eſſet.*

Regias nurus in conuiuio & luxu.) *Ouidius.*
Ecce nurum regis fuſis per colla coronis,
Inueniunt poſito peruigilare mero, &c.

Inde.) *relicta Roma, & regis Tarquinij domo.*

Collatiam.) *ciuitatem, quæ nō procul ab urbe in uia Tyburtina erat, de qua Plin. lib. 3. cap. 5. Volater. lib. 6. cap. 1. Vrbanorum com. cuius hodie ne murorum quidem ueſtigia extant.*

Lucretiam.) *nobiliſſimam Romanam, Lucretij Spurij Tricipitini clariſſimi uiri filiam, ac Tarquinij Collatini uxorem longè caſtiſſimam.*

In lanificio.] *Honeſtæ matronæ, & matris familiâs notatu dignum exemplum. Quippe apud matronas quondam lanificium magnæ laudi fuit, lanamq́; feciſſe mulierem, pudicitiæ & probitatis ſignum erat. Quo enim tempore inter Romanos & Sabinos fœdus ictum eſt, cum Romulo & Tatio conuenit, ut Sabinæ ab omni opere, præterquam lanificio, immunes forent, ut apud Plutarchum in Problematis legimus. Præterea Pagani, ut lanificium ueteribus cordi fuiſſe oſtenderent, ſponſam nuptiarum die, colum comptam, & fuſum cum ſtamine, ad uirum deferre iuſſere: quem morem etiam hodie apud multos, & præcipuè apud Iberos coli, ob-*

ſeruariq́;

ſeruariq; legimus, apud Alexandrum ab Alexandro lib. 4. cap. 8. meminit Plinius lib. 29. capite ſecundo.

Iure propinquitatis.] Tarquinium Collatinum Fabius ſcribit fuiſſe Egerij, Tarquinij Priſci fratris filium: Dionyſius autem Egerij nepotem fuiſſe credit. erat enim Collatinus eiuſdem ætatis, cuius erant Tarquinij filij, teſte Fabio cum cæteris: cuius opinionem tempus affirmare quidem uidetur. Sed de horum propinquitate apertiſsimè ſcribit Alexander ab Alexand. libro 5. cap. 27.

Irrupit.] In prima noctis uigilia, comitatus ſeruo optimè armis inſtructo.

Patre.] Spurio Lucretio Tricipitino, præfecto urbis, qui deinde poſt pulſum ab urbe regē, ut apud Dionyſium legimus, interrex creatus eſt.

Coniuge.] Collatino.

Se cultro occidit.] Apud Romanos priſcos laude dignum erat, in re honeſta, & Reipublicæ utili, ſibi ipſi inferre manus. apud Thebanos tamen, qui mortem ſponte oppeteret, nulla omnino laude dignus erat, quin potius crimini dabatur, eoq; facinore pudendam inſcitiam coarguebat ſuam, uelut ſui carnifex immaniſq; naturæ foret. Athenienſes uerò cum necem quiſque

ſibi

ſibi manu conſciuiſſet, defuncto cadaueri manum tanquam facinoroſam abſcindebant, illam'que diuiſam à corpore, inhumatam relinquebant. Quod Platonis *documentum fuit, qui cenſuit optimum quenq; infracto animo uim fortunæ, & calamitatum incurſus potius ferre, & niſi cum dies promiſſus aduenerit, neminem iniuſſu* Dei *mortẽ ſibi cõſciſcere oportere, idq; magnificentius præclariusq; multo uideri.*

Illi.] Brutus, Collatinus, Tricipitinus, Vale*rius, & alij quàm plurimi.*

Coniurauit.] Iunius Brutus, *ut* Liuius, Dio*nyſius, & alij ſcribunt, huius iuramenti author fuit. qui poſteaquam cultrum, quo ſe* Lucretia *confodit, accipiſſet in manus:* Per *hunc caſtiſſimum ante regiam iniuriam ſanguinem iuro, uos'que* Deos *teſtes facio, me* Tarquinium *pudicitiæ uiolatorem, cum ſcelerata coniuge, omni liberorum ſtirpe, ferro, igni, quacunque dehinc ui poſſum, exacturum. in cuius iuramenti ſententiam ingreßi ſunt quoque,* Collatinus, Tri*cipitinus, & alij* Lucretiæ *propinqui: qui talem ſibi mortem & ſuis quoq; imprecabantur, quali potita eſſet* Lucretia, *ſi iuſiurandum tranſgrederentur.*

Exilio.] *Tarquinio enim clauſæ ſunt urbis portæ,*

portæ, atque exilium publicè indictum. Eius filij è caſtris eiecti, reliqui in Hetruriā patrē ſequuti ſunt. Sextus patris iram ueritus, Gabios ueluti in peculiare regnum exul abijt. Hunc autem diem quo exactus eſt Tarquinius, refugium in poſterum Romani uocarunt, qui bis quotannis celebrabatur, ſeptimo Calend. Martias, & undecimo Calend. Iulias, ut author eſt Ouidius lib. 2. Faſtorum, prope finem, Iam'que duæ reſtant, &c. & libro 5.

DE IVNIO BRVTO, PRIMO *Romanorum Conſule.*

Cap. X.

IVnius Brutus, ſorore Tarquinij Superbi genitus, cum eandem fortunam timeret, in quam frater inciderat, qui ob diuitias & prudentiam fuerat ab auunculo occiſus, ſtulticiam finxit: unde Brutus dictus. Iuuenibus regijs Delphos euntibus, ridiculi gratia comes adſcitus, baculo ſambuceo aurum infuſum deo donum tulit. Vbi reſponſum eſt, eum Romæ ſummam poteſtatē habiturum, qui primus matrem oſcula

retur:

retur, ipſe terram oſculatus eſt. Deinde propter Lucretiæ ſtuprũ; cum Tricipitino & Collatino in exitium Regum coniurauit. Quibus in exilium actis, primus Conſul creatus, filios ſuos, fratrisq́, quòd cum Aquilijs & Vitellijs ad recipiendum in urbem Tarquinios coniurauerant, uirgis cæſos ſecuri percuſsit. Deinde in prælio quod aduerſus eos gerebat, ſingulari certamine cum Arunte filio Tarquinij congreſſus, ſe ambo mutuis uulneribus occiderunt. Cuius corpus in foro poſitum, à collega laudatum, matronæ anno luxerunt.

IN CAPVT X.

Huius capitis hiſtorias leges apud Liuium lib. 1. Dec. 1. Dionyſ. lib. 4. Flor. lib. 1. cap. 9. Auguſtinum lib. 3. cap. 16. Ciuitatis, Oroſ. lib. 2. cap. 5. Eutrop. lib. 1. cap. 11. Val. lib. 5. cap. 8. Plutar. cap. 24 Paral. Plin. lib. 36. cap. 15. & lib. 15. cap. 30. Verg. lib. 6. Aeneid. Vis & Tarquinios, &c. Franciſ. Petrarch. cap. 5. Epitomes Anton. Tom. 1, Tit. 4. cap. 5, Sabell. lib 6. Enn. 2.

Ex ſorore Tarquinij.] *Tarquiniæ filium ex Priſco Tarquinio Iunium Brutum fuiſſe, Dionyſius ait. Alij tamen, Superbi regis ſororem hanc Tarquiniam fuiſſe prodiderunt, quibus Plinius hoc loco aſtipulatur.*

Cum eandem fortunam timeret.] *Periculo enim ſapere aliorum (ut ille ait) ſapientis eſt.*

Frater.] *Marcus Iunius.*

Auũculo.] *Tarq. Superbo, de quo ſuprà cap. 8.*

Vnde Brutus dictus eſt.] *quaſi brutorum animalium more uitam agens. Vnde à Grecis ἠλίθιος, id eſt ſtultus dictus eſt. Brutus enim idem eſt quod ſtupidus, grauis & tardus. Et hinc Cyprianus ad Demetrianum ſcribens ait: Nullus effectus offert lumen cæco, ſermonem ſurdo, ſapientiam bruto, cum nec ſentire brutus poßit, nec cæcus lumen admittere, nec ſurdus audire, &c. De ficta eius ſtulticia, Ouid. lib. Faſtorum 2. ſcribit:*

Brutus erat ſtulti ſapiens imitator, ut eſſet
Tutus ab inſidijs dire Superbe tuis, &c.

Iuuenibus regijs.] *Tito & Arunte maturioris ætatis adoleſcentibus.*

Delphos euntibus.] *Ob prodigium quod domi apparuerat. Anguis enim ex lignea columna ſubitò delapſus, ingentem fugam in regia domo fecerat. Dionyſius autem ait, Aquilas in palma quæ regiæ incũbebat, nidum habuiße, ubi illis ab*

ſentibus

ſentibus implumes pulli ſubito uulturum incurſu diſcerpti ſint, quod mali imminentis prodigium eſſe putabant.

Delphos.] Inter alia oracula quæ apud Græcos Aphrosq; præcipuo cultu fuerunt, ad quæ homines uentitabant, Delphicum in terris clariſsimum fuiſſe, cultu & religione longè excellens, uno omnium teſtimonio traditum eſt. De cuius oraculi origine, cultu, religione, & miraculis, copioſe leges Herodotum lib. 1. Diodorum Siculum de geſtis Philippi. Plutarchum in oratione conſolatoria ad Apollonium, de ſera numinis uindicatione: & in Pericle. Iuſtinum lib. 24. Sabellicum lib. 5. Ennead. 1. Rapſod. Alexandrum ab Alexandro libro 6. cap. 2. à principio, Ouidium libro 2. Faſtorum, Conſulitur Phœbus, &c.

Ridiculi cauſa.] morionem ut haberent, quem pro libitu conuicijs & contumelijs afficerent.

Sambuceo.] Corneo, inquit Liuius, quem ad id affabre excauauerat, tacita ingenij ſui ambage.

Donum tulit.] pro reſponſorio munere. muneribus enim etiam Dij capiuntur: quod Euripides in Medea uulgi ſermone fuiſſe celebratum oſtendit, cum ait, Πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς, λόγος. & Ouidius, Munera crede mihi placant homineſq; deoſq;, Flectitur iratus Iuppiter ipſe

doctis, &c. Celebratur & hic uerſiculus, Δῶρα θεοὺς πείθει, καὶ αἰδοίους βασιλῆας. Id eſt, Cum diuis flectunt uenerandos munera reges.

Reſponſum eſt.] ijs qui oraculum conſuluerant, quis natorũ Tarquinij, defuncto patre, Romæ regnaturus eſſet.

Matrem.] Notandũ eſt, Apollinem Delphicum ſemper dubia dediſſe, & obſcura reſponſa: cuius rei exempla pete ex Annotationib. cap 35. infrà.

Ipſe.] Brutus, mentem oraculi ſolus pro ſua prudentia intelligens, ubi in terram Italicam ueniſſet, & natale ſolum, procidens, ac ſi aliquid pede offendiſſet, terram oſculatus eſt.

Terram.] Aegyptij, ut apud Diodorum Siculum lib. 1. de Fabuloſis antiquorum geſtis legimus, terram tanquam uas aliquod eorum quæ fierent putantes, matrem appellarunt. À Græcis ſimiliter terra mater, mutato deinde paulum uerbo Δημήτηρ dicta eſt, ut Orpheus teſtis eſt, quam terram omnium matrem dixit, diuitias largientem. Cui adſtipulatur Marcus quoque Varro lib. de Re ruſtica 3. & Plinius lib. 2. cap. 25. qui terram cõmunem omnium matrem, propter eximia merita iuſtiſsimè dici, memoriæ prodidit: quæ nos naſcentes excipit, natos alit, ſemel editos ſemper ſuſtinet, nouiſsimè complexa gremio, iam à reliqua natura abdicatos, tum maximè

mè ut mater operiens, nullo magis ſacramento, quàm quo nos quoque ſacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, nomen'que prorogans noſtrum, & memoriam extendens contra breuitatem æui: demùm iam uita priuatos, ſuo iam iterum fouet gremiò. Huc quoque pertinet Cæſaris ſomnium, qui in ſomno matri ſtuprum intuliſſe uiſus eſt: quo admonebatur, futurum eſſe, ut orbem terrarum ſubigeret. per matrem enim, terram quoque intelligebat. ut eſt apud Suetonium in eius uita. Verùm Bruti hiſtoriam leges quoque apud Plinium lib. 15. cap. 30. Val. Max. lib. 7. cap. 3. § 2. & Ouid. lib. 2. Faſtor. *Ille tacens pronus matri dedit oſcula terræ, &c.*

Tricipitino.] Lucretiæ patre urbis præfecto.

Collatino.] marito Lucretiæ.

Coniurauit.] De hac coniuratione in fine noni capitis ſatis dictum eſt, cuius quoq; meminit Plutarchus in uita Publicolæ, & Sabell. lib. 8. cap. 9. § 13. Exemplor. ethnicor.

Primus Conſul.] Cum Tarquinio Collatino. Duo enim ſemper Conſules ſimul creati ſunt, ut ſi unus horum non ritè imperaret, ab altero coerceretur. Vide Feneſtellam cap. 7. de Magiſtratibus Romanorum, Blondum lib. 3. Romæ triumphantis, Pomponium tit. 2. lib. 1. Digeſt. Auguſtinum lib. 3. cap. 16. Ouidiũ lib. 2. Faſtorum,

Brutus erat, &c. Ciceronem *libro 3. de Legibus. Hic obiter quoque notandum, primo poſt reges exactos anno quinque Conſules fuiſſe, quorum tamen primus fuit* Brutus, *qui collegam habuit* Collatinum. In Bruti *locum ſuffectus eſt* Spurius Lucretius Tricipitinus, *in huius deinde* Marcus Horatius Puluillus. *Tarquinio uerò* Collatino *ſucceßit eodem anno* Publius Valerius Publicola. *Cuius rei teſtes ſunt*, Auguſtinus, *&* Glareanus *noſter in Chronologia in* Liuium *&* Dionyſium.

Filios ſuos.] *Titum & Tiberium, qui tum pubeſcere incipiebant.*

Aquilijs.] *Qui nati erant ex ſorore* Collatini Tarquinij *conſulis.*

Vitellijs.) *quorum ſoror* Brutorum *iuuenum erat mater.* Verùm Dionyſius Vitelliorum *nominibus ſuppreßis*, Gellios *ſubijcit*, Marcum *uidelicet &* Manlium, *fratres uxoris* Bruti.

Coniurarent.) *Filij* Bruti *à* Vitellijs, *ut* Liuius *ait, uel ut* Dionyſius, *ab* Aquilijs *ad cœnam uocati erant, in qua conſpirauerant omnes, liberius uiuendi deſiderio capti, Tarquinios in urbem noctu clàm recipiendos eſſe: quos propediem recepiſſent, niſi à* Vitelliorum *ſeruo, uel ut alij ſcribunt, à captiuo quodam ex urbe* Cenina, *cuius nomen erat* Vindicis, *conſilia patefacta,*

facta, literæq́; à Conſulibus, uel ut Dionyſius *ait, à* Publicola *interceptæ eſſent.*

Virgis *cæſos.)* Fuit *enim mos apud* Romanos, *ut hi qui capitis ſupplicio damnati eſſent, uirgis prius, quemadmodum etiam apud* Iudæos, *cæderentur: qui tamen mox lege abrogatus eſt. in* Romanis *enim caſtris qui militabant, ſi quid deliquiſſent, ſi externi, flagellis & uirgis, ſi uerò* Romani *ciues forent, uitibus cædebantur.* Liuius *deinde* Druſus, & C. Gracchus, Tribuni *plebis, ne liceret quempiam* Latini *nominis uirgis afficere, ſed uitibus, plebiſcito ſanxerunt, in hac re* Latinos Romanis *coæquantes.* Vide Alexandrum *ab* Alexand. *lib.* 4. *cap.* 10. *in fine.*

Securi percuſſit.) Paternæ *ſeueritatis exemplum: cuius quoque mentionem faciunt* Valerius Max. *lib.* 5. *cap.* 8. § 1. Sabell. *lib.* 3. *cap.* 3. § 4. Ethnic. *exemplor.* Platina *lib.* 1. *de optimo ciue,* Plutarch. *cap.* 24. Parall. *& in uita* M. Bruti *à principio, &* Franciſcus Petrarcha *cap.* 5. Epitomes, *& qui à capitis principio citati ſunt.*

Eos.) Tarquinios, Porſenam, *aliosq́; coniuratos. qua de re copioſe* Liuius, Dionyſ. *& cæteri.*

Certamine *cum* Arunte.) *à quo contumelioſis uerbis ad ſingulare certamen prouocatus, infeſtis haſtis progreſſi, uterque alterum per ſcutum & thoracem traiecit, & deinde equo-*

rum graui conflictu auerſi, tam hic quàm ille moribundum equitem effudit.

Collega.) *à* P. *Valerio Publicola, qui ex ea pugna triumphans primus quadriiugo curru urbem, ut* Plutarchus *prodidit, ingreſſus eſt.*

Corpus laudatum.) Funebrium orationum apud Romanos origo. *Primus enim fuit* Valerius Publicola, *qui ſupremas* Bruti *laudes accurata oratione proſequutus eſt. poſt quem deinde inſtitutum eſt, ut clarorum uirorum in funeribus, ſolennis laudatio eſſet.* Nam & Appij *decemuiri defuncti laudationem ſequutis temporibus plebs æquis auribus audiuit.* Et Scipionem *in funere ſupremo, ut hominem diuinum,* Maximus *commendauit.* De *qua conſuetudine lege* Blondum *lib.* 2. Alexandrum *ab* Alexand. *lib.* 3. *cap.* 7. Dionyſium Halicarnaſ. *lib.* 5.

Matronæ anno luxerunt.) *Tantum honorem tribuerunt* Romanorum *matronæ primo conſuli* Bruto *mortuo, quantum maritis ſuis.* Mos *enim erat* Romanarum, *ut defunctos maritos non ultra annum lugerent, eoq; temporis ſpacio uiduæ manerent, teſte* Valerio *lib.* 2. *cap.* 1. *Certum autem lugendi tempus pro ætate hominum à* Numa Pompilio *conſtitutum eſt, ut refert in eius uita* Plutarchus. Quibus *autem modis & cauſis minuerentur lamentationes, cùm* Liuius *lib.* 2.

de

de ſecundo bello Punico, tum Nonius Marcellus ſatis oſtendunt. Tu ea de re multa leges apud Blondum lib. 2. Rom. triumph. Senecam libro 16. ad Lucilium, epiſtola 99. Alexand. ab Alexand. lib. 3. cap. 7 Petrar lib. 2. Epiſtolarum, epiſtola 12. Sabell. lib. 7. cap. 1. § 1. & lib. 10. cap. 15. § 4. Ethnicor. exemplorum.

DE HORATIO COCLITE.
Cap. XI.

PORſena rex Hetruſcorum, cum Tarquinios in urbem reſtituere tentaret, & primo impetu Ianiculum cœpiſſet, Horatius Cocles (illo cognomine, quòd in alio prælio oculum amiſerat) pro ponte Sublicio ſtetit, & aciem hoſtiũ ſuſtinuit, donec pons à tergo interrumperetur, †cum quo in Tyberim decidit, & armatus ad ſuos tranauit. Ob hoc ei tantum agri publicè datum eſt, quantũ uno die circumarari potuiſſet. ſtatua quoq; ei in Vulcanali poſita. *al. tum in*

IN CAPVT XI.

De Horatij Coclitis militari fortitudine, quem Dionyſius fratruelem alterius conſulum M. Horatij

ratij fuiſſe, atq; à Trigeminorum *uno* Marco Horatio, *qui* Trigeminos *Albanos uicit, genus duxiſſe ſcribit.* Copioſe *leges apud* Liuiū *lib. 2. dec. 1.* Flor. *lib. 1, cap. 10.* Dionyſ. *lib. 5.* Auguſtin. *lib. 2. cap. 18.* Ciuitat. Oroſ. *libro 2. cap. 5.* Eutrop. *lib. 1. cap. 11.* Plutarch. *cap. 16.* Parall. *& in uita* Publicolæ. Plin. *lib. 15. cap. 36. & libro 34. cap. 5.* Valer. Max. *lib. 3. cap. 2.* § 1. Frontin. *lib. 2. cap. 13.* Iouian. Pontan. *lib. 1. de* Heroica *fortitudine,* Petrarch. *cap. 6. epitomes,* Sabell. *lib. 7.* Ennead. *2. rapſod.* Volater. *lib. 17. cap. 3.* Vrban. *comment.* Theotimum *lib. 2. rerum* Italicarum, Patricium *Senenſem de inſtitutione princip. lib. 2. tit. 10.*

Porſena rex Hetruſcorum.] *Fuit is Cluſinorum rex, qui in* Hetruria *erant,* Lartes *nomine, cognomine uerò* Porſena, *qui confugientibus ad ſe* Tarquinijs, *pollicitus eſt, aut conciliaturum eos cum ciuibus de reditu, ſuſceptioneq; imperij: aut recipientem, ſe, quæ ablata erant eis bona redditurum, ut legimus copioſe apud* Dionyſ.

Primo impetu cœpiſſet.] *Subita inuaſione* Ianiculum *occupaſſe, & ei præſidium ex* Hetruſcis *impoſuiſſe, demumq; uerſus urbem properaſſe, cæteri ſcribunt.*

Ianiculum.] *montem altiſſimum* Transtyberinæ

rinæ regionis, quem Romani iam ualidioribus firmarant munitionibus ac præſidijs, prouidentes omnino ne fieret hoſtibus aduerſus urbem opportunus. De Ianiculo uide Marlianum libro 1. cap. 1. & lib. 7. cap. 9. & lib. 1. cap. 5. Publ. Victor. region. 14. Vrbis, Blond. lib. 1. Romæ inſtauratæ.

Cocles quod oculum amiſerat.] *Coclites dicuntur, autore* Plinio *lib. 11. cap. 34. qui altero lumine dempto naſcuntur. Vnde* Horatiũ *quoq;, quòd oculum in clade amiſiſſet, primùm* Cyclopem *nominauere quidam, mox delapſa loquendi conſuetudine* Coclem *dici contigit, quanquam* Coclitem *plures ſcripſerint. Vide* Alexand. *ab* Alexand. *lib. 1. cap. 9.*

Ponte ſublicio.] *Sublicius pons primum ligneus, ad* Auentini *radices ab* Anco Marcio, *abſque clauo ferreo, & fulturis, contignatione ſola ita compactus eſt, ut belli temporibus adimi poſſet. eum deinde* Aemilius Lepidus *lapideum fecit, & ex ſuo nomine* Aemilium *denominauit. Poſtmodum uero* Antoninus Pius *imperator marmoreũ fecit, cuius ueſtigia eſſe tenemus, quæ hinc ad primas* Auentini *radices, inde ad noſtram ætatem na ualia cernuntur. In hoc olim pauperes à tranſeuntibus ſtipem petentes ſedebant, & ex hoc facinoroſi in* Tyberim *etiam præcipitabantur. Sub-*

licius

licius autem dictus eſt à ſublicibus, id eſt magnis trabibus, quibus conficiebatur. Vide Plinium *lib. 34. cap. 5. & lib. 36. ca. 15.* Pomp. Lætum § 88. & Marlian *lib. 7. ca. 7.* Rom. *antiquit. &* Blond. *lib. 1.* Romæ *inſtauratæ.*

Stetit.] *Primum cum* Spurio Largio, & Tito Herminio: & *deinde ijs deficientibus, ſolus.*

Aciem hoſtium.] *Acierum deſcriptionem ex utraq; parte, habes copioſe apud* Dionyſium.

Suſtinuit.] Dionyſius *ultra flumen dimicatum eſſe ſcribit, iuſta acie, & tum demum rem* Romanam *apertè inclinaſſe,* Hetruſcumq; *mixto agmine in urbem irrupturũ fuiſſe, niſi* Coclitis *uirtus ferociſſimos hoſtium conatus fregiſſet. Eſt igitur* Romanæ *fortitudinis in re militari memoratu digum exemplum.*

Tum.] *Vbi uidelicet exclamãtes audiuit, diſſolutam eſſe à tergo magnam pontis partem.*

Ad ſuos tranauit.] *nec altitudine deiectus, (ut inquit* Valerius *) quaſſatus'ue, neque pondere armorum preſſus, nec ullo uorticis circuitu actus, nec telis quidem quæ undique congerebantur proſtratus, tutum enatandi euentum habuit.*

Armatus.] *nil omnino armorum (quod deſperantis fuiſſet) abijciens.*

Ob hoc.] *Gratitudinis, & præmiorũ uirtutis*

exem-

exemplū. Scribit tamen Liuius, cui & Dionyſius Halicarnaſ. aſtipulatur, publicæ quoq; gratitudini priuatā etiam acceßiſſe, cū quiſq; ſuum defraudans genium, alimoniam in ſumma inopia Coclitis ad uictum contulerit.

Tantum agri datum eſt.] *Priſcis temporibus militaria dona, quæ militibus fortem operam nauantibus in bello à ducibus dabantur, heminæ, uel quartarij farris fuere (unde adorea laus bellica dicta) binaq; iugera, aut tantum agri quantum uno die circumaraſſent, ampliſsima dona putauere. Precia enim militiæ hæc habita ſunt maxima, ut poſt exhauſtos labores, milites emeritis ſtipendijs, ſanguine & ſudore partis agris donarentur. Hos enim lætiſsimos fructus, uelut opimam prædam, laborum periculorumq; accipiebant. Pernicioſum enim ciuem putabant, cui bina aut ſeptem iugera non eſſent ſatis. Vide Blondum lib. 6. Romæ triumph. & Alexand. ab Alexand. lib. 4. cap. 18. Genialium.*

Arari.] *iugo boum.*

Statua in Vulcanali poſita.] *Dionyſius ait, ei ſtatuam in armis æneam in præclaro fori loco, à populo poſitam eſſe. cuius meminit quoq; Plinius libro 34. cap. 5. & cap. 6. qui tamen locum, in quem ſtatua poſita eſt, etiam non exprimit. Liuius autem, ut ſuprà, & Aulus Gellius libro 4.*

cap. 5.

cap. 5. non in Vulcanali, ſed in Comitio poſitam eſſe, memoriæ prodiderunt. Quem ſcrupulum Marlianus libro 3. cap. 19. Topographiæ ſatis ſoluit, qui Coclitis ſtatuam primo in Comitio fuiſſe ſcribit, quæ paulo pòſt de cœlo tacta, ut eſt apud Gellium quoque, in aream Vulcani tranſlata eſt.

DE MVTIO SCAEVOLA.

Cap. XII.

CVm Porſena rex urbem obſideret, Mutius Scæuola Codrus, uir Romanæ conſtantiæ, ſenatum adijt, & ueniam transfugiendi petijt, necem regis repromittens. Accepta poteſtate, in caſtra Porſenæ uenit, ibiq́; purpuratum pro rege deceptus occidit. Apprehēſus, & ad regem pertractus, dexteram aris *al. à rea* impoſuit, hoc ſupplicij † ab ea exigens, quod in cæde peccaſſet. Vnde cum miſericordia regis abſtraheretur, quaſi beneficium referens ait, trecētos aduerſum eum ſimileis con iuraſſe. Qua re ille territus, bellum acceptis obſidibus depoſuit, Mutio prata

prata trans Tyberim data, ab eo Mutia appellata. Statua quoq; ei honoris gratia conſtituta eſt.

IN CAPVT XII.

Mutij Scæuolæ hiſtoriam lege apud Liuium libro 2. Dec. 1. Florum libro 1. cap. 10. Dionyſium libro 5. Plutarchum cap. 4. Parall. Ariſtidem Mileſium libro 4. hiſtor. Auguſtinum libro 4. cap. 20. Ciuitatis, Oroſium lib. 2. cap. 5. Eutropium libro 1. cap. 11. Valerium Max. libro 3. cap. 3. § 2. Martialem lib. 1. Dum peteret regem, &c. Syliū Italic. lib. 8. Scæuola cui, &c. Sabell. lib. 7. Ennead. 2. & lib. 5. ca. 8. & lib. 4. cap. 6. Exemplor. Volater. lib. 17. cap. 1. Vrbanor. comment.

Porſena rex Hetruſc.] Ad quem Tarquinius profugus cum ſuis confugerat. De quo diximus ſuprà à capitis 11. principio.

Vrbem obſideret.] Obſedit autem tertio anno poſt reges exactos, tribus annis continuis.

Mutius.] Mutiorum domum ab eodem Mutio primò nobilitatã, ſcribit Volaterran. lib. 17. cap. 1. Vrbanorum commentariorum.

Scæuola.] Cognominis ratio ex ſequentibus liquet. σκαιὸρ enim Græcis idem eſt quod læuum, uel ſiniſtrum. Is enim cum dextram igni dediſ-

ſet,

ſet, enſemq́; à Porſena datum læua manu arripuiſſet, Scæuola in poſterum cognominatus eſt, ut Liuius, & Plutarchus in Publicolæ uita, teſtantur. Vnde etiam Scææ ab Vlpiano iuriſconſulto dicũtur, qui ſiniſtra manu pro dextra utuntur. Vide Alexand. ab Alexandro lib. 1. cap. 9. Genialium.

Cordus.] A' difficili partu, & tardo, cognominatum eſſe, quidam exiſtimant. Vt apud Suetonium, Cordus Crementius, quod difficulter à matre editus eſſet: quo nomine etiam Iulius ille hiſtoricus, qui imperatorum uitas deſcripſiſſe fertur, ſalutatus eſt, quem imitaturum ſe Iulius Capitolinus in uita Gordianorum ait. Et hinc Quintilianus libro 1. Oratoriarum inſtitutionum, præcipit ſcrutandos eſſe à ſubtili præceptore origines nominum, unde Agrippa, Opiter, Cordus, Poſthumius, &c. dicantur. Quam etymologiam Feſtus quoq́;, & Volaterranus lib. 14. cap. ult. Vrbanorum com. & Alexander etiam ab Alexandro, loco paulò antè citato, probare uidentur.

Romanæ conſtantiæ.] Veteres enim Romani fortitudine bellica, animiq́; conſtantia, ſemper cæteris inſigniores fuerunt, ut teſtantur quotquot Romanorum hiſtorias decantarunt. Vnde natum prouerbium, Romanus ſedendo uincit.

Senatum

Senatum adijt.] *Ne adeundo ut transfuga, in urbem ut patriæ proditor retraheretur: aut ſi pa rum proſperè id conſilium flueret, adeſſent tamen qui animi ſui in patriam teſtes audirentur.* Tertia *ratio addi poteſt, ne ut priuatus in re tam ardua quicq̃ ignorantibus proceribus moliri diceretur.*

Transfugiendi.] *Transfuga dicitur is, teſte* Sexto Pompeio, *qui liber, uel ſeruus, aut hoſtis ſuorum, ſua uoluntate ad hoſtes tranſit: quos* Romani *detractis armis, ne quid inſidiarum ſimulata tranſitione moliri poſſent, in poſtremam aciem inducebant, neque illis facile quicquam credebant. qua de re lege multa apud* Alexan. *ab* Alex. *lib.* 4. *cap.* 7. & Blond. *lib.* 7. Romæ *triumphantis.*

Regis.] *Porſenæ, qui tribus iam annis continuis urbem obſederat.*

Caſtra.] *Multiplicem caſtrorum formam leges apud* Alexand. *ab* Alexan. *lib.* 1. *cap.* 12. Veget. *lib.* 3. *cap.* 8. *de re militari,* Blond. *libro* 3. *de* Roma *triumphante.*

Ibiq;.] *Liuius,* Plutarchus, & *alij, ad regis tribunal,* Tuſco *habitu indutum,* Tuſcorumq; *lingua loquutum perueniſſe ſcribunt.*

Purpuratũ.] *Regium ſcilicet ſcribam, ſtipendiũ militibus numerantẽ. Erat autem purpura regum & magiſtratuum primò, cuius deinde uſus ad equites quoq; translatus eſt.*

Aris impoſuit.] *Quo ſignificaret, tantã Romanis ineſſe conſtantiam, ut nullis malis ac pœnis quantumuis grauiſsimis frangerentur. Sic Spartiatæ olim pueros aris admouebant, donec multus è uiſceribus ſanguis efflueret: imò uirgis deinde & uerberibus cædebant, quo aſſueſcerent à teneris annis, quicquid malorum contingeret, fortiter & magna cum conſtantia contemnere. Cuius rei teſtis eſt* Pontanus *lib. de* Fortitudine *2. cap. 7.*

Cæde peccaſſet.] *His uſus uerbis, Vt ſcias rex quàm uile ſit illis corpus, qui ſe patriæ deuouerunt, nihil inuitus hoc faciam.* Nam *& manus, quæ ictu aberrauit, det pœnas neceſſe eſt.* Videntur *autem hæc, quæ de* Mutio Romanorum *ſcribunt hiſtoriæ, haud multo ab ijs diuerſa eſſe, quæ apud* Græcos Agatarchides Samius *libro ſecundo rerum* Perſicarum, & Plutarchus *cap. 3.* Parall. *prodiderunt de* Ageſilao Themiſtoclis *fratre, qui* Mardonium *pro* Xerxe *in* Perſicis *caſtris, errore ductus interfecit: & deinde ad* Solis *aram, dextram, quæ cæde peccauerat, igni impoſuit.*

Miſericordia regis abſtraheretur.] *Clementiæ & pietatis in hoſtem atrociſsimum, memorabile exemplum.*

Quaſi beneficium referens.] *Gratitudinis exemplum, dolo uelatum. Sed not. ndum eſt hoc*

loco,

loco, quoſdam eſſe, qui contra Liuium, Dionyſi=*um, &* Plinium *noſtrum (qui falſum de coniuratis ſermonem fuiſſe ſcribunt) arte uſum aliquanto ma iore affirment, quaſi* Mutius *mortem reformi=dans, ad* Tribunal *regis deſtitutus, ultrò faſſus ſit* Porſenæ, *ſe occulta quædam, ſi uita donaret, di=cturum, quæ magnopere ad eius ſalutem perti=nerent: & tum demum ſpecioſo mendacij genere hoſtis animum fregerit, ut de bello cum* Romanis *ſoluendo conſilium iniret.*

Similes.] Eiuſdem *ætatis & generis, ac qui ſimiliter pro ſalute patriæ aduerſus omnia cor=poris & uitæ pericula, mortem uel oppetere ſua ſponte, uel te interficere animum induxerunt, ac=cepta per iuſiurandum fide.* Huc *autem pertinet* Diogenis *nobiliſſima reſponſio, qui adoleſcenti conquerenti, quòd à multis conturbaretur:* Deſi=*ne, inquit, & tu perturbationis indicia præ te fer=re. Significās, nulla re magis improbitatem læden tium finiri, quàm ſi qui læditur, dolorem ficta qua dam ratione diſſimulet: & tum illi qui inceſſunt hominem, ut illum diſcrucient, deſinent, ſi uide=rint illum nihil moueri.* Extat *apud* Laertium *in eius uita.*

Bellū acceptis obſidib. depoſuit.] Dionyſ. *ſcri=bit, primū conſultaſſe* Porſenam, *quo pacto in=ſidias uitaret: & deinde legatos* Romam *miſiſſe,*

ut ad pacem iniendam Tarquinium & filios exules reciperent. Si autem id non daretur, ut bona ſaltem illis redderent: poſtremò, ut agro decederent Hetruſcis circa flumen adempto. Quod unum, ut bello ſe ſoluerent Romani, à ſe impetrari promiſerunt: obſideſq; datæ fidei teſtes, Porſenæ, priuſquã de Ianiculo exercitum deduceret, dederunt.

Mutia prata data.] *Militaris fortitudinis præmium ampliſſimum. Vide ea quæ in fine undecimi capitis de militaribus donis diximus. De Mutijs autem pratis tranſtyberinæ regionis, quæ fuerũt iuxta naualia tranſtyberina, ubi olim ludi piſcatorij celebrabantur, uide Blondum lib. 6. Romæ triumph. & Marlian. lib. 7. cap. 8. Topog.*

Statua quoque ei.] *Viris enim claris, & bene de republica meritis, mos fuit antiquis, ſtatuas in templis, & alijs locis præclarioribus, quæ alijs ad uirtutem ſtimulum adderent, conſtituere. Qua de re Plinius libro 34. cap. 4. & lib. 33. cap. 12. lib. 34. cap. 5. & 6. & Marlianus libro 2. cap. 6. & 7. Topographiæ. Eius uerò ſtatuæ, quæ Mutio apud Curiam Hoſtiliam collocata fuit, meminit Cælius Rhodiginus libro 18. cap. 12. Antiq.*

DE

DE CLOELIA VIRGINE. *Caput XIII.*

PORſena Clœliam uirginẽ nobilem inter obſides accepit: quæ deceptis cuſtodibus, noctu caſtris eius egreſſa, equum quem ſors dederat, arripuit, & Tyberim traiecit. À Porſena per legatos repetita, reddita eſt. Cuius ille uirtutẽ admiratus, cum quibus optaſſet in patriam redire permiſit. Illa uirgines, pueroſq́ elegit, quorum ætatem iniuriæ obnoxiam ſciebat. Huic ſtatua equeſtris in foro poſita.

IN CAPVT XIII.

Quæ compendioſè hoc in capite de Clœlia nobiliſsima Romana narrantur, leges apud Liuium lib. 2. Dec. 1. Dionyſ. lib. 5. Plutarc. de Claris mulieribus cap. 14. & in uita Publicolæ, Flor. lib. 1. cap. 10. Oroſ. lib. 2. cap. 5. Eutrop. lib. 1. cap. 11. Valer. Max. lib. 3. cap. 2. Vergil. lib. 8. Aeneid. Et fluuinum, &c. Syl. Italic. lib. 10. Neſcia prob, &c. Claudian. de laudibus Serenæ uxoris Stiliconis, Boccat. de Claris mulierib. ca. 5. Othonẽ Phriſin. lib. 2. ca. 19. Sabel. lib. 7. Enn. 2. Rapſod. Verùm hanc alij

Cœliam, Seneca ad Martiam, Cocliam uocant.

Inter obſides.] *Captiuis enim omnibus receptis, & uiginti prætere obſidibus, decem uidelicet maribus adoleſcentibus, ac uirginibus totidem obſidionem ſoluiſſe* Porſenam, *hiſtoriæ tradunt: inter quas præcipui nominis fuere* Clœlia & Valeria, *Publicolæ conſulis filia.*

Deceptis cuſtodibus.] *Ferũt enim à cuſtodibus impetraſſe, quorum cuſtodiæ traditæ erant uirgines obſides, ut liceret ire ad flumen, ut corpus lauarent: & ut tantiſper oculos retro aſpicientes amouerẽt, donec depoſitis ueſtibus fluuiali aqua abluerentur. Quo facto, deceptis cuſtodibus natando in ulteriorem ripam peruenerunt.*

Equum arripuit.] *Scribit de* Claris *mulieribus* Plutarchus, *ſine equo omnes in ulteriorem fluminis ripã magno cum labore, auxilio tamen* Clœliæ *perueniſſe: cuius uirtutem cum* Porſena *meritò admiratus eſſet, equum egregiè phalaris ornatum dono dediſſe. Vnde plerique* Romanorum *hiſtoriographi,* Clœliam *equo uectam fluuium pernataſſe ſcripſere.*

Per legatos.] *Regios oratores, de quorum poteſtate & iuriſdictione* Feneſtella *cap. 12. de magiſtrat.* Rom. Alexand. *ab* Alex. *lib. 6. cap. 3.*

Repetita.] *iure initæ pacis cum* Romanis.

Reddita.] *In ſeruanda enim fide à rege* Hetruſcorum,

ſcorum, uel quouis alio uinci turpiſsimum puta-bant. Romani *quippe, ut perpetuæ fidei cuſtodes ſanctiſsimi uiderentur, non ſolum pacis fœdera in templo* Iouis Capitolini *columnis, aut æneis tabu-lis, ut perpetua monumenta extarent, inſculpſe-runt, & in æde* Iouis Piſtij *in ligneos clypeos ſcri-pta obtulerunt, ſed* Fidei *quoq; templa magnificis expenſis ædificarunt.* Qua *de re* Alexander *ab* A-*lexandro lib.5.cap.3.& lib.2.cap.22.et* Marlian. *libro 2.cap.5. & 12.* Plinius *libro 25.cap.10.* Cæ-*lius* Rhod.*lib.9.cap.22.*

Virtutem.] *Animi magnitudinem, & uirilem audaciam in muliebri corpore latitantem.*

Cum quibus.] *obſidibus intellige.*

In *patriam redire permiſit.*] Dato *equo, ut ſu prà diximus, bellicoſiſsimo: quo doceret, uirtutem nullam eſſe ſine præmio.*

Illa uirgines elegit.] Et *hinc liquet ueriſsimũ illud eſſe, quod* Ariſtoteles *libro* Rhetoricorum *2. ſcriptum reliquit:* In *totum ea naturà ſeſe inuicem delectari, quæ generi ſint coniuncta, aut ſimilia: ut ſenem ſene, adoleſcentem adoleſcente, uirgi-nem uirgine.* Prima *enim familiaritatis conci-liatio ab ætatis æqualitate proficiſcitur.* Vide *pro uerbium,* Simile *gaudet ſimili,* Deus *ſimiles ubique coniungit, &c.*

Pueros.] *impuberes.* Eſt *enim pueritia ſemper*

amabilis,& quemadmodum ſpina quoq; innoxia eſt,atq; adeò ueſca etiam donec ætate dureſcat. Vide prouerb. Cum paruula eſt bona uidetur ſpina.

Quorum ætatem iniuriæ obnoxiam ſciebat.] Notandum quàm prudens fuerit Clœliæ conſiliũ, quæ noluit iuuenes maturioris ætatis, aut quoſuis alios itineris comites, quàm uirgines et pueros ſibi eligere, quo eam ætatem potiſſimum ab hoſtium manu liberaret, quæ maximè opportuna iniuriæ eſſet, & ipſa ſimul in amiſſæ uirginitatis ſuſpicionem apud ſuos non incideret. Quandoquidem, ut Quintilianus alibi ait, non ſatis eſt abeſſe à turpitudinis crimine, niſi criminis quoq; ſuſpicionem effugias.

Statua equeſtris in foro poſita.] Statuam equeſtrem uirginis habitu, in uia quæ Sacra nuncupatur, qua ad forũ itur, Clœliæ poſitã eſſe, legimus apud Dionyſium (qui ſuo tempore non amplius extitiſſe, ſed incendio circa ædes proximas exorto deletam eſſe ait) Plutarch. de Claris mulier. Plin. lib. 34. cap. 6. Senecam libro de Conſolatione ad Martiam, § 16. Marlian. libro 3. cap. 25. Petrum Marſum in Sylij Italici lib. 10. Milite non illo, &c.

Verùm Plutarchus ait, quoſdam fuiſſe, qui Valeriæ nomine hanc ſtatuam dicatam affirmarunt.

DE

DE MORTE FABIAE GENTIS. *Caput XIIII.*

ROmani, cum aduerſum Veienteis bellarent, eos ſibi hoſteis familia Fabiorum priuato nomine depoſcit: & profecti trecenti ſex, duce Fabio conſule, fuerunt. Cum ſæpe uictores extitiſſent, apud Cremeram fluuium caſtra poſuerunt. Veientes ad dolos conuerſi, pecora ex aduerſo in conſpectu illorum † poſuerunt, ad quæ progreſsi Fabij, in inſidias delapſi, ad unum occiſione perierunt. Dies quo id factum, inter nefaſtos relatus. Porta, qua profecti fuerāt, Scelerata eſt appellata. Vnus ex ea gente propter impuberē ætatem domi relictus, genus propagauit ad Q. Fabium Maximum, qui Hannibalem mora fregit, Cūctator ab obtrectatoribus dictus.

al. protulerunt

IN CAPVT XIIII.

De Fabiæ gentis bello aduerſum Veientes ſuſcepto, ſcribit Liuius lib. 2. dec. 1. Dionyſ. lib. 9. Florus lib. 1. cap. 12. Oroſ. lib. 2. cap. 5. Eutrop. libro 1.

cap.11.Gel.lib.17.cap.21.Plutarc.in uita Camilli, Ouid.lib.2.Faſt.Idibus agreſtis,&c.Seruius lib.6. Aeneid.Quo feſſum,&c.Syl.Ital.lib.2.& 7. Volater.lib.16.cap.1.Vrban.com.

Veientes.] Qui ſumptis armis Romanum agrum incurſabant: & quum apertis uiribus non auderent, latrocinantium more per occaſionem rem gerere incipiebant.De his Italiæ populis diximus ſuprà cap.4.

Fabiorum familia.] Fabiorum familiam nobiliſsimam ab Hercule, monſtrorum domitore, originē duxiſſe,Feſto & Iuuenali placet.Cuius familiæ uiros,quod primùm uenandi per foſſas morem induxerint,à fodiendo Fodios dictos quidā prodiderunt,& deinde mutatis literis, & lapſa loquendi conſuetudine Fabios appellatos.Alij uerò à legu minis ſpecie cognomē hoc ſibi uendicaſſe putarūt, eo quòd fabas uidelicet optimè ſeruerint, quod ueriſimilius eſt.Sic enim & Cicerones à cicere, Lentuli à lente,& Piſones à piſa,apud Romanos agriculturæ ſemper ſtudioſiſsimos,dicti & cognominati ſunt.Qua de re multa Plin.lib.18.cap.3.Macrobius lib.1.cap. 6.Alexan. ab Alex.lib.1. cap.9. De Fabiorum autem familia Plin.lib.7.cap.41.& libro 22.cap.5.Volat.lib.16.ca.1.Syl.Ital.lib.6.circa finem,Stirpe genus,&c.Ouid.lib.1.Faſtor.Nec gradus,&c.& Plut.in uita Fab.Max.

Priuato

Priuato nomine depoſcit.] *Scribit Liuius,* Fa*biam gentem ſenatum adijſſe, ibidemq́; petijſſe, ut* S. P. Q. R. *alia bella ſuſciperent obeunda, & Veientem hoſtem domeſticis opibus & priuato ſumptū,* Fabijs *ſuſtinendum concedant.*

Trecenti Fabij.] *inter omnes conſtat,* 306. Fa*bios aduerſus Veientes profectos eſſe, quod tamen recentioribus parum ueriſimile uidetur, cum paulo antè* Romanæ *legiones ægrè horum exercitum ſuſtinuerint. Veriora igitur uiſa ſunt ea quæ* Dionyſius *prodidit, quaternum milium hominum agmen ex amicis & clientibus à* Fabia *gente conflatum eſſe.*

Duce Fabio.] *Cæſonis conſulis ductu ad Cremeram itum, ait* Dionyſius. *Sed cum Plinio noſtro conſentit* Dionyſius, *qui ſcribit,* Marco Fabio *(qui ſuperiore anno conſul fuerat) duce bellum eſſe ſuſceptum.*

Sæpe uictores.] *Collatis quippe ſignis aliquoties aperto marte pugnatum eſt, & ſæpe* Fabij *ex pugna uictores euaſerant, ut copioſè apud* Liuium *&* Dionyſium *leges.*

Cremeram fluuium.] *Thuſciæ fluuium, qui* Dionyſio *teſte, haud procul* Veijs *diſtat, & quem Volaterranus libro* 5. *Geographiæ cap.* 2. *uicinum primæ portæ, & quinto ab* Vrbe *miliario eſſe ſcribit.*

Pecora

Pecora in conſpectum protulerunt.] *Vt* Ro*manos prædã facientes longius à caſtris ducerent.* Hoc Stratagema *copioſius leges apud* Liuium & Dionyſium,*ut ſuprà.*

Ad unum perierunt.] *Sed haud multi. non e-nim prius,ut* Dionyſius *ait,hoſti uincere contigit, quàm tertia pars* Hetruſcorum *circa* Fabios *occu-buerit.*

Dies in quo id factum.] XV.*ſcilicet Calend. Sextilis:qui duplici clade inſignis apud* Romanos *fuit,quum eodem die apud Cremeram* Fabij *cæſi, & ad* Alliam *fœdè* Romani *à* Gallis *fuſi fugatiq; ſunt.* Vnde Vitellio *deinde* Pontificatum *amiſit, quòd diem ad* XV.*Calend. Sextiles cæremonijs pu blicis ſacram concilio edixiſſet.qua de re* Alexan-der ab Alexandro *lib.4.cap.20.*

Nefaſtos.] *Apud* Romanos *enim dierum qui dam fauſti & in agendis rebus fœlices, quidam a-tri & triſti omine infames habiti, quibus aliquid moliri,aut nouæ rei inceptare,euentus exitialis e-rat.In his exercitum cõſcribere, legiones educere, manus cum hoſte conſerere,ſponſalia inire, pere-grè proficiſci, aut quicquam publicæ uel priuatæ rei moliri,inceptu fœdum & exitiale æſtimarunt. Obſeruatumq; fuit,ut qui hoſtes bello laceſſere,uel acies eo tempore committere tentarẽt,rem in non mediocre periculum & diſcrimen adducerent,ma*

gno

gno poſtea exitio conſequuto. Præterea in diebus faſtis prætores omnia uerba ſine piaculo proferre audebãt, in diebus uerò nefaſtis nequaquam. Qua de re uide M. Terentium Varronem, Plutarch. in Camillo, Macrob. lib. 1. ca. 16. Satur. Gel. lib. 5. ca. 17. Blond. lib. 2. Romæ triumph. Alexan. ab Alex. ut ſuprà. Cælium lib. 14. cap. 9. Ouid. lib. 2. Faſtor. Ille nefaſtus erit per quem tria uerba ſilẽtur, &c.

Porta qua profecti fuerant.] *Carmentalem portã intellige, quæ ſub Capitolio à dextra, inter ſaxum Tarpeium & Tyberim, è regione ædis D. Catharinæ, uerſus circum Flaminium olim fuit, teſte Marliano libro 1. cap. 4. & 3. Publio Victore in regione 8. Vrbis. Alexand. ab Alex. libro 1. cap. 2. Blond. lib. 1. Romæ inſtaur. 20. & Ouid. lib. 2. Faſtor. Carmenti portæ, &c.*

Scelerata eſt dicta.] *Vt memoriam facinoris & rei dignitatem poſteris relinquerent. Solebant enim Romani ijs locis, in quibus nefanda quædam facinora committebantur, huius notæ nomina imponere. Sic enim Cyprius pagus (à deteſtabili facinore Tulliæ, quæ ſuper patris corpus carpentum egit) ſceleratus dictus eſt. qua de re ſuprà cap. 7. Item ſceleratus campus, iuxta Collinã portam, in quo Veſtales inceſti damnatæ, uiuæ defodi conſuevere. Caſtra demum Druſi Claudij patris, ſcelerata dixere, eo quòd triſti fato in his ſublatus ſit. uide*

Alexan.

Alexan.ab Alex.lib.2.cap.6. Genialium dierum.

Vnus tantum domi relictus.] *Ex tribus fratribus,Cæſone,Marco & Quinto,ſeptem continuos gerentibus conſulatus,relictum eſſe M. Fabio filium,Dionyſius ait:& hunc quidem illum eſſe putauit,qui ex Fabiorum domo ſolus illuſtris domi relictus ſit.*

Vnus qui genus propagauit.] *Addit Halicarnaſſeus,fabuloſum uideri, quod cæteri Romanorum hiſtoriographi ſcribunt,quibus quoq; Plinius noſter aſtipulatur, ex tam numeroſa familia unũ tantum fuiſſe,qui domi filium impuberem reliquerit,cum uetus Romanorum lex uxores ducere coegerit:unde nimirum plures cùm pueros,tum in cunis adhuc iacentes,domi relictos,qui uelut uber ſeminarium genti alioqui interituræ fuerint,conſtabit.Sed dubiæ rei fides ſit apud eos, qui talia tradiderunt. De lege autem Romanorum ex dogmate Platonis, qua cælibes pœnas luebant, & qui plures haberent liberos alijs præferebantur,lege Alexandrum ab Alex. lib.4.cap.8.*

Propter ætatẽ impuberẽ domi relictus.] *Qui de militari diſciplina libros poſteris reliquere, eos haud ferè quenq̃ minorẽ decẽ et ſeptem annis, aut 46.maiorem,militiæ & tyrocinio aſcribi uoluiſſe conſtat.Idq; à Seruio Tullio,uetere cenſione cautum fuiſſe primùm, quod æuo ſubſequente à Caio*

Graccho

Graccho lege ſacrata ſancitũ fuit. Cuius cauſa hæc fuit potiſſima, quod circa eam ætatem, aut ſuprà, uelut immaturos, aut præduros & effrenos, militiæ rudimentis minime idoneos putarunt. Ideò uetus conſtitutum erat, iuuenes niſi poſt pubertatem, & primo flore ætatis, militari ſacramento et muneri adigere. Qua de re Blondus lib. 6. Rom. triumph. Alexan. ab Alex. lib. 1. cap. 20. meminit Cæl. Rhod. lib. 11. cap. 1.

Q. Fabiũ Maximum.] Dictatorem, qui ut Verrucoſus à uerruca in labris, et Ouicula à clementia morum, ita quoq; à uirtute Maximus cognominatus eſt: cuius uita luculentiſſimè deſcripta extat apud Plutarchum, & compendioſè infrà cap. 43.

Hannibalem.] Pœnorũ ducem fortiſſimũ, quem nulla (ut Liuius ait) uicerat uis mali, nulla aduerſitas hactenus. de cuius geſtis copioſè Plutarchus, Liuius, & alij: compendioſè uerò Plinius infrà cap. 42. & Volat. lib. 13. cap. 3. Vrb. com.

Mora fregit, unde Cunctator dictus.] Hanc hiſtoriã copioſiſſimè deſcriptã leges apud Liuiũ lib. 23. & lib. 2. Dec. 3. Plut. in eius uita, in Hannibale, et § 2. Roman. apoph. Flor. lib. 2. cap. 7. Syl. Ital. li. 6. Cunctando Fabius, &c. et lib. 7. Siſtere cunctando, etc. Verg. lib. 6. ex Ennio, Vnus qui nobis, &c. Ouid. lib. 2. Faſt. Nã puer, &c. Plin. lib. 22. cap. 5. Front. lib. 1. cap 1. § 8. & lib. 1. cap. 3. § 2

Ab

Ab obtrectatoribus.] *Semper enim, iuxta tritum illud prouerbium; Fœlicitatis ac uirtutis comes eſt inuidia: de cuius natura & proprietate doctiſsimè Cælius Rhodiginus lib. 20. cap. 30.*

DE LVCIO VALERIO PVBLICOLA. *Caput XV.*

LVcius Valerius Voleſi filius, primùm de Veientibus, iterum de Sabinis, tertiò de utriſq; gẽtibus triumphauit. Hic, quia in locũ Bruti collegæ cõſulem nullum ſubrogauerat, & domum in Velia tutiſsimo loco habebat, in ſuſpicionem regni affectati uenit. Quo cognito, apud populum queſtus, quod de ſe tale aliquid timuiſſent, immiſit qui domum ſuam diruerent. Secures etiam faſcibus dempſit, eósq; in populi concione ſubmiſit. Legẽ de prouocatione à magiſtratibus ad populum tulit, hinc Publicola dictus. Cũ diem obiſſet, publicè ſepultus, & anno matronarum luctu honoratus eſt.

IN

IN CAPVT XV.

Lucius Valerius.] Publium Valerium, non Lucium, uocant Liuius, Dionyſ. Plutarch. Valer. & alij. de cuius geſtis Liuius lib. 2. dec. 1. Plutarch. in eius uita, Dionyſ. lib. 9. Flor. lib. 1. cap. 9. Valer. Max. lib. 1. cap. 8. § 6. lib. 4. cap. 1. § 1. & lib. 4. cap. 4. § 1. Auguſtin. lib. 2. cap. 17. Ciuitat. Eutrop. lib. 1. cap 11. Feneſtell. cap. 7. de Rom. magiſtrat. Platina lib. 1. de Optimo ciue, Pontanus lib. 5. cap. 1. de Prudentia, Fulgoſus lib. 9. cap. 3. § 2. Sabell. lib. 7. Enn. 2. rapſo. Volaterr. lib. 20. cap. 2. Vrbanor. comm. & alij.

Voleſi filius.] Plutarchus eius progenitorem quoq; Valerium uocat, quem authorem fuiſſe ait, ut Romani ac Sabini, cum antea hoſtes fuiſſent, in unum populum coirent.

Veientibus.] Italiæ populis, de quibus Plin. lib. 3. cap. 5. & li. 2. cap. 98. Vide ea quæ annotauimus in cap. 4. ſuprà. Veientes autem uicit, relictis non multo paucioribus quàm quinq; hominum millibus, qui etiam à Romanis capti ſunt, pridie Calend. Martias, ab Vrbe condita 245. Olymp. 68.

De Sabinis.] Italiæ populis, de quibus ſuprà cap. 2. & 6. Duobus autem prælijs cũ his pugnatum eſt, quorum ſecundo Romanorum nemo cecidit, tredecim millibus hoſtium captis.

Triumphauit.] *Erat triumphus ingens honorum cumulus, quem multi duxerunt maximum uitæ bonum, quo niſi magnis conatibus deuictis perduellibus, uictores bello duces non honeſtabãt: adeò ut, niſi pro aucto imperio, proq́; recuperatis his, quæ bello amiſſa erãt, triũphus haud cuiquã decernerẽtur.* Quin *etiã niſi ſuo ductu & auſpicio, ac in ſua, nõ aliena prouincia, eaq́; pacata, & nullo manente bello, imperatores profligaſſent, hoſtes & uiciſſent, triumphare nemini licuit.* De *triumphantium autem dignitate, apparatu & cæremonijs, copioſè.* Plin. *libro 5. cap. 5.* Plutarch. *in* Romulo, *& cap. 79. &* 80. Proble. *Liuius lib. 3.* Dec. 1. *& lib.* 1. Dec. 4. Cic. *in* 7. Ver*rinarum, & in* Piſonem. Blond. *libro* 10. Romæ *triũph.* Alexand. *ab* Alexan. *lib. 1. cap. 22. et lib. 6. cap. 6.* Notandum *eſt autem,* Valerium Publicolam *primùm ex conſulibus triumphaſſe, & curru quadrijugo inuectum eſſe.*

In *locum* Tricipitini *collegæ.*] Ita *enim ubiq́;, ac in omnibus* Plinij *noſtri exẽplaribus quantũuis uetuſtiſſimis, legimus. cum tamen ex* Liuio *non* Tricipitini, *ſed* Bruti *legendum ſit. cuius hæc ſunt uerba libro* 2. Dec. 1. Regnum *eum affectare fama ferebat, quia non collegam ſubrogauerat in locum* Bruti. Cui *aſtipulatur* Valerius Max. *libro* 4. *cap.* 4. *his uerbis:* Conſulatus

initium

initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auſpicatus eſt, idemq́; poſtea tres conſulatus geßit, &c. Verùm hoc dubium inde natum eſſe reor, quòd primo poſt exactos reges anno quinq; conſules electi ſint. Primùm Brutus & Tarquinius Collatinus, Bruto ſuffectus eſt Spu. Lucretius Tricipitinus, cui mox M. Horatius Puluillus. Collatino uero expulſo ſuffectus eſt P. Valerius Publicola, cuius rei & Liuius & Dionyſius teſtes ſunt locupletißimi.

Nullum ſubrogauerat.] *Exactis enim regibus duos ſemper conſules creari uoluerũt, penes quos ſumma totius imperij eſſe deberet, quorum uno morte ſublato, ſtatim alius, qui Reipub. ſalutem promoueret, ſubrogaretur: ne ſub unius imperio in poſterũ eſſe dicerentur. qua de re alibi ſuprà diximus plura.*

Velia.] *Eam montis Palatini partem, quæ forum Romanum aſpicit, quæq́; in ortum æſtiuum ſpectat, Veliam uocabant, ubi ſuperioribus annis Mariæ nouæ templum ſacratum eſt. Dictaq́; Velia, quòd olim ante ouium tonſuram inuentam paſtores eodem in loco lanam uellere conſueuerint. Vide Pompon. Læt. § 17. Marlianum lib. 3. cap. 6. antiquit. urbis. & P. Victorem in region. urbis decima.*

Tutißimo loco.] *Erat quippe is locus, Plutarcho*

referente, difficili acceſſu, atq; arduo, ut eo deſcendente, ipſe quoq; aſpectus pompæ magnificus ex loco edito apparens, regiam dignitatē & faſtum præ ſe ferret. Vocat autem eius domum Vitelliam.

In ſuſpicionē regni affectati.] *Hinc diſces, nullam fidem eſſe tam ſpectatam, quæ non ſuſpicioni & infamiæ ſubiecta ſit.*

Apud populum.] *Cuius orationem lege apud Liuium & Sabellicum, ut ſuprà.*

Immiſit qui domum diruerent.] *Vt effugeret omnis mali ſuſpicionem. Scribit autem Iouianus, nocturno tempore, non exigua fabrorum operariorumq; conducta manu, domum omnem ab imis fundamentis tanta feſtinatione diruiſſe, ut gliſcente iam die ædificium uniuerſum ſolo æquatum uideretur. Plutarchus, cum amicis poſtmodum habitaſſe ait, donec populus ipſe ædificandæ domus locum dederit: quo accepto, plebis ſumptibus aliam domum magnificentiſſimè ædificauit eo in loco, ubi fanum erat, in uico publico. Notabis autem hoc loco, falſæ ſuſpicionis emendatione mirum in modum bonorum uirorum adaugeri exiſtimationem & dignitatem.*

Secures faſcibus dempſit.] *Vt cùm ſeipſum, tum conſulatum quoq;, ex formidoloſo placidum & gratū multitudini redderet, et ea moderatione ab inuidia & offenſione populi liberaret. Duodecim*

decim autem numero lictores erant, qui cum faſcibus uirgarũ, ſecurim cuiq; conſulum præferebãt, ad terrorem ſubditorũ. Lictorum enim munus erat, iuſſu conſulis delinquentes uincire, nudatosq́; uirgis cædere: & ſi crimen expoſceret, ſecuri percutere. Sed Brutus *noſter, ſecures à faſcibus ſeparauit, & cum ſolis faſcibus ad populum concionatus eſt. & inde manſit in poſterum, ut cum duodecim faſcibus, totidẽ lictores ſine ſecuribus* Conſuli *præirent.* Illis *autem magiſtratibus ſecures cum faſcibus in urbe præferebantur, qui ſine prouocatione ſummam imperij tenebant, utpote* Dictatori, et Decemuiris, *à quibus ad maius tribunal prouocatio non erat. qua de re lege* Feneſtellam *cap.7.de magiſtrat.* Romanorũ, & Alexan. *ab* Alex.*lib.1.cap.27.*

Legem *de prouocatione à magiſtratu.*] *Tres leges* Plutarch. *à* Publicola *latas numerat, quibus plurimum roboris plebi adieciſſe ait. quarum prima permiſit, reis dicta iam ſententia, à* Conſulibus *prouocationem ad populum: Secunda ſtatuit capitale eſſe, ſi quis iniuſſu populi magiſtratũ adiret: Tertia demum, qua pauperibus proſpexit, & ciuium uectigalia ſuſtulit.*

Vnde Publicola.] *Quaſi plebem colens, uel ut* Plutarchus *interpretatur, publica edens: quod nomen in poſterum, dimiſſo priore (antea enim*

mius dictator dictus, apud Regilli lacum cũ hoſtib. conflixit. Vbi cùm uictoria nutaret, magiſter equitum equis frenos detrahi iuſsit, ut irreuocabili impetu ferrentur: ubi & aciem Latinorum † fuderunt, & caſtra coeperunt. Sed inter eos duo iuuenes candidis equis inſigni uirtute apparuerunt, quos dictator quæſitos, ut dignis muneribus honoraret, nõ reperit. Caſtorem & Pollucem ratus, † communi titulo dedicauit. *al. fregerunt* *al. ædem communi*

IN CAPVT XVI.

Tarquinius.] *Sext. Tarquinius, de quo ſuprà 9.*

Eiectus.] *Profligatus cum uxore & liberis, ob ſtuprum Lucretiæ: De cuius eiectione dictum eſt ſuprà in fine capitis 8. & 9.*

Maniliũ Tuſculanũ.] *Quẽ Dionyſius nũc Maniliũ, nunc Octauiũ Tuſculanum uocat. Verũ Volaterranus lib. 17. Vrbanorũ cõmentariorũ, Manlios omnes ab Octauio illo Manlio fluxiſſe aſſerit.*

Tuſculanum.] *Tuſculanorum ducem bellicoſiſſimum, quem ab Vlyſſe & Circe ortum eſſe, apud Liuium legimus.*

Generũ ſuum.] *Tuſculanũ illum non generũ,*

manos olim, & quare fieri conſueuerint, copioſiſſime leges apud Liuium ut ſuprà, Dionyſiũ in fine lib. 5. Feneſtell. cap. 8. & Pompon Læt. cap. 16. de Rom. Magiſt. Blond. lib. 3. Rom. triump. Alexand. ab Alexan. lib. 1. cap. 6. & lib 4. cap. 23. meminit Cæl. lib. 12. cap. 17. antiq lection.

Dictus.] *Titum Largium primum dictatorem creatũ, apud Liuiũ legimus: cui mox Poſthumius noſter, qui prius conſul fuerat, ſucceſſit. Cuius dictaturæ meminit Oroſius lib. 2. cap. 5. & Eutrop. lib 1, cap. 11. & Feneſtella, ut ſuprà.*

Regillum lacum.] *Qui eſt in agro Tuſculano, & Algidæ ſyluæ ingreſſu, de quo etiam Plinius lib. 33. cap. 3. Sabell. lib. 9. Enn. 2. Volaterranus lib. 6. cap. 1. Geographiæ.*

Magiſter equitum.] *Florus Coſſum, Liuius & Dionyſius Titum Eubutium, Feneſtella cap. 9. & Pomponius 16. Spurium Caſſium uocant. Erat autem magiſter equitum, uelut magiſter conſiliorum Dictatoris, atque in ipſius præſcriptum parêre oportebat, ita ut ſi quãdo abeſſe contingeret, eius uices gerere, & munia obire poſſet. Quales igitur Tribuni clerum apud reges, tales ferè apud Dictatores magiſtri equitum erant: & quemadmodum Dictator ſummum habuit ius in populum, ita in milites quoque magiſter equitum. Vide ea de re Feneſtellam, Pomponium Læ-*

tum, & Alexandrum ab Alexandro ut ſuprà.

Inter eos.] *in media* Romanorum *acie.*

Duo iuuenes candidis equis.] Apud Frontinum *lib. 1. ubi docet quemadmodum ſit incitandus exercitus ad prælium, legimus* Aulum Poſthumium *oblata ſpecie duorum in equis iuuenum, animos ſuorum erexiſſe,* Pollucem *&* Caſtorẽ *adeſſe dicens, ac ſic prælium reſtituiſſe. Quo diſcendum eſt, præſentibus* Dijs, *ne gẽtiles quidem in ſummo uitæ periculo deſperaſſe.*

Candidis equis.] Fingunt Poetæ, Neptunum *deum marinum, ſanctiſsimo* Caſtoris *&* Pollucis *fraterno amore commotum, equos hos, quibus uiſi ſunt ſæpiſsimè, dono dediſſe. qua de re* Higinus *lib. 2. cap. 12.*

Inſigni uirtute.] Pro Romanis *aduerſus* Latinos, *cæterosq́; cõfœderatos fortiſsimè dimicãtes.*

Dictator.] *Aulus Poſthumius.*

Vt dignis muneribus honoraret.] Honor *enim præmium eſt uirtutis.* Ariſt. *lib. 1.* Ethicorum.

Caſtorem & Pollucem.] *Geminos fratres, &* Iouis *ex* Læda *filios. de quibus* Plinius *lib. 7. cap. 22. & lib. 2. & cap. 37.* Lact. *lib. 2. cap. 8.* Valer. Max. *lib. 1. cap. 8. § 1.* Iulius Higinus *fab. 14. & lib. 2. cap. 22. Signorum cœleſtium,* Arat. *in* Phænomenis Fulgent. *lib. 2.* Mythol. *cap. 16.* Ouid. *lib. 5.* Faſt. *At mihi pande precor, &c.* Verg. *lib.*

6. Ae-

6. Aeneid. *Si fratrem pollux, &c.* Seruius in 2. Aeneid. *ubi hunc declarat uerſum,* Tyndarida, &c. Boccatius *in genealogia deorum.* & *alij.*

Communi titulo.] *Geminis fratribus, non ſine iudicio, unum & cōmune ambobus templum dicatum eſt, quum omnium fratrum inter ſe amantiſsimos fuiſſe, neq; de principatu unquam cōtendiſſe, imò ſemper communi conſilio omnia conſilia geſsiſſe, conſtet: quorum uno defuncto, dimidium uitæ ab alio, ut* Homerus *ait, accepit, ita quidem ut alternatim uiuerent, ut eſt apud* Higinum *libro de* Signis *cœleſtibus 2. &* Verg. *ut ſuprà,* Si *fratrem* Pollux *alterna morte redemit, &c.* Stephanum Nigr. *de fraterna beneuolentia.*

Dedicauit.] *Inſerendum eſt, templum, uel ædem: in multis enim exemplaribus deeſt.* Caſtoris *autem et* Pollucis *templum in foro* Romano, *ante* Roſtra, *apud* Fauſtinæ *templū, ac prope* Iuturnæ *fontem olim fuiſſe, nemini dubium eſt: quod dedicauit uel* Poſthumius *noſter, uel eius filius duumuir, ubi* Idibus Quintilibus *(quo die proſperè cōtra* Latinos *eſt pugnatum) publicè iam inde quotannis ſacrificatum eſt.* Quo *ſacro perpetrato, tranſuectio equitum de more ſequebatur. ut equites olearum ramis coronati, purpureisq; ſubtegminis punicei togis amicti, à templo* Martis, *quod extra pomerium fuit, digreßi, per forum*

ante ciuitatis ora multo fauore & lætícia prætervehebantur. Hanc aũt Geminorum ædem, L. *Metellus deinde ex Dalmaticis manubijs reſtaurauit*, Cæcilius *Metellus ſtatuis & columnis nobiliq; pictura exornauit, & Floræ ſimulachrum precioſiſſimũ in eam poſuit. Cuius templi gradus deinde auulſit, teſte Cicerone, Clodius. De hoc tẽplo lege Plin. lib. 34. cap. 6. Pomp. Læt.* § 100. *Rom. antiquit. Marl. lib 3. cap. 9. Topograp. P. Vict. region. 8. urbis, qui tamen Caſtoris quoq; aliud nimirum templum in regionem urbis undecimam poſuit. Sabell. lib. 8. Enn. 2. & lib. 1. Enn. 3. rapſod. Cæl. Rhod lib. 10. cap 5.*

Illud quoque in fine huius capitis notandum duximus, Caſtorem & Pollucem ſemper pro partibus Romanorum ſtetiſſe, ut qui albis inſidentes equis P. Vatieno nocte uenienti, obuiam quoque facti ſunt, nunciantes eo die regem Perſen uictum atq; captum: quod paucis poſt diebus literæ Pauli uerum fuiſſe docuerunt. Cuius rei meminit Plinius lib. 7. cap. 22. Lactant. lib. Diuinarum inſtitutionum 2. cap. 8. Plut. in uita Pauli Aemilij.

DE L. QVINTIO CINCINNATO. *Cap. XVII.*

LVcius Quintius Cincinnatus, filium Ceſonẽ petulantiſſimum abdi-

abdicauit: qui & à cenſoribus notatus, ad Volſcos & Sabinos cõfugit, qui duce Cœlio Gracchо bellum aduerſum Romanos gerebant, & Q. Minutiũ conſulem in Algido monte obſidebant. Quintius dictator dictus, ad quẽ miſsi legati, nudũ eum arantẽ trans Tyberim offenderunt: qui inſignibus ſumptis, cõſulem ob ſidione liberauit. Quare à Minutio, & eius exercitu, obſidionali corona donatus eſt. Vicit hoſteis. Ducẽ eorum in deditionem accepit, & in triumphi die ante currũ egit. Sextodecimo die dictaturã, quam acceperat, depoſuit: & ad agriculturã reuerſus, iterũ poſt 20. annos Dictator dictus, Spurium Meliũ regnũ affectantem, à Seruilio Hala magiſtro equitũ occidi iuſsit. Domũ eius ſolo æquauit. Vnde locus ille Aequimeliũ dictus.

IN CAPVT XVII.

Lucius Quintius.] *Notandum à capitis principio, ob duplex Cincinnati prænomẽ, ad diluen*

dam

dam turpitudinis & dedecoris notam (cum alter Luciorum cædis, alter uerò latrocinij damnatus eſſet) aliquãdo Romæ Lucij prænomẽ eſſe deuitatum. qua de re Alexand ab Alex. lib.5. cap.5.

Cincinnatus.] Apparet nomen à prolixis & intortis capillis natum eſſe, à nini olei ſpecie, ut quibuſdam uidetur. Eos autem duntaxat capillos ſignificat, qui ita intorti ſunt, ut oleo perfuſi madeſcant. ut teſtis eſt Varro. unde Cicero in L. Piſonem, Erant illi cõpici capilli & madentes cinnorum fimbriæ, &c. Vide quoq; Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 9. Huius capitis autẽ hiſtorias omnes uide apud Liu. lib. 3. Dec. 1. Dionyſ. lib. 10. Val. Max. lib. 4. cap. 4. § 7. Flor. lib. 1. cap. 11. Auguſt. lib. 5. cap. 18. Ciuit. Oroſ. lib. 2. cap. 12. Eutrop. lib. 1. cap. 11. Plin. lib. 18. cap. 3. Cic. de finib. Sabell. lib. 3. Enn. 3. Rapſod. et lib. 10. cap. 1. § 4. Exemplor. ethnic. Petrarch. cap. 7. Epitomes, et alios.

Cæſonem.) Cæſones appellabant ueteres, qui cæſo matris utero in lucem prodiiſſent, ſicuti Cæſares. Vide Solinum capite 4. Alexandrum lib. 1. cap. 2. & 9.

Petulantiſſimum.) Vt qui non tantum libertati obſtabat, uerùm etiam ómnes Tarquinios, ſuperbia et faſtu lõgè ſuperabat hoc enim duce ſæpe Tribuni pulſi foro: alij, quibus obuius fuiſſet, partim diſcerptis ueſtibus ſeminudi domũ miſſi,

ſeruiliter

ſeruiliter alij tractati, alij multis uulneribus confoßi, &c. Quem ſuis coloribus depictum apud Dionyſium & Liuium uidebis.

Abdicauit.) *Abdicare filiũ dicitur, qui uiuens adhuc filium omnibus bonis priuat, & quaſi ex tota familia & proſapia, ut ignotum, excludit: ut legimus apud Vallam lib. 5 Elegantiar. cap. 104. quod tamen Cincinnatum nequaquam feciſſe, apud alios legimus. Liuius quippe & Dionyſius apertißimè ſcribunt, patrem Cæſonis ter conſulem, filij accuſati culpam coram iudicibus extenuaſſe, & oraſſe ſi quid in quempiam filius iuueniliter deliquiſſet, eam ſibi offenſam cõdonarent, ne ſe iam ſenio confectum ſuauißimi filij præſidio ſpoliarent. Addunt præterea, patrem maximam cenſus ſui partem uendidiſſe, & uadibus pro filio (qui iam ad Tuſcos exulatum confugerat) ſatisfeciſſe. quibus ſi fides adhibenda eſt, filium non abdicaſſe, imò pecunia aliqua ex parte redemiſſe, certò conſtabit. Eſt igitur non ſeueritatis, ſed potius paterni amoris exemplum.*

A cenſoribus.) *morũ magiſtris. Cenſura enim, ut apud Plutar. in P. Aemilio legimus, maximæ omniũ magiſtratuũ reuerẽtiæ erat, plurimæq; poteſtatis, tum in alijs rebus, tum maximè ad morũ emendationẽ. E ſenatu quippe mouere indignos poterãt Cẽſores: equitibus auferre equos, notare infamia,*

infamia, cenſum agere, luſtrum condere. de quorum authoritate, dignitate & officio, leges Liuium lib. 4. ab Vrbe condita, Feneſtellam *cap. 8. &* Pomponium Lætum *cap. 22. de* Romanorum *Magiſt.* Varronẽ *lib. 2. agricul.* Cicer. *lib 2. & 3. de* Legib. *à princip.* Plut. *in* Paulo Aemil. *&* Problem. Aſcon. Pedianum *actione prima in Verrem,* Gellium *lib. 7. cap. 22. & lib. 4. cap. 12 & 20.* Pomp. Iuriſconſul *tit. 2. lib. 1. ff.* Blond. *lib. 3. de* Rom. triump. Budæum *in* Annot. *in* Pandect.

A' *Cenſoribus.*] *Primò à* M. Volſcio *Fictore, qui ante aliquot annos tribunus plebis fuerat.* Deinde *uerò ab* Aulo *quoque* Virginio, *à quo etiam accuſatus eſt* Cæſo, *teſte* Patauino.

Notatus.] *caſtigatus, emendatus. Sic etiam* Cicero *in* Officijs *animaduerſiones* Cenſorum *notationem uocat.*

Volſcos.] *Latij uel* Campaniæ *populos, & non ſolum atrociſſimos, ſed perpetuos ferè* Romanorum *hoſtes: quos* Tarquinius *Superbus ante omnes prouocauit, ablata per uim* Sueſſa Pometia: *quorum bellũ 200 poſt eum annis durauit, teſte diuerſis in locis* Liuio. *Sed de his lege* Strabonẽ, Plin. *lib. 3. cap. 5.* Melam *cap. 4.* Solin. *cap. 8.* Volaterr. *lib. 6. cap. 1. & lib. 38. cap. 8.* Vrban. com.

Sabinos.] *De quibus diximus ſuprà cap. 2. & 15. item cap. 8. & 6.*

Duce

Duce Cælio Graccho.] Liuius Cluilium Gracchum appellat, Dionyſius autem Equos & Volſcos, Cæſonem Quintium damnatum & exulem à plebi ducem & imperatorem belli electum autumat, non Gracchum. Eſt autem ultionis & impietatis in patriam exemplum.

Minut. conſ.] Qui deinde præter imperium Dictatoris, pugnans pro conſule, legatus apud exercitum relictus eſt. ut ex Liuio quoq; annotat Volaterranus lib 17. cap. 1. urbano com.

Algido monte.] Qui duodecim paſſuum millibus ab urbe diſtat & à quo ſylua quoque monti ſubiacens, in cuius ingreſſu Regillus lacus erat, Algida dicta eſt, in cuius cacumine Algidum quoque oppidum ex aëris algore dictum fuiſſe olim, conſtat: quod nunc Roca Papæ ex ueteris ſitu deſcriptionis exiſtimatur. Cuius rei teſtis eſt Volaterranus, lib. 6. cap. 1. Geograp. meminit quoq; Eutrop. ubi ſuprà.

Dictator dictus.] à Plancio ſcilicet Conſule, ſed Senatus populiq; Romani unanimi (ut ait Liuius) conſenſu.

Nudum arantem.] Scribit enim Dionyſius Cincinnatum, damnato iam filio, omnia uendidiſſe, ac ſibi tantum predium paraſſe trans Tyberim, in quo paucis cõtentus ſeruis, ruſticã uitam egit, & præ mœrore & paupertate nec urbem

uidit, nec amicos ſalutauit, neq; ullius alterius lætitiæ partem ſibi prorſus aliquam conceßit.

Mißi legati.] *Viatores propriè uocabant, qui quoties Senatus cogendus eſſet, ex agris ſenatores aduocarent, cõtumacesq; citarent & arriperent: quippe cũ priſcis temporibus proceres ciuitatis morarentur in agris, ſi quando conſiliũ publicum cogendum erat, à uillis accerſebãtur in ſenatum. ex quo, qui eos uocabant, propriè uiatores dicti ſunt: qua de re lege Ciceronẽ de Seneđ. ubi diſputat, ſenectutem miſeram non eſſe, quòd priuet uoluptatibus, &* Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 27.

Arantem.] *Tritum enim apud ueteris agriculturæ ſtudioſos prouerbium erat,* Omnium optimum *eſſe fimum qui ex frequenti ueſtigio domini (non ſeruorũ) in agrum cadit. & ſicuti equum, ita quoque agrum impinguare domini oculum. & hinc non iniuria agrum male colere, fuit cenſoria nota: & caſtigatio item cenſoria, minus arare quàm uertere.*

Inſignibus ſumptis.] *Equis (ut apud* Dionyſium *eſt) faleris ornatis, cum faſcibus quatuor & uiginti, & ſecuribus, quibus antea ornabatur regium imperium.* Hac de re Feneſtella *cap.* 8. & Pompon. Læt. *cap.* 19. Rom. Magiſtrat. Blond. *lib.* 3. Rom. triump. Alexand. ab. Alex. *lib.* 1. *cap.* 6. & *lib.* 4. *cap.* 32. *Sed notãdum hoc loco,* Dionyſium

nyſium loco à capitis principio citato, non ad dictaturam, ſed cõſulatum, à legatis ex agro uocatum, memoriæ prodidiſſe, & ſimili deinde modo (ut eodem libro, ſed longe pòſt ſcribit) ad dictaturam petitum ex eodem agro eſſe. Sed quocunque tempore, quamcunque etiam ad dignitatem inuitus uocatus ſit, ſatis liquet ea tempeſtate uirtutem hominibus ornamento fuiſſe, non diuitias: nec eo tempore paupertatem cuiquam fuiſſe decori, niſi huic qui eam fortiter ferre non poſſet. Sed nunc, ut Naſo lib. Amorum 3. canit.

Curia pauperibus clauſa eſt, dat cenſus honores;
Inde grauis iudex, inde ſeuerus eques.

Obſidionali corona.] Antiquitus nullæ niſi deo coronæ dabantur, & primus omnium liber pater ex hedera habuit: & poſtea ſacrificantes cœpere etiã uictimas coronare, & in ſacris certaminibus coronæ dabantur tanquam patriæ. Sed breui pòſt mos inoleuit, coronas uarijs de cauſis hominibus dari. præcipua tamen obſidionalis, tanq̃ uirtutis præferẽs ſpectatiſſimũ inſigne, æſtimatione immẽſa longè præcellere credita eſt: hæc enim ex illo fiebat gramine, ubi ciues obſidiõe eſſent liberati, qua nulla nobilior publica militari lege definitur. Cæteras quippe Imperat. aut duces ſingulis militibus tradũt: graminea uerò, uelut multo maximũ decus præferẽs, niſi ab uniuerſo exercitu

ſeruatori ſuo concedi minime poterat. Et hac qui*dem corona Q. Cincinnatus noſter primus omnium donatus fertur. Vide de coronis militaribus diuerſis* Plin. *lib.16. cap.5. lib.33. cap.2. lib.21. cap.2.* Gell. *lib.5. cap.6.* Blond. *lib.6.* Rom. *tri.* Alex. *ab* Alex. *lib.4. cap.18.* Vol. *lib.26. philo.*

Aurea.] *Corona aurea obſidionali unius libræ pondo donatum eſſe,* Liuius *ait: triumphalis enim corona aurea ad honorem triumphi erat. Sic quoque* Marcum Valerium Conſulem *præter gramineam, etiam auream coronam à* P. Decio *eiuſq; militibus accepiſſe legimus.*

Ducem eorum.] *Cœlium Gracchum, uel ut* Liuius *Cluilium Gracchum.*

Ante currum egit.] *In triumpho enim ſemper, tum reges & captiui nobiles, etſi qui bello capti inſignes eſſent, præcipuè hoſtiũ duces, contra quos indictum fuiſſet bellum, ex tanto faſtigio deiecti, in uehiculis aut ferculis, cæteri uerò cateruatim uincti catenis in ſeruitij notam, præcedebant. Vnde &* Pompeium Magnum, *regum filios & obſides numero quatuor & triginta ſupra trecentos prætuliſſe legimus: inter quos* Tigranem, Ariſtobolum, *&* Mithridatis *filios quinque, filias uerò duas fuiſſe conſtat. Vide* Blondum *lib.10.* Rom. *triumphant.* Alexand. *ab* Alexand. *lib.6. cap.6. & quæ ſupra diximus cap.17.*

Dicta-

Dictaturam depoſuit.] *Quam ſex menſes retinere iuxta legem potuiſſet. Depoſuit autem omnem dignitatem, ut inanis gloriæ ſtudium à bonis uiris alienum eſſe doceret. Sed quo magis gloriam inanem fugit* Cincinnatus, *eo magis gloriam & laudē ſibi peperit. iuxta* Diogenis *dicterium qui dum interrogaretur qua uia quis gloriã conſequi poſſet? Gloriam ſi contempſerit, reſpondit. Hanc autem huius hiſtoriæ partem leges quoque apud* Blondum *libro* 8. *Romæ triumphantis* Alexander *ab* Alexandro *lib.* 3. *cap.* 11. *Sabell. lib.* 10. *cap.* 1. *exemplor.*

Ad agriculturám reuerſus.] *Vt quatuor agri iugera ipſe coleret, quæ Prata Quintia in campo* Vaticano *cognominata ſunt, teſte* Liuio *lib.* 3. *Plin. lib.* 33. *cap.* 1. *hodie uerò Aprata nominantur ut legimus apud Marlian. lib.* 7. *cap.* 12. *Eſt autem* Romanæ *frugalitatis exemplum, quos* Romulus *ab initio ſtatim ſui imperij ad frugaliter uiuendum inuitauit, cum duas tantum ciuibus ſuis partes lege conceſsit, belligerandi ſcilicet & agriculturæ. his enim rebus homines multo fieri temperatiores, & uenereis rebus alijsq; cupiditatibus minus obnoxios putabat. De Agriculturæ dignitate & utilitate autem leges* Ciceronem *lib.* 1. *Officiorum & de Senectute, Plin. lib.* 18. *cap.* 3. & 5. & 26. *Verg. lib.* 2. *Georg.*

& in eundem Landini præfationem, Horat. *lib.* 1.*Epod*.2. *Martial.lib.* 5.Politianum *in* Ruſtico, Eliſij Calentij *poema*,Blōd.*lib*.8.Rom.*triumph.* Alexand.*ab* Alexand.*lib*.3. *cap*. 11. *omnium autem copioſiſsimè*,Marcum Varron. *&* Catonem, *de* Re Ruſtica *qui ſcripſerunt.*

Spurium Melium.] *Equeſtris ordinis hominem prædiuitem, de cuius geſtis Liuius lib. 4. ab* Vrbe *condita*,Florus *lib.* 1.*cap*.26. *Sabell.lib*.5. *Enn.* 3. Volaterranus *lib.* 17. *Vrban. comment.* Sabell.*lib*.8.*cap*.9.

Regnum *affectantem.*] Rem *ſpecie quidem utilem, ſed libertati omnino inimicam, aggreſſum eſſe, hiſtoriæ tradunt.* Emerat *quippe in ſumma frumentorum omnium apud* Romanos *penuria, per clientes & hoſpites, penè quicquid frumenti ex* Hetruria *fuerat aduectum, emptumq; multitudini gratis diſtribuerat: qua largitione ita fauorem populi ſibi conciliauit, ut quacunque incederet uia, frequens circa illum multitudo ciuium conſpiceretur, futurum conſulatum haud dubio conſenſu repromittens.*

Occidi *iuſsit.*] *antequam moueretur ſeditio, quæ iam præ foribus erat.* In Melij *enim domo habita erant conſilia, collocata uis armorũ ingens. quidam ex* Tribunis *corrupti, qui ad prodendam libertatem cum* Melio *conſpirarant.*Eſt *autem*

tem libidinis imperandi, pœnarumq́; male affe-ctati regni exemplum.

Seruilio Hala.] *C. Seruilium Halam à fœdo oris halitu cognominatum eſſe*, Alexand. *ab A-lexand.lib.1.cap.9. ſcribit.*

Domum *ſolo æquauit.*] *Vt tantorum facino-rum, ſuppliciiq́; inſignis memoria & ſempiterna foret.* Plerunq; *enim* Romani *eorum bona, quos pro criminibus oppidò grauibus ſupplicio affece rant, publicarunt, ædesq́; ſolo æquarunt, mutatis locorum nominibus. ſic cum* Marcellus *quidã ne-quam & criminoſus, propter latrocinia & ſor-des uitæ, capitali ſupplicio pœnas dediſſet, bo-nis publicatis, ex ipſius domo macellum ædifica-runt.* Meminimus *præterea* Vitruuij Vaccij, *cu-ius in palatio domus, ob regnum affectatum pu-blicata & euerſa: cui* Vaccij *prata, loco nomen dederunt.* Nec minus M. *Flacci turbulenti ciuis, qui cum* C. Graccho *ſeditionem molitus eſt, cuius domum* Q. *Catulus de manubijs Cymbricis por ticum fecit, quæ Catuli appellatur.* Vide Alex-*and. ab* Alexand. *lib.3. cap.13.*

Aequimelium.] *quòd æquata ibi* Melij *do-mus eſſet.* Fuit *autem* Aequimelium *inter* Vela-*brum et* Capitolium *ad tabernas* Laneas, *ut eſt a-pud* Valerium Maximum *lib. 6. cap.3. §3.* Mar-*lianum lib. 4. cap. 9. & lib.3. cap.14.* Axand.

ab Alexandro ut ſuprà, Liuium lib. 4. ab urbe condita & de bello Macedonico Varronem lib. 4. de lingua latina.

DE MENENIO AGRIPPA. *Cap. XVIII.*

MEnenius Agrippa cognomento Lanatus, dux electus, aduerſum Sabinos, de ijs triũphauit: et cum populus à patribus ſeceſiſſet, quo tributum, & militiam toleraret, nec reuocari poſſet, Agrippa apud eum, olim inquit, humani artus cum uentrem ocioſum cernerent, ab eo diſcordarunt & ſuum illi miniſterium negauerunt. Cum eo pacto & ipſi deficerent, intellexerunt uentrem, acceptos cibos per omnia mẽbra digerere, & cum eo in gratiam redierunt. Sic Senatus, & populus quaſi unum corpus diſcordia pereunt, concordia ualent. Hac fabula populus regreſſus eſt. Creauit tamen tribunos plebis qui libertatem ſuã aduerſum nobilitatis ſuperbiam

defende-

defenderēt. Menenius autem tanta paupertate deceſſit, ut eum populus collatis quadrantibus ſepeliret, locū ſepulchro Senatus publicè daret.

IN CAPVT XVIII.

Menenius Agrippa.] Agrippas ueteres uocabant, qui contra naſcentium legem, pedibus prius ex utero emerſis, nati eſſent: quaſi ægrè partos, quòd plerunq; omen infœlicitatis fuit. Sed in uno Marco Agrippa, cuius egregiū facinus hoc capite Plinius deſcribit, fœlicitatis exemplum fuiſſe ſcribunt: nec tamen uſq; eò inoffenſæ, ut non plura aduerſa pertulerit, quàm ſecunda. Nam & miſera pedum ualetudine, & aperto coniugis adulterio & aliquot infœlicitatis notis retrouerſi ortus omen luit. Qua de re lege Plin. lib. 7. cap. 8. Solin. cap. 4. Polyhiſtor. Gell. lib. 16. cap. 16. ex Varrone, Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 9.

Cognomento Lanatus.] à cana lanugine enaſcente: unde etiam Capitolinus lanatus dictus eſt. Sic quoq; Columella de re ruſtica uuas amineas lanatas, à naſcente lanugine uocat.

Aduerſum Sabinos.] De Menenij Agrippæ militari fortitudine & eloquentia qua populū patribus reconciliauit, Liuius lib. 2. Dec. 1. Dionyſ. lib. 6. Auguſtin. lib. 2. ca. 18. & lib. 3. ca. 17. quoq;

Ciuitat. Plutarch. *in Coriolano*. Appian. *lib*.1. *bello.ciuiliũ*, Val. Max. *lib*.8. *cap*.9. § 1. Verg. *lib*.8. *Aeneid*. Horat. *li*.1. *Carm*. Od.6. Pomp. Iuriſcon. *tit*.2.1. *ff*. Feneſtel. *tit*.10. Pomp. Læt. *tit*.18. Rom. *magiſt*. Sabell. *lib*.9. Enn.2. Vola. *lib*.13. *urb.com*.

De *his triumph*.] *Conſentit quoq; noſtro authori* Dionyſius, *qui ait* Meneniũ (*quem* Memmiũ Plutarchus *uocat*) *conſulem de Sabinis triumphaſſe*. *Sed* Liuius *Caßio & Caminio conſulibus*, *Titum Geganium &* P. Minutiũ *ſtatim ſubijcit*, *omni interim Sabini belli mentione ſuppreſſa*.

Seceßiſſet.] *in Sacrũ montem, trans* Aniene, *quæ fuit prima poſt reges exactos in urbe diſcordia, quæ accidit anno* 4. Olym. 71. *ab* Vrbe *condita* 260. *ab eo uero quo libertas parta erat*, 16. *Cuius rei meminerũt quoq;* Oroſius *lib*.2. *cap*.5. Eutrop. *lib*.1. *cap*.1. Euſeb. *in Chronicis*. *Seceßit autem populus Sicinio Belluto duce*.

Tributũ.] *Tributum, ut* M. Varro *de ling*. Lat. *oſtendit, dictũ eſt à tribubus, quòd ea pecunia quæ populo imperata erat, tributũ à ſingulis exigebatur: per quam occaſionem tribuni quoq;, quod tributum exigerent, dicti ſunt. tributor autẽ ab omnibus, pro modo facultatũ, facta diſtributione per centenas partes, efflagitabatur apud* Romanos, *quæ deinde poſt* Papirij *de Samnitibus triumphũ, ut* Liuius *in decimo teſtatur, in ſtipẽdia militũ collata*

lata ſunt. De tributo aũt ſoluendo, more apud Romanos uetuſtiſſimo, leges Liuiũ lib. 2. et lib. 30. & copioſiſſimè Blondũ li. 5. Ro. triũph. à principio.

Militiã toleraret.] Quietis enim & florentibus Romanorũ rebus ſanctiſſimè ſeruatũ legimus, ut adoleſcentes alioquin ocio marceſcentes, diſciplina militari inſtruerentur, quorum nomina ex iuniorum tabulis excipientes, ab anno decimoſeptimo ad uigeſimũ ſextum primo pro patria, certis datis cuſtodibus & militiæ magiſtris dimicare cogebantur: qui ſi militiæ ſe non obtuliſſent, publicè, ut terræ inutilia pondera, damnabantur. & hinc Liuius lib. 27. ſcriptum reliquit, omnes adoleſcentes decem & ſeptem annos natos, ærarios eſſe factos, eo quod militare noluiſſent. Vide hac de re Liuium lib. 22. & 24. Blondum lib. 6. Rom. triumph. prope princip. Alexan. ab Alexan. lib. 1. cap. 20.

Olim humani artus.] Extat hæc fabula inter apologos Aeſopi, philoſophi clariſſimi, quem haud immeritò ſapientem eſſe exiſtimatũ, Gellius ſcribit, quum quæ utilia monitu ſuaſuq; erant, non ſeuerè, non imperioſè præceperit, (qui philoſophis mos eſt,) ſed feſtiuos cõmentus apologos, res ſalubriter animaduerſas in mentes animosq; hominũ, cum audiẽdi quadã illecebra induxerit. cuius fabulæ inter omnes ſemper præualuerunt: quòd

quod innuere (quanquã obſcurius) inſtitutionum oratoriarum quinto, Fabius animaduertit, quum ait. Ille quoq; fabulæ, quæ etiã ſi ab Aeſopo originem non acceperunt (nam uidetur primus earum auctor Heſiodus) nomine tamen Aeſopi maximè celebrantur, ducere animos ſolent, & præcipuè ruſticorum & imperitorum, qui & ſimplicius quæ ficta ſunt, audiunt: & capti uoluptate, facile iis quibus delectantur conſentiunt. Vixit autem Aeſopus Crœſi Lydorum regis tempore, cui fabulas ſuas dicauit.

Sic ſenatus.] *Affabulatio & accõmodatio fabulæ. Eſt enim ciuitas humano corpore perſimilis. nam compoſitum eſt utrunq; ex multis partibus, nec in eis uim eandem pars quæq; habet, neq; uſus pares exhibet.*

Diſcordia pereũt cõcordia ualent.] *Cõcordiæ cõmendatio, qua paruæ (ut ille ait) res creſcũt, diſcordia aũt maximæ dilabũtur. Vnde rectè Tyreſius Scipioni interrogãti qua de cauſa Numantia prius inuicta duraſſet paulò uerò poſt funditus euerſa eſſet? reſpondit. Cõcordiam uictoriã, diſcordiam excidiũ præbuiſſe. cuius apophthegma extat apud Oroſ. lib. 5. cap. 8. Eutrop. lib. 4. cap. 7.*

Hac fabula populus regreſſus eſt.] *Locus de fabularũ & apologorũ utilitate, quibus ſummi oratores imperitam plebem ſæpe ad meliora reuocarunt,*

runt. Sic enim ſummus orator Demoſthenes, in conſpiratione Græciæ ciuitatum fabulam de lupis & ouibus, (ut Ariſtobolus Caſſandreus apud Plutarchū autor eſt) recitauit: & ſimili quoq; modo Themiſtocles, ne nouarēt magiſtratus, Athenienſibus perſuaſit, fabula de uulpe muſcis obſita, ut Plutarchus in Themiſtocle autor eſt. De uſu autem fabularum lege Aphthoniū in progymnaſmatis Quintilian. lib. 5. cap. 11. Roterod. lib. 2. Cop. Cæl. lib. 18. cap. 7.

Tribun. pleb.] Lucium Iunium Brutū, & C. Sicinium Bellutum, qui tres ſibi collegas cooptarunt, Caium Publiumq; Licinios, & Icilium Rugam, ſecundū Dionyſium: Plutarchū uerò in Coriolano, C. Liciniū, Licium, Albutium, Brutum, & Siciniū Belutum, quorū tanta erat autoritas, ut quicquid ſenatus decreuiſſet, demum ratum haberetur, ſi tribuni approbaſſent, cætera uero pro arbitrio reijcerent. Creati ſunt autem quarto Idibus Decemb. De tribunorū autem plebis origine, electione, officio & authoritate leges Feneſtell. cap. 10. Lætum cap. 18. Ouid. lib. 3. Faſtor. Plebs uetus, &c. Valer. Max. lib. 2. cap. 1. § 12. Blond. lib. 5. Rom. triumph. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 2.

Paupertate deceſſit.] Frugalitatis, cōtemptusq; diuitiarum memorabile exemplum: quo docemur nullis niſi inuitis & recuſantibus grauē & inde-

coram

coram eſſe paupertatem, quæ ad benè beatæq; ui uendũ multo aptior eſt, quàm largæ diuitiæ. quod cùm uitæ uſus facile demonſtrat, tum ſapientum uirorum documenta, qui reſpuerunt omnes diuitias, uel quia tutius ſit ad ſecuritatem, uel quod ad uirtutem aptius, ita uiuere. Cuius rei alia multa exempla pete ex Valer. Max. *lib.*4. L. Domitio Bruſonio Conturſino *lib.* Facet. 5. Sabell. *lib.* 8. *cap.*5. Exem. Fulgoſ. *lib.*4. *cap.*4. *rerũ memorab.*

Collatis quadrantibus ſepeliret.] Hoc eſt, *tribus uncijs. ita enim quadrãtẽ* Priſcianus, Budæus *&* Alciatus *diuidunt.* Verùm Liuius *&* Valerius Maximus *collatis in capita non quadrantibus, ſed ſextantibus, funeratum ſcribũt.* De *cuius paupertate quoq;* Plin. *lib.*33. *cap.*10. Platina *lib.* 1. *de optimo ciue, & qui antè citati ſunt.*

Locum *ſepulturæ daret.*] *Gratitudinis exemplum eſt, cuius uirtutis ea natura eſt, ut etiã poſt mortẽ non quieſcat. Quæ enim defunctis dantur, pietatis, amoris ac uirtutis teſtimonia ſunt: in quo non ſpectatur, quid uelit is cui honos exhibetur, ſed quid meritus ſit: honorificè igitur* Romani *eos qui bene de patria meriti erant, & ſuis etiam, uel populi expenſis, ſi diuitiæ deeſſent, ſepeliebãt. Sed duodecim tabularũ lege poſtea ſancitũ eſt, ne intra urbem ſepelirent, ſed unumquenq; in agrũ ſuum funerarent: cineres tamen illorũ qui trium*

phaſſent,

phaſſent, aut Rempub. auxiſſent, in urbe conderent. Cuius rei teſtis eſt Cicero lib. 2. de Legibus, Blond. lib. 2. Rom. triumphan. & Alexand. ab Alexand. lib. 6. cap. 14.

DE CN. MARTIO CORIOLANO. *Cap. XIX.*

CNeus Martius captis Coriolis, urbe Volſcorum, Coriolanus dictus: ob egregia militiæ facinora, à Poſthumio optionem munerum accipiens, equum tantum, & hoſpitem ſumpſit, uirtutis & pietatis exemplum. Hic conſul graui annona aduectum è Sicilia frumentum, magno precio, dandum populo curauit, ut hac iniuria plebs agros, non ſeditiones coleret. Ergo à tribuno plebis Decio die dicta, ad Volſcos conceſsit, eosq́ duce Actio Tullio aduerſus Romanos concitauit, & ad quartum ab urbe lapidem caſtra poſuit. Cũq́ nullis ciuiũ legationibus flecteretur, à Veturia matre, & Volumnia uxore matronarum numero comita

comitata motus, omiſſo bello ut proditor occiſus eſt. Ibi templum Fortunæ muliebri conſtitutum eſt.

IN CAPVT XVIII.

Quæ de Coriolano præſenti in capite à Plinio ſcribuntur, leges apud Liuium *lib.* 2. Dec. 1. Dionyſ. *lib.* 7. & 8. *Plutarch. in eius uita & de fortuna* Romanorũ, *Florum lib.* 1. *ca.* 22. Eutrop. *lib.* 1. *cap.* 11. Gell. *lib.* 17. *cap.* 21. Valer. Max. *lib.* 5. *ca.* 4. § 1. *lib.* 4. *cap.* 3. § 6. & *lib.* 5. *cap.* 2. § 2. *Frontinum lib.* 1. *cap.* 8. § 1. *Fulgoſ. lib.* 7. *cap.* 5. § 1. Boccat. *cap.* 53. *de claris mulieribus.* Appian. *lib.* 1. *bellorum ciuilium. Sabell. lib.* 9. Ennead. 2. Rapſod. & *lib.* 7. *cap.* 1. *exemplorum*, & *alios.*

Captis Coriolis.] *Erat Coriolorum oppidum longe dignitate præſtantiſſimũ. quod cum conſul Cominius admoto exercitu circũſediſſet, capere primo impetu nõ potuit, uerũ Cneus Marcius cũ omnium fœliciſſime contra Coriolanos pugnaſſet hinc Coriolani nomẽ tertium aſſequutus eſt. unde apparet propriũ ei nomẽ extitiſſe Caio, alterũ uerò Martiũ, à familia. A' rebus enim geſtis, aut forma, aut uirtute & fortuna, huiuſmodi nomina indi ſolebãt. Qua de re Plin. lib.* 18. *ca.* 3. *Macrob. lib.* 1. *cap.* 6. *Satur.* & *Alex. ab Alex. lib.* 1. *cap.* 9.

Ob egregia facinora.] *Fuit enim Coriolanus, Plutarcho teſte, (qualẽ Cato militẽ eſſe optabat)* non

non manu tantum, aut ictu, uerùm & uocis ſono, & uultus aſpectu hoſti terribilis, animoq́; inſuperabilis. Quin quoq; cum multa bella per id tempus decernerent Romani, à nullo ſine corona aut præmio diſceßiſſe uiſus eſt.

Poſthumio.] Poſthumio Cominio, qui cum Spurio Caßio ſecundo conſul fuit, anno uidelicet primo, Olymp. 72. ab Vrbe uerò condita 261.

Optionem munerum accipiens.] Poſthumius poſteaquam inſigni oratione militibus Coriolanũ commendaſſet, optionem dedit, ut ex omnibus donis militaribus, ex agri decem iugeribus, decem captiuis, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentiq́; quantum ſuſtinere poſſet, ſibi eligeret uirtutis ſuæ teſtimonium. Vnum ſaltem ex captiuis & hoſpitem, item equum accepit, ut oſtenderet, quanti moderationem animi faceret.

Equũ.] Romani enim cum cæteris bellicoſiores uideri percuperent, ſumma ſemper apud eoſdẽ cura fuit ut quàm optimos equos ad belli ſtudium alerent. Duobus enim, ut Sex. Pompeius ſcribit, paribus equis, id eſt duobus utebantur in prælio, ut ſudante altero, tranſirent in ſiccum. Vnde quoq; ad equos emendos, ut apud Liuium lib. 1. ab Vrbe condita legimus, dena millia æris ex publico data, & qui equos alerent, ijs uiduæ attributæ. Qua de re copioſe leges Cælium lib. 21. cap. 30.

Et hoſpitem.] *Volſcum quendam, uirum æqui tate & modeſtia clarum, quem olim Romæ hoſpitio ſuſceperat. Cum enim multæ ſint neceßitudines & uincula, quibus homo homini iungitur, nullum tamen propemodum maiore ſibi religione ſanxit uita, quàm hoc quod hoſpitale uocant: de quo tanta eſt ab initio recepta opinio, ut ad illud uindicandum* Iouem *è cœlo lapſum uetuſtas fabulata ſit, philoſophi uerò omnia cognationis & affinitatis iura huic uni poſthabenda cenſuerint. Fecit autem illud ipſum* Coriolanus, *quod* Calabri: *qui cum hoſtibus extra aciem familiaria iura ſeruabant, in acie uerò pugnabant uehementißimè. de quibus* Alexand. *ab* Alex. *lib.* 4. *cap.* 10.

Graui annona.] Hoc *eſt, cum* Romæ *frumenti & annonæ tanta eſſet penuria, ut prompta pecunia panes parandi omnis deeſſet facultas.*

Aduectum frumentũ.] *In Siciliã mißi erant* P. Valerius *&* L. Geganius *conſules, ut triticum emerent: qui tempeſtate iactati, in ipſa inſula hyemare coacti ſunt: ſed imminente æſtate ad quinquaginta millia modiorum tritici, concedente* Gelone, *eius inſulæ (ut* Macer Licinius *prodidit) tyranno, pararunt: nec fames timenda erat amplius, ſi benignè patres annonam populo remiſiſſent. Verùm cum neceßitas poſtularet, de ſuo annonam aduexit* Coriolanus, *& ciuibus penuria laborantibus diuendidit,*

didit, unde hanc ſibi patrum inuidiam & odiū cōcitiauit. Huius rei obiter meminit Oroſ. lib. 2. cap. 5. & Eutropius ubi ſuprà.

E' Sicilia.] inſula omnium fertiliſſima. Vnde Florus lib. 4. cap. 2. Siciliam Sardiniamq; finitimas inſulas, annonæ pignora: Cicero in quarta actione Verrina, alijsq; locis, & Liuius lib. 2. de bello Punico, horreum populi Romani uocant, quæ ſæpenumero eorum maximos pauerit exercitus. De hac inſula, eiusq; ubertate, leges Claudianum de raptu Proſerpinæ lib. 1. Ouid. lib. 13. Lucret. libro 1. Syll. Ital. lib. 14. Diodor. lib. 6. Polyb. de primo bello Punico, Thucyd. lib. 6. Strab. lib. 6. Plin. libro 3. Solin. cap. 11. Mel. lib. 2.

Die dicta.] Dicere diem idem eſt quod accuſare: nam qui accuſat, diem reo denunciat, quo ad cauſam dicendam præſto ſit. Non autem unam ob noxam accuſatum legimus apud Plutarchum, cum primò accuſatus ſit, eo quòd regnum illicitè affectaſſet. Secundò, quòd captam ex Antiatum agro prædam in ærarium non retuliſſet, ſed militibus ſuis priuatim diuiſiſſet. Tertiò, quòd facili uenundari annonam inhibuiſſet: & ultimò, tribunitiam quoque poteſtatem populo intercipere ſuaſiſſet. Vnde diſces inuidiæ naturam, quæ ſerijs etiam in rebus multa mendaciter confingit, & malum malo conduplicat, modo obſit

 illi

illi cui ex animo male uult.

A tribuno plebis.] *Dicebatur enim dies ad populum, à magiſtratibus, aut à tribunis plebis, quibus tantũ ius dicẽdi diem facultas data fuit.* Nonnũquam tamen à priuatis quoq;. Siquidem Lucullus, cum nullum magiſtratum geßiſſet antea, Seruilio Auguri peculatus diem dixit. Et M. Cotta quoq;, uirili toga ſumpta, Cn. Carbonem reum poſtulauit. Qua de re uide Alexand. ab Alex. lib. 3. cap. 5. Notabis autem populi Romani ingratitudinem, qui collectis publicè ſuffragijs Coriolanum leuißimas quaſdam ob cauſas damnarunt, cuius tamen militari fortitudine multis nominibus Romanorũ Reſpub. adaucta erat.

Ad Volſcos.] Qui ducentos per annos cũ Romanis bella geſſerunt, & perpetui ferè Romanorum hoſtes fuerunt. qua de re copioſè Volaterranus lib. 38. Vrban. com. Plerunq; autem (ut hic Coriolanus) iniuria affecti ad eos confugimus, quos & nobiſcum ſentire, & ſimili quoq; odio aduerſarios noſtros proſequi putamus.

Actio Tullio.] Ita quoq; Liuius uocat, Plutarchus autem Tullum Amphidium, alij T. Tatium appellant.

Aduerſus Romanos concitauit.] Vindictæ & impietatis quoq; in patriam exemplum. Fuit autem hic ſecundus, qui poſt Tarquinium hoſtes contra

tra patriam incitauit.

Ad quartum lapidem.] Eutropius, *ad quintũ miliarium acceßiſſe:* Dionyſius *autẽ & alij, paulo plus triginta ſtadijs diſtantia ab urbe caſtra, ſecundum uiam qua itur ad* Tuſculum, *poſuiſſe aiũt.* Per *lapides autem miliaria ſignabat antiquitas: unde* Martialis *canit,* Ad *lapidẽ* Torquatus *habet prætoria quartũ,* Ad *quartũ breue rus emit* Otacilius.

Nullis legationibus.] *Nam primũ legatos ex primoribus patrum miſerant, de pace ineunda, ex quibus* M. *Minutius cæterorum conſenſu, uerba ad* Coriolanum *fecerat: quibus non exauditis, decem alios ex urbe miſerunt. qui dum quoq; nullum pacatius reſponſum accepiſſent,* Pontifices *demum & omnes qui ſacros honores in urbe gerebant, cũ infulis & alijs inſignibus ſupplicatũ in caſtra miſerunt, ſed fruſtrà.* Altius *enim uindicta animum inſederat, quàm ut ullis legationibus erui potuerit, ut patriæ parceret.*

A *Veturia matre.*] Q*uæ cum nuru & duobus nepotibus, quorum maior undecim erat annorũ, alter uerò crepundijs nuper egreſſus, in caſtra filij ſe recepit.* Verùm Plutarchus *in* Coriolano, Veturiam *uxorem,* Volumniam *autem matrem fuiſſe ſcribit.* Vide Alexan. *ab* Alex. *libro* 1. *cap.* 13.

Motus.] Veturiæ *matris &* Volumniæ *quoq; orationes doctißimas, quibus apud* Coriolanum

pacem patriæ impetrarunt, lege apud Liuium, Dionyſium, *&* Plutarchum *ut ſuprà.* Ex hac igi‑*tur diſces hiſtoria, uix ullam eſſe hominis tam gra‑uem affectionem, quam pietas in parentes & con‑iuges non facile ſuperet.*

Proditor occiſus eſt.] *Quo mortis genere* Co‑*riolanus interierit, diſſentiunt authores. Alij nan‑que cum* Romanis *finibus copias abduxiſſet, non multo poſt* Antij *abſoluti belli inuidiam, multi‑tudinis incurſu lapidibus obrutum: alij ferro tru‑cidatum, memoriæ prodiderunt.* Fabius *uerò* Pi‑ctor, *Romanarum rerum author longè antiquiſ‑ſimus, eum in exilio conſenuiſſe ſcribit, hancq́; ſæpe exacta iam ætate ab eo uocem uſurpatam,* Multo *miſerius ſibi ſeni exilium eſſe, quàm iuue‑ni fuiſſet.*

Ibi.] *In* Latina *ſcilicet uia, quarto ab* Vrbe *miliario, in quo loco* Coriolanus *matris precibus adactus, ab urbis excidio temperauit. Vide* Marli‑*an. lib. 7. cap. 17.*

Templum fortunæ muliebri.] *Inter numina pleraq;, quæ ueteres habuêre, olim à* Romanis For‑*tunam eximiè cultam, ſcriptum in antiquitatibus eſt. Idq́; ex eo coniectari licet, quod plures illi ædes fuiſſe, ac diuerſis nominibus denominari, uulgo proditum eſt: ut legimus apud* Plinium *libro 34. cap. 8. libro 36. cap. 22. & 25. lib. 8. cap. 48. libro*

36.

86.cap.5.libro 2.cap.7.Marlian.lib.2.cap.5. lib. 4.cap.7. & 12. lib.5.cap.8. &c. Alexandrum ab *Alexandro libro 1. cap. 13. Cælium libro 18. cap. 34.lib.13.cap.12.lib.18.cap.14.&c.* In *ſortunæ autem muliebri templo ſemper* Calendis Decem*bribus, quo die bellum fuerat ſolutum, poſt reges exactos anno 18. ritè ſacrificabant, ad perpetuam huius facti memoriam.* Pulchrum *enim, & in primis memorabile facinus, quod in ea urbe, quæ futura erat caput & arx omnium gentium, fortitudo muliebris cum uirili toties certarit.* No*tanda præterea ex fine huius capitis,* Romanorũ *gratitudo erga* Veturiam, Volumniam,*ceteraſq́; matronas, quarum precibus pax patriæ data eſt.* In *harum enim honorem non tantum fortunæ templum ædificarunt,ſed ut*Valerius *ait,benigniſsimis decretis adornarunt eas,ſanxerũtq́; ut fœminis ſemita uiri cederent.*

DE LICINIO STOLONE, PRIMO *Coſ.ex plebe. Caput XX.*

FAbius Ambuſtus ex duabus filiabus alteram Licinio Stoloni, alteram Aulo Sulpitio patritio coniugẽ dedit.Quarũ plebeia cũ ſororẽ ſalutaret, cuius uir tribunus militũ

conſulari poteſtate erat, faſces lictorios foribus appoſitos indecẽter expauit: à ſorore irriſa, marito queſta, qui adiuuante ſocero, ut primum tribunatum plebis aggreſſus eſt, legẽ tulit, ut alter cõſul ex plebe crearet. Lex, reſiſtẽte Appio Claudio, lata tamẽ. Et primus Licinius Stolõ cõſul factus. Idem lege ſanciuit, ne cui plebeio plus centum iugera agri habere liceret. Et ipſe cum iugera centũ quinquaginta haberet, & altera emancipati filij nomine poſsideret, in iudicium uocatus, & primus omnium ſua lege punitus eſt.

IN CAPVT XX.

Ambuſtus.] Ambuſtus cognominatus eſt, quòd olim adoleſcens fulmine in naribus tactus, deflagrauerit. Cuius rei teſtes ſunt Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 9. Volat. lib. 16. cap. 1. & 4.

Ex duabus filiabus.] Quarum nomina nullibi expreſſa legimus. Sed extat hiſtoria huius capitis apud Liuium lib. 6. Dec. 1. circa finem, Florum lib. 1. cap. 26. Valer. Max. lib. 8. cap. 6. § 3. Sabel. lib. 4. Enned. 3. Rapſod. Volater. loco iam citato,

&

& lib quoq; 19.cap.3.Vrbanorum commen.

Alteram.] natu,ut Liuius ait,minorem.

Licinio.] illuſtri quidem uiro,ſed plebeio.

Stoloni.] Stolonis cognomē adeptus eſt, quòd agriculturæ ſtudioſus plantas & arbores ablaqueаret,& reſectis fruticibus,quos ſtolones agricolæ uocant,curare ſoleret. Vt legimus apud Columel. de re ruſt.Gell. lib.16.cap.11.Plin.lib.17.cap.1.& 10.Alexan. ab Alex.ut ſuprà,Volat. lib.16.ca.4.

Licinio.] Licinios uocabant Romani,qui paruis oculis naſcerentur. Alexan. ab Alex. ut ſuprà.

Aulo Sulpitio.] Volaterranus lib.19.cap.ultimo Vrbanorum,non Aulum, ſed Seruium Sulpitium hunc uocat.

Patricio.] Romulum urbis authorem in duos ordines populum diuiſiſſe,apud Liuium in primo legimus,plebeium ſcilicet,& ſenatorium: illorūq; progeniē Patricios,ſeu optimates,exemplo Atheniensium,quos ἀπατρίδας uocant:humiliores uerò,& inopem uulgum,Plebeios nuncupaſſe. Qua de re multa lege apud Alexandrū quoq; ab Alex. lib.5.cap.18.

Plebeia.] Stolonis uxor.

Sororem.] Sulpitij uxorem.

Salutaret.] inuiſeret. Perſæpe enim ſorores Fabiæ cōuenientes,ſermone tempus,ut Liuius ait, terere ſolebāt.

Cuius uir.] A. *Sulpitius.*

Tribunus militaris.] *De tribunorum militum electione, officio, authoritate, lege copioſe* Feneſtellam *cap.* 16. Pomp. *Læt. cap.* 19. Alexan. *ab* Alex. *lib.* 5. *cap.* 2. & *lib.* 6. *cap.* 18.

Conſulari poteſtate.] *Præter plebis tribunos, creauere* Romani *alios conſulari poteſtate, anno ab Vrbe condita* 313. *iiſdem auſpicijs quibus conſules, tam ex plebe quàm ex patribus.* Nam cū *Canuleius legem ad populum ferre contenderet, ut ex plebe conſules facere liceret,* Patresq; *ne conſulatus cum plebe promiſcuus foret, obſiſterent, eò res ducta eſt, ut tribuni militum* Conſulari *poteſtate fierent tam ex plebe quàm ex patribus, idemq; iuris quod* Conſules *haberent.* Nam & *ſella Curuli, conſulari prætexta, lictoribus, & faſcibus conſularibus exornabantur: ut tum alijs in autoribus, tum apud* Liuium *hinc inde legimus.*

Faſces lictorios.] *De faſcibus, & alijs Conſulum, aliorumq; magiſtratuum ornamentis, diximus ſuprà cap.* 15. *Sciendum tamen, præterea tribunis non uirgas, ut conſuli & prætori, ſed ad terrorem audaciæ uites lictores prætuliſſe: & contumaces milites* Romani *uel* Latini *nominis iuſſa minus exequentes, non uirgis, ſed uitibus per centuriones, exteros uerò fuſtibus tractatos eſſe.* Et Alexandrum *deinde Seuerum longè pòſt, tribunis* non

non lictores, aut apparitores, ſed milites anteire iuſsiſſe. Diſcendum præterea ex Bruto Plutarchi, ideò faſces magiſtratuum fuiſſe ornamenta, ut ſignificaretur, nõ oportere magiſtratus iram promptam & diſſolutam eſſe, ſed mora & cunctatione, dum faſces uinculo ſoluerentur, frangi & mitigari debere.

Foribus appoſitos.] Florus ait, lictoriæ uirgæ ſonum penatibus ignotũ expauiſſe. Mos enim fuit, ut lictor uirga fores percuteret, quas Conſul aut alij magiſtratus eius notæ fuerant intraturi: quem morem tangit Plinius lib. 7. cap. 30.

Sorore.] Sulpitij tribuni uxore.

Irriſa.] Inſolẽtiſsimè irriſam à ſorore, ait Flor.

Marito.] Stoloni.

Socero. Fabio Ambuſto.

Aggreſſus.] Scribit Florus, Tribunatum & magiſtratuum conſortium quaſi ui extorſiſſe potius quàm petijſſe. Eſt autem libidinis regnandi, inanisq; gloriæ ſatis memorabile exemplum, quo docemur, quàm facilè ad gloriæ & ſummum dignitatis faſtigium perueniendum cogitemus, ſi uxorũ, quæ ſemper laudis & honoris ſtudio ducuntur, ſtimulis agitemur.

Vt alter conſul ex plebe.] Tametſi ad Dictaturam, Conſulatũ, Præturam, et Cenſuram, primùm nulli niſi patricij admitterentur, ſequutis tamen tempo-

temporibus Patricij *magiſtratus cum plebe, ut ex præſenti liquet capite, communicati fuere, non tamen ſine maxima ſeditione.* Aſsiduis *enim tribunitijs ſeditionibus uicti ſenatores, alterum ex plebe conſulem creandum difficulter cenſuerunt,* Licinium *ſcilicet* Stolonem. *Qua de mutatione lege* Alexand. *ab* Alex. *lib.* 6. *cap.* 24. *meminit* Plutarchus *in* Camillo.

Reſiſtente Appio.] *Qui tum hac in cauſa, tũ aliàs quoq; plebi uehementer infeſtus fuiſſe dicitur, teſte* Plutarcho *in uita* Coriolani. Leges *autem apud* Romanos *ratæ non habebantur, niſi prius ad populum latæ, & per præconem prolatæ, iuratæ & receptæ, in foro propoſitæ, ac in ærariũ conditæ fuiſſent.* Nam *ſacroſanctum quid fieri minime poterat, niſi per populum plebemq; ſacratũ eſſet.* Vide Alexan. *ab* Alex. *lib.* 6. *cap.* 14.

Licinius *primus conſul.*] *Diſſentiunt in primi* Conſulis *electione authores.* Primum *enim ex plebe conſulem* Lucium Sequaciũ *fuiſſe, tradit* Feneſtella *de* Magiſtratibus Roman. 7. *cap.* Alij Lucium Sextium. Vide *quoq;* Alexan. *ab* Alex. *lib.* 6. *cap.* 24. Facta *autem ſunt hæc anno* 1. Olym. 104. *ab* Vrbe *uerò condita,* 389.

Legem *ſanciuit.*] Huius *legis meminit* Plinius *quoq; lib.* 18. *cap.* 3. Valer. Max. *lib.* 8. *cap.* 6. Gell. *lib.* 19. *cap.* 20. Alexan. *ab* Alex. *lib.* 2. *cap.* 9.

Centum

Centum agri iugera.] *Sic ubiq; legimus, ſed male. Quingenta enim agri iugera legendum eſt, ex Plinio, cuius hæc ſunt uerba: Quippe etiam lege Stolonis Licinij incluſo modo quingentorum iugerum, & ipſo ſua lege damnato, cum ſubſtituta filij perſona amplius poßideret, &c. Cuius autoritatem quoque Valerius ſecutus, ait: Cum lege ſanxiſſet, ne quis amplius quàm quingenta agri iugera poßideret, ipſe mille comparauit, &c. iuxta cuius autoritatem, & paulo pòſt, non centum quinquaginta, in noſtro authore, ſed mille legendum quoque eſt. Primum enim numerum, ſi ob filium conduplicaueris, mille tantum inuenies agri iugera.*

Iugera.] *Iugerum eſt campi menſura, quam ducentis pedibus Mathematici contineri ſcribunt. Quintilianus lib. 1. cap. 18. ducentis quadraginta pedibus in longitudinem, dimidij in latitudinem iugerum deſcribit: & eſt, quod uno boum iugo die arari poßit, teſte Valla lib. 1.*

Emancipati.] *Emancipatio ſecundum iuriſconſultos, eſt relaxatio patriæ poteſtatis coram iudice facta, & dicitur quaſi extra manum & poteſtatem patris, & quaſi ſui iuris. Qua de re iuriſperitos conſule.*

In iudicium uocatus.] *A Marco ſcilicet Popilio Lenate.*

Sua lege punitus eſt.] *Vt doceret alios, nil aliud præcipi debere, niſi quod prius quiſque ſibi imperauit. Tum enim ſalua eſt* Reſp. *ſi legiſlatores, ſuas quoq; leges ſanctiſſimè cuſtodiant, & ſibijpſis cuſtodiendi neceſſitatem imponant.* In *qua re non immeritò toties Lycurgus Spartanorum legiſlator collaudatus eſt, non inuentione legum magis quàm exemplo clarior, ut qui nil unquam lege in alios ſanxit, cuius non ipſe primus in ſe documenta daret: unde populum in obſequia principum, principes autem ad iuſtitiam imperiorum firmauit, teſte* Iuſtino *lib. 3.*

DE VIRGINIO CENTVRIONE FI- *liæ occiſore Cap. XXI.*

POpulus Romanus cum ſeditioſos magiſtratus ferre nõ poſſet, decemuiros legibus ſcribendis creauit, qui eas ex libris Solonis translatas, duodecim tabulis expoſuerunt. Sed cũ eo pacto dominationis magiſtratũ ſibi prorogarẽt, unus ex ipſis Appius Claudius Virginiam, Virginij centurionis filiam, in Algido militantis, adamauit: quam cum corrumpere non poſſet, clientẽ ſubornauit, qui eam † in ſeruitutẽ depoſceret:

al. uindex in ſeruitutem

ſceret: facile uicturus, cum ipſe eſſet accuſator, et iudex. Pater re cognita, cũ ipſo iudicij die ſuperueniſſet, & filiam iam addictam uideret, ultimo eius alloquio impetrato, cum eam in ſecretum abduxiſſet, occidit, et corpus eius humero gerens, ad exercitum profugit, & milites ad uindicandum facinus accendit: qui creatis decem tribunis, Auentinũ occuparunt. Decẽuiros abdicare ſe magiſtratu præceperũt, eosq́; omnes aut morte, aut exilio punierũt. Appius Claudius in carcere necatus eſt.

IN CAPVT XXI.

Cum ſeditioſos magiſtratus.] *Fuit hæc ſecunda, ut apud* Florum *legimus, urbis diſcordia, quæ ob* Decẽuiratus *libidinẽ cõflata eſt, anno ab* Vrbe *cõdita (iuxta* Liuium, Oroſium *&* Eutropiũ) *triceſimo altero: uel ſecundũ* Dionyſiũ, Olymp. 82. *hoc eſt, annis ab* Vrbe *condita* 300. *expletis: qui lib.* 7. Antiquitatũ *ſuarum, paucorum annorum errorẽ uenia dignũ exiſtimat. Huius aũt capitis hiſtorias ad longũ uſq; leges apud* Liu. *lib.* 3. Dec. 1. Dionyſ. *lib.* 10. *circa finẽ, et per totũ undecimũ.* Auguſt. *li.* 3. *ca.* 17. *ciuit.* Oroſ. *li.* 2. *ca.* 13. Eutrop. *lib.* 1. *ca.* 12.

Flor.

Flor.lib.1.cap.24.Valer.Max.lib.6.cap.1.§3. Anton.Tom.1.Tract.4.cap.5.§7.Bocatium de Claris mulieribus cap.56.Sabel.lib.4.Ennead.3.Rapſod.& lib.4.cap.5.§4.Exemp.ethnicor.Volater. lib.20.cap.2.Anthrop.

Ferre non poſſet.] *Propter leges ex arbitrio procerum aduerſus plebem hactenus cõditas,quas ſuo ordine recenſet Feneſtella cap.14.de Rom.magiſtratibus.ex quo liquet,ea tempeſtate apud Romanos,non aliter quàm apud Aſſyrios olim,principum arbitria pro legibus fuiſſe.*

Decemuiros.] *Appium uidelicet Claudium, Titum Genutium,P.Sextium,L.Veturium,C.Iulium,A.Manlium,P.Sulpitium,P.Curiatiũ,T. Romulium, & Sp.Poſthumium. De quorum poteſtate & authoritate leges Feneſtellã cap.14. Pomponium Lætum cap.22.de Rom.magiſt.*

Ex libris Solonis tranſlatas.] *Ad Solonis leges aduehendas Athenas miſſi ſunt legati, P. Sulpitius Camerinus,Spur.Poſthumius Albinus,& A.Manlius:qui anno tertio demum poſtquam receſſerãt, leges ſcriptas retulerunt.*

Duodecim tabulis expoſuerunt.] *Solonis leges in decem tabulas inſculptas(quibus boni æquiq; iuſſa,praui delictorumq; depulſio,tum iudiciorũ ordo,et bene uiuẽdi norma, pœnæq; ac præmia cõſtituta erãt,& à quib. poſtea omnis diuini humaniq;*

iuris

iuris ſanctio manauit) primò attulerunt, & dein de cum quædam deeſſe uiderentur, alias duas addiderunt. & inde duodecim tabularum leges appellatæ, quas quidam eburneis, alij æneis tabulis impreſſas, & pro roſtris poſitas, memoriæ prodiderũt. Verùm de duodecim tabularum legibus, uide Gell. *lib.* 20. *cap.* 1. Alexand. ab Alexan. *lib.* 6. *ca.* 12. Pompon. I. C. *in. l. ff de origine iur.* Caium *l.* 4. *ff. ad l.* Aquil. Vlpian. *l.* 1. *ff. de tigno iunct.* Paulum *l.* 1. *ff. arbor. furt. &c. Scriptæ autem fuerunt ab* Hermodoro Epheſio, *cuius ſtatua* Romæ *fuit in* Comitio, *ut author eſt* Plinius *lib.* 34. *ca.* 5.

Solonis.] *Athenienſium philoſophi ſanctiſsimi, de cuius legibus uide* Valer. *lib.* 5. *cap.* 3. § 15. Plutarch. & Diogenem *in eius uita*, Gell. *lib.* 2. *cap.* 11. & *lib.* 11. *cap.* 18. Fulgoſ. *lib.* 7. *ca.* 2. § 20.

Appius Claudius.] *Regillanus cognominatus. Ex Sabinis uerò Claudios, ab authore* Appio Clauſo, *gẽtis principe, qui cũ multitudine clientũ* Romam *commigrauit, ductos ferunt, ex qua familia multi inſignes nobilitate & honoribus cõtra furores tribunitios, pro patribus perpetui defenſores extitere. Qua de re* Plutarch. Volat. *lib.* 14. Alex. *ab* Alex. *lib.* 1. *cap.* 9.

Centurionis.] & *Numitoriæ, honeſtiſsimæ matronæ.*

Algido.] *monte, qui duodecim millibus paſ-*

ſuum

ſuũ ab Vrbe diſtabat: de quo diximus ſuprà ca.17.

Corrumpere.] *primò precibus, deinde donis ingentibus. ultimò minis atrociſsimis, ut copioſè apud* Dionyſium *&* Liuium *leges.*

Clientem.] *Marcum ſcilicet Claudium libertum, hominem confidentẽ, & ad omne miniſteriũ paratũ. Moris autem fuit apud antiquos, ut prouinciales in clientelam ſe darent proceribus* Romanis, *quos patronos ſibi adoptabant, non tantum publicè, ſed etiam priuatim, & hos deinde clientes uocabant. Vide* Alexand. *ab* Alexand. *lib.6.cap.10. & copioſius lib.5.cap.24. &* Iuriſperitos, *ſuis locis.*

Vindex poſceret.] *tanquam ſeruam, & fugitiuum mancipium. Cuius orationem aſtutiſsimam, & fraude ſcatentem, leges apud* Dionyſ. *&* Liuium *ut ſuprà.* Notandum *autem, dari uindicias ſecundum libertatem, cum* Prætor *ſuper aſſertione liberi capitis, aut ſeruilis perſonæ, quem aſſertor ſeruum aut liberum dicit, de quo ambigitur, datis inducijs decernit edicto, ne interim aſſerto uis inferri ualeat per aſſertorem, ſed ut in libertate qua fungitur, maneat: cum uerò* Prætor *aſſertum in ſeruitute pro ſeruo teneri apud aſſertorem interim iubet, uindiciæ ſecundum ſeruitutem dari. Vide* Alexand. *ab* Alexand. *lib.6.cap.10.*

Cum

Cum ipſe accuſator & iudex.] Non potuit eſſe iuxta æquitatis legem in una cauſa accuſator & iudex in foro publico: ſubornauit igitur clientem qui accuſaret Virginiam, ut ſub prætextu bonus iudex uideretur. Cui meritò opponendus eſt Scipio ille Minor, qui cum Licinium prætereuntem uidiſſet, Hunc, inquit, uirum peierаſſe ſcio: uerùm quoniam nullus illum defert, non poſſum accuſator eſſe & iudex. Quòd in Cenſore, moderationis & iuſtitiæ memorabile fuit exemplum.

Pater.] Lucius Virginius, quem Valerius uirum quidem plebeium, ſed patricij ſpiritus hominem uocat.

Re cognita.] Per impigros enim iuuenes, fratrem Icilij, & Numitorij filium, à quibus accerſitus eſt, rem omnem audiuerat.

Superueniſſet.] ſordida ueſte, ſreorũ more amictus, & amicis alijsq; bonis uiris comitatus, qui uirginis caſum iniquè ferebant.

Addictam.] iniuſtiſsimo Appij iudicio. Cuius hæc uerba apud Dionyſium legimus: Ego ne quid temere feciſſe uiderer, expectandũ duxi parũper, dum res aliquo modo componeretur. Cæterum cum nihil, ut uideo, illis conuenit, teſtor ego & decerno, Marcum Claudium libertum puellæ eſſe dominum: quibus dictis, ut mancipium abducere

puellã iuſsit, datis duodecim lictoribus, ut comitarentur, ne quam uim formidaret.

Occidit.] arreptum de menſa cuiuſdam lanij cultrum, per uiſcera filiæ exegit. Pudicitiæ conſeruandæ memorabile exemplum Virginius, qui pudicæ filiæ interemptor potius, quàm corruptæ pater eſſe uoluit. Eſt autem miſerandum hoc ſpectaculum editum ad Tabernas Laneas, quibus poſtea Nauis nomen fuit: quem deinde locum longè pòſt Sempronius, cum Publij Africani æde emit, & Baſilicam, quam Semproniam uocant, eodem loco, prope S. Gregorij templum in Velabro conſtruxit. Vide Marlian. lib. 4. ca. 8. Rom. antiquit.

Corpus humero.] Diſcrepant alij à Plinio noſtro, aſſerẽtes Romæ Virginiæ cadauer relictum, patremq; ira cõmotum, parato ad id equo ad exercitum fugiſſe, & de ultione ſtatim cogitaſſe.

Ad exercitum.] quem Romam properans, in Algido monte reliquerat.

Profugit.] cum Icilij fratre, & Numitorio.

Milites accendit.] enumerans Appij in ſe crudelitatem, libidinem in filiam iam deſponſatam, inde rapinas, cædes, & alia nefanda, quæ copioſe leges in eius ad milites oratione apud Dionyſiũ, & Liuium.

Creatis tribunis.] iuſſu & inſtinctu Virginij, qui aliquo capite opus eſſe dictitabat.

Decem

Decem tribunis.] *Aulum Virginium, L. Icilium, P. Numitorium Virginiæ auunculum, C. Sicinium, M. Duillium, C. Aponium, M. Ticinium, Appium Iulium, M. Pomponium, & C. Oppium.*

Decemuiros abdicare ſe.] *Pomponius Lætus de Romanorum magiſtratibus cap. 22. Anno ab urbe condita 309. Decemuiros pro conſulibus creatos, & tertio demũ anno libidine Appij Claudij depoſitos eſſe ait. meminit Alexander ab Alexand. lib. 5. cap. 2. Conſtat igitur ex omnibus ferè Romanorum hiſtorijs, annis 45. conſules Romæ defuiſſe, ſub decemuiris duobus annis, ſub tribunis militum annis 43. ac ſine magiſtratibus annis 4 Romam fuiſſe.*

Aut morte aut exilio.] *Apud Dionyſium legimus, Decemuiros, priuſquam eis dies diceretur, ſeipſos exilio mulctaſſe, & bona eorum à quæſtoribus Romanis omnia publicata eſſe: ut doceret, quantis pœnis tentata caſtiſſimæ uirginis pudicitia luenda eſſet.*

In carcere.] *quem ipſe ſemper Appius Romani plebis domicilium uocare ſolitus erat, teſte Sabellico lib. 10. ca. 4. § 4. Ethnicor. exempl. Aedificauit autẽ Appius Claudius illum ipſum carcerem eo in loco ubi hodie S. Nicolai templum eſt, in quo deinde iudicij reus ſibi mortem conſciuit, teſte Marliano lib. 4. ca. 1. Topographiæ, Sed alij*

tribunorum iuſſu occiſum affirmarũt, genere mortis incerto: ita tamen, ut immoderatæ libidinis & falſi quoq; iudicij condignas pœnas dederit.

DE AESCVLAPIO ROMAM ADVECTO. *Cap.* XXII.

ROmani ob peſtilentiã, reſponſo monente, ad Aeſculapium Epidauro accerſendum, decem legatos, principe Q. Volumnio, miſerunt. Qui cum eò ueniſſent, & ſimulacrum ingens mirarentur, anguis è ſedibus eius elapſus, uenerabilis, nõ horribilis, per mediam urbem, cum admiratione omniũ, ad nauem Romanorum perrexit, & ſe in Volumnij tabernaculo conſpirauit. Legati deum uehentes Antiũ profecti ſunt, ubi per mollitiem maris anguis proximum Aeſculapij fanum petijt, & poſt paucos dies ad nauim redijt: & cum aduerſo Tyberi ſubueheretur, in proximã ſyluam deſiluit, ubi templum ei conſtitutum, & peſtilentia mira celeritate ſedata eſt.

IN CAPVT XXII.

Ob peſtilentiam.] *non tam hominum quàm iu mentorũ, unde urbs exhauſta erat funeribus infinitorum clarorum uirorum: tribus enim integris annis peſtis graſſata erat.* De qua Oroſius *lib.2. cap.13.* Eutrop.*lib.1.ca.11.* Phriſing.*lib.2.cap.18.*Anton.Tom.1.Tit.4.*cap.5.§ 13.*

Reſponſo monente.] *Sibyllina enim oracula ſacerdotes inſpexerant, quæ ſemper magni nominis apud* Romanos *fuiſſe conſtat,ut quorum oraculorum libri à* Tarquinio Superbo, *magno ære coempti,ad* Cornelium *uſq; Syllam manſere incolumes: tunc enim incenſo* Capitolio, *cum omnia perflagrarēt,ipſi pariter abſumpti ſunt. Qua de re* Plin.*lib.13.cap.13.* Marlian.*lib.2.ca.10.& lib.3.cap.19.*Topograph.Alex.*ab* Alex.*lib.3.ca.16.*

Ad Aeſculapiũ.] Fuit hic Podalirij et Machaonis *parens,& omniũ qui unquã extiterunt medicorũ peritiſſimus: ut qui nõ tantum homines grauiſſimis morbis laborantes curare, uerumetiam uita iam defunctos (utpote* Hippolytũ *iniquitate nouercæ & parẽtis inſcitia interfectũ,&* Glaucũ *quoq;* Minois *filiũ, & alios) ad uitã reuocare potuit.* Vnde *antiquitus ob artis præſtantiã in* Deorum *numerũ relatus, &* Apollinis *filius creditus eſt. Qua de re lege* Hyginũ *li.2. de Signorum cœleſtiũ hiſtoria,ca.14.& fabula quoq; 49.*Diodo

rum Sicul. libro 5. de Fabuloſis antiq. geſtis, Plin. lib. 29. cap. 4. Bond. lib. 1. Rom. triumph.

Epidauro.] *Epidaurus Limera olim uocata, quod pratis abundet: uel quaſi limenera, quod ualde fuerit portuoſa. Item Mileſia & Aemera à ſanguinis effuſione, tum pecudum, tum taurorum, quibus aram Aeſculapij uenerabantur. Vnde etiam Epidaurus dicta, ut Stephanus teſtis eſt. Sita autem eſt hæc ciuitas in receſſu Saronici ſinus, natura munita, montibus circundata, & ob huius Aeſculapij templum quàm plurimùm nobilis, in quo ægroti nocturno tempore ſomniãtes à numine curabantur: quã ob cauſam hoc templum undiq; ægrotantium multitudine confertum fuiſſe legimus, pendentibus paßim tabellis, quibus eorum qui à morbis liberati erant, languores inſcribebantur. Qua de re leges Strabonem lib. 8. Vnde diſces, quàm uerſutus, fraudis & inſidiarũ ſub pietatis prætextu ſit excogitator dæmon, & miraculorum acceßione locupletißimus oſtentator, qui etiam hodie apud ſuos, ubi in ſanctis colitur, non his abſimilia miracula facit. Qua de re lege quæſo Ioachinũ Vadianũ, Heluetiæ noſtræ Phœnicem, in Pomponij Melæ lib. 2. cap. 3. ſanctißimè differentem.*

Decem legatos.] *Sunt enim deorum ſacra cum maieſtate et maxima ſolennitate peragenda.*

Verùm

Verùm quæ præſenti capite de Aeſculapio Romam accerſito ſcribit Plinius, leges copioſius apud Liuium lib. 10. Dec. 1. in fine, Valerium Maximum lib. 1. cap. 8. § 3. Plinium lib. 29. cap. 4. Lactãtium lib 2. cap. 8. Antoninum tom. 1. tit. 4. cap. 5. § 17. Sabell. lib. 8. Enn. 4. rapſod. Volaterranum lib. 33. cap. 17. Vrban. com.

Q. Volumnio.] Valerius Maximus Q. Ogulinum uocat. De Volumniorum autem familia, lege Volaterranum libro 20. cap. 2. Vrban. comment. in fine.

Anguis.] loci genius, uel malus dæmon, quod potius crediderim. Conſtat autem, ueteres ideo anguem dicaſſe Aeſculapio, quòd multa huic animali remedia ineſſent, ut teſtis eſt Plin. lib. 29. cap. 4. & lib. 30. cap. 3. Verùm de Aeſculapio in ſerpentem uerſo, lege Ouid. lib. 15. Metamorph. circa finem, Hunc modo ſerpentem, &c. Horatium, alicubi apertiſſimè hac de re ſcribentem.

E ſedibus elapſus.] Ab ijs enim qui Epidaurum inhabitant, rariſſimè, nunquam tamen ſine magna hominum fœlicitate, uiſebatur.

Per mediam urbem.] per medias (ut Valerius ſcribit) & celeberrimas quaſq; urbis partes.

Nauem.] Triremem uocat Valerius, cuius deſcriptionem & imaginem quoq; ex antiquis Romanorum marmoribus, habes apud Bayſium in

L. 2. Tractatu de Captiuis & poſtlimin. reuerſ. lib. 49. Pandectarum.

Volumnij.] *Ex Valerij authoritate legendum eſt* Ogulini, *ut paulo antè.*

Conſpirauit.] *hoc eſt, in multiplicem orbem, & quaſi in ſpiras ſe collegit.*

Antium.] *uetuſtißimam Latij ciuitatem, & ducentis ſexaginta ab Hoſtia, ſtadijs diſtantem, quæ cum à Cinna poſtmodum, & Mario (ut apud Liuium in 4. ab Vrbe condita legimus) expugnata ſit, ruinæ quædam in littore & nemoribus ſuperioribus annis uiſæ ſunt tantum. Huius urbis meminit Strabo, & Plinius lib. 3. cap. 5.*

Mollitiem.] *Alij malitiam legunt, ſed malè: intelligit autem maris tranquillitatem.*

Ad Apollinis fanũ.] *Scribit Valerius, anguem myrtum quendam inſediſſe, quæ in ueſtibulo Aeſculapij fuiſſe dicitur. Vocat autem fanum, à Fanis dijs, qui diuina oracula, ut Martianus Capella ait, edere ſolebãt: uel à Fauno, qui, autore Probo, primus horum locorum conditor fuit, teſte quoque Marliano lib. 7. cap. 6. Topograph.*

Poſt paucos dies.] *poſt triduum uidelicet.*

In proximam ſyluam.] *In inſulã deſiliuiſſe, Valerius & alij ſcribunt, quæ eſt etiam hodie in medio flumine, habens biremis formam. de qua uide Ouid. lib. 15. Metam. Inſula nomen habet, &c.*

Marlia-

Marlianum lib. 6. cap. 12. & lib. 7. cap. 6. Pub. Victorem in region. 14. urbis. In hac autem inſula, propter Aeſculapium in agris ægri ponebantur, & propè eiuſdem Dei templum erat noſocomion, id eſt ægrotorum ſanandorũ locus, eo quod hic Deus medicinæ inuentor & cultor eſſet.

Vbi templũ cõſtitutum.] *Dubitaſſe doctiſſimos in omni ſcientiarũ genere uiros legimus, quam ob cauſam Aeſculapij templũ extra Vrbẽ conditum ſit: An quod foris ſalubrius quàm in urbe habitare crediderint? Nã Græci quoq; in locis eminẽtioribus, Aeſculapij templa plerunq; collocarunt. An quòd deum ex Epidauro accerſitũ, in urbem commigraſſe exiſtimarunt: cùm in Græcia quoq; nõ in urbe, ſed procul ab Epidauro eius templum fuerit. Aut quod ueriſimilius eſt, quod ſerpens è naui proſiliens, in eundẽ locũ ſe receperit. Qua de re Plut. in Probl. meminit quoq; Plin. lib. 29. cap. 1. Verùm Aeſculapij quoq; templũ in hortis D. Mariæ nouæ fuiſſe uerſus Amphiteath. et prope Concordiæ templũ, legimus etiã apud Pomp. Læt. tit. 3. Rom. antiquit. & Marl. lib. 3. cap. 12.*

Peſtilentia ſedata eſt.] *Hoc miraculum diuus Aurelius Auguſt. lib. de Ciuitate Dei cap. 3. 12. & 17. cacodæmonis fraude editum fuiſſe ait, qui dies noctesq; inſidias hominibus ſtruit, et ſæpenumero in reb. pietatẽ redolẽtibus, humanũ fragile*

genus decipit. Vocatus enim idem Aeſculapius anno poſtmodum quadringenteſimo primo ab Vrbe condita, alia peſte apud Romanos graſſante, populum à dira labe liberare nō amplius potuit.

DE FVRIO CAMILLO.

Cap. XXIII.

FVrius Camillus cum Phaliſcos obſideret, ac ludi literarum magiſter, principum filios ad eum adduxiſſet, uinctum eum ijſdem pueris in urbem redigendum, & uerberandum tradidit. Statim Phaliſci, ſe ei ob tantam iuſtitiam dediderunt. Veios decenni obſidione domuit, deq; ijs triumphauit. Poſtmodum crimini datum, quod albis equis triumphaſſet, & prædam inique diuiſiſſet, die dicta, ab Apuleio tribuno plebis damnatus, Ardeam cōceſsit. Mox cum Galli Senones, relictis ob ſterilitatem agris ſuis, Cluſium † Hetruriæ obſiderēt, miſsi ſunt Romani tres legati, qui Gallos monerent, ut ab oppugnatione deſiſterent. Ex ijs unus contra ius gentium in aciem

al. Italiæ

pro-

proceſsit, & ducem Senonum interfecit. Quo commoti Galli, petitis in deditionem legatis, nec impetratis, Romam petierunt, & exercitum Romanum apud Alliam fluuium occiderunt die XVI. Calendis Auguſti, qui dies inter nefaſtos relatus, Allienſis dictus. Victores Galli urbem intrauerũt, ubi nobiliſsimos ſenum in curulibus, & honorum inſignibus primò ut deos uenerati, deinde ut homines, deſpicati interfecere. Reliqua iuuentus cum Manlio in Capitoliũ fugit, ubi obſeſſa, Camilli uirtute † liberata eſt: qui abſens Dictator dictus, collectis reliquijs, Gallos improuiſos internetiõe occidit. Populum Romanũ migrare Veios uolentem retinuit. Sic & oppidum ciuibus, & ciueis oppido reddidit. *al. ſeruata*

IN CAPVT XXIII.

Huius capitis hiſtorias fuſius proſequuntur Liuius libro 5. Decadis 1. Florus libro 1. cap. 13. & 12. Plutarchus in uita Camilli, Volaterranus

nus lib. 14. cap. 2. Vrban. com. Petrar. cap. 8. Epitomes, Sabell. lib. 9. Ennead. 3. rapſod. & qui ad finem huius capitis ſuo loco citantur.

Faliſcos.] *Hetruriæ populos, de quibus Strabo, Plinius lib. 2. cap. 106. & lib. 7. cap. 2. Volaterran. lib. 5. cap. 2. Geographiæ.*

Ludimagiſter.] *Nefandum huius ludimagiſtri, & indignum planè facinus, ſcribunt quoque Claudianus in Gildon. Ductosq; Camillos, &c. Valer. lib. 6. cap. 5. § 2. Front. lib. 4. cap. 4. § 1. Platina lib. 2. de Optimo ciue. Sabell. lib. 10. cap. 4. § 3. Eſt autem perfidiæ, proditionis, & impietatis in diſcipulos exemplum.*

Principum filios.] *quos extra urbem ſpaciatum ſecum duxerat: proditurus non tam honeſto loco adoleſcentes, quàm urbem ipſam.*

Tradidit.] *Iniuria enim uel dolo hoſtes uincere inhoneſtum putabat: cum non fraude, ſed propria uirtute, magnum fortemq; ducem militare deceat.*

Tantam iuſtitiam.] *Rara quidem iuſtitia, quæ in paucis hodie relucet, quam Camillus pluris facere quàm uictoriam uiſus eſt: de qua Valer. lib. 6. cap. 5. § 2.*

Dediderunt.] *miſſis Romam legatis. quorum orationem luculentiſſimam, apud Liuium leges. Ex quo diſces exemplo, animos interdũ ferociſ-*

ſimos,

ſimos,iuſtitia & beneficentia capi,quorum mœnia expugnari poſſunt.

Veios.] *urbem Hetruriæ antiquiſsimam, & ditiſsimam.de qua Strabo,Plinius lib.3.cap.5.lib. 2.cap.98. & lib.3. cap. 17. Volaterranus lib.5. cap.2. & lib.38.cap.8. Vrban.com.*

Decenni obſidione.) *In huius urbis obſidione, primum ſub pellibus hyematum, & adactus miles ſua ſponte iureiurando, niſi capta urbe non remeare. Vide Florum lib.1.cap.12. Auguſtinum lib. 2. cap. 17. & lib. 3. cap. 17. Antonin tom. 1.tit.4.cap.5.§9. Sed quo die Veios cœperit, pete ex Plinij lib.3. cap. 12.*

Domuit.) *De Camilli in recuperanda urbe clementia, lege Fulgoſum lib.5. cap.1.§1.*

Albis equis triumphaſſet.) *Quod nulli antea licuit, de quo triumpho lege Liuiū, Plutarchum, Blondum lib.10.Rom.triumph. Alexand. ab Alexand. lib.6. cap. 6. qui tres triumphos unà egiſſe, lib.1.cap.22. ſcriptum reliquit. Ideo autem crimini datum eſt, quòd albis equis triumphaſſet, quod dijs immortalibus in eo ſimilis eſſe uoluerit: albis enim equis Iouem & Solem uehi, apud Higinum legimus, & alibi Plinius lib.33.cap.7. Camillum minio illitum triumphaſſe ait.*

Prædā iniquè diuiſiſſet.) *Redactis enim, ut eſt apud Plutarchū, in ditionē Romanorū Falerijs, factaq;*

factaq; pace cum omnibus Faliſcis, uaſa Camillus colligere iuſsit, atq; (expectantibus prædã militibus) diſceſsit. apud quem deinde deſpoliorũ expilatione portæ æneæ ex Hetruſcis inuentæ ſunt.

Ab Apuleio.] Non Saturnino Apuleio, qui tribunus plebis de agrorũ diuiſione legem tulit: de quo infrà cap. 73. Quod ideo admoneo, cum uideã in Schurerianis codicibus Anno 1512 Argentinæ impreſsis, ab imperito quodã curioſulo, Saturnini nomen inſertum eſſe. De Lucio autem Apuleio, Camilli accuſatore, lege quoq; Volaterranum lib. 13. cap. 4. Vrban. com. qui hunc quoque Apuleium à Saturnino ſeparat.

Damnatus.] Cum quindecim millia æris (tanti namq; pœna finita erat) deeſſent ærario, qui aſsium numerus ad argenti rationem relatus, mille & quingentas drachmas conſtituit. Notanda igitur Romanorum ingratitudo erga Camillum, qui incolumitatem ſuam tueri non ualuit Romæ, cuius ipſe ſalutem ſtabiliuerat, & ſummam fœlicitatem auxerat. uide Valerium Maximum lib. 5. cap. 3. § 2.

Ardeam.] Latij urbem, de qua Plinius libro 3. cap. 5. & lib. 35. cap. 3. Mela lib. 2. cap. 4. uide ea quæ ſuprà ſcripſimus in cap. 8.

Galli Senones.] Galliæ Celticæ populi inter Atheſim & Vſentem, finitimi Belgis, gens natura

adeò

adeò ferox & terribilis, ut planè nata ad hominũ interitum & urbium ſtragem uiderentur. de qua Strabo, Plinius lib. 4. cap. 18. lib. 3. cap. 15. Volat. lib. 3. cap. 3. Geograp. Raymundus Marlianus in Iulij Cæſaris commentaria.

Relictis agris.] De Gallorũ Senonũ aduerſus Romanos bello, lege Liuium lib. 5. Dec. 1. Plut. in Camillo, & Problem. 24. Auguſt. lib. 2. cap. 22. & lib. 3. cap. 17. Ciuit. Oroſ. lib. 2. ca. 19. Valer. Max. lib. 1. cap. 5. Frontin. lib. 3. cap. 15. Vergil. 8. libro, Atq; hic, &c. Ouid. lib. 6. Faſt. Cuncta premebantur, &c. Anton. Tom. 1. tit. 4. cap. 5. § 5. & 9.

Cluſium Italiæ oppidũ.] Propè Clauẽ in monte ſitum; de quo Plinius lib. 36. cap. 13. Volat. lib. 5. cap. 2. Geograph. Legimus autem Gallos Senones à Cluſino Arunte ad id bellũ allectos, cum ob corruptam ſibi uxorem iratus, iniuriam alio pacto non poſſet inferre.

Obſiderẽt.] duce Brẽno. Vide Eutr. lib. 1. ca. 13.

Tres legati.] Ex Fabiorum familia tres legatos miſſos, apud Plutarchum legimus. Alij Coſſum Licinium, Valerium Pontium, & Fabiũ Ambuſtum miſſos teſtantur.

Ex his unius.] Q. uidelicet Fabius Ambuſtus: de quo ſuprà cap. 20. dictum eſt.

Contra ius gentiũ.] Ius gentiũ eſt, quo iure omnes ſimul gentes utũtur: de quo lege iuriſcõſultos.

Romam petierunt.] Duce Brenno, qui ne ni- deretur Romanos iniuria laceſſere, nullis factis incurſionibus, conuocato Romæ Senatu bellum indixit.

Exercitum Romanum.] tumultuariè collectū: dici enim uix poteſt, quàm parum ad bellū Romani eo tempore fuerint parati, quum nec litato, nec auſpicato rem gerere coacti ſint.

Alliam fluuium.] qui ex Cruſtuminijs montibus præalto defluens alueo, Tyberi mox miſcetur. de qua ſtrage conſule paulo antè citatos copioſiſſimè.

Occiderūt.] Fuit hæc Romanorū clades nō minor, quàm apud fluuiū (ut Flor. ait) Cremeram.

Die 16. Calend. Auguſti.] Plutarchus Probl. 24. ex Liuio, poſt idus Quintiles, quas nunc Iulias uocant, factum eſſe ait. Alexander autem ab Alexandro, paulo apertius loquens, atros dies poſt Idus Quintiles ad 15. Calen. Sextiles duplici clade inſignes, quo ad Cremeram Fabij cæſi, & quo ad Alliam fœdè Romani à Gallis fugati fuêre, notatos exiſtimat, lib. 4. cap. 20.

Inter nefaſtos relatus.] Huius rei teſtes ſunt, Ouidius, Hæc erat in faſtis cui dat grauis Allia ripis, &c. Et Lucanus, & damnata diu Romanis Allia faſtis, &c. Vergilius libro 7. Quoſq; ſecans infauſtum, &c. Sed de diebus faſtis & nefaſtis plura di-

ra diximus ſuprà capite 14.

Victores urbem intrarunt.] Liuius Gallos uictoria potitos è ueſtigio Romam properaſſe, atque ante ſolis occaſum urbem intraſſe ſcribit. Plutarchus autem, tertio demum poſt pugnã die, Romani ueniſſe ait.

Nobiliſſimos Senum.] *Ita enim legendum eſt, & non nobiliſſimos Senonum, ut in alijs codicibus legimus. Hanc autem hiſtoriam leges etiam apud Valerium Max. lib. 3. cap. 2. § 7.*

Curulibus.] *Sellis, quibus geſtebantur prætores, conſules, ædiles, qui ius dicebant, unde & Curules magiſtratus dicti ſunt. qua de re copioſè Feneſtella & Pomponius de Roman. magiſt. & Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 11. ubi de C. Duillio, & M. Valerio Voleſi filio, qui ſella Curuli ob rem bene geſtam à S. P. Q. R. donati ſunt.*

In Curulibus.] *ſcilicet pro more ſedentes. Sedentes enim conſultabant & aſſentiebantur Senatores Romani, teſte Alexan. ab Alex. eodem loco.*

Honorum inſignibus.] *Honorum inſignia erant, toga prætexta, ſella curulis, ius imaginis in memoriam poſteritatis, ueſtis purpurea, &c. Eodem authore.*

Venerati.] *Senectuti enim etiã inter hoſtes atrociſſimos honos debetur et reuerẽtia. Apud antiqßimos tamen Romanorũ, neq; pecuniæ præſtantior*

honos tribui, quàm ætati ſolitus. Maioreſq; natu à minoribus colebãtur, ad deûm propè et parentũ uicẽ. Atq; in omni loco, inq; omni ſpecie honoris priores potioreſq; habiti. Vide Gel. lib. 2. cap. 15. & Valer. Max. lib. 2. cap. 1. § 6.

Interfecere.] A' Marco Papirio, uel (ut Valerius lib. 3. cap. 2. uocat) Marco Attilio, ſumpto exordio, qui Gallo promiſſam ſibi barbam permulcenti, ſcipione eburneo in caput percuſſo, iram Gallis mouiſſe dicitur, ut copioſè apud Liuium et Plutarchum leges.

Reliqua iuuentus.] quam uix mille hominum tum fuiſſe, ex Eutropio conſtat: cui aſtipulatur quoq; Otho Phriſingenſ. lib. 2. cap 21.

Manlio.] Qui deinde ob ſeruatum ab hoſtibus Capitolium, Capitolinus cognominatus eſt. de quo capite proximo.

Camilli uirtute.] Qui primò Gallis ſumma annonæ penuria laborãtibus, & peſte fœdiſſima morientibus, frumenta intercepit: & deinde quoque hoſtes iter ſexaginta ſtadiorum ab urbe profectos, haud longè à uia Sabina, ita fudit, ut (teſte Liuio) ne nuncius quidem cladis relictus ſit.

Abſens.] Frontinus lib 3. cap. 13. § 1. ſcribit Romanos in Capitolio obſeſſos, ad Camillum ab exilio reuocandum, Pontium Cominium miſiſſe, qui ut ſtationes Gallorum falleret, per ſaxũ Tarpeiũ

demiſſus

demiſſus eſt. Cuius rei quoque mentionem faciunt Plin. lib. 7. cap. 28. Vegetius lib. 4. cap. 26. de re militari.

Dictator dictus.] *Abſentes autem nunquã hactenus Dictatores dixêre Romani, qui ſemper in foro Romano, oriente nocte & ſilentio, dicere cõſueuerunt, teſte Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 23. ubi de Dictatoris ſummo imperio & poteſtate multa leges, & apud Feneſtel. cap. 8. Pomp. Læt. cap. 16. de Rom. magiſt. Dionyſ. lib. 5. in fine, Liuium lib. 3. Dec. 1. &c.*

Occidit.] *Scribit Eutropius, Camillum fuſis iam Gallis, tertiò triumphantem Romam ingreſſum, & ob uirtutem qua ſolus patriam liberauerat, ſecundum Romulum appellatum eſſe.*

Migrare uolentem.] *Cum urbe, aliqua ex parte ab hoſtibus deuaſtata, habitandi locus non omnibus eſſet.*

Retinuit.] *Luculentiſſima ad populum habita oratione, quæ extat apud Liuiũ lib. 5. ab Vrbe condita: Adeò mihi acerbæ ſunt, &c. ad finem uſque eius libri. Eſt autem pietatis exemplum in patriam.*

DE MANLIO CAPITOLINO.
Cap. XXIIII.

MAnlius ob defenſum Capitolium, Capitolinus dictus, ſex

decim annorũ uoluntariũ militem ſe obtulit. Triginta ſeptem militaribus donis à ſuis ducibus ornatus, uiginti treis cicatrices in † pectore habuit. Capta urbe author in Capitolium fugiendi. Quadã nocte clangore anſeris excitatus, Gallos aſcendẽteis deiecit. Patronus à ciuibus appellatus, et farre donatus eſt. †Donũ etiam in Capitolio publicè accepit. Qua ſuperbia elatus, cũ à ſenatu ſuppreſsiſſe Gallicos theſauros argueretur, & addictos propria †manu liberaret, regni affectati ſuſpiciõe in carcerem coniectus, populi conſenſu liberatus eſt. Rurſus cum in eadẽ culpa & grauius perſeueraret, et reus factus, & ob conſpectũ Capitolij ampliatus: alio deinde loco damnatus, & de ſaxo Tarpeio pręcipitatus. Domus diruta, bona publicata. Gentilitas eius Manlij cognomine iurauit, ne quis poſtea Capitolinus uocaret̃.

al. corpore *al. domum* *al. pecunia*

IN CAPVT XXIIII.

Manlius ob defenſum.] De *Manlij Capitolini rebus*

rebus geſtis, Liu. li. 5. et 6. Dec. 1. Plin. lib. 7. ca. 28. Flor. lib. 1. cap. 13. et 26. Plutarch. in Camillo, Eutrop. lib. 2. cap. 13. Valer. Max. lib. 6. ca. 3. § 1. Vergil. lib. 8. In ſummo cuſtos, &c. Sabel. lib. 1. Ennead. 4. Rap. Volater. lib. 17. cap. 1. Vrban. com.

Defenſum Capitolium.] obſeſſum à Gallis Senonibus, qui ſtatim poſt ſtragem ad Alliam fluuium editam Romam properauerant.

Sexdecim annorum.] Conſtat enim Romanos nullum minorem XVII annorum, aut XLVI maiorẽ militiæ, aut tyrocinio aſcribi uoluiſſe, idq; à Seruio Tullio uetere cenſione cautum fuiſſe primũ, quod deinde quoq; æuo ſubſequente à C. Graccho lege ſacrata ſancitum fuit: & hanc nimirum ob cauſam, quòd citra eam ætatem, aut ſuprà, uelut immaturos, aut præduros, & effœtos, militiæ rudimentis minime idoneos putarint. Vide Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 20.

Triginta ſeptẽ militarib. donis.] De militaribus donis lege Alexan. ab Alex. lib. 4. ca. 18. Blond. lib. 6. Rom. triumph. Gel. lib. 5. cap. 6. & Plin. lib. 33. cap. 2. & lib. 7. cap. 28. lib. 22. cap. 5. &c.

Viginti tres.] Sic ubiq; legimus, etiã in uetuſtiſſimis noſtri autoris codicib. Sed ex Plin. lib. 7. cap. 28. triginta tres, legendum eſt. Cuius hæc ſunt uerba: Ante uiginti duos annos bina cœpit ſpolia, primus omnium eques coronam muralem accepit,

ſex tunicas,triginta ſeptem dona à ſuis imperato-ribus,triginta tres aduerſo corpore cicatrices ac-cepit,&c. Cui *aſtipulantur quoque ex recentio-ribus,* Pontanus *de* Fortitudine *heroica lib.1.cap. ultimo,*Fulgoſus Genuenſis *lib.3.cap.2.§3.*

In corpore.] *in pectore,quas deinde damna-tus,ſciſſa ueſte oſtendit, ut iudicem & plebem in-gratitudinis uitio notaret.*

Capta.] *incenſa à* Gallis Senonibus *urbe.*

Clangore *anſeris* excitatus.] *Eſt enim hoc a-nimal natura pauidum, ac ſenſu audituq; acerri-mum,ut eſt apud* Plinium *lib.10.cap.22. & libro 29.cap.3.*Volat.*lib.25.cap.11.Huius autem hiſto-riæ meminit quoq;* Maro *lib. 8.* Atq; *hic auratis, &c.&* Alexand.*ab* Alex.*lib.6.cap.11.*Verùm *et illud quoque obiter notandum eſt,* Romanos *uo-lentes rependere id beneficij genus, longo pòſt tem pore non tantum è publico anſeribus cibum dediſ ſe,uerùm etiam aurea anſerum ſimulachra feciſ-ſe, ac ut deos coluiſſe, ut eſt apud* Pliniũ *ut ſuprà, &* Marlianum *lib.2.cap.9.*Topograph.

Gallos *aſcendentes* deiecit.] Manlius *pro-pria manu duos deieciſſe dicitur, quorum alterũ eleuantem bipennem,cæſa manu obtruncauit a-ſcendentem:alterũ umbone percuſſum,retrò per petram præcipitem dedit, donec alij concurrerẽt* Romani.

Patronus

Patronus.] *defenſor, cuſtos, tutor & conſeruator ciuium & urbis dictus eſt.*

Farre donatus eſt.] *Vniuerſi quippe qui in Capitolio erant, ſelibras farris, & quartarios uini, ſuo quiſque ſe uictu fraudans, ad Manlij ædes ferebant. Memorabile gratitudinis exemplum.*

Donum.] *Alij legunt domum. Eius quoq; domum in Capitolio fuiſſe, Liuius ait, & Marlianus lib.2.ca.10. in eo uidelicet loco, ubi auguria à Numa olim fiebant, & poſtea Iunonis Monetæ templum extructum fuit.*

Superbia elatus.] *Secundas enim res plerũq; comitatur ſuperbia.*

Sumpſiſſe.] *Alij ſuppreßiſſe.*

Gallicos theſauros.] *Prædam Gallicam, uel aurum quod pro Capitolij redemptione in medium fuerat collatum.*

Addictos.] *Addicti apud ueteres dicebantur, qui prætoris iuſſu, cum ſoluendo non eſſent, creditoribus uendebantur. Vide Vallam libro 5.*

Propria manu.] *Alij propria pecunia, quod melius eſt, legunt.*

In carcerem coniectus.] *A Furio ſcilicet Camillo, quem multis conuicijs inceſſerat, ſuperiorem ſe ducens. Eſt autem præclarum ingratitudinis exemplum.*

Populi.] multitudinis, cuius neq; oculi, neq; aures eam indignitatem ferre potuerunt.

Grauius perſeueraret.] Dimiſſus enim (ut apud Plutarchum legimus, ex carcere, nihilo modeſtior fuit, ſed multo inſolentius factiones, ſeditiones'q; agitauit.

Reus factus.] Marco Menenio & Quinto Publio eum accuſantibus.

Ob conſpectum Capitolij.] Reus factus Manlius, manus extendit, lachrymas'q; effundens Capitolium aſpicere iußit, quod ab hoſtibus ſua uirtute liberauerat. Quo facto, iterum liberatus eſt. Notandum autem ex hac hiſtoria, quantum habeat momenti uenuſta actio, atque pronunciatio. Vide Fulgoſum libro 8. cap. 10. § 1. Rerum memorabilium.

Alio deinde loco.] Ad lucum uidelicet Petilinum, ubi non erat aſpectus ad Capitolium. fuit enim in Campo Viminali, ſub aggere, propè Iunonis Lucinæ templum hic locus: ut eſt apud Publiũ Victorem in Regione urbis 5.

Damnatus.] Atrociſſimam hanc accuſationẽ fuiſſe, ex eo facilè liquet, quod nõ tam tẽpus, quàm locus impedimento fuerit. Quum, ut Liuius & alij teſtãtur, quadringẽtos circiter ciues in medium produxerit, quos creditoribus addictos, gratuita pecunia nexu liberauerat: triginta ſua ſpolia pertulerit,

tulerit, ciues ab hoſtibus eius uirtute ſeruatos produxerit, pectus ſuũ uulneribus infinitis confoſſum & deformatum nudauerit, Iouis demum Maximi aliorumq; deorum auxilium implorauerit. Qua de re copioſè Liuius.

De Tarpeio *præcipitatus.*] *Tarpeia rupes, uel Tarpeius mons, locus eſt in urbe altiſſimus, ex quo ſontes præcipitabantur: ex quo Zoilus quoque, quòd principem poetarum canino morſu lacerasſet, præcipitatus eſt. Vnde etiã hodie in eo loco damnati puniuntur, ſuprà forum Romanum. Qua de re lege Alexan. ab Alex. lib. 3. cap. 5. Cælium lib. 10. cap. 5. Marlianum lib. 2. cap. 8. & Liuium lib. 6. Meminit quoq; Horatius lib. 1. Sermon. Satyr. 6. Deijcere è ſaxo ciues, &c.*

Domus diruta.] *Demoliebantur enim apud Romanos priſcos damnatorum ædes, & illorum quoq; bona propter criminis deteſtandum facinus publicabantur, ac publicis uſibus deſtinabantur. Qua de re lege copioſè Alexandrum ab Alex. lib. 3. cap. 23.*

Ne quis Capitolinus uocaretur.] *Liuius lib. 6. ſcribit mortuo iã Manlio, duas adiectas præterea notas, quarũ una publica, uidelicet ne quis patricius in arce uel Capitolio in poſterum habitaret. Gentilicia altera, ex gentis Manliæ decreto, ne quis deinde Marcus Manlius uocaretur. Cui*

quoq;

quoq; Plutarchus, Val. Max.lib.6.cap.3. §1. & alij aſtipulantur. Ideò autem publicè hæ notæ impreſſæ ſunt, ut docerent poſteros fœdam regi cupiditatem, ac tyrannidem ſemper infelices habere exitus.

DE CORNELIO COSSO.

Caput XXV.

Fidenates fidei Romanorum hòſtes, ut ſine ſpe ueniæ fortius dimicarent, legatos ad ſe miſſos interfecerunt. ad quos Quintius Cincinnatus dictator miſſus, magiſtrum equitum habuit Cornelium Coſſum, qui Larten Tolumnium ducem ſua manu interfecit: de eo ſpolia opima Ioui Pheretrio ſecũdus ab Romulo conſecrauit.

IN CAPVT XXV.

Fidenates.] Fidenæ urbs, uel potius oppidum in quarta Italiæ regione, inter Anienem & Tyberim, 40. ſtadijs ab urbe diſtans, teſte Dionyſio. Cuius meminit Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. & 12. & Volater. lib. 6. cap. 1. Geograph.

Fidei Romanorũ hoſtes.] Illud, teſte Liuio, factũ eſt, cum ad Veientes defecere Fidenates, Anno uidelicet ab Vrbe condita trecẽteſimo duodecimo.

Legatos.

Legatos.] *Caium Fulcinium, Cæliũ Tulliũ, Spurium Antiũ, & L. Roſcium, quibus deinde poſt cædes ſtatuæ pro Roſtris ſunt poſitæ, in prima Exquiliarũ parte: teſte Liuio, & Plin. lib. 34. cap. 6.*

Ad ſe miſſos.] *noui cõſilij cauſam ſciſcitaturos.*

Interfecerunt.] *Contra ius gentium. Legationem quippe perinde ut rem ſacram ueteres habuerunt, cui deum Mercurium (quem deorũ nuncium finxit uetuſtas) præficiebãt. Ideoq; ſi qui legati populi Romani, qui iure gẽtium ſancti ſunt, à quouis populo aut natione uiolati forẽt, ut hi dederẽtur, qui cõtra ius gentium temerè uiolaſſent, per Fœciales cauebatur. Qua de re lege Alexandrum ab Alexandro lib. 5. cap. 3.*

Quintius Cincinnatus.] *De cuius patre lege copioſè Liuium lib. 4. Dec. 1. et lib. 2. Dec. 1. Flor. lib. 1. cap. 11. Plin. lib. 18. cap. 3. Auguſt. lib. 5. ca. 18. Ciuit. Oroſ. lib. 2. ca. 12. Eutrop. lib. 1. ca. 11. Volat. lib. 17. ca. 1. Vrban. com. Plin. quoq; ſuprà cap. 17.*

Dictator miſſus.] *Liuius lib. 4. Mamercũ Aemilium tum temporis dictatorem dictum eſſe, & Q. Cincinnatum filium magiſtrũ equitum fuiſſe, memoriæ prodidit.*

Quintius Cincinnatus.] *Iunior, teſte Liuio. Eſt autem Quintius, & non Quintus legendum, ut alia habent exemplaria.*

Magiſtrum equitum Cornel. Coſſum.] *Titus*

Liuius

Liuius Romanæ hiſtoriæ princeps, omnes ante ſe authores, Cornelium hunc Coſſum, tribunum militum fuiſſe: quos ita erroris redarguit, quòd aliquando ex Auguſto principe audiuiſſet, in Feretrij Iouis templo legiſſe ſe in linteo thorace, Cornelium Coſſum conſulem opima ſpolia poſt Romulum dedicaſſe. cui lubens quoq; Liuius aſtipulatur, argumento ductus non inepto, quod paucis ille annis (ut ex annalibus quibuſdam liquet) Conſul fuit, tribunus militum, conſulari poteſtate, & magiſter equitum, ut non in Mamerci dictatura (quæ his eſt temporibus interiecta) ſint Larti ſpolia opima detracta: ſed Cornelio Coſſo, aut conſule, aut (quod magis placet) conſulari poteſtate fungente.

Cornelium Coſſum.] De cuius militari fortitudine lege Liuium lib. 4. Dec. 1. Plutarch. in Romulo, Plin. lib. 16. cap. 5. Valer. Max. lib. 3. cap. 2. § 4. Sabellicum lib. 5. Enned. 3. Rapſod. Volater. lib. 14. cap. 2. & lib. 6. cap. 1. Vrban. com.

Coſſum.] Feſtus, eos qui rugoſi ſunt & aſpera facie, Coſſos uocari ſcribit, à ſimilitudine uermium, qui ligno nutriuntur, & apud Phryges Pontiq; accolas (teſte Plinio lib. 17. cap. 24.) pro delicatiſſimis cibis ſumuntur. & hinc quoq; Coſſutia Cæſaris uxor dicta eſt, cuius Tranquillus in Cæſare meminit.

Lartem Tolumnium.] Ita enim ex Liuio & alijs, & non Volumnium, ut quædam habent exemplaria, legendum eſt.

Ducem.] Regem Veientum uocat Liuius, & Alexander quoq; ab Alexandro lib. 1. cap. 14. cuius iuſſu & inſtinctu Romanorum legati contra ius gentium ſunt interfecti.

Interfecit.] eques cuſpide ad terrã fixit, caput abſcidit, haſtæq; gratulabundus infixit, ut uiolati fœderis, et cõtẽpti iuris gentiũ, dignas pœnas lueret.

Spolia opima.] Cum opima ſpolia à maioribus ea nuncupata ſint, quæ dux duci detraxiſſet, nec ducem niſi eum cuius auſpicijs res gererentur appellari uulgo receptum ſit, uideri poſſunt haud ritè ea opima dici, quæ magiſter equitum, non dictator, non conſul, alius' ue magiſtratus, cuius auſpicia eſſent, Ioui dedicaſſet. Sed hoc dubium ex loco Liuij paulo antè citato facile ſoluitur, qui Coſſum eo tempore conſulem, nõ equitum magiſtrũ, uel tribunum militum fuiſſe ait.

Feretrio.] Ita enim, & non Pheretrio legendum eſt: cuius templũ fuit in uertice Capitolini mõtis à Romulo poſt bellum Ceninenſium extructũ. Qua de re copioſe diximus ſuprà cap. 2.

Secundus à Romulo.] Ter enim tantũ ſpolia opima Ioui delata legimus. Primũ à Romulo urbis parente, cum Acronẽ uicit. Deinde poſt Romulũ trecen-

trecentiſsimo decimotertio anno à Coſſo noſtro, uictoLaerte. Vltimò à M. Marcello, qui Gallorum ducem ſudit. Teſte Plutarcho in Romulo, & Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 14.

DE PVBLIO DECIO PATRE.
Cap. XXVI.

DEcius Mus bello Samnitico ſub Valerio Maximo & Cornelio Coſſo cõſulibus, tribunus militum, exercitu in anguſtijs Gauri montis inſidijs hoſtium clauſo, accepto quod poſtulauerat præſidio, in ſuperiorem locum euaſit, hoſteis terruit. Ipſe intempeſta nocte per medias cuſtodias ſomno oppreſſas incolumis euaſit. Ob hoc ab exercitu ciuica corona de quercu, quæ dabatur ei qui ciueis in bello ſeruaſſet: obſidionali, quę dabatur ei qui obſidione ciues liberaſſet, donatus eſt. Conſul bello Latino, collega Manlio Torquato, poſitis apud Veſerim fluuium caſtris, cũ utrique cõſuli ſomnio obueniſſet, eos uictores futuros quorum dux in prelio cecidiſſet, quum collato cum collega

collega ſomnio cōueniſſet, ut cuius cornu in acie laboraret, dijs ſe manibus uoueret †inclinante ſua parte, ſe & hoſteis per Valerium pontificem dijs manibus deuouit. Impetu in hoſteis facto, uictoriam ſuis reliquit. al. inclinata

IN CAPVT XXVI.

Bello Samnitico.] *Samnites Italiæ populi inter Picenum, Campaniam & Apuliam: de quibus Strabo lib.5. Plin. lib. 3. cap. 12. Romanis nunquam non inſultantes, quibus cum perpetuò ferè bella geſſerunt, ut omnes ferè Romanorum hiſtoriæ docent, & Volaterranus quoq; lib. 6. cap. 5. & lib. 38. cap. 8. Vrban. comment. locupletiſſimus teſtis eſt. De huius autem gentis natura & moribus, Florus lib. 1. cap. 16.*

Sub Valerio Maximo.] *Sic enim in omnibus codicibus legimus. Sed Marco Valerio Coruino ex Liuio & alijs legendum eſt. Liuij autem uerba hæc ſunt, lib. 7. Dec. 1. Ex interregno, ut id actum uideri poſſet, ambo patricij conſules creati ſunt, Marcus Valerius Coruinus 3. & Aulus Cornelius Coſſus, &c. ijs enim conſulibus bellū Samniticum geſtum eſſe conſtat, Anno uidelicet quarto, Olympiad. 109, ab Vrbe uerò condita, 412.*

Tribunus militum.] *De Tribunorum militum electione & poteſtate*, Liuius *lib*.4. *Feneſt. cap*. 16. Pomp. *Læt.cap*.19. *de* Rom. *Magiſt*. Alexand *ab* Alex *lib*.5.*cap*.2. *Veget lib* 2.*cap*.12.

Gauri montis.]*Campaniæ ſcilicet prope oppidum* Bacchi, *&* Vulturnum *fluuium,qui priſcum adhuc retinet nomen*. *Vide Volaterranum lib*.6.*cap*.6 *Geographiæ*.

Accepto *præſidio*.] *acceptis non plus quàm unius legionis principibus & haſtatis*.

Poſtulauerat.] A Cornelio *Coſſo conſule*.

Intempeſta *nocte*] *in ſecunda,ut alij ſcribunt, noctis uigilia*. *Milites quippe,cum nimis longum eſſet*, *totam per noctem agere excubias*, *in quatuor uigilias noctem diuidebant*, *quorum prima à noctis principio uſque ad initium quartæ horæ inæqualis producebatur*, *ſecunda à fine tertiæ horæ ad mediam noctem durabat*, *tertia inde ad nonæ horæ terminum*, *quarta ad auroram & ortum uſque ſolis*. *De diuiſione autem noctis*, *uide* Alexandrum *ab* Alexand. *lib*. 4.*cap*.20.Ioachimum *Ringelpergium* Antuerpianum *de Tempore*. De *caſtrorum autem uigilijs* Alexandrum *ab* Alexand.*lib*.1.*cap*.12.

Incolumis *euaſit*.] Hoc *ſtratagema copioſius leges apud Liu.&* Front.*lib* 4.*cap*.5.§ 9.*et lib*.1.*cap*.5.§ 13.*De euadendo ex locis difficillimis*.

Ciuica corona.] Ciuica corona ex quernâ frondefiebat, quæ præ cæteris maximi fuit ornatus, cui cedebant aureæ, Murales, Caſtrenſes, atque Roſtratæ: cuius proprium erat ius, ut illa donatos perpetuò eam geſtare liceret, & ludos ineunti à populo & Senatu uniuerſo aſſurgeretur, ius ſpectandi inter ſenatores, munerum uacatiò ſibi patriq; & auo paterno concedebatur. Vide Alexand. ab Alexand. lib. 4. cap. 18.

De quercu.] Ciuicam coronam ideo è fronde querna fieri ſolitam, apud Gellium libro 5. cap. 6. legimus, quòd cibus, uictusq; antiquiſsimus querceus capi ſolitus ſit. Fiebat tamen ex Ilice etiam, quod genus ſuperiori proximum eſt. poſtea quoq; maxime placuit ex eſculo, Ioui ſacra arbore fieri: uariatumq; hoc cum quercu eſt, cuſtodito tamen honore glandis. Vide copioſe ea de re Plinium lib. 6. cap. 5. Maſſurium Sabinum lib. 11. Rerum memorabilium.

Qui ciuem in bello ſeruaſſet.] Ciuica corona ijs tantum dabatur, qui ciuem ſeruaſſent, & eodem quoq; tempore hoſtem occidiſſent, neque locum in ea pugna reliquiſſent, ut teſtis eſt idē Maſſurius apud Gellium, loco citato.

Obſidionali.) De obſidionali corona, quam ij qui liberati obſidione, dabant duci qui liberauerat, diximus ſuprà cap. 17.

Conſul.] *Valerius Maximus hunc Decium, primum conſulatum in ſuam familiam intuliſſe dicit, quem geſſit anno tertio Olympiad. 110. ab Vrbe uerò condita, 415.*

Bello Latino.] *De quo Liuius lib. 8. Flor. lib. 1. cap. 14. Oroſ. lib. 3. cap. 9. Eutrop. lib. 2. cap. 1. Val. Max. lib. 2. cap. 2. Huius autem belli cauſa hæc fuit, quod Latini qui noluerant milites dare, hoc quoq; à Romanis exigere cœpiſſent, ut unus conſul ex eorum, alter ex Romanorum populo crearetur: quod cum eſſet negatum, bellum Romanis intulerunt, Anno, ſecundum Oroſ. & Eutrop. quadringenteſimo nono, Vrbis conditæ.*

Veſerim.] *Valerius Maximus lib. 1. cap. 7. § 2. non procul à Venuſini montis radicibus caſtra poſuiſſe ſcribit, & Liuius lib. 10. Dec. 1.*

Somnio obueniſſet.] *Hoc ſomnium habes apud Valerium quoq; Maximum lib. 1. cap. 7. § 2. & Franciſcum Petrarcham lib. 4. tractat. 4. cap. 3. Rerum memorabilium.*

Quorum dux cecidiſſet.] *Apud Valerium legimus, utroſque ſomno certiores factos, ex altera acie imperatorem, ex altera exercitum Dijs manibus matriq; terræ deberi. Vtrius autem dux copias hoſtiũ aggrederetur, ſuperq; eas ſeſe ipſum deuouiſſet, uictoriam habiturum.*

Dijs manibus ſe deuouit.] *Deuotionis ſummæ*

hæc

hæc erat. Iane pater, Mars Quirine, Bellona, La*res*, Diui Nouenſiles & Indigetes, Diui quorum *eſt poteſtas noſtrorum hoſtiumq́;*, Dij *manes, uos precor, ueneror, ueniam peto, uti populi* Ro*mani* Quiritium *uim uictoriamq́; proſperetis, hoſtesq́; populi* Romani, *terrore, formidine, ac morte afficiatis.* Ego, *ſicut uerbis nuncupaui, ita pro* Rep. Quiritum *legiones, auxiliaq́; hoſtium mecum dijs manibus deuoueo, &c.*

Per Valerium Pontificem.] *Vota enim, niſi arbitratu & cæremonijs quibuſdam pontificū fierent, irrita uidebantur. Verùm quæ uota olim ſolennia fuerint apud* Romanos, *& quæ apud exteros, qui'ue uota concipere, & quomodo ſoliti ſint, lege* Alexand. *ab* Alexand. *lib.3.cap.22.*

Victoriam ſuis reliquit.] De *Decij facto, quo inſignem ſuam in patriam pietatē declarauit, copioſe* Liuius *lib.8.* Dec.1. *Florus lib.1. cap. 14.* Plinius *lib.22.cap.5.* Plutarchus *cap.37.* Parall. & Ariſtides Mileſius *de rebus* Italicis, Valerius *Maximus lib.1. cap.7. §2. & lib.5. cap. 6. §6. Auguſt. lib.3.cap. 18. Ciuitat.* Antoninus *Tom. 1.tit.4. cap. 5.§10. Sabell. lib. 4.Ennead.4. & lib.2.cap.5.§4 et lib.8.cap.1.§4.* Ethnicorum *exemplor. Plat. lib. 1.* de Optimo ciue, Volater. *lib.15. cap.1.* Vrb. com. Pet. *cap.11.* Epitomes, *Claudian. de quarto conſulatu* Honorij, *& alij.*

DE PVBLIO DECIO FILIO, *Cap.* XXVII.

PVblius Decius Decij filius, primò Cõſul de Samnitibus triumphauit, ſpolia de ijs Cereri conſecrauit. Iterum & tertiò conſul multa domi, militiæq́ gesſit. Quarto conſulatu cum Fabio Maximo, cũ Galli, Samnites, Vmbri, Tuſci contra Romanos conſpiraſſent, ibi exercitu in aciem ducto, & cornu inclinante, exemplum patris imitatus, aduocato M. Liuio pontifice, haſtæ inſiſtẽs, & ſolennia uerba reſpondens, ſe & hoſteis dijs manibus deuouit. Impetu in hoſteis facto, uictoriam ſuis reliquit. Corpus à collega laudatum, magnificè ſepultum eſt.

IN CAPVT XXVII.

Primò Conſul.] *cum Marco Valerio Maximo, Anno uidelicet tertio centeſimæ decimæſeptimæ Olympiad. ab Vrbe uerò condita, 443.*

Samnitibus.] *De quibus diximus ſuprà cap. 14. & 26.*

Triumphans.] *Alij legunt triumphauit.*

Cereri.

Cereri.] *Ceres Proſerpinæ mater, Saturni & Opis filia, dea frugum fingitur, cuius templũ ab* Arcadibus *extructũ, in Capitolio uel* Pallatio *erat, de quo* Marl *lib.3.cap.2.*Topograp. & Plin. *lib.35.cap.12. Cuius ſacrũ à ſolis matronis fiebat annis ſingulis, ueſte alba indutis. quod tum demũ dijs gratũ eſſe cenſebãt, ſi à lætis, ſobrijs, nec funere pollutis celebraretur.* De huius *ſacris* Plin.*lib. 24.cap.9.* Alex.*ab* Alex.*lib.6.cap.19. &* Cæl. Rhodig. *lib.22.cap.3.* Adde *quoque ea quæ ſunt apud* Boccatiũ *in geneal. deorũ, &* Higin.*lib.2. cap.15.* Poeticon *Aſtrol. & fabula 277. & 275.*

Iterum.] *id eſt ſecundò conſul, cum* Q. *uidelicet* Fabio Rutiliano, *tertiò conſule, Olympiade 118. ab Vrbe uerò condita,* Anno 446.

Tertiò conſul.] *cũ eodẽ* Fabio *quartò tum conſule, anno 4. 120* Olymp. *ab* V. *aũt cond. 456.*

Quartò conſul cum Fabio.] *quintò iam conſule, anno ſecundo 121. Olympiadis, ab* Vrbe *uerò condita 458 ſecundum* Glareanum *noſtrum:* Eutropium *uerò lib.3.cap.21. anno 450.*

Maximo.] *Maximus, ob peculiares uirtutes inſitas, cognominatus eſt, qua de re* Plutarchus *in eius uita, &* Plinius *infrà cap.43. Factum autem eſt anno ab* Vrbe *condita, 450.*

Galli, Samnites.] *fortiſſimi & florentiſſimi Italiæ populi, de quibus ſuprà ſuis locis diximus.*

Vmbri.] *Qui in Sabiniæ ac Thuſciæ medio iacent, monteſq́; tranſgreßi uſq; ad* Arminiũ Rhauennamq́; *procedunt, teſte Strabone lib. 5. Plinio libro 3. cap. 14. & 5. Solino cap. 8. Polyhiſtor. Volaterrano lib. 6. cap. 2. Geographiæ. Hodie autem ea Italiæ pars, ducatus Spoletanus appellatur.*

Thuſci.] *Qui campos uſque ad amnem Tyberim poßident, & quos ad ſolis ortum maximè fluuius alluit, donec pelagus intret. De quibus copioſe Strabo lib. 5. Plinius lib. 3. cap. 5. Solinus cap. 8. Volaterr. lib. 5. cap. 5. Geograph.*

Conſpiraſſent.] *Horum erant 140. millia peditum, equitum uerò 330. ut refert Liuius & Eutrop. lib. 2. cap. 3.*

Cornu inclinante.] *Deficiente Romanorum exercitu, qui ingenti equorum & rotarum ſtrepitu territus, fugam iam adornabat.*

Exemplum patris.) *Publij Decij Muris, qui in bello aduerſus Latinos, uel (ut Plutarchus cap. 37. Parallelorum ait) Albanos, pro exercitu & ſalute patriæ dijs infernalibus ſe deuouit, ut cap. 26. in fine dictum eſt.*

Patris exemplum imitatus.) *Plerunq; enim filij parentum ſuorum ueſtigijs inſiſtunt. uide prouerbium, Patris filius eſt.*

Aduocato pontifice.) *ut carmẽ deuotionis pro*

more

more recitaret, cuius carminis meminit Plinius *quoq; lib.28. cap.1.meminimus & nos ex* Liuio, *ſuprà cap.26.* Iane *pater,&c.*

Haſtæ *inſiſtens.*] Pro *patria enim ſe deuouentes, pontificis iuſſu, prætexta toga induti, ſuper haſtas pedibus ſubiectas ſtantes, deuotionis ſolennia uerba pronunciabant, ut ex* Liuij *lib.8.Dec.1.colligimus.*

Dijs *manibus deuouit.*] Cicero Tuſculanarũ *quæſtionum lib.1. ait tres* Decios *fuiſſe, qui pro ſalute patriæ uitam amittere, magno uirtutis edito exemplo uoluerint, ex quibus pater* Gallico, *filius* Hetruſco *bello, nepos in bello* Pyrrhi *quod pro* Tarentinis *geßit, dijs manibus ſeſe deuouerunt. Sunt autem manes boni dij appellati, teſte* Feſto Pompeio, *ex* Aurelij *ſentẽtia, quòd per hos omnia manere putarent: quibus aram non à terra ſublimem, ſed ſub effoſſa humo ſtatuebãt ueteres, ad quã ex præcepto* Sibyllini *carminis, altero & quinquageſimo anno ab* Vrbe *cõdita, ſacra & ludos inſtitutos memorant.* Quibus *autem uictimis, quibuſ'ue cæremonijs manibus dijs ac infernalibus ſacra fecerint, lege copioſè apud* Alexand. *ab* Alexand. *lib.5.cap.24.*

Deuouit.] *In* Sentinati *agro, ut teſtatur* Sabellicus *lib.8.cap.1. exemplorũ ethnic.* § 4. De Decij *autem memorabili facto, quo ſalutẽ patriæ*

peperit,leges quoq; apud Valer. *Max.lib.5.cap.* 6.§ 7.*Sabell.lib.7.* Ennead.4. Rapſod.*& lib.2.* *ca.5.*§ 4.Exemplor.ethnic. *Volater.lib.15.cap.* 1. *Platinam lib.1. de* Optimo *ciue. Omnes autem huius capitis hiſtorias leges apud* Liuium *lib.10.* Dec.1. *Oroſ.lib.3.cap.21.* Eutrop.*lib.2.cap.3.*

Victoriã ſuis reliquit.] *In eo prælio* 40.*millia* Samnitum *ſiue* Gallorum *cæſa*, Romanorũ *uerò* 7.*millia,ex* Decij *tantummodo parte,extincta re ſeruntur.*

Corpus.] *Poſtera demũ die(ut* Liuius *teſtis eſt) inter cadauera militum interfectorum,inuentum, & militum* Romanorum *lachrymis in urbem relatum.*

A *collega.*] Fabio Rutiliano,*uel* Maximo.

Laudatum.] *ita enim,& non* Delatum*(ut alia habent exemplaria) legendum eſt. Scribit enim* Liuius, Decij *corpus à militibus* Romam *delatũ, & deinde à* Fabio *eius funus omni honore,laudibusq; meritis celebratum eſſe.* De *qua conſuetudine* Dionyſ. Halicar. *lib.* 5. Blondus *lib.2.* Rom. *triumph.* Alex.*ab* Alex *lib.3.ca.7.& lib.4.ca.8.*

Magnificè ſepultũ.] Inter *præclara enim ueterum inſtituta, illud in primis commendatione dignum, quod quorum uita fuiſſet perſpectior,eorum quoq; funera magnificentius proſequerentur.Lege* Alexand.*ab* Alex.*lib.6.cap.14.Iouianum*

num Pontanum de Magnificentia cap. 15. Sabell. lib. 10. cap. 14. & 15.

DE TITO MANLIO TORQVATO.

Cap. XXVIII.

TItus Manlius Torquatus ob ingenij & linguæ tarditatem, à patre rus relegatus: cum audiſſet ei diem dictam à Pomponio Trib. pl. nocte urbem petijt. Secretum colloquium à tribuno impetrauit: & gladio ſtricto, dimittere eum accuſationem, terrore multo, compulit. Sulpitio dictatore tribunus militum Gallum prouocatorẽ occidit, torquem ei detractum ceruici ſuę induit. Conſul bello Latino filium ſuum, quòd contra imperium pugnaſſet, ſecuri percuſsit. Latinos apud Veſerim fluuium Decij collegæ deuotione ſuperauit. Conſulatũ recuſauit, quòd diceret neq; ſe populi uitia, neq; illum ſeueritatem ſuam poſſe ſufferre.

IN CAPVT XXVIII.

Titus.] Cic. lib. 3. Officiorũ, qui omnẽ huius capitis hiſtoriã proſequitur, filium Luciũ, patrem uerò

uero Aulum Manlium appellat.cap.11.ubi de fortitudine diſputat, cui cõſentit Eutrop. quoq; lib. 2.cap.1.

Ob linguæ tarditatem.] *Vnde domeſticis & Reipub. uſibus inutilis uidebatur. De eius autem relegatione,lege Liuiũ lib.7.Dec.1.Valer. Max. lib.6. cap.9.§ 2. Sabell.lib.3.Ennead.4.rapſod. Volaterran.lib.17.cap.1.Vrban.com.*

Patri diem dictam.] *Partim eam ob cauſam, quòd bellum Hernicum affectans, delectu acerbo iuuentutẽ agitaſſet: partim quòd in dictatura iam ablata,impiè in Pomponium, reliquam iuuentutem,atq; filium proprium egiſſet. Eſt autem facta hæc accuſatio, Seruilio Hala & Lucio Genutio Conſulibus.*

Colloquium impetrauit.] *Quaſi accuſator ob factam ſibi à patre iniuriam, & non ultor eſſe uellet.*

Gladio ſtricto compulit.] *Apud Ciceronem legimus, Manliũ in conſpectu Pomponij(qui tum ſolus & inermis fuiſſe dicitur)iuraſſe,ſe illũ confeſtim interfecturum, niſi iuſiurandum ſibi daret, ſe patrem miſſum eſſe facturum. quo dato, ſtatim dimiſit,& rem ad populum detulit,indicans cur ſibi à cauſa deſiſtere neceſſe eſſet. Tantum tempo poribus illis ualebat, etiam metu extortum iuſiurandum. Eſt autem Manlius præclarum pietatis*

in pa-

in parentes etiã plus æquo ſeueriores exemplum. Vide Sabellicũ lib.3.ca.7.§3.Exemplor.ethnic. Valer.lib.5.cap.4.§3.

Gallum.] Quem Oroſius Metium, Valerius autem Maximus Geminium Metium Tuſculanorum ducem uocat.

Prouocatorem.] Gallorum exercitus cũ iam ſuper ripam Anienis caſtra poſuiſſet, Romaniq; obuiam ueniſſent, Gallus altißima proclamans uoce dicebat: Si quem Roma fortißimum habet militem, & reuera bellicoſum, in harenã mecum certaturus deſcendat, noſtrorũ ut euentus, utra gens bello ſit potior, oſtendat.

Occidit.] Fit enim nonnunquã (ut de Hyllo Herculis filio, & Euchemo Aegeato, doctißimè Suidas ſcriptum reliquit) ut ipſa per ſe res bonorum uirorum conatibus obſiſtat. Fit rurſus interdum, forti ut contingat fortior & melior.

Torquem.] Circulum aureum flexilem, obtortum colli & ſummi pectoris ornamentum. Plinius autem, torquibus aureis auxiliares exteros donatos fuiſſe à Romanis, at ciues non niſi argenteis, refert.

Detraxit.] Vnde Torquati nomen adeptus eſt, teſte Plinio lib.33.cap.1.& Alexand. ab Alexandro lib.1.cap.9. Totam autem de militari fortitudine Manlij hiſtoriã, copioſius leges apud Liuiũ lib.7.

cap.3.§ 5.& lib.1.cap.5.§ 9.& lib.6.ca.3.§ 6. Ethnicor.exemplor.& qui paulo quoq; antè citati ſunt. Notandū quoq; obiter, hoc facto glorioſiſſimam ex Latinis & Campanis uictoriā reportaſſe patrem Manliū:cui urbem ingredienti,cum ſeniores omnes lætitia ouantes occurrerēt,iuniorum neminē obuiam proceſſiſſe,eo quòd filium iuuenem fortiter pugnantē,oblitus paterni amoris, occidiſſet:quod annotat Valerius lib.9.ca 3.§ 5.

Latinos apud Veſerim.] Hac de re lege ea quæ dicta ſunt ſuprà cap.26.Intelligit autem Decium patrem, cuius etiam meminit Valer. Max. lib.6.cap.4.§ 2.

Conſulatum recuſauit.] uocato in concionem populo,duplici ratione cōſulatum renuit. Primò enim oculorum excuſans ualetudinem,imprudentem & gubernatorem & imperatorem eſſe dicebat,qui cū nō alienis oculis ei omnia agenda ſint, poſtularet ſibi aliorū capita. Deinde nec ſe corruptos Romanorū mores ferre, nec Romanos eius imperium perpeti poſſe proclamabat. Qua de re Liuius lib.6 Dec.1.& Valerius Max.de grauiter dictis & factis lib.6.cap.4.§ 3.

Seueritatem ſuam ferre.] Tam ſeuerus enim in omni uita fuiſſe dicitur, ut nimis rigida iuris obſeruatione, ita humanitatis & æquitatis obliuiſceretur, ut uulgato prouerbio Manliana imperia,

imperia, pro rigidiſſima & crudeliſſima, dicta ſint. Vide prouerb. apud Eraſ. Rot. Manliana imperia, & Gell. lib. 9. cap. 13. & lib. 1. cap. 13. Liuium lib. 8. Dec. 1.

DE M. VALERIO CORVINO.
Cap. XXIX.

RElíquias Senonũ Camíllus per ſequebatur. Aduerſum íngentem Gallum prouocatorẽ ſolus Valeríus Tribunus mílitum, omníbus terrítís, proceſsít. Coruus ab ortu ſolís galeę eius ínſedít, & ínter pugnãdum ora, oculosq; Gallí uerberauít. Hoſte deuicto, Valeríus Coruínus díctus. Híc cum íngens multítudo ære alíeno oppreſſa, Capuam occupare tentaſſet, & ducem ſibi Quíntíum, neceſsítate compulſum, fecíſſet, ſublato ære alíeno, ſedítionem compreſsít.

IN CAPVT XXIX.

De Valerio Coruino Liuius lib. 7. Dec. 1. Florus lib. 1. cap. 13. Plin. lib. 7. cap. 48. Valer. Max. lib. 8. cap. 14. § 2. Gell. lib. 9. cap. 11. Oroſ. lib. 3. cap. 6. Eutrop. lib. 3. cap. 1. Sabell. lib. 2. Enn. 3.

Rapſod.

Rapſod.& lib.1.cap.7.§ 6. Exemplor.ethnic. Petrarcha cap.9.Epitomes illuſt. uiror.Alex.ab Alex.lib.1.cap.9.Volater.lib.20.cap.2.Vrban. com.Hunc aũt Valerium, Gellius ex uetuſtiſsimis annalibus Maximũ Valerium Coruinũ uocat,Florus Luciũ: Valerius autem Maximus, Eutropius, Oroſius, & alij pleriq;, Marcum Valeriũ uocãt.

Reliquias Senonũ.] Hoc eſt, eos Gallos qui ex diuerſis iam cladibus ſupererãt. Sunt autem Senones populi Galliæ Belgis finitimi, de quibus Strabo lib.5.à principio, & Plin.lib.4.cap.18. lib.3. cap.15.& Volater.lib.3.ca.3.Geograph.

Camillus.] Furius Camillus, & Magni Camilli filius, ut Petrarcha ait.

Ingentem Gallum.] Gallorum ducem uaſta & ardua proceritate, armisq; auro præfulgentibus ornatum.

Prouocatorẽ.] Huius prouocationẽ acerbitatis, cõtemptus ac ſuperbiæ plenã, ex Gellio pete, qui eã ex uetuſtiſsimis annalib. decerptã recitat.

Tribunus militũ.] ſub Furio Camillo duce. Lucio Furio enim, Appioq; Claudio conſulibus, Tribunum militum factum eſſe conſtat.

Proceſsit ſolus.] impetrata prius à conſule pugnandi uenia, ne contra imperiũ hoſtẽ occidiſſe diceretur. Eſt aũt militaris fortitudinis exemplũ.

Coruus ab ortu ſolis.] Conſtat in colligendis

auguriis ſiniſtram ſemper fuiſſe coruorum ſigni ficationē, & maximè cum glutiunt. Si uerò ab ortu clara uoce occinuerint, præſentē fœlicitatem: contrà uerò ab occaſu ſolis, exitium apportaſſe. Sic corui inuolantes obſtrepenteſq; Alexandro Babyloniam ingreſſuro, & Ciceroni quoq; imminens periculum, extremaſq; ærumnas præmonſtrarunt. A' dextra tamen coruus, & ſiniſtra cornix uel picus, ſpem non ambiguam, & ratum auſpicium fecerunt. De coruorum autem auguriis uide Plinium lib. 10. cap. 12. & 24. & lib. 18. cap. 35. Iulium Obſequentem cap. 25. & 55. Prodigiorum, Alexand. ab Alex. lib. 5. cap. 13. & Ioannem Seresberienſem de Nugis curialium & ueterum philoſophorum ueſtigiis, lib. 1. cap. 13.

Coruus.] *Florus & alij quidam, non coruum, ſed ſatyriam auem galeæ eius inſediſſe ſcribunt: non tamen à Plinio noſtro diſcrepant, cum ſatyria genus ſit corui.*

Ab ortu ſolis.] *Liuius in eo à Plinio noſtro diſſentit, quòd occiſo prouocatore Gallo, orientem ſolis petiſſe, & non inde ueniſſe coruū dicit.*

Capuam.] *Campaniæ urbem, quam Seruius à Tuſcis, qui omnem ferè Italiam ſubiugauerunt, conditam ſcribit, cum hunc Vergilij in lib. 8. uerſum explicat: Et Capys, hinc nomē Cāpanæ ducitur urbi. Sueton. in Dictatore, Capyis conditoris ſepul-*

ſepulchrũ Capuæ fuiſſe indicat, in quo à colonis deductis, tabula reperta fuit, quæ Cæſari mortem denunciarit. Ad quod & Lucanus libro 2. accedit, Mœnia Dardanij, &c. Plin. lib. 3. ca. 5. Capuã ab undecimo campo dictã inquit: quod quomodò intelligendũ ſit, inibi Hermolaus Barbarus annotauit. Strabo aũt lib. 5. quòd duodecim Vrbiũ caput eſſet, dictã putaui. Liu. lib. 3. ab Vrbe cõdita, propius uero eſſe exiſtimat: à cãpeſtri agro appellatam, id quod etiã Euſtathio placet. Verũ cõſtat, præter umbram huius urbis hodie nihil extare.

Quintiũ.] Titum Quintiũ unum ex prædonibus uagis, patriciæ tamẽ gentis hominem fuiſſe, ſcribit Liuius. qui cum in bello fortiter pugnans, grauiter pede uulneratus olim fuiſſet, claudus ruri uitam egit, omnibus belli ſtudijs renuncians.

Neceßitate cõpulſum.] Silentio quippe noctis cum uillam intraſſet, graui ſomno Quintium oppreſſum inuenit, quem cum ad imperiũ uocaſſet, ſi reſiſteret, mortem inſtare acerbißimam dicebat: & ſic inuitum coactum in caſtra protraxit; & in imperatorem uel belli ducem elegit.

DE PONTIO THELESINO. Cap. XXX.

Titus Veturius, & Spurius Poſthumius conſules, bellum aduer

 ſum

ſum Samnites gerẽtes, à Pontio Theleſino duce hoſtium per inſidias ſeducti ſunt. Nam ille ſimulatos tranſfugas miſit, qui Romanis dicerent, Luceriam à Samnitibus obſideri in Apulia, quò duo itinera ducebant, aliud longius & tutius, aliud breuius & periculoſius. Feſtinantibus itaq; cum inſidias ſtatuiſſet, qui locus Furculæ Caudinæ uocatur, Pontius accitum patrem Herenniũ rogauit, quid fieri placeret: ille ait, aut omneis occidendos ut uires frãgerentur: aut omneis dimittendos, ut beneficio obligarentur. Vtroq; improbato cõſilio, omneis ſub iugum miſit ex fœdere, quod à Romanis improbatum eſt. Poſthumius Samnitibus deditus, nec receptus eſt.

IN CAPVT XXX.

Titus.] Alij Caium Veturium legunt. Conſtat tamen ex Liuio & alijs, Titum Veturium eo tempore cum Poſthumio conſulem fuiſſe, licet Valerius Max. lib. 6. cap. 1. § 9. Titum Veturiũ eius Veturij filium fuiſſe dicat; qui in conſulatu ſuo

Samni-

Samnitibus deditus fuit. Vſu tamen compertum eſt, Romanorum *hiſtoricos in prænominibus ſæpenumero diſcrepare.*

Veturium.] *Vecturium uocat Oroſius lib.3. ca.15. qui hanc hiſtoriam quoq; deſcribit. Sed copioſius* Liuius *lib.9.* Dec.1. *à princip.* Flor.*lib.1. cap. 16.* Ariſtides *Mileſius lib.3. rerum* Italica*rum,*Plutarch.in Parall.*ca.6.*Valer.Max.*lib.7. cap.2.§24.*Auguſti.*lib.3.cap.17.*Ciuit.Eutrop. *lib.2.cap.2.*Anton.Tom.*1.tit.4.cap.5.§ 11.*Sa*bell.lib.5.* Ennead.*4.* Rapſod. Petrarch. *cap.12.* Epitomes, *Volater.lib.28.cap.1.Vrban.com.*

Spurius Poſthumius *conſ.*] *Secundum conſulatum intellige. fuerunt enim ante duodecim quoque annos ſimul conſules, cuius conſulatus meminit* Cicero *in* Catone Maiore, *& lib. 3.* Officiorum.

Samnites.] Qui *medij ſunt inter* Picenũ,*Campaniam & Apuliam,de quibus ſuprà ſuis locis dictum eſt.*

Bellum gerentes.] *Geſtum eſt hoc bellũ,130. ab* Vrbe *miliario.*

Pontio Thelefino.] *De* Caio Pontio Theleſino *lege præterea* Volaterranum *lib.28.cap.1. & in* Poſthumio.

Simulatos transfugas.] *Miſerat* Pontius *decẽ milites indutos habitu paſtorali, qui in diuerſis*

locis paſcerent pecora iuxta uiam,per quam erat Romanorum *exercitus tranſiturus*, *ut* Romanis *iam uenientibus,& ubi Samnitum eſſet exercitus interrogantibus,unanimiter reſponderent,ad* Lu*ceriam obſidendam locum mutaſſe.*

Luceriam.] *Apuliæ urbem, & olim Auſonum coloniam,de qua Strab.lib.6.&* Plinius *lib. 3.cap.11.*

Longius *ac tutius.*] *per oram ſcilicet ſuperi maris patẽs.*Vide Anton.Tom.1.tit.4.ca.5.§ 11.

Breuius *& periculoſius.*] *per* Furculas *ſcilicet* Caudinas,*qua uia feſtinabant,ut maturius* Lu*cerinis,fidelibus ſocijs opem ferrent.*

Furculæ Caudinæ.] *Duo autem fuerunt ſaltus alti, anguſti & ſyluoſi, montibus perpetuis inter ſe iuncti:in medio cãpus herbidus, aquoſusq;, per quem medium iter erat, non tam arduum quàm periculoſum.* Harum *furcularum meminit* Volater.*lib.5.cap.6.*Geograph. *Sunt autem Caudinæ* Furcæ *appellatæ,quòd non longè ſint ab oppido* Samnij,*quod Caudis dicitur.*

Patrem Herennium.] Caium Pontium Herennium,*qui grauior iam annis,non militaribus ſolũ, ſed ciuilibus quoq; abſceſſerat muneribus.*

Accitũ.] *Diſſentit hoc loco paululũ* Plinius *à* Liuio,*qui ſcribit* Herenniũ *ſenẽ primũ à filij nuncio literas accepiſſe,quibus conſilium petierit,patremq;*

tremq; cenſuiſſe omnes indè quamprimùm inuio latos dimittendos: quæ ubi ſpreta ſententia eſſet, eodem uenienti nũcio dixiſſe, omnes ſimul interfi ciendos eſſe. Quæ conſilia cũ inter ſe diuerſa, ac ueluti ex oraculo reſponſa eſſent, tum demum patrem ſenio confectum acciuiſſe plauſtro.

Omnes.] Primo autem Conſules, poſtea alios magiſtratus, demum militum multitudinem. Nudauit autem omnes non tam armis quàm ueſtimentis: & ita quidem, ut uerecunda uix tegere poſſent.

Sub iugum miſit.] ut perpetuam ignominiæ notam imprimeret. Romanos enim ſæpe uinci, & occidi, nunquam autem capi, aut ad deditionem cogi potuiſſe, conſtabat. Sed Papyrius paulo pòſt, iiſdem Samnitibus maiori ignominia (ut par pari referret) iugum repoſuit, ut eſt apud Oroſium & Eutropium, ubi ſuprà. Rationem autem mittẽdi ſub iugum, indicauimus quoq; alibi ſuprà.

Icto fœdere.] Fœdus hunc in modum ictum erat, ut Romani pro pace agros Samnitũ, qui iam occupati erant, reſtituerent, & coloni quos illuc miſerant Romani abducerentur, & uterq; deinde populus tam Romanus quàm Samniticus, ſuis legibus uiuere permitteretur.

A Romanis improbatũ eſt.] Cũ abſq; populi

iuſſu & ſuffragio, ſine ſacerdotibus, qui fœderibus præerant, nec certa ſolennitate cæremoniarum fœdus contractum eſſet. Fœciales *enim fœdera pactionesq́;, quæ cum ſocijs inire decet, ſancire, aut cõcipere, haud aliter poterant, quàm ſi* Conſulis, *aut* Prætoris *authoritate intercedente,* Senatuſconſulto *iuſſuq́; populi permiſſum foret.* Qua *de re multa* Alexander *ab* Alexan. *lib. 5. cap. 3.*

Improbatum.] Et *meritò quidem. nam ſi fidem huius fœderis ſeruaſſent,* Romani *nunc, (ut uerißimè* Eutropius *memoriæ tradidit) aut omnino non eſſent, aut ad minimum Samnitibus dominantibus ſeruirent.*

Poſthumius.] *qui in fœdere icto Samnitibus conſenſerat, remiſſus eſt tanquam ſponſor.*

Nec *receptus eſt.*] *ſcilicet à Samnitibus, qui renunciabant, Spuriũ quidem* Poſthumium *egiſſe quod debuit, ſed* Romanũ *populum non propter hoc à ſponſione abſolutũ: cum non tantum ſponſorem, ſed etiam totum exercitum* Romanum *captum, remittere deberent. Geſta autem ſunt hæc omnia, anno ab* Vrbe *condita, 426. iuxta* Oroſium, Glareanum *uerò noſtrum, Anno 433.*

DE L. PAPYRIO CVRSORE.

Cap. XXXI.

LVcius Papyrius, à uelocitate Curſor, cum cōſulem ſe aduerſis omnibus, aduerſum Sānites progreſſum eſſe ſenſiſſet, ad auſpicia repetenda Romam regreſſus, edixit Fabio Rutiliano, quē exercitui præponebat, ne manum cum hoſte conſereret. Sed ille opportunitate ductus, pugnauit. Reuerſus, eū ſecuri ferire uoluit. ille in urbem confugit, nec ſupplicem tribuni tuebantur. Deinde pater lachrymis, populus precibus ueniam impetrarunt. Papyrius de Sānitibus triūphauit.† Idem Præneſte cū prætorē grauiſsimè increpuiſſet, Expedi, inquit, lictor ſecures. Et cum eum metu mortis attonitum uidiſſet, incommodam ambulantibus radicem excidi iuſsit. *al. item*

IN CAPVT XXXI.

A uelocitate.] pedum pernicitate, qua uictor omnium ſuæ ætatis æqualium fuit, annotante Alexand. ab Alexand. lib. 1. cap. 9. ex Liuij lib. 9.

*Dec.*1. *qui ſcribit* Papyrium *à quibuſdam* Mugillanum *quoq; cognominatũ eſſe.* Verùm *triceſimi primi capitis hiſtorias pete ex* Liu.*lib.* 8. Dec.1. Flor.*lib.*1.*cap.*16. Valer. Max.*lib.*2.*cap.*2. § 8. Oroſ.*lib.*3.*cap.*15. Eutrop. *lib.*2.*cap.*2. Front. *lib.*4.*cap.*1. § 40. Anton.Tom.1.*tit.*4.*cap.*5. § 11. Petrar.*cap.*12. Epitomes, Sabell.*lib.*5. Ennead.4. Rapſod. & *lib.*9.*cap.*2. § 5. Ethnic.exemplor. Volater.*lib.*28.*cap.*1. Vrban.com.

Aduerſis omnibus.] A pullarijs *enim auguribus, uana coniectantibus, congredi cum hoſtibus prohibitus eſt.*

Ad auſpicia repetenda.] *Tanta enim apud* Romanos *auguria & auſpicia in autoritate fuerunt, ut nihil eorum quæ ad publica uel priuata negotia pertinerẽt, inauſpicatò perfecerint. Cuius rei teſtis eſt de* Diuinatione Cicero, Ioannes *Sareſberienſis lib.*1.*cap.*12. & 13. *de ueſtigijs philoſ.* Alexand. *ab* Alex.*lib.* 2. *cap.* 26. *in fine, & lib.*5. *cap.*53. Cornelius *Agrippa lib.*1. *de* Occulta *philoſoph.cap.* 53. Michael *Scotus tract.*3. *phyſion.*

Edixit.] *mandauit: eſt aũt propriè magiſtratuum, utpote Conſulũ, Prætorũ,* Aedilium, &c. *quorum eſt imperare ſuis.* Edicta *aũt cum annua olim eſſent, poſtea facta ſunt perpetua, ut ſcribit* Budæus *in* Annotationibus *in* Pandectas.

Exercitui præponebat.] *magiſt.equitũ fecerat.*

Oppor-

Opportunitate ductus.] *Opportunitas tēporis eſt,quam & occaſionē licet appellare, niſi quòd in tempore occaſio, in re ipſa uidetur opportunitas dici. Eſt ſiquidem occaſio,ut* Cicero *de* Inuen*tione ait, tempus in ſe alicuius rei idoneam faciendi aut non faciendi dexteritatem habens.* H*æc autem opportunitas ſemel arrepta non temerè, & præſertim ducibus dimittenda eſt: cuius rei manifeſtiſsimum ſemper exemplum* Hannibal Pæno*rum dux inuictiſsimus præbuit,qui ubiq; attētus, ne quàm minimas occaſiones ſibi oblatas, fruſtra labi paſſus eſt.* De *cuius ea in re ſolertia, conſule* Pontanum *lib.4. de* Prudentia,*cap.7.*

Pugnauit.] Ad Imbriniū*(ita enim locum uocat* Liuius*)cæſis pluſquā uiginti* (Eutrop.*teſte*)Sam*nitum millibus: & ea quidem fortuna,ut nihil relictum ſit, quo ſi affuiſſet dictator, res melius agi potuiſſet.* Valer.Maximus *lib.3.cap.2.§ 9.*

Securi ferire uoluit.] Vt *inobediētiæ pœnas dignas daret, quod iniuſſu ducis uel dictatoris cum hoſtibus manum conſeruiſſet, quòd militari lege apud* Romanos *maximè prohibitum erat.* Q*ua de re* Alexand.*ab* Alex *lib.1.cap.20.*

Nec *ſupplicē tribuni tuebantur.*]Eo *quòd legem militarem uiolaſſet, cuius tamen cuſtos eſſe ipſe debuiſſet.* Hic *igitur notandum eſt, nondum leges aranearum telis fuiſſe ſimiles, ut* Solon *dicere*

à Præneſte Vlyßis nepote & Latini regis filio appellatam putauit. Strabo lib. 5. olim Polyſtephanum, id eſt multarum coronarum: Plinius lib. 3. cap. 5. Stephanam uocatam olim dicit, ob lentiſci copiam. Cõſtat tamen, hanc urbem munitiſſimam, & Fortunæ templo illuſtrißimam olim fuiſſe: & inſequentibus temporibus, primùm à Bonifacio octauo, deinde ab Eugenio quarto dirutam eſſe, teſte Volater. lib. 6 cap. 1. Geograph.

Prætorem.) Præneſtinorum, qui nullibi ſuo nomine appellatur. Omnes autem uulgo magiſtratus, quibus parêret exercitus, Prætores uocabant. Et hinc Liuius à præeſſendo, Varro uerò à præeundo dictos putat. Verùm de Prætorum apud Romanos electione, officio, dignitate & autoritate, uide Liuium lib. 6. Dec. 1. Blondum lib. 2. de Rom. triumphant. Feneſtellam cap. 19. Pompon. Læt. cap. 24. de Rom. magiſtrat. Pomponium Iuriſconſultum ff. de Origine iuris, L. Neceſſarium. Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

Increpuiſſet.) Eo quòd cunctantius & ſegnius per timorem, ſuos in primam aciẽ ex ſubſidijs eduxiſſet. Vide Liuium lib. 9. Dec. 1. & Sabell. lib. 5. Ennead. 4. in fine.

Expedi lictor ſecures.] Lictorum enim munus & officium erat, ex iuſſu magiſtratuum delinquentes uincire, nudatos uirgis cædere: et ſi cri-

men expoſceret, ſecuri percutere. Vide *Gellium lib.12.cap.3.* Alexand.*ab* Alex.*lib. 1. cap.27.*

Metu mortis attonitum.] *Clementiæ exemplum.* Optādum *enim eſt (ut* Cicero *lib.* Officio*rum 1.ait)ūt hi qui præſunt* Reipub. *legum ſimiles ſint, quæ ad puniendum non iracundia, ſed æquitate ducuntur.*

Radicem excidi iuſſit.] *Huius radicis meminit* Plin. *de transferendis ſeminarijs lib.17. cap.11.*

DE Q. FABIO RVTILIANO. *Cap. XXXII.*

QVintus Fabius Rutilianus, primus ex ea familia ob uirtutem Maximus, magiſter equitum à Papyrio Curſore ſecuri penè percuſſus, primùm de Apulis & Lucerinis, iterum de Samnitibus, tertiò de Gallis, Vmbris, Marſis, atque Tuſcis triumphauit. Cenſor libertinos tribus amouit. Iterū cenſor fieri noluit, dicens non eſſe ex uſu Reipub. eoſdē cenſores ſæpius fieri. Hic primus inſtituit, uti equites Rom. idib. Quintilibus ab æde Honoris equis inſidentes in Capitolium trāſirent. Mor-

Mortuo huic tantũ ęris populi liberalitate congeſtũ, ut inde filius uiſcerationem & epulas publicè daret.

IN CAPVT XXXII.

Rutilianus.] *Plutarchus in uita Gn. Pompeij Rullum, in Fabio uerò Maximo Rylaum, Volaterranus autem lib. 16. Rullianum uocat.*

Ob uirtutem Maximus.] *Eo quòd omnẽ forenſem factionem poſtea excretam Cenſor coegiſſet, rem fecit populo adeò gratam, ut ex hoc Maximi nomen aſſequutus ſit: quem honorem prætereà nulli, niſi Valerio, qui patres: à plebe diſsidentes, reconciliauit, tribuerunt. Qua de re Liuius lib. 10. Dec. 1. in fine. Plutar. in Fabio Maximo & Pompeio Volat. lib. 16. cap. 1. Vrban. com. Meruit autem Maximi cognomen, Anno 2. Olympiad. 109. ab Vrbe uerò condita 450.*

Ex ea familia.] *Fabiorum intellige, quæ ab Hercule (quem olim apud Tyberim cum nympha congreſſum eſſe, & Fabium uirum optimum progeneraſſe ferunt) originem duxit.*

Magiſter equitũ.] *in eo ſcilicet bello quod Romani aduerſus Samnites capitales hoſtes ſuſceperant. Qua de re præcedenti dictum eſt capite.*

De Apulis.] *Italiæ populis, mari Adriatico conterminis, inter Dauniam & Calabriam. Eſt*

autem

autem ea regio Iapygia, ab Iapyge Dædali filio, qui eam regionẽ tenuit uſque ad Dauniã. & dein de quoq; Daunia à Diomedis ſocero, cuius in hoc tractu multa ſunt ædificia, dicta. Vide Strabon. *lib.6.Plin.lib.3.cap.11.Melam lib.2.cap.4. Solin.cap.8. Volater. lib. 6. cap. 8.* Verùm Petrus Ioannes Oliuarius, *uir in Geographia incomparabilis, hodie Lampullam uocari, in ſcholijs ſuis in Melam ait.* De bello *uerò* Romanorum *cum Apulis, Liuius lib.9.Dec.1.& lib.10.Dec.1.*

Lucerinis.] *Alij legunt* Nucerinis, *ſed utraq; lectio bona eſt. eos enim quos Liu. lib.9. Dec.1. (hoc bellum deſcribens) Lucerinos uocat,* Ptolemæus Nucerinos *appellat.* De quibus *Strabo lib. 5.Plinius lib.3. cap.4.* Volaterran. *lib.6. cap.2.*

De Samnitibus.] *De hoc bello lege quoq; Oroſ.lib.3.cap.22.* Eutrop. *lib. 2.cap.2.*Front. *lib. 2. cap. 4. §2. & Liuium loco paulo antè citato.*

De Gallis.] De *quibus ſuprà ſuo quoque loco diximus: quos quomodo uicerit, oſtendit* Front. *lib.1.cap 8.§ 2.Stratagematũ,&* Liuius *lib.9.*

Marſis.]*Italiæ populis inter* Pelignos *& Samnites, qui duxerunt originem à* Marſo Vlyßis *&* Cyrces *filio: aut à* Myrſia, *qui uicto* Apolline *huc conceßit, teſte* Syllio Italico. *De his Strabo lib. 12.Plin.lib.25.cap.2.& lib.28, cap.23.* Volater. *lib.6.cap.4.* Geograph.

Thuſcis.

Thuſcis.] *De quibus ſuprà in Publio Decio, cap. 27. diximus.*

Triumphauit.) *in eo triumpho militari carmine Decij conſulis mors celebrata, militibus octogeni bini æris dati ex præda, ſagaq́; & tunicæ, munera ea tempeſtate rara.* Triumphum deſcribit *Liuius lib. 10. cap. 1. Blond. lib. 10. Rom. triumphantis, Sabell. lib. 7. Ennead. 4. rapſod.*

Cenſor.) *cũ P. Decio Decij filio, de quo cap. 27.*

Libertinos tribus amouit.) *Appius Claudius Senatum primus libertinorũ filijs lectis inquinauerat, cuius rei meminit Plinius infrà cap. 34. & poſteaquam eam lectionẽ nemo ratam habuiſſet, mota eam ob rem populi ſeditione, Fabius noſter Cenſor factus, concordiæ ſtudens, libertinos remouit, & ne in humilimorum manu Comitia eſſent, omnem forenſem turbam excretam in quatuor tribus coniecit.* Qua de re multa *Liuius lib. 9. Dec. 1. in fine, Plut. in Fabio Maximo, Sabell. lib. 9. Ennead. 4. Alexãd. ab Alex. lib. 1. cap. 17.*

Iterum cenſor fieri uoluit.) *Eandem hiſtoriam habes apud Valerium lib. 4. cap. 1. De Marco Rutilio Cenſorino legimus, qui iterum Cenſor creatus, ad concionem populum uocatum, quàm potuit grauiſſima oratione corripuit, quòd eam poteſtatem bis ſibi detuliſſet, cuius maiores, quia nimis magna uideretur, tempus coartandum iu-*

dicaſſent. Inſignia autem ſunt animi moderationis exempla.

Eoſdem Cenſores ſæpe fieri.] *Qui olim cenſuram geßiſſent, quamuis laudabiliter, iterũ Cenſores creari, aut ad munus Cenſoriũ admitti nullo modo poterant, idq́; exemplo* C. *Getæ, qui à* L. *Metello & Cn. Domitio Cenſoribus, Senatu motus, & ignominia notatus, haud longo pòſt interuallo, oblita memoria dedecoris, ad Cenſuram euectus eſt.* Vide Alex. *ab* Alex. *lib. 3. cap. 13. in fine.* De *Cenſorum autem origine, officio, dignitate & poteſtate, copioſè* Liuius *lib.* 4. Dec. 1. Cicero *lib. 3. de legibus, & in* L. *Piſonẽ,* Gel. *lib. 7. cap. 22.* Blond. *lib. 3.* Rom. *triumph.* Plut. *in* P. Aemilio, *Aſconius* Pedian. *in 1. in* Verrem, Feneſtell. *cap. 17.* Pomp. *Læt. cap. 21. de* Rom. Magiſtrat. & Pomp. *iuriſconſul. tit. 2. primi ff. &c.*

Equites Romani.] *Equites* Romani *erant, qui à Cenſoribus quadringentis milibus ſeſtertiũ cenſebantur, de quorum ordine, poteſtate, atq; officio,* Alexand. *ab* Alexand. *lib. 2. cap. 29.*

Idibus.] *inter feſtos celebratosq; dies, quos in honore* Deorum *uetus religio ſanxit, idus præcipuè ſolennes ſemper fuiſſe hiſtoriæ teſtantur, &* Alexand. *ab* Alexand. *lib. 3. cap. 18.*

Quintilibus.] *Iulij, qui menſis* Athenienſibus *quoq; feſtus olim fuit, qui* Nonis *Iulij* Oſchophoria

phoria celebrabant, in quibus oleæ ramum, pane ſici, cotyla mellis & fructuum primitijs onuſtum per ingenuos pueros foribus ciuitatis appendebant. Cuius rei meminit Cælius lib. 7. cap. 16.

Ab æde Honoris.] Fuit autem Honoris templum extra portam Collinam, non longè à uia Appia, de quo Plinius lib. 35. cap. 10. & lib. 2. cap. 7. Marlianus lib. 4. cap. 24. & lib. 7. cap. 14. & cap. 17.

Equis inſidentes tranſirent.] A' Fabio omnium primo inſtitutum legimus, ut idibus Iulij turmæ feſta fronde et olea ornatæ in campo Martio inſtructæ, tanquam qui congredi acie parant, trabeati magnis cæremonijs celebrarent, & ſolenni pompa à templo Matris deûm extra urbem ad forum uſq; procederent, & inde demum trabeati Equites ab æde Honoris ad Capitolium irent. Quam tranſuectionis morem diu intermiſſum, Octauius poſtea reuocauit. Alexander ab Alexandro cap. 18. lib. 3. Meminit Liuius in fine lib. 9. Dec. 1.

Tantum æris populi.] Non quidem ut inopiæ ſubuenirēt, ſed ueluti erga populi parentē ſepultura amorem oſtenderent, & congruentem uitæ honorem, digna quadam liberalitate, debitoq; beneficio exhiberent.

Filius eius.] Fabius, qui quoniam ſordidæ intemperantiæ foret, & profuſa largitione patri-

 moni-

monium concoxiſſet, Gurges poſtea cognominatus eſt. qua de re Macrobius, Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 9. meminit, Plin. lib. 7. cap. 41.

Viſcerationem.) Viſceratio erat crudæ carnis diſtributio, quæ fieri ſolebat uel in ſolenni feſtiuitate, uel in funeribus magnatum & potentum, in quibus interdum carnes ſiue crudæ ſiue coctæ, quandoque etiam panis uinumq́; domum perferentibus præbebatur. Vide ea de re Blondum lib. 2. Romæ triumph. Meminit obiter Cicero lib. 2. Officiorum, titulo de duplici liberalitatis genere, Alexand. quoque ab Alexand lib. 5. cap. 7. & lib. 3. cap. 7. ex Liuij lib. 3. Dec. 4. & Plinij lib. 3. cap. 5.

Et epulas publicè daret.) id eſt publicum conuiuium in funere patris exhiberet. dici enim uix poteſt, quàm lauto conuiuio poſt procerum funera & uiſcerationes Romani funus comitantes exceperint. Vnde apud Liuium lib. 40. & 41. & Blondum lib. 2. legimus, Publij Licinij cauſa uiſceratione data, gladiatores 120. pugnaſſe ludos funebres per triduum factos, & poſt ludos demùm epulum datum, quo cum toto foro ſtratà triclinia eſſent, tempeſtatem cum multis procellis coortam coegiſſe, ut in foro tabernacula conſtituerent.

DB

DE MARCO CVRIO DENTATO.
Cap. XXXIII.

MArcus Curius Dentatus primò de Samnitibus triumphauit, quos uſq; ad mare ſuperum perpacauit. Regreſſus, in concione ait: Tantũ agri cœpi, ut ſolitudo futura fuerit, niſi tantum hominum cœpiſſem: tantum porrò hominum cœpi, ut fame perituri fuerint, niſi tantũ agri cœpiſſem. Iterũ de Sabinis triumphauit. Tertiò de Lucanis ouans urbem introiuit. Pyrrhum regem Epeirotarũ Italia† expulit. Septena dena agri iugera uiritim populo diuiſit. Sibi deinde totidẽ conſtituit, dicens: neminẽ eſſe debere, cui non tantum tum ſufficeret. Legatis Samnitũ aurum offerẽtibus, cum ipſe in foco rapas torreret, Malo (inquit) hæc in fictilibus meis eſſe, & aurũ habẽtibus imperare. Cum interuerſæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum, quo uti ad ſacrificia conſueuerat, in medium

† al. pepulit

protulit: iurauit'que ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam conuertiſſe. Aquã deinde Anienem manibus hoſtiũ in urbem induxit. Tribunus pleb. Patres auctores fieri coegit comitijs, quibus plebeius magiſtratus creabatur. ob hæc merita domus ei apud Tiphatam, & agri iugera quingenta publicè data.

IN CAPVT XXXIII.

Marcus.] *Plinius lib. 18. cap. 3. lib. 19. cap. 5. & lib. 16. cap. 39. & alijs quoque in locis, Manium Curium nominat: ſed Plutarchus & Valer. Maximus Marcum quoque appellant.*

Dentatus.] *Dentatos, quòd ſolido oſſe uice dentium armati eſſent, dictos putant. qualis Pruſiæ, Bithiniæ regis filius fuiſſe fertur. Alij uerò, quod primũ eius familiæ autorẽ cũ dentibus natũ memoriæ proditum ſit, apud Plin. lib. 7. cap. 16. Solinum cap. 4. Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 9.*

Samnitibus.] *Qui perpetuum ferè cum Romanis bellum geſſerunt, contra quos Dentatus miſſus eſt anno, ſecundum Antoninum, ab Vrbe condita 412. qui ita eorũ urbes diruit, ut hodie Samnium in ipſo Samnio requiratur, nec inueniri facile*

facile poßit. Eutropius libro 2. cap. 3.

Mare ſuperum.] *Hadriaticum, uel Venetum, Superum autem mare dicitur reſpectu Tyrrheni, quod à Græcis inferũ appellatur. Vide Plinium lib. 3. cap. 16. & 26. & lib. 4. cap. 11.*

Iterum de Sabinis.) Italiæ populis, qui immemores factæ ſub Tito Tatio affinitatis, quodam contagio belli ſe Latinis coniunxerunt. Sed huius belli, tanquam parui momenti, pauci mentionem fecerunt. Tu lege ea quæ de eo Florus lib. 1. cap. 15. Oroſius lib. 3. cap. 20. & Eutropius loco ſuprà citato ſcribunt.

Lucanis.) Italiæ populis inter Calabras & Apulos ſitis, qui à Samnitibus genus duxerunt. ſuperatis enim bello Poſidoniatis, horum urbes inhabitare cœperunt: deinde quum alio tempore populari ſtatu regerentur, ingruentibus bellis regem & magiſtratus ipſi delegerunt. ſed nunc gens tota Romana eſt. Vide Strab. lib. 6. à principio, Plinium lib. 3. cap. 5. Melam lib. 2. cap. 4. Volater. lib. 6. cap. 7. Geographiæ.

Ouãs.) Romani duces enim, qui in hoſtes uictricia tulere arma, ſi minus ea quæ geſſerant, triumpho digna forẽt ut tantũ ferrẽt honoris, perſæpe cũ domũ redirẽt, minoribus triũphis et ouatione honeſtati ſunt, quã Græci ὀυὰν nuncupant. Quibus autem de cauſis ducibus ouare conceſſum ſit,

quæ ouationis cæremoniæ, quæ pompa, quis apparatus, uide apud Gellium lib 5. cap.6. Plutarchum in Marcello, Blondum lib. 10. Romæ triumphantis, Sabellicum lib. 8. Ennead. 2. ubi de Poſthumio Conſule, Alexandrum ab Alexand. omnium copioſiſſimè, lib. 6. cap. 17.

Vrbem introiuit.] *Apud Romanos enim, ut hi quibus ouandi ius datum erat, ſine exercitu, aut legionibus urbem pedibus introirent primò: lapſis autem temporibus, ut equo quoque ueherentur, morem præualuiſſe conſtat.*

Pyrrhum.] *Qui Tarentinis Romanorum hoſtibus auxilio uenerat, & cum quo perſæpe non tantum armis, ſed domi quoq; cõſilijs dimicatum eſt. Sed de eo bello, cuius hoc loco Plin. meminit, lege Flor. lib. 12. Abbreuiationũ, Plut. in uita Pyrrhi, Auguſt. lib. 3. cap. 17. Ciuit. Oroſ. lib. 4. cap. 2. Eut. lib. 2. cap. 3. Fron. lib. 1. cap. 2. Stratagem.*

Epirotarum.] *Epirum aliàs Moloſſiam, uel Chaoniam uocarunt. Finitur autem ab occaſu Ionio in Adriaticum flexo, à ſeptentrione Pindi iugis, ab ortu uerò Acarnania, totam oram meridianam Ionio ambiente. Lege Strabon. lib. 8. Plin. lib. 4. cap. 9. lib. 3. cap. 23. & lib. 4. cap. 1. Pompon. Mel. lib. 2. cap. 3. Volat. lib. 8. Geograph.*

Septena.] *Alij ſeptẽ dena, alij quaterna dena legunt. Verũ apud Plin. lib. 8. cap. 3. & Antoninũ*

Tom.

tom. 1. tit. 4. cap. 5. § 11. ſeptem tantum, & non ſeptena: Valerium uerò lib. 4. cap. 3. § 7. qui eandem hiſtoriam deſcribit, ſeptena agri iugera à Senatu populo decreta eſſe legimus.

Sibi totidem conſtituit.] *cum à Senatu Romano quinquaginta oblata eſſent.*

Dicens neminem eſſe.] *Romanæ abſtinentiæ exemplum Curius, qui cum Romano nomine planè indignum cenſuit, qui plus appeteret, quàm quod ad uictum frugalem ſatis eſſet. Vide Plutarch. in Romanorum Apoph. & Eraſm. quoq; Rot. lib. 5. Apophthegmatum.*

Aurum offerentibus.] *Synceritatis & incorrupti pectoris exemplum Dentatus: qui cum bello inuictus eſſet, muneribus uinci non turpe modò, ſed Reipub. etiam pernicioſißimum putabat. Cuius facti meminit quoq; Florus lib. 1. cap. 18. Plin. lib. 33. ca. 12. lib. 19. cap. 5. & lib. 18. ca. 3. Auguſtin. lib. 5. cap. 18. Ciuit. Sabell. lib. 8. Ennead. 4. & lib. 1. cap. 5. § 6. & lib. 2. cap. 1. § 3. Exemplor. ethnicor. Platina libro 2. de Optimo ciue, & alij.*

Malo in fictilibus meis eſſe.] *Verißimum igitur eſt quòd ad Vrſinum Platina de uera nobilitate libro, ſcriptum reliquit: Romanorum ſcilicet Rempub. omnium florentißimã fuiſſe, cum ciues paupertate gloriarentur. Sed poſteaquam luxus*

& pecuniæ ſtudium increbuit, tum demum è ueſtigio totum ferè imperium ita corruiſſe, ut hodie ad nihilum penè redactum ſit.

Aurũ habentibus imperare.] *Alij dixiſſe ſcribunt, Non egere ſe auro quàm diu cupiditatibus poſſet ſuis imperare. Pulchrum quidem eſt uincere reges, oppugnare caſtra & urbes: multo tamen pulchrius, proprijs affectibus moderari: omniumq́; admirabilius, quum is qui multos uicerit, ſeipſum demum uincat. Hæc enim eſt, ut Plato de Legibus primo ait, omnium uictoriarum tum prima, tum optima.*

Habentibus imperare.] *Similem planè hiſtoriam de Fabricio, qui Samnitum magnifica quoq; dona recuſauit, leges apud Gelliũ lib. 1. ca. 14. ex Iulij Higinij de uita rebusq́; illuſtriũ uirorũ libro, Valer. Max. lib. 4. cap. 3. § 8. Sabell. lib. 1. cap. 5. § 7. & lib. 2. cap. 1. § 5. Exemplor.*

Cadum ligneum quo uti ad ſacrificia conſueuerat.] *Cadum alij ſcyphum uocabant. Erat autem uas lato ore, & fundo anguſto, ne ſtare poſſet. aquã enim, quam omnibus ſacris adhibebant, ſuper terrã poſuiſſe, piaculum & triſte omen erat. Quã conſuetudinem è Scythis deriuatam eſſe, ex Alex. ab Alexand. lib. 4. cap. 17. conſtat.*

Iurauitq́;.] *Apud Romanos uetus inoleuit mos, ut iuraturi per Iouem, modò ad Deorũ aras ſacrificio*

ficio perfecto, ignē, aram, atq; exta tangerent, modo ſuper cæſis hoſtijs iurarent, nonnunquam lapidem ſilicē tenētes, deos hominesq; cōteſtarentur, ut ſi illos ſcientes fallerent, ita ſe Iupiter feriret; quemadmodū ipſi agnum percuterēt. Præ cæteris autē, ex omni memoria ſanctiſsimū iuſiurandum apud eoſdem uiſum eſt, ut iurans terrā tenens, cœlum, Deosq; conteſtans, conceptis uerbis ſe & caput ſuum, item ſtirpem ac familiam, bona & fortunas, quibuſdam additis precationibus, deuoueret. Alexan. *ab* Alexand. *lib.5.cap.10.*

Præda hoſtili.] *Quæ ex Sabinis, & præſertim* Pyrrhi *cruentiſsima cladi, ingens fuiſſe dicitur. intelligit autem prædæ uocabulo, hoc loco* Plinius, *corpora ipſa rerum quæ capta ſunt, ut ex libris rerum uerborumq; ueterum interpretatur* Gellius *lib.13.cap.23.*

In domum ſuam conuertiſſe.] *Eam enim pecuniam quā hoſtibus duces uel imperatores detraxerant,* Romæ *in ærariū referendā curabāt. & ideo etiam cū imperatoribus Quæſtores mittebantur, ut prædam & manubias in publicas rationes referendas præciperent. Meminit eius rei* Alex. *ab* Alex. *lib.2.ca.2.* Blond. *lib.2.* Romæ *inſtauratæ.*

Anienem.] *Qui ex quadraginta amnibus qui* Tyberi *miſcentur, poſt* Naren *omnium maximus eſt, & comitatus præter uicum* Varronis *præcipiti*

cipiti caſu Tybur uſq; progreſſus, in cataractam deijcitur, ſedatoq; mox alueo, Tyberi haud procul Fidenis, uel ut alij ſcribunt, tertio ab urbe lapide infunditur. De quo Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. & cap. 12. Solinnus cap. 8. Mela libro 2. cap. 4. Volater. lib. 6. cap. 1. Dictus eſt autem ab Anio Hetruſcorum rege, qui amoris impatiēs, in hunc ſe fluuium præcipitem dedit. qua de re Syllius Italicus lib. 12. Cadit in Tyberim, &c.

Anienem in urbem introduxit.] Alij Appium Claudium Anienem urbem induxiſſe, atq; ab eodem Claudiam aquam appellatam ſcribunt. Vide ea de re quæ annotauit Marlianus lib. 4. cap. 21. 22. &c. & lib. 7. cap. 16. Topographiæ.

Patres auctores fieri coëgit.] Prius enim Senatores Romani, in plebeio magiſtratu creando nō ſua ſuffragia interponebant. Vide Alexandrum ab Alexand. lib. 4. cap. 3.

Comitijs.] Curiatis intellige. In Curiatis enim Comitijs omnis poteſtas creandi magiſtratus penes populum, in Centuriatis uerò penes diuites erat. qua de re multa Alexand. ab Alexandro lib. 4. cap. 3. Meminit Gell. lib. 5. cap. 19. & Budæus in Pandectas.

Plebeius magiſtratus.] Curiata Comitia per Lictorem calari ſolebant, in quibus non de magiſtratibus conferendis, ſed de exercitu, de legibus, de le-

de legatis, deq; ducibus deligendis & legionibus inter Conſulem partiendis, de prouincijs, de genere belli, deq; his quæ ad rem militarem pertinent, decernebatur, qua de re apud eundem eodem loco leges.

Ob hæc merita.] *Gratitudinis exemplum.*

Typhatam.] *Typhatam inter Latij oppida numerat Plinius lib. 3. cap. 5. Feſtus ait locum eſſe iuxta Capuam, cuius meminit Liuius lib. 7. Dec. 1. et Volater. lib. 6. ca. 7. Geographiæ circa finẽ.*

DE APPIO CLAVDIO CAECO. *Cap.* XXXIIII.

APpius Claudius Cæcus in Cenſura libertinos quoq; in Senatum legit, epulandi, decantãdiq; ius tibicinibus in publico ademit. Duæ familiæ ad Herculis ſacra ſunt deſtinatę, ſcilicet Potitiorũ & Pinariorũ. Potitios Herculis ſacerdotes precio corrupit, ut ſacra † Herculea ſeruos *al. Herculaena.* publicos edocerent, unde cæcatus eſt. Gens Potitiorũ fundit ùs perijt. Ne conſulatus cum plebeis communicaretur, acerrimè reſtitit. ne Fabius ſolus ad bellum mitteretur, contradixit.

amoti ſunt. qua de re conſule Liuiū lib. 9. decad. 1. Plutarch. in Fabio Max. Sabell. li. 9. Ennead. 4. in fine, Volater. lib. 16. cap. 1. à princip. meminit quoq; Plinius ſuprà cap. 32.

Epulandi.] *Epuliū olim exhibebatur ciuibus, in dedicationibus templorum, in triumpho, in ſpectaculis & funere: qua de re copioſiſſimè* Blond. *lib. 2.* Rom. triumph. *Adde prætcrea ea quæ de ſeptemuiris epulonum ſcribit* Cic. *lib. 3.* de Oratore, Auguſtin. *lib. 3.* de Ciuitate, Feneſtell. *de ſacerdotijs* Rom. *cap. 14.* Pomp. Læt. *cap. 15.* Alex. *ab* Alex. *lib. 6. cap. 7.*

Decantādi ius tibicinibus ademit.] *Vnde tibicines ira cōmoti* Tybur *uno agmine abierūt, adeò ut nemo eſſet in urbe, qui ſacris præcineret. ſed paulo pòſt à* Romanorū *legatis, nolentes dolo & fraude reuocati ſunt. Vide* Liu. *li. 9.* Dec. 1. *Sabel. lib. 6.* Enn. 4. Rapſod. *Blon. lib. 2. de* Ro. *triumph.*

In publico.] *In æde præcipue* Iouis, *in qua tibia ad ſacrificia decantantes, perpetui ferè erant conuiuæ. et hinc diuus* Aurelius Auguſtinus *alibi ait, ad aureā* Iouis *menſam mimorū potius & paraſitorum contubernia quàm dei ſacra celebrata eſſe.*

Herculis.] *ſcilicet Victoris, cuius templum rotundum in foro* Boario, *iuxta ſcholam* Græcam *extructum, fuit tantæ uenerationis, ut neque muſcæ neq; canes eius tecta ſubintrarent; leges;*

Marlia-

Marlianum lib.4.cap.6. Topographiæ, *qui eius rei rationem reddit.*

Ad Herculis *ſacra.*] *in quibus* Prætor *aut* Pontifex, *qui rem diuinã faciebat, ſolo lauro, nec alia fronde coronabatur: remouebantur mulieres, ne exta tangerent, aut ueſcerentur, &c.* Quæ *ſacra* Euander *primus poſt Marathonios inſtituiſſe dicitur, qui primi diuinos honores* Herculi *dedere,* Potitijs *&* Pinarijs *(qui ex clariſſimis familijs ea loca incolebant) ad ſacrum adhibitis.* Traditumq́; *memoriæ eſt,* Potitios *ſacris præſto fuiſſe, et propitiato* Deo, *extis ſolennibus depaſtos.* Pinarios *uerò extis adeſis, ad reliquam dapem ueniſſe, & inde inſtitutũ manſiſſe, ne extis ſolennibus ueſcerentur in poſterum.* Hac *de re quàm plurima ſcribunt* Liuius *&* Sabellicus *locis ſuprà citatis,* Feneſtell.*cap.2.*Pompon.Læt.*cap.3.de* Rom.*ſacerdot.*Alexand.*ab* Alexan. *lib.2.cap.14.* Meminit Dionyſ.*lib.1.*Diod.*Siculus lib.5.*Valer.Max.*lib.1.cap.2.§2.*Verg.*lib.8.Seruauere diem, &c.* Ouid.*lib.1.*Faſt.*Ecce boues, &c.*Iuſtin.*lib.43.*Varro *lib.1.de lingua* Latina.

Funditus *perijt.*] *Legimus enim triginta puberes, qui reliqui* Potitiæ *familiæ manſerant, cum omni ſtirpe, intra annum extinctos eſſe, annuente* Hercule, *qui detractæ religionis ſuæ grauem & manifeſtam pœnam exegiſſe dicitur.*

Ne con-

Ne conſulatus cum plebe com.] Hoc factū eſt ſub tribunatu Licinij Stolonis, qui legem tulit, ut alter Conſul ex plebe crearetur: contra quam legem Appij oratio extat apud Liuium lib. 6. Dec. 1. ubi Appium Claudium Craſſum appellat, cuius meminit Plinius quoq; ſuprà cap. 20. ubi plura annotauimus.

Reſtitit.] Hunc Claudium odio magis quàm zelo, ad diſuadendam Stolonis legem in concionem ueniſſe, Liuius ait.

Fabius.] ſcilicet Maximus. hac de re ſuprà cap. 27.

Ad bellum.] Aduerſus Gallos, Samnites, Vmbros, Thuſcos, qui contra Rom. conſpirauerant.

Sabinos, Sam. Het.] De his Italiæ populis, tum alijs locis, tum ſuprà quoq; ca. 27. diximus.

Viam uſq; Brunduſ.] Hæc uia quæ eſt regia, ut Lætus ait, à Conſtantini arcu incipiens, inter Tuſculum & Albam ad Algidum tendit, & inde porrò ad Caſilinum progreſſa, unde uiginti ſtadijs à Capua Latinæ uiæ iungitur. Vide Pomp. Læt. titulo 79. de antiquitatibus urbis, Marlian. lib. 4. ca. 24. Topographiæ, Volater. lib. 6. ca. 8. Vrban. com. Alex. ab Alexand. lib. 3. cap. 13.

Appia dicta eſt.] Hæc uia à Caracalla poſtmodum munita eſt. Nouæ deinceps nomen accepit. At quæ uerè Noua uocatur, à Palatij porta

principium capit, & per radices Palatini ſupra Circum Maximum, ad infimam Piſcinã, ubi nunc D. Sixti templum eſt, protenditur. Marlian. lib. 1. cap. 7. & lib. 4. cap. 24. & lib. 2. ca. 14. Pomp. Læt. tit. 8. antiq. urb.

Anienem in urbem induxit.] *Ad uerticem uſq; Auentini montis. Vnde hæc quoque ab authore aqua Claudia dicta eſt deinceps. Vide Marlianum libro 4. cap. 21. & lib. 7. cap. 16. Topographiæ, & Frontinum de Aquæductibus. Facta autem ſunt hæc anno ab Vrbe condita 422. Cæterum ab Vrbe condita 608, cum hic fons Annio uetuſtate conſumptus eſſet, datum eſt à ſenatu negocium M. Titio prætori, ut hunc fontem reficeret, unde ab autore Marcia aqua poſtea appellata eſt. Cuius rei meminit quoq; Plinius lib. 31. cap. 3. Frontinus de Aquæductibus. Marlian. lib. 5. cap. 16.*

Solus.] Hoc *eſt, ſiue collega. Caius enim Plancius magiſtratu ſe abdicauerat.* Eſt *aũt hoc notandum, apud* Romanos *inſtitutum fuiſſe, ut altero ex Cenſoribus morte ſubducto, duo deintegro cenſores crearentur.*

Quinquennio obtinuit.] *Erat tum Cenſura annorũ quinq;: ſed mox Aemilius Mamercus ingenti populi cõſenſu legẽ tulit, ne amplius quàm annua & ſemeſtris Cenſura eſſet, quam legem P.*

Clodius

Clodius prorſus ſuſtulit. Vide Liuiū lib. 9 Blon. lib. 3. Rom. triumph. Feneſtell. cap. 17. & Pomp. Læt. cap. 21. de Rom. magiſt.

Cum de pace Pyrrhi ageretur.] Poſt cruentiſſimā cum Pyrrho ſtragem, nullam mentionem pacis à Romanis factam, apud Plutarchum legimus, quæ res Pyrrhum in admirationem conuertit. Viſum igitur eſt, ut prior ad Romanos mitteret, experireturq; an pacem inire uellent: non enim eſſe præſentis potentiæ ſuæ, urbem Romam capere: amicitiam uerò ac pacem glorioſam ſibi poſt uictoriam fore exiſtimabat. Cuius rei quoq; meminit Iuſtinus lib. 18.

Per Cyneam.] Erat hic è Theſſalia uir magni ingenij, & Demoſthenis olim auditor, à quo ita in eloquentiæ ſtudio inſtitutus erat, ut Pyrrhus dicere ſoleret: Plures à Cynea oratore uictorias, quàm à ſe armis & bello eſſe partas. Teſtis eſt Plut. in Pyrrho, Fulgoſus lib. 8. cap. 9. § 6. Volaterr. lib. 14. cap. 2. Vrban. com. De eius uero admirabili memoria, Fulgoſ. libro 8. cap. 7. § 7. Sabell. libro 10. cap. 9. § 4. Plinius libro 7. cap. 24.

Pretio.] Dona miſerat Pyrrhus tam proceribus quàm eorum quoq; mulieribus, quæ tamen ab omnibus repudiata ſunt. Eam quippe pacē nō diu duraturā putabant, quæ pecunia cœpta eſſet: uide

uide Valer. Max. lib. 4. cap. 3. § 17.

Senex lectica in ſenatū latus.] *Hanc hiſtoriam leges cùm in ſuprà citatis authoribus, tum apud Valer. Max. lib. 8. cap. 14. § 6. Flor. lib. 1. ca. 18. Ouid. lib. 6. Faſtor. Appius eſt autor, &c. Ciceronem in Catone Maiore ubi diſputat, Senectutē rebus gerendis non eſſe impedimento.*

Magnifica oratione.] *Quæ ſcripta eſt apud Plutarchum in uita Pyrrhi. Habuit autem hanc orationem, ſeptem & decem annis (ſic enim apud Ciceronem legimus) poſt alterum conſulatum, cum inter duos cōſulatus anni decem interfluxiſſent, cenſorq́; ante conſulatum fuiſſet. Ex quo intelligitur, Pyrrhi bello grandem ſanè fuiſſe Appium.*

DE PYRRHO EPIROTARVM REGE.
Cap. XXXV.

PYrrhus rex Epeirotarum, paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus, cū imperium orbis agitãs Romanos potenteis uideret, Apollinem de bello cōſuluit. Ille ambiguè reſpondit, Aio te Aeacida Romanos uincere poſſe. Hoc dicto in uoluntatem tracto, auxilio Tarentinis uenit, bellum Romanis intulit,

intulit, Leuinum conſulem apud Heracleam elephantorum nouitate turbauit. Cumq; Romanos aduerſis uulneribus occiſos uideret, ego (inquit) talibus† uiris breui orbem terrarum ſubigere potuiſſem. Amicis gratulantibus, Quid mihi cum tali uictoria, inquit, ubi exercitus robur amittam? Ad uigeſimum ab urbe lapidem caſtra poſuit, captiuos Fabricio gratis reddidit. Viſo Leuinij exercitu, eandem ſibi ait aduerſum Romanos, quam Herculi aduerſus Hydram, fuiſſe fortunam. A' Curio & Fabricio ſuperatus, Tarentum refugit, in Siciliam traiecit. Mox in Italiã, Locros regreſſus, pecuniam Proſerpinæ auehere tentauit. Sed ea naufragio† elata eſt. Tum in Græciam † regreſſus, dum Argos oppugnaret, ictu tegulæ proſtratus eſt. Corpus ad Antigonum regem Macedoniæ delatum, magnifice ſepultum.

al. militibus

al. erepta

al. reuerſus

IN CAPVT XXXV.

Pyrrhi Epirotarũ regis geſta deſcribunt Plutarch. in eius uita, Florus lib.1.cap.18. & lib.12. 13.& 14.abbreuiationũ, Auguſt.lib.3.ca.17.Ciuit.Oroſ.lib.4.cap.1.& 2.Eutrop.lib.2.cap.4. Antoninus Floren.Tom.1.tit.4.ca.5.§ 12.Valer. Max.lib.4.cap.3.§ 17.lib.5.ca.1.§ 19.Fulgoſus Genuen.lib.8.cap.16.§ 1.lib.1.ca.6.§ 49.lib.3. cap.2.§ 7.& § 8. & lib.1.cap.6.§ 23.& lib.7. ca.2.§ 9.Plin.lib.33.cap.3.& lib.8.ca.6.& aliis locis.Lorbardus de Syricho cap 2 Supplemẽti in Petrar.Sabell. lib.8. Enn.4.& lib.1. cap.2.§ 4. lib.9. cap.3.§ 2.& cap.11. §.11. Ethnic.exempl. Iuſtin.lib.18.& 19.Volater.lib.13.ca.1.Vrban. com.Otho Phriſingenſ.lib.2.cap.12. & alij.

Ab Achille.] *Græcorũ omniũ fortiſſimo,et Pelei Theſſaliæ regis ac Thetidis filio,qui Chironi nutriendus datus,inter filias Nicomedis ſub muliebri ueſte ignotus,ex Deidamia Pyrrhũ generauit. de cuius genere & parẽtibus copioſe Plutarchus à principio in uita Pyrrhi, & Iuſtinus lib.17.meminit quoq; Strab.lib.7. Volat.lib.33. Vrb.com.*

Hercule.] *monſtrorũ omniũ domitore,de cuius laboribus Boetius de Conſolatione philoſophiæ lib.4.in fine, Diod.Sicul.lib.5.de Fabuloſ.antiquorũ geſtis,Higinus fabula 30.et 31.Verg.in Epigram. apud Græcos uero,Antipater.Breuiſſi-*

mè

mè etiã Eraſ. Rot. in prouerb. Herculei labores.

Apollinem.] Cuius oracula apud Græcos Aphrosq́; omniũ clariſsima fuiſſe conſtat, de quibus multa Alexand. ab Alex. lib. 6. cap. 2. Tu uide eá quæ dicta ſunt ſuprà cap. 10.

Ambiguè reſpondit.] Notabis hic ſathanæ, qui mille eſt artifex, aſtutias, qui de rebus futuris interrogatus, tam ſolertiſsimè reſpõdit, ut in quamcunq; partem ſe fortuna inclinauerit, ueritatẽ dixiſſe uideatur, cum ex ſua natura ueritatis hoſtis, & omnium mendaciorum pater ſit. Vide Auguſtinum lib. 3. cap. 17. Ciuitatis.

Aio te Aeacida Romanos uincere poſſe.] Verſus eſt deſumptus ex Ennio poëtarũ uetuſtiſsimo, teſte Cicerone libro de Diuinatione ſecundo: in quo, uitio conſtructionis dubia eſt ſententia, propter accuſatiuum uidelicet Te, qui nunc à tergo, nunc à fronte eius uerbi, VINCERE, conſtrui poteſt. ut, Dico te Aeacida poſſe uincere Romanos: & è diuerſo, Dico Romanos poſſe uincere te Pyrrhum, quod paulo pòſt contigit. Simile ferè eiuſdem Apollinis oraculum legimus apud Herodotũ lib. 1. ad Crœſum Lydorũ regem, quem aduerſus Cyrum Perſarum regem eo reſponſo inflammabat: Perdet Crœſus Halyn trãſgreſſus plurima regna. In quo reſponſo ambiguitas erat in dictione Perdo, quæ nunc deſtruo, nunc amitto ſignificat.

Item obſcurũ oraculũ Syphnijs datũ, leges apud eundẽ lib.3. Spartanis, lib.1. Argiuis, *lib.6. &c.*

Aeacida.] *Habet hoc nomen ab Achille Aeaci nepote.* Nam Aeaci *filius fuit* Peleus, *pater* Achillis. *Scribit autem* Cicero *lib.2. de* Diuinatione, *Ennium poëtam clariſsimum Aeacidarum genus ut ſtolidum ſuggillaſſe, quod belli paulo appetentiores eſſent, quorũ progeniem leges apud* Volater. *lib.33. cap.24.* Philologiæ.

Tarentinis.] Qui Romanã *claſſem fortè prætereuntem hoſtiliter inuaſerant, quinq; tantum nauibus per fugam uix elapſis; mercatores* Romanorum *ſpoliauerant, legatosq́; lotio aſperſerant.* Eſt *autem* Tarentum *Lacedæmoniorum opus, &* Calabriæ *quondam,* Apuliæ, *totiusq́;* Lucaniæ *caput.* De *cuius ſitu & origine lege apud Strabonem lib.6, Plin. lib.3. ca.11. Melam, lib.2. cap.4.* Flor. *lib.1. cap.18.* Iuſtinũ *lib.3.* Volater. *lib.6. cap.8.* Geographiæ, *Syllium Italicum lib.12. Verterat, &c. Euſeb. in Chronicis.*

Bellum Rom. intulit.] *Geſtum autem eſt hoc bellum, ſecundum* Oroſium, *anno ab* Vrbe *condita 454.* Eutrop. *464.* Gelliũ *uerò lib.17. cap.21. poſt annũ urbis conditæ 400. ferè & 70. qui eo tempore* Epicurũ *Athenienſem &* Zenonem *Citienſem philoſophos celebres fuiſſe ait.* Eius *belli mentionẽ quoq; facit* Frotinus *lib.2. cap.3. § 20.*

Leui-

Leuinium.] *Alij Leuinum legunt ex Oroſio, Eutropio, Floro, & Iuſtino: eundem Albinum uocat Plutarchus.*

Heracleam.] *Campaniæ urbem prope Lyrim fluuium, ut Oroſius lib. 2. ait, poſitam: Eutropius uerò apud Lucaniæ urbẽ Heracleam, fluuiumq; Vtim, hanc cladem factam ſcribit: ſed uterque rectè. Lucania enim Italiæ regio eſt, inter Apuliam & Calabriam, uel inter Campaniam & Brutiam, de qua Strabo lib. 6.*

Elephantorum nouitate.] *Quorum numero uiginti in Italiam primus inuexit Pyrrhus, teſte Plinio lib. 8. cap. 6. qui boues Lucas à Romanis appellatos ait, eo quòd in Lucanis primo uiſi eſſent, Anno ab Vrbe condita 472. Cui aſtipulantur quoq; Iuſtinus lib. 18. Front. lib. 2. cap. 4. § 13. Solinus cap. 28. Polyhiſtor. Cælius Rhod. lib. 13. cap. 8. Volaterran. lib. 25. cap. 6. Vrban. com. & alij quidam à capitis principio citati. Adde quæ de elephantorum magnitudine atque natura ſcribit Plinius lib. 8. capitibus duodecim primis, Strabo lib. 15. Ariſtot. lib. 8. animalium.*

Turbauit.] *In hac clade cecidiſſe Romanorum peditum 24. milia octingenti uiginti, equitum ducenti 46. capti 712. ſigna amiſſa uiginti duo referuntur. Fuit autẽ hæc prima cum Pyrrho pugna.*

Orbem terrarum ſubigere potuiſſem.] *Alij*

dixiſſe referunt, O quàm facile orbis imperium occupare erat, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis.

Amicis gratulantibus.] *ob partam de Romanis uictoriam.*

Vbi exercitus robur amittam.] *Quo dicto incruentas uictorias probare uiſus eſt. quemadmodum de Pittaco Mitylenæo quoque legimus, qui uictorias paucorum ſanguine partas laudabat: magno autem ciuium cruore emptas, hoc eſt Cadmeas, ut uocant, non exiſtimabat uictorias. Recitatur apud Eraſmum Roterod. lib. 7. Apophthegmatum, ex Diogenis Laertij lib. 1. cap 5.*

Ad uigeſimum ab urbe lapidem.] *Ad decimum octauum lapidē, Eutropius: Trogus uerò ad 300. ſtadia, caſtra poſuiſſe ait. Suprà autem alibi diximus, lapidem plerũq; pro miliari poni, quoniam olim miliaria lapidibus ſignabantur.*

Captiuos.] *Quorum ſecundum quoſdam mille & octingenti numero, ſecundum Trogum autem ducenti tantum fuiſſe referuntur.*

Gratis.] *ſine precio. Coram Legatis enim Romanis apertè teſtatus eſt Pyrrhus, ſe non mangonum more cũ Romanis negociari, ſed certare tantum de gloria et imperio. Cuius ut generoſam, ita magno principe dignã ſententiam, Ennius apud Cicer. lib. 1. Offic. titulo 15. carmine expreſsit,*

Nec

Nec mi aurum poſco, nec mi precium dederitis:
Nec cauponantes bellum, ſed belligerantes:
Ferro, non auro uitam cernamus utriq;, &c.

Fabricio.] *Quem neque muneribus, neq; horrendo elephātorum ſtrepitu, in ſecunda hac pugna uincere potuit: qua de re lege* Oroſium & Eutrop. *meminit obiter* Valer. Max. *lib.4. cap.* 3. § 9. Front. *lib.4. cap.3.* § 2. & *cap.4.* § 2.

Reddidit.] *Horum captiuorum pœnas & expiationes, lege apud* Eutropium *lib. 3. &* Alexand. *ab* Alexand. *lib.4. cap.7.*

Leuinij.] P. *Valerij Leuini eo tempore cōſulis, qui occiſo quodā gregali, tenēs gladiū cruentum,* Romanos *milites, hoſtib. terrore incuſſo, in* Pyrrhi *exercitum incitaſſe fertur.* Vide Front. *lib.2. cap.4.* § 9. & Vol. *lib.20. cap.2.* Vrban. *com.*

Aduerſus hydram.] *Quam poetæ* Lernæam *uocant. Fuit autem* Lerna *lacus* Achaiæ *circa* Argos, *ut apud* Strabonem *lib.8. &* Plinium *lib.4. cap.5. legimus. in quam cum paßim purgamenta deportarentur, ex fœtida illa materia hydram illam, quam alij centum fuiſſe capitum, alij octo aiunt, natam finxerunt ueteres: ſed eandem ex* Echidna & Typhone *prognatam, & à* Iunone *in* Herculis *odium alitam,* Heſiodus *memoriæ prodidit. Verùm cum monſtrorum domitor* Hercules *hydræ aliquot capita amputaſſet, mox*

eodem

eodem loco plura renaſcebantur. Vt *malum igitur prohiberet,congeſta lignorũ ſtrue igni Græco exuſſit.* & *hinc nata ſunt prouerbia,lerna malorum,* & *ſecare hydram:quorum poſtremum uſurpatur in eos,qui unum aliquod malum tollentes,pluribus malis ſeſe ex eodem fluctibus inuoluunt.* De *hydra autem* Lernea,*quam magno periculo* Hercules *interfecit, lege* Boetium de Con*ſolatione philoſoph.lib.*4. Diodor. Sic.*lib.*5. Higin. *fab.*151. Boccat. de Geneal. deorũ. *meminit* Verg.*lib.*6. Et *centũ geminos,*&c. & *paulo pòſt* Placarit *nemora,*&c. Cœl. Rhod.*lib.*26. *cap.*3.

Eandem ſibi aduerſus Rom. *fortunã.*] Semper *enim unius belli finis, alterius initium erat:et ſic* Hydram *illam* Lerneam *ſecabat (quemadmodum de* Alexandro *quoque* Plutarchus *de eius fortuna loquitur)ſemper aliis bellis repullulantem.* Vnde *recte* Seneca *quodam in loco ſcribit,negotia ſordida abrumpi quidem poſſe, explicari non poſſe: quòd negotiũ ex negotio ſeratur,* & *occupationi occupatio uelut unda ſuccedat undæ.*

Curio.] Marcum Curium Dentatum *intelligit,à quo* Italia *pulſus eſt.* Vide Frontinum *lib.*2. *cap.*2.§1.& Plinium *ſuprà cap.*33.

A *Fabricio ſuperatus.*] Secundã *cum* Romanis *pugnam intelligit,quæ in* Apuliæ *finibus fuit,* & *ubi* Pyrrhus *transfixo brachio ſaucius è prælio ceſ-*

lio ceßit; amißis uiginti ſuorum millibus, atque ablatis quadraginta tribus ſignis, teſte Oroſio, *&* Eutropio.

Tarentum *refugit.*] *ubi in templo* Iouis *titulum affigens, atrocitatem cladis acceptæ his uerbis* Dijs *omnibus teſtatus eſt:*

Qui *antea inuicti fuere uiri, pater opt.* Olympi,
Hos *ego in pugna uici, uictusq; ſum ab hiſdem.*

Locros.] Locros Italiæ *urbem inſignem facit* Strab. *lib.* 9. *à* Locris *dictã: qui* Euante *duce, paulo poſt conditam* Crotonem, *&* Syracuſas, *in* Italiam *profecti ſunt è ſinu* Creßæo. Verg. *lib.* 3. Hic *&* Naritij *poſuerũt mœnia* Locri, *&c. ubi multa* Seruius. Notandum *uerò,* Epicnimidios *fuiße dictos, antequam* Italiam *petierint: mox* Epizephyrios. De *his uide quoq;* Melam *lib.* 1. *cap.* 4. Volaterranum *lib.* 6. *cap.* 7. Geographiæ.

Proſerpinæ.] *Fuit hæc* Iouis *ex* Cerere *filia, quæ legens apud* Aetnam *flores à* Plutone *rapta dicitur, unde omnis agrorum cultus euanuit.* Verùm Iouis *miſeratione à* Cerere *ab inferis reuocata fingitur. unde tam apud* Athenienſes, *quàm alios quoq;, multa eius deæ ſacra & ſolennia inſtituta ſunt.* Eandem *autem deam nunc* Proſerpinam, *nunc* Lucinam, *nunc* Triuiam, *nunc* Hecaten *&* Noctilucã *appellant.* De *qua multa* Boccatius *in* Geneal. *deorum,* Higinus *fabula* 146.

Fulgen-

Fulgent.lib.1.Mythologicon, Volat.lib.33. cap. 12.Philologiæ,Cælius lib.26.cap.20.& lib.24. cap.30. Alexand.ab Alexand.lib.4.cap.17.

Pecuniā auehere tentauit.] Pyrrhus Locrenſes cōadegit,ut ex Proſerpinæ theſauro magnū auri pondus darēt,qua præda cum onuſtus nauigaret, orta ſubito maris tempeſtate, uicinis Deæ littoribus illiſus eſt, unde pecunia omnis reperta, & Proſerpinæ reſtituta eſt. Hiſtoriam leges quoque apud Valer. Maximum lib.1.cap.2.§ 6.

Argos.] Florentiſſimam Achaiæ urbem,non longè ab Athenis ſitam,quam olim Hippium cognominarunt, quòd nobilibus equis abundaret, cuius rei meminit Horatius quoq; lib. 1. Carminum, Aptum dicet equis, &c. Vide de hac urbe Strabonem lib.8. Plinium lib.3. cap. 11. Melam lib.1. cap.4. et Stephanū de Vrbibus, qui decem huius nominis ciuitates deſcribit, quas ex eo recitat Volaterranus lib.8.cap.8.Geographiæ.

Ictu tegulæ proſtratus eſt.] Ab anicula Argiui cuiuſdam matre tegula occiſus eſt, ut à periculo liberaret filium,quo cum congrediebatur Pyrrhus. de huius morte uide Oroſiū, Eutrop. Plut. Iuſtinum lib.25. in fine, Strabonem lib.8.

Antigonum Maced.regē.] Fuit is Antigonus Demetrio patre natus,& omniū bellicoſiſſimus, de cuius geſtis lege Trogum lib.26. Valer. Max. lib.

lib.5.cap.1.§20.Fulgoſ.lib.4.cap.7.§5.& lib. 5.cap.4.§1.Sabell.lib.3.cap.6.§5.et lib.1.cap. 4.§2. Volaterranum lib.13.cap.1.Vrban.com.

DE VOLSCINIIS.

Cap. XXXVI.

VOlſcinij † Hetruriæ nobile oppidũ, luxuria penè perierunt. Nam cum temerè ſeruos manumitterent, dum in curiam legerent, conſenſu ſeruorum oppreſsi, cum multa indigna paterentur, clam Roma auxilium petierunt. Miſſusq́ Decius Mureha, mox Libertinos omneis aut in carcere necauit, aut dominis in ſeruitutem reſtituit.

al. opulentiſsimi Hetruſcorum populi

IN CAPVT XXXVI.

Volſcinij Hetruriæ oppidum.) De his Hetruriæ populis, Strabo lib. 5. Plinius lib. 3. cap. 5. Pomp. Mela lib. 2. cap. 4. iuxta quos lacus eſt, quem apud Columellam tantum lacum Volſciniensem nominatum reperio, cuius quoque Volaterranus lib. 5. cap. 2. Geographiæ meminit.

Luxuria perierunt.) Diuitiarum effectus luxuria eſt, quæ ſæpenumero multorum malorum cauſa fuit. Lege ea quæ doctiſsimè ſcribit Platina, de uero & falſo bono libro ſecũdo, & Syll.

Itali-

Italicum lib. 15. Quippe nec ira deûm, &c.

Temerè.] *imprœmeditatò, ſine conſilio, non habita ratione meritorum aut uirtutum. Temeritas enim eſt defectus conſilij, & præcipitatio quædam, quæ imprudentiæ cognata eſt, & per quam ea fieri dicuntur, quæ ratione non gerun-tur, uel propter impetum uoluntatis, uel paſſionis, uel ex contemptu.* Ideo'que *continetur ſub præcipitatione, quæ reſpicit utrunque, ſed magis primum.*

Seruos.] *Serui erant, qui domino alieno contra naturā ſubijciebātur: & appellati ex eo, quòd captiuos uendi imperatores iuberent, ac per hoc ſeruare nec occidere. qui & mancipia dicuntur, eo quòd ab hoſtibus manu caperentur. Serui autem aut naſcebantur, aut fiebant. Naſcebantur quidem ex ancillis, fiebant iure gentium, hoc eſt: ex captiuitate, aut iure ciuili, quum homo liber maior uiginti annis ad precium participandum ſeſe uenundari patiebatur. Vide Ariſtotelem lib. 1. Politicor. Gellium lib. 17. cap. 6. & lib. 7. cap. 4. Alexand. ab Alexand. lib. 3. cap. 20. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 17. 18. & 19. Blondum lib. 4. Romæ triumphant. Pomponium Iuriſconſultum ff. de Verborum & rerum ſignificatione, & Florentinum ff. de ſtatu hominum.*

Manumitterent.] *ab omni ſeruitute liberarent.*

rent. Fuit autem mos, ut qui ex ſeruitute in libertatem uocabatur, raſo capite ad Prætorem itaret, cuius iuſſu ſeruitute eximeretur: quiq; eo modo libertatem nacti fuerãt, manumiſſi dicebatur. Qua de re leges Liuium lib. 2. Blond. lib. 4. Rom. triumphan. Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 10. Vbi tres libertatum & manumiſſionum ſpecies apud Romanos fuiſſe docet.

In Curiam.] in ſenatum. Curia autem inde dicta eſt, quod eo loco proceres Reipub. curas ſuſcipiebant. Huius autem capitis de ingratitudine ſeruorum hiſtorias lege apud Oroſium lib. 4. cap. 5. Eutrop. lib. 2. cap. 5. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. § 11. Flor. lib. 1. cap. 21. meminit obiter Volater. lib. 5. cap. 2. Geographiæ.

Oppreſſi.] Serui enim extorres dominos, à quibus multa acceperant beneficia, procul de gradibus deiectos abegerant.

Indigna paterentur.] Serui omnia occupantes, omne ius, omnesq; leges deſtruxerant, teſtamẽta ad arbitrium ſuum ſcribi iubebant, conuiuia cœtusq; ingenuorum fieri uetabant, filias dominorũ in matrimonium ducebant, ſtupra in uiduis pariter atq; nuptis permittebant: ne qua uirgo ingenuo nuberet, cuius caſtitatem non antea ex numero ipſorum aliquis delibaſſet, prohibebant.

Auxilium petierunt.] Conſtat enim manu-

miſſorum tantam fuiſſe multitudinem, ut ſine pul uere omnes eijcere urbe potuiſſent, ni à finitimorum auxilio fracti eſſent. Auxilia autem propriè *dicuntur milites, qui à ſocijs, aut confœderatis neceßitate poſtulante mittuntur: teſte* Vegetio *libro 2. de re militari, cap. 2.*

Decius Murena.] *Multa cognomina Romanis ex piſcibus fuiſſe indita legimus. Vnde hunc quoq;* Decium, *uel quòd piſcium eius generis uiuaria quàm ampliſsima habuerit magno fœnore, uel quòd eo edulio præcipuè ueſceretur, dictũ uolunt.* Tametſi Murenam *à neruoſo corpore, ſicut* Neruam *à fortitudine, multi denominari dicant: ut eſt apud* Alexan. *ab* Alex. *lib. 1. cap. 9. Eſt autem murena piſcis anguillæ non diſsimilis, cuius deſcriptionem habes apud* Ariſtotelem *libro 9. hiſtoriæ animalium,* Plinium *libro 9. cap. 19. & 23. &* Franciſcum Maſſarium *in eundem.*

Aut in carcere necauit.] Ingratitudinis & *impietatis pœna.*

In *ſeruitutem reſtituit.*] *Militaris fortitudinis, & frenatæ licentiæ præclarum exemplum. Sed hoc præterea notandum quàm diligentiſs. duximus, aduerſus malè meritos, impuros, & flagitioſos libertos, patrono ius reuocandæ libertatis fuiſſe apud* Romanos. *Quod etiam ab* Athenienſibus *ſtudioſiſsimè ſemper obſeruatum eſt, qui*

contumaces

contumaces & ingratos libertos ſub mancipio eſſe, & ſeruire cogebant, quoniam liberi eſſe neſciuiſſent. Addendum & illud, apud Maſſilienſes, libertum ter doli admiſſi reum aduerſus patronum, uelut mancipium ſeruire coactum eſſe, per ſingulas uices libertate reſciſſa. Vide Alexandrum ab Alexandro libro tertio, capite uigeſimo.

DE APPIO CLAVDIO CAVDICE. *Cap. XXXVII.*

APpius Claudius, uictis Carthaginenſibus, cognomneto †Caudax, frater Cæci fuit. Conſul ad Mamertinos liberandos miſſus, quorum arcem Carthaginenſes & Hiero rex Syracuſanus obſidebant, primò ad explorandos hoſteis fretum piſcatoria naui traiecit: & cum duceCarthaginenſium egit, ut preſidium arce deduceret. Rhegium regreſſus quinqueremem hoſtium copijs pedeſtribus cœpit, †phalangem in Siciliam traduxit. Carthaginenſes Meſſana expulit. Hieronа regem prælio apud Syracuſas in

al. Caudex

al. eam legionem in Siciliam traduxit

deditionem accepit. qui eo periculo territus, Romanorum amicitiam petijt, eisq́ poſtea fideliſsimus fuit.

IN CAPVT XXXVII.

Appius Claudius.] *Huius contra Hieronem Syracuſanorum regem fortia facta, lege apud Oroſium lib.4. cap.7. Eutrop. lib.2. cap.5. Florum lib.2. cap.2. & lib.31. Abbreuiat. Gel. lib.17. cap. 21. Frontin. lib.1. cap.4. § 10. Sabel. lib.9. Ennead. 4. Volater. lib. 6. cap.11. Geograph. & libro 14. cap.2. Vrban. com. Phriſing. lib.2. cap.33. et alios.*

Appius.] *Appij qui dicantur, & Appiorũ familia unde orta ſit, diximus ſuprà cap.34. in Claudio Cæco, ex Alexan. ab Alex. lib.1. cap.9.*

Caudex.] *Dictus eſt Caudex, quòd primus claſſem extra Italiam duxerit, & nauali prælio pugnare docuerit, teſte Seneca, qui in libello de Vitæ breuitate, hunc in modum loquitur: Quis Romanis primò perſuaſit nauem conſcendere? Claudius is fuit, Caudex ob hoc ipſum appellatus, quia plurium tabularum contextus, caudex apud antiquos appellabatur. Cui aſtipulatur quoq; Gellius libro 10. cap.25. & Bayfius de re nauali in fine.*

Victis Carthaginenſibus.] *Alij Volſcinienſibus legunt: ſed ex ſuprà citatis authoribus, Carthaginenſibus legendum eſſe colligimus.*

Cæci.] *ira deorum & præcipuè Herculis excæcati,*

excati, eo quòd Potitios ſacerdotes pecunia corru piſſet, ut ſacra Herculeana ſeruos publicos edocerent. Qua de re copioſe dictum ſuprà cap. 34.

Conſul.] *Fuit eo tempore conſul cum Fuluio Flacco, ut apud Gelliũ legimus: licet Oroſius cum Quinto Fabio conſulẽ fuiſſe, memoriæ tradiderit.*

Mamertinos.] *Siciliæ populos, qui cum olim Meſſanã colonos miſiſſent, teſte Polybio Mamertini quoq; & ipſi dicti ſunt: de quorum origine uide Strabonem lib. 6. Feſtum Pompeium, Plin. lib. 3. cap. 8. Alſium lib. 1. belli Carthaginenſis, Volat. lib. 6. cap. 11. Geograph.*

Miſſus.] *Anno, ſecundum Oroſium, ab Vrbe condita 483. Liuium uerò 478.*

Carthaginenſes.] *De Carthaginenſibus cum (ut Saluſtius ait) ſatius ſit ſilere, quàm pauca dicere, lectorem remittimus ad Strab. lib. 17. Trogum lib. 18. Appian. in Lybico, Apul. in Floridis, Polybium lib. 1. Volat. lib. 12. cap. 7. Geographiæ, Melam lib. 1. cap. 8.*

Hiero rex.] *De Hierone Syracuſanorum tyranno, Carthaginenſibus confœderato, leges plura apud Aelianum de Varia hiſtoria, Iuſt. lib. 23. Fulgoſ. lib. 6. cap. 1. Volat. lib. 16. cap. 3. Vrbanor. comment. & alios.*

Syracuſanus.] *Syracuſæ pulcherrima & omnium minutiſſima Siciliæ ciuitas, iuxta Pachinum*

promontorium: de cuius origine, ædificijs magnitudine et capacitate, lege Strab. lib. 6. Diodor. Sic. lib. 16. de rebus Dionis, Plutarchum. in uita Niciæ, Ciceronem in oratione 6. & 7. Verrina. Pompon. Mel. lib. 2. cap. 7. Sarangoſam autem appellari hodie, Oliuarius Valentinus in Melam ſcriptum reliquit.

Obſidebant.] Sabellicus ſcribit, Hieronem regem diuerſa parte urbis, circa montẽ quem Chalcidicum uocant, caſtra poſuiſſe.

Fretum.] mare Tyrrhenum & inferum.

Piſcatoria naue.] Piſcatoriæ naues ſunt, quæ piſcium capiendorum cauſa paratæ ſunt, quas nauicellas uocat Marcianus in tractatu de fundo inſtructo. Lenunculos etiam piſcatorios uocat Ammianus Marcellinus lib. 14. & 16.

Duce Carthaginenſium.] Himilcone ſcilicet.

Rhegium.] oppidum in margine Italiæ contra Siciliam, ut ex tabulis quoq; Geographicis liquet, cui Græci à fractura nomen dederunt. Italia enim cum quondam Siciliæ coniuncta eſſet, tempeſtate maris abrupta dicitur. Qua de re Vergilius lib. 3. Aeneid. Hæc loca ui quondam, &c. Syl. Italicus lib. 15. Incũbens Meſſana, &c. Iuſt. lib. 4. Plin. lib. 35. De huius urbis origine Strabo libro 6. quã Oliuarius, Rezo hodie appellari dicit.

Quinqueremem.] nauem à quinto ſedilium ordine

ordine dictam, & à Neſichthone primùm olim inuentam, quæ πεντήρης à Græcis dicitur. Aulus autem Hircius, ſiue Opius, in bello Alexandrino & Aphricano pentriremem hanc uocat, uocabulo ſemi græco ſemiq; latino: qua autem ratione, nondum inter doctos conſtat, cum Cicero ubiq;, alijq; authores quinqueremem appellent. Vide Plinium libro 5. cap. 12.

Copijs pedeſtribus.] Copias hoc loco pro parua militum manu ponit, quemadmodum Cicero in oratione pro Aulo Cecinna.

Legionem traduxit.] Legio militum, non uno ſemper eodemq; numero fiebat, ſed pro robore, proq; militari multitudine, modo maior ampliorq;, modo exilior eſſe conſueuit, ſæpiusq; numero & genere uariauit. Qua de re lege Vegetium de re militari lib. 2. cap. 1. & 2. & Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 5. copioſius ea de re & apertius loquentem & lib. 4. cap. 2.

Carthaginenſes expulit.] Copioſe hac de re, ſed paulo aliter quàm hoc loco Plinius, ſcribũt Philinus de primo bello Punico, Polybius & alij, quorum ſententiam breuiter excerptam leges apud Sabellicum lib. 9. Ennead. 4.

Meſſana.] ex nobili Siciliæ ciuitate, quæ Peloro propinqua, inſtar Phari Alexandrini turrim habuit. Hæc primum Zancle, teſte Volaterrano,

dicta eſt: eius uerò inhabitatores paulo pòſt à Tauromınio Tauromeni, uel Taurometij, & Tauromınitani appellati ſunt. Syl. Italicus *lib.* 14. *Tauro minitana cernunt, &c.* Lucanus *lib.* 4. *Tauromini tanæ fugiens, &c.* Huius rei meminit Strabo *lib.* 6. Plin. *lib.* 4. *cap.* 5. Diodor. *lib.* 16. Pompon. Mel. *lib.* 2. *cap.* 7. Volat. *lib.* 6. *cap.* 11. Geograp. *à prin cip.* Baptiſta *quoq;* Egnatius *Venetus ſacerdos in eo libello, quē* Racemationum *titulo dignatus eſt.*

Romanorum *amicitiam.*] *Mamertinis partim ſe* Romanis, *partim Carthaginenſibus dedentibus, pax regi & Syracuſanis data eſt, & amicitia inita: ſed poſt annos triginta quatuor rebellauere Syracuſani, cæſa prole* Hieronis: *contra quos* C. Marcellus *eo tempore miſſus, non prius redijt, quàm captis & direptis Syracuſis.* Vide Volaterranum *lib.* 6. *cap.* 10. Vrban. *com. in fine.*

Poſtea fideliſsimus fuit.] Declarauit *ſuam cū* Romanis *amicitiam perpetuam fore* Hiero *rex, in rebus etiam aduerſis. audita enim* Romanorum *apud* Traſimenum *clade cruentiſsima, trecenta millia modiorum tritici, ducenta hordei, auriq; ducenta & 40 pondo, urbi muneri miſit, ſumma ſemper obſeruantia* Romanos *coluit: quo contigit, ut* Romanorum *quoq; fauore & beneuolentia Syracuſanæ quoq; res ſub eo tam proſperæ & fælices fuerint, quàm ſub regum antea nullo extiterint.*

Vide

Vide Valer. Max. lib. 4. cap. 8. § 7. Diſcendum autem eſt Romanorum & Hieronis atrociſſimi olim hoſtis exemplo, nullum odium eſſe tam acerbum, nullos hoſtes eſſe tam atroces, qui manſuetudine et beneuolentia non molliantur & reconcilientur. Cuius rei multa alia exempla leges apud Valerium, tit. De ijs qui ex inimicis iuncti ſunt amicitia, libro 4. cap. 2.

DE CN. DVILLIO, ET HIMILCOne *Pœnorum duce.*

Caput XXXVIII.

CNeus† Duillius primo Punico bello dux contra Carthaginienſeis miſſus, cum uideret eos multum mari poſſe, claſſem magis ualidam, quàm decoram fabrefecit: & quas Coruos uocauere, manus ferreas cum irriſu hoſtium primus inſtituit. † Quibus inter pugnandum hoſtium naueis apprehendit, qui uicti & capti ſunt. Himilco dux claſſis Carthaginem fugit, & à Senatu quæſiuit, quid faciendum cenſerẽt. Omnib. ut pugnaret acclamãtibus: Feci, inquit, et uictus ſum. Sic pœnã

al. Duellius

al. Sic inter

crucis effugit. Nã apud Pœnos dux malè re geſta puniebatur. Duillio cõceſſum eſt, ut prælucente funali, & præcinente tibicine, à cœna publicè rediret.

IN CAPVT XXXVIII.

Cneus.] *Ita etiam apud Frontinum legimus. ſed cæteri ferè omnes non Cneum, ſed Caium Duillium uocant.*

Duillius.] *Valerius Caiũ Duelliũ nominat, cuius militarẽ fortitudinẽ leges apud Flor. lib. 2. cap. 2. Oroſ. lib. 4. ca. 7. Eutrop. lib. 2. cap. 5. Val. Max. lib. 3. cap. 6. § 4. Sabel. lib. 9. Ennead. 4. Rapſod. Front. lib. 1. cap. 5. § 6. Othon. Phriſingen. lib. 2. ca. 33. Volater. lib. 15. cap. 1. Vrban. com. & alios.*

Primo bello Punico.] *Punicum bellum ortum eſt: annò tertio, 128 Olympiadis uel ſecundũ Gellium libro 17. cap. ultimo, poſt Romam conditam 400. fermè & 90. Vnde manifeſtus error in omnibus Solini codicibus uetuſtiſsimis apparet, quibus propè finem ſecundi capitis aſſeritur primum bellum Punicum fuiſſe anno ab urbe condita. 389. cum 489. legendum ſit: quem Solini locum Ioannes Oporinus uir græcè & latinè impenſe doctus, & affinis meus chariſsimus, in ſuis in eundem Annotationibus reſtituit: ex Plinio nimirum, qui ait lib. 3. cap. 33. argentum ſignatum eſſe anno urbis*

485.

485. Quinto Fabio conſule, quinq; annis ante primum bellum Punicum. quos ſi prioribus annis addideris, 490 inuenies.

Cum uideret multum mari poſſe.] Orã enim Italiæ maritimam inſtructa ſeptuaginta nauium claſſe uaſtabant.

Claſſem magis ualidã quàm decorã fabrefecit.] Scribit Florus intra ſexageſimũ diẽ ſyluã cæſam, et centum ſexaginta (uel ſecundũ Oroſium & Eutr. 130) nauium claſſem factam, tam celeriter, ut uelocitas uictoriæ auſpicium oſtenderet, cum non arte factæ, ſed deorum quodam munere conuerſæ in naues, atq; mutatæ arbores uiderentur. Cuius rei meminit quoque Plinius lib. 16. cap. 40. Syll. Ital. lib. 6. circa finem.

Quas coruos uocauêre.] Erant corui uelut pontes quidam ſex ulnarum in gradus ſua longitudine digeſti, ligneæq; columnæ, qui circa nauium proras ſtabant, ſummo loco impoſiti: qui libramentis quibuſdam remiſſi, præcipiti rotæ uolubilitate in aduerſam nauim cadentes, quacunque parte incidiſſent, tenaci nexu alligatam, quaſi per gradus euntibus peruiam faciebant. Lazarus autem Bayſius, licet de re nauali & ueterum nauium ſtructura doctiſſimè ſcripſerit, coruorũ tamen deſcriptionem ideo omiſit, quòd potius inter machinationes ad præliandum, quàm inter

naues

naues corui numerentur, quorum meminit Appianus lib. 5. bellorum ciuilium. Quo autem tempore à Romanis κόραξ *inuentus fuerit, Polybius libro 1. ubi hanc hiſtoriam deſcribit.*

Manus ferreas.] *Duillius cum uideret graues ſuas naues mobilitate Punicæ claßis eludi, irritáq; uirtutem militũ fieri, excogitauit manus ferreas, quæ ubi hoſtilem apprehenderẽt nauem, ſuperiecto ponte tranſgrediebantur Romani, & in ipſorum ratibus cõminus eos trucidabant. Manus autem ferreæ meminit Cæſar lib. 1. bellorum ciuiliũ. autorem autem huius ad uiuum exprimit Frontinus lib. 2. cap. 3. Stratagematum.*

Victi & capti ſunt.] *Triginta & una naues Carthaginenſium in eo prælio, Eutropio teſte, captæ ſunt, tredecim merſæ, tria millia hominum occiſa, & ſeptem millia capta.*

Quid faciendum cenſerent.] *Hoc eſt, num cũ Romanis, attrocißimis hoſtibus, congrediendum putarent.*

Feci, inquit, & uictus ſum.] *Hæc non Himilconem, ſed Hannibalem feciſſe, Valerius lib. 7. cap. 3. ſcribit, § 18. ſed paulò aliter: ait enim, ex infelici illa pugna, priuſquam cladis nuncius domum perueniret, quendam ex amicis compoſitum & ornatũ Carthaginem miſiſſe, ut interrogaret an cum hoſte cõfligere debeat. quod ubi conceſſum eſſet, tum*

ille conflixit, inquit, & ſuperatus eſt.

Pœnam crucis effugit.] *Mulctæ militares & nonnullæ maiores, quæ capitis ſupplicio luebantur, & pleræq; minores, prout grauiter aut leuiter delictum eſſet, facinoroſis & delinquentibus militibus, à ducibus inferri ſolitæ ſunt. Nã deſertores fugitiuos, aut ſi loco, ſtatione, præſidio'ue ceſſiſſent, tergá ue dediſſent, tanquam peſſimo facinore adſtrictos, capitali pœna plectere ſolebant. Nõ nunquam ubi multitudo obnoxia foret, authores rerum ad palum deligare, aut ſecuri percutere, reliquæ uerò multitudinis decimum quenq; ſorte ductum ad ſupplicium petere peruulgata pœna fuit.* Alexand. *ab* Alex. *lib.* 2. *cap.* 13. Notandum *tamen, apud* Romanos *ſeruorum tantum ſuppliciũ fuiſſe crucem, quam ex arbore infelici fieri ſolitam, ex oratione* Ciceronis *pro* C. Rabirio, *conijcere licet.*

Dux male re geſta puniebatur.] Notanda *hoc loco* Carthaginenſiũ *ſeuera diſciplina, apud quos ſi quis imperator, aut dux, prauo conſilio, licet felici euentu pugnaſſet, fœdo ſupplicio in crucem elatus, morte pœnas dabat.* Romani *uerò duces, qui temeritate, uel inſcitia exercitus amiſiſſent, aut fugæ & pauoris inſimulati eſſent, pecunia aut exilio ſæpe mulctati ſunt: teſte* Alexandro *ab* Alex. *lib.* 4. *cap.* 7. *ex* Liuio.

Duellio conceſſum eſt.] *Poſt inſignem ex na-*

uali

uali uictoria triumphum, & ſtatuam publico loco erectam, cuius meminit Plinius lib. 34. cap. 5.

Prælucente funali à cœna rediret.] *Vt inſignem bellicæ rei ſucceſſum, nocturna & publica celebratio teſtaretur. qua de re Cicero de Oratore ad Brutum, & in Catone maiore. Valerius Maximus libro 3. cap. 6. § 4. & Syllius Italicus lib. 6. in fine:*

Exuuias Marti, domumq; Duillius alto
Ante omnes merſa Pœnorum claſſe dicabat.
Cui nocturnus honos funalia clara, ſacerq;
Poſt epulas tibicen adeſt, caſtosq; penates
Inſignis læti repetebat murmure cantus, &c.

DE ATTILIO CALATINO. Cap. XXXIX.

ATtilius Calatinus dux Romanorũ aduerſus Carthaginienſeis miſſus, maximis et munitiſsimis ciuitatibus, Aenna, Drepano, Lilybęo hoſtilia præſidia deiecit. Panormum cœpit: totãq; Siciliã peruagatus, paucis nauibus, magnã hoſtiũ claſſem, duce Hamilcare, ſuperauit. Sed cũ ad Camerinã ab hoſtibus obſeſsã feſtinaret, à Pœnis in anguſtijs clauſus eſt: ubi tribunus militũ Calphurnius Flãma, acceptis trecẽtis in ſuperio-

ſuperiorē locū euaſit, Conſulē libe- rauit. Ipſe cū trecentis pugnans ceci dit: & poſtea ab Attilio ſemianimis inuentus, & ſanatus, magno poſtea terrori hoſtibus fuit. Attilius glorio ſè triumphauit.

IN CAPVT XXXIX.

Aduerſus Carthag. miſſus.] *Anno ab urbe cōdi ta 558. Lucio Manlio Vulſcone & M. Attilio Re gulo Cōſulibus, teſte Sabellico. Scribitur aūt in præ ſenti capite de eo Attilio, qui ex agro ad imperiū pop. Romani ſuſcipiendū à ſenatu uocatus eſt. De cuius egregiè factis, Liuius lib. 19. et prætereà lib. 4. Dec. 3. Polyb. lib. 1. Valer. Maximus lib. 4. cap. 4. § 5. & lib. 8. cap. 1. § 9. Oroſ. lib. 4. cap. 8. Eu- trop. lib. 2. cap. 5. Flor. lib. 2. cap. 2. Front. lib. 1. ca. 5. Sabel. lib. 9. Ennead. 4. Rapſod.*

Aenna.] *Ita enim eſt legendū. Eſt autem hæc ci uitas in meditullio & umbilico Siciliæ collocata, & ob templum Cereris famoſiſſima, quam fluui- us quoq; eiuſdem nominis alluit, ut ait Stephanus. De hac lege quoq; Strabonem lib. 6. Sabell. lib. 3. Ennead. 5. Rapſod. Volat. lib. 6. cap. 11. Geograp. Verùm ſunt qui pro Aenna legant Aetna, quæ eſt quoq; Siciliæ ciuitas in Aetnæ flammiferi montis aſcenſu. de qua Plin. lib. 3. cap. 8. lib. 2. cap. 109. et Sabel. lib. 6. Ennead. 1. Rapſ.*

Drepano.] *Siciliæ oppido inter Bacchum flu-*

uium

uium & Segeſtanum promontorium, in falcis ſpeciem curuato littore, ut ex ipſo nomine apparet. Δρέπανον enim falcem ſignificat. Niſi potius poetis fides habenda, qui à Saturno amputatis genitalibus paternis, falcem his locis abiectam fabulantur. De hac Strabo lib. 8. Plin. lib. 3. cap. 8. & lib. 6. cap. 29. Volat. lib. 6. cap. 11. Geograph. Sabell. lib. 7. Ennead. 1. & lib. 9. Ennead. 4. Eſt autē hoc oppidum ob Anchiſæ ſepulturam famoſiſſimū. Vergilius lib. 3. Aeneid. Drepani me portus, &c.

Lilybeo.] *urbe & promontorio celiberrimo eiuſdem inſulæ.* Vide Strabonem lib. 6. Plin. lib. 3. cap. 8. & lib. 6. cap. 34. Pomp. Mel. lib. 2. cap. 7. et Volat. lib. 6. cap. 11. de locis Siciliæ.

Panormum.] *Siciliæ ciuitas inter Lilybeum & Pelorida, quæ hodie quoq; clara habetur.* De qua Strabo lib. 7. & 14. Plin. lib. 4. cap. 5. & lib. 3. cap. 8. Pomp. Mela lib. 2. cap. ultimo, Volat. lib. 6. cap. 11. Vrban. com. De huius obſidione Front. lib. 3. cap. 17. § 1.

Totamq; Siciliam.] *Cuius circuitum* Poſsidonius *quatuor milium & quadringentorum ſtadiorum eſſe prodidit. Verùm de huius inſulæ ſitu, ambitu, ubertate rerum, & uarijs etiam & diuerſis nominibus, lege Strabonem lib. 1. & 6.* Polyb. lib. 1. de bello Punico, Plin. li. 3. ca. 8. Diodor. Sic. lib. 6. Solin. cap. 11. Oroſ. lib. 1. ca. 2. Ouid. lib. 15. Claud. lib. 1.

lib. 1. de raptu Proſerpinæ, *Sylli. Ital. lib. 3. & 14.Lucret.lib.1.Pomp.Mel.lib. 2.cap.7.Iuſtin. lib.2.Volater. lib.6. cap. 11. Geograph. Sabell. lib.3.Ennead.8. Rapſod. & alios.*

Duce Hamilcare.] *Hannibalis patre, quem cognomento Barcham hiſtoriæ nominant. plures enim Hamilchares duces Carthaginenſes diuerſis temporibus floruiſſe conſtat, quorum catalogum leges apud Volaterranum lib. 13. cap. 1. Vrban. comment.*

Paucis nauibus.] *trecentis triginta nauibus cōtra Carthaginenſes profectum, Eutropius ait.*

Hoſtium claſſem ſuperauit.] *In fugam enim uerſi Carthaginēſes, ſexaginta & quatuor naues perdiderunt, ſecundum Eutropium. à quo diſſentit Oroſius, qui ait, Punicas naues uiginti quinque demerſas, cæteras captas: triginta hominum milia capta, & quatuordecim millia cæſa eſſe.*

Camerinam.] *Apud Strabonem libro 6. legimus, in Siciliæ lateribus oram ipſam, qua à Pachyno in Lilybæum extenditur, totam relictam eſſe, & priſcarum tantum habitationum ueſtigia ſeruaſſe, è quibus Camerina Syracuſanorum colonia fuit. Cuius quoque meminit Plinius libro 3.cap.8.*

Pœnis.] *Carthaginēſibus. Dicuntur aūt quaſi*

Phœni, quòd à Phœnicibus originē traxerint, teſte M. Agrippa apud Plinium lib. 3. cap. 1.

Anguſtijs.] *Valle, cuius latera omnia hoſtes ſepſerant lectiſsimis militibus.*

Calphurnius Flamma.] *Romanarum rerum ſcriptores, quantum ad huius tribuni nomen atti net, uehemēter diſſentiunt. Alij enim Laberium, nonnulli Q. Cæditium, plurimi autem Calphur nium Flammam, fama uocitatum tradiderunt. Calphurnios autem, à Calpho Numæ regis filio oriundos ferunt, qua de re Alexander ab Alexand. lib. 1. cap. 9.*

In ſuperiorem locum euaſit.] *Aliter apud Frontinum lib 1. cap. 5. Stratagematum legimus, qui hunc in modum ſcribit: Tribunus militum cum dimiſſum exercitum in uallem uideret eam, cuius ſuperiora hoſtis inſederat, depopoſcit, & trecentos milites accepit: quos adhortatus ut uirtute ſua exercitum ſeruarent, in mediam uallem decurrit, & ad opprimendos eos undique deſcendit hoſtis, longo'que & aſpero prælio retentus, occaſionem Conſuli ad extrahendum exercitum dedit.*

In ſuperiorem locum euaſit.] *Præſidio enim decedere apud Romanos capitale fuit. De quorum militari diſciplina lege Alexand. ab Alexand. lib. 1. cap. 12. & 20. & lib. 4. cap. 7.*

Con-

Conſulem.] *Attilium Collatinum.*

Cum trecentis pugnans.] *Quos ad unum omnes cecidiſſe & interfectos eſſe, Eutropius ait.*

Inuentus eſt.] *inter militum interfectorum cadauera. Militaris fortitudinis exemplum.*

Triumphauit.] *Finito triumpho ad agriculturã reuerſum eſſe ſcribunt: in qua cum reliquum uitæ tempus exegiſſet, Romæ defunctus: & cum benè de Romana Reſpub. meritus eſſet, honorifice extra portam Capenam ſepultus eſt. de cuius ſepulchro Cicero libro 1. Tuſculanarum quæſtionum, & Marlianus libro 7. cap. 17. Topographiæ Vrbis Romæ.*

DE M. ATTILIO REGVLO. *Cap. XL.*

MArcus Attilius Regulus conſul, fuſis Salentinis triumphauit, primusq́ Romanorum ducum in Africã claſſem traiecit: quaſſatas, duce Hamilcare, naueis longas treis & ſexaginta accepit. Oppida ducenta, & hominum ducenta millia cœpit. Abſente eo coniugi eius, & liberis, ob paupertatem ſumptus publicè dati. Mox arte Xantippi Lacedæmonij

monij mercenarij militis captus, in carcerem miſſus, legatus de permutandis captiuis Romã miſſus, dato iureiurando, ut ſi non impetraſſet, ita demum rediret: in Senatu conditionem diſſuaſit, reiectisq; à ſe coniuge & liberis, Carthaginem regreſſus: ubi in arcam ligneam cõiectus, clauis introrſum adactis, uigilijs ac dolore punitus eſt.

IN CAPVT XXXX.

Conſul.] *Bis fuit Conſul Marcus Attilius, Cicerone & Plinio autoribus: primò quidem cum Lucio Iulio Libone, anno ab Vrbe condita 486. Secundò uerò, cum Cn. Cornelio Bleſo, anno conditæ Vrbis 496. ſecundum Liuium, quem Glareanus in Chronologia ſua præcipuè imitatus eſt. & in ultimo hoc conſulatu quoq; captus eſt, teſte Polybio. Non autem ignoramus Sabellicum & Eutropium memoriæ tradidiſſe, Regulum hunc cum L. Manlio Volſone conſulem fuiſſe eo anno: quos in prænomine erraſſe non dubium eſt, in quibus perſæpe à grauiſſimis etiam autoribus peccatum eſt. Tu Glareani Chronologiã in Liuium cõſule, qui non Marcum, ſed Caium Attilium Regulum anno poſt Vrbem conditam 503. cum L. Manlio*

Volſone

Volſone conſulem fuiſſe, ex Liuio colligit: cui aſti pulatur Oroſius libro 4. cap. 10. Eutropius libro 2. cap. 5.

Salentinis.] Italiæ populis, & Apuliæ finitimis, qui ab initio Cretenſes & Illyrici unà cum Locrenſibus in hanc Italiæ orã applicuerunt. De quibus Strabo lib. 9. Plin. lib. 3. cap. 5. & lib. 3. cap. 11. Solin. cap. 8. Mela lib. 2. cap. 4. Vol lib. 6. cap. 8. Ioannes autem Oliuarius Valent. geographus clariſſimus, nunc Salen uocari ait.

Longas naues.] Quas Philoſtephanus apud Plinium lib. 7. Iaſonem primum inueniſſe dicit. de quibus multa ex probatiſſimis autoribus decerpta leges apud Bayſium in L. 2. Tract. de captiuis & poſtliminio reuerſis, & de Redemp. ab hoſtibus, lib. 49. Pandectarum.

Oppida ducenta.] Eutrop. lib. 2. cap. 5. ſcribit decem & octo elephantes cæpiſſe, & octoginta duas ciuitates. Sed Florus lib. 2. cap. 2. & Oroſius lib. 4. cap. 8. trecenta & amplius caſtella à Regulo populata tradidere.

Coniugi & lib. ſumptus ob paup. publicè dati.] Attilij paupertas et rerũ inopia ex eo quoq; ſatis intelligitur, quòd audita uillici ſui morte, Romã ſcripſerit, ut aliũ collegæ & ſibi in cõſulatu ſucceſſorẽ mitterent, quo otiũ eſſet colendi agrum, ex quo uxor & liberi ſui alerentur. De eius pau-

pertate Val. Max.*lib.* 4.*cap*. 4. § 6. Frontinus *lib*.4.*cap*.3. § 3.Eraſ. Roter.*lib*. 6.Apoptheg.

Xantippi.] *Cui omnis res Punica à ducibus cõmiſſa erat. de cuius uirtute bellica multa leges apud Sabellicum lib.*9.Ennead.4.Rapſod.

Arte captus Xantip.] *Vſus eſt hac arte Xantippus aduerſus* Regulum. *leuem ſuorum armaturam in prima acie collocauit, in ſubſidio autẽ robur exercitus: præcepitq́; auxilioribus, ut emiſſis telis cederent hoſti. & cum ſe intra ſuorum ordines recepiſſent, confeſtim in latera diſcurrerent, & à cornibus rurſus erũperent, exceptumq́; iam hoſtem à robuſtioribus & ipſi circumirent.* Vide Frontin. *lib*.2.*cap*.2.§ 11.& *lib*.2.*cap*.3.§ 10.

Mercenarij militis.] *Illud ad memoriam inſigne eſt, cæteras gentes ſemper mercede et ſtipendijs militaſſe, & milites tantum* Romanos *à condita Vrbe ad tribunos militares & captã à Gallis urbem per annos ferè* 350. *ſuo ſumptu & impenſa meruiſſe, & ſtipendia feciſſe. Quo autem tempore* Romani *è publico ſtipendia ſtatuerint, & quando præcipuè mercenarijs militibus adiuti ſint, lege* Alexand. ab Alex.*lib*.6.*cap*.22.Blond. *lib*.6 Romæ *triumphant*.

Captus.] *Triginta millia* Romanorum *in eo cõgreſſu proſtrata ſunt,* Regulus *dux captus cum quingentis uiris, teſte* Oroſ.*lib*.4.*cap*.9.

Legatus.

Legatus.] *Nõ ſolum* Attilium Romã *miſerunt Carthagineſes, quẽ iam quinq; annis captiuũ detinuerãt, ſed cũ alijs legatis* Romanorum *pacẽ, captiuorum permutationẽ, uel inducias petentibus.*

Romam *miſſus.*] Tubero *in ſua hiſtoria ſcriptum reliquit, Carthagineſes* Regulo *antequã Romam mitterent uenenum clam ſiue in cibo, ſiue in potu dediſſe, non quidem præſentaneum, ſed eiuſmodi, quod mortem in diem proferret: & eo quidem conſilio, ut uiueret tantiſper, quoad fieret permutatio: poſtea autem graſſante ſenſim ueneno, cor tabeſceret.*

Conditionem diſſuaſit.] *Duas ob cauſas captiuorum permutationem & pacis fœdera diſſuaſit. quarum una eſt, quòd captiui, adoleſcentes & ſtrenui duces eſſent, quorum uirtutibus urbs ſeruari, patriaq; defendi poßet: cum ipſe captus ab hoſtibus ſenex eſſet, & ad bellum poſthac planè inutilis.* Altera *uerò, quod hoſtes ſuis iam uiribus omnino diffiderent, & breui futurum eſſet, ut inuiti iugum acciperent.*

Reiectis coniuge & liberis.] *Reditum ad hoſtes crudeliſsimos mirum in modum diſſuadentibus.*

Regreſſus.) *Ne hoſtibus fidem datam frangere diceretur, quæ à* Romanis *ſanctiſsimè ſemper culta eſſet,* Numæ Pompilij *inſtituto, qui primus* Fidei *templum* Romæ *conſtituit, in quo* Flamines

manibus in digitos inuolutis, iunctisq; dextris, ſacra faciebant: ſymbolicè indicantes, fidem ſanctiſſimè colendam, eiusq; ſedem in dextris ſacratam eſſe. Qua de re Blondus *lib.1.*Rom.*triumph.* Alexand.*ab* Alexand. *lib. 2. cap. 22. &* Cœlius Rhodig.*lib.9.cap.22.* De *fidei uerò templo apud* Roman. Plinius *lib. 35.cap.10.*Marlianus *lib. 2. cap.12.& cap. 5.& lib.3.cap.3.* Publius Victor *in decima regione urbis.* Vide *præterea ea quæ annotata ſunt ſuprà in caput 13.*

3 *In arcam ligneam coniectus.*] *Crudeliora multo ſcribit de* Reguli *morte* Tubero, *qui nouis exemplorum modis excruciatum ait. in atras enim & profundiſſimas tenebras clauſum in. ardentiſſimum & ſplendidiſſimum ſolem eduxerunt, & palpebris reſectis, erecto capite radios ſolares inſpicere cogerunt: demum machina, in qua undique præacuti ſtimuli, clauiq; introrſum adacti eſſent, uigilantia pariter, ac continuo doloris tractu necauerunt.* De *cuius crudeliſſima morte* Florus *lib.2.cap.2.* Cicero *lib.3.* Officior. *& in* Paradox. Val. Max.*lib.1.cap.1.§ 15.lib.2.cap.4.§ 9.& lib.9.cap.2.§ 6.*Syll. Ital.*lib.6. circa finẽ,* Appia. *in* Lybico,*à princip.*Polyb.*lib.1.et 2.*Gell. *lib.6.cap. 4. ex* Tuberonis *&* Tucitani *hiſtorijs,* Auguſtin. *lib.1.cap.15.& 24.*Oroſius *lib.4.cap.10.* Eutrop.*lib.2.cap.5.* Sabell. *lib.9.*

Ennead.

Ennead.4.platina lib.1.& 2.de optimo ciue, Pontanus lib.2.cap.7.de fortitud. Otho Phriſin. lib. 2.cap.34. Landinus in lib.1.Od.12. Horatij.

Punitus eſt.] Et ſic nec illo uoluntario ad hoſtes ſuos reditu, nec ultimo ſiue carceris, ſiue tormentorum ſupplicio, deformata Reguli maieſtas, animi fortitudo, fides, & in patriam pietas.

DE LVCTATIO CATVLO. *Cap. XLI.*

QVintus Luctatius Catulus primo Punico bello, trecentis nauibus aduerſum Pœnos profectus, ſexcentas eorum naueis commeatibus, & alijs oneribus impeditas, duce Himilcone apud Aegates inſulas inter Siciliam & Africam depreſsit, finemq́ bello impoſuit. Pacem petentibus, hac conditione conceſsit, ut Sicilia, Sardinia, & cæteris inſulis intra Italiam, Africamq́ decederẽt, Hiſpania citra Hiberum fluuiũ abſtinerent.

IN CAPVT XLI.

Quintus.] Ita enim in omnibus codicibus legimus, & apud Volaterranum quoq́, qui eandem

 hiſto-

hiſtoriam ex præſenti capite excerpſit. Verũ nos Caium Luctatiũ legendum, ex Liuio arbitramur, apud quem lib. 8. decad. 3. Hanno Caium hunc Catulum primo bello Punico cataſtrophen addidiſſe ait. Fuit autẽ eo ipſo quo hæc facta ſunt anno conſul cum A. Poſtumio Albino, quẽ (eo quòd Flamen eſſet, à Metello pontifice prohibitum exire) in urbe reliquerat. Nec eſt Quintus Luctatius, qui ſequenti anno cũ Aulo Manlio Attico conſul, Cymbros fudit, de quo Valer. quoq; Max. lib. 9. cap. 12. § 5. Oroſius igitur lib. 4. cap. 10. Eutrop. lib. 2. cap. 5. qui quadrageſimi primi huius capitis hiſtorias ſcripſerunt, & Valer. quoq; Max. lib. 2. cap. 3. § 1. ne in ſimilem errorem inciderent, prænomẽ data opera omiſerunt, Luctatium Catulum tantum appellantes.

Luctatius.] Eutropius Lutatiũ uocat, ſi typographus errore non lapſus eſt.

Trecentis nauibus.] Conſentit in nauiũ numero cũ Plinio noſtro, Eutropius. Sed Oroſius, cum claſſe ducentarum tantum nauium contra Pœnos tranſuectum ait.

Sexcentas naues depreßit.] Sexaginta tres Punicas naues captas, centum uigintiquinq; demerſas, triginta duo hoſtium milia capta, quatuordecim milia cæſa eſſe, Oroſius ſcribit. Eutropius verò, ſeptuaginta tres naues Pœnorum captas, &

centum

centum triginta merſas ait. in cæteris autem cum Oroſio conſentit.

Oneribus impeditas.] *Onerarias naues intelligе, quæ quòd eſſent oneri ferendo idoneæ, à Græcis φορτηγοὶ dicuntur. Nauem autem onerariam Cicero in ſexta oratione Verrina, cybeam, Appianus in 5. bellorum ciuilium ὁλκάδα, Plutarchus in Pompeio φορτηγὸν, Thucidides lib. 6. φορτηγικὸν πλοῖον uocat. Vide Lazarum Bayſium de re nauali.*

Apud Aegates inſulas.] *Contra Carthaginis ſinum poſitas. de quibus Mela lib. 2. cap. 7. Volat. lib. 12. cap. 9.*

Depreßit.] *Sexto ſcilicet idus Martij, anno tertio 134. Olympiadis: ab Vrbe autem condita iuxta alios, 511.*

Finem bello impoſuit.] *Primum bellum Punicum intelligit, quod iam 23. annis durauerat. Meminit Liuius lib. 8. decad. 3.*

Conditione.] *Pax his cõditionib. inter duces eſt compoſita: ut amicitia iam inde Romanis & Carthaginenſib. eſſet, Pœni tota prorſus Sicilia abſtinerent, neq; deinceps bellũ Hieroni inferrẽt, neq; contra Syracuſanos Syracuſanorũq; ſocios arma mouerẽt, captiuos omnes ſine precio redderẽt, talẽta argẽti Euboica duo milia et 200. Romanis annos 20. penderẽt. Quas tamẽ conditiones Romani*

admit-

admittere noluerunt, niſi præterea ab omnibus inſulis quæ inter Siciliam & Italiam eſſent, abſtinerent, milleq́; talenta priori ſummæ adderent.

Inſulis intra Italiam & Africã.] *Vt ſunt Didyme, Iceſia, Lipara, Strõgyle, Ericodes, Oſteodes, Phorbantia, Aeguſa, Paconia, Coßira, Melta uel Malta, & aliæ. Vide tabulas Ptolemæi & aliorũ, itẽ Sebaſtiani Munſteri ſeptimã Europæ tabulã.*

Hiſpania.] *Quæ à Pyrenæis ad fretum uſq; Gaditanum ora in meridiem & noſtrũ mare conuerſa procurrit. de cuius latitudine & rerum omnium ubertate Strabo lib.3. Plin. lib.3. cap. 1. & lib.4. cap.20. & 22. Solin. cap.26. Pomp. Mel. lib.2. cap.6. & lib.3. ca.1. Diodorus lib.6. Iuſtin. lib. ultimo, & Volat. lib.2. cap.5.*

Citra Iberum.] *Hiſpaniæ fluuium, qui nauigabili cõmercio diues, ortus in Cantabris, haud procul oppido Iuliobrica, nauium per 260. paſ. mil. capax eſt. Propter quem uniuerſam Hiſpaniam Græci Iberiam appellarunt. De quo lege paulo antè citatos. Oliuarius autem Ebron uocat.*

DE HANNIBALE CARTHAGI-*nenſium duce.*
Cap. XLII.

HAnnibal Hamilcaris filius, XI. annos natus, à patre aris admo

tus,

tus, odium in Romanos perenne iurauit. Exinde ſocius, & miles in caſtris patris fuit. Mortuo eo, cauſam belli quærens, Saguntum Romanis fœderatam intra ſex menſeis euertit. Tum Alpibus patefactis, in Italiam traiecit. P. Scipionẽ apud Ticinum, Sempronium Longum apud Trebiam, Flaminium apud Thraſymenum, Paulum & Varronẽ apud Cannas ſuperauit. Cùmq; urbem capere poſſet, in Campaniam diuertit, cuius delicijs elanguit. Et cum ad tertium ab urbe lapidẽ caſtra poſuiſſet, tempeſtatibus repulſus, primùm à Fabio Maximo fruſtratus: deinde à Valerio Flacco repulſus, à Graccho & Marcello fugatus, in Africã reuocatus, à Scipione ſuperatus, ad Antiochum regem Syriæ confugit, eumq; hoſtẽ Romanis fecit. Quo uicto, ad Pruſiã Bithynię regẽ cõceſsit. Vnde Romã legatione repetitus, hauſto, quod ſub annuli gemma habebat, uene-

ueneno, abſumptus eſt. poſitus apud Libyſſam, in arca lapidea: in qua hodie quoq; inſcriptum eſt, Hannibal hic ſitus eſt.

IN CAPVT XLII.

Hamilcaris.] *Cognomēto Barchæ, uiri præſtantiſsimi, & rei militaris peritiſsimi. cuius facta leges apud Plutarch. in Hannibale, à principio; Valer. Max. lib. 1. ca. 7. Frontin. lib. 3. ca. 16. § 2. & § 3. item lib. 1. cap. 1. § 2. lib. 2. ca. 4 § 16. & Volater. li. 14. ca. 3. Vrban. com. Oroſ. li. 4. ca. 9.*

Filius.] *Quales enim parentes, tales plerunq; filij eſſe ſolent. Vnde & prouerbium natum eſt, τοῦ πατρός ἐστι τὸ παιδίον, id eſt, patris filius eſt.*

Vndecim annos natus.] *Liuius lib. 1. Dec. 3. Oroſ. lib. 4. cap. 14. Eutrop. lib. 3. cap. 2. Antoninus tom. 1. cap. 5. tit. 4. § 15. & alij quidam qui hanc deſcribunt hiſtoriam, nouem tantum annis natū, à patre aris admotū Hannibalem, memoriæ prodiderunt. De cuius geſtis alijs, leges quoq; Plinium lib. 7. cap. 28. lib. 8. cap. 7. lib. 18. cap. 18. lib. 16. ca. 41. & lib. 34. ca. 6. Valer. Max. lib. 1. cap. 7. § 7. lib. 5. cap. 1. § 22. lib. 7. cap. 3. § 18. lib. 7. cap. 4. § 7. & lib. 9. cap. 2. § 7. Frontinum lib. 1. cap. 1. § 9. lib. 5. cap. 16. lib. 1. cap. 5. § 25. lib. 1. cap. 6. § 2. lib. 8. ca. 8. § 2. lib. 2. cap. 5. § 25. lib. 2. cap. 7.*

cap.7. § 7.lib.4.cap.3. § 7.Fulgoſ.lib.7.cap.4. § 12.& 13. Auguſt.lib.3.ca.19.ciuitatis. Appian. in Lybico, Lorbard.de Syricho cap.3.ſupplementi in Petrarch.Sabell.lib.1.Ennead.5.Rapſod.& lib.6.cap.8.§ 4.Exempl.ethnic.Franciſcum Patricium Senenſem de inſtitutione regis lib. 6.tit. 3.Volater.lib. 14.cap.3. Vrban.com. Antonium Mancinellum, Domitium Chalderinum, & Georgium Vallā in Iuuenalis ſaty. 10. & alios qui ſuis locis paulo pòſt citantur.

Aris admotus.] ut Deos huius rei teſtes & adiutores faceret. Facta autē ſunt hæc eo tempore, quo in Hiſpaniā profectionē parabat Hamilcar. Notabis autem Pœnorum morem, qui iuraturi per Iouem modo, ad Deorum aras ſacrificio perfecto, aram & ſacra tangentes, uel agnum læua, dextra ſilicem tenentes, Deos hominesq; conteſtabantur, ſi ſcientes fallerent, ita eos quoq; Iupiter feriret, quemadmodū ipſi agnum percuterent. Vide Alex.ab Alex.lib.5.cap.10.

Perenne odiū in Rom.iurauit.] Hannibal perpetuum ſuum in Romanos odium fore ſignificās, inflicto in terram pede, ſuſcitatoq; puluere, tunc demum inter Carthaginenſes & Romanos belli finem fore dixit, cum alterutra pars in habitum pulueris eſſet redacta. Vide Valer.Max.lib.9.ca. 3.§ 12.& Syl.Ital.lib.1.

Romanos terra atq; undis ubi comparet ætas,
Ferro igniq; ſequar, Rheteaq; fata reuoluam:
Nõ ſuperi mihi, nõ Martẽ cohibẽtia pacta, &c.

Exinde miles in caſtris patris.] *Decem & ſeptem annorum natum Hannibalem in caſtris parentis ſui militaſſe, apud Polybium legimus. Inſignis adoleſcentiæ exemplum. Sabell. lib. 1. cap. 4. Exemplor.*

Eo mortuo.] *Trogus Pompeius lib. 19. ferè à principio, in bello Sicilienſi: Plutarchus autem cum, aduerſus Vethones pugnaret, interfectum ſcribunt.*

Saguntbum.] *florentiſſimum Hiſpaniæ oppidum, à Sagunto Herculis filio conditore nomen accipiens, quod Syllius Italicus lib. 1. Zazintum appellat. Haud procul Herculei, &c. De hoc Strabo lib. 3. Plin. lib. 3. cap. 3. lib. 7. cap. 3. lib. 15. cap. 18. & lib. 35. cap. 12. Mela lib. 2. cap. 7. Volater. lib. 2. cap. 5. Geographiæ. Nunc autem eius loci ciuitas, teſte Oliuario, Moruedre eſt.*

Romanis fœderatã ciuitatem.] *Erant Saguntini quaſi medij inter Romanorum & Carthaginenſium fines, & iure fœderis in libertate relicti, qui ſe totos Romanis addixerant, initaq; Romani imperij ſocietate, fidiſſimi cultores erant.*

Intra ſex menſes.] *Liuius, Plutarchus, Oroſius, & Eutropius octauo, Florus uero lib. 2. cap. 6. nono*

nono demum menſe deletum ait Saguntum. Qua de re præter ſuprà citatos,leges quoq; Auguſtin. lib.3.cap.20. Valer. Max.lib.6. cap.6.§ 7. Ciceron. in Philippicis,Syll.Ital.li.1. Primo Saguntinas,&c. Et prouerb. apud Eraſmum Roterod. Saguntina fames.

Euertit.] *Annum agens iam uiceſimum: & ab urbe condita,iuxta Oroſij & Eutropij ſupputationem,* D. XXXIIII.

Alpibus patefactis.] *Pyrenæis. ea de re leges præterea Vergilium libro* 10. *Cum fera Carthago, &c.* Iuuenalem *ſatyra* 10. *Pyrenæum Tranſilit, oppoſuit natura alpemq́; niuemq́;, &c.* Sylium Italicum *libro* 3. *Cuncta gelu canaq́;,&c.* Plin. *lib.* 36. *cap.* 1. Othon Phriſing. *lib.*2. *cap.* 36. *&* 38. *Imitatus eſt autem hoc facto* Herculem *omnium fortiſſimum, qui primus* Alpes *tranſijſſe dicitur, ut eſt quoq; apud Sylium lib.* 3. *Primus inexpertas, &c. &* Plinium *lib.3.ca.* 16.*& libro* 3.*cap.* 19.

Patefactis.] *aceto ſcilicet, & ignibus. Sunt tamen,qui* Hannibalem *per cauam quandam uiam ac manufactam ad ſaltus* Auguſtæ *Cæſareæ perueniſſe putent, cum tamen ex* Plutarcho,*& iam citatis authoribus,miro artificio* Alpes *fregiſſe conſtet. Vnde recentiores ſcribunt, per montem* Iouis *ueniſſe, quem uulgo Ciniſum appellant,*

Gebenas uerſus tendentem, cuius rupicolæ partem Durandū *uocitant*. Ad *huius autem rei pleniorem intellectum lege ea quæ noſtra tempeſtate ſcripſit* Aegidius Tſchudus Claronenſis, *uir apud* Heluetios *in primis clarus, cap. 32. de priſca ac uera* Alpina Rhetia: *& apud ueteres* Polybius *lib. 3.*

Italiam traiecit.] *Fuiſſe tunc exercitū eius centum milium peditum, & triginta millium equitum, apud* Oroſium: Eutropiū *uerò, centum milium peditum, centum milium equitum, & triginta ſeptem elephantorum, legimus.*

Scipionem apud Ticinū *ſupera.*] *Equeſtri prælio, in quo aliquandiu pari propè certamine dimicatum eſt. Ad extremum tamē* Romani, *cum* Scipio *conſul grauiter uulneratus eſſet, &* Numidiæ *equites paulatim circumeundo à tergo imminerent, pedē referre coacti ſunt.* Huius Scipionis *facta lege apud* Plutarch. *in eius uita,* Valer. Max. *lib. 3. cap. 6. § 1. lib. 6. cap. 2. § 4.* Sabell. *lib. 2. ca. 3. § 4. lib. 5. ca. 4. § 3. lib. 6. cap. 8. § 5. lib. 7. ca. 3. § 7.* Fulgoſ. *lib. 6. cap. 4. § 12. lib. 7. cap. 4. § 14. & lib. 4. cap. 1. § 4.*

Ticinum.] *fluuium nobiliſſimum, qui ex ſummis* Alpibus *prorumpit, & in meridiem labens, per* Leupontinos *in* Italiam *fluit, ubi & oppidum ſui nominis habuit, quod hodie* Papiam

piam uocant. *De hoc fluuio Strabo in fine libri 4.* & *lib. quoq; 5.* Plinius *lib. 3. cap. 19. lib. 2. cap. 106.* & *lib. 3. cap. 17.* Volaterran. *lib. 4. cap. 4.* Geograph. Aegidius Tſchudus Claronenſis *cap. 16. de ſcriptionis* Alpinæ Rhetiæ. *De clade autem* Romanorum *ad* Ticinum Liuius *lib. 21.* & *lib. 1.* Dec. 3. Plutarch. *in Hannibale,* & *Scipione,* Valer. Max *lib. 5. cap. 4.* Syll. Ital. *lib. 4.* Cæruleas Ticinus *aquas,* &c. Flor. Oroſ. & Eutrop. *ut ſuprà.*

Sempronium Longum.] Prænomine Titum, *Scipionis in conſulatu collegam,* & *quem Senatus pop. Rom. ex Sicilia uocauerat, ut ſuum exercitum Scipionis militibus adiungeret.* De quo lege *præterea* Volat. *lib. 19. cap. 3.* Anthrop. Frontin. *lib. 2. cap. 5.* § 22.

Apud Trebiam.] Italiæ *fluuium, qui per* Placentina *arua in* Padum *fluit, de quo Strabo lib. 5.* Plinius *libro 3. cap. 16.* & *cap. 14.* Volaterranus *lib. 4. cap. 3.* & *lib. 6. cap. 1.* & *lib. 4. cap. 11. in fine* Vrban. *com.* Eſt *autem fluuius ob hanc cladem quin primis memorabilis, in qua decem millia peditum* Romanorum *per medios hoſtes erumpentes* Placentiam *fugierunt,* & *poſt ſe relictos omnes ferè* Pœnorum *manu amiſerunt.* De *qua* Liuius *lib. 1.* Dec. 3. Syl. Ital. *lib. 4.* At Conſul *triſtis,* &c. & *qui ſuprà quoq; citati ſunt.*

Flaminium.] *Romanorum conſulem. de cuius geſtis Plutar. in Fabio Maximo, et Hannibale, Val. Max. li. 5. ca. 2. Front. lib. 2. ca. 5.* § 24. *Volat. li. 16. ca. 1. Vrb. com. & Plin. meminit infrà ca. 51.*

Traſymenum.] *Lacũ in Peruſino, qui à Thraſumeno puero, quem Aegydam nympham rapuiſſe poetæ finxerũt, dictus eſt.* Eo autem in loco *ita tribus integris horis pugnatum eſt, ut terremotus, qui totas urbes diruiſſe, montes tranſtuliſſe, rupes diſcidiſſe, & flumina retrorſum coegiſſe dicitur, à nullo militum auditus ſit.* Ea autem clade *iuxta Oroſ. lib. 4. cap. 15. &* Eutrop. *uiginti milia Romanorum cum conſule cæſa, & ſex milia capta: iuxta Valerium autem Maximũ lib. 1. cap. 6.* § 6. *quindecim millia tantum cæſa, ſex capta, uiginti uerò fugata dicũtur.* De *qua copioſe Liuius lib. 22. & lib. 2. Dec. 3.* Cic. *lib. 1. de* Diuinatione, *Plin. lib. 2. cap. 85. Frontin. lib. 2. cap. 5.* § 23. *lib. 2. cap. 6.* § 4. *lib. 4. ca. 7.* § 24. *Valer. lib. 3. cap. 7.* § 17. *Ouid. lib. 6. Faſtor. Sint tibi, &c. Syll.* Ital. *lib. 5. per totum,* Anton. *Tom. 1. tit. 4. ca. 5.* § 15.

Paulum.] *Lucium Aemilium Paulum conſulem intelligit, de cuius animi & corporis dotibus Plutar. in eius uita, & in Hannibale. Valer. Max. lib. 5. ca. 10.* § 2. *lib. 2. cap. 5.* § 4. *lib. 4. ca. 3.* § 11. *Fulgoſ. lib. 6. cap. 3.* § 2. *Sabell. lib. 2. ca. 1.* § 7. *lib. 4. cap. 2.* § 2. *lib. 5. cap. 2.* § 4. *Ethnicor. exempl.*

Fron-

Frontin.lib.4.cap.5.§5. lib.2.cap.3.§19.& lib. 4.cap.7.§3.Volat.lib.13.cap.3.Vrban.com.

Varronem.] Caium Terentium Varronem,& Pauli Aemilij in conſulatu collegam:de cuius moribus,Plutarchū lege in Fabio Maximo,& Hannibale.Liuiū lib.2.Dec.3.Valer. Max.lib.4.cap. 5.§3.lib.8.cap.7.§4. Frontin.lib.4.cap.5.§6. Volater.lib.20.cap.2.Vrban.com.

Apud Cannas.] Apuliæ uicum,hac una Romanorum clade ſatis nobilitatum, in qua quadraginta millia peditum,& duo millia ſupra ſeptingentos equites,authore Liuio & Plutarcho,cæſa dicuntur:licet Polybius longè maiorem cæſorū numerū adferat.De hoc prælio Liuius lib.22.Polyb. lib.5.Plin.lib.15.cap.18.lib.33.cap.1. Strabo in fine lib.6.Lactant.lib.2.cap.17.Syll.Ital.lib.9.per totum,Auguſtin. libro 3. cap. 19. Ciuitat. Valer. Maxim. lib.1. cap.1. §15. & libro 1.cap.2. §1. lib.2. cap.2.§14. lib.3. cap. 4.§4. lib. 4. cap.5.§3.lib.7.cap.4.§7.lib.7.ca. 6.§2.Frontin.lib.2.cap.5.§27.Franciſcus Patricius Senenſis libro 4.de Principe,tit.2. Oroſ. libro 4.cap. 16.& alij.

Cum urbē capere poſſet.] Dubiū erat nequaquā,quin ultimū diem habuiſſet Roma,quintūq; intra diem epulari Hānibal in Capitolio potuiſſet,ſi (quod Maharbales dixiſſe fertur) quemad-

modum ſciuit uincere Hannibal, *ita quoque uictoria uti ſciſſet.*

Campaniam.] *Italiæ regionem,cuius deſcriptionem leges apud Strabonem lib. 5. Plin. lib.3. cap.5. Flor. lib. 1.cap.16. Solin.cap.8. Melam. lib.2. cap.4.Syl. Ital.lib.8. Iam uerò quos,&c. & Volater.lib.6.cap.6.Geographiæ.*

Diuertit.] *Campaniam perluſtrãs* Hannibal *Capuam uenit,in urbem amœnam,& omni deliciarum genere abundantẽ.De cuius origine Strabo circa finem lib.5.Plin.lib.5.ca.3.Vergil.lib.8. Et Capys hinc nomen, &c. Liuius lib.3. Dec.1. Cicero autem,luxus infamia Capuam notans,eam ſuperborum quondam domum fuiſſe ait.*

Delicijs elanguit.] *Voluptatis & luxuriæ effectus. Verùm de* Hannibalis *in Campania uoluptatibus immodicis, lege Liuium lib.1.Dec.3.Valer.Max.lib.9.ca.1.§10.Syl.Ital.lib.15.copioſiß. Quàm ſeſe extulerit,&c.& quos ſuprà quoq; citauimus. Simile autem de Phrygibus exemplum apud Vergil.lib.9. Deſidiæ cordi,&c.*

Ad tertium lapidem.] *Huius rei quoq; teſtes ſunt Liuius lib.26. Syll. Ital. lib. 12. Nunc aditus luſtrat,&c.Iuuenal. Satyr.6.* Hannibal *& ſtantes,&c.Plin.lib.15.cap.18.*

Caſtra poſuiſſet.] *A' porta Collina uſq; ad Herculis templum,collectis duobus equitum millibus,*

ut urbem eiuſq; ſitum exploraret, poſuit.

Tempeſtatibus repulſus.] *grandine & nimbis. Vnde Hannibalem dixiſſe ferũt, Potiundæ ſibi urbis Romanæ nunc mentem non dari, nunc fortunam. Vide Liuiũ lib.6. Dec.3. Eutrop.lib.3.ca.2. Oroſ.lib.4.cap.17.Syl.Ital.lib.12. Iupiter Aethiopum, &c. Claudianũ de bello Getico, Hanc urbem inſano, &c. Auguſtin.lib.3.cap.20. Ciuitat.*

Fabio Max.] *Cunctatore, qui quòd Hannibalem mora fregiſſet, ita cognominatus eſt. qua de re Liuius libro 23. Plutarchus in Hannibale, Fabio Maximo, & qui proximo capite præterea citantur.*

Valerio Flacco repulſus.] *Plutarchus Fuluium Flaccum uocat. de quo Valer. Max. quoq; lib.3. cap.2.§ 18.Fulgoſ.lib.2.cap.4.§ 5.Volater.lib. 20.cap.2.& lib.16.cap.1.Vrban.com.*

Graccho.] *Titũ Semproniũ Gracchũ intellige, eo tẽpore proconſulem, cũ quo excurſionibus magis, q̃ iuſtis prælijs Hãnibal bella geßit. Oroſ.lib. 4.ca.16.Eutrop.lib.3.ca.2. Plutar.in uita Grachorũ & Hannibalis. Valer.Max.li.1.ca.6.§ 8. Front.li.1.ca.12.§ 3.Volat.li.16.ca.2.Vrb.com.*

Marcello.] *Marco Marcello, qui poſt tantas Reipub.ruinas primus Romanis ſpem fecit Hannibalem ſuperari poſſe: cuius ferociam admiratus Hannibal dixiſſe traditur, Rem cum eo hoſte*

ſibi gerendam eſſe, qui nec uictor, nec uictus quie ſcere poſſet. Vide Poſidonium apud Plutarchum in Fabio Maximo, *Valer. Max. lib. 1 cap. 6. § 9. lib. 2. cap. 4. § 4. lib. 3. cap. 2. §. 5.* Frontin. *lib. 2. cap. 2. § 6. lib. 2. cap. 4. § 8. lib. 3. cap. 16. § 1. lib. 4. cap. 1. § 44. & lib. 4. cap. 7. § 37. Sabell. lib. 1. cap. 6. § 3. & lib. 6. cap. 3. § 3. Volateran. lib. 17. cap. 1. Vrban. com. Syll. lib. 12.*

Fugatus.] *Vnde merito populi* Romani *gladius dictus eſt, cum* Fabius Cunctator *clypeus dicetur, teſte Poſidonio, &* Floro *lib. 2. cap. 6.*

A' *Scipione.*] *Qui annos natus 24. imperium in* Hiſpania *ſortitus, de ultione patris præcipuè & patrui cogitans,* Nouam Carthaginem *cepit,* Magonem *fratrem* Hannibalis *captum cum cæteris* Romam *miſit. Vide* Oroſ. *lib. 4. cap. 18.* Eutrop. *lib. 3. cap. 2.*

Superatus.] Apud Zamã, Plutarcho *authore, ubi ſupra uiginti millia* Pœnorũ *à* Romanis *cæſa, & totidẽ propè capta dicũtur.* Oroſ. *li. 4. ca. 19.*

In Africam *reuocatus.*] Hannibal *à ſuis reuocatus, ut patriæ ſubueniret, quam Scipio latè uaſtauerat, flens* Italiam *reliquiſſe dicitur.* Oroſ. *lib. 4. cap. 19.* Anton. *Tom. 1. tit. 4. cap. 5. § 16.*

Ad Antiochum Syriæ *regem.*] *De cuius moribus lege* Plutarch. *in* Hannibale, Paulo Aemilio, *&* Scipione Africano, *Valer. Max. lib. 2. cap. 5. § 2.*

§ 2. *lib*.4.*cap*.2.§ 27.*lib*.9.*cap*.1.§ 13.& *cap*. 15.§ 7. Frontinum *lib*.2. *cap*. 4.§ 4. & *lib*.4. *cap*.9.§ 9. Fulgoſum *lib*. 4. *cap*.3. § 9. *lib*. 6. *cap*.5.§ 15.*lib*.1.*cap*. 2.§ 13. *lib*. 9. *cap*.6. § 1. *lib*.1.*cap*.1.§ 10.& *lib*.9.*cap*.10.§ 13.Volaterranum *lib*.11.*cap*.1.Geographiæ.

Confugit.] *Hannibal deſperatis rebus ad Antiochum, quaſi ad ſacram anchoram confugit, à quo tam humaniter exceptus eſt, ut ſtatim publicis pariter & priuatis conſilijs adhibitus ſit. Qua de re copioſè leges* Plutarchum *in* Hannibale, Sabellicum *lib*. 6.*cap*. 6. § *penultimo. meminit etiam* Frontinus *lib*.1.*cap*.8.§ 6.Iuuenalis *ſatyr*. 6. *Miranduſq; cliens ſedet, &c.* Iuſtinus *lib*. 31.*à principio.*

Hoſtem Romanis *fecit.*] *Petijt primò ab Antiocho cẽtum nauium claſſem, decem & ſex millia peditum, mille equites. & his copijs ſe* Italiam *intraturum pollicebatur, & turbaturum* Italicas *gentes. deinde efflagitauit à rege Ariſtonẽ quendam* Tyrium,*hominem callidißimum, qui* Carthaginem *peteret, & mandata quædam regis nomine ad eos deferret, contra* Romanos. *Qua de re leges* Plutarchum *in* Hannibale. *meminit* Oroſius *lib*.4.*cap*.20. Eutropius *lib*.4.*cap*.2.

Quo uicto.] In Achaia, *ubi à* Conſule Glabrione Acilio *ſuperatus, uix cum paucis è prælio*

 fugit,

fugit, in quo prælio rex habuiſſe fertur armatorum ſexaginta millia, ex quibus quadraginta millia cæſa, fugata autem pluſquam quinq; millia referuntur. Vide Oroſium & Eutropium.

Ad *Pruſiam regem.*] Debellato Antiocho, Romani *præter alias conditiones quas impoſuerunt regi,* Hannibalem *perpetuum ſuæ* Reip. *hoſtem ſibi tradi poſtulabant, quo intellecto* Hannibal, *ne in hoſtium ueniret manus, ad* Pruſiam *regem cõfugit. Qua de re lege* Plutarch. *in* Hannibale, & Fulgoſum *lib. 7. cap. 3. § 9.*

Ad *regem conceſſit.*] *Sunt qui uicto* Antiocho *in* Cretam *profectum ad* Gortynios Hannibalem *ſcribunt (& non ad* Bruſiam) *ubi* Cretenſes *falſo auri argentiq; theſauro decepit inſcios, ut apud eoſdem leges.*

Legatione *repetitus.*] *apud* Plutarchum *legimus,* Q. Flaminiũ *(cuius ob res in* Græcia *geſtas celebre tum nomen erat) legatũ miſſum in* Aſiam, *qui magna cõtentione à rege impetrauit, ut* Hannibal *dederetur.* Vide *infrà cap. 51.*

Hauſto *ueneno abſumptus eſt.*] De Hannibalis *morte diuerſas hiſtoricorum opiniones lege apud* Liuium *lib. 9.* Dec. 4. Plutar. *in eius &* Q. Flaminij *uita propè finẽ,* Phriſing. *lib. 2. ca. 40.* Iuuenal. *ſatyr. 10.* Non *gladij nõ ſaxa dabũt, &c.* Sabel. *lib. 6.* Ennead. *5.* Iulium Obſequent. *cap. 3.*

Prodi-

Prodigiorum. Volater. lib. 14. ca. 3. Vrban. com. qui ex Liuio, Plutarcho, & cæteris omnem Hannibalis uitam breuiter complexus eſt.

Libyſſam.] *Bithiniæ uicum, inter Eribæam, Callicam, & Nicæam, eius regionis ciuitates, non procul à ſinu Aſiatico, ubi Aſcanius fluuius in mare ſe recipit: ut tabula Græciæ Nicolai Sophiani clariſſimè exprimit.*

In arca lapidea.] *Lapideo ſepulchro, cuius meminit Plinius lib. 5. cap. 23. Sepulchra autem imperatorum & ducum, pro dignitate & opibus facta primum apud Romanos, & deinde ad certum ſumptum redacta eſſe, teſtatur Alexander ab Alexand. lib. 6. cap. 14.*

Quoque inſcriptum eſt.] *Lege apud ueteres cautum fuit, ne maiori lapide, quàm qui laudes ſepulti, & titulos honorū acciperet, ſtrueretur ſepulchrum: de qua idem eodem loco.*

DE Q. FABIO MAXIMO. *Cap. XLIII.*

QVintus Fabius Maximus Cūctator, ut Verrucoſus à uerruca in labris, ita Ouicula à clementia morum. Conſul de Liguribus triumphauit. Hannibalem mora fregit. Minutium magiſtrum equitum imperio

perio æquari ſibi paſſus eſt, & nihilo minus periclitanti ſubuenit: Hannibalem in agro Falerno incluſit. Manlium Statiliũ transfugere ad hoſteis uolentem, equo, & armis donatis retinuit. & Lucano cuidã fortiſsimo, ob amorẽ mulieris infrequenti, eandem emptam dono dedit. Tarẽtum ab hoſtibus recepit. Herculis ſignũ inde translatũ in Capitolio dedicauit. De redemptione captiuorũ cum hoſtibus pepigit. Quod pactũ cũ à ſenatu improbaretẽ, fundũ ſuũ ducentis millib. uendidit, et fidei ſatisfecit.

IN CAPVT XLIII.

Egregia Q. Fabij Maximi facta lege apud Liu. lib. 2. Dec. 3. Plut. in uita eius, Hannibalis, & M. quoq; Marcelli, Valer. Max. lib. 1. cap. 1. § 7. lib. 4. cap. 1. § 6. lib. 5. cap. 2. § 4. & lib. 2. cap. 2. § 11. Front. lib. 1. cap. 2. § 2. cap. 3. § 2. cap. 11. § 21. & lib. 2. cap. 1. § 8. Oroſ. lib. 3. cap. 22. Lorbardũ de Siricho cap. 4. Supplemẽti in Pet. Franciſcum Floridum Sab. lib. 2. de Iulij Cæſaris præſtantia, paulo pòſt initium. Volater. lib. 16. cap. 1. Vrb. cõ. et eos qui ſuis locis paulo pòſt citãtur.

Maxi-

Maximus.] *Vnde Maximi cognomen adeptus ſit* Fabius,*diximus ſuprà cap.32.ex Liuij lib.10.* Decad.1.*Plutarchus autem à corporis habitu ita cognominatum putauit.*

Verrucoſus.]*Cur* Verricoſus, Ouicula,*&* Cunctator Fabius *appellatus ſit, leges etiam apud* Alexand. *ab* Alexand. *lib.1. cap.9. meminit* Plinius *lib.34.cap.7.*

Liguribus.]*Italiæ populis,à* Liguro Phaetontis *filio originem habentibus, qui primo montoſam eam regionem inter* Macram *&* Varum *amnes incoluit, quæ ab altera parte* Padum,*ab altera* Apenninum *habet. De his lege* Strab. *lib.4.* Plin.*lib.3.cap.5.lib.5.cap.4.& lib.4.cap.17.* Melam *lib.2.cap.4.* Volater.*lib.4.cap.2.* Geograph. *Vocantur autem,*Oliuario *teſte,hodie* Genouenſes. *Verùm de bello* Liguſtico, *in quo iam* Ligures,*iam* Inſubres, *iam* Galli *&* Illyrici *contra* Romanos *pugnauerunt, lege* Florum *lib.2. cap.3.* Oroſium *lib.4.cap.11.& 12.*Eutrop.*lib.3.cap.1.* Auguſtin.*lib.3.cap.9.*Ciuitat.

Triumphauit.] *Triumphos quinq;, primum tamen de* Liguribus *egit,autore* Plutarcho.

Hannibalem mora fregit.] *Et hinc* Hannibal *dixiſſe fertur, ſe magis formidare* Fabium *quieſcentem à pugna, quam* Marcellum *fortiter dimicantem.* De Fabij *autem cunctatione & mora,*

qua

qua Hannibalem inuictum antea fregit, leges Liuium lib. 23. Florum lib. 2. cap. 6. Plutarchum in Fab. Max. Hannibale, & Romanorum quoq; Apophtheg. Valer. Max. lib. 7. cap. 3. § 19. Plin. lib. 22. cap. 5. Oroſ. lib. 4. cap. 15. Eutrop. lib. 3. cap. 2. Frontinum lib. 2. cap. 5. § 2. & 21. lib. 1. cap. 3. § 2. Sabellicum lib. 1. cap. 7. § 4. libro 7. cap. 3. § 6. cap. 4. § 8. lib. 9. cap. 1. § 4. cap. 11. § 1. lib. 6. cap. 3. § 4. Ennium apud Ciceronem in libello de Senectute, Vnus homo nobis, &c. & ex eodem Vergilij lib. 6. Aeneid. Quo feſtum rapi, &c. Syl. Ital. lib. 6. Cunctando Fabius, &c. & lib. 7. Ac in ſacro ſeni uis, &c. Ouidium lib. 2. Faſtor. Nam puer impubes, &c. Meminit quoque eius rei Franciſcus Patricius Senenſis lib. de Regno, 1. titulo. 12. & Roteroderamus in Prouerb. Romanus ſedendo uincit.

Minutium.] *Hominem ferocem, importunum, temerarium, lingua immodicũ, ſtudium auramq; exercitus ſemper quærentem, & Fabij facta ſemper contemnentem. Quem ſuis coloribus depingit Plutarchus in Fabio Maximo.*

Imperio ſibi æquari paſſus eſt.] *Hoc eſt, ſocium imperij, & in ipſa quoq; Dictatura æqualem ſibi fieri permiſit, quod hactenus inauditũ erat. Magnum clementiæ & manſuetudinis exemplum. Vide Liuium lib. 5. Dec. 3. Syl. Ital. lib. 12.*

Pericli-

Periclitanti.] *Id eſt, cum iam inſidijs Hannibalis circumuentus, de ſua & militum quoque omnium uita periclitaretur. Hiſtoriam lege apud* Frontinum *lib.2.cap.5. § 21. meminit quoq;* Eraſmus Roterod.*lib.5.* Apophthegmatum, *Sabell. lib.9.cap.1. § 4.Ethnicorum exemplor.*

In agro Falerno.] *id eſt in Campania. Falernus enim Cāpaniæ mons eſt, qui uino precioſo & nigro adeò abundat, ut ob id ſummis laudibus celebretur apud* Strab. *lib. 5.* Plin. *lib.14. cap.3. & lib.23.cap.1.* Volater. *lib.6.cap.6.* Geograph.

Manlium Statilium.] Plutarchus *in* Fabio *Maximo, Marſum uocat.* Valer. *autem* Max. *nomen non exprimit, ſed lib.7.cap.3. § 8.* Nolanum *militem fuiſſe ait, de quo* Front. *lib.4.cap.16. § 1.*

Equo & armis donatis.] Romani *quippe ut ignauos & inertes milites pœna & ignominia afficere, ita quoq; ſtrenuos & bellicoſos donis ornare militaribus ſolebant, ut teſtatur* Blondus *lib. 6.* Romæ *triumphant. &* Alexand. *ab* Alexand. *lib.4.cap.18. Gen. dier.*

Lucano ob amorem infrequenti.] *Delatus erat miles* Lucanus *apud* Fabium, *quod nocturno tempore uigilijs deſtinatus, clàm è caſtris frequenter excederet, inſano captus puellæ amore. Quo intellecto, apprehenſam puellam & militem quoque ad ſe duci* Fabius *iuſsit, militi'que ſtrenuo*

condo-

condonans delictum, puellam matrimonio legitimo coniunxit, ac hoc facto ſcortationem prohibibuit, bonumq; & ſtrenuum militem perpetuo quaſi uinculo in officio retinuit. Vide Plutarchū in Fabio Max. & Romanorum quoque Apophtheg. Val. Max. lib. 7. cap. 3. § 8. & Eraſmū Roterod. lib. 5. Apophthegmatum.

Tarentum.] *inclitam Calabriæ urbem, in ultimo Italiæ loco circa Salentinorum confinia, ædificatam à Tara Neptuni (ut quidam uolunt) filio, quæ deinde à Laconibus, qui duce Palanto, in ea uenerunt loca, aucta eſt.* De cuius origine & *potentia, ex* Ephoro *leges apud Strabonem lib.* 6. *item* Plinium *lib.* 3. *cap.* 10. Florum *lib.* 1. *cap.* 18. *Iuſtinum lib.* 3. *Sylium* Italicum *lib.* 12. Verte *rat, &c.* Pomp. Melā *lib.* 2. *cap.* 4. Volaterranum *lib.* 6. *cap.* 8. Vrban. com.

Ab hoſtibus recepit.] *Capta hac urbe, primores ex familia* Brutorum *iugulati ſunt, interfecti Tarentinorum infiniti, triginta millia uenundati, & triginta milia talentorum ex præda hoſtili in ærarium relata.* De qua oppugnatione Liuius *libro* 27. Plutarchus *in* Fabio Maximo, Auguſtinus *lib.* 1. *cap.* 6. Ciuitat. Sylius Italicus *lib.* 15. Tunc & Tyndarij, & c. Phryſingenſ. *lib.* 2. *cap.* 39. & *alij.*

Herculis ſignū.] *Direptis omnib. dicitur ſcriba*

à Fabio

à Fabio contendiſſe, quid'nam de ſimulachris & ſtatuis deorum fieri iuberet. Ad quæ Fabius reſpõdit, Relinquamus Tarentinis infeſtos deos. Attamẽ Herculis ſimulachrum Tarentum aſportatum, in Capitolio iuxta æream ſui equeſtrem ſtatuam locauit. ad cuius ſimulachrum Pœni humanis uictimis ſingulis annis olim ſacrificabãt. Qua de re Liuius lib. 7. Dec. 3. Plutarc. in Fabio Maximo, Marlian. lib. 6. cap. 6. Rom. antiq. Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 14. Genial. dier.

Signum.] Simulachrum & ſtatuam intellige, qua Hercules exprimebatur. Fuit autem Hercules apud Celtas cognomento ὄγκιος, imagine decrepiti ſenis, capite incompto, pelle rugoſa, dextra clauam tenens, ſiniſtra protentum arcum, multos mortales catenis uinctos ducens. ut teſtis eſt Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 12. Verùm non talis fuit hæc ſtatua Herculis, quam à Tarentinis Romam Fabius tranſtulit. Fuit enim ſimulachrũ æneum, auro perfuſum, imberbe, dextra clauam, ſiniſtra Heſperidum aurea mala habens: quod multos poſt annos Romæ propè ſcholam Græcam, & forum Boarium in ruina aræ maximæ repertum eſt, teſte Marliano libro 2. cap. 6. Topographiæ.

Inde translatum.] Seruatæ religionis memorabile exemplum. Notanda autem eſt hæc quoq;

Romanorum conſuetudo, qui deuictis hoſtibus, & expugnatis urbibus, ſi quid uiſendum ac memorabile, atque æuo priore incognitum fuiſſet, ex deuicta prouincia, ueluti rem ſpectatiſsimam, nouo inuento unà afferebant. Vnde quoque & Herculis ſignũ ante triumphantem in pompa prælatum eſſe, apud Alexandrum ab Alexandro libro 6. cap. 6. legimus. meminit quoque eius rei Liuius libro 9. Decad. 1.

Dedicauit.] *In templi conſecratione, item dedicandis aris atque ſimulachris quæ cæremoniæ ſint adhibitæ, leges copioſe apud Alexand. ab Alexan. lib. 6. cap. 14.*

De redemptione captiuorum pepigit.] *Hunc uidelicet in modũ, ut uir pro uiro ex captiuis redderetur, ex utraq; parte: ſi qui uerò ſupereſſent, ducentæ & quinquaginta in ſingulos ab ijs qui reciperent, drachmæ ſoluantur. Facta igitur uiritim captiuorum permutatione, 247. ex Romanis apud Hannibalem ſupereſſe inuenti ſunt.*

A ſenatu improbaretur.] *Nil enim ratum, nil firmum habebatur apud Romanos, niſi ſenatuſconſulto quoque probaretur. Vide Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 11.*

Fundum.] *Agrum, qui intactus ab hoſte manſerat, fraude fortaſsis Punica, cæteris omnibus depopulatis. Cuius rei meminit Plinius libro*

bro 17. cap. 26. & Frontinus libro 1. cap. 8. § 2. Stratagematum.

Fidei ſatisfecit.] *Fidei ſeruandæ notatu dignum exemplum eſt Fabius, qui cum pecunia, qua captiui ex permutatione reliqui redimerentur, à ſenatu denegaretur, bonis diuenditis proprijs (iuxta pactum) hoſtibus ſatisfecit. Quàm ſanctum autem apud Romanos fuerit iuſiurandum, & etiam hoſtibus data fides, lege Alexand. ab Alexand. lib. 5. cap. 10. & lib. 2. cap. 22. Hiſtoriam autem de fundo diuendito, leges præterea apud Liuium lib. 2. Decad. 3. Valer. lib. 3. cap. 8. § 3. & lib. 4. cap. 8. § 2. Sabell. lib. 2. Ennead. 5. Rapſod. Platinam lib. de uera nobilitate ad Vrſinum, & lib. 2. de Optimo ciue, & alios.*

DE PVBLIO SCIPIONE NASICA. *Cap. XLIIII.*

PVblius Scipio Naſica à Senatu uir optimus iudicatus, Matrem deùm hoſpitio recepit. Cum aduerſum auſpicia conſulem ſe à Graccho nominatum cōperiſſet, magiſtratu ſe abdicauit. Cenſor ſtatuas, quas ſibi quiſq; per ambitionē in foro ponebat, ſuſtulit. Conſul Delminiū urbē Delmatarū expugnauit, Impera-

toris nomen à militibus, & ab Senatu triumphum recuſauit oblatũ. Eloquentia primus, iuris ſcientia cõſultiſsimus, ingenio ſapiẽtiſsimus fuit: unde uulgo Corculum dictus.

IN CAPVT XLIIII.

P. Scipio.] Qui fuit Scipionis Africani frater, & Cnei Scipionis filius, ut apud Plutarchum in Africani uita, Volateranum lib. 10. cap. 3. Alexan. ab Alexan. lib. 2. cap. 11. de Scipionum familia clariſsima legimus, ex quibus Cornelius adoleſcens Scipionum genus propagauit: qui eo quòd patrem lumine orbum, pro baculo regeret, uelut haſtili nixum, Scipio fuit appellatus. Cuius rei teſtis eſt Macrobius, ex Plinij libro 28. cap. 2. & Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 9. qui eodem loco Naſicam quoq; à maioribus naribus dici Scipionem, literis mandauit. hinc enim & Ouidus Naſo cognominatus eſt.

Vir optimus iudicatus.] Plato lib. de Legibus 2. eum uirum bonum appellandum exiſtimat, qui omnia quæcunq; bona dicuntur, cum iuſtitia poſsideat atq; diſponat. Quem copioſius deſcribit Cicero lib. 3. Officior. Platina in dialogo de Vera hominis nobilitate, & Vergilius in Epigram. Vir bonus & ſapiens, &c.

Matrem deûm.] *id eſt Cybelem, Saturni uxorem, quæ uel à Cybelo Phrygiæ monte, uel oppido, ubi primum eius ſacra inſtituta ſunt: uel ut* Feſtus *ait, quòd homines ad inſaniam & furorem impelleret, Cybele dicta eſt. Matris autem deûm uaria fuerunt antiquitus nomina. alij enim* Berecynthiam, *plerique* Bonam deam, *alij* Magnam *dixere, Phryges* Peßinuntiam *matrem, Attici* Cecropiam *Mineruam, Cypri* Paphiam *Venerem, Cretes* Dictynnam *Dianam, Siculi* Stygiam *Proſerpinam, Eleuſini* uetuſtam *Cererem, &c. Verùm de matre deûm, & Cybele, multa & uaria leges apud* Diodorum Siculum libro 4. Boccatium *in Genealogijs deorum,* Plin. lib. 35. ca. 10. lib. 2. cap. 92. Vergil. lib. 3. Aeneidos, Hinc mater cultrix, &c. Ouid. libro 4. Faſtor. Illa ſedens plauſtro, &c. Tibull. lib. 1. Sacra bonæ, &c. Propert. lib. 4. Eleg. 10. Iuuenal. Satyr. 2. Hic turpis Cybeles, &c. item, Atq; bonâ temere, &c. & Satyr. 6. Nota bonæ ſecreta deæ, etc. Fulgen. lib. 3. Mythol. cap. 6. Macrob. lib. 1. Satur. Pomp. Læt. tit. 38. de Antiq. Rom. Alexan. ab Alex. lib. 6. ca. 4. et lib. 4. cap. 12. Cæl. Rhod. lib. 18. cap. 47. & 18.

Hoſpitio recepit.] *Lectis libris Sibyllinis inuenerant Romani, pelli Italia alienigenam hoſtem poſſe, ſi mater* Idæa Peſinunte *Romam adueheretur, & à bono laudatoq; uiro hoſpitio excipere-*

 tur.

tur. Et ſic Scipio Naſica totius ſenatus iudicio uir optimus iudicatus, inter tot centena milia Romanorū, deā aduexiſſe & hoſpitio excepiſſe dicitur. Cuius rei teſtes ſunt, Liuius lib. 3. Dec. 3. Plutarch. in uita Scip. Africani, Solin. cap. 7. Plin. lib. 7. cap. 34. Valer. Max. lib. 8. cap. 16. § 3. Flor. lib. 29. Epit. Blond. lib. 1. Rom. triumph. Sabel. lib. 5. Ennead. 5. Rapſod. Marlian. lib. 3. cap. 2. Topogr. Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 10. Ouid. lib. 4. Faſt. Mater abeſt, &c. Syl. Ital. lib. 7.

Aduerſum auſpicia.] Priſcos enim Romanos adeò auſpicijs deditos fuiſſe conſtat, ut poſt urbem conditam nil bello, uel pace, domi militiæ'ue agerent, niſi auſpicatò. Qua de re lege Valer. Max. libro 1. cap. 4. Alexand. ab Alexan. lib. 5. cap. 13. & quæ alibi ſuprà diximus.

Conſulem nominatum.] Patriciorum auſpicia, ſecundum quæ maiores magiſtratus ſunt electi, leges apud Gell. lib. 13. cap. 14.

Magiſtratu ſe abdicauit.] Notandum diligenter, adeò uniuerſa Romanorum geſta ad Deū ſemper relata eſſe, ut etiam in maximo benè geſtarū rerum ſucceſſu, dijs inuitis, aut reclamantibus non quicq̃ fieri paterentur. Verùm quæ aduerſa fuerint auſpicia, quibus deterritus ſe magiſtratu abdicauerit Scipio, copioſè leges apud Plutarchum in Marco Marcello.

A Graccho.] Tyberio ſcilicet Sempronio, qui plurimæ inter Romanos dignitatis, conſul ſibi Scipionem Naſicam & C. Martium ſubrogandos deſignauerat.

Statuas in foro poſitas.] Forum Romanum, quod etiam Latinū uocatur, intelligit, in quo multa ſtatuarum genera priſcis temporibus ob uarias cauſas erecta erant. De quibus copioſè leges Plinium lib. 34. cap. 4. & 5. & lib. 33. cap. 12, lib. 34. cap. 6. Blond. lib. 6. Romæ triumph. Marlian. lib. 2. cap. 6. & 7. Vnde Liuius lib. 4. Decad. 1. et Plin. lib. 34. ſtatuas fori ornamenta fuiſſe tradiderunt.

Per ambitionem.] Ambitio, quam Græci φιλοτιμίαν appellant, eſt honorū ac gloriæ immodica cupiditas, quā Euripides ut peſſimū in ciuitate numen execratur. Teſtes ſunt apud Romanos Sylla, Cinna, Carbo, Marius, Pompeius, Cæſar, & alij quàm plurimi, quorū ambitione multo plures Romanorum ciuium ceciderunt, quàm in propagatione imperij totius orbis terrarum.

Conſul.] cum Q. Opimio.

Delminium Delmatarum urbem.] Hanc Illyricæ regionis urbem, unde Delmatæ appellati ſunt, Volaterranus lib. 8. ca. 1. Geographiæ, Damna uocat. Quæ quomodo à Scipione expugnata ſit e, ex Liuio apud Sabellicum lib. 8. Ennead. 5. Rapſod. leges.

Imperatoris nomen recuſauit.] Hoc Publio Scipioni Africano Plutarchus aſcribit, qui ait Hiſpanos milites Scipionis humanitatem & clementiam admirantes, eum honoris & uirtutis gratia regem appellaſſe. Sed Scipionem hanc uocem Romanis auribus inſuetam ſubitò oppreſſiſſe. Cuius rei meminit quoque Fulgoſus libro 4. cap. 1. & 4. Veteres autem illos tantum, quorum ductu & auſpicio conflatum fuiſſet bellum, & ſub quibus decem hominum millia uno prælio cecidiſſent, imperatoris nomine dignos putarunt, ut eſt apud Alexandrum ab Alexandro libro 1. cap. 2.

Triumphum recuſauit oblatum.] Honoris & inanis gloriæ contēptor. Verùm de alijs quàmplurimis, qui decretos ſibi triumphos ob modeſtiam recuſarunt, leges apud Alexand. ab Alexan. libro 6. cap. 6. Illud autem ſilentio nequaquam prætereundum eſt, Lorbardum de Siricho cap. 9. Supplementi in Petrarcham, contrarium affirmaſſe: qui ſcribit, Scipionem triumphum ſibi denegatum efflagitaſſe, non quidem ideò ut ſibi gratularetur, ſed ut exercitus ſuorum laborum & uirtutis merita acciperet. Niſi de alio triumpho ea dicta uelis.

Eloquentia primus.] De Scipionis eloquentia, qui etiam orationes, & hiſtorias quaſdam de

Caſina

Caßina ſcripſit, lege apud Ciceronem in Bruto.

Corculum dictus.] Publium Scipionem Naſicam, Corculum ob morum excellentiam dictum eſſe, Cicero teſtatur in Bruto, & in Tuſculanis quæſtionibus bis, itèm Alexand. ab Alex. libro 1. capite 9.

DE MARCO MARCELLO.
Cap. XLV.

Marcus Marcellus Viridomarum Gallorum ducem ſingulari prælio fudit, ſpolia legit apud Nolam, Hannibalem primus locorum anguſtia adiutus uinci docuit. Syracuſas per treis annos expugnauit: & cum per calumniam triumphus ei à Senatu negaretur, de ſua ſententia in Albano monte triumphauit. Quinquies conſul, inſidijs Hannibalis deceptus occubuit, & magnificè ſepultus: oſſa Romam remiſſa, à prædonibus intercepta perierunt.

IN CAP. XLV.

Marcus Marcellus.] M. Claudius Marcellus, primus Martium genti nomen indidit: de cuius egregiè factis Plutarchus, Volaterranus lib. 17.

cap.1.Vrbanor.comment. Lorbardus de Syricho Patauinus cap.5. Supplementi, Sabell. lib.4. Ennead.5.Rapſod. Valer.Max. lib.6. cap.1.§ 7.& qui paulo pòſt citantur.

Viridomarum.] *Plutarchus Britomarum appellat, quem Marcellus conſul cum Geſſatorum triginta milibus deleuit, de quo prælio Florus lib. 2.cap.4. & lib.20.Abbreuiat. Valer.Max.lib.3. cap.2.§ 4. Oroſ.lib.4.cap.13. Eutrop.lib.3.cap. 1.Petrarcha de triumphis, Vergil.lib.6.Gallumq; rebellem, Tertiaq; arma patri, &c. meminit obiter Plin.lib.3.cap.20.*

Spolia.] *Opima ſpolia tertius poſt Romulum tulit Marcellus Ioui Feretrio. Qua de re ex Plutarcho & alijs diximus ſuprà cap.2.& 25.*

Legit.] *Et his quidem uerbis: Feretri Iupiter, te ego obteſtor, qui tertius Romanorum dux & imperator, uirum hunc ducem ſimul ac regem propria manu confoſſum occidi, hæc tibi prima opimaq; ſpolia dedico: tu nobis, dum belli ad reliquias uertimur, ſimilem ſucceſſum præſtes. Quo docuit, non hominum, ſed Deorum immortalium manu hoſtes uictos, & in poſterum quoque uincendos eſſe. Nec enim ita fidendum induſtriæ & uiribus noſtris, ut diuinam opem negligamus. Nec ita rurſum pendendum ab illa, ut noſtrum prætermittamus officiũ. Probè igitur Aeſchylus*

apud

apud Stobæum ait, Φιλεῖ δὲ τῷ κάμνοντι συσπεύδειν θεός. id eſt: Huic qui laborat, adeſſe numen aſſolet. Et in eandem ſententiam Pindarus, Πρὸς ἄκρον ἀρετᾶς ἦλθον οἵ τε πόνων ἐγεύσαντο, σὺν θεοῦ δὲ τύχῃ. hoc eſt: Ad ſummum uirtutis apicem peruenerunt, qui guſtarunt labores, non autem ſine Dei fortuna.

Apud Nolam.] Campaniæ urbem uetuſtiſſimam, quam Iuſtinus in Trogi Pompeij hiſtorias, ab Iapygis conditã fuiſſe ait. eandem autem Theanum Sidicinum adpellatam legimus. Vide Strab. lib. 5. & 6. Plin. lib. 3. cap. 5. Volater. lib. 6. cap. 6. Vrban. comment.

Hannibalem uinci docuit.] Quomodo autem uicerit, lege Frontinum lib. 2. cap. 2. § 6. & cap. 3. § 9. & ea quæ annotata ſunt ſuprà cap. 42.

Syracuſas expugnauit.] Hanc ciuitatem, inuictiſſimum Siciliæ caput Florus lib. 2. cap. 6. uocat, de cuius magnitudine & excellentia Diodorus lib. 16. Strabo lib. 1. Cicero in actione quarta & ſeptima contra Verrem, &c.

Per tres annos.] Nam Archimedis philoſophi & geometræ machinis diu in obſidione laborauit, & tandem Syracuſanis Dianæ feſtum inter iocos & delicias celebrantibus cœpit. De cuius expugnatione Liuius libro quinto, Dec. 3. Florus libro 2. capite 6. Syllius Italicus libro 14. Valer.

Valer. Max. lib. 8. cap. 7. § 14. lib. 1. cap. 6. § 9. & lib. 5. cap. 1. § 9. & Sabell. lib. 4. Enne. 5. Rap. quæ facta eſt ſecundũ pleroſq;, anno ab Vrbe condita 543.

Cum per calumniam.] Marcellum enim incuſabãt, primùm quòd non tantum homines, uerum etiam Deos, perinde ac captiuos in triumphum duxiſſet. Deinde quòd Romanos pulcherrima & mirabilia Græcorum ornamenta, quæ antea incognita fuerant, uenerari atq; ſuſpicere docuiſſet.

Cum triumphus ei negaretur.] Aduerſantibus inimicis cum triumphus Marcello negaretur, eo quòd nonnulla adhuc in Sicilia nauanda reſtarent, factum eſt ut iuſtum ac integrum in Albano monte triumphum ageret, in Vrbe autem minus ſplendidũ: quod triumphandi genus Græci ὄυαν, Ouationem uerò Latini uocãt. Vide de ea Liuium lib. 6. Dec. 3. Gell. lib. 5. cap. 6. Blond. lib. 10. Alexand. ab Alex. lib. 6. cap. 17.

De ſua ſententia in Albano triumpha.] Auerſante ſenatu Romano, populum ſæpe triumphos decreuiſſe conſtat, cum res bello geſtæ dignæ uiderẽtur. Item plures, cum Romæ honos negaretur, de ſua ſententia, ſed in Albano tantum monte, honeſtos triumphos egiſſe, legimus apud Alexand. ab Alex. lib. 6. cap. 6. Fuit autem tertius, ſed plenus inuidia, Marcelli triumphus.

Quin-

Quinquies conſul.] Primum conſulatum geſſit cum Cn. Cornelio Scipione Caluo, anno ab Vrbe cõdita 532. Secundum, cum in demortui locum ſuffectus abſens, magiſtratu ſe abdicauit, ut eſt apud Liuium lib. 7. Dec. 3. Tertium, cum Q. Fabio Maximo Verrucoſo, anno conditæ Vrbis 540. Quartum, cum M. Valerio Leuino, anno 544. Quintum demum, cum Tito Quintio Criſpino, ab Vrbe condita 546.

Inſidijs deceptus.] Hannibal enim ſyluam & cauernas iaculatoribus haſtatiſq; compleuerat, ratus huc ob loci commoditatẽ Romanos ituros, cauas & præruptas uias obiecit à latere; ipſáq; loci fraude clariſſimum ducem uicit. Qua de re copioſe Liuius lib. 7. Dec. 3. Plut. in Marcello, Frõt. lib. 2. cap. 2. § 6. Stratagematum, Val. Max. lib. 1. cap. 6. § 9. meminit Plin. lib. 11. cap. 37.

Occubuit.] transfixus lancea, quam Græci λόγχην uocant. De huius morte lege Oroſ. lib. 4. cap. 18. Eutrop. lib. 3. cap. 2. & Plut. in eius uita.

Magnificè ſepultus.] Hannibal ubi Marcellum cecidiſſe ſenſit, corpus ſplendidè & magnificè ornatum cremauit: deinde reliquijs argẽtea in urna conditis, coronam imponens auream, filio miſit: quæ dum ferrentur, interuenere Numidæ, portãteſq; adorti ſunt, & hinc inde tumultuantes ſparſerunt. De qua re plura lege apud Plutarchum, &

chum, & Valerium libro 5. capite 1. § 22. qui eius rei meminit tantum.

DE L. CLAVDIA VESTALI VIRgine. *Cap. XLVI.*

HAnnibale Italiam deuaſtante, ex reſponſo librorum Sibyllinorũ mater deûm è Peſsinũte acceſita, cũ aduerſo Tyberi ueheretur, repẽte in alto ſtetit: & cum moueri nullis uiribus poſſet, ex libris cognitum eſt, caſtiſsimæ demum fœminæ manu moueri poſſe. Tum Claudia uirgo Veſtalis, falſo inceſtu ſuſpecta, deam orauit, ut ſi pudicã ſciret, ſequeretur. Et zona impoſita, nauẽ mouit, ſimulachrum Matris deûm aduexit. Templum ædificauit Naſica, qui uir optimus iudicabatur.

IN CAPVT XLVI.

Hannibale Italiam deuaſtante.] Aliam cauſam aduectionis Cybeles apud Liuium undetrigeſimo libro legimus, qui ait, multa & horrenda prodigia uiſa eſſe, & hanc ob cauſam lectos libros Sybillinos, & uocatam Cybelem. Sed cum Plinio noſtro conſentiunt omnes ferè qui ſuprà citati ſunt cap. 44. quò lectorem remittimus.

Libro

Librorum Sibyllinorum reſponſo.] *Sibyllinos libros frequenter* Romani *conſuluerunt, imminente neceßitate: quos quidam à* Tarquinio *coemptos, ad Cornelium uſq; Syllam incolumes ueniſſe, & Capitolij incendio combuſtos eſſe deinde affirmarunt. Verùm Suetonius* Tranquillus, *Augusti Cæſaris temporibus in baſi Palatini Apollinis inuentos eſſe teſtatur, qui etiam hodie græcè conſcripti extant, & Sebaſtiani Caſtalionis, uiri eruditißimi, & trium linguarum peritißimi beneficio, ante annum in linguam latinam mira carminis fœlicitate translati ſunt. Verùm de Sibyllis, earumq; libris et oraculis, lege Iamblichum de myſterijs, Suidam, Varronem, Diodorum Siculum lib. 5. de Fabuloſ. antiq. geſtis. Plinium lib. 7. cap. 33. lib. 13. cap. 13. Vergil. lib. 3. Aeneid. Inſanam uatem, &c. & lib. 6. Ipſa canas oro. Marlian. lib. 2. cap. 10. lib. 3. cap. 19. Alexand. ab Alex. lib. 3. cap. 16. Cæl. Rhod. lib. 8. cap. 15. & lib. 21. cap. 37. item lib. 14. cap. 1. Leonicum lib. 2. cap. 16. de Varia hiſtoria, Caſtalionis præfationem in Sibyllina.*

Peßinunte.] *Phrygiæ oppido, ubi templum ex albo & ſumptuoſo lapide extructum erat, in quo Matri deûm uel Cybelæ honores ſacraq; ſolennia conſtituerunt, Mida rege ad ea plurima conferente. Qua de re Diodorus Siculus lib. 4. Plin. lib. 5. cap. 32.*

Accer-

Accerſita.] *à legatis* Romanorum,*ut* Romam *ueniens, à uiro optimo hoſpitio ſuſciperetur. qua de re copioſe ſuprà cap.44.dictum eſt.*

Caſtißimæ fœminæ manu.] Ideo autem *caſtißimæ matronæ manu trahi ad maris littora uoluit, quòd uirgo ſimul & mater* (*ut à poëtis fingitur*) *eſſet.*

Claudia uirgo Veſtalis.] *Claudiæ huius factum, quo falſam amiſſæ pudicitiæ ſuſpicionem è populariũ animis extinxit, leges copioſius apud Liuium libro 9.Dec.3. Plutarch. in uita Scipionis Naſicæ, Plin. lib.7. cap.35. Herodianum lib.1.in Commodo,Solin.cap.7. Ouid. lib.4.Faſt.Claudia Quinta genus,&c. Propert. lib.4. Eleg.10. Vel tu quæ tardam,&c. Sabell.lib.5. Ennead.5.Rapſod. & lib.1. cap.5.§ 6. lib.5. cap.5. § 10. & lib. 10. cap.2. § 78. Ethnic.exemp. Volaterr.lib.14. cap.2. Vrban.comment.*

Falſo inceſtu ſuſpecta.] *Eſt autem inceſtus, illicitus cum ſanguine coniunctis, aut perſonis ſacris congreſſus. Erat enim ceſtus, Veneris cingulum, quo utebantur ad honeſtas nuptias: & quo uxor, cum maritalis illi fides dabatur, à marito quaſi perpetuo uinculo cingebatur. de qua conſuetudine Alexand.ab Alexan. lib.2.cap.5. Vnde quoque Phyllis apud Ouid. in epiſtola ad Demophoonta ait:*

Cui

Cui mea uirginitas auibus libata ſiniſtris,
Caſtaq́; fallaci zonâ recincta manu, &c.

Et *Martialis quoq́;*

Sume citeriaco medicatum nectare ceſton,
Vinxit amatorem baltheus iſte Iouem, &c.

Orauit deam.] *ut indicaret miraculo, incorruptam adhuc eſſe pudicitiam, ac hoc modo à grauiſsimo mortis ſupplicio eriperetur: de quo legẽ Plutarc. in Romulo, & 96. Problematum,* Pompon. Læt. 23. *de* Rom. *ſacerdot.* Alexand. *ab* Alexand. *lib. 5. cap. 12.* Cæl. Rhod. *lib. 17. cap. 19. & qui ſuprà cap. 1. citati, de* Rhea *Syluia à Marte compreſſa.*

Aduexit.] *ſola, & ſine omni auxilio alieno. Simile autẽ comprobatæ caſtitatis exemplum de* Tutia *quoq́; uirgine Veſtali legimus, quæ cribrò aquam inuocata dea ex* Tyberi *hauſit, & in eius templum miraculoſe tulit. teſte* Plinio *lib. 28. cap. 2.* Valerio Maximo *lib. 8. cap. 1. § 5.* Sabellic. *lib. 2. cap. 5. § 5.* Ethnicor. exemplor.

Templum ædificauit.] *Deam aduectam* P. Cornelius *Naſica à mari tantum in Palatium portauit, & in Victoriæ templum poſuit; donec proprium templum à Liuio & C. Claudio cenſoribus auſpicaretur, quod deinde abſoluit & dedicauit* Iunius Brutus: *de quo* Liuius *lib. 36.* Marlian. *lib. 3. cap. 2.* Alexand. *ab* Alexand. *lib. 6. cap. 19.*

Quo autem anno dea Romam aduecta ſit, oſtendit Plinius lib.18.cap 3.

Vir optimus iudicabatur.] *Vide Plutar.in uita Scipionis Africani, Plin.lib.7. cap.34.& quos ſuprà cap.44.citauimus.*

DE M. PORCIO CATONE.

Cap. XLVII.

MArcus Porcius Cato, genere Tuſculanus, à Valerio Flacco Romam ſolicitatus, tribunus militum in Sicilia, quęſtor ſub Scipione fortiſsimus, prætor iuſtiſsimus fuit. In prætura Sardiniam ſubegit, ubi ab Ennio græcis literis inſtitutus. Cõſul Celtiberos domuit: & ne rebellare poſſent, literas ad ciuitates ſingulas miſit, ut muros diruerent: cum unaquæq; ſibi ſoli imperari putaret, fecerũt. Syriaco bello tribunus militum ſub Marco Attilio Glabrione, occupatis Thermopylarum iugis, †præſidium hoſtium depulit. Cenſor L. Flaminium conſularem ſenatu mouit, quòd ille in Gallia ad cuiuſdam ſcorti ſpectaculum,

al.ſubſidiũ

eductum

eductum quendã e carcere, in conuiuio iugulari iuſsiſſet. Baſilicã ſuo nomine primus fecit. Matronis ornamẽta erepta, Oppia lege repetẽtibus, reſtitit. Accuſator aſſiduus malorum, Galbã octogenarius accuſauit. Ipſe quadragies quater accuſatus, glorioſe abſolutus, Carthaginem delendam cenſuit. Poſt octuaginta annos filium genuit. Imago huius funeris gratia produci ſolet.

IN CAP XLVII.

Marci Porcij Catonis, quem alij ſuperiorẽ, alij Maiorem ob ætatem, alij Cenſorium adpellant, egregia facta deſcribunt Plut. in uita eius, Liuius lib.3.Dec.4.et lib.4.Dec.4.etc. Sabel.lib.7.Enn.5.Rap.Petrar.lib.3.tract.2.cap.10.Rerũ memorab.Lorbardus de Syricho cap.8.Supplem.in Petrar. Volat. lib.14.ca.2.et qui paulo pòſt citãtur.

Porcius.] *Cognomen indicat, ſatis obſcuris parentibus, ut qui porcos paſcerent, natum eſſe uirum clariſsimum: de cuius genere & familia Gellius quoq; lib.13.cap.18.*

Tuſculanus.] *ex Tuſculo Latij oppido, à Telegono Vlyßis et Cyrces filio cõdito, de quo Strabo lib.5.Plin.lib.2.cap.98.Volat.lib.6.cap.1. Huius*

autem oppidi ueſtigia hodie quoq; uidemus ſupra caſtrum Fraſcati, fontemq; ex eo Romam uſq; manantem.

Valerio Flacco.] *Non eſt ille Valerius, qui ad Attalum regem pro ſimulachro Matris deûm miſſus eſt, ſed qui cum eodem Catone circa Mediolanum (ut Liuius lib. 4. Dec. 4. teſtatur) cum Gallis & Inſubribus pugnauit. Vtriuſq; autem uitam habes apud Volater. lib. 20. cap. 2.*

. Tribunus militum.] *Duo Tribunorum militarium erant genera: primum quidem illorum qui in exercitu creati, Rufuli dicebantur. Alij, qui Romæ in comitijs deſignati, Comitiati nominabantur. De quibus Feneſtella cap. 16. Pomp. Læt. cap. 19. Rom. magiſt. Blond. lib. 3. & 5. Rom. triumph. Alexand. ab Alexan. lib. 5. cap. 2. & Aſconius Pedianus.*

Sicilia.] *Quæ iam bello ſubacta, in Romanorum poteſtate erat. De hac diximus alibi ſuprà.*

Quæſtor.] *ſcilicet ærarij & urbanæ pecuniæ curam agens. De cuius dignitate & officio Gratianus in eo libro quem de temporibus ſcripſit. Varro lib. 1. de lingua Latina, Feneſt. cap. 3. Pompon. Læt. cap. 17. de Rom. magiſt. Blond. lib. 1. Romæ triumph. Vlpian. tit. 13. i. ff. Alexand. ab Alex. lib. 3. cap. 16. & lib. 2. cap. 2.*

Prætor.] *Fuit prætor Tito Quintio Flaminio,*

& Sex.

& Sex. Aelio Peto *conſulibus, anno ab Vrbe con=*
dita 556. uel anno 4. *Olymp.* 145. *Cuius præturæ*
meminit Valer. *Max. lib.* 7. *cap.* 5. § 7. De Præto
rum autem authoritate & officio Liuius *lib.* 6. *in*
fine, Feneſtell. *cap.* 19. Pomp. *Læt. cap.* 24. de Ro=
man. magiſt. Blond. *lib.* 3. Alexand. *ab* Alex. *lib.* 2.
cap. 15. *& lib.* 6. *cap.* 24. Pomp. Iuriſconſul. *ff.* de
Origine *iuris,* L. Neceſſarium.

Iuſtiſſimus.] Et hinc Plinius *lib.* 7. *cap.* 27. *op=*
timum oratorem, optimum imperatorem, & op
timum quoq; ſenatorem: Sabellicus autem ex neo
tericis, lib. 7. *cap.* 3. § 8. Ethnic. *exem. uirum iu=*
ſtum & æquitatis ſtudioſiſſimum, Catonē uocant.

Sardiniam.] *Inſulam inter mare Thuſcum &*
Africum, omnium fertiliſſimam, de qua Strabo lib.
5. *Plin. lib.* 7. *cap.* 3. *lib.* 35. *cap.* 17. *Solin. cap.* 10.
Mela *lib.* 1. *cap.* 7. Diod. *lib.* 6. Volater. *lib.* 6. *cap.*
9. Geograph. *Syll.* Italic. *lib.* 12. *Claudian. in bello*
Gildonico, Humanæ *ſpeciem, &c.* Leonicus *lib.*
1. *cap.* 1. *de* Varia *hiſtoria.* Verùm *cum hanc inſu=*
lam ſortitus eſt Cato, ſine rheda circumiuit ciuita
tem, uno tantum ſeruo comitatus, qui ueſtem &
turribulum ferret, teſte Sabellico lib. 10. *cap.* 1. §
5. Ethnic. exemplor.

Ab Ennio.] Epico, *quem* Cicero *ubiq; opti=*
mum & clariſſimum poetam adpellat, ut qui non
tantum annaliū libros & comœdias, ſed etiam de

Scipionis Africani, de Catonis, de Fabij Maximi, de M. Marcelli, & Fuluij Nobilioris rebus geſtis ſcripſerit. de quo lege Quintil. libro 10. cap. 1. & lib. 11. cap. 3. Plin. lib. 18. cap. 8. Marcum Varronem lib. 1. de Poetis, Crinit. lib. 2. de Poëtis Latin. Gell. lib. 17. cap. 21. Cæl. Rhod. lib. 7. cap. 1. & lib. 28. cap. 30. Volater. lib. 15. cap. 2. Vrban. comm.

Græcis literis inſtitutus.] *Marcum Porcium Catonem iam ſenem, non tantũ græcas literas didiciſſe, ſed etiam euoluiſſe, & ex Thucidide & Demoſthene commentariolos cõfeciſſe, legimus apud Plutarchum, Valerium Maximum lib. 8. cap. 7. § 3. Gell. lib. 11. cap. 8. Sabell. lib. 7. Ennead. 5. Franciſ. Petrar. lib. 1. tract. 2. cap. 9. Rerum memorandarum, Cæl. Rhod. lib. 29. cap. 13.*

Conſul.] *cum Lucio Valerio Flacco, anno uidelicet tertio, Olympiad. 146. ab Vrbe uerò condita 559. de quo conſulatu Liuius lib. 3. Dec. 4.*

Celtiberos.] *Hiſpaniæ populus Celtiberi ſunt. Strabo lib. 3. Plin. lib. 3. cap. 3. & 1. Pomp. Mel. lib. 3. cap. 1. Lucan. lib. 4. Gallorum Celtæ, &c. Syll. Ital. lib. 3. Venêre & Celtæ, &c. Hos autem quomodo domuerit, lege Liuium lib. 4. Dec. 4.*

Vt muros diruerẽt.] *Cato cum deuictas à ſe Hiſpaniæ ciuitates exiſtimaret in tempore rebellaturas fiducia murorum, ſcripſit ſingulis, ſed uno eodemq; die, ut urbium munimenta diruerent: minatus,*

minatus bellum, niſi confeſtim obtemperarent. Et ſic unaquæq; urbium, cum ſibi ſoli hoc creditit imperatum, omnium urbium munitiones quæ intra Betim fuerunt, uno (ut apud Polybium legimus) die ſolo æquatæ ſunt. Vide etiam Front. lib. 1. cap. 1. ſ 1. & Volat. lib. 14. cap. 2. Vrban. com.

In Syriaco bello.] quod aduerſus Antiochum gerebatur: de quo Liuius lib. 3. Dec. 4. & ſequētibus, Iuſtin. lib. 31. Appian. in Syrico, Oroſ. lib. 4. cap. 20. Eutrop. lib. 4. cap. 1. Florus lib. 2. cap. 8.

M. Attilio Glabrione.] cum P. Scipione Naſica tum cōſule, anno tertio Olympiad. 147. ab Vrbe autem condita 563. Verùm hunc Attilium Appianus Aciniū Manium, Oroſius autem Acilium uocat. Vide ea quæ annotata ſunt infrà cap. 54.

Thermopylarum iugis.] Liuius lib. 6. Dec. 4. ait, Thermopylarū hoc iugum non aliter mediam Græciam diuidere, quàm Apenninus Italiā. Acceperunt autem nomē à thermis, & calidis aquis ex his fluentibus, quæ magno in honore, uti Herculi cōſecratæ, fuerūt. Vide Strabonē lib. 9. Herod. lib. 7. Plin. lib. 4. cap. 7. Pomp. Melā lib. 2. cap. 3. Leonic. lib. 1. cap. 90. de uar. hiſt. et infrà cap. 54.

Præſidium.] Alij legunt ſubſidium.

Hoſtium.] Antiochi Syriæ regis, qui armatorum 60. millia habuiſſe dicitur, ex quibus 40. millia cæſa, & plus quàm 5. millia capta referuntur.

Cenſor.] *cum eodē ſcilicet Flacco, Publio Clau-dio Pulchro & L. Portio Licinio conſulibus, an-no 2. Olymp. 149. ab Vrbe condita 570. Tam ſe-uerus autem in delinquentes fuit cenſor, ut inde Cenſorij cognomen adeptus ſit. Lege Plin. lib. 19. cap. 1. & lib. 14. cap. 4. Sabell. lib. 2. cap. 8. § 5. Fulgoſ. lib. 2. cap. 4. § 1.*

L. Flaminiū.] *Titi Quintij Flaminij fratrem, & qui ſeptē antè annos Romanorū cōſul fuerat.*

E ſenatu mouit.] *Cēſura enim uniuerſæ reip. ſupremū et perfectiſsimū ſemper habuit locū. Vnde cēſores cū in uitia hominū ſtudioſiſsimè anim-aduerterēt, etiam ſummo loco natos non tantum notātes adorti ſunt, ſed omnibus etiam honoribus et dignitatibus priuarunt: ut ex præſenti quoque ſatis liquet exemplo. Verùm de Cenſorum auto-ritate et poteſtate lib. 4. Dec. 1. Liuius, Blond. lib. 3. Rom. triumph. Feneſtell. cap. 17. Pompon. Læt. cap. 21. de Roman. magiſt. Alexand. ab Alex. lib. 3. cap. 13. et Pompon. Iuriſ. tit. 2. lib. 1. ff.*

Ad cuiuſdam ſcorti ſpectac.] *quod ex Vrbe in prouinciā accerſiuerat. Plutarchus adoleſcentem liberali forma fuiſſe ait, quem ſemper comitem ha-buerit. Valerius autem Antias non in adoleſcen-tis, ſed puellæ gratiam factum eſſe ſcribit, quam Placentiæ perditè amaſſet.*

E carcere eductū quendam.] *Plutarchus ait*

unum

unum ex ijs fuiſſe, qui rei capitalis crimine damnati erant. Ex neotericis autem Sabellicus lib. 7. Ennead. 5. Rapſ. Gallum uocat, quẽ à ſuis ad Romanos cum liberis transfugiſſe ait.

Iugulari iuſſiſſet.] Liuius libro 9. Dec. 4. ubi præſentem deſcribit hiſtoriam, Flaminium feriendi negocium non carnifici dediſſe, ſed propria manu in corpus hominis ſæuiſſe commemorat: Catonis authoritate ductus, qui hæc memoriæ quoque prodidit. Vtcunq; tamen ſit, conſtat L. Flaminium hominem fuiſſe crudeliſſimum, ut qui ob turpiſſimum amorẽ, humano ſe ſanguine maculare, quàm inhoneſtiſſimæ meretricis precibus non obtemperare maluit. Huius autem rei meminit quoq; Cicero in Catone, & Valer. Max. lib. 2. cap. 4.

Baſilicam fecit ſuo nomine.] Ex pecunia publica, magnoq; ſumptu Baſilicam uicinam foro conſtruxit, eamq; (ob æternam ſui nominis memoriam) Portiam appellauit, teſte Plutarcho, & Marliano libro 3, cap. 26. & Blondo, qui de Roma triumphante, etiam hodie huius Baſilicæ ueſtigia nõ nulla extare ſcribit.

Ornamenta Oppia lege erepta.] Caius Oppius tribunus plebis Q. Fabio & Tito Sempronio Coſſ. in medio Punici belli ardore, ne qua mulier plus ſemiuncia ari haberet, neu ueſtimento uerſicolori uteretur, neu iuncto uehiculo in urbe

oppido ue, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſa ueherentur, legem tulit, quã modo aboleuiſſent, niſi acerrimè Porcius *Cato reſtitiſſet, urbanæ luxuriæ & ſuperbiæ grauiſsimus hoſtis.* De hac lege Liu.*lib.*4. Dec.4. *Sabell.lib.* 6.*Ennead.*5.Pomp.L*æt.* § 22. *de* Legibus. Franciſ.Philelphus de Legib. § 7. *Aymarus lib.* 2.

Reſtitit.] *luculentiſsima ad populũ iam concitatum habita oratione, quam leges apud* Liuium *lib.*4.Dec.4. *et Sabel.lib.* 5. Ennead.6.Rapſ. *ubi de* Oppia *lege lectu digniſsima inuenies.*Et his omnibus *uidetur probaſſe legem* Voconiam *de mulierum hæreditatibus* coercendis.*de qua* Cic. *de* Senectut.*tertia* Verrina,& pro Cornelio Balbo. Gell. *lib.*20.*cap.*1.*Sabell.lib.*1.*cap.*7. § 2.*Ethnicor.exemp.*& Alexan.*ab* Alex.*lib.*6.*cap.*15.

Accuſator malorum aſsiduus.] Non *ratione officij tantum, ſed aliàs: quod & ſtatua, quæ ei Romæ in templo erecta eſt, ſatis oſtendit, cuius inſcriptione reſtitutos ab eo mores intelligebatur, teſte* Plutarcho.

Galbam.] *Sergium Galbã uirũ conſularẽ eloquentiſsimũ: de quo Suetonius, Cicero in oratore, &* Volat.*lib.*16.*cap.*1.Vrban.com.*Galbas autem à colore galbulæ auis credunt denominari: eſt enim paſſeris genus luteis pennis, tametſi à* Galbeo *indumẽto aliqui dictos aſſeuerẽt.* Vide Suetoniũ *in*

uita

uita Galbæ, & Alexan. ab Alex. lib. 1. cap. 9.

Octogenarius.] Liuius lib. 9. Dec. 4. & Plutarch. nonogenarium legunt, quos Lorbardus quoque de Syricho ſequutus eſt. Verùm quum Cato, ut hiſtoriæ oſtendunt, octogeſimo quinto ætatis anno obierit, nonagenarius iam Galbam accuſare non potuit, niſi poſt mortem à manibus eius accuſatum eſſe uelis. Verùm huius rei ueritatem apud Ciceronem de Claris oratoribus inuenies.

Accuſauit.] Pro direptis Luſitanis, à Catone Cenſorio accuſatus Galba: ſed ob complexum ſuorum filiorum, miſericordia abſolutus eſt. Qua de re lege Aſconium Ped. Valerium Max. libro 8. cap. 1. §. 1. et Volat. libro 16. cap. 2. ferè à princip.

Quadragies quater.] Quoties accuſatus ſit Cẽſorius, diſſentiunt authores. Quadragies quater accuſatũ, ſcribit quoq; Solinus ca. 7. cui aſtipulantur Lorbardus de Syricho, & Cælius Rhodiginus lib. 11. cap. 14. Quadragies ter, Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Max. ſæpenumero accuſatũ ait, lib. 3. ca. 7. § 7. Sexies & quadragies, Sabell. lib. 1. cap. 7. § 6. Sic quoq; Ariſtophontes apud Athenienſes nonagies quinquies accuſatus, ſemper euaſit, ut teſtis eſt Aeſchines in celeberrima oratione in Demoſthenem, Alexan. ab Alex. lib. 3. cap. 5.

Carthaginẽ delendã cenſuit.] Tam uicinam ſe habere inimicam urbem, & hoſtilia meditantem,

quàm pomarium illud eſſet, unde decerpſerat ficum quam recentē in manibus habebat. Vide Plu*tarch.in eius uita,*Plin.*lib.15.cap.18.Auguſt.lib.3.cap.31.Ciuitatis,Sabell. lib.1.ca.7.§ 2.Fulgoſ.lib.8.cap.10.§ 3.Flor.lib.2.cap.15.*

Poſt octoginta annos filium genuit.] Ex Salo*nij clientis ſui filia,* Marcum Catonem *Salonium genuit:teſte* Gell.*lib.13 cap.18.* Volater.*libro* 14.*cap.2.Vrban.com.Sabell.lib.1.cap.7.§ 2.& Solino cap.4.Polyhiſt.qui ait,octogeſimo anno iam exacto auum* Vticenſis, *ex Salonij filia Catonem procreaſſe.*

Imago huius.] *Cato conſpiciens multorum erigi ſtatuas;* Malim, *inquit, ut de me quærant homines, quamobrem Catoni non poſita ſit ſtatua, quàm quare ſit poſita. Sentiens, ſe malè res præclaras gerere, ut olim ſcientes illum promeruiſſe ſtatuam,mirentur non eſſe poſitam.*Plutarch. *in eius uita,&* Romanorum Apoph. *repetijt* Eraſ. Rot.*lib.5.apoph.&* Cælius *lib.29.cap.14.*

DE CLAVDIO NERONE, ET *Hasdrubale.*

Cap. XLVIII.

HAſdrubal frater Hānibalis ingentibus copijs in Italiam traiecit: actumq; erat de Romano imperio, ſi coniungere Hannibali copias

pias potuiſſet. Sed Claudius Nero, qui in Apulia cum Hannibale caſtra cōiunxerat, relicto in caſtris patre, cum delectis ad Haſdrubalem properauit, & ſe Liuio collegæ apud Senam oppidum, & Metaurū flumen coniunxit, amboq; Haſdrubalem uicerunt. Nero regreſſus, pari celeritate, qua uenerat, caput Haſdrubalis ante uallum Hannibalis proiecit. Quo ille uiſo, uinci ſe fortuna Carthaginis confeſſus eſt. Ob hæc Liuius triumphās, Nero ouās, urbem introierunt.

IN CAPVT XLVIII.

Haſdrubal frater Hannib.] *Hic obiter notandum eſt, grauiter lapſum eſſe Iuſtinum, qui lib. 19. Hannibalem Haſdrubalis filium fuiſſe, memoriæ prodidit: cum ſecus habeant omnes hiſtoriæ, quot quot extant.*

Ingentibus copijs.] *cum elephantis centum & triginta, equitum peditūq; uiginti millibus, ex Africa in Italiam ueniſſe legimus, Lucio Cæcilio Metello & C. Furio conſulibus. Verùm huius capitis hiſtorias leges apud Liuium lib. 7. Dec. 3. Valer. Max. lib. 3. cap. 7. § 4. & lib. 7. ca. 4. § 4. Flor. lib.*

lib.2.cap.6.Oroſ.lib.4.cap.18.Eutrop.lib.5.cap. 2.Front.lib.1.ca.1 § 9.cap.2 § 9.cap.5.§ 18.lib. 2.ca.3.§ 3.lib.4.cap.7.§ 15.lib.3.cap.17.§ 1.lib. 1.cap.3. § 4. lib.2. cap.1.§ 1. & lib.1. cap.3.§ 4. Syll.Ital.lib.15.Terrore interea, &c.Sabell.lib.4. Ennead.5. Rapſod.Phriſingenſ.lib.2.cap.37. Volat.lib.13.cap.4.& lib.16.ca.4.Vrban.com. Lombardus cap.6.Suppl.Epitomes in Petrarcham.

In Italiam traiecit.] Ab Hiſpanijs per Gallias uenit, teſte Oroſio: ut fratri, qui Romanis impar erat, coniungeretur.

Claudius Nero.] Tum temporis conſul, anno uidelicet tertio, Olymp.143.ab Vrbe uerò condita 547.cuius meminit Fulgoſ. lib.1. cap.1.§ 7. Sunt autem Nerones à uirtute & fortitudine dicti. Nero quippe Sabina lingua fortem & ſtrenuum deſignat.uide Gell.lib.13.cap.21. Alexand. ab Alex. lib.1.cap.9.

Relicta in caſtris parte.] Ne fraudem hoſtes intelligerent.

Properauit.] Diurno enim & nocturno ſimul tempore Romani iter dimetientes, hoſtes ex improuiſo obruerunt.

Liuio.] M.Liuio Salinatore, de quo Plinius infrà capite quinquageſimo.

Apud Senā.] inclytā Tuſciæ ciuitatē, quā Brennum Gallorū ducē, pro ſenibus ualetudinarijsq; et armentis

armentis extruxiſſe, anno ante Chriſtũ natũ 362. quidã ferũt. Polybius aũt, Senones pulſos à Romanis, aliã coloniã eius nomine Senæ, quã apud Adriaticũ reliquerũt, condidiſſe prodidit. Vide Plinium lib. 3. cap. 5. Volat. lib. 5. cap. 2. Geograph.

Metaurũ flumẽ.] ſcilicet Vmbriæ, de quo Strabo libro 6. Plin. lib. 13. cap. 3. & lib. 3. cap. 5. et 14. Pomp. Mel. lib. 2. cap. 4. Volat. libro 6. cap. 7. Vrban. com.

Vicerunt.] Multo fuſo ſanguine. ſecundũ Liuium enim, quinquaginta ſex hoſtium millia: ſecũdum Oroſium, ſexaginta tria millia occiſa, capta quinq; millia quadringenti referuntur.

Nero regreſſus.] ad ſtatiua ſua.

Pari celeritate.] qua ſcilicet uenerat prius. Liuius ea nocte quæ pugnã ſecuta eſt, regreſſũ ait, & citatiore quàm inde uenerat agmine, die ſexto ad ſuos perueniſſe. Celeritatẽ aũt in imperatore plurimũ ualere, ſcribit Cic. in orat. pro lege Manilia.

Caput Haſdrubalis.] in ea clade interfecti. Apud Liuium aũt legimus, non tantũ caput Haſdrubalis in Hannibalis caſtra miſſũ eſſe, ſed captos etiã Afros oſtẽdiſſe: & præterea duos etiã ex his ſolutos eſſe, ut acta Hannibali referrẽt, deſperanti ob mortẽ fratris. uide ea de re etiã Frontin. lib. 2. cap. 9 § 2. & Syll. Ital. qui lib. 15. hanc hiſtoriam graphicé deſcribit, Tum Nero procera, &c.

Trium-

Triumphans.] curru, quia in eius prouincia res geſtæ erant. Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 22.

Ouans.] Albo inſidens equo, & myrtea inſignitus corona. Vide de Ouatione Alexand. ab Alex. lib. 6. cap. 17. & quos citauimus ſuprà cap. 33. Eſt autem Nero elegantiſsimum animi moderationis exemplum, ut qui licet Liuij Salinatoris in Haſdrubale opprimẽdo particeps gloriæ fuerit, tamẽ triumphantem equo ſequi, quàm triumpho (quẽ ei ſenatus æquè decreuerat) uti maluerit. Vide Valer. Max. lib. 4. cap. 1. § 11.

DE PVBLIO CORNELIO SCIPIONE *Africano. Cap. XLIX.*

PVblius Scipio ex uirtutibus cognominatus Africanus, Iouis filius creditus. nam antè, quàm conciperetur, ſerpens in lecto matris eius apparuit: & ipſi paruulo draco circunfuſus nihil nocuit. In Capitolium intempeſta nocte eunti, nunquam canes allatrauerunt. Nec hic quicquam prius cœpit, quàm in cella Iouis diutiſsimè ſediſſet, quaſi diuinam mentem accepiſſet. Decem & octo annorum, patrem apud Ticinũ ſingulari uirtute ſeruauit. Clade

Canen

Cannenſi nobiliſſimos iuuenes Italiam deſerere cupienteis, ſua auctoritate compeſcuit. Reliquias incolumeis per media hoſtiũ caſtra Canuſium perduxit. Vigintiquatuor annorum prætor in Hiſpaniã miſſus, Carthaginem, qua die uenit, cepit. Virginem pulcherrimam, ad cuius aſpectũ concurrebatur, ad ſe uetuit adduci, patriq; eius, ac ſponſo reſtitui iuſsit. Haſdrubalẽ, Magonemq; fratres Hannibalis Hiſpania expulit. Amicitiã cum Syphace Maurorum rege coniunxit. Maſiniſſam in ſocietatẽ recepit. Victor domum regreſſus, conſul ante annos factus, concedente collega, in Africã claſſe traiecit. Haſdrubalis & Syphacis caſtra una nocte perrupit. Reuocatum ex Italia Hannibalẽ ſuperauit. Victis Carthaginenſibus leges impoſuit. Bello Antiochi legatus fratri fuit. Captũ filium gratis recepit. A' Petilijs & Neuio tribuno plebis

repetundarum accuſatus, librum rationum in conſpectu populi ſcidit. Hac die, inquit, Carthaginem uici, quaſi bonum factũ: in Capitolium eamus, & dijs ſupplicemus. Inde in uoluntarium exilium conceſsit, ubi reliquam egit ætatem. Moriens ab uxore petijt, ne corpus ſuum Romam referretur.

IN CAPVT XLIX.

Publius Scipio.] Scipionis Aphricani, qui dux fatalis contra Hannibalem fuit, inſignia facta leges apud Plutarchum in eius uita, & Romanorum quoque Apopht. Gell. lib. 4. cap. 18. & 20. lib. 6. cap. 8. lib. 3. cap. 4. lib. 2. cap. 20. lib. 12. cap. 8. & lib. 16. cap. 8. Valer. Max. lib. 2. cap. 5. § 3. lib. 6. cap. 2. § 4. Front. lib. 4. cap. 7. § 4. & 16. Fulgoſ. lib. 6. cap. 4. § 12. lib. 7. cap. 4. § 14. & lib. 4. cap. 1. § 4. Volater. lib. 19. cap. 3 Vrbano. r comment. Alexand. ab Alexan. lib. 2. cap. 11. Otho Phryſing. lib. 2. cap. 4. Franciſ. Petrar. Rerum memorab. lib. 3. tract. 2. cap. 2. contra medicũ ignor. lib. 2. cap. 7. & epiſt. famil. 1. Lorbard. de Syricho in Supplem. Petrar. cap. 7. Huius etiam ampliſsimus laudes decantat Seneca epiſtola 86. ad Lucilium, & qui in proceſſu præterea citantur.

Ex uiro

Ex uirtutibus cognominatus Africanus.] ob egregiam in Africæ finibus de Pœnis & Hannibale uictoriam, Africanus cognominatus eſt: Liuius lib.1.Dec.3. Oroſ.lib.4.cap.19. Eutropius lib.4. cap.2.Petrarch.lib.2.cap.7.Inuectiuarum.

Serpens in lecto matris apparuit.] quē ſuperſtitioſa antiquitas, genium Iouis fuiſſe putauit. Hanc hiſtoriam ex Oppio & Iulio Higino leges copioſiſsimè apud Gelliū lib.7.cap.1. Liuium lib. 6.Dec.3. Valer. Max.lib.1.cap.3.§ 2. Plut.in eius uita, Anthon. Florent. tomo 1.tit.4. cap.5.§ 16. Similia etiam de Olympiade Philippi regis uxore, & Alexādri matre legimus in hiſtorijs græcis.

Canes nunquā latrauerunt.] Canes templi cuſtodes erant, qui ſacrilegos & nebulones uoce pariter ac dentium ictibus remouebant. Sic in Vulcani templo, canes Romæ pro æditiuis fuiſſe, & ſacrilegis tantum adlatraſſe, fama fertur: quemadmodum apud Aetnam, notiſsimū Siciliæ montem, etiam cuſtodire templum ac lucum canes traduntur, quibus mirum præcipuè inſitū ingenium creditur: quippe caſtè adeuntes, permulcēt ac adblandiuntur, illiſq; perinde ac beneuolis aggregātur. Quod ſi manib. non puris, ſcelereq; aliquo pollutior templū inuiſat, irruūt mordicus, lacerāt, conuellūtq;. qua de re multa leges apud Cæl. Rhodig. lib.23.cap.29. & Alexand. ab Alex.lib.1.cap.3.

Nunquam allatra.] *Quaſi in canibus ratio, & pietatis notas quaſdam ineſſe, credere fas ſit.* Vide Sabell. lib. 5. cap. 4. § 3. Ethnic. exemplor.

Nec hic quicquã prius cœpit.] *Vt iuxta diuini Platonis ſententiam, omnium negociorum exordium à* Deo *ſumendum eſſe doceret*. *Quod enim in triremi gubernator, in curru rector, præcantator in choreis, dux in urbe, imperator in exercitu, hoc eſt (ut Apuleius ait) in mundo* Deus: *cuius fauor niſi conatibus noſtris aſpiret, manca eſt omnis humana induſtria.*

Quaſi diuinam mentem accepiſſet.] *Seruatæ ſeu potius ſimulatæ religionis exemplũ.* Vide *Liuium lib. 6.* Dec. 3. Gell. *ut ſuprà.* Valer. Max. *lib. 1. cap. 3. § 2.* Sabell. *lib. 4.* Ennead. *5.* Rapſod. *& lib. 2. cap. 3. § 4. & lib. 5. cap. 4. § 3. & lib. 2. cap. 4. § 3.* Iouian. Pont. *lib. 1. de* Magnanimitate, *cap. 8.* Adde *ea quæ in uita* Numæ *ſuprà diximus.*

Decem & octo annorũ.] Plutarchus *enim ait, cum decimum ſeptimum annum ætatis ageret, initio ſecundi belli* Punici, *à patre in caſtra, ut ſtipendio militaret, ductum eſſe*. Romanos *enim haud ferè quenquam minorem 17. annis, aut 46. maiorem militiæ aut tyrocinio adſcripſiſſe, apud* Alexand. *ab* Alex. *lib. 1. cap. 20. legimus.*

Patrem.] *Publium Corneliũ Scipionem, tum conſulem: cum quo primùm* Hannibal *ſigna in*

Italia

Italia contulit. cuius uitam leges quoq; apud Volaterranum lib. 19. cap. 3. Vrban. comment.

Apud Ticinum.] De hac clade Liuius lib. 1. Dec. 3. Plutar. in Hannibale & Scipione, Flor. lib. 2. cap. 6. Syll. Ital. lib. 4. Cæruleas Ticinus aquas, &c. & qui præterea ſunt citati ſuprà cap. 42.

Singulari uirtute ſeruauit.] iam ab hoſtibus circumuentum, grauiterq; uulneratum. Huius factum leges apud Liuium citato loco, Oroſ. lib. 4. cap. 14. Eutrop. lib. 3. cap. 2. Plin. lib. 16. cap. 5. Val. Max. lib. 5. cap. 4. § 2. Plutar. ut ſuprà, Flor. lib. 2. cap. 6. Sabell. lib. 2. Ennead. 5. Rapſod. Notandum tamen obiter, Cæliū memoriæ tradidiſſe, Scipionem conſulem à ſeruo natione Ligure ſeruatum eſſe. ſed Liuio, Plutarcho, & alijs ferè omnibus potius aſſentiendum eſt, qui filij uirtute ab hoſtium manu liberatū, unanimiter prodiderunt.

In clade Cannenſi.] de qua Polyb. lib. 5. Oroſ. lib. 4. cap. 16. Florus lib. 2. cap. 6. Frontinus lib. 2. cap. 2. Syll. lib. 9. & qui ſuprà cap. 42. citati.

Italiā deſerere cupientes.] ob deſperationem: eo quippe tēpore in quatuor locis grauiſſima bella gerebant, in Italia contra Hannibalem, in Hiſpania contra Haſdrubalem, in Macedonia contra Philippum, & in Sardinia contra Sardos.

Sua authoritate compeſcuit.] hoc eſt, ſtricto gladio omnes patriam deſerere cupientes adegit,

 ut ſi-

ut fidem darent, ſe patriam nequaquã deſerturos. Liu.lib.2.Dec.3.Oroſ.lib.4.ca.16.Val.Max.lib. 5.cap.6.§ 7. Sabel.lib.1.ca.4.§ 4. Ethnic.exẽp.

Reliquias.] *decem millia (ut Plutarchus ait) hominum.*

Canuſium.] Apuliæ oppidum, quod fluuius, quem Aufidũ adpellant, præterfluit. De hoc Strabo lib.6. Plin.lib.3. cap.11. lib.8.cap.47.& 48. lib.35. cap.6. Pomp.Mela lib.2. cap.4. Volater. lib.6.cap.8.Geographiæ.

Viginti quatuor annorũ prætor.] Magiſtratuum gerendorũ ordinem Romani obſeruabant: primò enim gerebatur quæſtura, pòſt ædilitas, ædilitatem ſequebatur prætura, poſt præturam gerebatur conſulatus, poſtrema erat cenſura.

In Hiſpaniam miſſus.] *cum decem milibus peditum, & triginta nauium claſſe. Cuius in Hiſpaniã tranſitũ leges apud Liuiũ,* Plut.Flor.Eutrop. *ut ſuprà,* Auguſt.lib.3.cap.21.Ciuit. Oroſ.lib.4. cap.18. Val.Max. lib.4.cap.3.§ 2. & lib.3.cap. 7.§ 1. Phryſing.lib.2.cap.38.Syll.Ital.lib.15.

Carthaginem.] *nouam intellige, quæ eſt in* Hiſpania, *in qua ſtipendia maxima, præſidia ualida, copiæ auri argentiq; magnæ Pœnarum habebantur.* De qua copioſe Strabo lib.3.Plin.lib.3. cap.3. Pomponius Mela libro 2.capite 6. Volaterranus libro 6.capite 5.

Ea quæ

Ea qua uenit die, cepit.] *cæſis & captis quadraginta hoſtium milibus, & quingentis nauibus concrematis. Quibus autẽ artibus Carthaginem ceperit, leges apud Liuium lib. 6. Dec. 3. Plutarc. in Scipione, Plinium libro 26. capite 4. Oroſium libro 4. capite 18. Syllium Italicum libro 15.*

Ad ſe uetuit adduci.] *ne uiſa uirgine, animus ad libidinem pelliceretur: in oculis enim non exiguam natura poſuit motuum declarationẽ. quam obrem ab eorum motionibus omnis eſt abijcienda leuitas & impudẽtia. & cum nulla corporis pars uacare debeat continentia, oculos maximè oportet habere homines continentes: quos Seneca de Remedijs fortuitorum uitiorum, omnium irritamenta & ſcelerum duces uocat.*

Reſtitui iuſſit.] *dato ampliſſimo munere. Verùm Plutarchus in Apophtheg. ait, Scipionem dixiſſe: Libenter ſe accipere puellam, ſi homo priuatus, non imperator eſſet. quo dicto docuit, ſe iuuenem puellæ forma corrumpi non potuiſſe, quo minus meminiſſet quid imperatorem deceret, qui in omni uita, uirtutis & honeſtatis debet ſuis exhibere exemplum. Hiſtoriam latius leges apud Liuium libro 7. Dec. 3. in fine, Valerium Maximum libro 4. capite 3. § 2. Eutropium libro 3. capite ultimo, Gellium libro 6. capite 3. Sabellicum lib. 1. cap. 4. § 3. Ethnic. exempl. Platinam lib. 2.*

de Optimo ciue, circa finem: Eraſmum Roterodamum lib. 5. Apophthegmatum.

Sponſo.] Plutarchus in uita Africani ſponſum huius uirginis Luceium Celtiberorũ principem, Liuius autem Allucium adpellat, ad quem elegantiſsima Scipionis oratio apud eundem extat.

Hiſpania expulit.] poſt cladem ſcilicet ad Beſulam factam, ubi Scipio non prius uictoriæ modum impoſuit, quàm Haſdrubal & Mago ex continẽti pulſi, Gades ſe recipere coacti ſint. Vide Liuium lib. 8. Dec. 3. Plutar. in Scip. & in Politicis, Frontinum lib. 1. cap. 3. § 4. Stratagematum.

Cum Syphace.] quẽ in Africa cum Hannibale uicerat, uinctumq; cathenis ad ſe perductum, ſpolijs ingentibus, plurimisq; captiuis Romam deducendum Caio Lælio tradiderat. Vide Liuiũ lib. 8. Dec. 3. Frõt. lib. 1. cap. 2. § 1. Syl. Ital. lib. 17. Spesq; Syphax, &c. et Ouid. lib. 6. Faſt. Poſtera lux, &c.

Maurorum rege.] Mauritania Africæ regio, quæ extrema uerſus Gaditanum mare, quã freto tantum Herculeo ab Hiſpania, à Getulis Atlante, Numidis Ampſaga flumine diuiſam, Caius princeps in Tingitanã, quæ Sitiphenſis à loco antea dicebatur, et Cæſarienſem, uti refert Plin. lib. 5. cap. 1. & 2. diſtinxit, de qua præterea Strabo lib. 17. Pomp. Mela lib. 1. cap. 6. Volaterr. lib. 12. cap. 8. Geographiæ. Syphacem autem non Maurorum,

ſed

ſed Mauſæſulorum regẽ uocant Liuius lib. 8. Dec. 3. & Plut. in Scipione. Eſt autem, teſte eodem Liuio, gens affinis Mauris, regionem Hiſpaniæ maximè, quà ſita noua Carthago eſt, ſpectans.

Amicitiã coniunxit.] Scipio cum ſibi Africam poſt egregia ſua in Hiſpania geſta, animo deſtinaret, commodiſsimum eſſe ſtatuit Syphacem omni arte in Romanorum amicitiam trahere. poſtpoſitis igitur omnib. rebus, duabus quinqueremibus in Africã cõtendit, & regẽ populi Romani amicũ fecit. Qua de re multa Plut. & Liu. Huius amicitiæ quoq; meminit Front. lib. 2. cap. 7. § 4. Stratag.

Maſiniſſam.] Acerbiſsimum hactenus Romanorum hoſtem, & qui ad eum uſque diem omni ope & auxilio aduerſus Scipionem Carthaginenſes iuuit: ſed nunc Scipionis uirtute allectus, odium tam capitale in tantum amorem mutauit, ut non tantum Romanis uſui & adiumento fuerit, ſed etiam moriens Senatum Romanum, Scipionemq́; liberis ſuis tutores reliquerit. Vide Fulgoſum lib. 4. cap. 2. § 3.

In ſocietatem recepit. Ex ſententia ſenatus nõ tantum patrium ei regnum reſtituens, ſed adiecta quoq; opulentiſsima regni Syphacis parte, præpotentẽ Aphricæ regem conſtituens, teſte Plutarch. Eſt autem humanitatis & clementiæ, notatu dignum exemplum.

Conſul ante annos factus.] Biennio poſt præturam conſulatum, nec prius gerere licebat, ut teſtis eſt Cicero in Rullum. Nec cuiquam apud Romanos petere conſulatum licebat, niſi uigeſimum quintum annum ætatis exegiſſet. Scipio tamen, licet per ætatem conſul fieri, iuxta legem nequiret, cum ædilitatis candidatus proceſſiſſet, omnes tamen eum centuriæ Conſulem dixere. Cuius rei mentionem faciunt, Plutarchus in Politicis ad Traianum imperatorem, Valerius Maximus lib. 2. cap. 5. § 5. Sabell. libro 9. Ennead 5. Rapſod. Verùm apud Plutarch. in Scipionis uita legimus, ante legitimum tempus ædilitatem petiſſe (non conſulatum) etſi tribuni plebis auerſarentur, quòd nõdum ſatis annorum eſſet, frequentibus ſuffragijs tamen peruiciſſe.

Concedente collega.] Marco Seruilio, uel ut alij, Seruio.

In Africam traiecit.] Cum nauibus longis, 40. onerarijs uerò 400. teſte Liuio lib. 9. Dec. 3. uel lib. 29. Syll. Ital. lib. 7.

Caſtra una nocte prorupit.] Propè flumen Geſulam caſtra poſita erant, haud procul ab Vtica, quæ Scipio nocturno tempore incendi iuſſit. Pœni igitur cum caſu quodam caſtra incenſa putarent, inermes ad extinguendas flammas cõcurrunt, ubi oppreſſi à Scipionis exercitu 40. millia

igni

igni ferroq́; abſumpta ſunt, quinq; aũt millia capta. Lege Liuii lib. 10. Dec. 3. Oroſ. lib. 4. cap. 18. Eutrop. *ut ſuprà.* Front. *lib. 2. cap. 5. § 29. Syll. Italic. lib. ultimo, Caſtra leui calamo, &c.*

Hannibalem ſuperauit.] Apud Zamam *uidelicet, ubi interfecta ſunt uiginti millia quingenti.* Hannibal *uerò cum paucis, hoc eſt uix quatuor equitibus inter tumultum elapſus,* Adrumetum *confugit.* Vide Oroſ. *lib. 4. cap. 19. &* Plin. *ſuprà cap. 42. Volat. lib. 12. cap. 9. Geogr, & lib. 19. cap. 3. Vrban. com. Front. lib. 1. cap. 8. § 9. Stratag.*

Victis Carthaginenſibus.] *Quibus artib. Carthaginenſes uicerint, oſtendit* Liuius *lib. 6.* Dec. 3. Oroſ. *ut ſuprà.* Leges *aũt, quas eo bello Carthaginẽſibus impoſuit,* Liu. *recitat quoq; lib.* 10. Dec. 3.

Bello *Antiochi.*] *Bellum Syriacum, quod aduerſus Antiochum ſuſceptum eſt, intelligit: de quo* Liuius *lib. 3. & 4.* Appianus *in Syrico,* Florus *lib. 2. cap. 8.* Oroſ. *lib. 4. cap. 20.* Eutrop. *lib. 4. ca. 2.* Trogus *lib. 31.* Gell. *lib. 5. cap. 5.* Front. *libro 4. cap. 7. § 29. & alij quoq; citati ſuprà capite quadrageſimo ſecundo.*

Legatus.] *Legatum bellicum intellige, quem imperatoris uicarium & locum tenentem uulgò dicunt. de cuius officio & authoritate* Alexan. *ab Alexand. lib. 6. cap. 3.*

Fratri.] *Lucio Cornelio Scipioni Aſiatico, de*

qua

qua legatione leges Liuium lib.8.Dec.4.Flor. lib.2.cap.8.Gell.lib.4.cap.18.Plin. infrà cap.53. Sabell.lib.7.Ennead. 5. Rhapſod.

Filium.] Hic *ualetudinarius* Scipio, *ob infirmam & tenuem corporis ualetudinem, eſt cognominatus: & hinc cum inutilis ad liberos procreandos eſſet,* Scipio *Africanus in eius locum* Aemilianum Scipionem, L. *Pauli filium* (*uel ut alij ſcribunt*) *ex filia nepotem in familiam, nomenq́; adoptauit. Qua de re multa leges apud Alexandrum ab* Alexandro *libro* 2.*cap*. 11. *Meminit præterea* Cicero *in* Bruto, Valer.Max.*lib*.3.*cap*.5.§ 2.Volat.*lib*.19.*cap*.3. Vrb.com. Plutarch.*in uita Africani, &* Plin.*infrà cap*.58.

Captum.] *Inter nauigandum ab* Antiocho *captum eſſe,* Plinius *infra cap*.53.*teſtis eſt.licet alij authores ſubdubitent, quorum opiniones in eius capitis declaratione leges.*

Gratis accepit.] *À legatis* Antiochi, *qui* Scipionẽ *ſeniorem corpore infirmum & inualidũ, filio recreare ſingulari humanitate & beneficentia uoluit.* Vide *hanc hiſtoriam apud* Liuium *lib*.7. Dec.4.Plut.*in* Scip.Iuſtinum *lib*. 13. Plin. *lib*.35. *cap*.4. Sabel.*lib*.7.Ennead.5.Rhapſod.

À Petilijs & Neuio.] *Ita enim reuera legendum eſt, licet alij à* Petilio *Actæo legant*. Duplex *enim fuit accuſatio, quarum prima facta eſt à duo*

bus

bus Petilijs:ſecūda uerò à Marco,uel ut alij,Quinto Neuio tribuno plebis, ut teſtatur Valerius Antias apud Liuium lib.8.Dec.4.& Sabel.ut ſuprà, Gell.lib.4.cap.18.

Repetundarum.] *id eſt de pecunijs repetundis, quo nomine pecuniæ, & omnia quibus diuitiæ conſtant,contineri dicimus.Hæc tamen accuſatio proprie cadit in eos,qui cum ſint magiſtratus, prouincialibus aut ui, aut dolo eripuiſſent pecunias,aut uaſa precioſa,ueſtes,frumenta,nauigia,aut huius farinæ alia.* Vide Vallam libro Elegantiarum 1.cap.37. Petiliorum autem accuſatio fuit, ut Antiochenæ pecuniæ, & prædæ rationem redderet. Neuij uerò, quòd à rege Anthiocho accepiſſet pecuniam, ut conditionibus gratioſis, & mollibus,pax cum eo populi Romani nomine fieret. Qua de re leges paulo antè citatos authores.

Librum rationum.] Hoc eſt librum in quo omnis prædæ ratio diligenter conſcripta erat,coram omnibus lacerauit,ægrè nimirū paſſus,quòd cui ſalus imperij ac reip. ferri accepta deberet, ab eo ratio pecuniæ prædatitiæ poſceretur. Vide Val. Max.lib.5.cap.3.§ 3.& lib.3.cap.7.§ 1.

Hac die.] Hoc eſt, quaſſata ab hoſtibus Romanorum Repub. ego ſolus contra Hannibalem populi Romani inuictiſſimū antea hoſtem,fœliciter

pugnaui,

pugnaui, et ſalutē patriæ peperi: ideoq; hodie à li tibus, iurgijs, et omni accuſatione penitus abſtinē dum eſt, imò dijs gratiæ præcipuè agendæ, quorū auxilio hoſtium uictores facti ſumus, &c.

In Capitolium eamus.] *In quo tot ornamenta, & deorum delubra artificioſe extructa fuère, ut meritò deorum & Iouis domicilium terreſtre ab antiquis ſit dictum. Ita namque extructum & ornatum fuiſſe (ſaluis adhuc Romanis rebus) ferunt, ut quantum diuina terrenis, tantum hoc ædificium omnia totius mundi ſuperarit, quæ uocant mirabilia, ut à dijs potius, cum humana ſuperaret ingenia, ædificatum uideatur. Vide Marlianum libro 2. cap. 10. Blondum libro 1. Romæ inſtauratæ, 73. Alexandrum ab Alexandro libro 6. cap. 10. Ammianum Marcellinum apud Cælium Rhodig. libro 23. cap. 7.*

Dijs ſupplicemus.] *Fuit ſupplicatio aliquando prærogatiua triumphi. Nā quibus ob res benè geſtas ſupplicationes decretæ ſunt, haud multo pòſt ſpecioſos triumphos datos comperimus, obſeruatumq;, ut quoties ſupplicationes indicebantur, à iurgijs & litibus temperarent, uinctisq; uincula demerent. Supplicationum autem uarias cauſas, & cæremonias, lege apud Alexandrum ab Alexandro libro 5. cap. 25.*

In uoluntariū exiliū.] Scipio, licet ob memoriā benefi-

beneficiorum abſolutus ſit, ægrè ferens tamen ſibi ſtructas inſidias, Linternum (ubi uillam habebat) conceſſit in ſpontaneum exilium. Cuius meminit Plinius libro 14. cap. 14. Antoninus Tomo 1. tit. 4. cap. 5. § 16. Varias autem in exilium mittendi rationes, leges apud Alexandrum ab Alexandro libro 3. cap. 20.

Vbi reliquam egit ætatem.] Obijt autem ætatis ſuæ quinquageſimo quarto anno, ut apud Plutarchum & Volaterranum legimus.

Ab uxore.] ſcilicet Aemilia, eius L. Pauli filia, qui conſul pro patria apud Cannas occubuit.

Ne corpus ſuũ Romam referretur.] De morte Scipionis diuerſa tradiderunt authores. Alij nanque Romæ mortuum, elatumq́; ſcribunt: & ad fidem huius rei, monumentum ad portam Capenã ei factum, & tres ſtatuas ſuper locatas ferunt: quarum duæ P. & L. Scipionum eſſe dicuntur, tertia uerò Q. Ennij poetæ. quarum quoque meminit Marlian. libro 7. cap. 17. & libro 2. cap. 7. Plinius libro 7. cap. 3. Alij autem, quod probabilius eſt, Linterni, uel Aminturni, ut Antoninus uocat, in exilio conſenuiſſe, & uita defunctum eſſe, tradiderunt: ubi ſepulchro ſuo inſcribi iußit, Ingrata patria ne oſſa quidem mea habes: ut refert Valerius Maximus libro 5. cap. 3. § 3. Oroſius libro 4. cap. 20.

DE

DE LIVIO SALINATORE.

Caput L.

Liuius Salinator primò cõſul de Illyricis triũphauit. Deinde ex inuidia peculatus reus, ab omnibus tribub. excepta Metia, cõdemnatus. Iterum cũ Claudio Nerone inimico ſuo conſul, ne Reſp. diſcordia malè adminiſtretur, amicitiã cum eo coniunxit, & de Haſdrubale triumphauit. Cenſor cũ eodẽ collega omneis tribus, excepta Metia, ærarias fecit, Stipẽdio priuauit, eo crimine, quod aut prius ſe iniuſtè condemnaſſent, aut poſtea tantos honores non rectè tribuiſſent.

IN CAPVT L.

Liuius Salinator.] *Hunc Liuium, Valer. Maximus nunc Lucium, nunc Sextum, Patauinus aũt Marcũ prænomine uocat: de quo ſcribit etiã Valer. Max. lib. 3. cap. 7. § 4. Lorbard. de Syricho Patauinus cap. 6. Supplementi in Petrarch. Epitomen, Volater. lib. 16. cap. 14. Vrban. com. & qui in proceſſu ſuo loco citantur.*

Salinator.] *Salinarium uectigal exploſis*

regibus

regibus ſublatum fuerat, quod primus inſtituerat Ancus Martius Romanorum regum quartus, cuius rei meminit Plin.lib.31. cap. 7. & Plinius quoque noſter ſuprà cap. 5. Quæ uectigalia cum in Cenſura ſua Liuius reſtituiſſet, & quaſi ex Solaria annona nouum uectigal ſtatuiſſet, Salinator cognominatus eſt. Qua de re Liuius lib. 9. Dec. 3. Blond. lib. 5. Rom. triumph. Alexand. ab Alexand. lib. 1, cap. 9. Volat. lib. 16. Vrban. com.

Primo Conſul.] Cum L. ſcilicet Aemilio Paulo, anno tertio Olympiadis 140. ab Vrbe uerò condita 535. quorum conſulum meminit Plinius quoque lib. 29. cap. 1.

Illyrijs.] Cruentiſſimum cum Illyrijs bellum geſtum eſt, ideo quod Romanorum legatos interfeciſſent. In utroque autem exercitu octingenta armatorũ millia (ut Fabius hiſtoricus, qui in ipſo bello fuit, teſtis eſt) trucidata referuntur. De quo bello quoq; Appianus copioſè in eo libro qui Illyricus inſcribitur. Flor. lib. 2. cap. 5. & lib. 20. abbreuiationum, Oroſ. lib. 4. cap. 13. Eutrop. lib. 3. cap. 1. De Illyrijs autem inter Arſiam Titiumq; flumen habitantibus, uide Strabon. lib. 7. Plin. lib. 3. cap. 21. & 26. lib. 7. cap. 2. Melam lib. 2. cap. 3. Volater. lib. 8. cap. 1. Geograph. Leonicum lib. 1. cap. 92. de Varia hiſtoria.

Ex inuidia.] Quæ plerunq; fœlicitatis comes

eſſe ſolet. ijs enim maximè inuidēt homines, quos ad uirtutem rectiore tramite prodeuntes intuentur. Quocirca apud Plutarchum Themiſtocles *quum adhuc adoleſcens eſſet, nil ſplendidum à ſe geri dicebat, cum neminem adhuc inuidum ſibi ſenſiſſet.* Elegantiſſimā *autem huius ægritudinis deſcriptionē leges apud* Naſonem *lib. 2 Metam.* Pallor *in ore ſedet, macies in corpore toto, &c.*

Peculatus.] Peculatus *eſt (ut Laurentius Valla lib. 6. elegantiarum, cap. 4. definit) furtum ad ipſam remp ub. pertinentium, uel ad prouentus principis ſpectantium cui conſentit quoque* Labeo, *et* Paulus Iuriſconſultus *lib. digeſt. 48. ad legem* Iuliam *peculatus: cuius pœna, ut eodem loco* Vlpianus *tradit, aquæ & ignis interdictionem continebat.*

Ab omnibus tribubus.] À *quatuor & triginta tribubus, teſte* Liuio *lib. 7. Dec. 3.* Valerio Max. *lib. 2. cap. 4. § 7.* De *his autem tribubus et earum nominibus lege* Blondum *lib. 3. de* Rom. *triumph.* Alex. *ab* Alexand. *lib. 1. cap. 17.*

Excepta Metia.] *quam à* Metio *oppido, uel caſtro claro & peruetuſto (cuius memoria intermortua eſt)* Feſtus Pompeius *dici putat.* Notandum *tamen,* Tribus Romanas *in iudicio populi, reum ſuffragijs ſuis uel damnaſſe, uel abſoluiſſe, ſi omnium uota conſenſiſſent: ſin uerò minus,*

unius

unius tantum tribus interceßione reliquarum decreta ſublata eſſe. Cuius rei teſtimonia recitat Alexand. ab Alex. *lib. 4. cap. 3.*

. Condemnatus.] *Damnatus multorum ſuffragijs, in uoluntarium quoque exilium cōceßit, in quo longo tempore multa inedia & pauperta te moratus eſt, donec urgente* Italiam *Hannibale reuocaretur.*

Cum Claudio Nerone *conſul.*] *Cum* Nerone *conſul ſalutatus eſt, anno tertio Olymp. 143. ab urbe uerò condita, 547. Quo anno Olympiæ ludicrum fuiſſe* Liuius *teſtatur, in horum conſulum creatione: atque ad id miſſum* L. Manlium. *per quod oſtenditur, Dionyſij Halicarnaſſei ſupputationem ueriorem illa, quam ſequutus eſt Liuius.*

Inimico ſuo.] *Letale odium inter Claudium* Neronem *& Liuium, pete ex Liuij lib. 28. Valerij Maximi lib. 2. cap. 4. § 7. & libro 4. cap. 2. § 3. Liuij igitur exemplo, odium & ſimultatem inter* Reipublicæ *adminiſtratores planè alienam eſſe debere, docemur: qui cum concordes & unanimes ſunt, ad concordiæ quoque & pacis ſtudium facilè inuitant ſubditos, quos habent.*

Ne reſp. *diſcordia malè adminiſt.*] *Quemadmodū enim cōcordia paruæ res creſcunt, ita quoq;*

 ut ue-

ut uerißimè Saluſtius dixit, diſcordia maximæ di labuntur: & tum maximè, ſi ipſi inter ſe principes parum conſentiant. Vnde Ariſtides cognomento iuſtus, qui fœlicißimè ſemper Rempub. adminiſtrarat, è concione quadam (in qua fruſtra Themiſtocli obſtiterat) diſcedens, clara uoce teſtatus eſt, res Athenienſium incolumes eſſe non poſſe, niſi & ipſum & Themiſtoclem in barathrum conijcerent. Satius eſſe multò exiſtimans ire in carcerem, quàm ob duorum ſimultatem minus rectè conſuli publicis commodis. Plutarchus in uita Ariſtidis.

Amicitiam cum eo iunxit.] *Placabilitatis & manſuetudinis elegantißimũ exemplũ eſt Liuius qui etſi* Neronis *odio ardẽs in exilium profectus fuerat, tamẽ ingenij ſui & iniuriæ obliuitus, cum capitali hoſte amicitiam inire non turpe iudicat.*

De Haſdrubale.] *Hannibalis fratre, qui cum in bello Punico ſecundo decertandi neceßitatem euitans, in colle confragoſo poſt uineas aciem direxiſſet: Liuius &* Nero *deductis in latera uiribus, uacua fronte ex utraque fronte circumuenerunt eum, atq; ita aggreßi ſuperauerũt. Vide Liuium lib. 8. Dec. 3. Florum lib. 2. cap. 6. Oroſium lib. 4. cap. 18 Front. lib. 2. cap. 3. § 8. Sabellicum lib. 4. Ennead. 5. Sunt autem in hac clade interfecti ſex hoſtium millia, capti quinq; millia quadrin-*

dringenti, ut ſcribit Liuius libro 28.

Triumphauit.] *De hoc triumpho Liuius & Sabell.ut ſuprà, Flauius Blond.lib. 10.Rom.triumph.Val.Max.lib.4.cap.1.§ 11.& lib.9.cap.3.§ 2.Plin.ſuprà cap.48.in fine.*

Cenſor cum eodem.]*Claudio ſcilicet Nerone, cuius cenſuræ meminit Liu.lib.9. Dec.3. Sabell. lib.5.Ennead.5. Val.Max.lib.2.cap.4.§ 7.*

Excepta Metia.] *quæ ſe nec condemnaſſet, neque condemnatũ conſulem aut cenſorem fecißet. Eſt autem gratitudinis exemplum.*

Aerarias fecit.] *Hoc eſt tributi nomine omnes tribus, adeoq́; omnẽ populũ Romanũ æra pendere, et pecuniam multam exponere coegit, præter Metiam, quæ crimine peculatus eum abſoluerat. Eſt autem uindictæ & ultionis exemplum.*

DE T. QVINTIO FLAMINIO.

Cap. LI.

T. Quintius Flaminius Q. Flaminij, qui apud Thraſymenũ perijt, filius, cõſul Macedoniã ſortitus, ducibus Charopis principis paſtoribus prouinciã ingreſſus, regem Philippum prælio fudit, caſtris exuit. Filium eius Demetrium obſidem accepit, quem pecunia multatum in

regnum reſtituit. A' Nabide quoq; Lacedæmonio filium obſidem accepit. Liberos † etiam Græcos Nemeæ per præconem pronunciauit, Legatus etiam ad Pruſiam, ut Hannibalem repeteret, miſſus,

al. eſſe

IN CAPVT LI.

Quæ præſenti capite de Quintio Flaminio delibantur, fuſiſſime ſcripta apud Liuium lib. 2. Dec. 4. Plutarchum in eius uita, Flor. lib. 2. cap. 7. Oroſ. lib. 4. cap. 20. Eutrop. lib. 4. cap. 1. Sabell. lib. 6. Ennead. 5. Rapſod. Volaterranum lib. 16. cap. 1. Syl. Ital. lib. 15. & alios leges.

Flaminius.] Flaminios ideo cognominatos Feſtus autor eſt, quod ex earũ domo, ignem uel flammas efferri, niſi rei diuinæ gratia, non licuerit.

Qui apud Thraſym. perijt.] Is Conſul cũ C. Seruilio, inauſpicatò iter ingreſſus, & in pugna apud Thraſymenum ab equo cui inſederat per caput deuolutus, cum Hannibale pugnans, amiſſo exercitu, interfectus eſt. Qua de re Liuius lib. 22. ab Vrbe condita, Flor. lib. 2. cap. 6 Oroſ. lib. 4. cap. 15. Eutrop. lib. 3. cap. 2. Syl. Ital. lib. 5. per totum, Cicero lib. 1. de Diuinatione, Valer. Max. lib. 1. cap. 6 § 6. Plin. ſuprà cap. 42. Superatus autem ab Hannibale Flaminius, 19. Cal. Iulias,

teſte

teſte Ouid.lib.6.Faſtor. Non ego te, &c.Sabell. lib.9.Ennead.4.Rapſod.& lib.1. Ennead.5.

Conſul.] *Cum Sexto Aelio Peto conſul factus eſt,anno 4.Olympiad.145.ab Vrbe uerò condita 556.quorum meminit Plinius lib.19.cap.8.Creàtus autem in conſulem nondum triginta annos natus,Fuluio & Manlio contradicentibus, qui iniquum putabant, uirum iuuenem ad uſurpandam ſummam dignitatem præter legem irrumpere: qua cautum erat, ut nulli niſi exacto 43. ætatis anno,conſulatum gererent. de qua Alexand. ab Alexand.lib.3.cap.3. circa finem.*

Macedoniam.] *Græciæ regionem,quæ militiæ robore, & regum antiquorũ claritate, uetuſteq́ fama gentis, & magnitudine imperij,clariſſima fuit,quã à ſeptentrione à Dalmatia Mœſiaq́; montana ſeiungunt: ab occaſu Adriatico ſiue Ionio, ab ortu Aegeo abluitur, meridianã oram Epiroticæ gentes & ipſa Græcia excipiunt. De qua Strabo lib.7.Plin.lib.4.cap.11. & cap. 10.lib. 3.cap.23.Solin.cap.14.Pomp.Mela lib.2.cap.3. Iuſtinus lib.7.Florus lib.2.cap.12.*

Charopis principis.] *Fuit autẽ Charopus Machata uir inter Epirotas primarius,et à Romanis plurima beneuolẽtia affectus,& clàm eis ob Philippi metũ quãplurimũ fauens, teſte Plutarcho.*

Paſtoribus ducibus.] *Qui per neglectos quoſ-*

dam ab hoſtibus anfractus, Titum quendam ex tribunis militum cum peditum quatuor milibus & equitibus trecentis, ducturos ſe pollicebatur. qua de re copioſè Plutarchum in Flaminio leges.

Philippum.] *Macedoniæ regem, de quo copioſè Diodorus Siculus, Oroſius lib. 3. cap. 12. Iuſtinus lib. 29. Eutropius lib. 4. cap. 1. Valerius Maximus lib. 1. cap. 8. § 19. Frontinus lib. 1. cap. 4. § 8. Fulgoſ lib. 5. cap. 1. § 8. & 2. § 10. lib. 6. cap. 6. § 3. lib. 7. cap. 2. § 3. & § 4. Sabellicus lib. 6. Ennead. 5. Rhap. & lib. 3. cap. 2. § 5. lib. 10. cap. 13. § 2. Ethnic. exemplor. Eraſmus lib. 6. 4. & 8. Apophthegmatum, & qui à capitis principio præterea citati ſunt.*

Prælio fudit.] *cæſis octo, ſecundum Polybium, hoſtium millibus, captis quinq; millibus. Geſtum eſt autem hoc bellum, ſicuti Eutropius annotauit, anno ab Vrbe condita 551. à quo diſſentiens Glareanus noſter, 554. ab Vrbe condita, & ſecundum 145 Olympiadis annum numerat. Huius autem belli meminit quoque Valerius Maximus lib. 5. cap. 2. § 7.*

Caſtris exuit.] *Apud Scotuſſam ſcilicet, teſte Plutarcho in uita Flaminij, & Pauli Aemilij, & Strabone lib. 9. Eſt autẽ Scotuſſa urbs Theſſaliæ Pelaſgicæ, de qua Strabo lib. 7. in fine, Plin. lib. 4. cap. 11. & lib. 31. cap. 2. Volaterranus lib. 8. cap. 7. Geographiæ.*

Filium eius Demetrium.] *Flaminius alterum ex liberis Philippi regis* Demetriū *nomine, obſidem ſuſceptum* Romam *miſit, quo quidem facto ipſum commodiſſimè uſum tempore, & impendentibus occurriſſe periculis liquet.* Vide Volaterranum *lib.38.cap.8.*

Pecunia.] *mille ſcilicet talentis per annos decem ſoluendis* Romanis, *qua de re* Oroſius & Eutropius *ut ſuprà.*

A' Nabide.] Quem Plutarchus Onabum uocat. *Fuit autem longè pernicioſiſſimus Lacedæmoniorum tyrannus, cuius quoq; meminit Plut. in Philopæm. Iuſtinus lib.31. Florus lib.2.cap.7. Sabell. lib.6. Ennead. 5. Liuius lib.34.*

Filium.] Armenem, Oroſ. & Eutrop. uocant.

Liberos pronunciauit.] *Flaminius tubæ ſigno ſilentio facto, per præconem hæc uerba recitari iuſſit. Senatus* P.Q.R. & Q. *Flaminius* Imperator, *omnes Græciæ urbes, quæ ſub ditione* Philippi *regis fuerunt, liberas atq; immunes eſſe iubet.* Qua *de re copioſiſſimè leges apud Liuium lib.3. Dec. 4. Plutarchum in Flaminium, Valerium Maximum lib. 4.cap.8.§6.*

Græcos.] Corinthios *ſcilicet*, Locros, Phocenſes, Euboicos, Achæos, Phthiotas, Magneſios, Theſſalos, Perrœbos: *hos enim Plutarchus tantum enumerat.*

Nemeæ] *Liuius quoque dum* Nemea, *Plutarchus autem dum Iſthmia agerentur,* & *frequens hominum conuentus ad ludorum ſpectaculũ conſediſſet, hoc factum eſſe arbitrantur. Sunt autem ludi* Nemei *à* Nemea *ſylua in* Archemori *honorem inſtituti: tametſi à* Molorcho, *qui* Herculem *ſuſcepit hoſpitio, cuius filius à leone interemptus fuerat, eo enecato primum inſtitutos dicãt, in quibus maiorum imagines, ſicut in funebri pompa, longo ordine repræſentare, atque equorum curſu, ſimul diſcó, ceſtu,* & *palæſtrá dimicare, uictoresq́; apio coronare ſolebant. Iſthmij autem ludi ab* Iſthmo Achaiæ, *iuxta* Corinthum, & Megarenſium *ſinu, delubro* Neptuni, *inter* Ionium & Aegeum, *à conuentu totius Achaiæ profuſis ſumptibus fiebant, qui in honorem* Melicertæ, *ſeu* Palæmonis, *aut* Portunni *marini dei manſere. De his lege* Alexand. *ab* Alexand. *lib.* 5. *cap.* 8. Blondum *lib.* 2. Cœl. Rhod. *lib.* 13. *cap.* 17. *Horum meminit obiter* Lactantius *lib.* 6. *cap.* 20. *diuin. inſt.* Leonicus *lib.* 1. *cap.* 68.

Pronunciauit.] *Et hinc quoq; Græciæ ſaluator* & *defenſor dictus eſt, teſte* Plut. Valer. *autem* Max. *lib.* 7. *cap.* 2. § 17. *mercatorẽ potius quàm uictorem Græciæ,* Flaminiũ *dici putauit.*

Legatus ad Pruſiam.] *Bithyniæ regem: de qua legatione lege* Plutarchum *in uita* Flaminij

& Hanni-

et Hannibalis: et ea quoq; quæ prope finem quadrageſimi ſecundi capitis ſuprà dicta ſunt.

DE M. FVLVIO NOBILIORE.
Cap. LII.

MArcus Fuluius Nobilior, conſul Aetolos, Ambraciataſq; ſuperauit. unde ouans urbem introijt. Conſul Achæos, qui bello Macedonico interfuerant, pòſt ad Antiochũ defecerãt, prelijs frequentib. uictos, & in Ambraciam oppidũ coactos, in deditionem accepit: tum ſignis tabulíſq; pictis ſpoliauit, de quibus triumphauit: quam uictoriam per ſe magnificam † Marcus Ennius amicus eius inſigni laude celebrauit. *al. Quint.*

IN CAPVT LII.

Marcus.] Alij Quintum omnes legunt. Sed ex Liuij lib. 7. Dec. 4. Ciceronis orat. pro Murena, Sabel. lib. 7. Ennead. 5. Volat. li. 16. cap. 1. Geog. Marcum prænomine adpellatum eſſe legimus. Florus autem lib. 2. cap. 9. et Frontinus lib. 1. ca. 6. § 1. ne in errorem inciderent, omiſſo prænomine, Fuluiũ tantum Nobiliorem uocitant. cuius filiũ fuiſſe Quintũ Fuluium ſatis conſtat: utriuſq; autem

autem uitam breuiter deſcriptam apud Volaterranum loco citato leges.

Conſul.] *Cum Gneo Manlio Volſone, anno primo Olymp.248. ab Vrbe uerò condita 565.*

Aetolos.] *Græciæ inter Acarnaniam & Phocidem populos, ab Aetolo Endymionis, uel ut alij uolunt, Martis filio dictos, de quibus Strabo lib. 9. & 10. Plinius lib. 4. cap. 2. Pomp. Mela lib. 2. cap. 3. Volat. lib. 8. cap. 9. Geographiæ.*

Ambracianosq́;.] *Alij legunt Orethanosq́;, ſed male. Ita enim apud Florum legimus: Victo Aretiacho, Romani faces Aſiatici belli perſequebantur. Ergo Fuluio Nobiliori mandata eſt ultio, qui protinus caput gentis Ambraciã, regiam Pyrrhi machinis quatit, &c. Adde ea quæ ſunt apud Liuium lib. 8. Dec. 4. ubi Ambracienſes uocat: quos, quomodo uicerit, oſtẽdit lib. 9. Dec. 4. à principio. Vocat autem Ambraciam hanc Epiri urbem Pyrrhi regiam, Auguſtus Nicopolim, à uictoria. Ptolomæus tamen facit duas ciuitates Ambraciam & Nicopolim, Ambraciamq́; ponit intra ſinum Ambracium, & Nicopolim extra ſinum in Epiro. Vide Strabonem lib. 9. Plin. lib. 4. cap. 1. lib. 2. cap. 87. Mel. lib. 2. cap. 3. Hanc Lartem nunc dici, Oliuarius ait.*

Superauit.] *De hac uictoria Liuius lib. 83. ab Vrbe condita, & lib. 7. Decad. 4. item lib. 9. Dec.*

Dec. 4. Iuſtin. lib. 32. Florus ut ſuprà, Appianus in Syrico, Eutropius lib. 4. cap. 1.

Ouans.] In hac ouatione argenti bigati præ ſe tuliſſe 130. millia, & extra numeratũ 20. millia pondo argenti, auri uerò pondo 127. legimus apud Liuium lib. 6 Decad. 4. De ouationis autem cæremonijs, lege Blond. à principio lib 10. Romæ triumph. Alexand. ab Alexand. lib. 6. cap. 17. & ea quæ ſuprà cap. 33. & 45. diximus.

Achæos.] Ponti accolas, de quibus Strabo copioſiſsimè lib. 8. Plin. lib. 4. cap 7. lib. 6. cap. 5 & cap. 11. Solin. cap. 21. Polyhiſt. Pomp. Mela lib. 1. cap. 21. & infrà cap. 61.

Bello Macedonico.] Scilicet primo, de quo Liu. lib. 31. 32. 33. & 34. Flor. lib. 2. cap. 7. Iuſtin. lib. 29. & 30. Oroſ. lib. 4. cap 20. Eutrop. lib. 4. cap. 1. Syll. Ital. lib. 15. Aemathio interea, &c.

Antiochum.] Syriæ regem. de quo copioſè dicetur infrà capite 54.

Signis.] Quæ apud exteros, quæq́; apud Romanos ſigna fuerint militaria, quo'ue pacto educi conſueuerint, copioſè leges apud Alexandrum ab Alexand. lib. 4. cap. 2. Blondum lib. 6. Romæ triumph.

Tabulisq́;.] Id eſt ſtatuis & picturis, quibus urbem Romam ornauit pro more. Romani quippe expugnatis oppidis, quicquid ornamentorum in-

 ueniſſent,

ueniſſent, triumphantes, maximo apparatu ferebant, atq; urbem nouis ſtatuis, picturis & tabulis ab hoſtibus translatis magnificè ornabāt, qua de re copioſè Alexand. *ab* Alex. *lib.* 6. *cap.* 6. De *tabulis autem à* Fuluio Romā *translatis,* Liuius *copioſè lib.* 9. Dec. 4. *meminit,* Plin. *lib.* 35. *cap.* 7.

Triumphauit.] *Triumphauit de* Aetolis Fuluius *ad* 10. Calend. Ian. *in quo aureæ coronæ centum* 12. *pondo ante currum latæ ſunt, argenti pondo millia* 83. *auri pondo* 243. *tetradrachma* Attica 118. *millia,* Philippei *nummi* 12. *millia,* 422. *ſigna ænea,* 285. *ſigna marmorea,* 230 *armorum, &c.* Cuius *triumphi deſcriptionem elegantiſſimam petes ex* Liuij *lib.* 9. Dec. 4. Blondum *lib.* 10. Romæ *triumphantis.*

Quintus Ennius.] *Alij* Marcum *pro* Quinto *legunt, cuius uitam elegantiſſimè deſcripſit* Petrus Crinitus *lib. de poetis* Latinis 1. *cap.* 2. *ubi omnes eius lucubrationes enumerat.*

Amicus *eius.*] *Comes enim in hac expeditionè fuit* Fuluio, *cuius rei teſtis eſt in oratione pro* Archia *poeta* Cicero, *ubi ait:* Fuluius, *qui cum* Aetolis (Ennio *comite) bellauit, non dubitauit* Martis *manubias muſis conſecrare. Vnde quoque idem* Cicero *in* Tuſculanis *quæſtionibus,* Fuluium *à* Catone *maximè uituperatum eſſe ait, quòd poetas ſecum in prouinciam duxiſſet.*

D

DE L. SCIPIONE ASIATICO.

Cap. LIII.

SCipio Aſiaticus, frater Africani, infirmo corpore, tamen in Africa uirtutis nomine à fratre laudatus, Conſul Antiochum regem Syriæ, legato fratre apud Sipylum montem, cum arcus hoſtium pluuia hebetati fuiſſent, uicit, & regni relicti à patre parte priuauit: hinc Aſiaticus dictus. Pòſt reus pecuniæ interceptæ, ne in carcerē duceret̄, Gracchus tribunus pleb. interceſsit. M. Cato cenſor equū ei ignominię cauſa ademit.

IN CAPVT LIII.

Fater Africani.] *P. Cornelij Scipionis, cuius uitam copioſè deſcribit Plutarchus, Gell. lib. 4. cap. 18. Lorbard. de Syricho cap. 7. ſupplementi in Petrarcham, & Plinius noſter ſuprà cap. 49.*

Infirmo corpore.] *de Scipionis poſt deuictum Antiochum ægritudine, lege Liu. lib. 8. Dec. 4.*

Conſul.] *Cum Caio ſcilicet Lælio Africano: ut eſt apud Eut. lib. 4. cap. 2. anno 4. Olymp. 147. ab V. uerò cond. 564. quorū conſulum meminit quoq; Gellius lib. 16. cap. 4. in noctibus Atticis.*

Antiochum.] Antiochi Syriæ regis geſta leges apud Liu.lib.6. & 7. Dec. 4. Oroſ. lib. 4. cap. 20. Eutrop.lib.4.cap.2. & Plin.cap.proximo.

Legato fratre.] P. Scipione Africano, qui ſua ſponte legationem ſuam fratri & populo Romano obtulit. Cuius rei meminit Liuius libro 8. Decad.4. Florus lib.2.cap. 8. Eutropius lib. 4. cap.2. Plutarchus in uita Scipionis Africani, Iuſtinus lib.31. Gellius lib. 4.cap.18 Sabell. libro 7. Ennead.5. Plinius ſuprà cap.49.

Sipylum.] Aſiæ montem, non procul ab amne Mæandro, de quo Strabo lib.1. & lib 12. in fine. meminit quoque Plinius capite ſequenti. Eutropius autem ait, Antiochum circa Sipulum (ita enim montem uocat) & Magneſiam Aſiæ ciuitatem à Scipione proſtratum eſſe, occiſis quinquaginta peditum, et tribus equitum millibus. de qua clade Liuius lib. 3. & 4. & ſequentibus, Plut in uita Scipion. Oroſ. & Eutrop. ut ſuprà, Flor. lib. 2. cap. 8. meminit Euſeb. in Chronicis.

Arcus pluuia hebetati.) L. Scipio cum die ac nocte Antiochi exercitum imbre continuo uexatum, & arcus quoq; madentibus neruis inhabiles factos eſſe intellexiſſet, prælium aſtutè inijt, & triumphauit. Lege Front.lib.4.cap. 7. §29.

Regni relicti.) ſcilicet Aſiæ.

A patre.) Seleuco uidelicet, cognomēto Callinico,

nico,qui olim Syriæ regno præfuit, & nouercam Berenicē cū paruo filio in oppidū Daphnes fuga uit: de quo Iuſtin. lib.15.Volat.lib.11.cap.1.Geograp.qui omnes ferè Syriæ reges ordine numerat.

Aſiaticus.] *Quemadmodum enim P.Cor.Scipio,qui dux fatalis contra Hannibalem fuit,Africa ſuperata,& Carthaginēſibus bello uictis, Africani nomē: ita etiam L.Scipio,deuicto Antiocho, & ſubacta Aſia,Aſiatici adeptus eſt. Vide Plutarchum in Scipione Africano, Val. Max.lib.3.cap.5.§ 1.& Alexand.ab Alex.libro 2.capite 11.*

Pecuniæ interceptæ.] *peculatus crimine accuſatus eſt, quemadmodum & eius frater,ut dictum eſt ſuprà, cap. 49. Liuius igitur lib. 8. Dec.4. ait, populum Romanum quæſtores ad bona eius publicè poßidenda miſiſſe,ſed non modò in ijs nullum pecuniæ regiæ ueſtigium adparuiſſe, ſed nequaquam tantum in ærarium redactum, quantæ ſummæ eſſet damnatus.*

Gracchus.] *qui hucuſq; Corneliorū genti inimicißimus,& capitalis hoſtis fuit,teſte Plutarcho in Gracchorum & Scipionis uita.*

Intercesſit.] *Titus Sempronius Gracchus contra omnium opinionem L. Scipionem accuſatum defendit, & ne in carcerem duceretur, inhibuit, habita oratione luculentißima. Cuius rei beneficio tanta inter eos amicitia conciliata & affinitas fuit,*

tas fuit, ut omnes mirarentur. Siquidem ſolenni die, cum Ioui epulum in Capitolio libaretur, Corneliam filiam Graccho deſponſatam dedit: qua de re Liuius lib. 9. Dec. 4. Plutarchus in uita Africani in fine, Gellius lib. 12. cap. 8. Valerius Maxim. libro 4. cap. 2. § 4. Alexander ab Alexan. libro 1. cap. 18.

Tribunus plebis.] *Tribuni enim plebis antiquitus creati ſunt non iuri dicundo, nec cauſis que reliſq; de abſentibus noſcendis, ſed intercesſionibus faciendis, quibus præſentes fuiſſent, ut iniuria quæ coràm fieret, arceretur: quoniam ut uim fieri uetarēt, aßiduitate eorum, & præſentium oculis opus erat. Qua de re ſcribit M. Varro lib. 21. Gellius libro 13. cap. 12. Alexander ab Alexand. libro 1. cap. 3.*

M. Cato Cenſor.] *De huius cenſura Plutarchus in Cenſorio: cuius quoque meminimus ſatis alibi ſuprà.*

Equum ignominiæ cauſa ademit.] *Nimis pingui homini & corpulento Cenſores adimebant equos: nequaquam enim idoneos ob corporis molem putabant, ut equitis munere porrò fungerentur. Neq; fuit ignominiæ pœna, ut quidam existimant, cum munus abſq; omni ignominia remitteretur. Sed Catonem Scipioni Aſiatico equum cum ignominia hic ademiſſe legimus, qui etiam in oratione,*

tione, quam de ſacrificio commiſſo ſcripſit, obijciebant rem criminoſius. Qua de re copioſius Gellius lib. 7. cap. 22. Verùm nequaquam dubium eſt, Catonem ex inuidia & ſimultate Scipioni equum ademiſſe, cum odio quoq; Scipionem Africanum proſequutus ſit: de quo Plutarchus & Volaterranus lib. 14. cap. 2. Vrban. comment. Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 17.

DE ANTIOCHO SYRIAE REGE. *Cap.* LIIII.

ANtiochus Syriæ rex, nimia opum fiducia bellũ Romanis intulit, ſpecie Lyſimachiæ repetendæ, quam à maioribus ſuis in Thracia conditã, Romani poſsidebant: ſtatimq; Græciam, inſulasq; eius occupauit. In Eubœa luxuria elãguit. Aduentu Attilij Glabrionis exercitus Thermopylas occupauit. Vnde induſtria Marci Catonis eiectus, in Aſiam refugit. Nauali prælio, cui Hannibalem præfecerat, à L. Aemilio Regillo ſuperatus, filium Scipionis Africani, quẽ inter nauigãdum

ceperat, patri remiſit: qui ei, quaſi pro reddenda gratia ſuaſit, ut amici tiam Romanã peteret. Antiochus ſpreto conſilio, apud Sipylum montem cum L. Scipione conflixit. Victus, & ultra Taurum montem relegatus, à ſodalibus, quos temulẽtus in conuiuio pulſauerat, occiſus eſt.

IN CAPVT LIIII.

Antiochus Syriæ rex.] *Legimus plures Antiochos poſt Alexandrum & Seleucum, fuiſſe Syriæ reges: ex quibus primus fuit Antiochus cognomento Soter, ſecundus Antiochus cognomento Deus, poſtmodum Antiochus Magnus, Antiochus Obſes, Antiochus Epiphanes, ſiue Illuſtris, Antiochus Eupator, Antiochus Euſebius, &c. Verùm Plinius noſter præſenti capite, eius tantum Antiochi, qui ex rerum geſtarum argumento Magnus cognominatus eſt, geſta deſcribit. Horum autem omnium res geſtas compendioſe complexus eſt Volaterranus libro 11. capite 1. in deſcriptione Syriæ.*

Syriæ rex.] *Syria Aſiæ regio à Syro Apollinis & Sinopes filio dicta, Septentrionẽ uerſus Cilicia & Amano terminatur, à mari ad Euphratis pontem ſtadia interſunt ab Iſſico ſinu uſq; ad pontem, qui eſt*

qui eſt iuxta Commagenam, non pauciora quadringentis: orientem uerſus terminatur Euphrate, *&* Arabibus Scenitis, *qui cis* Euphratem *ſunt:* Auſtrum *uerſus fœlici* Arabia *&* Aegypto: *occidentem uerſus* Aegyptio *pelago,* Iſsicum *uſq;. Vide* Ptolomæi *tabulam* Aſiæ *quartam & quintam,* Strabonem *libro* 16. *Plinium libro* 5. *cap.* 12. *&* 21. *Solinum cap.* 58. *Pomponium* Melam *libro* 1. *cap.* 11. Volaterranum *ut ſuprà.* Vocatur *autem hodie* (Oliuario *teſte*) *Suria.*

Nimia opum fiducia.] *Impulit regem ad hoc bellum in primis* Thoas Aetholiæ *princeps, inhonoratam apud* Romanos *quærens aduerſus* Macedones *militiæ ſuæ ſocietatem: &* Hannibal *deinde, qui in* Africa *uictus, profugus hoſtem populo* Romano *toto orbe quærebat: qua de re ſuprà capite* 42. *dictum eſt.* Fretus *igitur rex partim ſocijs, partim uiribus ſuis, bellum* Romanis *intulit, quod copioſe deſcribit* Appian. *in Syrico; Liuius libro* 3. *&* 4. *& ſequẽtibus, Oroſius libro* 4. *cap.* 20. *Eutropius libro* 4. *cap.* 1. *Plutarchus in uita Scipionis, Gellius lib.* 5. *cap.* 5. *Frontinus lib.* 4. *cap.* 7. *Sabell. lib.* 9. *Enn.* 4. *Florus lib.* 2. *cap.* 8.

Lyſimachiæ urbis.] *quæ in littore* Thracio *ædificata erat: de qua* Strabo *lib.* 16. *Plin. lib.* 4. *cap.* 11. *Pomp. Mela lib.* 2. *cap.* 2. *Liuius lib.* 3. *Dec.* 4. *Sabellicus libro* 8. *Ennead.* 4.

Repetendæ.] *quaſi hæreditario iure à maioribus ſuis acceptam.*

A maioribus conditã.] Conſtat Lyſimachiam à Lyſimacho conditam eſſe, ex Iuſtini lib. 17. qui tamen grauiſsimo terræmotu urbẽ corruiſſe ſcribit. Fuit autem is Lyſimachus Agathoclis filius, è ſucceſſorib. Alexãdri Magni, qui Pergamo præfuit, ubi regis theſauri fuerunt. de quo multa lectu iucundiſsima leges apud Iuſtinum lib. 15. Volateran lib. 16. cap. ultimo Vrban. comment. & Ioachimum Vadianum in lib. Pomponij Melæ 2. cap. 2. ubi multa de huius urbis conditore leges.

Græciã occupauit.] Antiochi profectionem in Græciam, eiusq; copias, inſulas præterea ſubactas copioſe deſcribit Liuius lib. 5. Dec. 4. & lib. 6. Dec. 4. Sabell. lib. 7. Ennead. 5. Plutarch. in uita Hannibalis & Flaminij.

Inſulasq;.] Liuius enumerat Imbrum & Scyathum: tu adde præterea Thaſſos, Imbros, Samothraces, Scandille, &c. De quibus uide decimã & ultimam Europæ tabulam in Ptolemæo Sebaſtiani Munſteri, & Melam lib. 3. cap. 7.

Eubœa.] Atticæ inſula propinqua, quæ primum ab occidẽte longo Euripo, quod Põto cõiungitur, à Bœotia diducitur: à meridie Myrtoum, quod ab inſula eiuſdem nominis cognominatur, ſimul & Atticã ex uicino promõtorio Geraſto: ex

altero uerò promontorio Caphareo Helleſpontum proſpicit, lata ut maxima 40. longa 150. in circuitu 365. paſ.mil. Hodie autem Nigripõti inſula eſt, quam Turca cepit anno à natiuitate Chriſti 147. ut alia propè Græciæ omnia. De hac inſula Strabo à principio lib. 10. Plin. lib. 4. cap. 12. Solin. cap. 19. Pomp. Mel. lib. 2. cap. 7. Volaterr. lib. 9. cap. 5. Geograph.

Luxuria.] Magna enim ex parte aureos clauos crepidis ſubiectos habuit, argenteaq; uaſa ad uſum culinæ comparauit, & tabernacula textilibus ſigillis adornata ſtatuit, qui tibijs fidibusq; caneret inſtituit. roſas per hyemẽ ſparſit in terram, ut luxuriæ non minor apparatus quàm militiæ eſſet: quippe 8. millia lixarũ, ex quibus coquorum, piſtorum, ſcenicorumq; maior numerus erat. Habuit auri præterea & argenti tantum, ut etiam gregarij milites caligas auro figerent, proculcarentq; materiam. De qua luxuria Liuius lib. 34. Appian. in Syrico: qui ſcribũt Antiochum amore uirginis correptum, in tanta bellorum mole, ſumma licẽtia nuptias etiam celebraſſe. Sed copioſius luxum deſcribit Iuſtin. lib. 38. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. § 13. Flor. lib. 2. cap. 8. Alexand. ab Alexan. lib. 2. cap. 29. in fine.

Elanguit.] Luxuriæ & uoluptatis fructus & effectus exprimitur tam apertè, ut uerißimè

Platonem dixiſſe intelligas, qui uoluptatem omnium malorum eſcam adpellauit, quòd ea uidelicet homines non aliter capiantur, quàm hamo piſces: quod Hannibalis quoq;, ac Volſcinarũ exemplo comprobatũ eſt ſuprà 42. & 36. capitibus.

Attilij Glabrionis.] *qui cũ P. Cornelio Scipione tum temporis conſul erat, anno uidelicet 4. Olympiadis 147. ab Vrbe uerò cõdita 563. Verùm notandum eſt, hunc Attilium alijs atq; alijs nominibus à cæteris hiſtoriographis adpellari: Liuius quippe Attinium Manniũ: Plutarchus in Q. Flaminio, & Apianus Altinium Mannium: Oroſius, Eutropius, & Frontinus libro 2. capite 4. § 4. Marcum Accilium uocant.*

Thermopylas.] *montem in longitudinem extenſum, qui incipiens à Leucade, in occidentem et Aegeum mare haud longè à Demetriade protendens, fauces habet anguſtiſſimas. In hunc autem montem Antiochus coactis ex proprijs peditibus decem millibus, equitibus quingentis, additis inſuper quibuſdam ſociorum copijs, exercitum duxerat, teſte Appiano, qui Thermopylarum iugum graphicè depingit: de quo copioſe etiam Herodotus libro 7. Strabo libro 9. & alij.*

Occupauit.] *auxilio Porcij Catonis, qui tum tribunus militum à populo factus, deiectis iugis Callidromi montis, Aetolis qui præſidio tenebantur, ſupere-*

ſupereminentem caſtris regijs collem, à tergo ſubitus apparuit. Lege Liuiũ libro 6. Dec. 4. Front. libro 2. cap. 4. § 4.

In Aſiam refugit.] Admodum paucis comitatus militibus. De eius autem fuga Liuius libro 5. 6. & 7. Dec. 4. Plutarchus in uita Q. Flaminij, Oroſius & Eutrop. ut ſuprà.

Nauali prælio.] Oroſius & Eutropius ſcriptum reliquerunt, ſequenti anno poſt Antiochi fugam, Scipionẽ Africanũ (qui in auxilio Eumenem Attali filiũ habuit) aduerſus Hannibalem, qui tũc Antiochi claßi præerat, bellum nauale geßiſſe, & Hannibale in fugam acto, omniq; exercitu amiſſo, Antiochum pacem cum Rom. petijſſe.

L. Aemilio Regillo.] Qui cum octoginta, ut Iuſtinus lib. 31. ait, roſtratis nauibus aduerſus Hannibalem à Romanis miſſus erat. Hunc autem Aemilium, Appianus Liuium, Iuſtinus nunc Lucium Neuium, nunc Menenium appellat. Liuius autem, & Florus, alijq; plerique Plinio aſtipulantes, Aemilium quoq; Regillum uocant.

Filium.] Scipionem ſcilicet, cognomento Valetudinarium: qui ſi corpore ualuiſſet (ut Cicero in Bruto ait) in primis habitus eſſet diſertus, ut partim eius oratiunculæ, partim etiam hiſtoria quædam Græca de Caßina teſtantur. Plutarchus in uita Africani nihil ſanè de eo ſe compertum ha-

bere dicit, niſi eum præturam geßiſſe, & in ea conſequenda à Circeio patris ſcriba adiutum fuiſſe. Huius autem Scipionis meminere præterea Valer. Max. lib. 3. cap. 5. § 2. & Alexander ab Alex. lib. 2. cap. 11. Plin. ſuprà. 49.

Quem inter nauigandum ceperat.] Oroſius & Eutropius, utrum Scipionis filius exploratus, hoſtiumq; inſidijs, uel in prælio captus ſit, incertum eſſe ſcribunt. Alij enim principio belli à Chalcide Oretum petentem, circumuentum à regijs nauibus & captum, tradidêre: quibus hoc loco Plinius quoq; aſtipulatur. Alij uerò, poſteaquam tranſitum in Aſiam eſt, cum turma Fregellana miſſum exploratum ad regia caſtra, effuſo obuiam equitatu, cum reciperet ſeſe, ex eo tumultu delapſo equo, cum duobus equitibus oppreſſum, & ita ad regem deductum eſſe ſcripſerunt. Vide Liuium libro 7. Dec. 4. Plutarch. in Africano, Plin. lib. 35. ca. 4. Iuſtin. lib. 31. Sabell. lib. 7. Ennead. 5. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. § 2. & lib. 3. cap. 5. 2 Volater. lib. 19. cap. 3. Vrban. com.

Patri remiſit.] Gratis, & ſine ulla redemptio ptione miſit Scipioni Africano filium multis regijs muneribus donatum, ut patris ægritudinem filij amiſſi præſentia & aſpectu molliret. Inſignè moderationis animi exemplum eſt Antiochus, qui ei captum remiſit filium, à quo tum maximè finibus

finibus imperij pellebatur, & laceſsitus maieſtatē Scipionis Africani excellentiſsimi uiri uenerari, quàm dolorem ſuum ulciſci maluit. Cuius rei quoque glorioſe meminit Plinius ſuprà cap. 49.

Pro reddenda gratia.] Sapiens enim (ut ad Lucilium Seneca ſcribit) omnia ſecum examinabit, quantum acceperit, à quo, quando, ubi, quemadmodum, &c. Cuius rei ſpeculum nitidiſsimum eſt hoc loco Africanus, qui pro ſingulari ſua (qua præditus fuit) ſapiētia cum intelligeret, quàm magnum beneficium eſſet accipere filium captum, ab hoſte crudeliſsimo, qui pro ſuo iure ſæuire potuiſſet in uictum, ut in ſumma corporis debilitate aſpectu filij recrearetur, Romam miſſum ſine omni redemptione, & regijs præterea ornatum muneribus, non facile aliquid præclarius, uel excellentius Antiocho pro reddenda gratia dare potuit, quàm quod dedit, cum ſuaderet ut cum Romanis rerum omnium dominis amicitiam contraheret, quos aliàs perpetuos inimicos & hoſtes habiturus eſſet.

Spreto conſilio.] De pace Antiochi certis conditionibus & legibus fruſtra tentata, item de ſpreto regis conſilio, copioſè Liuius lib. 7. Dec. 4.

Apud Sipylum.] Aſiæ montem, cuius mentionem fecimus ſuprà capite 53. Verùm alij datis conditionibus, & non acceptis apud Syrophilum,

ita

(ita enim montem uocant) comiſſo prælio ſuperatum ſcribunt: quos ſequutus eſt quoque Volaterranus lib.11.cap.1.Geographiæ.

Victus & relegatus.] Iuxta eaſdem pacis conditiones, quas prius ſpreto Africani conſilio renuit, pax data eſt poſt uictoriam, ut uidelicet ex Europa & Aſia recederet, decem millia talentorum, & uiginti obſides daret, Hannibalem concitatorem belli mitteret, & ſic ultra Taurum ſeſe conferret: ut eſt apud Liuium, Oroſium, Eutrop. & alios. Quamobrem et Romanis gratias egit, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis populi Romani liberalitate & beneficentia uti poſſet. Vide Valerium Maximum lib. 4.cap.1.§ 27.Sabell.lib.9.cap.11.§ 6.

Taurum montē.] Qui progredienti ab Hyrcano mari, ad auroram eſt ad dextram, & uſque ad Indicum mare protenditur: de cuius magnitudine leges Strabonem libro 11.Melam lib.1.in deſcriptione Lyciæ, Volaterranū lib.10.cap.1.Geograph.Nemo tamen de Tauro copioſius, eleganti usq; quàm Plinius ſcripſit lib.5.cap.27.& Solin. eius ſimia, in Ciliciæ deſcriptione. nā & hic autor lectu digniſſimus eſt, non tam quod rerum illuſtrium breue traxit è Plinio compendiū, quàm quod emunctæ phraſis, & appoſitæ in hoc ſcribendi genere dictionis author eſt, quanquam res pleræq; omnes

omnes,quas tractat, Plinij laboribus debentur.

Quos temulentus pulſauerat.] Præſenti docemur exemplo,ebrietatem non abſque ratione à celeberrimis authoribus uoluntariam inſaniam dictam eſſe: ſed ita etiamnum, ut ſi in plures paulò extendatur dies habitus is, etiam manifeſtarius euadat furor.& hinc Ambroſius, abundatiore uini uſu homines, uelut immutata naturæ ui, equos fieri hinnientes,& pedibus omnia conculcantes, ait. Verùm de uini natura, & ebrietatis comitibus, lege ea quæ doctiſſimè congeſſit Cælius Rhodiginus libro 28. cap.28. & 30. 31. & ſequentibus aliquot capitibus.

Occiſus eſt.] Relictis Seleuco, Philometore, & Antiocho filio,qui obſes à patre Romanis datus eſt:teſtante Volaterrano libro 11.cap.1.Geog. Notabis autem ebrietatem, uoluptatis comitem, condigno premio remuneratam eſſe. Nullus enim hoſtis(ut Seneca ait) tam cõtumelioſus eſt in quem quam,quàm in quoſdam uoluptates ſuæ:quæ cum hominem arripuerint, penitus ſubmergunt, & ſubuertunt.

DE CNEO MANLIO VOLSONE. Caput LV.

CNeus Manlius Volſo miſſus ad ordinandã Scipionis Aſiatici

tici prouinciam, cupiditate triumphi, bellum Piſidis, & Gallogræcis, qui Antiocho affuerant, intulit. His facile uictis, inter captiuos uxor regis † Ortiagontis centurioni cuidã in cuſtodiã data, à quo ui ſtuprata, de iniuria tacuit. Et pòſt, impetrata redemptione, marito adulterum centurionem interficiendum tradidit.

al. Orgiagontis

IN CAPVT LV.

Cupidine triumphi.] An cupidus fuerit triumphi Manlius, an Gallogræcos inuiſos ſimulauerit, dubium eſſe ait Florus lib. 2. ca. 11. qui ei quoq; deuictis Gallogræcis, triumphum denegatum eſſe aſſerit, eo quòd cauſam belli ſenatus nõ approbaſſet in quo à Liuio diſcrepat, qui lib. 38. ab Vrbe condita, ſcribit Manlium triumphaſſe decem legatis (ex quibus præcipui L. Furius Purpureo, & L. Aemilius Paulus erat) contradicentibus, nõ tamen publicis, ſed cognatorum & amicorum opibus. ex quo liquet, gloriæ & honoris cupidiſſimum fuiſſe Manlii, qui triũphauit ad tertiũ Nonas Martias: de quo triumpho lege Blondũ lib. 10. Rom. triũp.

Piſidis.] qui Lycaonibus, Iſauris, & Lydis uicini ſunt, de quibus lege Strabonem lib. 12. Plin. lib. 5. cap.

5.cap.27.lib.6.cap.8.lib.35.ca.14.Volat.lib. 10. cap.5.Geograph.Ptolom.lib.6.cuius tabulam Aſiæ primam uidebis. Verùm Sextus Rufus in Romanarum rerum epitome, ait Seruilium conſulem ad bellum Piratarum miſſum, Pamphiliam Iſauriam & Piſidiam quoq; obtinuiſſe.

Gallogræcis.] Galatis, ad quos Pauli apoſtoli epiſtola extat. Eorum enim regionem Galatiam olim uocabant. Gallogræcorum quippe gens, ſicut ipſum nomen oſtendit, mixta & adulterata eſt: teſte quoq; Strabone lib.12.Plin.lib.5.ca.32.Ptolem. lib.5. Diodor. Sicul. lib.6.de Fabul. antiq. geſtis, Solin.cap.53.Pom.Mel.lib.1.cap.3.Volat.lib. 10. cap.1. Qui ſcribunt, Gallos multitudine abundantes, relicto natali ſolo Italiã inuaſiſſe, impleuiſſeq; Græciam: & ſic mixto ex Gallis Græcisq; uocabulo, Gallogræcos appellatos eſſe.

Qui Antiocho affuerant.] Hoc eſt, qui duce Brenno in Græciam magna militum copia profecti erant. Vide Iuſtinum lib.24.

Intulit.] ad Olympum montem properans, apud quem uniuerſi Gallogræci cum coniugibus & liberis confugerant. Vide Oroſ.lib.4.cap.20. & Eutrop.lib.4.cap.2.Sabel.lib.7.Ennead.5.

His uictis.] Duobus prælijs, ut apud Florum legimus, fuſi fugatiq; ſunt, quamuis ſub aduentu hoſtis relictis ſedibus, in altiſſimos ſe montes receppiſſent,

piſſent,quos Toloſtrobogi, Tectoſagiq; iam inſe-derāt. In duobus igitur his cladibus Claudius Quadrigarius 40.hominum millia occiſa, Valerius autem Antias(qui ſemper modicus in interfectorum numero eſſe ſolet) decem milia interfecta eſſe prodiderunt. Apud Oroſium aũt, & Eutropium, qui de unica tantum ad Olympum montem clade ſcripſerunt, quadraginta Gallogræcorum millia proſtrata eſſe legimus.

Inter captiuos.] Quadraginta hominũ millia quoq; capta eſſe, et ultrà, à quibuſdã proditũ eſt: ex quibus multi donati ſunt pro concione, & inprimis Attalus Eumenis frater, qui egregiam omnium conſenſu operam eo prælio nauauit.

Vxor.] Chiomara nomine, quæ ex Galatiæ finibus nata erat: ut author eſt Plutarchus, qui copioſe præſentem hiſtoriam, cap.21.de Claris mulieribus deſcribit.

Orgiagontis regis.] Oriſgontem Regulũ uocat Liu. lib.38.nõ Oriagontẽ, ut Plutarch. et alij.

Centurioni.] Tribunũ uocat Plutarchus, quẽ Chiomaram in diuidenda præda ſortitum ait. Centuriones autem erant, qui centum præerant militibus: quemadmodum Decuriones, authore Feſto, qui denis equitibus. Vide Alexand. ab Alex. lib.6. cap.13. Laurent. Vall. lib.6. cap.33. Eleg.

In cuſtodiam data.] Hoſtiũ enim captiuorum inſignio-

inſigniores in cuſtodiam tradebantur, ut currum triumphantium præcederent poſtea. Cuius rei teſtis eſt Alexand. ab Alexand. *lib. 6. cap. 6.*

Vt *ſtuprata.*] *Liuius li. 8.* Dec. 4. *ſcribit hunc Centurionem mulieris animum primùm tentaſſe, eamq́; cum ab illicito ſtupro abhorrentē uidiſſet, ui compreſſiſſe: & deinde ad leniendam iniuriæ factæ indignitatem, ſpem reditus ad ſuos feciſſe.*

Impetrata redemptione.] *Chiomaræ enim affines multum auri pro redimenda promiſerant, modò caſtam & intactam remitteret ab hoſtium iniuria.*

Centurionem interficiendum tradidit.] Neceſſarijs *aurum in cõſtituto loco clam* Centurioni *pro redemptione numerãtibus*, Gallica lingua *ſuos hortata eſt, ut adulterum occiderent: quo facto, interfecti caput abſciſſum, ſinu inuolutum ad coniugem tulit, abiectoque ante pedes eius, iniuriæ & ultionis ſuæ ordinem expoſuit.*

Interficiendum tradidit.] *Iuxta legem* Platonis, *quæ libro de legibus 9. hunc in modum lata eſt. Qui mulierem liberam ad rem uenercam ui adigit, non ab eo ſolum cui uis illata eſt, ſed à patre, marito, fratribus, filijsq́; uita priuetur.* Et *hinc* D. Adrianus, *ut ait* Metian. Iuriſc. *lib.* Pandectarum *48. ad legem* Corneliam *de* Sicarijs, *reſcripſit, eum qui ſtuprum ſibi, uel ſuis per uim in-*

ferentem occidit, dimittendum. Verùm de diuerſis adulterij apud diuerſas gentes pœnis, lege Alexand. ab Alex lib. 4. cap. 1 Plutar. probl. 115. Cœliũ Rhod. lib. 21. cap. 45. li. 10. cap. 5. lib. 27. cap 4. lib. 21. cap. 48. & alijs locis.

DE L. AEMILIO PAVLO MACEDONICO. *Cap. LVI.*

LVcius Paulus Aemilius, filius eius, qui apud Cannas cecidit, primo conſulatu, quem poſt treis repulſas adeptus erat, de Liguríb. triumphauit. Rerum geſtarũ ordinem in tabula pictũ publicè poſuit. Iterũ conſul Perſem Philippi filiũ, regem Macedonũ, apud Samothracas cœpit, quem † uinctũ fleuit, & aſſidere ſibi iuſsit, tamen in triumphũ duxit. In hac lætitia duos filios amiſit. Et progreſſus ad populũ, gratias fortunæ egit: q̃d ſi quid aduerſi Reip. imminebat, ſua eſſet calamitate deciſũ. Ob hęc omnia, & à populo & à ſenatu conceſſum eſt, ut ludis Circenſibus triũphali ueſte uteretur. Ob huius licentiam & paupertatem, poſt mortem

al. uictum

mortem eius dos uxori, niſi uenditis poſſeſsionibus, non potuit exolui.

IN CAPVT LVI.

Aemilius.] *Aemilia gens Mamercum Pythagoreũ authorem ſuæ ſtirpis nuncupat, cui propter eximiam humanitatem, & ſermonis lepiditatem, cognomen Aemilios inditũ ferunt. Teſtis eſt Plut. in Paulo Aemilio. Alex. ab Alex. libro 1. cap. 9. Volat. lib. 13. cap. 3. Vrb. com.*

Filius eius qui cecidit apud Can.] *Lucij uidelicet Pauli cum Publio Terentio Varrone cõſulis, qui contra Hannibalem apud Cannas infœliciter pugnauit: anno ſecundum Oroſ. lib. 4. cap. 16. & Eutropium quoq; lib. 3. cap. 2. ab Vrbe condita, 540. De qua clade copioſè Polyb. lib. 5. Liu. lib. 2. Dec. 3. Flor. lib. 2. cap. 6. Syll. Italicus lib. 9. & qui ſuprà 42. & 49. capitib. præterea citantur.*

Primo conſulatu.] *Quem cum Gn. Bebio Pamphilo geſsit, anno 40. Olymp. 49. ab Vrbe uerò condita, 572. de quo conſulatu Liuius lib. 9. Dec. 4. in fine.*

Poſt tres repulſas.] *Hoc eſt, cũ ter fruſtra conſulatum petijſſet. Huius autem repulſæ meminit Plut. in uita Pauli, & Romanorũ Apoph. Valer. Max. lib. 7. cap. 5. § 4. qui ait, eius uirtutem iniurias non fregiſſe, ſed acuiſſe potius, cũ poſt repulſas bis conſul & Cenſor factus ſit. De alijs autem*

qui æquo animo repulſas tulerunt, Pontanum leges lib.2.cap.5.de fortitudine domeſtica.

De Liguribus.] *Contra quos cum octo militũ millibus miſſus, aduerſus triginta hoſtium millia magna fortitudine pugnauit, & ſeptuaginta Epirotarũ urbes, teſte Polybio, funditus euertit. uide Liu.lib.5. Dec.5. & quos ſupra cap.43.citauimus: ubi plura de Ligur. eorumq́; bello diximus.*

Triumphauit.] *quindecim millibus Ligurum trucidatis, duobus millibus & quingentis captis.*

Rerum geſtarum ordinem tabula pictum.] *Victori enim ingredienti urbem, in ipſo triumpho, longo ordine, montium, fluminum, oppidorũ & urbium ſpecies, quas bello peruicerat, & ui expugnarat, præcedebant, depictæ iuxta Romanorum morem, qui tabellas quoque grandioribus literis inſcriptas, cum titulis, in quibus naues captæ, urbes tributo affectæ, ſeruæ, aut uectigales, in fidem ue acceptæ, & reges bello uicti, continebantur, oſtendere, & in populi conſpectum ponere ſoliti erant. De qua conſuetudine Alexander ab Alex. lib.6.cap.6.*

Poſuit.] *in Capitolium nimirũ, ubi duo tabularum genera erant. Alterum, quòd fortium uirorum res geſtas continebat depictas: alterum, leges antiquiſſimas, ut Romuli, Numæ, &c. de quibus lege Marlian.lib.2.cap.9.Topog.uet.Romæ.*

Iterum

Iterum conſul.] cum Licinio Craſſo, ſeptimo decimo anno, poſteaquã primò cõſul fuerat, teſte Liuio lib. 4. Dec. 5. Cuius tamẽ conſulatum poſt decimum quartũ à primo annum Glareanus in Liuiana Chronologia poſuit, qui numerat annum primum centeſimæ quinquageſimæ tertiæ Olympiadis, ab Vrbe autem condita 586.

Perſem.] Qui, ut apud Polybiũ legimus, præ metu in urbẽ ſe retulit, uelato receſſu, quaſi Herculi ſacra facturus: tandem ad templum confugit, Marco Octauio Aemilio legato inſequente. Qua de re leges quoq; Plutarchum in Aemilio, Sabell. lib. 8. Ennead. 5. Flor. lib. 2. cap. 12.

Samothracas.] Strabo lib. 13. Sarmothraciam quondam Dardaniam dictam eſſe ait, eò quod Dardanus ex Hetruria fugiens hîc ſubſtiterit, & mox in Troiam traiecerit, ut Euſtathius quoq;, qui etiam ex Ariſtotelis authoritate Samothraciam dicit Leucoſiam uocatã, deinde à Sao Mercurij & Rhenes filio Samum, & ſic à Thracibus poſtremò habitatam & Samothraciam appellatam. Hanc quoque inſulam Apollonius primo Argonauticorũ Atlãtidos uocat, eo quod (ut eius enarrator ait) Electra Atlantis filia in ea habitauerit. De hac leges Strabonem lib. 10. Diodorum Siculum lib. 6. Plinium libro 4. cap. 12. libro 36. cap. 5. lib. 37. cap. 10. Pompon. Melam

lib 2.cap.7. Volat.lib.9.cap.4. Geograph.

Cœpit.] *cũ uxore et liberis. hiſtoriã copioſius leges apud* Liu. Plut. *ut ſuprà.* Oroſ. *li.4.cap.20.* Eutrop. *lib.4.cap.3.* Iuſtin. *in fine lib.34.*

Victum fleuit, et aßidere ſibi iuſſit.] Perſeus *uictus, & ad* Aemiliũ *ductus, turpiter ad terrã procũbens, & genua* Aemilij *amplectens, uoces emiſit degeneres, quib. auditis,* Paulus *lachrymas multas effundens, hoſtis ſui crudeliſsimi aduerſa fortuna motus, humi proſtratũ erexit, & uictorẽ ſe clementiſsimũ fore oſtẽdit. Et ſic ubiq; uirtus cadentium magnã reuerentiæ partem etiã apud hoſtes habere debet.* Vide Liu. Plut. *Sabellicum ut ſuprà, & li.4. cap.7.* § 4. *Ethnic. exemplor.* Pla*tinam lib.2. de optimo ciue.*

In triumphum duxit.] Huius *triumphi ſpectaculum, triduum impleuit. primus dies ſigna tabulas´que, ſequens arma pecuniasq; tranſuexit. Tertius ipſum* Perſeum *regem cum filijs, alijsq; captiuis: cuius ſpectaculi ordinem & pompam non uiſam hactenus, leges apud* Plutarch. Appia*num, inter principium & medium eius libri qui* Libycus *inſcribitur.* Sabell. *libro 8.* En. 5. Blon*dum lib.10.* Romæ *triumph.* De *conſuetudine autem* Rom. *qui captiuos, & præſertim duces, nobilesq; in triumphum ſemper duxerunt,* Alexan. ab Alex. *lib.6.cap.6.*

Duos

Duos filios.] *Erant Aemilio quatuor filij, quorum duo in adoptionem aliarum familiarum, Scipio uidelicet & Fabius, duo uerò in poteſtate retenti erant: horum alter quinq; diebus ante triumphum, qui ſedecim annorum ætate erat, mortuus eſt. Alter, qui duodecim annorũ erat, tertia poſt triumphum (teſtante Plutarcho) deceſſit. Docemur autem præſenti exemplo, rarò tam perfectam eſſe hominis fœlicitatem, quæ non mœroris aliquo felle mixta ſit. Horum autem filiorum mentionem facit ex Plutarcho Eraſmus, libro 5. Apophtheg.*

Progreſſus ad populum.] *Vocata populi concione uerba fecit, non hominis quidem qui indigeret conſolatione: ſed qui planè ciues ſuos, ob eius incommodum indecenter lugentes, cõſolaretur. Verè igitur magnanimitatis exemplum eſt Aemilius, qui recta ratione fretus fortitudinem et conſtantiam, non ſolum aduerſus arma & hoſtiũ minas, ſed aduerſus omnem fortunam pariter habendam ratus, ea ratione filiorum caſum tulit, ut ſecundis aduerſa, & domeſtica publicis obſcurata, dignitatem & magnitudinem rerum nequaquam deturbarent. Vide Valeriũ Maximum lib. 5. cap. 10. § 2. ubi ſimilia tum Romanorum tum aliorum exempla leges.*

In ludis Circenſibus.] *Quod Græcis Olympici*

fuere, hoc nimirum Romæ (quantum opinione auguror) Circenſes fuiſſe crediderim. quippe Agonici Circēſes apud Elidem, in honorem Iouis Olympici pariter inuenti, inſtitutiq; ſunt. Inde Romam aduocatos quidam exiſtimarunt, ubi Neptuno & Cereri tribuerunt: quorũ memoria quot annis celebrabatur, iuxta fluminis ripam anguſto tramite, altero latere urgente flumine, altero poſitis gladÿs, ut utrinq; præſens exitium eſſet, bigarum curſu certabatur, dimicatione periculoſa, adeò ut intra præſcriptum illas coercere ne ceſſe foret. unde Circenſes dicti. De quibus copio ſè Liu. lib. 4. Dec. 5. Blond. lib. 2. Rom. triumph. Marl. lib. 4. cap. 10. Topographiæ, Ouid lib. 4. Faſt. Hinc Cereris ludi, &c. Tranquillus in Cæſare, Alexand. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Leon. lib. 2. cap. 57. lib. 1. cap. 68. & lib. 2. cap. 62. de uaria hiſt. meminit, Plinius lib. 15. cap. 29. in fine, et lib. 36. cap. 22. Cælius lib. 8 cap. 7.

Triumphali ueſte.] purpura ſcilicet auro con texta, ut ait Plutarchus, quam purpuram, togam pictam, Liuius lib. 1. belli Macedonici appellat. Vtriuſq; autem ſententiam à Feſto Pompeio com plexam legimus, qui hunc in modum de ea ueſte ſcribit: Ea, inquit, ueſtis, quæ nũc picta toga dicitur, antea purpurea uocata eſt, eratq; ſine pictura. Cuius rei argumentum eſt pictura, quæ olim

fuiſſe

fuiſſe dicitur in æde Vertumni & Conſi, quarum in altera M. *Fuluius Flaccus, in altera* T. *Papirius Curſor, triumphãtes ita depicti erant. Alexand. autem ab Alexand. lib. 5. cap. 8. Genial. dierum, palmatam ueſtem uocitat, cum ait, Palmata ueſtis in pace Conſulis, uictoria uerò parta triumphantis ornamentum erat, quæ quidem purpureæ, & auro intextæ erant, & niſi triumphalibus uiris, atque ex Capitolio & Palatio, haud aliter dari ſolitæ, eò quod Iouis tunicæ perquam ſimiles eſſent. Verum alij Scutulatam, Phrygiatam, Surculatam, Vngulatam, & Clauatam, inter triumphales annotarunt.*

Paupertatem.] *Hinc Valerius lib. 4. cap. 3. ait, Paulum Aemilium Perſe deuicto, Macedonicis opibus ueterem ac hæreditariam urbis paupertatem ſatiaſſe quidem, penates autem ſuos nulla ex parte locupletiores feciſſe: præclarè nimirum ſecum actũ exiſtimans, quod ex illa uictoria alij pecuniam, ipſe patriæ ſalutem, & gloriam ſibi paraſſet. Cuius rei glorioſè quoq; de diuitiarum contemptu, meminit Sabell. lib. 2. cap. 1. § ultimo.*

Vxori.] *Vxor fuit illi Papyria Mnaſonis uiri conſularis filia, quam poſt longum coniugij tempus repudiauit, licet pulcherrimam ſobolem ex ea ſuſcepiſſet. hæc enim glorioſiſsimũ Scipionem, & Maximum Fabium pepererat. Sed poſt diuor*

tium, duxit aliam uxorem (cuius nomen nuſpiam legi) ex qua duos illos ſuſcepit filios, quorū maior trib. dieb. ante triumphū, minor uerò natu 3. die pòſt, deceſſit. De utraq; uxore Plutar. in uita Aemilij, de Papyria Eraſ. lib. 5. Apophtheg.

Licentiam.] *Prodigalitatem, uerū Plutarchus liberalitati aſcribit his uerbis:* Erat in *cæteris haud quaquam pecuniarū ſtudioſus, ſed ſumptuoſius & liberalis: nec multa habebat, ſed cum dos mulieri reddēda fuit, uix patrimoniū eius ſufficit, &c. Sed magna uirtutū & uitiorū eſt cognatio.*

Dos non potuit exolui.] A*pud priſcos Romanos dos æs graue fuit, mox decem millia æris dotes non exceſſere: poſtea corruptis moribus, ad 40. millia ſupergreſſæ ſunt, in tantum, ut Megulia, quòd quingenta ærium millia dotem dederat, dotatæ nomen tulerit.* Val. Max. lib. 4. cap. 4. § 9 Neq; *dotale prædium, quod'ue dotis cauſa xhibitum eſſet, uiro inuita uxore alienare licebat:* Iulia *lege prohibēte, ne uxor indotata maneret.* Alexand. ab Alexand. lib. 4. cap. 8.

Venditis poſſeßionibus.] Plutarchus *enim ſcribit, uix triginta ſeptem millium reliquiſſe, atque in hoc ambos ſibi filios hæredes inſtituiſſe: à* Sci*pione tamē, qui erat minor natu, integrā hæreditatem fratri conceßiſſe, cum ipſe in familiam* Afri*cani locupletiorem adoptatus tranſijſſet.*

D 2

DE T. SEMPRONIO GRACCHO.
Cap. LVII.

TItus Sempronius Gracchus nobiliſsima familia ortus, Scipionem Aſiaticum quamuis inimicum, duci in carcerem non eſt paſſus. Prætor Galliam domuit, conſul Hiſpaniam, altero conſulatu Sardiniã: tantumq; captiuorũ adduxit, ut longa uenditione res in prouerbium ueniret, Sardi uenales. Cẽſor libertinos, qui ruſticas tribus occuparãt, in quatuor urbanas diuiſit. Ob quod à populo collega eius Claudius (nam ipſum auctoritas tuebatur) reus factus: & cum eum duæ claſſes condẽnaſſent, Tiberius iurauit, ſe cum illo in exilium iturum. Ita reus abſolutus eſt. Et cum in domo Tyberij duo angues è geniali thoro repſiſſent, reſponſo dato, eum de dominis periturum, cuius ſexus anguis fuiſſet occiſus: amore Corneliæ coniugis marem iuſsit interfici.

IN CAPVT LVII.

Ex nobiliſsima familia.] De nobiliſsima Gracchorum familia, lege Plutarchũ in uita Gracchorum, Volat. lib. 16. cap. 2. Vrb. com. Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 18. Gracchos aũt à loquacitate et facundia, quaſi graculos cognominatos eſſe, quidam exiſtimarunt: de quorũ facundia ſæpe apud Cicer. & alios legimus. Quamuis apud Varronẽ obſeruatum ſit, Gracchum ideo cognominatum, quod eum mater menſibus duodecim in utero geſtaſſet, & legittimũ pariendi tempus ſupergreſſa eſſet. & hinc nimirum Plinius libro 7. cap. 16. Gracchorum matrẽ cõcreto genitali natam eſſe, memoriæ prodidit. Vide Cælium lib. 24. cap. 4.

Quamuis inimicum.] ob pleraſq; in Repub. diſſenſiones. Hanc hiſtoriam latè deſcriptam inuenies apud Liuiũ lib. 9. Dec. 4. Plut. in uita Scipionis & Gracchorũ, Gell. lib. 12. cap. 8. & lib. 7. cap. 19. Valer. Max. lib. 4. cap. 2. § 4. & Plinium ſuprà cap. 53. ubi plura annotauimus.

In carcerẽ duci paſſus non eſt.] Cum M. Minutius Augurinus tribunus pleb. mulctã irrogaſſet, & cõtra morẽ maiorũ trib. pleb. per uim inauſpicatò ſententiã de eo tuliſſet. uide Gel. loco citato.

Conſul.] cum Claudio Pulchro, anno uidelicet, iuxta Glareani noſtri ſupputationem, primo, Olympiadis 151. ab Vrbe autem condita, 577.

Hiſpa-

Hiſpaniam.] *quam centum & quinquaginta urbiũ euerſione mulctauit, cuius rei teſtis eſt* Flo*rus lib.2.cap.17.*

Altero cõſulatu.] *quẽ cum* M. Iuuẽtio Hellua *geßit, anno 3. Olymp. 154. Vrbis uerò conditæ 591.* Plut. *quoq; in uita* Gracchorũ, *Titum hunc Sempronium bis cõſulem fuiſſe ait, duobus triumphis & inſuper cenſuræ gloria inſignem.*

Sardiniam.] *Cuius inſulæ longitudinem* Strabo *lib.5.facit miliarium 220. latitudinem 98.* Ptolemæus *multo quoque longiorem facit, quàm ſit lata.* Eorum *enim littus 188. mille paſſuum longitudinis habet, maxima latitudine 122. mille paſſuum exiſtente. in cuius ſententia eſt quoq;* Mela *lib.2.cap.7.circa finem. Eſt autem hæc inſula à* Sardo Herculis *filio ita dicta, ut* Syllius Italicus *lib.12. & Solinus cap.10.*

Domuit.] *Quindecim millibus hoſtium cæſis, & omnibus Sardorũ populis, qui defecerant, in ditionem redactis. Vide* Liuium *lib.1.* Dec. 5. Florum *lib.2.cap. 6.*

Res in prouerbium ueniret, Sardi uenales.] Plutarchus *in* Romanorum *Problematis aliã prouerbij rationem adfert.* Nimirum *olim inoleuiſſe morem apud* Romanos *ſolennem, ut qui ludos in Capitolio ederent, Sardos uenales pronunciarẽt: prodiretq; puer quiſpiam, per ludibrium monili*

cinctus,

cinctus, quam bullam uocant. Eumq́; morem hinc ortum putat, quòd Veiẽtes olim diu cum Romanis bellum geſsiſſent, quodq́; horum urbem poſtremam Romulus *expugnaſſet. Vnde & regem ipſum & multos captiuos* Romam *deductos, uenales pronũciauit. Porro cum* Lydi *ab initio fuerint* Hetruſci, Lydorum *autem caput erat* Sardis, *inde factum ut* Hetruſcos Sardorum *nomine pronunciarit uenales. Huius autem prouerbij meminit* Cicero *quoq; lib. 7. Epiſtolarum familiar. ad* Gallum*: explicat* Eraſmus *Rot. in* Chiliadibus.

Libertinos.] *Iuſta ſeruitute manumiſſos. uerùm qui liberti, quiq́; libertini propriè dicendi ſint, ſubtiliter diſputat* Laurent. Vall. *lib. 4. cap. 1.* Elegant. *De manumiſsione uerò,* Alexãd. *ab* Alexand. *lib. 4. cap. 10. &* Budæus *in* Pandectis.

Ruſticas tribus.] *Ruſticæ tribus apud* Romanos *omnium laudatiſsimæ erant, & eorũ quidem qui agros colerẽt: è quibus in* Vrbanas *transferri, ignominioſum et turpe erat. Qua de re leges* Plinium *lib. 18. cap. 3.* Alex. *ab* Alex. *lib. 1. cap. 18.*

In quatuor urbanas.] *Suburranam uidelicet,* Palatinam, Exquilinam *&* Collinam, *quas* Seruius Tullius, *ſextus* Romanorum *rex, primò inſtituit, & in has manumiſſos, ſi* Reip. Romanæ *participes eſſe uellent, ut unà cum ciuibus cenſerentur, diſtribuit. In has deinde* Q. Fabius Rullus

om-

omnem forenſem factionem poſtea excretam Cenſor coegit, unde Maximus cognominatus eſt: qua de re dictum eſt ſuprà cap. 7. & 43. Quatuor enim illæ tribus aliorum temeritatem tribuum moderabantur. Vnde in petitione ipſa, Vrbanam tribum ſemper plurimi fuiſſe, legimus apud Blondum lib 3. Romæ triumphantis.

Collega eius.] *Appius Claudius Cæcus, qui cenſor libertinos in Senatum legit, & Cenſuram ſolus præter conſuetudinem quinquẽnio obtinuit, ut dictum eſt ſuprà cap 34.*

Tuebatur authoritas.] *quæ Cenſoribus conceſſa erat dignitas & poteſtas. Hi enim ſenatu uel tribu amouere, notisq́; & ignominijs afficere delinquentes, ratione officij potuerunt. Qua de re multa* Alex. ab Alex. *lib 3. cap. 13. nos quoq; diximus plura cap. 47. ex* Liu. Blond. Fen. *& alijs.*

Duæ claſſes.] Populum Romanum in *claſſes quinq;, & poſtmodũ in centũ nonaginta tres centurias diſtributum fuiſſe, legimus apud* Dionyſ. Hal. *lib. 7.* De Appio *aũt Claudio accuſato & dãnato,* Alexand. *ab* Alex. *lib. 3. cap 3. Gen. dier.*

Cum illo.] *iniuſtè damnato. Eſt autem ueræ & infucatæ amicitiæ exemplum Lætari enim & dolore affici, ex his quæ in utramq́; fortunam amico contingunt, ut in Lælio ait Cicero, ea eſt demum uera amicitia, & hinc* Demetrius Phalereus

lerius ueros amicos in rebus lætis et proſperis uocatos, in aduerſis uerò inuocatos & ultrò adeſſe, dicere ſolitus erat.

In exilium.] *Pro magno enim & inſigni amici commodo, tenuis (ut Theophraſtus ait) infamia ſubeunda eſt interdum: quandoquidem honeſtatis et famæ iactura maiore honeſtate plerunq;, & cum maximo fœnore compenſatur.*

In domo Tiberij.] *Quæ fuit in eo Palatij loco, ubi olim Apollinis fuit templum uetuſtiſſimum, fulmine deinde deiectum, & ab Auguſto nouum excitatum, cuius hodie ueſtigia quædam obſcura propè Fedræ uineam extare uidentur. Cuius rei teſtis eſt Marlianus lib. 3. cap. 4. & 5. & Publius Victor in regione urbis decima.*

Ex geniali thoro.] *Genialis thorus duabus culcitris, in Genij honorẽ apud ueteres eximiè parabatur, ad quẽ noua nupta quinq; facibus noctu admittebatur, quas ab ædilibus accendi, & ex ſpino arbore fieri, erat auſpicatiſſimum, et fortunati euentus: quandoquidem ex hac arbore in raptu Sabinarum paſtores faces accendiſſe ferantur, ut eſt apud Plutarchum Problem. 2. Blond. lib. 8. Rom. triumph. ferè à principio, Pliniũ ex Maſurio lib. 16. cap. 18. Alexand. ab Alex. li. 2. cap. 5. Genial.*

Reſponſo dato.] *ab aruſpice.*

Corneliæ.] *Ea ipſa Cornelia erat, quam ad firman-*

mandam Scipionis Aſiatici amicitiam, cum Ioui epulum in Capitolio libaretur, in matrimonium duxit. quæ cum elegantiſſimas poſteris epiſtolas reliquerit, cauſa fuit, ut & filij ſumma eloquentia eius ætatis homines præcellerent. cuius rei teſtis eſt ad Brutum Cicero, Quintilianus lib. 1. cap. 1. & Plutarchus in uita Gracchorum. De hac præterea laude digna ſcribunt Plinius lib. 7. cap. 13. & 16. Pomponius Rufus lib. Collectaneorum, Valerius Maximus lib. 4. cap. 4. § 1. Marlianus lib. 2. cap. 7. & qui mox quoq; citantur.

Marem occidi iuſsit.] eo quòd iuuenis adhuc eſſet Cornelia, & per ætatem plures libros párere poſſet, poſt duodecim editos hactenus, teſte Plinio lib. 7. cap. 13. & 14. qui ad ſeptuageſimum ſecundum uſq; annum peperiſſe ait. Totam autem hanc hiſtoriam de inſigni amore coniugali leges apud eundem libro 7. cap. 35. Valer. Max. lib. 4. cap. 6. § 2. Sabell. lib. 3. cap. 6. § 6. Ethnic. exemplor. Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 18. Volater. lib. 16. cap. 2. Plutarch. in uita Gracchorum.

DE P. SCIPIONE AEMILIANO. Cap. LVIII.

Publíus Scipio Aemilíanus, Paulí Macedonici filius, à Scípione Africano adoptatus, in Macedo

nia cum patre agẽs, uictum Perſem tam pertinaciter perſecutus eſt, ut media nocte in caſtra redierit. Lucullo in Hiſpaniã legatus, apud Intercatiam oppidũ, prouocatorẽ ſingulari prælio uicit. Muros hoſtileis ciuitatis primus aſcendit. Tribunus in Africa ſub Tito †Manilio impera tore cohortes octo obſidione ualla tas, cõſilio & uirtute ſeruauit, à quibus corona obſidionali donatus. Cum ædilitatẽ peteret, conſul ante annos ultro factus, Carthaginem in tra ſex mẽſeis deleuit. Numantiã in Hiſpania, correcta prius militum diſciplina, fame uicit: hinc Numantinus dictus. Caio Lelio plurimũ uſus. Ad reges adeũdos miſſus, duos ſecum præter eum ſeruos duxit. Ob res geſtas ſuperbus, Gracchum iure occiſum uideri reſpondit. Obſtrepente populo: Taceant, inquit, quibus Italia nouerca eſt, non mater. et addidit, Quos ſub corona uendidi. †Cenſor Mummio collega ſegniore in

al. Manlio

al. Cẽſore

te in ſenatu ait: Vtinam mihi collegam aut dediſſetis, aut non dediſſetis. Suſcepta agrariorum cauſa, domi repente exanimis inuentus, obuoluto capite elatus, ne liuor in ore appareret. Huius patrimoniũ tam exiguum fuit, ut 32. libras argenti, duas & ſemilibram auri reliquerit.

IN CAPVT LVIII.

Scipio Aemilianus.] Aemiliani cognomen à Paulo Aemilio, à quo adoptatus eſt, accepit: cuius adoptionis meminit Plutarch. in Paulo Aemilio, Valer. Max. lib. 2. cap. 5. § 5. Alexan. ab Alex. lib. 2. cap. 11. qui huius adoptionis rationem reddit. Notandum eſt autem, lege cautum fuiſſe, ut adoptatus adoptantis appellationẽ ſumeret, ſuo quoque nihilominus nomine retento. Cuius rei teſtis eſt Tranquillus & Dion in Auguſto. Scipionis huius uitam omnem deſcribunt quoque Lorbardus de Syricho cap. 14. Supplementi in Petrarch. & Volater. lib. 19. cap. 3. Vrban. comment.

Pauli Macedonici.] cuius uitam deſcripſit ſuprà cap. 56.

A Scipione Africano.] à Publio Scipione, qui ob inſignem pietatem, Iouis filius eſſe creditus eſt. de quo Plinius ſuprà cap. 49.

Adoptatus.] Adoptatio duobus modis ſit, aut principis authoritate, aut magiſtratus imperio. Authoritate quidē principis eos adoptamus, qui ſui iuris ſunt: quæ adoptionis ſpecies dicitur arrogatio. Imperio autem magiſtratus, qui in poteſtate parētis ſunt, ſiue primū gradum liberorum obtineāt, qualis eſt filius ſiue filia: ſiue inferiorem, qualis eſt nepos, neptis, pronepos, proneptis, teſte Caio. Vide inſtit. Iuris, de adoptione § 1. et 2. in 1.

In Macedonia cum patre agens.] Hanc hiſtoriam lege apud Liuium lib. 5. Dec. 5. à principio, & Plutarchū in uita Pauli Aemilij propè finem, qui ait, eum ex improuiſo Macedoniam cepiſſe.

Victum Perſem.] Perſes Macedonū rex quomodo uictus ſit, docet Liuius libro 4. Dec. 5. lib. 5. Dec. 5. Plutarchus in Paulo, Florus lib. 2. cap. 12. Appianus in Mithridatico, Oroſ. lib. 4. cap. 20. Eutropius lib. 1. cap. 3. Sabellicus lib. 8. Ennead. 5. Rapſod. Iuſtinus lib. 34. & Plinius ſuprà cap. 56.

Lucullo.] Lucio Licinio Lucullo, qui paulo ante initium belli Punici fuit conſul cum A. Poſthumio Albino: de quo lege Liuium lib. 49. Volater. lib. 16. cap. 4. Vrban. comment. Cuius filij, ſiue (ut alij uolunt) nepotes fuerunt, Marcus & Lucius Luculli: de quorum poſtremo Plinius infrà cap. 74. & Plutarchus.

In Hiſpania legatus.] Hunc Scipionem adoleſcentem

ſcentem admodum, à Lucullo conſule, petendi auxilij gratia, ex Hiſpania in Africã miſſum, & honorificè exceptũ à Carthaginẽſibus & Maſiniſſa rege, apud Valer. Max. lib. 2. cap. 5. § 5. legimus. Præterea hunc Scipionẽ in Hiſpania ſub Lucullo militaſſe, ait idem Valer. lib. 3. cap. 2. § 6.

Intercatiam.] Intercatia eſt una ciuitatũ Aſturiæ in Hiſpania. Polybius uerò cum Vaccæorum & Celtiberorum populos dinumeret, etiam Saġeſamam & Intercatiam nominat. Vide Strabonem libro 3.

Muros hoſtiles primus aſcendit.] Intercatia præualidũ oppidum cum circũſederetur, primus mœnia eius aſcẽdit, cæteris ab oppugnatione abhorrẽtibus, & uitæ periculũ uitãtibus. Val. Max. lib. 3. cap. 2. § 6. Vnde & murali corona donatus eſt, quemadmodum Manlius: de qua corona Alex and. ab Alex. lib. 4. cap. 18. Gell. lib. 5. cap. 6.

Prouocatorem.] ſtrenuæ fortitudinis barbarum: cuius rei meminit glorioſe admodũ Plinius lib. 36. cap. 1. in medio. Facta ſunt autem hæc anno 620. Vrbis conditæ.

Cohortes octo.] Cohors alia milliaria, ea 1500. pedites, equites uerò 132. habet. Cuius generis cohortes, quòd ex lecto milite conſtabãt, ad ſubſidia belli, quo lapſam aciem repararent, ſeruare ſoliti ſunt. Aliæ quingentariæ, quas ex 550. peditibus,

equitibus uerò 66. plerūq; deſcripſere. Ex quibus nonnullæ Cōſulares, aliæ Prætoriæ, aliæ Vrbanæ, multæ Legionariæ, pleræq; Auxiliares dictæ. Cuius generis decem numero cohortes, iuſtam efficiunt legionē. Tametſi cohortes quinquagenarias apud Latinos, Samnites, & Hernicos 600. militum quandoq; deſcriptas legamus. Vide Alexan. ab Alex. lib. 1. cap. 5. Budæum in Pandect. Veget. lib. 2. cap. 6. de Re milit. Gell. qui meminit lib. 16. cap. 4. in fine, Blond. lib. 6. Rom. triumph.

Corona obſidionali.] Obſidionali corona donatum eſſe Aemilianum, teſtatur quoq; Plin. lib. 22. cap. 6. & Alex. ab Alex. lib 4. cap. 18. De obſidionali aūt corona diximus ſuprà 26. & 17. cap.

Cum ædilitatē peteret, conſul fact.] Ex ædilitatis cādidato, conſulem à populo factum eſſe, teſtatur Valer. Max. lib. 8. cap. 16. § 4. & Alexan. ab Alex. lib. 4. cap. 4. ubi de ijs qui ædilitatis repulſam paſſi, ad conſulatum tamen, alioſq; magiſtratus ſtatim euecti ſunt. De Aedilibus autem Curulibus, & plebeis, & eorum lectione, poteſtatè, officio, dignitate, &c. lege Liuium lib. 7. à principio, Dionyſ. lib. 6. Gell. lib. 17. cap. 21. Blond. lib. 3. Romæ triumph. Feneſt. cap. 13. Pomp. Læt. cap. 20. de magiſt. Rom. Varr. lib. 1. de lingua Lat. Pōp. Iuriſc. tit. 2. primi digeſt. Alex. ab Alex. ut ſuprà.

Ante annos conſul factus.] Intelligendum eſt

his

his uerbis, P. *Scipionem* Aemilianum *in conſulem electum eſſe, antequam ædilitatem, quæſturam, et præturam geſsiſſet: qui magiſtratus ueluti gradus quidam ad conſulatum erant, ad quem nullus admittebatur olim, niſi quadrageſimum tertium ætatis annum attigiſſet. Pluribus tamen paulo pòſt citra eam ætatem conſulatum gerere permiſſum apud* Romanos *fuit: qui quos ampliſsimis ornamentis dignos putarunt, ſatis annorum & ætatis habere duxerunt. quo factum eſt, ut* Valeriũ *Coruinum tertio & uigeſimo ætatis anno, & alios quoq; ante legitimum tempus ad conſulatũ promotos legamus.* Vide *Alexandrum ab* Alexand. *libro 3. cap. 3. & quæ dicta ſunt ſuprà cap. 49. & 51.*

Carthaginem.] *urbem omniũ florentiſsimam, & totius Africæ decus: de cuius ſitu, magnitudine, & potẽtia, Strabo lib. ultimo, Plin. lib. 33. cap. 10. lib. 5. cap. 6. Solin. cap. 4. Quomodo autem deleuerit, ſcribit Appian. in Lybico, Florus lib. 2. cap. 15. Oroſ. lib. 4. cap. 22. Eutrop. lib. 4. cap. 4. Phryſing. lib. 2. cap. 41. & alios.*

Intra ſex menſes deleuit.] *Diruta eſt Carthago ſeptingenteſimum poſt annum quo condita erat: quam Scipio iuuenis extinxit igni, poſteaquã ſex continuis diebus & noctib. oppugnaſſet, anno à cõdita Roma 602. teſte Liuio lib. 49. Oroſ. et Eu*

tropio ut ſuprà, Plin.*lib.14.cap.4.lib.18.cap.15.*

Numantiam.] *Hiſpaniæ citerioris ciuitatem, haud procul à* Vacceis *&* Cãtabris *in capite* Galleciæ *ſitam, quæ per annos quatuordecim, uel (ut* Strabo *lib.3.ſcribit) uiginti, cum quatuor ſuorum millibus, quadraginta millia* Romanorum *non ſolum ſuſtinuit, ſed etiam uicit, pudendisq́; fœderibus affecit hactenus. Cuius rei teſtes ſunt* Oroſius *lib.5.cap.6.* Eutrop.*lib.4. cap.7.* Flor.*lib.2.cap.18.& lib.55.& quatuor ſequẽtibus* Abbre. Liuij, Auguſtin.*lib.3.cap.21.Ciuitat.*

Correcta militum diſciplina.] Corruptum ſuperiorem ducum ſocordia exercitũ correxit, militem uitioſum & ignauũ exercẽdo magis, quàm puniẽdo: ſine aliqua acerbitate in caſtris, uelut in ſcholis exercuit. Deinde omnia quæ uoluptatis cauſa in caſtris haberentur, ſeuero edicto ſubmoueri iuſsit. deniq; ſcortorum duo millia cum lixis è procinctu loci eius eiecit. Vide Flor.*&* Eutrop.*locis citatis, &* Valer. Max. *lib.2.cap.2.§ 2.* Front. *lib.4.cap.1.§ 1.* Sabell.*lib.9.*Ennead.*5.*Rhapſod.

Fame uicit.] *Numantini quippe uallo & aggere circundati, cum comeatum nullum haberent amplius, conſumptis omnibus quæ famem expellere poterant, ad ultimum humanorũ corporum dapibus uſi ſunt: unde capta iam urbe, complures inuenti ſunt, artus & membra trucidatorum*

corpo-

corporum ſinu ſuo geſtantes. Alij incenſa penitus urbe ueneno ſe interfecerunt, & flammis extincti ſunt. Qua de re Oroſ. lib. 5. cap. 6. Eutrop. cap. 7. lib. 4. Flor. lib. 2. cap. 17. Valer. Max. lib. 7. cap. 6. § 10. Domitius Bruſonius Conturſinus lib. 2. cap. 41. Facetiar. & exempl.

Numantinus dictus.] Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 11. Plin. lib. 33. cap. 11. ubi de eius triumpho, Volater. lib. 19. cap. 3. Vrban. com.

Caio Lælio plurimum uſus.] Scipionis & C. Lælij familiaritas, & arctiſſima amicitia, proclamatur apud Ciceronem in Bruto, & in libello de Amicitia, in quo Lælius natu iam grandior, loquens de amicitia, & præcepta eius Fannio et Sceuolæ tradens, introducitur. & Volateranum lib. 16. cap. 4. Valerium Maximum lib. 8. cap. 8. §. 2.

Ad reges miſſus, ſecum ſeruos duxit.] Lælius in Hiſpaniã legatus miſſus, in expugnatione Carthaginis nouæ præpoſitus claſſi fuit, ut Liuius lib. 9. Dec. 4. teſtatur. Idem deinde miſſus à Scipione ad Syphacem legatus, pro amicitia, Tribunos peritiſſimos rei militaris ſpecie ſeruorum ſecum duxit, explorandæ regionis gratia, in qua legatione Syphacem populo Romano amicum reddidit. Vide Frontinũ lib. ca. 1. § 1. 3. de Occultandis cõſilijs.

Ob res geſtas ſuperbus.] Notum eſt, ob res ſecundas quàm plurimos ſuperbia uinci, quorum

animi,uireſq; in aduerſis,nullo modo cõfringi poſ ſunt. Probè igitur Cicero lib. Epiſtolarum fam. 4. ad Marcellum ſcribens, omnia in bellis miſera eſſe dicit: nihil tamen miſerius, quàm ipſam uictoriam. quæ etiamſi ad meliores uenit, tamẽ eos ipſos ferociores reddit, & ita quidem, ut ſi natura tales non ſint, in neceſſitate tamen eſſe cogantur.

Gracchum iure occiſum reſpondit.] Tiberium Gracchum intellige, Africani ex Cornelia filia nepotem, qui quæſtor Mancino in Hiſpania fœdus eius flagitioſum probauit. Tribunus plebis, ne quis plus 1000. agri iugera haberet, lege ſanxit, nouo exemplo magiſtratum abrogauit, &c. De cuius factis & morte leges infrà cap. 64. Plutarch. in uita Gracchorum, & quos infrà citabimus.

Iure occiſum.] Scipio Aemilianus interrogatus à Cn. Carbone trib. pleb. Gracchianæ ſeditionis uindice, quid de Tiberij Gracchi morte, cuius ſororem in matrimonio habebat, ſentiret? Iure occiſum uideri, reſpondit: cuius dicto cum cõcio tribunitio furore inſtincta uiolenter ſucclamaſſet: Taceant, dixit, quibus Italia nouerca eſt. Orto præterea murmure. Nõ efficietis, ait, ut ſolutos uerear, quos alligatos adduxi. Vide hiſtoriam latius deſcriptam apud Liuium lib. 59. Valer. Max. lib. 6. cap. 2. § 4. Volat. lib. 19. cap. 3.

Quos ſub corona uendidi.] Sub coronis uenire dicebant

dicebantur, qui in bello capti uenundabantur coronati: in qua ſententia eſt Cælius Sabinus iuriſperitus. Alij uerò ſub corona captiuos uenundari dici ſolitum ideo arbitrantur, quòd milites cuſtodiæ cauſa, captiuorum uenalium greges circumſtarēt, quam militum circumſtationem coronam appellarunt. Primam tamen opinionem ut ueriorē probat Cato in libro de re militari, Gell. *lib. 7. cap. 4.* Blond. *lib. 4.* Rom. *triumph.* Alexan. *ab* Alex. *lib. 3. cap. 16.* Budæus *in* Pandect. Cælius *lib. 7. cap. 13. & lib. 25. cap. 22.* Lect. *antiq. Aliam autem in captiuis diuendendis conſuetudinem, oſtendit* Plinius *lib. 35. cap. 17.*

Mummio.] Lucio Mummio, *qui* Dractū *ducem* Achæorum *apud* Iſthmon *uicit, & omni* Achaia *in deditionem accepta,* Corinthum *quoq; ex* S. C. *diruit, quòd ibi* Romanorum *legati uiolati eſſent: ut ſcribit* Liuius *lib. 52. &* Volaterranus *lib. 17. cap. 1.*

Collega *ſegniore.*] *Segnitiem eius infrà cap. 60. in eius uita oſtendit, cum ait aduerſus* Corinthios *miſſum, uictoriā alieno labore quæſiuiſſe.*

Vtinā mihi dediſſetis, aut non dediſſetis.] Hanc Scipionis *ſententiā* Valer. *inter grauiter dicta & facta retulit: qua innuit, multo ſatius eſſe nullum omnino ſe habere* Cenſuræ *collegam, quàm talem, qui magnæ quidem nobilitatis, ſed eneruis*

& diſſolutioris uitæ eſſet. Vide Valer. Max. *lib.* 6. *cap.* 4. § 4. Eraſ. Roterod. *lib.* 8. Apoph.

Agrariorum cauſa.] Hoc eſt, *poſteaquam Tyberio Graccho, qui de diuidendis agris legem ſeditioſam promulgauerat, aduerſarius eſſet. de qua lege Liuium lib.* 25. Appian. *lib.* 1. *de bellis ciuilibus, Plutarch. in uita* Gracchorum, Cicer. *contra* Rullum, *&* Plinium *infrà cap.* 64.

Exanimis inuentus.] *Clandeſtinis enim inſidijs mors illi illata eſt, nullo huius facinoris authore inuento: tamen dubium non eſt, quin à* Gracchi *(cuius reſtiterat legi) confœderatoribus interemptus ſit.* Vide Valer. Max. *lib.* 8. *cap.* 16. § 4.

Obuoluto capite elatus.] *De huius exequijs lege* Plinium *lib.* 7. *cap.* 44. *ſepulchro uerò,* Marlianum *lib.* 7. *cap.* 17. *qui Scipionum ſepulturam in uia* Appia *fuiſſe ſcribit.*

Ne liuor in ore appareret.] Dupliciter hic lo*cus exponi poteſt.* Primò quidem ideò Aemilianũ *iam interemptum, obuoluto elatum eſſe capite, ne liuor, hoc eſt ueſtigia, colores, uel tumores, aliaq́; ueneficij notæ apparerent. Liuor enim & tumor ueneficij ſigna ſunt communia: ut author eſt* Cicero *in* Rhetoricis *ad* Herennium, *&* Quintilian. *lib.* 5. *Aut ne mortui etiam facies torua liuorem, hoc eſt inuidiam erga* Gracchum, *legis authorem præ ſe ferret: ſolet enim facies plerunq; repræſen*

tare,

tare, quæ in cordis noſtri penetralibus concepta ſunt.

Patrimonium tam exiguum.] Hic enim *Scipio maximus imperator, tantæ fuiſſe traditur abſtinentiæ, ut annis quatuor et quinquaginta nihil dicatur emiſſe, nihil uendidiſſe, nihil ædificaſſe: atque in tanta rerum affluentia & opibus, quibus* Carthaginem & Numantiam *deleuit, haud plus tribus & triginta argenti libris, auri uerò duabus reliquiſſe.* Itaque *cum per ſocios & exteras gentes iter faceret, non mancipia eius, non opes, non uictoriæ numerabantur: ſed quantum amplitudinis, continentiæ, & abſtinentiæ pondus ſecum ferret, æſtimabatur.* Vide Valer. *Max. lib. 4. cap. 3.* § 16. Alexand. *ab* Alex. *lib. 1. cap. 18.* Cælium Rhod. *lib. 26. cap. 22. Lect. antiq.*

Libras argenti.] Libram *ex duodecim uncijs, hoc eſt denarijs duobus & ſeptuaginta, ſiue drachmis 96. conſtare legimus.* Libræ *autē pondus æris, inquit* Plin. *lib. 23. cap. 3. imminutum bello* Punico *primo, quum impenſis* Reſpub. *non ſufficeret, conſtitutumq́; ut aſſes ſextario pondere ferirentur, id eſt duarum unciarum, precio tamen libræ unius ſeruato. Cui aſtipulatur quoq;* Cælius Rhodiginus *lib. 10. cap. 2.* Quanti *autem æſtimetur libra auri, uel argenti, lege* Budæum *de* Aſſe, Alciatum *de Ponderibus & menſuris,* Plin. *lib. 21. cap.*

34.

34. Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 20. Philip. Melan. in libello de Re nummaria.

Reliquerit.] Plinius lib. 33. cap. 11. Naturalis hiſtoriæ, triginta duas argenti tantum libras hæredi reliquiſſe ſcribit, cum tamen in triumpho de Pœnis quatuor millia, 470. pondo tranſtulerit. Obijt aūt Scipio Aemilianus, expletis quatuor et quinquaginta annis: ab Vrbe autem condita, 622.

DE AVLO HOSTILIO MANCINO.

Caput LIX.

AVlus Hoſtilius Mācinus prætor aduerſum Numātinos, uetantibus auibus, & neſcio qua uoce reuocante profectus cū ad Numantiam ueniſſet, exercitū Pompeij acceptum prius corrigere decreuit, inde ſolitudinē petit. Eo die Numantini forte ſolenni nuptu filias locabāt. & unā ſpecioſam duobus cōpetentibus, pater puellæ conditionē tulit, ut ei illa nuberet, qui hoſtis dexterā attuliſſet. Profecti iuuenes, abſceſsū Romanorū in modū fugæ properātiū cognoſcūt: rē ad ſuos referūt. Illi ſtatim quatuor millibus, uiginti millia Romanorū ceciderūt, Mācinus, autore

autore Tiberio Gracccho quęſtore, in leges hoſtiũ fœdus percuſsit: quo per ſenatum improbato, Mancinus Numantinis deditus, nec receptus: augurio in caſtra deductus, prætu-ram poſtea conſecutus eſt.

IN CAPVT LIX.

Aulus.] *Alij qui paulo pòſt citantur, ferè omnes uocant Caium. Plinius uerò lib. 35. cap. 4. Lucium appellat. Eſt aũt ille Mancinus qui prius Carthaginem irruperat: quo facto effecit, ut proximis comitijs cum M. Aemilio Lepido conſul crearetur. Cuius cum Manulia meretrice hiſtoriã ex Attei Capitonis libro Coniectaneorum 8. recitat Gellius lib. 4. cap. 14.*

Vetantibus auibus.] *Romanos nunquã bella geßiſſe niſi auſpicatò, diximus alibi ſuprà: inter alia tamen auſpicia, quæ ueteres maxima cura cultuq; obſeruarunt, nõ paruæ æſtimationis fuiſſe legimus pullos, quibus è cauea emißis puls dabatur. Et tametſi antiquo augurũ decreto, omnis auis tripudiũ facere poßit: tamẽ inter eas præcipui fuère pulli Melici & Chalcidici, quibus tantũ fabuloſa uetuſtas religionis aſcripſit, ut niſi his monẽtibus, comitia non haberent, nullos ad honores proueherent, non ſenatũ conſulerent, nõ bella uel pacẽ inirent, nihil denique domi foriſq; agerent, quod*

ab his non prædictum, uelut deorum monitu magna cura penſitarent. Vide Alexand. ab Alex. *lib. 5. cap. 13. & lib. 1. cap. 29.*

Neſcio qua uoce.] *Tribus prodigijs monitum legimus Mancinum: ille enim cum iturus in Hiſpaniam rem diuinā faceret, pulli è cauea miſſi in proximam ſyluam fugierūt nec amplius inuenti ſunt. Deinde cum ab Herculis portu nauem conſcenderet, horrenda uox, incerto autore, audita eſt: Mancine mane, mane Mancine, clamitans: qua terrefactus uoce, cum pedes Geneuā petijſſet, ibidemq́; nauem ingreſſus eſſet, miræ magnitudinis ſerpens uiſus eſt, qui deinde tenues euanuit in auras. De quibus prodigijs lege Ciceronem libro 3. Officior. Oroſ. lib. 5. cap. 4. Eutrop. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 55. Abbreuiat. Liuij, Iulium Obſequentem cap. 22. Prodigior. Franciſ. Petrarc. lib. 4. tract. 5. cap. 15. Rer. memor. Volater. lib. 13. cap. 3. in fine Vrban. com. Valer. Max. lib. 1. cap. 6. § 7. Sabell. lib. 9. Ennead. 5. Rhapſod. Anton. Florent. Tomo 1. tit. 4. cap. 5. § 17.*

Pompeij.] *qui prius fines Numantinorum ingreſſus, accepta maxima clade diſceſſit, non ſolum exercitu omni profligato, uerumetiam plurimis nobilium, qui eius militiæ aderant, interemptis: teſte Oroſio & Eutropio.*

Exercitum prius corrigere.] *Quæ fuerit*

militaris

militaris Romanorum diſciplina,copioſè leges apud Alexand.ab Alexand.lib.1.cap.20. Blond. lib.6. Rom. triump. Exemplis demonſtratum apud Valer. Maximum,& Fulgoſum lib.2.cap.2. Frontinum lib.4.cap.1. Stratagematum.

Solenni nuptu.] Qua ſolennitate,quibusq́; cæremonijs nuptiæ tam apud Romanos quàm apud exteros celebratæ ſint, ſcribit Plutarchus in præceptis Connubialibus, Alexand.ab Alexand.lib. 1.cap.24.& lib.2.cap.5.Cælius Rhodiginus lib. 28.cap.18. & Budæus in annotat. in Pandectas.

Viginta millia Rom.] A` quatuor millibus Numantinorum,quum ipſe triginta armatorũ millia haberet, ſæpius uictum,& ad poſtremum caſtris exutum legimus apud Sabell. Ennead.5.lib.9.

T. Graccho quæſtore.] ſcilicet prouinciali. plura enim fuerunt quæſtorum genera,de quibus Feneſtella cap.3. & Pomp. Læt. cap.17. de magiſtratibus Rom. Pomp. tit. 2. primo ff. Vlpianus tit.13.1.digeſt.Budæus in Annot.in pandect.Flauius Blond.lib.3.Romæ triumphantis.

In leges hoſtium fœdus percuſſit.] Adeò infœliciter(ut apud Oroſ.& Eutrop.legimus)prælia cuncta geſſit, ut in deſperationem ductus,turpiſſimum fœdus cum Numantinis facere cogeretur: quamuis & Pompeius aliud æquè infame fœdus cum eiſdem paulò ante pepigiſſet.

Fœdus percußit.] *Percutiendi fœderis rationem, tempus, & cæremonias, lege apud* Alexan. *ab* Alex.*lib.5.cap.3.*

Per ſenatũ improbato.]*Fœciales enim ſancire, aut pacta concipere haud aliter poterãt, quàm ſi conſulis aut prætoris authoritate intercedẽte, ſenatuſconſulto, iuſſuq́; populi permiſſum foret.* Cu*ius rei teſtis eſt idem* Alexander *eodem in loco.*

Numantinis *deditus.*] *Senatus diſſolui fœdus, &* Mancinum *dedi* Numãtinis *præcepit, qui nudato corpore, manibusq́; ad tergũ reuinctus, ante portas* Numantinorũ *expoſitus, ibiq́; uſq; ad noctem permanẽs, à ſuis deſertus: ab hoſtibus autem non ſuſceptus, lachrymabile utriſq; ſpectaculum præbuit.* Notandum *illud quoque obiter,* Roma*nos duces, qui temeritate uel inſcitia exercitum amiſiſſent, aut fugæ & pauoris inſimulati eſſent, aliàs pecunia tantum uel exilio multatos eſſe. qua de re* Alexander *ab* Alexan.*lib.4.cap.6.in fine.* Verùm *quàm iniuſtè* Romani Mancinum Nu*mantinis dederint, oſtendit* Oroſius *lib.5. cap.5. à principio.*

DE L. MVMMIO ACHAICO.
Caput LX.

LVcius Mũmius deleta Achaia Achaicus, aduerſus Corinthios miſſus,

miſſus, uictoriam alieno labore quæſitam intercepit. Nam cum illos Metellus Macedonicus apud Heracleam fudiſſet, & duce Critolao priuaſſet, cum lictoribus & paucis equitibus in Metelli caſtra properauit: Corinthios apud Leucopetram uicit, duce Dioneo, qui domum refugit, eamq́ incendit, coniugem interfecit, & ſe in ignem præcipitauit: excepto ipſo, nemo interijt. Mummius Corinthum ſignis tabulisq́ ſpoliauit: quibus, cum totam repleſſet Italiam, in domum ſuam nihil contulit.

IN CAPVT LX.

Deleta Achaia.] *Græciæ regione undiq; mari circumſepta, præter quàm à ſeptẽtrione, cuius caput eſt Corinthus. de qua Strabo lib. 8. Plinius lib. 4. cap. 4. De bello autẽ Achaico à Critolaō concitato, qui libertate à Romanis data, aduerſus ipſos uſus eſt: & legatos Romanos uel manu, uel oratione uiolauit, lege Florum lib. 5. Abbre. Liuij, & lib. 2. cap. 16. Iuſtin. lib. 34. Oroſium lib. 5. cap. 3. Eutrop. lib. 4. cap. 6. Valer. Max. lib. 7. cap. 5. § 5.*

Victoriam alieno labore quæſitam.] *Mummij*

huius ſegnitiẽ & ſocordiã notat Scipio Aemilia*nus in cẽſura collega, cum dixit, Vtinã mihi collegam aut dediſſetis, aut non dediſſetis: cuius rei meminit* Plinius *ſuprà cap.* 58. *Huc aũt pertinẽt prouerbia apud* Eraſmũ, *Alieno ferox præſidio, &, Alieno auxilio potens: item apologus* Aeſopi*cus, de cornicula quæ alienis ſe ornabat plumis.*

Cum Metellus *fudiſſet.*] Metellus *prætor,* A*chæos* Bœotiosq́; *coniunctos duobus bellis uicit, primò quidem apud* Thermopylas*, & iterum in* Phocide*, in quorum prima clade occiſa eſſe uiginti millia, ſecunda uerò ſeptem millia cæſa eſſe,* Claudius *hiſtoricus refert: Valerius autem* An*tias in* Achaia *pugnatũ, & uiginti millia* Achæo*rum cum duce ſuo* Dieuco *cecidiſſe, confirmat. At uerò* Polybius Achiuus *ſemel tantum in* Acha*ia pugnatum* Critolao *duce, aſſerit: cui aſtipulari &* Plinius *noſter uidetur.*

Apud Heracleam.] *Flor. lib.* 2. *cap.* 16. *ſcribit* Metellum *conſulem, per patentis* Elidis *campos, toto cæcidiſſe* Alpheo*, & uno prælio peractum eſſe bellum: uerũ cum* Metellus *dimicaret, ad uictoriã* Mummium *ueniſſe, qui alterius ducis magnanimitate exercitum ſub ipſis* Iſthmi *faucibus fudit, geminosq́; portus ſanguine infecit.*

Duce Critolao.] *Achæi nominis principe, cuius inſtinctu & impulſu* Romanorum *legati contra ius*

*ius gentium uiolati erant: qua de re uide Sabell. lib.6.*Ennead.5. R*apſod.* Vo*later.lib.17.cap.1.* & *lib.38.cap.8.*Vrb*an.com.*

Cum lictoribus.]Duodecim *ſcilicet,qui conſulem ſequebantur. Conſulibus enim in urbe duodecim lictores cum faſcibus tantum,demptis ſecuribus:foris uerò,aut in decreta ſibi prouincia,aut cum caſtris & legionibus præeſſent,faſces cum ſecuribus,unaq; lictores,apparitoresq; præcedebant.* Lege Alexand.ab Alexand. *lib.1.cap.27.* Feneſtellā *cap.7.de* Magiſt.Romanorum.

Leucopetream.] Leucopetram *uocat* Strabo *lib.6.&* Plin.*lib.3.cap.5.Eſt autem promontorium,quod è* Rhegio *ad orientē nauiganti occurrit,quod à colore ita,quaſi album ſaxū uocarūt.*

Dioneo *duce.*]Hunc Oroſius Dieuum,Eutropius *uerò* Dieucum *uocat,quem* Valerius Antias *cum uiginti ſuorum millibus cecidiſſe ait.*

Eamq; incendit.] Ne *quicquam ſuarum rerum in hoſtium manus ueniret.eo enim ipſo die capta urbe,permiſſa eſt omnibus captiuos prædandi licentia:ſicq; omnia cædibus ignibusq; conſumpta ſunt,ut propter multitudinem & uarietatem ſtatuarum & ſimulachrorum,ita auro,argento & ære omnia fluxiſſe conſtet, quòd in hodiernū uſque diem,ſiue ex ipſo, ſiue ex imitatione eius æs* Corinthium, & Corinthia *uaſa dicantur.* Vide

Oroſium & Eutrop.ut ſuprà,et Plinium lib.34. cap.2.Cælium lib.21.cap.25.

Excepto ipſo nemo interijt.]*Sic omnia exemplaria habent. Mendum autem hic eſſe arbitror, licet nolim temere quicquam uel addere uel demere, ſine autoritate grauißimorum autorum. Apud Eutropium & Oroſium & alios tamen, legimus apertißimè, omnia incendio & ferro hoc in bello conſumpta eſſe: unde multi deſperantes, ne in hoſtium uenirent manus, partim ferro, partim ueneno (ut in excidio Numantiæ) mortem ſibi ipſis conſciuerunt. Et hinc ducem quoq; belli ueneno interijſſe apud Sabellicum legimus: quorum autoritate ductus ſic, potius legendum exiſtimarem (ſaluo ſemper & incolumi aliorum iudicio) Coniugem interfecit, & in ignem præcipitauit, accepto ipſe ueneno interijt, &c.*

Corinthum.]*Achaiæ caput et Græciæ decus. de cuius potentia & rerum ubertate copioſè Strabo lib.8. Plinius lib.4.cap.4.lib.31.cap.2. Mela lib.2.cap.3. Volater.lib.9.cap.1. Cælius loco citato. Corinthum autem oppidum poſtmodum reſtituit Auguſtus, mißis eò colonis libertini generis, & Octauiæ ibidem in medio foro templũ conſtituit, teſte Pauſania & Strabone. Captum autem & exciſum legimus apud Appianum, Olympiade 160. Plinium uerò anno tertio Olympia-*

dis

dis 156. qui fuit urbis Romæ ſexcenteſimus o-ctauus: quanquam ne Plinio quidem, quod ad urbis annos attinet, tempora omnino conſtare ui deantur, ſi uera ſunt quæ Liuius & Eutropius tradunt, ex quibus colligimus anno 606. Corinthum deletum.

Signis.] *ſignorum enim & tabularum per quam ſtudioſos fuiſſe Romanos alibi ſuprà diximus. Sed de ſignis ex Corinthi incendio Romam translatis, lege Plin. lib. 34. cap. 7. qui ait Mummium urbem Romanam ſignis repleuiſſe, & lib. 35. cap. 4. Cæl. Rodig. lib. 29. cap. 24.*

Tabuliſq́;.] *ex his tabulis fuit una Ariſtidis manu fabrefacta, quæ Liberum patrem continebat, quam in uendenda præda hoſtili rex Attalus ſex millibus ſeſtertiûm à Mummio emit, cuius precium miratus uenditor, ſuſpicatus in ea aliquid uirtutis eſſe, quod ipſe neſciret, reuocauit tabulam, Attalo diu multumq́; quærente, & Cereris templum poſuit: quam primam picturam exteram putant Romæ publicatam. Huius rei teſtis ſunt Plinius libro 7. capite 38. & libro 35. capite 4. libro 35. cap. 10. Cælius Rhodiginus li. 29. cap. 4.*

In domum ſuam nihil contulit.] *Magnum Romanæ continentiæ & abſtinentiæ exemplum: Adeo enim nihil ex tanta hoſtium præda in uſum*

ſuum conuertit, ut filiam eius inopem Senatus ex publico dotauerit, teſte Plinio lib.35.cap.4. Cælio Rhod.lib.29.cap.24. Frontino lib.4.cap.4. § ultimo. Cicer.lib.2. Officiorum, ubi docet, magiſtratus continentes, & ob omni auaritia alienos eſſe debere.

DE Q. CAECILIO METELLO MACEDONICO. *Cap.* LXI.

QVintus Cæcilius Metellus, à domita Macedonia Macedonicus, prætor Pſeudophilippum, qui idem Andriſcus dictus eſt, uicit. Achæos bis prælio fudit, triumphandos Mummio tradidit. Inuiſus plebi ob nimiam ſeueritatem, & ideo tertiò poſt duas repulſas, conſul ægrè factus, Arbachos in Hiſpania domuit. *al. Cantabriæ* Apud† Contrebiam oppidum cohortes loco pulſas redire, & locum recipere iuſsit. Cum omnia proprio & ſubito conſilio ageret, amico cuidam quid acturus eſſet roganti: Tunicã, inquit, meam exurerem, ſi eam conſilium meum ſcire exiſtimarem. Hic quatuor filiorum pater,

pater, ſupremo tempore humeris eorum ad ſepulchrum latus eſt. Ex quibus treis conſuleis, unum etiam triumphantem uidit.

IN CAPVT LXI.

Cæcilius.] *Cæcilij adpellati ſunt à Cæculo Præneſtæ urbis cõditore, teſtante Alex. ab Alex. lib 1. cap. 9. Genialium dierum.*

A' domita Macedonia Macedon.] *à deuicta et ſubacta Macedonia, cognomen ſortitum eſſe, teſtantur quoq; Plinius lib. 7. cap. 44. & lib. 34. cap. 8. Sabell. lib. 8. Ennead. 5. Rapſod. & libro 7. cap. 8 § 7. Ethnicorum exemplor. & alij. Huius autem Metelli uitam omnem breuiter deſcriptam leges apud Lorbardum de Syricho, cap. 13. Supplementi in Petrarch. & Volaterran. lib. 17. cap. 1. Vrban. com.*

Pſeudophilippum.] *qui Macedonia ingenti incolarum fauore occupata, regem unà & populi Rom. hoſtem ſe profitebatur. Qua de re Flor. lib. 2. cap. 14. & li. 50. Abbreuiat. Liuij, Eutrop. lib. 4. cap. 4. & qui præterea de bello Macedonico tertio ſcripſere.*

Andriſcus dictus.] *Abiectæ fortunæ homo fuit, qui aliquando fulloniã exercuit artem: uerùm cũ ex pellice Philippi, uel ut ait Liuius, Perſei filius eſſet, atq; omnib. corporis lineamentis Philippo*

 perſimilis,

perſimilis, Philippi quoq; nomen uſurpauit, Demetrio Syriæ rege ſubornante. Nam Perſæ Macedoniæ regis filium ſe finxit, atque ex urbe Roma profugiſſe ſe dicebat, quem tanto omniũ conſenſu ac fauore Macedones exceperunt, ut mox Macedonici regni poſſeßorem fecerint. lege Liuium libro 49. & 50. Flor. libro 2. capite 14. Fulgoſ. Genuenſ. libro 9. cap. 16. § 1. Cœlium Rhodig. libro 9. capite 18. ſimilia autem exempla apud Valer. Max. lib. 9. cap. 16.

Vicit.] Occiſis uiginti Macedonum millib. uel ut alij, ſeptem & uiginti millibus.

Achæos.] Ponti accolas. Dicti ſunt autem Achæi ab Achæo, qui cædem patrans in oram Lacedæmoniã, profugus ſe recepit, & eius loci accolas Achæos uocari uoluit. Vide Strab. lib. 8. & quos citauimus ſuprà cap. 53.

Bis prælio fudit.] Achæos bis prælio fuſos eſſe, Liuius teſtis eſt, qui ait, primò uictos eſſe ad Thermopylas, Metelli ductu: mox in Iſthmo à L. Mummio conſule, qui illi ſucceßit, atque ſecundũ eam pugnam, omne Achaicum nomen in deditionem acceptum. Iuſtinus autem libro 34. unius tantum pugnæ author eſt. Metellum autem bis Achæos uiciſſe oſtendimus ſuprà cap. 60. ferè à principio, ubi occiſorum quoque numerum recitauimus: quorum Cenchreas & Lechas, quibus duo

bus duo diuerſa maria allatrant, ſanguis infecit. Vide Oroſ.lib.5.cap.3. Eutrop.li.4.cap.6.Flor. lib.2.cap.16. & lib.50.& 51. Abbreu.Liuij. Sabellicus lib.8.Ennead. 5.

Triūphandos dedit Mummio.] unde ſuprà cap. 60.dixit.Mummium aduerſus Corinthos miſſum uictoriā ſuā alieno labore quæſiuiſſe. Docemur aūt præſenti Metelli exēplo inanem gloriā ubiq; uitandā eſſe,quā adeo contempſit,ut uictoriæ ſuis manib.partæ,nō ſolū nō particeps eſſe uoluerit, ſed omnem rerū geſtarū famā Mummio ignauiſſimo homini tradiderit.

Ideo poſt duas repulſas.] Ita enim legendum eſt,cum aliàs ita legatur: ideo tertiò poſt duas repulſas &c. Nam ternarium etiam numerū apud Volaterranum lib.17. (ubi hæc Plinij uerba recitantur) omiſſum eſſe uidemus, ne tertium conſulatum geſſiſſe Metellum Macedonicum affirmare uideatur,cum ſemel tantum cum Lucio Metello Caluo conſul fuerit, Anno (iuxta Glareani noſtri ſupputationem) tertio Olympiadis 159. Vrbis autem conditæ. 611.

Duas repulſas.] Harum repulſarum meminere Plut.in uita Coriolani propè finē. & Val. Max. li.7.cap.5.§ 5. De repulſis aūt plura diximus ſuprà in Aemilio Paulo,cap.56.

Conſul ægrè factus.] Non quidem ideo

quòd

quòd tantis honoribus indignus, ſed quòd nimiũ ſeuerus eſſet, & de pœna legibus conſtituta nihil remitteret. Nam ſuffragium populus & uulgus præcipuè ferebant, non ſenatores. uerùm quando aliqua de re ferendum erat ſuffragium, ſenatoribus orationes ad populum habere licebat. Vide de ſuffragijs Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 3. & cap. 11. Blond. lib. 3. Rom. triumph.

In Hiſpania domuit.] *Metelli res geſtas in Hiſpania, lege apud Flor. lib. 2. cap. 17. et lib. 53. Abbreuiat. Liuij, Valer. Max. lib. 7. cap. 5. § 5. & lib. 2. cap. 2. § 10. Hi autẽ Hiſpaniæ populi Turduli appellabantur, de quibus Strabo lib. 3. Plin. 4. cap. 21. Mela lib. 3. cap. 1. nos hodie illam partem Hiſpaniæ, quam uicit Metellus, Bethicam ſeu Granatam adpellamus.*

Cantabriæ oppidum.] *Cantabri Hiſpaniæ populus, in Galeria prouincia ad Pireneũ habitant, uel in extremis Luſitanis. finitimi ſunt ijs qui tractum trans Duriam ſeruant. Hi hodie ſunt Gaſcones, quos alij uocant Vaſcones, populi olim efferi, & ad arma nati. De quibus Strabo libro 3. Plinius lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 20. Mela libro 3. cap. 1. Volaterranus lib. 2. cap. 5. Vrban. com. Horatius lib. 2. Carminũ, Cantabrum indoctum, etc. Syl. Ital. lib. 3. Cantaber ante omnes, &c. & lib. 5. Tum quoq; non alius, &c.*

Cohortes

Cohortes loco pulſas.] *In Hiſpania quinque cohortes, quæ hoſtib. ceſſerant, teſtamentũ facere iuſſas, ad locum recuperandum remiſit, minatus non niſi poſt uictoriam receptũ iri.* Vide Front. *lib.* 4. *cap.* 1. § 25. *Stratagematum.*

Amico cuidam.] Hoc eſt, *cuidam ex iunioribus tribunis militum.* Extat autem hoc *apophthegma apud* Plutarch. *in* Romanorum *apoph.* § 11. Cæl. Rhod. *lib.* 13. *cap.* 5. Eraſ. Rot. *li.* 5. Apoph. *ſuarum.* Front. *lib.* 1. *cap.* 1. § 12.

Tunicam meam exuerem.] Taciturnitatis *inſigne exemplũ eſt, quo monemur, conſilij noſtri rationes, & præſertim in rebus arduis, nõ cuiuis aperiendas eſſe.* Sermo *quippe ab uno primoq́; recedẽs, uere arcanus eſt, ac dicitur: at ſi alteri communicetur, iam famæ ordinẽ ſubit. uerba enim ἔπεα πτερόεντα, hoc eſt alata & uolãtia, poeta dixit.* Simile *aũt fere* Antigoni *reſpõſum apud* Plu. *in* Regũ *& imperatorũ* Apoph. *legimus, qui* Philippo *filio multis præſentib. percõtanti, quando caſtra moturus eſſet?* Ecquid *times, inquit, ne ſolus tubã nõ audias?* Notans *adoleſcẽtis imperitiã, qui hoc percõtaretur cæteris audientibus, quũ in bello celanda ſint cõſilia principiũ: ſed quoties caſtra mouẽda ſunt, tum omnib. tuba dat ſignum.*

Hic *quatuor filiorũ.*] *Plinius lib.* 7. *cap.* 13. Q. Metellũ Macedonicũ *ſex filios reliquiſſe ait, undecim ne-*

*decim nepotes: nurus uerò generosq;, et qui ſe pa-
tris adpellatione ſalutarent* 27. *Quatuor autem
filios*, Plutarchus *de fortuna* Romanorũ, *quorum
hoc loco* Plin. *meminit, nominat*. Q. *Balearicum,
Lucium* Diadematum. M. Metellum & C. Metellum. De *quibus leges quoque* Cœlium Rhod. *lib*. 17. *cap*. 22. & Volat. *lib*. 17. *cap*. 1. Anthrop.

Humeris eorum ad ſepulchrum.] *Val. Max. lib*. 4. *cap*. 1. § 14. *hunc* Metellum *filios ſuos admonuiſſe ait, ut funebri eius lecto humeros ſubijcerent. non enim fore, ut poſtea id officium, ab illis maiori uiro præſtari poßent*.

Ex quibus tres conſulares.] *Diſſentiunt paulißper à* Plinio *noſtro alij*. Valer. *quidẽ* Max. *li*. 7. *ca*. 1. § 1. *ubi de mira* Metelli *fœlicitate loquitur, ait eodem tempore, tres filios conſulares: unũ etiam* Cenſorium, *duos triumphales & quartum prætorũ uidiße*. Plin. *etiam lib*. 7. *cap*. 44. *à quatuor filijs rogo illatũ ait, et uno quidem prætore, tribus conſularibus, duobus triumphalibus, uno* Cenſorio *quæ ſingula paucis cõtingere* Ro. *quib. aſtipulatur quoq;* Sabell. *lib*. 7. *cap*. 8. § 7. *exem*.

DE Q. CAECILIO METELLO NVMIDICO. *Cap*. XLVII.

QVintus Cæcilius Metellus Numidicus, qui de Iugurtha rege triũphauit, cenſor Quintiũ, qui ſe Ti-

berij

berij Gracchi filiũ mentiebatᷓ,in cenſum nõ recepit. Idem in legem Apuleiã per uim latã iurare noluit: quare in exilium actus, Smyrnæ exulauit. Claudia deinde rogatione reuocatus,cum ludis forte literas in theatro accepiſſet, non prius eas legere dignatus eſt,q̃ ſpectaculum finiretur. Metellũ ſororis ſuæ uirũ laudare noluit,quod is olim ſuum iudicium & leges detrectarat.

IN CAPVT LXII.

Metellus Numidicus.] *Quod in Numidia fortiter aduerſus hoſtes pugnaſſet, Numidius dictus eſt,teſte Plut.in uita C. Marij.*

Iugurtha rege.] *Numidiæ,ut aſtuto,ita quoq; bellicoſo,quem tamen urbib.exutũ,ac finiũ ſuorũ regniq; fugitiuũ,per Mauros atq; Getuliã ſequutus eſt,& captum,in triumphũ duxit. Verùm de Romanorũ aduerſus Iugurthã bello, copioſè Saluſt.Flor.lib.3.cap.1.et lib.62.et quinq; ſequentibus Abbreu Liuij, Plut. in uitis Marij & Syllæ. Oroſ.lib.5.cap.15.Eutr.lib. 4. cap. 8. meminit Val.Max.li.2.cap.2.§3.et li.6.cap.11.§5.Frõt. lib.1,cap.8.§7.lib.2,cap.1.§13.et cap.4.§10.*

Plin.

Plin. infrà cap. 72. & 67. Geſtũ eſt aũt hoc bellũ Iugurtinum anno Vrbis cõditæ. 635. P. Scipione Naſica & L. Calphurnio Beſtia conſulibus.

Qui ſe Gracchi filium mentiebatur.] *Multi inuenti ſunt apud ueteres, qui aut propter effigiem ſimilem, aut alia fraude adiuti, alienis ſe familijs inſerere, aut aliorum nomina inuadere auſi ſunt: quorum catalogum uide apud Val. Max. & eius ſimiam Fulgoſum Genuenſem lib. 9. cap. 16.*

In cenſum non recepit.] *Cenſus primùm à Seruio Tullio inſtitutus eſt, res ſaluberrima tanto futuro imperio, ex quo belli paciſq; munera, nõ uiritim ut antè, ſed pro habitu pecuniarũ fiebant. Ad hanc aũt pecuniam exigendam, cenſores etiã aliqua ex parte creati ſunt, cenſum ab ijs exigentes, qui centum millia nummûm in poſſeßione haberent. Vide Blond. lib. 3. Romæ triumph. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 15. & Budæum.*

In legem Apuleiam.] *Lucius Apuleius Saturninus tribunus pleb. legem agrariam, à Gracchis antea latam renouabat: cui Metellus reſtitit, nec ui tribunitia cogi, nec amicorum hortatu adduci potuit, ut in eam iuraret. Qua de re copioſè Appian. lib. 1. bellorum ciuil. Flo. lib. 3. cap. 16. et li. 69. Abbre. Plut. in Mario. Aymarus Riuallius li. 2. hiſtoriar. iuris ciuilis. Plin. infrà cap. 73. & alij qui eo loco citantur.*

Per uim.] *Rogandis enim Gracchorum legibus tam uehementer incubuit, ut ſenatũ quoq; cogeret in uerba iurare: quum abnuentibus, aqua et igni interdicturũ ſe minaretur. Vt has prætereà leges firmaret, omnem nobilitatem repugnantem ſibi percuſſit: eoq; ueſaniæ progreſſus eſt, ut conſularia quoq; comitia, noua cæde turbaret. qua de re copioſe* Appianus.

Iurare noluit.] *Metellum non tantum iuſiurandum renuiſſe, ſed conſtantiſſimo animo cæteros quoq; aduerſus legem ſeditioſam, & reipublicæ inimicã incitaſſe, cæteri ſcribunt. Vnde uirum, patriæ ſalutem in primis quærentem,* Glaucia & *Apuleius omnibus impunè interficiendum tradiderunt.*

In exilium actus.] Non *defuerunt uiri, patriæ ſtudioſiſſimi, qui* Metellum *armis aduerſus Apuleianorum uim defendiſſent: tamen cum animaduerteret, quò tribunorum plebis funeſti conatus tenderet, quantoq; malo* Reipub. *erupturi eſſent, in exiliũ ire, quàm ſanguine patriam replere maluit.* De *eius autem exilio uide paulo antè citatos: item* Florum *lib.3.cap.17.* Valer. Max. *lib.3. cap. 8.§ 5.* Plutar. *in* C. Mario, Sabell. *lib. 2.* Ennead. *6.* Plin. *infrà cap. 63.* Volater. *lib.13. cap. 4. in* Apuleio, & *lib.17. cap. 1. in* Metello.

Smyrnæ exulauit.] *Liuius lib. 69.* Epitomes,

& Volat.lib.13. non Smyrnæ, ſed in Rhodo exulaſſe ſcribit. Eſt autem Aſiæ minoris ciuitas Smyrna, quam fluuius Meles circunfluit, olim à Theſeo Theſſalo cōdita, qui in Smyrnæ uxoris ſuæ memoriam, ita urbem nominari uoluit. Habet autē hæc ciuitas bibliothecam inſignem, cum Homeri templo & ſtatua: nam & hæc maximè hunc poetam ſibi uendicat, teſte Gellio lib.3. cap.12. De Smyrnæ ſitu lege Strabonem lib. 14. & Minnermi carmen apud eundem, Herodot.lib.3. & in uita quoque Homeri, Plin.lib.5.cap.29. Melam lib.1.cap. 12. Volater.lib.10.cap.3. Geograph. Pium Pontificem, & Theophraſtum lib.9.cap.3.

Exulauit.] *Silentio prætereundum non eſt, exilio damnatos, in certum quendam locum à iudicibus deſtinatum miſſos eſſe, ut eius loci ciues fierent, & Romanam ciuitatem amitterent. Vide Vlpianum lib. digeſtorum 48. de interdictis & relegatis: quo in loco tria exilij genera Marcellus Iuriſconſultus tradit.*

Claudia rogatione.] id eſt, Claudij lege: lex enim quando promulgabatur, rogabatur prius populus, ut ciuitas eam acceptaret: & hinc rogationem uocabant. Quæ autem leges ratæ apud Romanos fuerint, lege Alexand. ab Alex.lib.6. cap. 23. & lib.6.cap.14.

Reuocatus.] *Occiſo Saturnino cum Glaucia prætore,*

prætore, à Lucio Opimio conſule Metellus ab exilio reuocatus eſt, plurimum reſiſtente Publio Furio tribuno plebis. Huius autem ab exilio reuocationis, glorioſe ſatis meminere Appian. lib. 1. bell. ciuil. & Cicero in oratione poſt reditum.

Non prius eas legere dignatus eſt.] *Magnum animi moderationis exemplum Metellus eſt, qui acceptis literis, quibus in patriam ab exilio reuocabatur, non lætitiam ſuam ulla ex parte declarauit, ſed ſummum gaudium intra ſe continuit: quem conſtat pari uultu & exulem fuiſſe, & reſtitutum: adeò animi ſui in ſecundis ſimul & aduerſis rebus moderationem exhibuit. Vide Valerium Maximum lib. 4. cap. 1. § 15.*

Sororis ſuæ filium laudare noluit.] *Laudationem funebrem intelligit: munus enim funebres dicendi orationes, propinqui, aut amici, aut collegæ aſſumebant: ut ſcribit Alexander ab Alexandro libro 3. cap. 7. Sic Marcellus quoque filius, M. Marcellum patrem & conſulem interfectum laudauit, teſte Liuio libro uigeſimo ſeptimo. Ita Caius Cæſar annos natus duodecim, auiam: & poſtea Tiberius annos agens nouem, patrem defunctum, pro roſtris laudauit, teſte Suetonio, & Blondo libro ſecundo Romæ triumphantis.*

Quod is olim ſuum iudicium & leges.] *Volat.*

lib.17. cap.1.hunc in modum legit: *Laudare noluit, quòd is ſolum iudicium contra leges detrectaret. Eſt autem inueterati odij maniſeſtiſſimum exemplum.*

DE Q. METELLO PIO.

Cap. LXIII.

QVintus Metellus Pius, Numidici filius: Pius, quia patrem lachrymis & precibus aſsiduè ab exilio reuocauit. Prætor bello ſociali, Q. Pompedium Marſorum ducem interfecit. Conſul in Hiſpania Herculeios fratres oppreſsit. Sertorium Hiſpania expulit. Adoleſcens in petitione præturę & pontificatus, conſularibus uiris prælatus eſt.

IN CAPVT LXIII.

Patrem.] *Cæcilium* Metellũ *Numidicum, qui agrariam legem renouantium ſæuitia & crudelitate damnatus, & Smyrnam in exilium miſſus erat: ut præcedenti capite dictum eſt.*

Lachrymis *reuocauit.*] Ante Publij Furij *tribuni plebis pedes prouolutus, multis precibus & lachrymis pro patre exulãte orauit.* Vnde *ob tam ſingularem in parentem pietatem,* Pius *in poſterum cognominatus eſt.* De *eius precibus et lachry*

mis

nis lege Appian. lib. 1. bell. ciuil. Valer. Max. lib. 5. cap. 2. § 8. & Sabell. lib. 2. Ennead. 6. Rhapſ. & Ciceronem in oratione quoq; Poſt reditum.

Bello ſociali.] A conſociatis ita dictum eſt hoc bellum, in quo Picentes, Veſtini, Marſi, Peligni, Samnites, Lucani, Maurucini arma conſociantes, defecerunt à Romanis: & æquam ſibi libertatem aſſerentes, legatos Romam miſerunt, qui libertatem peterēt. Quibus cum acerbè reſponſum eſſet, bellum Romanis intulerunt, Sexto nimirum Iulio Cæſare & L. Martio Philippo conſulibus, anno uidelicet tertio Olymp. 172. ab Vrbe uerò condita 663. ſecundum Liuium: ſecundum Plutarchum autem in Sylla & Solinum cap. 2. anno conditæ urbis 662. Oroſium, 659. Eutropiū uerò, 649. De quo bello copioſe Appian. lib. 1. bell. ciuil. Florus lib. 3. cap. 18. & à cap. 71. uſq; ad cap. 76. Epitomes in Liuium, Strabo lib. 5. Oroſ. lib. 5. cap. 18. Eutrop. lib. 5. cap. 2. Auguſtin. lib. 3. cap. 17. et cap. 26. Ciuit. Plin. lib. 33. cap. 26.

Q. Pompedium.] Alij Quintum Pompeium legunt, ſed malè. Florus lib. 76. Pompedium Silonem uocat, qui fuit alter ex Marſorum ducibus, & primus huius belli author, qui unà cum Obſidio, altero Italicorum militum imperatore, apud flumen Theanum horribili prælio à Sulpitio interfectus eſt, Oroſio & Eutropio teſtibus.

Marſorum.] *Marſia* Italiæ *regiuncula,ultra* Picenum,*uerſus* Samnites,*in* Apennini *iugis,quæ habuit originem à* Marſo, Vlyßis *&* Circes *filio, teſte* Plin.*lib.25.cap.2. uel (ut apud Syllium legimus) à Marſia, qui uictus ab* Apolline,*huc cōceßit & regnauit:Sed populis nomen,&c.*Et hinc *Sociale bellum uocarunt quoq; Marſicum,quoniam à Marſis rebellandi ſuſcitatum fuerat initium, & præſertim à* Pompedio.*qua de re lege* Strabonem *lib.5.&* Volater.*lib.6.cap.4.*Geograph.

Herculeios *fratres.*]*id eſt,fratres* Herculei *Sertorij ducis, qui* Domitium *cum exercitu proſtrauit,&aduerſus quem* Manlius *proconſul* Galliæ, *in* Hiſpaniam *cum tribus legionibus & mille quingentis equitibus tranſgreſſus, pugnam conſeruit. Qua de re leges* Oroſiū *lib.5.cap.23. &* Eutrop. *lib.6.cap.1.à principio:quorū hic* Sertorij *ducem* Hirtuleium, *ille uerò* Hirculeium *uocat. In antiquißimis autem, & omnibus ferè noſtri authoris codicibus,*Herculeios *fratres legimus.omnes enim qui uario & ſolerti ingenio fortißimum aliquod facinus geſſere:uel periculis ſubleuandis,hominibus profuere: aut alicuius artis ingenuæ author uel princeps foret, à maioribus,* Herculis *nomina tuliſſe,*Alexand.*ab* Alex.*lib.2.cap.14.tradidit.*

Sertorium.] *Quintum Sertorium è* Nurſia *oriundum, per quem* Hiſpani *diſciplinam rei mi-*

litaris

litaris Romanam didiciſſe ferunt:ut eſt apud Volater.lib. 19.cap.3. Vrban.comment.

Hiſpania expulit.] Geſtum eſt hoc bellum,iuxta Oroſij & Eutropij ſupputationem, anno ab Vrbe condita 673. Marco Aemilio Lepido, & Q. Catulo conſulibus, ſonantibus undiq; bellorum fragoribus: quorum unum in Hiſpania erat,aliud in Pamphylia & Cilicia, tertium in Macedonia, quartum in Dalmatia,Front.lib.2.cap.13.§ 3.

Pontificatus.] Metellum Pium adoleſcentem adhuc in præturæ,ſenem autem in pōtificatus petitione cæteris prælatū eſſe cōſtat:apud Valer.enim Max.lib.8.cap.14.§ 3.legimus,quarto anno poſt conſularia imperia ſenē admodū, in Pontificem Max. eſſe creatum, qui tutelam cæremoniarum per duos & uiginti annos ſanctiſsimè geſsit. Centeſimum autem agens uitæ annum,è uiuis exceſsit,teſte Plin.lib.7.cap.48.De pontificatu autem max. Rom. lege Liuium lib.1. Dionyſ. lib.2. Plutar.in Numa Pompilio,Feneſtell.cap.8.Pompon. Læt.cap.10. de Sacerd. Rom. Blond.lib.2.à princip. Rom. triumph. Alexand.ab Alex. lib.2. cap.8.& lib.5.cap.10.Metelli autem noſtri pontificatus meminit Valer.Max. quoq; lib.1. cap.4. § 8. lib.1. cap.1.§ 3. & Sabellicus lib.5.cap.1.§ 2. Ethnic.exemplor.

DE TIBERIO GRACCHO. Cap. LXIIII.

TIberius Gracchus, Africani ex filia nepos, quæſtor Mancino in Hiſpania, fœdus eius flagitioſum probauit. Periculum deditionis, eloquentiæ gratia effugit. Tribunus plebis legem tulit, ne quis plus mille agri iugera haberet. Octauio collega intercedente, nouo exemplo † magiſtratu abrogauit. Deinde tulit, ut ea familia quę de Attali hæreditate erat, ageretur, & populo diuideretur. Deinde cum prorogare ſibi poteſtatem uellet, aduerſis auſpicijs in publicum proceſsit, ſtatimq; Capitoliũ petijt, manum ad caput referens, qua ſalutẽ ſuam populo† commendabat: hoc nobilitas ita accepit, quaſi diadema poſceretur. Segniterq; ceſſante Mutio conſule, Scipio Naſica ſequi ſe iuſsit, qui ſaluã Remp. uellent: Gracchum in Capitolium perſecutus, oppreſſit. Cuius corpus Lucretij ædilis manu

al. magiſtratum

al. cõmendauit

manu in Tyberim miſſum, unde ille Veſpillo dictus. Naſica, ut inuidiæ ſubtraheretur, per ſpeciem legationis in Aſiam ablegatus eſt.

IN CAPVT LXIIII.

Ex filia.] *Cornelia, quam pater Sempronius adeò dilexit ut uxoris uitam ſuæ præferret: qua de re ſuprà cap. 57. dictum eſt. Corneliam autē hanc Scipionis Africani fuiſſe filiam, teſtantur Plinius libro 34. cap. 6. Valer. Max. lib. 4. cap. 2. & 4. Plutarch. in uita Gracchor. Sabell. libro 9. Ennead. 5. Rhapſ. Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 18.*

Mancino.] *Aulo Hoſtilio Mancino, qui prætor uetantibus auibus aduerſus Numantinos infœliciſſimè bella geſſit: uide Plinium ſuprà cap. 59.*

Fœdus flagitioſum probauit.] *Mancinus contra Numātinos profectus, cum iam fugatus ab hoſtibus eſſet, deſperatis rebus caduceatorem ad petendam pacem hoſtibus miſit. At illi nemini ſe credere, præterq̄ Tiberio Graccho, aſſeruerunt. miſſus igitur à Mancino Tiberius, partim ſuadendo, partim recipiendo fœdus firmauit. ac hoc pacto uiginti Romanorum ciuium millia abſq; auxiliarijs, & alijs qui extra ordinem ſequuti erant, ſeruauit: quod tamen fœdus ut turpiſſimum iudicatū eſt. De quo fœdere Plutarch. in uita Gracchorum, Flor. lib. 2. cap. 18. Oroſ. lib. 5. cap. 4. in fine, &*

lib. 4. cap. 7. & Plin. ſuprà cap. 59.

Periculum deditionis.] *In hoc periculum ſolus Mancinus incidit, qui catenis ligatus à Romanis, ad portas Numantinorum proiectus eſt, cum potius Gracchus fœderis author, eius pœnæ dignus fuiſſet. Verùm quàm iniuſtè Numantinus traditus ſit Mancinus, lege Oroſ. lib. 5. cap. 5.*

Eloquentiæ gratia effugit.] *Tanta enim fuit eius eloquentia, ut malam etiam (teſte Plutarcho) cauſam ſuſtinere potuerit: quo factum eſt, ut inter optimos quoſq; ſui temporis oratores cõnumeratus ſit. De cuius eloquentia Cicero libro 3. de Oratore, & in Bruto, Plutarchus in uita Gracchorum, & de cohibendā iracundia libello, Volater. lib. 16. cap. 2. De eloquentia autem C. Gracchi fratris, Titus Caſtritius apud Gel. lib. 11. cap. 13. et lib. 10. cap. 3. Valer. Max. libro 8. cap. 10. § 2. Cælius Rhodig. lib. 9. cap. 7. & libro 25. cap. 7. meminit Quintilian. lib. 1. Orator. inſtit. cap. 1. ubi de Cornelia Gracchorum matre eloquentiſsima.*

Eloquentiæ gratia effugit.] *Præſenti exemplo docemur, quantum ad mouendas hominũ mentes momenti habeat eloquentia, & concinna hominis pronunciatio, quod & poetæ fictis de Orpheo & Amphione fabulis ſubindicare uoluere, cũ ſyluas atq; ſaxa eos canentes ſecuta eſſe, fabulati ſunt.*

Legem tulit.] *Ad hanc legem ferendam motus*

eſt

eſt hac ex cauſa. Romani *quantũ uicini agri hoſtibus adimebãt, partim uendere, partim in publicũ redigere, ac egenis ciuibus pro modica pẽſione utendũ tradere conſueuerũt. Sed quũ cœpiſſent diuites eas penſiones augere, pauperesq; excludere, hanc legem ad ſubleuandam pauperũ inopiã promulgauit, ut æqua omnibus agrorũ portio eſſet.*

Ne quis plus mille agri iugera haberet.] *Sic ubiq; legimus.* Plutarchus *ait hac lege cautum eſſe, ne quis ultra quingenta agri millia.* Florus *autem lib.58.* Abbreu. *ne quis ultra decem millia poßideret.* De *hac re leges* Appian. *lib.1. bell.ciuil.* Flor. *lib.58.abbreu.& lib.3.cap.14.* Plut. *in uita* Gracchor. Cicero *in* Bruto, Plin. *lib.33.cap.1.* Auguſtinum *lib.3. cap.24. ciuit.* Oroſ. *lib.5.cap.8. & 9.* Eutrop. *lib.4.cap.7.* Anton. *tom.1.tit.4.cap.5.* § *19.* Sabell. *lib.9.* Ennead. *5.* Rhapſ. Volat. *lib. 16. cap.2.* Riual. *lib.2.* Hiſtor. *iur. ciuil. Agraria autẽ lex quãdo, & à quo primum lata, docet* Liu. *lib.2.* Dec. *1. quã demũ* M.T. Cicero *penitus ſuſtulit: qui quæ mala hanc legẽ ſecuta ſint, docet lib.2.* Offic.

Tribunus *plebis.*] *Eſt autem* Tribunorũ *plebis maxima in prohibendo poteſtas. uno enim prohibente, nihil alij etiãſi plures ſint, efficere poſſunt. de quorum poteſtate, officio, et dignitate.* Alexan. *ab* Alex. *lib.5.cap.2.* De *eorum aũt prima origine* Liuius *libro 2.* Dec. *1.* Dionyſ. *libro 6. circa finem*

Auguſt.

Auguſtin.libro 2.cap. 18.*Ciuit.* Feneſtell.*cap.*10. Pomp.L*æt.cap.* 18.*de* Rom. *magiſt.* Blond.*lib.* 3. Rom.*triumph.*

Octauio intercedente.] *Scribit Plutarchus* M. *Octauium, quem alij Cneum nominant, ab initio ob amicitiam* Tiberij *recuſaſſe aduerſus eam legẽ intercedere: tamen poſtea multitudine rogantiũ motum, interceßiſſe*

Magiſtratu abrogauit.] Gracchus (*ut apud Appianum legimus*) *poſt acerbißimam cum colle ga Octauio contentionem, deos teſtatus eſt, inuito ſe collegam à* Tribunatu *eijci: tamẽ cum nihil pro ficeret amica ſua admonitione, demum tribuũ ſor tem protulit:quo facto, quàm primum à tribuna- tu eiectus* Octauius *clanculũ aufugit, & Q.* Mum mius *tribunus in eius locum ſubrogatus eſt.*

Nouo exemplo.] Hoc *eſt, contra fas* (*ut* Flor. *dit.*) *collegij & ius poteſtatis.* Nam *ne* Tribunus *aliam collegam cooptaret præcipua lege cautum fuit, de qua lege* Alexand.*ab* Alexan. *cap.*2. *lib.*5. *à principio.*

Deinde tulit.] De *Tiberij & Caij* Graccho- *rum alijs perniciosißimis legibus, uide* Liuium *lib.* 58.*&* 60.*abbreu.* Appian.*lib.*1.*bell.ciuil.* Plutar. *in uita* Gracchor.Sabell.*lib.*1. Ennead.6. Rhapſ. Aymarum Riuallium *lib.*2. *hiſtoriarum iuris ciui lis.*Nos *ordine enumerauimus in libello, de* Priſcis

Roma-

Romanorum legibus, & plebiſcitis.

Vt ea familia.] Hoc eſt, *ut ea bona, uel eæ res. familia enim hoc loco ſignificat res omnes, tã mobiles quàm immobiles, quæ teſtamento* Attali, *populo* Rom. *obueniebant. ſic enim ſumitur in lege duodecim tabularum,* Agnatus *primus familiam habeto, &c.*

De Attali *hæreditate.*] Attalus Philopater *uel* Philometor Aſiæ *rex ditißimus cum annos quinque regnaſſet, nec liberos bonorum ſuorum hæredes haberet, teſtamento populum* Rom. *hære dem fecit, qui rege defuncto eam regionem prouinciam fecerunt, &* Aſiam *minorem uocarunt.* De *hac hæreditate* Liuius *lib.* 58. Epit. Appian. *lib.* 5. *bell. ciuil.* Oroſ. & Eutrop. *ut ſuprà.* Iuſtin. *lib.* 36. Plutarch. *in uita* Gracchor. Valer. Max. *lib.* 5. *cap.* 2. § 13. Volater. *lib.* 13. *cap.* 4. Vrb. com. Sabel. *lib.* 9. Ennead. 5. Rhapſ. De Attalo *autem rege uaria ſcribunt,* Plin. *lib.* 28. *cap.* 2. *lib.* 18. *cap.* 3. *lib.* 7. *ca.* 38. *lib.* 35. *cap.* 14. *lib.* 34. *cap.* 8. *lib.* 33. *cap.* 11. Plutarch. *in* Demetrio, Fulgoſ. *lib* 6. *cap.* 6. § 3. *lib.* 8. *cap.* 8. § 4. *lib.* 5. *cap.* 5. § 2. Sabell. *lib.* 5. Ennead. 5. Rhap. & *lib.* 2. *ca.* 9. § 8. *exempl.* & Cælius Rhod. *libro* 11. *cap.* 1. *ac alij.*

Populo diuideretur.] *Tiberius ut magis plebem irritaret, ueſte mutata, natos in concionẽ adduxit, & quaſi ſibijpſi diffideret, eorum & matris*

ſalutem

ſalutē plebi cōmendauit. Attali igitur teſtamento, Romā à Pergamenis tranſmiſſo, ad populū ſtatim tulit, ut regia pecunia ciuibus Rom. quibus agri da bantur, pro cultura aßignaretur. De oppidis aūt quæ Attali fuiſſent, nihil ad Senatū, ſed ad populū Rom. pertinere prædicauit, in quo maximè ſenatum Rom. offendit. Qua de re copioſè Plutarch.

Cum prorogare ſibi poteſtatē uellet.] Inſignē Gracchi, et omnibus neruis abſolutā ad populū orationē, qua ſibi conciliare uoluit ciuiū animos, ut ſubſequenti quoq; anno contra cōmunem urbis cō ſuetudinem Tribunitiā poteſtatem permitterent, leges apud Plutarch. Magiſtratū autem ultrà præ ſcriptum gerere, lege Annaria uetabatur: de qua Alexan. ab Alex. lib. 4. cap. 6. Cic. lib. 3. de Legib. Pomp. Læt. § 5. de Legib. Aymarus lib. 2.

Aduerſus auſpicia.] Triſtißima auſpicia uiſa ſunt. Aues augurandi cauſa delatæ ſunt, quibus oblata eſca, nulla ipſarum præter unam prodijt, cauea uehementer agitata, etiā iſta quæ prodierat edere noluit. Domo egrediens, pede limen adeò of fendit, ut maioris digiti articulus excideret: de quo prodigio peculiariter Alexan. ab Alex. lib. 2. cap. 26. inſuper coruos ad ſiniſtram in ſtillicidio pugnantes conſpexit, lapisq; ab altero coruorum dimotus, iuxta pedes eius prolapſus eſt. De quibus augurijs Valer. Max. lib. 1. cap. 4. § 5. Sabell. lib. 9.

Ennead.5.Rhapſ.Eutrop.cap.7.lib.4.

Capitolium petijt.] *Magna hominum & comitũ multitudine circumſeptus. Gracchus enim, cum domo egrederetur, nunquam minus terna, aut quaterna millia hominum ſequebatur: ut teſtis eſt Sempronius Aſellio lib.5.rerum Geſtarum, & Gell.lib.2.cap.13.*

Salutẽ ſuam populo cõmendauit.] *Hoc eſt orauit populum, ut ſe uxorem liberoſq; acriter defendérent. Vide Plutarch. Appian. & Sabell. locis citatis. Sempronius aũt ait filiũ ſuũ multis lachrymis populo cõmendaſſe, quẽ ſucceſſorẽ fore ſperabat.*

Quaſi diadema poſceret.] *id eſt regnũ affectaret. Pompeius enim uicinus Tyberij (ut apud Plut. legimus) ſibi exploratiſſimũ eſſe dicebat, diadema et purpurã ex regia gaza per Eudemũ Pergamenũ Gracho delatã ut Romæ regnaturo. dicitur aũt diadema βασιλικὸν ἔνδυμα, id eſt regiũ geſtamẽ: et exponitur apud Rhod.lib.24.ca.6.Lect.antiq. pro faſcia cãdida, quæ regiũ capitib.obligabatur. quod inſigne regiũ, primũ (autore Plin.lib. 17.ca. 56.) Bachus inuenit. Vnde et hodie regia et imperatoria ornamẽta diademata uocamus, qualia fuerũt ea, quæ Rubeaquenſes olim (lubet enim hæc in patriæ meæ dulciſſimæ laudẽ, licet οὐδὲν πρὸς Διόνυσον addere) Cæſari Hẽrico, eius nominis 4. circiter annũ à natiuitate Chriſti 1068. interceperũt,*

cum

cum ſcriniјs, in quibus corona, ſigna, omniſq; Cæſareus cultus ſeruabatur. quã prædã hoſti ſeditioſo non ante reſtituerunt, quàm impunitatẽ & pacem ſibi impetraſſe uiderentur. Hiſtoriam recitat Beatus Rhenanus *lib. 3. rerum* Germanicarum, *et* Sebaſtianus Munſterus *lib. 3.* Coſmographiæ.

Segniter ceſſante Mutio.] Qui *tribus uocauit, ſed tamen per tumultum, qui ab extremis oriebatur, nil efficere potuit: adeò mixtis atq; incertis omnibus, pellentium atque retinentium factiones fluctuabantur.*

Scipio ſequi ſe iußit, qui ſaluam Remp. *uellet.*] *Cum* Gracchus *interempto ſenatu, omnia per plebem agi debere dictitaſſet, in* Fidei *templo conuocati ſenatores, armis* Remp. *à* Mutio Sceuola *conſule defendendam cenſuerunt. qui cum renuiſſet,* Scipio Naſica*(qui, ut ſuprà cap. 44. legimus, à ſenatu uir optimus iudicatus eſt)* Quoniam, *inquit,* Conſul *dum iuris ordinem ſequitur, id agit ut* Romanum *imperium cum legibus corruat, ego ipſe licet homo priuatus, mea ſponte ducem aduerſus patriæ inimicum offero, & quibus patriæ noſtræ ſalus curæ eſt, me ſtrenuè ſequãtur oro. uide* Valer. Max. *lib. 3. cap. 2. § 15.*

Qui *ſaluam* Remp. *uellent.*] Plutarchus *Scipionem alta uoce proclamaſſe ad populum ait:* Quoniam *cõſul ciuitatem prodit, qui leges ſaluas*

eſſe

eſſe cupiunt, me ſequantur.

Gracchum in Capitoliũ perſecutus, oppreßit.] Volat. lib. 16. ſic legit: Gracchum in Capitolio ſenatus oppreßit. Conſtat enim Tiberium non Scipionis manu, ſed aliorum ictibus interfectum eſſe. Oroſ. lib. 5. cap. 9. ait, Gracchũ per gradus quibus itur ſuper Calphurniũ fornicem, fugiſſe, & fragmento ſubſellij ictũ, corruiſſe. Plutarchus autẽ eorũ qui uim Graccho intulerũt, nomina exprimit, quum ait, Publiũ Saturninũ, unũ ex principibus, Graccho ſubſellij pede caput percußiße, deinde L. Rufum plagã inflixiſſe, aliosq; Gracchi ſectatores circiter 30. fuſtibus & lapidibus interfectos eſſe.

In Tiberim miſſum.] Oroſius ait, eorum corpora, qui cum Tiberio interfecti ſunt, in Tiberim proiecta eſſe: Gracchi autem ipſius corpus uel cadauer extabuiſſe. cui & Eutropius (ut in cæteris plerunq;) aſtipulatur. Alios autem Tiberij ſectatores partim exilio mulctatos, partim miſeris modis tractatos eſſe, copioſe apud Plutarchum legimus: ut omnes ſimul condignas motæ per uim ſeditionis pœnas luerent.

Lucretij manu.] Fuit ille Lucretius Veſpilio, inſignis ea tempeſtate orator, in priuatis cauſis acutus, & iuriſperitus in concionibus aptior, quàm iudicijs, teſte Cicerone apud Volaterranum lib. 16. cap. 4. Vrban. comment.

Veſpilio.] hoc eſt, uiliſsimus cadauerum funerator. Ideo autem Veſpiliones dicti ſunt, quòd ueſpertino tempore mortuos efferre ſolerent, qui funebri pompa, propter inopiam aliàs efferri non poterant. Veſpiliones igitur, cadauerum nudatores Antidamus Heracliopolites in Alexandri Macedonis hiſtoria uocauit, teſte Fulgētio in uocum antiquarum interpretationibus.

Vt inuidiæ ſubtraheretur.] Cū grauis plebi foret Tiberij mors, & iā uindicta accuſatoresq; contra Naſicam pararētur, ſolicitus de ſalute Naſicæ ſenatus, liberam ſibi legationem in Aſia decreuit.

In Aſiam ablegatus.] Naſica quanquam maximo ſacerdotio illigatus, tamen ut uitæ euitaret periculum, iubente ſenatu in Aſiam profectus eſt, in qua haud multo pòſt circa Pergamum perijt.

DE CAIO GRACCHO. *Caput LXV.*

CAius Gracchus peſtilentem Sardiniā queſtor ſortitus, non uenięte ſucceſſore, ſua ſponte diſceſſit. Aſculanę & Fregellanę defectionis inuidiā ſuſtinuit. Tribunus plebis agrarias & frumentarias leges tulit. Colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos cenſuit. Triumuiros

uiros agris diuidendis ſe, & Fuluium Flaccum, & C. Craſſum conſtituit. Minutio Rufo trib.pleb.legibus ſuis abrogante, in Capitolium uenit. Vbi cum Attilius, pręco Opimij conſulis, in turba fuiſſet occiſus, in forum deſcendit, & imprudens concionem à tribuno plebis auocauit. Quare accerſitus, cum in ſenatum non ueniſſet, armata familia Auentinum occupauit. Vbi ab Opimio uictus, dum à templo † Dianæ deſilijt, talum intorſit, & † Pomponio amico apud portam trigeminam, P. Lectorio in ponte Sublicio perſequentibus reſiſtente, in lucum Furinæ peruenit. Ibi uel ſua uel ſerui Euphori manu interfectus, caput à Septumuleio amico Gracchi ad Opimium relatum, auro expenſo fertur, propter auaritiam infuſo plumbo grauius effectum.

al. Lunæ

al. Põtino

IN CAPVT LXV.

Caius Gracchus.] Tiberij Gracchi frater germanus: cuius uitã leges copioſe deſcriptã apud Plut.

ſuccinctius uerò apud Volaterranũ lib.16.cap.2.

Sardiniam.] *Tyrrheni ſeu Liguſtici maris inſulam: de qua Strabo lib.5. Plin.lib.3.cap.7. Solin. cap.19. Iuſtin.lib.4. Volat.lib.6.cap.10. Vrban. com. de cuius magnitudine diximus ſuprà cap.57.*

Peſtilentem.] *Non autem in Sardinia tantum, uerum etiam in tota Africa, propter locuſtarum multitudinem, ac militum interfectorum nec humatorum cadauera & fœtorem, peſtem graſſatam eſſe, apud Liuium lib.50. legimus. Siquidem in Numidia octingẽta millia hominũ, circa oram uerò maritimã plus quàm ducenta millia periſſe traditũ eſt. Apud ipſam uerò Vticam ciuitatẽ, triginta militum millia, quæ ad præſidium totius Africæ ordinata fuerant, abraſa, atq; penitus extincta ſunt: & adeò quidem, ut ex ea ipſa urbe per unam portam, ex iunioribus 1500. mortuos elatos fuiſſe, apud Eutropium lib.4. cap.7. & Oroſium lib.5. cap.11. eo tempore legamus.*

Quæſtor.] *Prouincias ſortiri ſolitos quæſtores, & committendæ rei militari primùm creatos eſſe, legimus apud Vlpianum Iuriſconſultum: de quorum officio, dignitate, & poteſtate, Feneſtell. cap.3. & Pompon. Læt. cap.17. de Rom. magiſt. Alexand. ab Alex. lib.2. cap.2.*

Non ueniente ſucceſſore, ſponte diſceßit.] *Eo quòd ex præſcripto legis, exactum ſuæ quæſturæ*

tempus

tempus eſſet. Erat quippe quæſtura, annuus magiſtratus: licet quoſdam prorogato imperio, continuo triennio ærarij curam, & quæſturæ munus geßiſſe legamus: donec lapſis temporibus, deſito quæſtoris officio, cura ærarij à quæſtoribus urbanis, ad prætorios, prætoresq́; ac præfectos ærarij lege promulgata ab Auguſto, translata fuit.

Diſceßit.] *Alij ſcribũt, in ſomno C. Gracchum fratris ſui interfecti uidiſſe effigiem, dicentis ſibi, nulla ratione eum uitare poſſe, quin eo fato non periret, quo ipſe occidiſſet: eoq́; ſomnio territum, ex Sardinia diſceßiſſe. Hoc ſomniũ leges ex Cœlio de Roman. hiſtorijs apud Val. Max. lib. 1. cap. 7. § 4. Sabell. lib. 1. Enn. 6. Rhap. et lib. 9. cap. 5. § 3. Ethnic. exem. et Anthon. tom. 1. tit. 4. cap. 5. § 19. Frãciſ. Petrar. lib. 4. trac. 3. cap. 5. rerũ memoran.*

Aſculanæ.] *Aſculum Piceni colonia, quæ populo Romano inuiſa fuit, eo quòd initio belli Italici, Q. Seruilius proconſul, cum omnibus Romanis ciuibus qui in ea urbe erant, occiſus eſt. qua de re Liuius lib. 72. De hac colonia Plin. lib. 3. cap. 13. & Volater. lib. 6. cap. 3. Geographiæ.*

Fregellanæ defectionis.] *L. Opimius prætor Fregellanos, qui bello Sociali defecerãt, in deditionem accepit, & Fregellas diruit, teſte Liuio lib. 60. quare C. Gracchus domeſticũ bellũ excitauit. Erant aũt Fregellæ eo tẽpore urbs florentißima,*

non longè à Velitris & Aquino: quæ cum à Romanis defeciſſet, diruta, & ad uicum iam uſque à Strabonis tempore redacta eſt. Ea nunc, ſiue ex eius ruinis, Ponſcoruus oppidum exiſtimatur, teſte Volater. lib. 6. cap. 1. Geograph.

Agrarias leges.] quas Tiberius frater eius germanus tulit ante annos 12. unde & interfectus eſt. De qua leges Liuium lib. 2. ab Vrbe condita, Blondum lib. 4. & quos ſuprà cap. 64. citauimus.

Et frumentarias.] ut uidelicet ſemiſſe & triente frumentum plebi daretur. ut eſt apud Liuium lib. 50. & Plutar. in eius uita, & Aymarum Riuallium lib. 2. hiſtoriarum iuris ciuilis.

Tribunus pleb.] Tribunum plebis per tumultum creatum eſſe in reipub. perniciem, Oroſ. lib. 5. cap. 11. & Eutrop. cap. 7. lib. 4. ſcribunt: à quo demum tribunatu, Minutio ſucceſſore deceſsit.

Colonos Cap. & Tarent.] Agrarijs legibus latis, ut apud Liuiũ legimus, plures totã per Italiam colonias, unam autem in ſolo dirutæ Carthaginis deduxit. Fuere autem coloni, ciues Romani, ad urbem aliquam habitandã miſsi, qui non proprijs, ſed populi Romani legibus uiuebant. Vnde conſtitutum quoq; eſt, ut ſingulæ coloniæ annuam penſionem populo Romano penderent: tametſi Liuius Druſus trib. pleb. 12. colonias ſine onere penſionis deduxiſſe legatur. Vide Alexand. ab Alex. lib. 4.

lib.4.cap.10. ubi de uarijs quoq; coloniarum generibus tractat. Gell.*lib.16.cap.13.* C*ælius lib.21. cap.21. &* Bud*æus in poſterioribus annotationibus in* Pande*cta.*

C*apuam.*] *fertiliſſimam* I*taliæ urbem, quam* C*icero parens eloquentiæ, legionum horreum, et annonæ ſolatium ſubinde adpellat: de qua ſuprà cap.29.& 42.dictum eſt.*

T*arentum.*] *inclytam* C*alabriæ urbem,& in ultimis* I*taliæ finibus, circa* S*alentinorum confinia, à* T*hara* N*eptuni filio (ut quidam arbitrantur)conditam:de qua* S*trabo lib.6.*P*lin.lib.3.cap.10.*B*occatius lib.10.cap.13.*M*ela lib.2.cap.4.*V*olater.lib.6.cap.8.*G*eograph.*

T*riumuiros agris diuidendis.*] T*riumuirorum officium erat, ut agros nouis colonis diuiderent, urbes deſignarent,ædificare uolentibus areas partirentur, commodis regionibus ciuitatem diſtinguerent, legibus magiſtratus ſiſterent, &c.* D*e quorum electione & officio lege* L*iuiū lib.3.*D*ec.1.in fine,*F*eneſtel.cap.18.de* R*om.magiſt.* B*lond. lib.3.*R*om.triūph.* A*lexād.ab* A*lex.lib.3. cap.16.*

F*uluium* F*laccum.*] F*uit hic* F*uluius* C.G*racchi familiaris,uir ſeditioſus,et ſenatui inuiſus:nec plebi charus propter ſuſpicionē,quòd fama erat, ſocios ad defectionem ſollicitaſſe.*Q*ua de re copioſe* P*lutarch.in uita* G*racchorum.*

C.Craſſum.] Cneum Carbonem,non C.Craſſum tunc ex triumuiris cum Graccho fuiſſe, nonnulli memoriæ prodiderunt.

Minutio legibus ſuis abrogante.] Scribit Oroſ. Minutium tribunũ pleb. non tantum leges abrogaſſe, ſed maxima ex parte deceſſoris ſui Gracchi ſtatuta omnia cõuulſiſſe, & eam ob cauſam Gracchum cum Fuluio Flacco, ingenti ſtipatum agmine, tam celeriter in Capitolium, ubi concio agitabatur, properaſſe. Cui aſtipulatur quoq; Eutrop.

Attilius.] Plutarchus non Attilium, ſed Antycillium uocat: quem magnis ſtylis ea de cauſa comparatis (dum inteſtina in ſacrificijs Opimij aſportaſſet, & bonis uiris è uia diſcedendũ eſſe pronunciaſſet) interfectum eſſe ait.

Opimij conſulis præco.] Præter enim lictores, conſulem comitabantur accenſus & præco, qui dicto cõſulis, uel alterius magiſtratus, ad imperium nutumq; præſto eſſent: accenſus quidem ut ad concionẽ, præco uerò ut ad comitia Quirites aduocaret. de quibus lege Alexan. ab Alex. lib. 1. cap. 27. & lib. 4. cap. 11. & Blond. lib. 4. Romæ triumph.

In forum.] Scilicet Romanum, quod inter Capitolium & Palatium fuiſſe conſtat, quod etiam Latium uocatur: de cuius magnitudine Marlianus lib. 3. cap. 15. de Antiquit. Rom. urbis.

A tribuno plebis.] Minutio ſcilicet Rufo.

Auoca-

Auocauit.] *id eſt propter tumultum ne concio ulla fieret impedimento fuit.*

Armata familia.] Apud Oroſium & Eutropium *legimus Gracchum togatum breuiq; gladio clam ſub tunica armatum cum Flacco eiuſq; filijs armatis* Auentinum *occupaſſe.*

Ab Opimio *uictus.*] *qui tum conſul erat, in eo autem tumultu ducenti quinquaginta ex factione* Gracchi *interfecti referuntur, quem graphicè apud* Oroſ. & Eutrop. *depictum leges.*

Templo Dianæ.] Fuit Dianæ *templum in uertice montis* Auentini, Tyberim *uerſus (ubi nunc* D. *Sabinæ templum eſt) à* Seruio Tullio *conſecratum: licet alij ab* Anco *ædem hanc ædificatam exiſtiment. de qua* Marlianus *lib.* 5. *cap.* 2. & Blond. *de* Roma *inſtaurata.*

Talum intorſit.] Hoc *alij ad* Semproniũ Gracchum *referunt, ex quibus eſt quoq;* Val. Max. *lib.* 1. *cap.* 4. § 5. Eutrop. *lib.* 4. *cap.* 7. Sabell. *libro* 9. Ennead. 5. Rhapſ. *Offenſiones autem pedum infauſti ſemper ominis fuiſſe ac portenti, uulgò proditum eſt: cuius rei multa exempla leges apud* Alexand. *ab* Alex. *lib.* 2. *cap.* 26.

Dianæ.] *Alij* Lunæ *legunt, uel ideo quòd fabuloſa uetuſtas* Dianam *germanam ſolis, quẽ* Apollinem *uocant, finxerit: uel quòd in* Auentini *dorſo* Lunam *ſacram quoq; ædem habuiſſe dica-*

tur, ut teſtis eſt Ouidi*us apud* Marlianum *lib. 5. cap.2.*Topographi*æ.*

Portam *trigeminam.*] Q*uæ olim* Hoſtienſis *dicta eſt.* Hanc *autem portã à trigeminis fratribus* Horatijs,*qui* Curiatios *ante* Albam *ceciderunt*(*de quibus ſuprà cap.4.dictum eſt*) *quidam appellatam putarunt, quorum ſententia doctis quibuſdã uiris non ſanè probatur.*Q*uandoquidem qua porta exierint,*Liui*us nequaquam mentionem faciat, qui eos fortè in caſtris fuiſſe dicit. et tertiũ qui fuit ſuperſtes, porta* Campena *rediiſſe, idem quoq;* Liui*us eſt autor.*Trigeminam *item portam fuiſſe eam, quæ hodie ſancti* Pauli *dicitur,* Iulius Frontin*us,dum aquæ* Appi*æ finem deſcribit, oſtendit.* Trigemina *autem porta cur dicta ſit nõdum ſe legiſſe meminit* Blond.*lib.1.de* Roma *inſtaurata.*De *omnibus autem urbis portis* Marlian. *lib.1.cap.7.*

Pomponio.] *Alij legunt* Pontino, Volaterran*us autẽ lib.16.cap.2.ubi ex præſenti capite eandem hiſtoriam recitat,*Pontinio *legit.*

Ponte Sublicio.] *Sub* Auentino *monte pontem* Sublicium *fuiſſe legimus, ex magnis arboribus ab* Anco Martio *cõſtructum, qui cum poſtea ab* Aemylio *prætore factus eſſet lapideus,*Aemylius *appellatus eſt.* De *quo* Plin.*lib.34.ca.5.* Marlian.*lib. 7. cap.7.* Blond *lib. 1.* Rom*æ inſtauratæ 23.*Valla *in* Bartholom*æum* Facium.

Lucum

Lucum Furinæ.] *Furinam deam ad dirimendas lites propitiam putabant ueteres, cuius annua quoq; ſacra ſumma celebritate obſeruabant: uide Marcum Varronem de lingua Latina.*

Vel ſua, uel ſerui manu interfectus.] *Plutarchus ſcribit Gracchum ſe in Dianæ retuliſſe templum, in quo cum ſibijpſi manus inferre uellet, à Licinio & Pomponio fidißimis familiaribus prohibitum eſſe. Conſtat tamen paulo pòſt ſerui manu interijſſe, qui primo dominum, deinde ſeipſum quoque peremit: quanquam nonnulli ambos in inimicorum manus uiuos adhuc, perueniſſe arbitrentur. Tu interim uide Plutarch. Oroſ. Eutrop. Apian. ut ſuprà, & Valer. quoq; Max. lib. 6. cap. 8. § 4. Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 18.*

Ephori.] *Plutarchus hunc ſeruum Philocratem, Valerius autem Maximus Philocratem quoque uel Euporum appellat.*

Septumuleio.] *Alij Septimio Attello, alij Septilio Attilio legunt. ſed hic locus ex Plutarcho et Plinio lib. 33. cap. 3. emendandus eſt.*

Caput Gracchi relatum.] *Nam promiſſum erat (Plutarcho ſcribente) in pugnæ principio, ut qui Caij et Fuluij capita referret, æquum auripondus ex publico acciperet.*

Infuſo plumbo grauius effectū.] *Septumuleius fraude ſimul et auaritiæ plenus, detracto cerebro,*

plumbo Gracchi caput repleuit: quapropter ſtatera cum impoſitum eſſet, librarum decem & ſeptem, ac dimidiæ pondus traxit. Sic regem quoq; Mithridatem Aquillo duci, capto aurum in os infundit, teſte Plin. loco paulo antè citato. Gracchorum autem exemplo diſcendum eſt, ſeditioſorum hominum plerunq; triſtem eſſe exitum.

DE MARCO LIVIO DRVSO. *Caput LXVI.*

MArcus Liuius Druſus genere, & eloquẽtia magnus, ſed ambitioſus, & ſuperbus, ædilis munus magnificentiſsimũ dedit, & ibi Rubrio collegæ quædam de utilitate Reip. ſuggerẽte, quid tibi inquit, cũ Rep. noſtra: Quæſtor in Aſia nullis inſignibus uti uoluit, ne quid ipſo eſſet inſignius. Tribunus pl. Latinis ciuitatem, plebi agros, equitibus curiã, ſenatui iudicia permiſit. Nimiæ liberalitatis fuit. Ipſe etiã profeſſus nemini ſe ad largiendum præter cœlum, & cœnum reliquiſſe. Ideoq; cũ pecunia egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulſam Mauritaniæ prin-

principem ob regis ſimultatẽ profu gum, accepta pecunia Bocho prodi dit, quẽ ille elephãto obiecit. Adher balem filium regis Numidarũ obſi dẽ domi ſuæ ſumpſit, redẽptionem eius occultè à patre ſperans, Cœpio nem inimicũ actionib. ſuis reſiſten tem ait ſe de ſaxo Tarpeio pręcipita turum. Conſuli legibus agrarijs reſi ſtenti, ita collũ in comitio obtorſit, ut multus ſanguis efflueret è nari bus, quæ ille luxuria† comprobans, *al. exprobans* morti iam detrudi ſe dicebat. Dein de ex gratia in inuidiã uenit. Nam plebs acceptis agris gaudebat, ex pulſi dolebant, equites lecti lętaban tur. Senatus permiſsis iudicijs exul tabat, ſed ſocietatẽ cũ equitib. ægrè ferebat. Vnde Liuius anxius, ut La tinorũ poſtulata differret, qui pro miſſam ciuitatẽ flagitabant, repentè in publico concidit, ſiue morbo co mitiali, ſeu hauſto caprino ſanguine ſemianimis domũ relatus. Vota pro illo per Italiã publicè ſuſcepta ſunt,

&cum

& cum Latini conſulem in Albano monte interfecturi eſſent, Philippũ admonuit, ut caueret. Vnde in ſenatu accuſatus, cum domum ſe reciperet, immiſſo inter turbam percuſſore, corruit. Inuidia cædis apud Philippum, & Cœpionem fuit.

IN CAPVT LXVI.

Druſus.] *Druſos ab eo Liuio cognominatos eſſe conſtat, qui cum proprætor è prouincia Gallia Senonibus in obſidione Capitolij datũ aurũ retuliſſet, Druſum hoſtiũ ducẽ trucidauit, à quo non tantum ipſe, uerùmetiam eius poſteri nomen interfecti ſibi aſcripſerunt, teſte Volater. lib. 16. cap. 4. Vrban. com. & Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 9.*

Genere magnus.] *Eius enim Druſi filius fuit, qui Collega C. Gracchi in tribunatu, ob eximiam aduerſus Gracchos operã reſiſtendo agrariæ legi, patronus ſenatus dictus eſt, teſtante Suetonio in Tiberio, Plutarcho in uita Gracchorum & Volat. lib. 16. Fuit præterea noſter Druſus Catonis Vticenſis auunculus, in cuius domo idem Cato educatus eſt, teſte Valerio Max. lib. 3. cap. 1. § 3.*

Eloquentia magnus.] *Demetrius Phalereus eloquentiam in Repub. tantum poſſe quantum in bello gladium dicere ſolitus erat. Vnde et Plato de*

Repub.

Repub. maximum ornamentum Reipublicæ Philoſophorum eloquentiam eſſe arbitratus eſt.

Ambitioſus & ſuperbus.] *Genus enim præclarum, multarumq; ſcientiarum cognitionem plerumq; ambitio, inanis gloriæ cupiditas, & odioſa coram deo & hominibus ſuperbia ſequitur.*

Aedilis munus magnificentiſsimũ dedit.] *Id enim haud leue ædilitatis fuit munus, ut ſua quiſq; ædilis factus impenſa, ludos proportione patrimonij, aut dignitatis ſuæ celebrandos procuraret, qui quo magnificentius ederentur, eo magis ad ampliſſimos honores, magiſtratusq; gradus ſibi ædiles faciebant. qua de re copioſe leges Feneſtellã cap. 13. de Rom. magiſt. Cic. lib. 2. de Legib. et Offic. ubi de ſua & Pompeij Magni ædilitate loquitur, Aſconium Pedianum, Blond. lib. 3. Rom. triumph. Alexã. ab Alex. lib. 4. cap. 4. circa finem.*

Magnificentiſsimum.] *Et hanc nimirum ob cauſam ambitionem eius paulo antè Plinius notauit: quo uicio qui laborat, non quos uincit, ſed (ut Seneca ad Lucilium ait) à quibus uincatur aſpicit, & illis non tam iucundum eſt multos uidere poſt ſe, quàm graue aliquem ante ſe.*

Quid tibi, inquit.] *Superbiæ exemplũ, quã plerumq; ambitioni coniunctã eſſe uidemus. Omniũ aũt affectuum principium philautiam, finem autẽ ſuperbiam eſſe, ueriſsimè Maximus dixit.*

Quæſtor

Quæſtor nullis inſignibus.] *Quæſtores prouinciales, hoc eſt, qui ex decreto ſenatus prouincias ſortiebantur, magiſtratus quoq; inſignia in prouincia ferre potuiſſe legimus, cum quæſtores urbani nec ſella curuli, ut pleriq; magiſtratus, neq; lictoribus aut uiatoribus inſignes fuerint, teſte* Alex and. ab Alex. *lib.* 2. *cap.* 2.

Inſignibus uti noluit, ne quid ipſo inſignius eſſet.] Huc pertinet illud Diogenis Cynici apud Laertium, *qui cum inuitatus eſſet ad cœnã à* Platone, *puluinaria præſentibus aliquot* Dionyſij *amicis, pedibus calcauit,* Platonis *calco ambitionem & faſtum dicẽs.* Cui Plato *reſpondiſſe fertur, calcas quidem, ſed alio, & multo maiori faſtu & ſuperbia.* Sic hoc loco Liuius *Druſus, cũ quæſtoris inſignia, quibus magiſtratus ornatur, contemnit, nihil ipſo inſignius eſſe uoluit, cum tamen omniũ turpiſsima ſit ambitio quæ ex fuco uirtutis emergit.*

Latinis ciuitatẽ, &c. Fecit *hæc* Sexto Iulio Cæ*ſare &* L. Martio Philippo *cõſulibus, anno ab urbe cõdita iuxta* Eutrop. *lib.* 5. *cap.* 2. (*niſi exẽplar ſit mendoſum*) 649. Oroſ. *autẽ lib.* 5. *cap.* 18. *anno* 659. *qui ſcribunt* Druſum *tribunũ pleb.* Latinos *omnes ſpe libertatis illectos, cũ placita explere nõ poſſet, in arma excitaſſe: de quorum aduerſus* Romanos *bello* Flor. *lib.* 7. & 71. Abbre. & *lib.* 3. *cap.* 17. *de geſtis* Rom. Appian. *lib.* 1. *de bell. ciuil.*

Nimiæ

Nimiæ liberalitatis fuit.] *hoc eſt, prodigus. Duobus enim tantum modis à mediocritate diſceditur, & extrema ipſa ſibi aduerſa ſunt. Altero quidem modo peccatur, parum omnino dando, nimiumq́; contrahendo. quo uitio qui affectus eſt, auarus dicitur: Altero uerò nimium dando, & parum capiendo, quod prodigi proprium eſt. Quo fit, ut cum liberalitas in mediocritate uerſetur, modum menſuramq́; in utroq; cõtineat: contrà uerò auarus, quiq́; ab eo lõgè alius eſt, prodigus, in neutro ſibi temperet.*

Præter cœlum & cœnum.] *Florus lib.3.cap.17.ait, Druſum dicere ſolitũ: Nihil ſe ad largitionem ulli reliquiſſe, niſi quis aut cœnum diuidere, aut cœlũ uellet. Alij aũt legunt terrã, pro cœnum.*

Cum pecunia egeret, multa cõtra dignitatem fecit.] *Largitionis & prodigalitatis effectus eſt paupertas: quæ cum eos premit, qui diuitijs alijsq́; bonis non tantum abundarunt, ſed in alios quoq;, ut nominis immortalitatem conſequerentur, effuderunt: fit, ut multa contra dignitatem & æquitatem agant. Cuius rei memorabile exemplum eſt Druſus noſter: qui ad paupertatem adactus, non tantum ea quæ ſequuntur facinora, ut turpiſſima peregit, ſed octauam quoq; æris partem argento miſcuit, teſtante Plinio lib.33.cap.3.*

Mauritaniæ.] *Mauritania Africæ regio extrema eſt,*

ma eſt, uerſus Gaditanum fretum, & occidentalem Oceanum. de qua copioſiſsimè Strabo lib.17. Plin.lib.5. cap.1.& 2. Pomp. Mela lib.2. cap.6. Volater.lib.12.cap.8.Geograph.Solin.cap.28.

Boccho.] *Maurorum & Getulæ regi, qui Iugurtham regem Numidarum, generum ſuum, Romanis tandem tradidit. de quo Strabo loco citato, Saluſtius in bello Iugurthino, Sabel.lib.1.Ennead. 1.Rhapſod. Florus lib.3.cap.1. Cui ſucceſsit in imperio Iuba: nam Cæſar Auguſtus ad paternum regnum aditum illi conceſsit, &c.*

Elephanto obiecit.] *De Bocchi regis crudelitate, qui triginta elephantis, totidem in quos ſæuire inſtituerat, ſtipitibus alligatos obiecit, lege Plinium lib.8.cap.5.circa finem.*

Regis Numidarum.] *Micipſæ ſcilicet, Maſiniſſæ regis filij. cui cum in regno ſucceſsiſſet, Manaſtabale & Guluſſa fratribus morbo conſumptis, Adherbalem (cuius hoc loco Plinius meminit) & Hiempſalem ex ſeſe genuit. Vide Saluſtium à principio belli Iugurthini, ubi de Adherbale multa leges. & Sabellicum libro 1. Ennead. 6.Rhapſod.*

Cœpionem inimicum.] *Has inimicitias ex annulo in auctione uenali, inter Cœpionem & hunc Druſum cœpiſſe, legimus apud Plin.lib.33.cap.1. Vnde & Socialis belli prima origo exarſit.*

De

De ſaxo Tarpeio præcipitaturum.] Hæc Romanis uulgata pœna fuit, ut leuiter delinquentes, nudatos uirgis cæderent, aut in latomias darent: uel, ſi grauioribus criminibus obnoxij, tergo & capite luerent, uel de ſaxo & robore deijcerent. Erat enim rupes uaſta in Tarpeio foro ſuperſtãs. Vide Alexand. ab Alex. lib. 3. cap. 5. Marlian. lib. 2. cap. 8. Cælium Rhod. lib. 10. cap. 5. Horat. lib. 1. Sermonum, Deijcere è ſaxo, &c.

Cõſuli.] Dominicus Machaneus, Taurini orator: et Philippus præterea præpoſitus Põcherius, qui commentarijs quoq; Plinium noſtrũ illuſtrarunt, Cæcilium Metellum Numidicũ intelligunt, de quo dictum eſt ſuprà cap. 62. Nos autem ex uetuſtiſsimorum authoritate ſcriptorum pendẽtes, Lucium, uel (ut alij uocant) Martium Philippum intelligẽdum eſſe arbitramur. Primò quidem, cum hoc anno Philippum cum Sexto Iulio Cæſare conſulem fuiſſe, ex Oroſio & Eutropio certò (ut paulo antè annotatum eſt) conſtet: ſecundo, quandoquidem apud Florum eius nomen quoq; in eadem hiſtoria exprimatur, cuius in fine ferè cap. 17. lib. 3. hæc uerba leguntur: Auſus tamen abrogare de legibus conſul Philippus, ſed apprehenſum faucibus uiator non antè dimiſit, quàm ſanguis & in ora & oculos redũdaret, &c. Cui aſtipulatur aliqua ex parte Valer. quoq; Max. lib. 9. cap. 5. § 2.

qui hunc in modum loquitur: Parũ *habuit* L. Dru*ſus,* Lucium Philippum *conſulem, quia ſe interpellare concionantem auſus fuerat, obtorta gula, & quidem non per uiatorem, ſed per clientem ſuum, adeò uiolenter in carcerem præcipitem egiſſe, ut multus è naribus eius cruor profunderetur, &c.* Ex *quorum authoritate omnium maniſeſtiſsimum eſt,* Philippum *conſulem miſerè tractatum eſſe, ſiue per uiatorem, ſiue per clientem, autore tamen* Druſo.

Morti *iam detrudi dicebat.*] *Animus enim morte appropinquante, multo interdum eſt diuinior quàm antea.* Vnde quoq; Cicero *lib. 1. de* Diuinat. *& lib. 1.* Tuſculanarũ *quæſt. morientes aliqua ex parte diuinare ait. Ita* Poſidonius Rhodium *quendam morientẽ, ſex æquales nominaſſe & dixiſſe, quis primus eorum, quis ſecundus, quis deinceps moriturus eſſet, memoriæ prodidit.*

Ex *gratia in inuidiam uenit.*] Q*uomodo equites ſenatoresq; (etſi aliàs inter ſe diſcordes fuerint) in* Druſum *pariter odia finxerint, lege copioſe* Appian. *lib. 1. bell. ciuil.*

Plebs *lætabatur.*] *propter coloniarum ſcilicet deductionem, agrorumq; diuiſionem.*

Exultabat.] *eo quòd ſenatum & equites communi lege* Druſus *coniunxiſſet.*

Liuius *anxius.*] *Tyrrheni nanq;,* Vmbri, *atq;* Itali

Itali iam Romam uenerant: re quidem, ut Druſum interficerent: uerbo autem, ut in legem conclamarent: teſte Appiano.

Siue morbo comitiali.] Druſum, quum morbum comitialẽ pateretur, Anticyram nauigaſſe, & in ea inſula ſumpto helleboro, à morbo liberatum eſſe, teſtatur Plinius lib. 25. cap. 5. & Gellius lib. 17. cap. 15.

Hauſto caprino ſanguine.] Quòd caprinum uel taurinum præcipuè cruorem in conſciſcenda ſibi morte optarunt quidã, hac ratione ductos exiſtimo, quoniam (ut author Plinius eſt) horum animalium ſanguis celerrimè coeat atq; obdureſcat: ideo eſſe peſtiferum potu maximè, à quo denſeant in ſtomacho thrombi, ut inquit Paulus. Sunt uerò thrombi, concreti ſanguinis partes. Verùm de ijs qui taurinum & caprinũ ſanguinem hauſerunt, lege Cælium quoq; lib. 14. cap. 12. Adde ea quoq;, quæ ſunt apud Plinium lib. 28. cap. 9. circa finem: ubi de Druſi morte doctiſsimè, & caprini ſanguinis natura diſſerit.

Semianimis domum relatus.] De Druſi morte eleganter Appian. qui ſcribit Druſum rariſsimè in publicum prodijſſe, & in deambulatorio ſuo, loco tenebroſo, ius dixiſſe: ex quo cum multitudinem emitteret, ſubitò ſe percuſſum eſſe conclamaſſe, & deinde ſutoris gladium fœmori eius

infixum inuentum eſſe.

Vota pro illo ſuſcepta.] *Vota apud Romanos quomodo, quas ob cauſas, quibus ceremonijs, & quo tempore ſuſcepta ſint, copioſe leges apud Alexandrum ab Alexandro libro 3. cap. 22. Genial. dierum.*

In Albano monte.] *Albanus mons eſt inter Albam & urbem Romam, tractu ferè pari diſiunctus: ubi templum à Tarquinio Superbo Ioui Latiali conſtructum ferunt, & alia multa ſacra ſolennia inſtituta. Vide eundem Alex. lib. 5. cap. 7.*

Immiſſo inter turbam percuſſore.] *Oroſius & Eutropius ſcribũt, domi anxium Druſum incerto autore interfectum eſſe: de cuius morte leges Liuium lib. 71. Epitomes.*

Inuidiæ cædis apud Philippum & Cœpionem fuit.] *hoc eſt, Lucius Philippus conſul, & Q. Cœpio, in falſam eius cædis ſuſpicionem inciderunt. Fuit autẽ ille Cœpio, qui mox à Veſtinis & Marſis in inſidias deductus, unà cum exercitu trucidatus eſt, teſte Oroſio ut ſuprà.*

DE C. MARIO PATRE.
Cap. LXVII.

CAius Marius ſepties cõſul, Arpinas, humili loco natus, primis honoribus per ordinẽ functus, legatus

legatus Metello in Numidia, crimi nando conſulatum adeptus: Iugurtham captum ante currum egit. In proximum annum conſul ultro factus, Cymbros in Gallia apud aquas Sextias, Theutonas in Italia in campo Caudio uicit, deq; his triumphauit. Vſq; ad ſextum conſulatum per ordinem factus, Apuleium Saturninũ trib. pleb. & Glauciam pretorem, ſeditioſos ex ſenatuſconſulto interemit. Et cum Sulpicia rogatione prouinciam Syllæ eriperet, armis ab eo uictus, Minturnis in palude latuit. Inuentus, & in carcerem coniectus, immiſſum percuſſorem Gallũ uultus auctoritate deterruit, acceptaq; nauicula in Africam traiecit, ibi diu exulauit. Mox Cinnana dominatione reuocatus, ruptis ergaſtulis exercitum fecit: cæſiſq; inimicis iniuriam ultus, ſeptimo conſulatu (ut quidam ferunt) uoluntaria morte deceſsit.

IN CAPVT LXVII.

Septies conſul.] *Conſtat Caium Mariũ Nepotem (ita enim cognominatum ferunt, licet Plutarchus in eius uita, tertium ſe nomen neſcire fateatur) ſepties conſulem fuiſſe. teſtatur Florus lib.3. cap.3. Plin. lib.11. cap.45.*

Arpinas.] *ex Voſcorum ciuitate, quæ eſt in Latio, inter Foram & Aquinum: unde & Marcus Tullius, et Plautus comicus nati fuere. De qua Plin. lib.3. cap.5. Iuuenal. Satyr.8. Arpinas alius Volſcorum in monte ſolebat, &c.*

Humili loco.] *Et hinc Cicero lib.2. Tuſculan. quæſt. hominẽ ruſticum: Florus autem lib.3. cap.16. nobilitatis inimicum fuiſſe ſcribunt. Verùm de Marij obſcuritate generis & loci, Valerius Maximus lib.2. cap.1. § 17. Florus lib.3. cap.1. Plutarchus in eius uita.*

Honoribus per ordinem functus.] *Primum enim ſub Scipione militauit in Hiſpania: ubi cum fortiter pugnaſſet, ad alias ſubinde dignitates prouectus eſt. Poſt cænam quippe, cum de imperatoribus ſermo factus eſſet, & quem poſt Scipionem ducem Romani habituri eſſent, diſceptatum foret, Scipio leuiter percuſſo Marij humero: Hunc, inquit, imperatorem poſt me habebitis. Et ex eo initio euentus deinde ſecutus eſt: ſicq; ad ſummas ſibi dignitates aditum fecit. Valerius*

Maxi-

Maximus libro 8.cap.16.§ 7.

Legatus Metello.] Quintum Cæcilium Metellum Numidicum intellige. de quo dictum eſt ſuprà cap.62.

Legatus.] Conſules legatos ſibi nominaſſe, cum prouincias ſortiti eſſent, uelut comites conſiliorum, copioſè leges apud Alexandrum ab Alex. lib.6.cap.3.Genial.dier.

In Numidia.] Africæ regione, quæ eſt inter Carthaginem & Mauritaniam: de qua copioſè Strabo lib.17.Plin.lib.5.cap.3.& 4.lib.6.cap.34.Solin.cap.39. Mela lib.1.cap.7.Syll.Ital.lib. 3. Nulla domus, &c. Volater.lib.12.cap.9.Vrban. com.

Criminando.] Publicè enim dixiſſe Plutarchus ait, bellum nullum omnino aduerſus Romanos finem habiturũ, niſi ipſe conſul aduerſus barbaros crearetur. quibus auditis, ſtatim cõſulem fecerunt.

Iugurtham.] Numidiæ regẽ perfidiſsimum: qui tandem captus, & Romæ in carcere necatus eſt. de quo multa Saluſtius, Florus libro 64. et 65. abbreu. Plutarch. in uita Syllæ & Marij, Oroſ. lib.5.cap.14. Eutrop.lib. 4.cap.8. Front.libro 1. cap.8.§ 7.lib.2.cap.1.§ 13.& cap.4.§ 10.Valer. Max.lib.2.cap.2.§ 3.

Captum.] Iugurtha quomodo & à quo captus ſit, lege Flor.lib.66.abbreu.& lib.3.cap.1.Valer.Max.lib.6.cap.11.§ 5. & paulo antè citatos.

Ante currum egit.] *Fuit enim moris apud Romanos, ut in triumpho uictus, uictoris currum præcederet, teſte Alexandro ab Alexandro libro 6. cap. 6. Genial. dier.*

Vltro conſul factus.] *Hoc eſt, non ambiens, neque petens conſulatum, nihilominus Conſul factus eſt. Conſulatum enim petere, conſuetudine apud Romanos receptum erat: cuius rei omnes ferè Romanorum hiſtoriæ teſtes ſunt.*

Cymbros.] *Septentrionales pop. & interioris Germaniæ, qui eo tempore Rhenum tranſeuntes per Gallias Romam grandi militum numero contenderunt. De his lege Strab. lib. 7. Plin. lib. 4. cap. 4. lib. 8. cap. 4. lib. 36. cap. 1. & alios. Cymbrorum autem fines hodie Zelandos tenere, Raymundus Marlianus exiſtimat.*

Cymbros uicit.] *In eo bello profligatus Marius, in ſomnis præmonitus eſt, uictoriam ſe conſequuturum, ſi prius dijs uictimam filiam Calphurniam nomine faceret. patriæ igitur charitati natura poſtpoſita, ſacrificata dijs filia, uictoriam comparauit. Cuius rei Dorotheus libro 4. rerum Italicarum, & Plutarch. cap. 41. Paral. meminit. De Marij autem aduerſus Cymbros bello, lege Liuium libro 68. Abbreu. Flor. lib. 3. cap. 3. Plutarch. in Mario & Sylla, Appian. in Celtico, Valer. Maxim. libro 5. cap. 8. § 4. Plin. libro 7. cap. 22. lib.*

16.

16.cap.33.lib.17.cap.1.lib.36.cap.1.Eutrop. lib. 5.cap.1.Oroſ.lib.5.cap.16.Solin. cap.8. Volater. lib.38.cap.8.Vrban.comment.

Sextias aquas.] *Galliæ oppidum. Aquas autem Sextias fuiſſe in Narbonenſi prouincia, in qua Phocenſes quondam fugati Maßiliam urbem condiderunt, ex Solini cap.8. colligimus, Volateranus libro 3. cap. 3. Geographiæ, nunc Aquenſem ciuitatem eſſe ſcribit, quam Sextius dux (ut ait Liuius) redactis in poteſtatem Sallybus ædificauit, ubi erant aquæ calidæ. Vide Strabonem libro 4. ferè à principio, & Plinium libro tertio cap. quarto.*

Theutonas.] *Qui duce Theutoloco Romanorum fines inuaſerunt, anno ab Vrbe condita, 640. Fuerunt autẽ Theutones populi ultra Rhenum fluuium, qui Franconiam Bauariamq́; Germaniæ regiones, eiſq́; finitimas terras inhabitarunt. Vulgus uerò omnes circa & trans Danubium populos Theutones appellat, qui fortè eorum finibus quondam pulſi à Sueuis, ſeſe Cymbris ſociarunt, qui tum à Mario Romanorum duce uicti ſunt. De his lege Plinium libro 4.cap.14. Melam libro 3. cap. 3. in fine, Marlianum Rhaymundum in explicatione locorum Commentariorum Cæſaris, Aegidium Tſchudũ Claronenſem cap.38. de Rhetia Alpina.*

Campo

Campo Claudio.] *Alij Caudio, alij Samidio legunt. ſed ex* Flori *lib. 3. cap. 3.* Claudio *legendum eſt, cuius hæc ſunt uerba:* In patentiſsimo, quem Claudium uocant, campo procurrêre, millia deinde ad 40. ceciderunt. Verùm Plutarchus *in* Mario, *apud* Vercellas *Ligurum ciuitatem, haud procul à radicibus* Alpium, *tunc dimicatum fuiſſe: alij, apud fluuium* Thiſonem, *memoriæ prodiderunt. Vide* Lucanum *quoque libro* 1. Nos primi Senonum, &c. & *poſtea* Claudianū, Hic Cymbros forteſq; Getas, &c.

Vicit.] *Et hinc eſt tertius urbis conditor nuncupatus. Vide* Sabell. *lib. 6. cap. 3. §* 10.

De his triumphauit.] *Ille ipſe triumphus fuit, poſt quem* Marius *ſenior canthаro ſemper bibere uoluit, eo quòd* Liber pater Indicum *ex* Aſia *ducens triumphum, hoc poculi genere uſus ferebatur; ut inter ipſum uini hauſtum eam uictoriam, non ſibi tantum, ſed alijs omnibus, in memoriam reuocaret. Vide* Plin. *lib. 33. cap. 11. &* Valerium Max. *lib. 3. cap. 2. §* 16.

Ad ſextum conſulatum per ordinem.] *Caium* Marium *ſepties conſulem fuiſſe, teſtantur* Plinius *li bro 11. cap. 45. &* Florus *libro 3. cap. 3.* Primum *gitur conſulatum geſsit cum* L. Caſsio Longino, *anno ab* Vrbe *condita* 647. *quem tamen* Plinius *libro 10. cap. 13.* Lucium Craſſum, *ſed errore nimirum*

nimirum typographi, nominat. Secundum, cum Flauio Fimbria, anno 650. Tertium, cum Aurelio Oreſte, anno 651. Quartum, cum Q. Luctatio Catulo, Anno 652. cuius conſulatus mentionem faciunt, Cicero pro Archia, Florus, Caſsiodorus, & Plinius libro 17. cap 1. Quintum geſsit cum M. Aquilio, anno 653. Sextum cum Lucio Valerio Flacco, anno 654. quorum meminit Plinius libro 2. cap. 34. Septimum demum, cum Lucio Cornelio Cinna ſecundò conſule, anno urbis conditæ 668.

Apuleium Saturninum.] Cuius uitam deſcribit idem Plinius infrà cap. 73.

Seditioſos.] De Glauciæ & Saturnini hominum audaciſsimorum ſeditione, qui multitudinis inopis atq; ſeditioſæ beneuolentiā conflarūt, leges copioſè apud Plutarch. in uita Marij.

Ex ſenatuſconſulto.] Ob ſeditionum ſuſpiciones, Caio Mario & L. Valerio conſulibus mandauerat, ut Lucium Saturninum interimerent. unde & eo ipſo die miſerè trucidatus eſt, teſtante Cicerone inuectiua in Catilinā prima. Quid aūt ſit ſenatuſconſultū, & quibus ſenatuſconſultū faciendi ius fuerit, docet Alexan. ab Alex. lib. 4. cap. 11.

Interemit.] Apud Eutropium loco ſuperius citato legimus, Apuleium Saturninū excitati tumultus autorē: Aulum deinde Mummiū competitorē,

&

& Glauciã, C. Marij fraude à militibus Romanis interfectos eſſe. Vide Lucan. lib. 2. Nobilitas cum plebe perit, &c. & Appian. lib. 1. bel. ciuil.

Sulpitia rogatione.] Sulpitius tribunus pl. declarauerat temerario auſu Marium proconſulem contra Mithridatem: cum tamen populus in duas partes diuiſus, quidam Marium, quidam uerò Syllam, ad principatũ ineundum denominarent. qua de re copioſè Plutarchus in Mario, Riuallius lib. 2. hiſtoriarum iuris ciuilis, nos in libello de Legib.

Prouinciam.] Aſiam intellige. Initium autem fuit hoc & cauſa belli crudeliſsimi, inexplebilis honorum Marij fames, dum decretam Syllæ prouinciam Sulpitia lege ſollicitat: de quo bello Plutarch. in Mario, Flor. lib. 3. cap. 21. Valer. Max. lib. 2. ca. 3. § 6. & lib. 9. cap. 7. § 1. Plin. libro 7. cap. 43. & lib. 22. cap. 6. Lucan. lib. 2. Pharſ. Sylla quoq; immenſis, &c. Cic. lib. 2. Officiorum.

Minturnis.] Minturnæ Campaniæ oppidum intra Formiam & Sinueſſam, teſte Strabone libro 5. ubi multæ olim paludes fuerunt: nunc autẽ Traiectum caſtellum eſſe, Volaterranus lib. 6. cap. 1. Geographiæ, & Oliuarius in Melæ librum 2. cap. 4. teſtantur.

In palude latuit.] Huius rei teſtes ſunt quoq; Lucanus lib. 2. Pharſaliæ, Exul limoſa Marius caput, &c. Iuuenalis Satyr. 10. Exilium & carcer Mintur-

Minturnarumq́; paludes,&c.& Valer.Max.lib. 8.cap.3.§ 3.Liuius lib.77.Epitomes.

In carcerem coniectus.] Valerius Maximus lib.1.cap.5.§ 4.teſtatur,in domum cuiuſdam Fanniæ deductum,ibidemq́; cuſtoditum eſſe.

Percuſſorem Gallum.] Cymbrum Valerius, Appianus uerò Galatam ait fuiſſe.

Vultus autoritate deterruit.) Carnificem publicum cum gladio miſere, ut interficeret profugũ Marium. Verùm cum per tenebras quæq; ſcrutando graderetur, Marij oculis ignis in morem ſplendore micantibus trepidare cœpiſſe ſcribunt. Mox cum Marius è lecto ſurrexiſſet, & horrenda uoce intonaret,Tu ne Caium Marium occidere audes? Percuſſorem è foribus proſiluiſſe,& fugam adornaſſe referunt.Et ea ex cauſa ſuperſtitionis cuiuſdam timor primores urbis inuaſit,cũ ſcirent quoque à puero olim uaticinatum eſſe, Marium ſepties conſulem futurum:qua de re copioſè Appian. lib.1.bello ciuil.meminit Valer,quoq; Max. lib.2. cap.5.§ 7.& Lucan.lib.2.Pharſaliæ,Viderat immenſam,&c.

Accepta nauicula.]Cuiuſdam Iulij,uel ut alij, Belæi.Sed quomodo ad mare deductus ſit,& in nauiculam conſcendens uictricia Syllæ arma fugerit, Africã petens, leges apud Ciceronem in oratione pro Plancio,Valer.quoq; Max.lib.1.cap.5.§ 4.

In

In Africam traiecit.] *Conſtat Marium primò omnium in Aenariam inſulam appuliſſe, & hinc cum aliquot amicis in Libyã traieciſſe, & ita tandem perueniſſe in Siciliam.*

Cinnana dominatione reuocatus.] Cornelio *enim Cinna & Cneo Octauio conſulibus, quum de reuocandis, quos ſenatus hoſtes iudicauerat, ad populum referretur, cuncta ſeditione gliſcebant.* Igitur *uincentibus ijs quibus pax & quies potior erat, profugus patria ſua Cinna, ad partes confugit: cui cum ſe conſociaſſet Marius, ui & armis patriam, unde ui expulſus erat Marius, recuperauit. Hiſtoriam latè deſcribunt, Florus libro 3. cap. 21. & libro 77. Abbreuiationum, & ſequentibus, Auguſtin. libro 3. cap. 27. & 28. Ciuitatis, Oroſ. lib. 5. cap. 19. Eutrop. lib. 5. cap. 3. Valer. Max. lib. 2. cap. 3. § 6. &c.*

Cæſis inimicis.] *Marius in principum cædem aliquanto ſæuius, quàm aut in Punica aut in Cymbrica urbe ſæuijt. Octauij énim cõſulis caput pro roſtris expoſuit, Antonij cõſularis in amicorũ mẽſis: Cæſarem & Fimbriã in penatibus domorum ſuorũ trucidauit: Craſſum patrẽ & filium, ut mutuò alter in alterius cõſpectu trucidaretur, uoluit. Alios uarijs generibus mortis crudeliter exanimari præcepit. de cuius crudelitate leges præterea Florum lib. 3. cap. 21. Lucan. libro 2. Quis fuit ille dies,*

dies, &c. Valerius Max. lib. 9. cap. 2. § 3. Oroſ. & Eutrop. ut ſuprà.

Vt quidam ferunt.] *Plinium nimirum auunculum ſuum intelligit, qui libro 11. cap. 45. memoriæ hoc prodidit: cui aſtipulatur quoque Florus libro 3. cap. 3. Oroſ. in fine cap. 19. lib. 5. & Eutrop. ut ſuprà.*

Voluntaria morte diſceßit.] *iliaco morbo cum laboraſſet, & per ſeptem dies deficeret, de fortunæ inſtabilitate diſſerens, inter deambulandum cum amicis obijt: cuius de morte ſcribit C. Piſo, Poſſidonius, Plut. Volater. lib. 17. cap. 1. & Sab. lib. 3. Ennead. 6. Rapſod.*

DE C. MARIO FILIO. *Cap. LXVIII.*

CAius Marius filius, uiginti annorũ conſulatum inuaſit, quem honorem tam immaturum mater fleuit. Hic patri ſæuitia ſimilis, curiam armatus obſedit. Inimicos trucidauit, quorũ corpora in Tyberim præcipitauit. In apparatu belli, q̃d contra Syllam parabatur apud Sacriportum, uigilijs & labore defeſſus, ſub dio requieuit: & abſens uictus, fu-

gæ, non pugnæ interfuit. Præneſtæ al. cõfugit † refugit, ubi per Lucretiũ Aſellã obſeſſus, tentata per cuniculum fuga, cum omnia ſepta intelligeret, iugulandũ ſe Pontio Teleſino præbuit.

IN CAPVT LXVIII.

Viginti annorum.] Alij uiginti quinq;, alij uiginti ſeptem annorum legunt. Verùm ex Liuij lib. 86. uiginti annorum natum Marium per uim conſulem creatum eſſe liquet, cui aſtipulatur quoque Volat. lib. 17. cap. 1. Vrban. com.

Conſulatum inuaſit.] Quem cum Gn. Papyrio Carbone tertio conſule geßit, anno uidelicet 40. Olympiadis 174. ab Vrbe uerò cõdita, 672. quorum conſulum meminit Plinius libro 7. cap. 48. & 49. Marij autem meminit ſeparatim libro 34. capite 6.

Honorem immaturum.] Nulli enim apud priſcos Romanos, niſi exacto anno ætatis 43. conſulatum capere licuit primò: pluribus tamen deinde citra eam ætatem, ſi quod dignum operæprecium Reipublicæ præſtitiſſent, cõſulatum gerere permiſſum fuit. Nam & Valerium Coruinum in tertio & uigeſimo ætatis anno ad Conſulatum promotum legimus: & Scipioni Africano, Pompeio Magno, Octauio Auguſto, ac alijs ducibus ob ſingularem

gularem rei militaris diſciplinam, & ingenij candorem ante tempus cōſulatus alioſq; honores delatos, legimus apud Alexand. ab Alex. li. 3. cap. 3. & hinc quoq; Vlp. lib. 1. digeſt. ante annum uigeſimū fieri conſulē poſſe ait, titulo de Offi. cōſulis.

Mater.] Cornelia ſcilicet.

Patri ſæuitia ſimilis.] Non enim, ut prouerbi iactatur, aquila columbam generat: Mali autem corui malū ouum. Ideoq; Marius filius patri ſuo crudelitate ſimilis, tantopere primores atq; optimates occidēdo ſæuiebat, ut intra paucos dies reuiuiſcentem patris tyrannidem ſentirent Romani. uide Plutarchum in Mario, circa finem.

Curiā armatus obſedit, et inimicos trucid.] Damaſippus Prætor, iuſſu Marij conſulis, Q. Scæuolam, C. Carbonem, L. Domitiū, P. Antiſtiū, in curiā quaſi ad conſulendū uocatos, crudeliſſimè occidit, & corpora deinde interfectorū per carnifices unco tracta in Tyberim proiecit. Cuius rei teſtes ſunt Appian. li. 1. bellor. ciuil. Flor. li. 3. cap. 21. Eutrop. lib. 5. cap. 3. Oroſ. lib. 5. cap. 20.

In apparatu belli contra Syllam.] In eo prælio contra Syllam, de exercitu Marij uiginti quinque militum millia, ut Claudius ſcribit, cæſa ſunt: ex parte autem Syllæ quadringenti tantum, teſte Eutropio, perierunt.

Sacriportum.] Eſt autem locus non procul

à Præneſte urbe, ſi Omnibono Vicētino, qui ſuis cōmentarijs Lucani libros illuſtrauit, credimus. Verùm alij ex Varronis ſententia locum intra urbem iuxta Pallatium eſſe arbitrantur: cuius quoque Publius Victor in regione quarta, de Romanæ urbis antiquitatibus, meminit. Huius autē cladis (ad Sacriportum & Collinam portam, ubi ſeptuaginta & amplius hominum millia interfecta ſunt) deſcriptionem, pete ex Flori lib. 3. cap. 21. Eutrop. lib. 5. cap. ultimo. Lucan. lib. 2. Pharſaliæ Iamque quot ad Sacri cecidere cadauera portum, &c. Liu. lib. 87.

Fugæ, non pugnæ interfuit.] *Plutarchus apertiſſimè ſcribit, Marium clauſis iam portis, ex urbe fune per muros dimiſſum eſſe, ut fugam maturè adornaret, ignauiſſimus Imperator.*

Præneſte refugit.] *Quo tredecim millia pondo auri antea ex delubris plurimarum ædium ſacrarū in incendio urbis Capitolinæ, anno ab Vrbe condita. 671. contulerat. Eſt autem Præneſte Italiæ uel Latij urbs in monte orientem uerſus ſita: quæ (ſi Vergilio lib. Aeneidos 7. credimus) authorem habet Cæculum Vulcani filium: Strabo lib. 5. Polyſtephanum. Plinius aūt lib. 3. cap. 5. Stephanum adpellat. Hanc aūt urbem à Bonifacio Octauo primùm, deinde quoque ab Eugenio quarto dirutam, & ad nihilum redactam eſſe, Volaterranus*

laterranus lib. 6.cap.1. (ubi & huius cladis meminit)teſtatur.

A Lucretio Aſella.] *Ita enim ex Liuio et alijs, et non Oſella,ut cætera habent exemplaria,legendum eſt. Fuit autem Syllanarum partium homo, qui deinde ad turbandum Reipublicæ ſtatum, à Lucio Ballieno Centurione, iuſſu Syllæ in foro medio occiſus eſt. teſte Liuio in reb. Macedoniæ, & Volat.lib.16.cap.4.Vrbis conditæ.*

Obſeſſus.] *Eo quòd præter eius uoluntatem conſulatum petere auſus eſt, ut iamiam citati authores teſtantur.*

Cum omnia ſepta intelligeret.]*Sylla enim Mario intra Præneſte occluſo,urbem foſſa circumdederat,muris longo interuallo additis.*

Iugulandũ ſe Pontio præbuit.] *Varias de Marij iunioris morte opiniones,lege apud Liu.libro 83. Valer.Max.lib.6.cap.8.§ 3. Plutar. in Mario. Blondum lib.7. de Ro. triumph. Sabellicum lib.3.Ennead.6.Rapſod.Oroſ.lib.5.cap.21. Interempto autẽ à ſeruo,Mario, Lucretius ceruicem abſcidit,caputq́; ad Syllam miſit.id fori in medio ante Roſtra,cum appendiſſet Sylla, irridens Romana iuuentus dixit,Remigem prius eſſe oportere, quàm ad gubernacula admouere manus. Cuius rei teſtis Appianus lib.1.*

DE LVCIO CORNELIO CINNA,
Cap. LXIX.

LVcius Cornelius Cinna flagitiosiſſimus, Remp.ſumma crudelitate uaſtauit.Primo conſulatu legē de exulib.reuocandis ferens, ab Octauio collega prohibitus, & honore priuatus,urbe profugit: uocatisq́ ad pileum ſeruis, aduerſarios uicit, Octauiũ interfecit, Ianiculũ occupauit.Iterum & tertiò cõſulem ſeipſe fecit.Quarto conſulatu cum bellũ contra Syllam pararet, Ancone ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occiſus eſt.

IN CAP. LXIX.

Primo conſulatu.] *Poſteaquam L. Cornelius Sylla ad bellum Mithridaticũ profectus eſt, cum Gn. Octauio cõſul primò deſignatus eſt, anno tertio Olympiad.173.ab Vrbe autem condita,667. quorũ conſulum meminit Liu.lib.79. Abbreu.*

Summa crudelitate.] *De crudelitate Cinnæ copioſè leges apud App.lib.1.bell.ciuil.Liu.lib. 80. Flor.lib.3.cap.21.Plut.in uita Craßi. Oroſ.lib.5. cap.19.Eutr.li.5.cap.3. Val.Max.li.9.ca. 2.§ 2. et 3.Lucan.li. 2. Nobilitas cum plebe perit, etc.*

Legem de exulibus reuocandis.] *Cincta gladijs concione, quibus rebelles frenarentur, ui legem de reuocandis ijs quos ſenatus certis de cauſis iam diu hoſtes patriæ iudicauerat, tulit: qua cùm alij tum C. Marius eius pater per fas nefasq; reuocati ſunt, cuius rei meminit Plinius quoque ſuprà cap 67. Vide Appian. & Flor. & Volat. lib. 14. cap. 2. Vrb. com.*

Ab Octauio prohibitus.] *Diſſenſionem & contentionem inter Cinnam & Octauium conſules, graphicè depingit Appian. loco citato.*

Honore priuatus.] *A magiſtratu & conſulatu deiectus eſt à Cinna Octauius, cum Lucium Merulam, flaminem Dialem in eius locum cooptaſſet, ut apud Appian. legimus.*

Vrbe profugit.] *Capuam Roma relicta fugit, ubi alius Romanorum reſidebat militum exercitus.*

Vocatis ad pileum ſeruis.] *Cinna circum urbem profectus, cum per præconem annunciari mandaſſet, daturum ſe ſeruis qui ad eum confugiſſent, libertatem properè infinitam multitudinem transfugarum collegit, & aduerſus Octauium miſit. Alludit autem Plin. ad ueterum conſuetudinem, apud quos ſerui cum ſtatum mutarent, ac manumitterentur, capite raſo, pileum accipiebant. Vt eſt illud in Amphitryone Plautina;*

ſub perſona Soſiæ ſerui libertatẽ optantis, Quod ille faciat Iupiter; Vt ego hodie raſo capite caluus accipiam pileum. Seruius in lib. 8. Aeneidos, refert Feroniam ſeruorum Deam haberi, in cuius templo capite raſo ſoliti ſint pileum accipere. De hac autem manumittendi conſuetudine, lege Gellium lib. 7. cap. 4. Cœlium Sabinum iuriſconſultum, Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 10. Blond. lib. 4. Rom. triumph. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 21. & lib. 25. cap. 22. Bayſium de re ueſtiaria cap. 20. Eraſ. Rot. in Prouerb. Ad pileum uocare. item Budæum in Pandectis.

Aduerſarios uicit.] *Caium Octauium conſulem, M. Antonium, C. Cæſarem, Q. Catulum, L. Merulam, alios'que aduerſæ partis infinitos nobiles.*

Octauium interfecit.] *Cuius caput (ut apud Florum legimus) pro roſtris expoſuit. Scribunt alij hunc Octauium à militibus confoſſum eſſe. Appianus autem author eſt, ſedenti illi caput à Cenſorino amputatum eſſe: qui exitus certo omine fuerat illi haud multò ante præmonſtratus, ipſe'que ſuam cladem auguratus eſt, ubi caput ex ſtatua Apollinis ſine ulla euidenti cauſa collapſum, humiq; defixum conſpexit, ut eſt apud Valerium Maximum lib. 1. cap. 6. § 10. Sabell. libro 3. Ennead. 6. Rhap.*

Ianicu-

Ianiculum occupauit.] *Montem urbis in regione Tranſtiberina,qui ab Iano, qui eo in monte primum habitauit, & deinde ſub eo ſepultus eſt,dictus.De quo monte Blondus lib.1.Rom.inſtauratæ.Marlian.lib.1.cap.1.& libro 7.cap 9. Topographiæ.Publius Victor in regione 14.urbis. Plinius lib.16.cap.11.Cœl. libro 9. cap. 16. in fine.*

Iterum conſul.] *Secundò cõſul fuit cum Caio Mario Nepote,et ſeptimò iam cõſule,anno quarto Olympiadis 174. ab Vrbe aũt condita, 668.*

Et tertio.] *Cum Gneo ſcilicet Papyrio Carbone,anno primo Olymp.174.urbis autem conditæ,669. Quo pacto iterum & tertiò conſul deſignatus ſit,apud Appianum copioſè leges.*

Quarto cõſulatu.] *Conſulatum quartum cum eodem Papyrio geßit,anno 2. Olymp.174.ab exordio autem urbis, 670.*

Ancone.] *Ancona colonia à Siculis condita, in quinta Italiæ regione,quæ Cumero promontorio appoſita eſt, cuius ſitum & deſcriptionem lege apud Plinium libro 2.cap.72.& libro 3. cap. 13.Melam libro 2.cap.4. Volaterranum libro 6. cap.3.Geograph.*

Ob nimiam crudelitatem.] *Nam cum introducta primariorum fugitiuorum manus inſatiabilis prædandi eßet,nullamq; partem autorib. prædæ*

conſulibus miniſtraret, in forum quaſi ſtipendij cauſa ſollicitata, militibusq; circumdata, inermis à Cinna extincta eſt. in qua die, iuxta Oroſ. & Eutropiũ, octo millia interfecta ſunt, & hinc Cinna quoq; ab exercitu occiſus. Verùm de morte Cinnæ diuerſa ſcribunt Plu. in uita Pom. Sertorij, C. Cæſ. et M. Bruti, item App. lib. 1. Liu li. 38. Abb.

DE CAIO FIMBRIA.

Cap. LXX.

C. Fimbria, ſæuiſs. quippe Cinnæ ſatelles, Valerio Flacco cõſuli legatus in Aſiã profectus, per ſimultatem dimiſſus, corrupto exercitu, ducem interficiendum curauit. Ipſe correptis imperij inſignibus, prouinciam ingreſſus, Mithridatem Pergamo expulit. Ilium, ubi tardius portæ patuerunt, incendi iuſſit: ubi Mineruæ templum inuiolatum ſtetit, quod diuina maieſtate ſeruatum nemo dubitauit. Idem Fimbria, militiæ principes ſecuri percuſſit. Mox à Sylla Pergami oppreſſus, corrupto exercitu deſertus, ſemet occidit.

IN CAPVT LXX.

Caius.] *Alij Flauium legunt. Verùm Liuius libro 93. Epitomes, Caium, non Flauium adpellat, ultimæ audaciæ hominem. cuius uitam ex Plinio noſtro ad uerbum recitat Volaterranus libro 16. cap. 1.*

Sæuiſſimus.] *Et hinc Oroſius libro 5. cap. 20. & Eutropius libro 5. cap. 3. inſanum ob crudelitatem uocant: de cuius ſæuitia & inhumanitate copioſè Plutarchum in uita Marij & Syllæ leges. Item Valerium Maximum libro 9. cap. 11. § 2.*

Valerio Flacco conſuli.] *Fuit tum conſul Valerius. cum M. Herennio, anno primo Olympiad. 172. ab Vrbe uerò condita, 661. quorum meminit Plin. lib. 19. cap. 3. Volater. lib. 20. cap. 2. & Valerius Max. lib. 3. cap. 2. § 18. Appianus libro 1. bellor. ciuil.*

Legatus.] *Scilicet bellicus, qui abſente conſule ſummam imperij tenebat: de quorum legatorum officio & authoritate, Alexand. ab Alex. libro 6. cap. 3.*

In Aſiam profectus.] *ut Syllæ aduerſus Mithridatem belligeranti ſuccederet.*

Ducem interficiendum curauit.] *Lucium ſcilicet Valerium Flaccum, quem ex Chalcide reuerſum, ſubita ui exercitu nudauit Fimbria, nudatumq́;*

nudatumq́; Nicomediã uſq; perſecutus eſt, ibiq́; in ſuam poteſtatem redactũ hoſtiliter interfecit, inſepultumq́; abiecit.

Imperij inſignibus.] *Cõſulatus inſignia erant duodecim faſces, lictores totidem, purpura, prætexta, & ſella curulis. lege Alexand. ab Alexand. lib. 3. cap. 3. lib. 1. cap. 27. & lib. 2. cap. 27. Feneſtellam cap. 7. de Romanorum magiſtratibus, & Blondum.*

Prouinciam] *Aſiam intellige, quam Flaccus obtinuit.*

Mithridatem.] *Ponti regem, & militaris diſciplinæ peritiſſimũ imperatorem, cuius facta deſcribit infrà cap. penultimo.*

Pergamo.] *Aſiæ, ſiue Troadis urbe munitiſſima, ac ſub Attalicis regibus diu fortunatiſſima, quæ Romanorum tandem prouincia facta eſt. De qua Strabo libro 13. Plinius libro 4. cap 12. libro 5. cap. 30. & lib 10. cap. 21. Volaterranus lib. 10. cap. 1. Geograph.*

Expulit.] *Plutarchus in Lucullo ſcribit, Mithridatẽ regem deſerto Pergamo intra Pitamen ſe recepiſſe, ibiq́; à Fimbria terra obſeſſum, atque concluſum ad mare (quod unica ſalutis ſpes erat) conuerſum eſſe, ac ibidẽ cum Fimbria manus conſerere non auſum eſſe.*

Ilium.] *Id eſt, Troiam Aſiæ minoris urbem,* quam

quam primùm Acten, pòſt Teucriam, deinde ab illo rege Ilium uocatam ferunt: quæ etiãſi à Græcis incenſa ſit, inſtauratam tamen longè pòſt ab Alexandro & alijs, legimus apud Strabonem libro 13. quem, ut diligenter hoc loco ſtudioſi legant, admoneo.

Vbi tardius portæ patuerunt.] *Huius tardidatis rationem adfert Strabo loco iam citato, qui ait, Fimbriæ crudelitatem obſtitiſſe, quem Ilienſes utpote latronem ſuſcipere noluerunt. Admoto enim ad urbem exercitu, undecimo eam die cæpit. Cui glorianti, quòd, eam urbem quam Agamemnon decimo anno uix cæpit, cum mille nauium claſſem & uniuerſam Græciam ſecum haberet, ipſe undecimo die cœpiſſet, reſpondit ex Ilienſibus quidam, non Hectorem adfuiſſe, qui pro ciuitate pugnaſſet. Hæc apud Strabonem legimus.*

Incendi iuſſit.] *Plutarchus in uita Sertorij à principio teſtis eſt, Ilium ter incendio conſumptum eſſe, ſemper'que oppugnationis anſam equos præbuiſſe. Troiam quippe ob Laomedontis equos primùm ab Hercule, deinde per ligneum equum ab Agamemnone, tertiò propter equum qui in porta conſiſtens, Ilienſibus claudere uolentibus impedimento fuit, à Charidemo duce captam fuiſſe, omnes ferè (de ea re ſcriptæ)*

historiæ

hiſtoriæ teſtes ſunt. Vnde fortaßis non eſt mirandum, per infinitum tempus, alibi abundantem & facilem habere fortunam ad ſimilitudines edendas materiam.

Mineruæ templum inuiolatũ ſtetit.] *Fimbria capto iam Ilio, non tantum homines miſerè omnes trucidauit, ſed etiam ſacra omnia rapina & incendio uiolauit: Mineruæ templum, cum ijs qui eò uelut in aſylum confugerant, concremari quoque iußit. Aedificia publica ſolo æquauit, & ita quidem, ut ſolum Palladiũ, quod ad id tempus fuit in Ilio ſeruatum, illæſum inde inter murorum ruinas repertum ſit: ſed alij Diomedem extuliſſe meminerunt. Vide Sabell. lib. 3. Ennead. 3.*

Militiæ principes ſecuri percußit.] *Alij Fimbriam principes & primates urbis ad Syllam miſiſſe ſcribunt, ut condignas pœnas ab his ſumeret.*

Semet occidit.] *Plutarchus ſcribit in uita Syllæ, Fimbriam deſperabundum intra uallum ſibijpſi mortem conſciuiſſe: à quo diſſentiunt alij. Florus quippe libro 3. cap. 21. in penatibus domorum ſuorum trucidatum: Liuius autem, & ex recentioribus Fulgoſus Genuenſis lib. 6. cap. 8. § 6. rerum memorabilium, à ſeruo ſuo heri precibus moto, interfectum eſſe prodiderunt: ſed utrum horum ſit, conſtat Fimbriam iuſtas & condignas ſuæ crudelitatis & impietatis in Deos*

pœnas

pœnas dediſſe. Lento enim gradu, ut Valerius ait, ad uindictam diuina procedit ira, ſed tarditatem ſupplicij demum grauitate probè compenſat. quod Grachorum, Liuij Druſi, Caij Marij, Cornelij Cinnæ, & Fimbriæ exemplo ſatis hactenus à Plinio demonſtratum eſt.

DE VIRIATO LVSITANO. *Cap. LXXI.*

VIriatus genere Luſitanus, ob paupertatem primò mercenarius, deinde alacritate uector, audacia latro, ad poſtremum dux: Bellum aduerſum Romanos ſumpſit, eorumq; imperatorem Claudium Vnimanum, deinde C. Nigidium oppreſſit. Pacem à Popilio maluit integer petere, quàm uictus. Et cum alia dediſſet, & arma retinerentur, bellum renouauit. Cœpio cum uincere aliter non poſſet, duos ſatellites pecunia corrupit, qui Viriatum humi depoſitum perimerent. Quæ uictoria, quia empta erat, à ſenatu non probata.

IN CAPVT LXXI.

Luſitanus.] *Luſitania regio & pars ulterioris* Hiſpaniæ *eſt, cuius regionis latus auſtrale Tagus, ut apud Strabonem libro 3. legimus, cingit. ab occaſu uerò & ſeptentrione oceanus, ab auro ra Carpetani, Vetiones, Vaccæi & Callaici famæ maioris attingunt. Cui cõſentit & Mela lib. 2. cap. 6. Sed Plin. lib. 4. cap. 21. Luſitaniam à Septentrione Durio amne finit, reliqua citeriori attribuens: in qua ſententia & Ptolemæus eſt. tu uide præterea Volaterranum libro 3. capite 9. Geographiæ.*

Ob paupertatem.] *Huc pertinet illud Iuuenalis Satyra 3. Haud facile emergunt, quorum uirtutibus obſtat Res anguſta domi, &c. Et hinc egeſtatem indigentibus latrocinium ſuadere, partim experientia docet, partim apud Egeſippum lib. 1. cap. 44. quoq; legimus.*

Primò mercenarius, deinde uector & latro.] *Apud Liu. lib. 52. legimus, Viriatum primùm in Hiſpania fuiſſe paſtorem, deinde factum ex paſtore uenatorem, ex uenatore latronem, & mox iuſti quoque exercitus ducem. Cui conſentit quoque Florus libro 2. cap. 17. Hiſpaniæ Romulum eundem uocitans.*

Vector.] *alij Victor legunt.*

Audacia latro.] *Audacia iuxta Speuſippum, eſt ſecu-*

eſt ſecuritas, qua quis malum neq; futurum expectat, neque præſens horreſcit. Quo morbo qui laborat, in quanta incurrat pericula, copioſe apud Pontanum *lib.1. cap.16. de* Heroica *fortitudine leges.*

Dux.] *Celtiberorum uidelicet, teſte* Floro.

Bellum aduerſus Rom.] *Quatuordecim annis bellum aduerſus* Romanos *geßiſſe cruētißimum, teſtes ſunt* Liuius, Florus *ut ſuprà, item* Oroſ. *lib. 5. cap. 4.* Eutrop. *lib. 4. cap. 6.* Fulgoſ. *lib. 3. cap. 4. § 10.* Sabell. *lib. 9.* Ennead. *5. qui huius capitis hiſtorias omnes latißimè deſcribunt.*

Claudium Vnimanum.] *qui cum maximo exercitu aduerſus* Viriatum *miſſus erat, quaſi pro abolenda ſuperiore macula. Cui cum renunciaſſet fortuna, penè ad internecionem exercitus, manus cum hoſte conſeruit.*

C.Nigidium.] *Ita omnia quotquot uidi exemplaria legunt, ſed malè, ut arbitror: ſaluo tamen aliorum ſemper iudicio. Marcū autem, uel Caium* Vetilium, *aut* Vetidium, *leges ex* Liuio *& alijs.* Liuius *autem ita ait:* Marcum Vetilium *prætorem, fuſo eius exercitu, cepit, &c.* Oroſius *autē &* Eutrop. *hunc in modum:* Caius Vetilius *prætor occurrit: qui continuò cæſo penè omni exercitu, uix ipſe prætor cum paucis fuga elapſus eſt, &c.*

Pacem à Popilio.] *Fabium* Popilium *Roma-*

norum ducem intellige, qui procõſul, rebus in Hi*ſpania proſperè geſtis, labem impoſuit, pace cum* Viriato *æquis conditionibus facta. de qua re conſule* Liuium *lib.* 54. Epitomes.

Arma retinerẽtur.] *Peracto nanq; bello, arma deponebantur. & quemadmodũ toga, ocij & pacis: ita arma, tumultus & belli ſigna fuere. Vnde armis dimiſſis, ſalutationẽ more militari facere, magno ſæpe præſidio militibus extitiſſe, apud* Alexand. *ab* Alex. *lib.* 4. *cap.* 7. (*ubi multa diuerſarum gentium pacis ſigna recitat*) *legimus.*

Cœpio.] *Seruilius Cœpio, qui fuit* Q. Fabij *ſucceſſor. Corruptè igitur apud* Eutropium, *Scipio pro Cœpione legitur.*

Pecunia corrupit.] *Pecunia nanq;, rerum omnium domina cum ſit, quos ſemel in ſeruitutẽ traxerit, perpetuò retinebit: quo fit, ut iuxta prouerbium, pecuniæ omnia obediant.* Ideoq; Philippus Macedonum *rex, nullam ciuitatem tam probè munitam & clauſam eſſe dicere ſolebat, quin aſinus auro onuſtus facile intrare poßit.* Vide *prouerbium apud* Eraſmum: *Pecuniarum cupiditas* Spartam *capiet, & præterea nihil. &,* Pecuniæ *uir, &c.*

Peremerunt.] *Apud* Liuium *legimus,* Viriatũ *à duobus proditorib. à Seruilio Cœpione ſubornatis, miſerè interemptum, ab exercitu eius multum*

tum ploratum, nouißimeq́; ſepultum eſſe.

Quæ uictoria quia empta erat.] Huc refer Pythij Apollinis oraculum: qui Philippo regi, conſulenti quo pacto poſſet uictoria potiri, hunc in modum reſpōdit, Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις. id eſt; Argenteis pugna telis, atq; omnia uinces. Videlicet innuens, ut quoſdam largitionibus ad proditionem ſollicitaret, atq; ita conſecuturum quæ uellet.

A ſenatu nō probata.] Percuſſores enim eius, indignos præmio ſenatus iudicauit, teſte Oroſio & Eutropio. Vide quoq; Valer. Max. lib. 9. cap. 6. § 5. Verùm notandum eſt hoc loco Romanorum integritas, qui pluris iuſtitiam quàm uictoriam fecerunt: ſcientes eam eſſe ueram uictoriam, quæ ſalua fide, & integra urbis dignitate pararetur, & præſertim aduerſus tantum ducem, qui in tantis rebus geſtis, non armorum, non ueſtis cultum, non deniq; uictum mutauerit: ſed in eo habitu, quo primum cœperat, perſeuerauerit: & ita quidē, ut quiuis gregarius miles ipſo imperatore opulentior uideretur. Vide Volaterranum lib. 2. cap. 6. Geographiæ.

DE M. AEMILIO SCAVRO. *Caput LXXII.*

MArcus Aemilius Scaurus, nobilis pauper: nam pater eius

quamuis patricius, ob paupertatē, carbonarium negocium exercuit. Idem primò dubitauit, honores peteret, an argentariam faceret: ſed eloquentiæ conſultus, ex ea gloriam peperit. Primò in Hiſpania Corniculū meruit. Sub Horeſte in Sardinia ſtipendia fecit. Aedilis iuri reddendo magis, quàm muneri edendo ſtuduit. Prætor aduerſus Iugurtham, tamen eius pecunia uictus. Conſul legem de ſumptibus, & Libertinorum ſuffragijs tulit. P. Decium prætorē tranſeunte ipſo, ſedentem iuſsit aſſurgere, eiꝗ; ueſtem ſcidit, ſellam concidit: ne quis ad eum in ius iret, edixit. Conſul Ligures et Gantiſcos domuit, atꝗ; de his triumphauit. Cēſor uiam Aemyliam ſtrauit. Pontem Miluium fecit. Tantumꝗ; auctoritate potuit, ut Opimium contra Gracchum, † Marium contra Glauciam & Saturninū priuato conſilio armaret. Idem filium ſuum, quia præſidium deſeruerat, in

al. Variū

In conſpectum ſuum uetuit accedere. Ille ob hoc dedecus, mortem ſibi conſciuit. Scaurus ſenex, cum à Vario trib. pleb. argueretur, quaſi ſocios & Latium ad arma coegiſſet, †ad populum ait: † Surius Sucronenſis Aemylium Scaurum ait ſocios ad arma coegiſſe, Scaurus negat: utri potius credendum putatis? *al. apu* *al. Varius Veronenſis*

IN CAPVT LXXII.

Scaurus.] Scauri dicũtur, qui talos pedũ tumentes & porrectos habent: uel qui pedibus inflexo talo tardigradi ſunt. de quibus Plin. in fine lib. 11. cap. 45. Alexand. ab Alex. lib. 1. cap. 9. quorum apud Romanos familiã in Scauro Mamerco, qui maieſtatis reus, cauſam dixit, extinctam eſſe uolunt. Aemilij autem Scauri facta ſparſim leges apud Valer. Max. lib. 8. cap. 1. § 10. & cap. 5. § 2. Plin. lib. 7. cap. 39. lib. 36. cap. 2. &c. Saluſt. de bello Iugurthino, Blond. lib. 6. Rom. triumph. Volater. lib. 13. cap. 1. & lib. 19. cap. 3. & alios, qui ſuis locis in proceſſu dictantur.

Nobilis pauper.] Nobilis parum, legit Volat.

Pater eius patricius.] Ita patricius fuit, ut tribus ſupra eum ætatibus domus eius fortuna iacuerit; neque pater enim, nec auus, neque proauus,

tenues propter opes, nullamq; uitæ induſtriam, honores in urbe adepti ſunt. Cuius rei teſtis locupletiſsimus eſt Aſconius Pædianus in Scaurum. Patritij autem apud Romanos erant, qui patres ſenatores habebant. de quorum artibus, ordine, & diſtinctione leges Alexand. ab Alex. lib. 5. cap. 18. & lib. 4. cap. 11.

Argentariam faceret.] *Argentariam facere dicuntur hi, qui uulgò campſores, ſiue menſarij ſunt, & nummularij trapezitæ. Vnde Plautus in Curculione, trapezitam & argentarium pro eodem accipit. Sed Iuriſconſultus de edendo, oſtendit argẽtarios maiores menſarios, qui multorum pecunias acceptas cuſtodiunt, quum opus fuerit reddituri, & quorum miniſterium publicam habet cauſam. Et hinc Seneca quoque argentarios publicis actionibus præeſſe dicit.*

Eloquentiæ conſultus.] *Vnde à Cicerone inter grauiſsimos, & omnium eloquentiſsimos ſui temporis oratores ponitur. In cuius oratione non tantum ſummam grauitatẽ, ſed naturalem quandam authoritatem fuiſſe autumat. De cuius orationibus & libris Demoſthenica eloquentia conſcriptis, lege Volater. lib. 19. cap. 3.*

Ex ea gloriam peperit.] *Maximum enim rei publicæ ornamentum, philoſophorum eloquentiam eſſe, Plato de Republica doctiſsimè diſſerit.*

Vnde

Vnde & Scaurum noſtrum ob admirabilem eloquentiam, principem ſenatus factum eſſe, apud Plutarchum de Romanorum fortuna, & Ciceronem libro de Oratore tertio legimus.

Corniculum meruit.] Volaterranus curriculum legit, errore fortaßis typographi. Fuit autem corniculum ornamenti genus, quo donabantur ab imperatoribus milites pro re bene geſta. Sic enim Papyrium conſulem equites omnes ob inſignem in bellis operam donaſſe corniculis & armillis argenteis, legimus apud Liuium lib. 10. Cælium quoque Rhodiginum lib. 17. cap. 10.

Sub Oreſte.] militum duce.

Aedilis iuri reddendo.] De ædilium officio, poteſtate, & dignitate, Dionyſ. lib. 6. Liuius lib. 7. à principio, Gellius lib. 17. cap. 21. Blondus lib. 3. Rom. triumph. Pompon. tit. 2 o. lib. 1. ff. Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 4.

Muneri edendo ſtuduit.] Munera enim magnificentißima, & ludos apparatißimos, ad conciliandum populi fauorem, per ædiles plebis, aut curules, nunc Romanos, nunc plebeios, publica uel priuata impenſa, aut ex multatitia pecunia curari & inſtaurari, ex citatis iam authorib. liquet. Scaurum autem ædilẽ, tabulas omnes ex publico, propter æs alienũ ciuitatis addictas, Romã trãſtuliſſe, et tria ſignorũ millia, magno rei miraculo in

ſcenam produxiſſe, apud Plinium lib. 38. cap. 11. & lib. 34. cap. 7. legimus: qui eius præterea ædilitatis meminit, lib. 36. cap. 15. lib. 8. cap. 17. & 26. Naturalis hiſtoriæ.

Aduerſus Iugurtham.] Numidarũ regem bellicoſum, callidum, & perfidiſſimum: de quo Saluſt. copioſe, & qui citãtur ſuprà 30. & 62. capitibus.

Tandem.] Alij legunt tamen: ſed tandem ex Volaterrano legendum eſſe arbitramur.

Conſul.] cum M. Cæcilio Metello, anno tertio Olympiad. 166. ab Vrbe uerò condita 639. cuius conſulatus meminit Plin. lib. 2. cap. 56. & lib. 8. cap. 57. Naturalis hiſtoriæ.

Legem de ſumptibus.] In cœnis conchylia, aut ex alia natione conuectas aues, promulgata lege interdixit Aemilius Scaurus, ut luxuriam & uoluptates ex urbe profligaret, teſtante Plinio loco iam citato. De alijs autem legibus ſumptuarijs ad luxum Romani populi diminuendum, lege Gellium lib. 2. cap. 24. Macrob. lib. 3. cap. 17. Saturnal. Aymarum Riuallium lib. 2. hiſtoriæ iuris ciuilis. Nos breuiter omnes leges ſumptuarias enumerauimus ſuo ordine, in libello de legibus Romanorum.

Libertinorũ ſuffragijs.] Memoriæ proditũ eſt, temporib. Syllæ Libertinos ex factione Carbonis, & bello ſociali Latinos populos in 35. tribus diuiſos,

ſos, ius ſuffragij habuiſſe. Lapſis inde temporibus, cũ Cn. Mãlius trib. pl. pernicioſiſſimas leges ferre uellet, ut libertinis in omnibus tribubus aſcribi & ſuffragari liceret, à Cneo Domitio Prætore *tam truci oratione confractus fuit, ut ſublata rogatione, turpiſſimè deſtiterit.* Demum Clodius *tribunus plebis, dum infenſis armis patricios inſectatur, ut libertini, qui in tribus ſolum tribubus ſuffragia ferebant, in urbanis quoq; (quæ ingenuorum ſunt) ſuffragari poſſent, legem tulit.* Vide Alexand. *ab* Alex. *lib. 1. cap. 17. & lib. 4. cap. 11. ubi ſuffragia colligẽdi uarias rationes enumerat, tum apud* Romanos *tum exteros.* Blond. *lib. 3.* Rom. *triumph.*

Iuſſit aſſurgere.] Honoris *gratia. tantus enim honos Conſulibus exhibebatur, ut lictores conſulibus obuiam uenientem de equo deſcendere iuberent. lege* Alexand. *ab* Alex. *lib. 1. cap. 27.* Genial. *dier.*

Veſtem *ſcidit.*] *Motus irreuerentia hominis ueſtem lacerauit, quod indignationis, & maximè iracundiæ ſignum apud ueteres fuiſſe conſtat. Sic in ſacroſancto quoq;* Euangelio *(ſi ſacra prophanis inſerere licet) legimus ſummum ſacerdotem ueſtimenta ſua laceraſſe indignitate motum aduerſus* Chriſtum, Marci *14. in Actis præterea Apoſtolorũ, cap. 14.* Paulus & Barnabas *cum* Lycaoniæ *pro dijs uenerarentur, ueſtimenta ſua ex indigna-*

tione diuiſerunt.

Sellã.] *Curulẽ, qua inſidentes magiſtratus, non tam in ſenatũ, quàm in diuerſas urbis partes, ubi ius dicendum erat, uehebantur: erant autem proprie Aedilium, Prætorum & Conſulum, ut ex Feneſtella & Alexand. ab Alex. ſuprà alibi diximus.*

Ne quis ad eum in ius iret.] *Prætores enim non tantum armis imperitando, ſed ius etiam dicendo imperium exercuere: qui tametſi in imperio eſſent, iura tamen ſine decreto ſenatus, aut populi iuſſu mutare non poterant. qua de re Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 15. Genial. dier.*

Ligures.] *Qui hodie Genouenſes dicuntur. Dicti ſunt autem Ligures, à Liguro Phaetontis filio: de quibus copioſe leges Strabonem lib. 4. Plin. lib. 3. cap. 5. & 16. Pomp. Mel. lib. 2. cap. 4. Volaterr. lib. 4. cap. 2. Geographiæ.*

Domuit.] *cæſis hoſtium quindecim millibus, captis duobus millibus & quingentis.*

Cantiſcos.] *Volaterranus hunc in modum legit: Cõſul Ligures domuit, atq; de his triũphauit, &c. nullam Cantiſcorum mentionem faciens.*

Viam Aemiliam.] *Aemiliæ uiæ duæ fuerunt. una quidẽ, quæ Flaminiã excipiebat: altera uerò, quæ per Piſas & Lunam in Sabinos ducebat: quarum poſtremam Scaurus noſter ſtrauit. cuius rei teſtes ſunt Strabo lib. 5. propè principium, Marli*

anus

anus lib.7.cap.13.Topographiæ urbis.

Pontem Miluium.] *Sub Auentino monte fuit Pons Miluius, ſecundum quoſdam: ſed Marlianus in uia Flaminia ſitum eſſe, ſcriptum reliquit, quē ultra primum ab urbe lapidem eſſe ait. hic à Scauro Syllanis temporibus lapidibus quadratis extructus, pons poſtea Aemilius dictus eſt. Vide Pomp. Læt. cap. 88. Marlian. lib. 7. cap. 3. de Rom. antiquitatibus, qui hunc ſæpius demolitum, iterumq́; reſtauratum ſcribit: & Ammianum Marcellinum libro 26. rerum geſtarum.*

Opimium.] *Conſulem, de quo diximus ſuprà capite ſexageſimo quinto.*

Gracchum.] *Non Tiberiū, ſed Caium Gracchum intellige: de quo etiam ſuprà cap. 65.*

Mariū.] *intellige C. Mariū patrem, de quo ſuprà cap. 67. Alij autem legunt Varium pro Mario, ſed malè. uide Valer. Max. lib. 3. cap. 2. § 16.*

Glauciam.] *De quo capite proximo dicetur.*

Saturninum.] *Lucium Apuleium Saturninū tribunum plebis ſeditioſum intelligit. de quo capite dicetur proximo.*

Præſidium deſeruerat.] *quod in ſaltu Tridētino hoſtibus ceſſerat. Apud Romanos enim, milites, qui ex acie primi fugiſſēt, alijſq́; timēdi autores fuiſſēt, in decurias diuidebātur, ex earūq́; ſingulis unus ſorte eligebatur, qui in totius exercitus*

aſpectu

aſpectu afficeretur ultimo ſupplicio. Cuius rei teſtis eſt Plutarch. *in* Marco Craſſo, Alexand. *ab* Alexan. *lib. 4. cap. 7.* Gen. dier.

In conſpectum uetuit accedere.] M. *Scaurus cum apud* Atheſim *fluuium Cymbrorum impetu* Romani *in fugam pulſi eſſent, pauidiq́; urbem repetiſſent, cõſternationis eorum participi filio ſuo miſit, qui nunciarent, ſe libentius interfecti in ea acie oſſa filij uiſurum, quàm tam deformis fugæ reum.* Vide Valerium *Maximum libro 5. cap. 8. §* 4. Frontinum *lib. 4. cap. 1. § 13. Stratagematum,* Volater. *lib. 19. cap. 3. Eſt autem paternæ ſeueritatis memorabile exemplum.*

Ob hoc dedecus mortem ſibi conſciuit.] *Præſenti docemur exẽplo, uerecũdia ignominiæ quid poßit, quã* Homerus *lib.* Iliados *ω. nunc plurimũ prodeſſe, eandemq́; plurimũ nunc officere, his uerbis dixit,* οὐδέ οἱ αἰδὼς γίγνεται, ἥτ' ἄνδρας μέγα σίνεται, ἠδ' ὀνίνησιν.

Argueretur.] *id eſt accuſaretur: in qua ſignificatione ab autoribus grauißimis ſæpe, tum à* Plinio *quoq́; ſuprà cap. 33. uſurpatur.*

Socios.] *populo* Romano *confœderatos.*

Vtrum potius credendum.] *Quaſi diceret, mihi nimirum ſeni, & optimè ſemper de noſtra* Republica *merito.*

Sucronenſis.] *Ex Sucrone Hiſpaniæ oppido, à*

quo

quo fluuius & promontorium nomen acceperūt. de quo Plin.lib.3.cap.3.Strab.lib.3.Pomp.Mel.libro 2.cap. 6. Florus libro 3.cap.22. Volater.libro 2.cap.5.Geographiæ.

DE LVCIO APVLEIO SATVRNINO.
Caput LXXIII.

LVcius Apuleius Saturninus, trib.pl.ſeditioſus, ut gratiā Marianorum militum pararet, legem tulit, ut ueteranis centena agri iugera in Africa diuiderentur. Intercedentem Bebium collegam, facta per populum lapidatione, ſubmouit. Glauciæ prætori quòd is eo die, quo ipſe concionem habebat, ius dicēdo patrem populi auocaſſet, ſellam concīdit, ut magis popularis uideretur. Quendam Libertini ordinis ſubornauit, qui ſe Tiberij Gracchi filium fingeret. Ad hoc teſtimonium Sempronia ſoror Gracchorum producta, nec precibus, nec minis adduci potuit, ut dedecus familiæ agnoſceret. Saturninus Aulo Memmio cōpetitore interfecto, tribunus plebis

refectus,

refectus, Siciliam, Achaiam, Macedoniam nouis colonis deſtinauit, et
al. aut aurum dolo, † an ſcelere Cœpionis partum, ad emptionem agrorum cõuertit. Aqua & igni interdixit ei, qui in leges ſuas non iuraſſet. Huic legi multis nobilibus abrogãtibus, cum tonuiſſet, Iam, inquit, niſi quieſcitis, grandinabit. Metellus Numidicus exulare, quàm iurare maluit. Saturninus tertiò tribunus pl. refectus, ut ſatellitem ſuum Glauciã prętorem faceret, Mummium competitorem eius in campo Martio necandum curauit. Marius ſenatuſconſulto armatus, quo cenſetur, ne quid Reſp. detrimenti caperet, darent operam conſules: Saturninũ, & Glauciam in Capitolium perſecutus obſedit, maximoq; † aſtu inciſis fiſtulis
al. quæſtu in deditionem accepit, nec deditis fides ſeruata eſt. Glauciæ fracta ceruix. Apuleius cum in Curiã fugiſſet, lapidibus & tegulis deſuper interfectus. Caput eius Rabirius quidã Se-

nator

nator per conuiuia in ludibrium cir cumtulit.

IN CAPVT LXXIII.

Lucius.] *Liuius lib.69.Epitomes quatuordecim decadum(ubi huius capitis ferè omnes hiſtorias deſcribit)non Lucium,ſed Cneum Saturninum uocat. cuius uitam leges quoq; apud Volater.lib. 13.cap.4.Vrban.com.*

Marianorum.] *Volaterranus tribunorũ legit.*

Tribunus pleb.ſeditioſus.] *Q. Cecilius Metellus,cũ Cenſurã gereret, Glauciã uirum ſenatoriũ et Apuleiũ Saturninũ, qui Tribunatũ cœperant, ob uitæ turpitudinẽ dignitate ſubmouere conatus, aduerſante collega repulſus eſt. Nõ multò igitur pòſt Apuleius,ut Metelli ulciſceretur iniuriã,Tribunatũ petẽs, Glauciã prætorẽ obſeruare cœpit, Tribunorũ electioni præſidentẽ. Cæterũ Nonius uir illuſtris in Apuleiũ inuectus, et Glauciã accuſans,Tribunatũ adeptus eſt.Veriti igitur Apuleius et Glaucia,ne Tribunus effectus in eos inſurgeret, turbã quãdam ſatellitum à concione abeunti, cum tumultu immiſere, ut in diuerſorium fugientem interficerent.Hæc copioſe leges apud Appianum libro 1. bellorum ciuilium.*

Veteranis.) *id eſt emeritis iam militibus,qui fortiter per omnem ætatem belligerantes, iam ob exhauſtas uires à militia abſoluti erant.*

Cẽtena agri iugera.] *Gracchanas leges aſſerere* non

non deſtitit, tantum animorum uiro Marius dedit: uide Plutarch. in Sylla & Mario, Flor. libro 3. cap. 16.

Diuiderentur in Africa.] *Appianus lib. 1. bellorum ciuilium ait hunc Apuleium legem promulgaſſe, ut omnes agri quicunq; Romanoram ditioni ſubiecti eſſent, diuiderentur in ea prouincia, quæ Galatia appellabatur. Cimbri enim Celtarum genus eam occuparant: quam Marius recẽs adeptam, quaſi non ulterius ad Galatas ſpectaret, Romanis attribuerat.*

Bebium.] *De quo Florus lib. 2. cap. 3. & libro 3. cap. 21. & Lucanus lib. 1. Vix te ſparſum, &c.*

Facta per populum lapidatione.] *Populus enim Romanus promulgatione legis acriter inſtabat.*

Glauciæ prætori.] *Tribunorũ electioni præfuiſſe Glauciam, apud Appianum legimus. de quo Valerius Maximus lib. 3. cap. 2. § 16. Plin. ſuprà cap. 67.*

Is.] *Alij legunt ipſe.*

Ius dicendo.] *Inſiliendo, pro ius dicendo, legit Volaterranus cap. 4. lib. 13. Vrban. com.*

Sellam.] *ſcilicet Curulem, magiſtratuum, & præſertim ædilis & prætoris ſedem, qua ius dicentes per urbem uehebantur: de qua Feneſtella cap. 13. & 19. de Rom. magiſtratib. cuius meminimus*

etiam

etiam ſuprà cap.72.

Vt popularis uideretur.] *hoc eſt, ut populi partes defendere, plebiſq; ſalutem promouere uideretur, aduerſus potentiores.*

Quendã Libertini ordinis.] *Equitiũ ſcilicet, quem Florus hominem ſine tribu, ſineq; nomine fuiſſe ait: ſed tamen ob formæ nimirum ſimilitudinem, ſubito titulo in Gracchorũ familiam adoptatum. Cuius meminit Val. Max. lib.9.cap.16.§ 1.*

Gracchorum.] *Tiberij ſcilicet & Cai, de quibus ſuprà 64. et 65. cap. Fuit aũt hæc Sempronia Publij Scipionis Aemiliani uxor, teſte Plutar. in uita Gracchorum, & Appian. lib. 1. bell. ciuil.*

Nec precibus nec minis adduci potuit.]*De Semproniæ conſtantia, quæ nequaquam adduci potuit, ut hominem ignauum & infimæ ſortis pro filio agnoſceret, copioſe leges apud Valer. Maxim. lib.3.cap.8.§ 7. qui meminit etiam lib.9.cap.16. § 1. obiter huius hiſtoriæ.*

Dedecus familiæ.]*Gracchorum enim familiam apud Romanos longè clariſſimam fuiſſe, apud Plutarchum in uita Gracchorum, & Volaterranum lib.16.cap.2. Vrban. comment. legimus.*

Aulo Memmio.]*Alij legunt Numio. Animaduertendum autem, quantum ad nomen competitoris attinet, plurimum differre ſcriptores. Liuius enim ut ſuprà, et Eutrop. lib.5.cap.1. Aulũ quoq;*

Numium uocant, Oroſ.lib.5. cap.17. Anumium, Florus lib.3.cap.16. Memmiũ, Appianus Alexandrinus Nonium, alij Munium appellitant.

Interfecto.] *A ſatellitũ è concione uenientium manu, cum in diuerſorium fugeret, interemptum eſſe, apud Appianum legimus.*

Siciliam, Achaiam, Macedoniã.] De his regionibus diximus ſuprà 46.47.60. et 51. capitibus.

Cœpionis.] qui Quinti Fabij in conſulatu ſucceſſor fuit. de quo Florus lib.3.cap.17. & Plin. ſuprà cap.71.

Aqua & igni interdixit.] Aqua & igni interdicere, ſeu ad beſtias damnare, frequens apud Romanos pœna fuit. Illis autem interdicebatur, quibus commercium ſocietasq́; hominum, ne quis eos urbe, menſa, tectò, aut lare reciperet, uetabatur. de qua conſuetudine Blond.lib.4. Rom.triumphan. Alexand.ab Alex.lib.3.cap.5. Ouid.lib.4. Faſt. Iunxerunt, &c. Cornelius Tacitus lib.3. de Syllano, & lib.4. de Caßio Seuero, & Budæus in annotat.in Pand.

Ei interdixit.] Quintum Cæcilium Metellum Numidicum intelligit, de quo ſuprà 62. Liuius quoq; lib.69. Epitomes.

Abrogantibus.] Tunc autem lex abrogari dicitur ſecundũ Seruium, cum prorſus tollitur: Derogatur uerò, cum pars tantũ ſuſtollitur. Septem

autem

autem modis, legis abrogationem fieri conſtat. Primò, contraria conſuetudine, quæ nota eſt principi. Secundò, contraria conſtitutione. Tertiò, ceſſione cauſæ. Quartò, locorum uarietate. Quintò, nimio rigore. Sextò, ſi precibus occaſionem malignandi habeat. Septimò, propter malum inde ſequens.]

Cum tonuiſſet.] *Ciuium multitudo (ut apud* Appianum *legere licet) tanta in comitijs exclamaſſe uoce dicitur, ut de cœlo intonaſſe uideretur. Cœlum autem ſi quando intonuiſſet, nihil ex lege* Romanis *ſtatuere fas fuit. Cuius rei locupletiſſimus teſtis eſt* Cicero *lib.* de Diuinatione 2. *ubi hũc in modum loquitur:* Ioue *tonante, fulgurante, comitia populi habere nefas: quòd omnia quæ tunc ſenatus populusq́;* Romanus *decerneret, dijs ſuperis diſplicere uideretur. Meminit huius rei quoque* Alexander *ab* Alexand. *lib. 5. cap. 13.* Genial. *dier. ferè à principio, &* Ioannes *etiam Saresbarienſis de Philoſophorum ueſtigijs lib. 1. cap. 13. prope finem.*

Exulare.] *in* Rhodo, *uel (ut alij) apud Smyrnæos. De cuius exilio* Liuius *lib. 69.* Epitom. *Florus lib. 3. cap. 17.* Valer. Max. *lib. 3. cap. 8. § 5. & Plinius ſuprà cap. 62.* Oroſ. *lib. 5. cap. 17.* Eutrop. *lib. 5. cap. 1.* Sabell. *lib. 2.* Ennead. *6.* Rhapſod. *Appian. lib. 1. bell. ciuil.*

Quàm iurare maluit.] *Iuſtitiæ, & ueræ ſimul fortitudinis ac magnanimitatis memorabile exemplum.*

Glauciam.] *quem Cicero lib.3.de Oratore,et lib.de Aruſpicum reſponſis, longè turpißimũ,& omnium leuißimum hominem fuiſſe ait.*

Prætorem.] *Conſulem legit Florus,cuius hæc ſunt uerba: Quippe ſatellitem furoris ſui Glauciam conſulem faceret,&c.*

Mumium.] *Memmiũ hunc,& conſulatus candidatum uocat Liuius:cui quoq; aſtipulatur Oroſius,uirum acrem & integrum nominans.*

Campo Martio.] *Campum Martium deſcribit Liuius lib.2. Fuit autem ager Tarquiniorum, qui inter urbem & Tiberim fuit, Marti conſecratus. Vnde liquet, quicquid inter Capitolium & Tyberim interfuit,fuiſſe campum Martium.nam urbs prima ad Capitolium finiebatur: quod idem Ouidius oſtendit,Iuturnæ ædem deſcribens,quam uult fuiſſe in ea parte, qua campus Martius uirginea ambitur aqua, his uerſibus: Te quoq; lux eadem Turni ſoror æde recepit,&c. Verùm de Martio campo, Plin.lib.36. cap.10. Pompon. Læt.§ 28.Antiquitatum, Marlian.lib.1.cap.1. & lib.6. cap.12. Topograph. Blond.lib.1. Rom.triumph. & lib.2.de Rom.inſtaurat.72.*

Marius ſenatuſconſulto armatus.] *In ſummo*

reipub.

reipub. diſcrimine, ſenatus decernere ſolebat, ut circũſpectè omnia agerent conſules, ne quicquam detrimenti reſpub. caperet: tumq́; licebat conſulibus exercitum parare, ac ciues ſociosq́; omnes ad bellum cogere. cuius rei teſtis eſt Cicero in quinta Philippica.

Inciſis fiſtulis.] hoc eſt, aquarũ canalibus, quæ ad templum confluebant. qua de re Appianum diligenter conſule. De canalibus autem & fiſtulis, quibus aquæductus fiunt, lege Vitruuium lib. 8. ubi de uarijs canalium & fiſtularum generibus.

Nec deditis fides ſeruata.] Per equites enim Romanos, effractis foribus, Saturninus, Saufenus, alijq́; quàmplurimi crudeliter occiſi ſunt, non habita ulla datæ fidei & promiſsionum ratione.

Glauciæ fracta ceruix.] Glauciã è domo Claudij extractum & trucidatum eſſe, apud Oroſ. & Eutropium legimus. Liuius in bello interfectũ ait.

Lapidibus & tegulis interfectus.] Florus, Apuleium Saturninum, facta populi irruptione, fuſtibus ſaxisq́; coopertũ, in ipſa morte laceratum eſſe, memoriæ prodidit.

Rabirius quidã.] Aulus ſcilicet Rabirius, eques Romanus: de quo Volater. lib. 19. cap. 2. Vrban. commẽt. à princip. Qui deinde ob hoc factũ, à Labieno trib. pleb. accuſatus, & à Cicerone, cuius et hodie oratio pro Rabirio extat, defenſus eſt.

Per ludibrium caput circumtulit.] *Crudelitatis & immanitatis exemplum. Sunt enim & hoſtes iam interfecti, nullis omnino conuicijs aſpergendi, nec inſectandi: ne cum laruis, iuxta prouerbium, pugnare uideamur. Vnde Chilon ille Lacedæmonius, uetabat de mortuis etiam malè loqui: quòd nihil ingenuo uiro indignius crederet, quàm eos inceſſere lingua, qui reſpondere non poſſent, ac turpe eſſet cum umbris luctari. Huc præterea & illud Ariſtotelis referendum eſt, qui in Rhetoricis citat Platonem ex Politia, qui ſcripſerit, eos qui mortuos allatrarẽt, uideri ſimiles catellis, qui lapides iactos morderent: ipſos autẽ qui læſiſſent, non attingerent.*

DE L. LVCVLLO. *Cap. LXXIIII.*

LVcius Lucullus, nobilis, diſertus, & diues, munus quæſtorium ampliſsimum dedit. Mox per Murenam in Aſia claſſem Mithridatis, & Ptolemæum regem Alexandriæ conſuli Syllæ conciliauit. Prætor Africã iuſtiſsimè rexit. Aduerſus Mithridatem miſſus, collegam ſuum Cottã † Calcedoniæ obſeſſum liberauit. Cyzicon obſidione

ne ſoluit, Mithridatis copias ferro & fame afflixit, eumq́ regno ſuo Ponto expulit. Quem rurſum cum Tigrane rege Armeniæ ſubuenien te, magna fœlicitate ſuperauit. Nimius in habitu. Maximè ſignorum & tabularum amore flagrauit. Pòſt, cum alienata mẽte deſipere cœpit, tutela eius M. Lucullo fratri permiſſa eſt.

IN CAPVT LXXIIII.

Lucius Lucullus.] *Huius Luculli geſta copioſe deſcripta ſunt apud Plutar. in eius uita, & Volat. lib. 16. cap. 4. Vrban. comment. ſparſim uerò apud Plin. lib. 26. cap. 4. lib. 34. cap. 7. lib. 2. cap. 107. lib. 18. cap. 6. lib. 15. cap. 25. lib. 14. cap. 14. Oroſ. lib. 5. cap. 19. Appian. in Mithridatico, Florũ lib. 3. cap. 5. Val. Max. lib. 7. cap. 9. § 1. Front. lib. 1. cap. 5. § 3. Sabell. lib. 4. cap. 4. § 1. lib. 8. cap. 7. § 5. & cap. 2. § 6. Fulgoſ. lib. 1. cap. 5. § 4. & cap. 3. § 1. lib. 6. cap. 1. § 2. lib. 5. cap. 5. § 4. &c.*

Nobilis.] *Duxit enim originem à Lucio Licinio Lucullo, qui temporibus Scipionis Aemiliani, uel paulo ante initiũ belli Punici fuit cõſul cum A. Poſthumio Albino, & deinde quoq; cum Claudio Marcello, de cuius militari fortitudine copioſe*

Liuius lib.49.Epitomes.Cuius filiũ uel nepotem, Lucium hunc Lucullum (cuius geſta præſenti capite deſcribit Plinius) fuiſſe,apud Volater.lib.16. cap.4.Vrban.comment. legimus.

Diſertus.] Antiochũ enim Aſcalonitam,ueteris Academiæ hominem eloquentiſsimum, & philoſophum inſignem, præceptorem habuit: cùm Hortenſio ſummo oratore, & Siſenna hiſtorico præclariſsimo,perſæpe literis certauit: & de bello Marſico, cui ipſe cum Sylla interfuit, doctiſsimum librum edidit. De cuius eruditionè & eloquentia,Plutar.& Franciſ. Petrar. lib.2.tract.1. cap.4. Rerum memorabilium, ubi imperatorem & philoſophum fuiſſe ait.

Diues.] Eius opes & diuitias, cùm ex ijs quæ mox ſequentur, tum ex conuiuiorum apparatu colligere licet: tanta enim ſemper celebrauit conuiuia, ut opulentiſsimi regis fortunam excedere uiderentur. unde & non immeritò inter rara luxuriæ exempla numeratus eſt. Notum enim eſt illud celebre Quiritum dicterium: Loquitur ut Cato,uiuit ut Lucullus. De huius autem luxuria uide Plutarchum,Fulgoſum lib.9.cap.1.§ 11. Sabel. lib.8.cap.7.§ 6.Exemp.Cælium Rhodigin.lib.7. cap.11.Lect.antiq.

Munus quæſtorium.] Ludos magnificentiſsimos intellige,quos partim proprijs,partim publi

cis

cis ſumptibus quæſtores, prætores, ac ædiles pro conſuetudine edere ſolebant, ut ex Feneſtella & Alexand. ab Alex. ſuprà dictum eſt.

Claſſem Mithridatis.] *regis Ponti, contra quē ſeptem annis bellum geßit, teſtāte Velleio Paterculo lib. 2. Huius autem Mithridatis uitam pete ex capite penultimo.*

Et Ptolemæum.] *Alij hunc in modum legunt, Mox per Murenam in Aſia claſſem Mithridatis, & per Ptolemæum regem, &c. quam lectionem & Volaterranus quoq; in Anthropologia ſecutus eſt. tu uide hanc hiſtoriam copioſè deſcriptam in Mithridatico Appiani.*

Regem Alexandriæ.] *Chalcedoniæ legit Volaterranus lib. 16. Eſt autem Alexandria inſignis Aegypti urbs, adeoq; uertex omnium (ut Marcellinus ait) ciuitatum in Aegypto. De cuius ſitu, origine, & potentia Strabo libro 17. Diodor. Sic. lib. 17. Egeſippus lib. 10. Plinius lib. 5. cap. 31. lib. 36. cap. 12. lib. 37. cap. 17. Iuſtin. lib. 11.*

Conſuli Syllæ.] *ſub cuius ſignis primò ſtipendia fecit. Volaterranus autem non Syllam, ſed Sullam ubique uocat, qui marmorum inſcriptiones plerunq; ſequitur.*

Iuſtißimè rexit.] *Cum enim in ea prouincia capita hominum ob alieni æris magnitudinem libertate priuarentur, ipſe iuſtißimo decreto fœne-*

ratoriam licentiam cohibuit. qua de re Sabellicus lib.4.cap.4.§ 4.Ethnicorum exempl.& Alexā. ab Alex.libro 1.cap.7.Genial.dier.

Collegam.] in conſulatu. huius autē conſulatus meminit Plinius lib.36.cap.6.Nat.hiſtoriæ.

Aduerſus Mithridatem.] qui per quadraginta annos Romanis reſtitit,donec tribus ingentibus bellis ſubactus,fœlicitate Syllæ, magnitudine Pompeij, & noſtri Luculli uirtute conſumeretur. De qua re Plinius capite proximo.

Cottam.] M.Cottam intelligit, qui terra mariq; profligatus à Mithridate,ſexaginta naues & militum quatuor millia ſtrage amiſit.

Chalcedoniæ.] Chalcedonia,ſiue Chalcedon eſt minoris Aſiæ urbs, iuxta Boſphorum Thracicum,quam Megarenſes olim condidere pro colonia,quos Megabyſus Perſarum dux(ut apud Herodotum legimus) ſolebat cæcos uocare, quòd dimiſſa meliore tellure hanc ut peiorem elegiſſent. Arrianus autem ſcribit,Dorienſes colonos Chalcedoniam incoluiſſe, nomine à Chalcedone fluuio propinquo ſumpto. Tu lege ea quæ de Chalcedonia ſcribit Strabo libro 12.Plinius libro 5. cap.32. Pomp.Mela libro 1.cap.19.Volat.lib.10.cap.1.

Cyzicon.] Alij legunt Cyricon,ſed malè. Eſt autem Cyzicus nobilis Aſiæ urbs ad Propontidem uel Helleſpontum ſita,arce, mœnibus,portu,turribusq;

ribusq́; marmoreis munita, & Adraſtiæ Nemeſis templo nobilitata. De qua Strabo libro 12. Plinius libro 5. cap. 32. Pomp. Mel. cap. 19. libri 1. Florus lib. 5. cap. 5. Valerius libro 2. Argonauticôn, Nec procul ad tenuis, &c. Ouid. lib. 1. Triſtium, qui ab Aemonijs extructum putat: Cyzicon Aemoniæ nobile gentis opus, &c.

Obſidione ſoluit.] Mithridates Cyzicum cum obſideret, captiuos eius urbis produxit, oſtenditq́; obſeſsis: arbitratus futurum, ut miſeratione ſuorum compelleret ad deditionem oppidanos. at illi cohortati, mortem contemnentes, Romanis fidem ſeruare perſeuerarunt, à qua demum obſidione à Lucullo noſtro liberati ſunt. Vide Frontinum libro 4. cap. 5. § 20. & libro 2. cap. 1. § 14. Stratagematum. Præterea quomodo Mithridates Cyzicenos foſſa cinxerit, eosdemq́; uarijs modis irritarit, copioſe leges apud Oroſium libro 6. cap. 2. Eutrop. libro 6. cap. 1.

Ferro afflixit.] Mithridates enim inopia laborans, partem copiarum armis inſtructum, domum abire præcepit, quam Lucullus excipiens uniuerſam diſperdidit, interfectis quindecim hominum millibus.

Fame afflixit.] Mithridates quippe cũ urbem Cyzicum obſideret, longa mora in magnã penuriam, peſtilentiamq́; exercitũ ſuũ coartauit. nã plus

quàm

quàm trecenta hominum millia, teſte Oroſio, fame & morbo in ea obſidione amiſiſſe fertur. Verùm addendum eſt & illud, ad Cyzicos liberandos Lucullum Mithridati omnem comeatum intercluſiſſe: quo facto, cum rex caſtra mouere cogeretur, Cyziceni feſtum diem L. Lucullo inſtituerunt urbis liberatori, quæ Lucullea appellata ſunt. Lege Plin. lib. 5. cap. 32.

Ponto.] ex minoris Aſiæ prouincia, quæ à Ponto rege ita appellata eſt. De qua lege Strabonem 1. 2. 8. 9. & 11. libris.

Cum Tigrane.] Qui cum Mithridatis exercitu ducenta quinquaginta peditum & equitum quinquaginta millia habuiſſe dicitur. Vnde Luculli paucitatem militum deridens, eos dicebat eſſe nimis multos, ſi ueniſſent ut legati: ſi uerò ut hoſtes, nimis paucos.

Armeniæ.] Armenia Aſiæ regio eſt inter Taurum & Caucaſum montes, à Cappodocia ad Caſpium mare protenſa, quæ dicta eſt ab Armenio Theſſalo Iaſonis comite. de qua uide Ptolemæi tabulam Aſiæ quartam, Strab. lib. 11. Plin. lib. 6. cap. 9. & 2. & 3. Pomp. Mel. lib. 1. cap. 3. & Volater. lib. 10. cap. 1. Geographiæ.

Magna felicitate ſuperauit.] Tigranocertã enim ciuitatem Arzianæ nobiliſſimam regni Armenij cœpit. Ipſumq́; regem cum ſeptem millibus

quingen-

quingentis clibanarijs,& centum millibus ſagitta riorum & armatorum uenientem,cum decem & octo millibus uicit:& ita quidem,ut magnam partem Armeniorum *deleuerit*. Inde Niſibin *profectus, eam quoque ciuitatem cum regis fratre cœpit. lege* Eutropium *libro* 6.*cap*.2. Oroſ.*libro* 6. *cap*.3.*Geſtum autem eſt hoc bellum,teſte* Eutrop. *anno ab urbe condita* 681.

Nimius in habitu.] Ad *prætorum enim ludos maximo adparatu celebrandos, et ad ſcenã inſtruendam ueſtes ducentas detulit,atq; omnes purpureas:unde* Lucullus Xerxes *togatus dictus eſt, teſte* Plinio *lib*.9.*cap*.54. *Sabell.lib*.6.*cap*.3.§ 13.*et lib*.8.*cap*.7.§ 5.*Exempl.ethnic.&* Fulgoſ.*Genuenſ.lib*.9.*cap*.1.§ 11.*Rerum memorabilium.*

Signorũ.] De *ſignis ex Ponti inſulis* Romã à Lucullo *aduectis,lege* Plin.*lib*.4.*cap*.13.*et lib*.34. *cap*.7.& *lib.quoq;* 35.*cap*.12. Natur.*hiſt.*

Tabularum.] Duobus *talentis tabulam depictam emiſſe,idẽ* Plinius *teſtatur cap*.12. *lib*.35. Apollinem *ex longinqua regione in Capitolium uexiſſe,lib*.4.*cap*.13.& *lib*.34.*cap*.7. Herculi *ſtatuam depictam dicaſſe,lib*.34.*cap*.8.

Alienata mente deſipere cœpit.] Lucullum *ferunt ſub mortem aduerſa mentis ualetudine captum, paulatim contabuiſſe: cuius rei rationes ex* Cornelio Nepote *reddit* Plutarch.*in uita* Luculli,

meminit

meminit quoque Plinius lib.25.cap.3.

Tutela eius.] Triplicem tutelam iuriſconſulti faciunt, teſtamentariam, legittimam, & datiuã: de quibus conſule Seruium capite de Tutelis.

Marco Lucullo.] Qui eodem tempore cõtra Macedones populi Romani atrociſsimos hoſtes fortiter pugnauit, teſte Eutrop. cap.2. lib.6.

DE LVCIO CORNELIO SYLLA.
Caput LXXV.

CORnelius Sylla in fortuna felix dictus, cum paruulus à nutrice ferret, mulier obuia: Salue, inquit, puer, tibi & Reipub. tuæ felix. Et ſtatim quæſita, quæ hæc dixiſſet, nõ potuit inueniri. Hic quæſtor Marij Iugurtham à Bocho in deditionem accepit. Bello Cymbrico, & Theutonico legatus bonam operam nauauit. Prætor inter ciueis ius dixit. Prętor Ciliciã prouinciã habuit. Bello ſociali Samniteis, Hirpinosq́ ſuperauit. Ne monimẽta Bochi tollerentur, Mario reſtitit. Conſul Aſiam ſortitus, Mithridatẽ apud Orchomenũ et Chæroneã pręlio fudit, Archelaũ

prælio

prælio, præfectum eius, Athenis uicit: portũ Peiræum recepit: Medos, Dardanos in itinere ſuperauit. Mox cum rogatione Sulpitia imperiũ eius trãsferretur, ad Mariũ in Italiam regreſſus, corruptis aduerſariorum exercitibus, Carbonem Italia expulit. Marium apud Sacriportum, Teleſinum apud portã Collinã uicit. Mario Præneſte interfecto, felicem ſe edicto appellauit. Proſcriptionis tabulas primus propoſuit. Nouem millia deditorum in uilla publica cecîdit. Numerum ſacerdotum auxit. Tribunitiam poteſtatẽ minuit. Republica ordinata dictaturam depoſuit. Vnde ſpe deceptus, Puteolos conceſsit: & morbo qui phtheiriaſis uocatur, interijt.

IN CAPVT LXXV.

Lucius Cornelius Sylla.] *De huius Syllæ rebus geſtis* Plutarchus, *qui totam eius uitam deſcripſit. Strabo lib.7.* Appian.*lib.1.bel.ciu.*Flor.*lib.3.cap.5. & 18. & 21.* Oroſ. *lib.5.cap.21. & 22.lib.6.cap.2.*Eutrop.*lib.5.ca.3.*Plin.*lib.2.cap.56. lib.7. cap.*

cap.43.&54.lib.37.cap.1.lib.33.cap.1.&10.lib.36.cap.6.lib.22.cap.6.Valerius Max. lib.5.cap.2.§10.lib.1.cap.6: §4.Frontinus lib.1.cap.10.§2.cap.12.§20.cap.12.§11.lib.2.cap.3.§16.cap.7.§2.cap.8.§11.cap.9.§3.& lib.4.ca.1.§.29.Fulgoſus libro 8.cap.6.§4.lib.4.cap.1.§5.lib.3.cap.7.§9.lib.6.cap.4.§14.cap.4.§5.lib.1.cap.5.§1.&§2.Franciſcus Patricius Senenſis de Inſtitutione regis lib.4.cap.10.&17.& lib.6.cap.24.lib.9.cap.19.lib.4.cap.9.Sabel. lib.3.Ennead.6.Rhapſ.& lib.4.cap.2.§4.lib.9.cap.7.§1.lib.10.cap.3.§4.lib.9.cap.10.§4.Exempl.Volater.lib.19.cap.3. Vrban.com. Cælius Rhod.lib.17.cap.20.&c.

Sylla.] Sunt qui Sillam dictum putent, à ſilo naſo, qui eſt ſurſum uerſus & repandus. Sed non ignorandum, à Græcis pariter & latinis Syllam per y Græcum ſcribi, quod ex monumentis Sudæ perſpicuum eſt: teſte Cælio Rhod. libro 24.cap.5. licet Volaterranus ex ueterum marmorum inſcriptionibus Sullam ubiq; ſcribendum putet, libro 19. cap.3.Vrban.com.

Felix cognominatus.] A' felicitate quidam cognomina ſibi aſciuêre, ſicuti teſtatur Eudæmonis quoq; appellatio, qua Baſſum ſecundum fuiſſe ornatum, uetus teſtatur hiſtoria. Vnum tamen hominum ad id æui felicis ſibi cognômen Syllã aſciuiſſe conſtat,

conſtat, eo quòd Metelli fuiſſet amicus, & quòd Athenas non deleſſet. Cuius rei autores ſunt Plutarchus *in* Apopht.Rom.14. *Plin.lib.7. cap.34. & 43. Cælius* Rhodig. *lib.13. cap.13. & lib.24. cap.6.*Franciſ.*Patricius Senenſis lib.13.cap.13.de* Regis *inſtit. Appian. lib.1.*Bell.*ciuil. ubi de Syllæ imagine equeſtri.*

Salue, inquit.] *Hanc hiſtoriam copioſiſſimè deſcribit* Plutarchus *in uita Syllæ.*

Quæſtor.]*in Libya ſcilicet,teſte* Plutarcho.

Marij.]*tum imperatoris.*

Iugurtham.] Numidiæ *regẽ bellicoſiſſimum, cuius à ſe capti imaginem in annulo habuiſſe dicitur, teſtante in* Politicis Plutarcho. De Iugurtha *autem rege diximus ſuprà 62.& 72.capitibus.*

A Boccho in deditionem accepit.] *Fuit* Bocchus *Getuliæ & Mauritaniæ rex, Iugurthæ Numidarum regis ſocer.de quo lege Florũ lib.3.cap.3. Saluſt.in* Iugurtha, *Oroſ.lib.5.cap.5.* Eutrop. *lib.4.cap.4. Volater.lib.12.cap.8.*Geographiæ, *& Plinium ſuprà cap.66.*

Bello Cymbrico.] *de quo* Liuius *lib.68.*Flor. *lib.3.cap.3.* Plutarch.*in* Mario, *& de fortuna* Romanorum *circa finem,* Appianus *in* Celtico,*Plin. lib.17. cap.1. lib.16. cap.33. lib.7. cap.22.& lib.26.cap.4. Oroſ.lib.5. cap.16.* Eutrop.*lib.5.cap.1.Geſtum eſt autem hoc bellum,ſecundũ pleroſq;*

anno ab Vrbe condita 642. Caio Manlio & Q. Cœpione proconſule.

Prætor inter ciues ius dixit.] Vrbanũ prætorem intellige. Verùm quo tẽpore primũ prætores creari cœperint, quod ius, quæ'ue illorum fuerit poteſtas, lege Liuiũ in fine lib. 6. Feneſtel. cap. 19. de Rom. magiſt. Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 15. & lib. 6. cap. 24. Blond. lib. 2. de Rom. triumph.

Ciliciam prouinciam.] Aſiæ ſcilicet minori & Syriæ conterminam. Clauditur autem hæc regio ab oriente, Amano: à ſeptentrione, Tauri iugis: ab occidente, Pamphylia. cuius deſcriptionem pete ex Strab. lib. 16. Pompon. Mel. lib. 1. cap. 14. Plin. lib. 5. cap. 22. & 27. Solin. cap. 51. Polyhiſt. Volater. lib. 10. cap. 5. Geographiæ.

Bello Sociali.] quod ab Italis, quibus à Fuluio Graccho promiſſa erat urbs, traxit originem, anno ab Vrbe cõdita, iuxta Oroſ. 659. Eutr. 649. Liuiũ uerò 663. de quo bello uide ſuprà cap. 63.

Samnites.] Italiæ pop. inter Picenum, Campaniam, & Apuliam: de quibus ſuprà ſæpe dictum.

Hirpinos.] Hirpini erant Auſones, Arunci, & Sidicini, in partibus Samnitũ cõmixti. Sunt autem dicti Hirpini à lupo, qui eis in ducẽda colonia dux oblatus eſt. Samnites enim hirpum lupum appellant. Vide de his Strabonem lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 11. Volater. lib. 6. cap. 5. Geographiæ.

Monu-

Monumenta.] *Alij legunt munimenta,ſed male.intelligit enim imaginem,quam geſtare ſolebat Sylla: in qua rex* Bocchus *Iugurthã captum, iam ad* C. Marium, *patrem Syllæ,tradebat perducendum.qua de re lege* Plutarchum.

Mario.] *qui inuidia tum temporis maxima erga Syllam incenſus (quandoquidem ſuæ gloriæ participem uidiſſet) erat.*

Aſiam ſortitus.] *Sorte enim quæſtores,prætores,& conſules,obtinebant prouincias:eamq́; ſortem fieri diuinitus putabant.* De *uarijs autem ſortis generibus,*Blond.*lib.*1.Rom.*triumph. &* Cæl. Rhodig.*lib.*22.*cap.*18.Lect.*antiq.*

Mithridatem.] Ponti *&* Armeniæ *regem: qui* Nicomedem Bithyniæ *regem, ac populi* Romani *amicũ,regno priuare uoluit.de quo bello* Appianus *in* Mithridatico,Liuius *lib.*76. Plutarchus *in Sylla,*Lucullo,*&* Pompeio,Florus *lib.*3.*cap.*5.Eutrop.*lib.*5.*cap.*3.Plin.*lib.*7.*cap.*22.*lib.*16.*cap.*33. Frontinus *lib.*1.*cap.*5.§ 17.*Stratagematum.*

Orchomenum.] *Theſſaliæ, uel* Bœotiæ *ciuitatem, locupletem & potentem: quæ in plano prius ſita, aquarũ inundatione in montem eiuſdẽ nominis translata eſt. de qua* Plinius *lib.*4.*cap.*6. *& lib.*8. *cap.*58. Volaterranus *lib.*8. *cap.* 9. *qui etiam lib.*9.*cap.*1.Geographiæ,Orchomenum Arcadiæ *ciuitatem facit. Sed eam quam* Homerus

pecoroſam, paſcuiſq́; idoneã dicit. uide prӕterea Strabonem lib.19.& Melam lib.2.cap.3.

Chӕroneam.] *urbem eiuſdem regionis, iuxta* Orchomenum *ſitam: ubi & olim Amyntӕ filius* Philippus, *magno prӕlio uictis* Athenienſibus, Bœotijs, & Corinthijs, Grӕciam *ſuo ſubiugauit imperio. Ea autem ex urbe,* Plutarchus *inſignis ille philoſophus & hiſtoricus natus fertur. de qua Strabo lib.9.&* Volat.*lib.8.cap.9.*

Prӕlio fudit.] Adeò *fudit prӕlio, ut prӕter paucos, qui fuga in naues ſalutem compararunt, reliqui aut ferro ceciderint, aut capti in hoſtium poteſtatem uenerint. Fuere autem duӕ clades, ut ex* Flori *lib.3.cap.5.colligimus: una quidem apud* Chӕroneam, *altera apud* Orchomenũ. *Vide quoque* Frontinum *lib.2.cap.8.§ 11. Stratagem.*

Archelaum prӕfectum.] *ducem Mithridatis: qui,* Eutropio & Oroſio *authoribus, cum cẽtum uiginti millibus peditũ atq́; equitum in Achaiam prӕmiſſus erat: & Athenas, cunctamq́; ferè Grӕciam partim ui, partim deditione obtinuerat.*

Prӕlio uicit.] *Vide* Frontinum *loco iam citato, & libro prӕterea 1.cap.5.§ 17.Stratagem.*

Athenis.] *Atticӕ urbe, quӕ bellicis rebus, & bonis artibus quondam omnium fuit celeberrima. de qua illud* Saluſtij *de* Carthagine *poteſt uſurpari, Satius ſcilicet de Athenis ſilere, quàm parum di*

cere.

cere. Tu lege Strabonem lib. 8. & 9. Herod. lib. 1. 2. & 8. Plin. lib. 4. cap. 7. lib. 35. cap. 14. Volater. lib. 38. cap. 8. Paralip. Sed quantum ad præſentem attinet hiſtoriam, Archelaus primùm urbem occupauit, grauiq; ſeruitio preßit. L. Sylla circumſeſſam magno labore expugnauit, et in antiquam libertatem reſtituit. Poſtremò tamen, cum Galli rebus exciderent Conſtantinopolitanis, Athenas diu obtinuerunt cum Peloponneſo: quorum imperium, dum in regnum transferretur Neapolitanum, ad manus Acciaiolorum Florentinorum ſub Io regina peruenit, deniq; ad Turcas: hodie uerò Barbari corrupto uocabulo Sethinæ uocant.

Pyrrhæum portum.] De Pyrrhæo portu, eiusq; capacitate & ambitu, multa Strabo lib. 8. Plinius lib. 2. cap. 87. Mela lib. 2. cap. 3. Gell. lib. 2. cap. 21. & lib. 1. cap. 15. Ouidius lib. 6. Metamorphoſ. Portus Cecropio, &c. Notandum autem, quoſdam Piræeum pronunciare, quoſdam Pyreum, à quo Pyrrhea & Pyrrhæca accuſandi caſu: ut Statius lib. 12. in catalogo copiarum, quæ Theſeum ſequutæ ſunt, Munychiam & trepidis, &c. & Ouid. lib. 4. Faſt. Pyrrhæa plurali, Sunion expoſitum, &c.

Recepit.] Quomodo receperit, pete ex Oroſio & Eutropio.

Medos.] Aſiæ pop. à Medo, Medeæ & Aegei

Athenienſis filio (ut Solinus refert) dictos. quos tamen Ioſephus Iudæus, à Medeo filio Iaphet dictos eſſe putat. De quibus Strabo lib.11. Plin.lib. 6.cap.14.& 26.& 27.Solin.cap.25. Pomp.Mela lib.1.cap.3. Volater.lib.12.cap.2. Leonicus lib. 2.cap.35.de Varia hiſtoria.

Dardanos.] Dardania, Phrygiæ regio eſt, ab Electræ & Iouis denominata filio: quam quidã Samothraciam hodie, Volaterranus uerò Raſciam ac Seruiam dici putat. de qua Strabo lib.13. Plin. lib.4.cap.1.et 10. Volater.lib.38.cap.8. Paralip. et lib.7.cap.5.Geograph. Leonicus lib.3.cap.67.

In itinere ſuperauit.] Vno uerbo tres cruentiſſimas clades complectitur: in quarum prima, iuxta Oroſ. & Eutrop. centum & decem millia de Archelai exercitu interfecta ſunt. In ſecunda, quinquaginta millia, cum Dione eius filio. Tertia uerò, omnes copiæ ſimul extinctæ ſunt.

Carbonẽ Italia expulit.] Sylla Cn. Carbonem, exercitu eius ad Cluſium, ad Fauentiam, Fidentiamq́; cæſo, Italia expulit, teſte Liuio lib.88. Plutarcho in uita Marij & Syllæ.

Marium.] Iuniorem, uel filiũ intellige: de quo dictum eſt ſuprà cap.68. de quo triumphauit, teſte Plinio lib.33.cap.1. interfectis quinque (iuxta Claudium) & uiginti hominum millibus.

Apud Sacriportum.] De Sacriporto, & clade

de cruentiſsima eo loco edita, diximus ſatis ſuprà cap. 68.

Pontium Teleſinum.] Samnitũ ducem: de quo Florus lib. 3. cap. 18. & 21. Oroſ. lib. 3. cap. 15. Eutrop. lib. 2. cap. 2. Volater. lib. 18. cap. 1. Anthrop.

Porta Collina.] quæ fuit in ipſo colle Quirinali, ſeptentrionem uerſus: quæ & alio nomine Agonenſis & Salaria nominata eſt. De porta Collina, lege Ouid. lib. 4. Faſt. Templa frequen. &c. Blond. lib. 1. de Rom. inſtaur. 9. Pom. Læt. § 46. Marlian. lib. 1. cap. 7. Topograph. urbis.

Vicit.] Syllæ apud portam Collinam exercitum atq; pugnam graphicè depingit Appian. lib. 1. Bell. ciuil. Florus lib. 3. cap. 2. Liuius lib. 88. Abbre. in qua Sylla octoginta millia interfecit, undecim millia in deditionem accepit: in reliquam autem multitudinem, maximam crudelitatem exercuit, teſte Oroſio lib. 5. cap. 20. in fine, & Eutropio lib. 5. cap. ultimo.

Mario interfecto.] à Pontio uidelicet Teleſino, fugæ omnium fidiſsimo comite: ut dictum eſt ſuprà cap. 68. Hanc autem hiſtoriam leges apud Valer. Maxim. lib. 6. cap. 8. § 3. Blondum lib. 7. de Rom. triumph.

Præneſte.] Latij urbe, de qua copioſe ſcripſimus quoq; ſuprà cap. 68. in Mario.

Fœlicem ſe edicto appellauit.] Imaginem Syllæ

ex auro equeſtrem, ante roſtra ſibi collocari uoluit, cum hac inſcriptione: Cornelio Syllæ *imperatori fortunato. Sic enim illum adulatores, in hoſtem fœliciter pugnantem, appellitare conſueuerant. Qua de re copioſe* Appianus, *qui Syllã non tantum fœlicem, uerumetiam uenuſtum adpellatum eſſe, memoriæ prodidit.*

Proſcriptionis tabulas propoſuit.] Proponẽs Sylla *proſcriptionis tabulas, pro præmio duo talenta ei conſtituit, qui proſcriptum necaſſet, non patrem, non filium, non fratres excipiens.* De cuius *proſcriptionibus & nefanda crudelitate, qua* Roma *nil unquã uidit indignius, cópioſe* Plut. *in uita* Syllæ, Appian. *lib.* 1. Oroſ. *lib.* 5. *cap.* 21. Eutrop. *lib.* 5. *cap.* 3. *ſub finem,* Liuius *lib.* 88. Abbre. Flor. *lib.* 3. *cap.* 21. Plin. *lib.* 7. *cap.* 43. Franciſ. Patricius *Senẽſis lib.* 4. *cap.* 20. *de Regis inſtit.* Frontin. *lib.* 2. *cap.* 9. § 3. Volater. *lib.* 19. *cap.* 3. Lucan. *lib.* 2. Nobilitas *cum plebe perit, &c.*

In uilla publica.] Fuit *uilla hæc publica, domus ampla, in modum curiæ, à* Camillo *condita: in qua legati hoſtium, quibus neque in urbem patebat aditus, neque in* Græcoſtaſi *hoſpitium concedebatur, recipiebantur: quam* Liuius *lib.* 5. *in campo* Martio *fuiſſe ait.* De *hac igitur uilla plura leges apud* Blondum *lib.* 8. Rom. *triumph. &* Marlian. *lib.* 6. *cap.* 14. P. Victorẽ *in regione urbis* 9.

Verùm

Verùm notandum hoc loco, diuerſam eſſe à Plinio noſtro lectionem Liuij, qui ait, in uia (non uilla) publica octo (non nouem) millia deditorum à Sylla trucidata eſſe.

Numerum ſacerdotum auxit.] De origine, *numero, officio, & dignitate ſacerdotum ſummorumq́; Pontificum, lege Feneſtellam & Pomponium Lætum de Rom. ſacerdotijs, Blond. lib. 2. Rom. triumph. à principio, Alexand. ab Alexand. lib. 2. cap. 8. Genial. dier. 8. Conſtat aũt, poſt Numã Pompilium quatuor pontificum & ſummorum ſacerdotum collegia inſtituta eſſe: quem deinde numerum Tribuni plebis promulgata rogatione adauxêre, octo collegia conſtituentes: qui numerus longo temporis interuallo inuiolatus manſit, donec Sylla ñoſter ad decimum quintum uſque collegium ampliauit.*

Tribunitiã poteſtatẽ minuit.] *Tribunitiã poteſtatẽ adeò perfregit, ac debilitauit Sylla, ut ferè ad nihilum redegerit, cum ex lege prohiberet, qui Tribunatũ geßiſſet, ulterius poteſtatem habere: ui de Appian. ut ſuprà, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 1. Genial. dier. Volater. lib. 14. cap. 2. Vrb. com.*

Repub. ordinata.] *Sylla quaſdam leges diſſoluit, & alias impoſuit, neq; aliquem prius Prætorem, quàm Quæſtorem eſſe uoluit: nec Conſulem ante quàm Prætorem, & eandem poteſtatem eundem*

dem uirum attingere, priuſquam decennium peregiſſet; ex decreto uetuit. Cuius rei idem Appian. *teſtis eſt, ex quo Syllæ leges omnes ordine in libello de* Legibus *enumerauimus.*

Dictaturam depoſuit.] Non quidem *coactus, ſed ſua ſponte, ut eo cõmodius rationem rerũ à ſe geſtarũ omnibus reddere poſſet.* Tanta enim erat *Syllæ fiducia, ut* Quirites Flacco *interrege* Dictatura *(quæ per quadringentos intermiſſa fuerat annos) quàm diu gerere uellet, demandata ſit: teſtante* Cicerone *in oratione contra* Rullum.

Spe deceptus.] *Conſularibus quippe comitijs in poteſtate populi conſtitutis, nec ipſe acceßit: ſed non aliter ac homo priuatus in foro uerſatus, & ab hominibus conuicijs aſperſus, multaq́; contumelia affectus eſt.*

Puteolos conceßit.] *in Campaniæ ciuitatem, quæ olim Cumanorum fuit emporium, & à iuſtiſſima* Reip. *adminiſtratione* Dicæarchia *dicta eſt. unde eius colonos prolem* Dicæarcheam *dixit lib.* 8. *Sylius* Italicus. *Sed nomine deinde permutato, à puteorum frequentia* Puteolos *appellauere.* Licet *etiam ſint, qui ab aquarum putore, qui per totum illum &* Baiarum *& Cumarum tractum exiſtit, ubi & ſulphuris, ignis & aquarum calidarum plena ſunt omnia, dictam putent.* De qua Strabo *libro* 5. Plinius *libro* 9. *cap.* 8. *libro* 3. *cap.*

5. *lib.*

5.lib.31.cap.2.Pomp.Mel.lib.2.cap.4.Solin.cap. 22.Volater.lib.6.cap.6.Geograph.

Phthiriaſis morbo.] *Id eſt morbo pediculari, ἀπὸ τῶν φθειρῶν. De condigna autem Syllæ crudeliſſimi morte, copioſe leges Plutarch. Plin. libro 7.cap.43.& Appian.lib.1.de bell.ciuilibus.*

Interijt.] *In campo Martio ſepultum ferunt deinde Syllam, ubi reges tantum ſepeliebantur, cũ ſibijpſi his uerbis epitaphium deſcripſiſſet: Vt nemo me amicus beneficentia, ita nemo inimicus quoque in ferenda iniuria me ſuperat.*

DE MITHRIDATE REGE PONTI.

Caput LXXVI.

Mithridates rex Ponti oriũdus à ſeptem Perſis, magna ui animi & corporis, ut ſex iuges equos regeret, duarum & uiginti gentium ore loqueretur, bello Sociali diſsidentibus Romanis Nicomedem Bithinia, Ariobarzanem Cappadocia expulit. Literas per totam Aſiam miſit, ut quicunque Romanus eſſet, certa die interficeretur, & factũ eſt. Græciam, inſulasq́; omneis, excepta Rhodo, occupauit. Sylla eum prælio uicit, Claſſem eius proditione Archelai

Archelai intercepit. Ipſum apud Orchienum oppidum fudit, & oppreſſit: & potuit capere, niſi aduerſum Marium feſtinans, qualemcunque pacem componere maluiſſet. Deinde eum Cabiris reſiſtentem, Lucullus fudit. Mithridates pòſt à Pompeio nocturno prælio uictus, in regnum confugit. Vbi per ſeditionem popularem, à Pharnace filio in turre obſeſſus, uenenum ſumpſit. Cum id tardius biberet, quia aduerſum uenena multis antea medicaminibus corpus firmauerat, immiſſum
al. Citocũ percuſſorem Gallum † Sithocum authoritate uultus territum reuocauit, & in cædem ſuam, manum trepidantis adiuuit.

IN CAPVT LXXVI.

Mithridates rex Ponti.] *Ponti reges quàm plurimos Mithridatis nomine ſalutatos legimus, ex quibus tamen hic qui contra* Romanos *quadraginta duobus annis fortiſſimè bellauit, ſextum in ordine fuiſſe conſtat, de cuius geſtis* Plin. *lib. 36. cap. 8. lib. 7. cap. 24. lib. 33. cap. 3. & 12. lib. 15. cap. 25. lib. 16. cap. 33. lib. 6. cap. 5. lib. 25. cap. 2. lib. 23. cap. 8. &c.*

&c. Plutarch. in uita Syllæ, Marij, Luculli & Cn. Pompeij, Valer. Max. lib. 5. cap. 2. § 12. lib. 9. cap. 2. § 8. cap. 11. § 9. Oroſ. lib. 6. cap. 2. & 3. Eutropius libro 5. cap. 3. & lib. 6. cap. 1. Flor. lib. 3. cap. 5. Appian. in Mithridatico, Iuſtin. lib. 37. & 38. Auguſtin. libro 3. cap. 22. Ciuitat. Fulgoſ. libro 9. cap. 8. § 2. lib. 7. cap. 3. § 14. lib. 5. cap. 8. § 6. cap. 1. § 22. lib. 6. cap. 5. § 12. lib. 9. cap. 11. § 4. & qui præterea in proceſſu citantur.

A ſeptem Perſis.] Fuerunt autem, Orthanes, Intaphernes, Gobrias, Megabyſes, Aſpathines, Hydarnes, & Darius, qui demum interfectis magis ex equorum fauſto hinnitu Perſarum regnum adeptus eſt. De his autem ſeptem Perſis multa Herodotus lib. 3. Muſarum, Iuſtinus lib. 1. in Trogum, Sabell. lib. 7. Ennead. 2. Rhapſod. & Ludouicus Viues in lib. 3. cap. 22. Auguſtini de Ciuitate dei.

Magna ui & animi et corporis.] Et hinc Plinius, nimirum lib. 25. cap. 2. regum omnium ſua ætate maximum & bellicoſiſsimum fuiſſe tradit.

Corporis.] Mithridatem ſtatura ingenti fuiſſe, ex armorū forma, quæ Delphos delata ſunt, colgimus. De quibus Cælius Rhodig. lib. 29. cap. 17. & Sabell. lib. 5. Ennead. 6. Rhap. in fine.

Duarū & uiginti gentiū ore loqueretur.] Alij legunt, quinquaginta gentiū, ſed malè. Plin. enim ſenior lib. 7. cap. 24. & lib. 25. cap. 2. Mithridatē

duarum

duarum tantum & uiginti gentiũ,quæ ſub eius im perio erant,linguas cognitas habuiſſe, atq; his iura dixiſſe ſcriptum reliquit. cuius ſententiã ſecuti ſunt quoq; Solinus cap.7.Gell.lib.17.cap.17. Valer.Max.lib.8.cap.7. § ult.Sabell.lib. 10.cap.10. § 2.Petrarch.lib.2.tract.1.cap.11.

Bello ſociali.] *Quod geſtum eſt,iuxta ſupputationem Oroſij,anno ab urbe condita 659. Solini uerò cap. 2. anno Vrbis conditæ 662. de quo bello diximus paulo antè cap.75.*

Nicomedem.] *Bithiniæ regem, de quo leges Suetonium Tranquillum in uita Cæſaris,Iuſtin.libro 38.à princip.Fulgoſ.lib.9.cap.10.§ 14.*

Bithinia expulit.] *Ex Aſiæ minoris regione, quæ in Ponti exordio ad orientem proſpiciens, Thraciæ aduerſa eſt, à fontibus Sangarij fluminis primos fines habens. Hæc autem prius Bebrycia, deinde Mygdonia, & demum à Bithyno rege Bithynia dicta eſt. De qua Strabo libro 12. Plinius libro 5.cap.32.Solinus cap.54. Volater.libro 10. cap.1.Geographiæ.*

Expulit Nicomedem.] *Nicomedes licet Bithynia expulſus,mox tamen per Syllam ex ſenatuſcõſulto, regno reſtitutus eſt: unde ut gratiã Romanis referret,moriens populum Romanum hæredẽ reliquit bonorum ſuorum.*

Ariobazanem.] *Quem Iuſtinus hominẽ ſegnẽ*

uocat,

uocat, cuius meminit Florus quoq; libro 3. cap.5. & Volaterranus lib. 10.cap.1.Geographiæ. Fuit autem Cappadociæ rex, qui etiam à Sylla populi Romani iuſſu, cum exercitu in regnum amiſſum, reductus eſt.

Cappadocia.] *Pontica regione, quæ ad Euxinum uergẽs, cæteris Tauro appoſitis, magis & magis ad Aquilonẽ ſpectat. Cuius longitudo à Lycaonia atq; Phrygia uſq; ad Euphratem, ad auroram & Armeniam ad tria millia ſtadiorum eſt. Vide Strabonem libro 2. & 12. Ptolemæi tabulam Aſiæ primam, Plinium libro 6. cap. 8. & 34. Solinum cap. 56. Pomponium Mel. libro 1.cap. 3. Pium 2. Pontif. Max. cap. 43. & Volaterranum libro 10.cap.1. Geographiæ.*

Literas per totam Aſiam miſit.] *Edictum Mithridatis eiuſmodi erat, ut ad triceſimam diem omnes pariter Romanos, item mulieres pueroſq; qui Romani ſanguinis eſſe cenſerentur, interficerent. iuxta cuius crudeliſſimum edictum 150. millia (Plutarcho in uita Syllæ referente) hominum interfecta ſunt. iuxta Valerium autem, libro 9. cap. 2. § 8. octoginta millia. Quàm miſerabilis autem illa rerum facies fuerit, leges Auguſtinum lib. 3. cap. 22. Ciuitatis, & Appianum in Mithridatico, Flor. lib. 3. cap. 5.*

Inſulas omnes.] *Harum inſularum catalogum*

pete

pete ex Floro, qui præcipuas tantum enumerat.

Excepto Rhodo.] *De Rhodiorum militari fortitudine, & in Romanos fide: item de naualibus pugnis & uictorijs aduerſus Mithridatem, leges Appianum graphicè & ad longum hæc omnia deſcribentem. De Rhodi autem ſitu & difficili aditu, Rhodiorumq́; iuſtitia & militari fortitudine, Strabo libro 14. Plinius libro 4. cap. 12. libro 6. cap. 34. Mela libro 3. cap. 17. Solin. cap. 21.*

Sylla eum prælio uicit.] *Apud Orchomenũ ſcilicet & Cheronæam Aſiæ urbes: de quo prælio copioſè Plutarch. in uita Syllæ, Flor. lib. 3. ca. 5. Fron. libro 2. cap. 8. § 11. & Plin. ſuprà cap. 75.*

Archelai.] *quem ſuis militibus præfecerat Mithridates. De Archelai militari fortitudine lege Frontinum libro 1. cap. 5. § 17. cap. 11. § 20. & libro 2. cap. 3. § 16. Volaterranum libro 13. cap. 4. Vrban. com.*

Orchomenum.] *Alij legunt Orchienum, Dardanum alij, ſed malè. Apud Orchomenum enim Theſſaliæ urbem Mithridatem à Sylla uictum eſſe teſtantur, Florus ut ſuprà, & idẽ Plinius cap. 75. ſuprà, ubi de hac urbe plura diximus.*

Mariũ.] *patrẽ intellige, cuius uitam deſcribit Plinius ſuprà cap. 67. & Plutarch. copioſißimè.*

Qualemcunq; pacem maluiſſet.] *Pacis huius fœdera eiuſmodi fuerunt: ut Mithridates rex*

Aſiam

Aſiam, Paphlagoniamq́; dimitteret, Bithyniam, Nicomediam, Cappadociamq́; Ariobarzani cederet, duo talentûm millia Rom. populo penderet, *ſeptuaginta naues æratas cũ apparatu & armamẽtis exhiberet, Sylla reliquum regnum ſtabiliter regi aſſereret, eundẽq́; populi* Romani *ſociũ decerneret*. Plutarchus in uita Syllæ.

Cabiris reſiſtentem fudit.] *Alij legunt Argis reſiſtentem fudit. ſed noſtra lectio melior eſt, cui aſtipulatur et Strabo lib.* 12. *qui ait, ſub ipſis Paryadræ radicibus Cabira ſita eſſe, ſtadijs centum et quinquaginta, quàm Megalopolis auſtraliora, Mithridatis ſedem expreſſe adpellitans. idem facit quoq́; Volater. lib.* 10. *cap.* 1. *in Aſiæ deſcriptione. Cabiris præterea legendũ eſſe, ex Eutropio colligimus, qui lib.* 6. *cap.* 2. *hunc in modum ſcribit: Secundo prælio apud Cabira ciuitatem, quò ingentes copias ex omni regno Mithridates adduxerat, cum triginta millia lectiſſima regis, à quinq́; Romanorum millibus uaſtata eſſent, &c.*

Lucullus fudit.] Apud Granicum *ſcilicet & Aſopum amnes, qui ex hac clade cruenti planè redditi ſunt. Cuius cladis mentionẽ faciunt* Plut. *in* Lucullo, *et* Q. *Flaminio in fine, Oroſius lib.* 6. *cap.* 2. *Eutrop. lib.* 6. *cap.* 2. *Plin. lib.* 15. *cap.* 26. Frontin. *lib.* 1. *cap.* 5. § 30. *lib.* 1. *cap.* 1. § 14. *lib.* 2. *cap.* 2. § 4. *Sabell. lib.* 6. *cap.* 6. § *ult.* Exẽplor.

Nocturno prælio uictus.] Non omnino nox tenebroſa erat, ſed luna in occaſum uergens adhuc tenuem corporum umbram porrigebat: quod regis milites uehementer deluſit. Dum enim eos Romanus inuaſiſſet miles, habens à tergo lunam iam ſubeuntem occiduum, corporum umbræ quàm longiſſimæ in aduerſos protendebantur hoſtes. Vnde illi in umbras pro corporibus miſſilia iactitantes, fruſtra uiribus utebantur. Hoc autem ſtratagema leges apud Plutarchum in Pompeio, Oroſ. lib. 6. cap. 4. Eutrop. ut ſuprà, Front. lib. 2. cap. 1. § 12. Stratagem. Interfecta ſunt autem in hac clade de Mithridatis exercitu quadraginta millia, Romanorũ autem mille uulnerati, & quadraginta tantum (iuxta Oroſ. & Eutrop.) occiſi.

Seditionem popularem.] motam uel ob crudelitatem Caſtoris Mithridatis præfecti, qui Panagorio præerat: & interfectis amicis regijs arcem occuparat: uel ipſius quoq; regis tyrannidem, qui Laodicen coniugem, matrem, ſororem ac filios crudeliter interfecerat. De cuius crudelitate in filios Fulgoſ. Genuenſ. lib. 5. cap. 8. § 6.

In turre obſeſſus.] Pharnaces audita patris ſui crudelitate, fratrum, ſororum, aliorumq; amicorum morte exercitum ad ſeſe perſequendum miſſum, ſibi conciliauit, & contra patrem ſtatim duxit, ut apud Oroſ. & Eutrop. ſcriptum eſt.

Ad-

Aduerſum uenena medicaminibus.] *De Mithridatis regis antidoto, eiusq́; cōpoſitione, quo quotidie aduerſus uenena uſus eſt, copioſiſſimè Plinius lib. 23. cap. 9. Gellius lib. 17. cap. 16. Volaterranus lib. 17. cap. 1. Vrban. com.*

Immiſſum percuſſorem.] *Simile exemplum ferè recitatur ſuprà, de Mario patre, qui Gallum quoque percuſſorem uultus authoritate deterruit, cap. 67.*

Gallum.] *Oroſius lib. 6. cap. 5. & Eutropius ut ſuprà, Gallum quoq; nominãt: Appianus uerò in fine Mithridatici belli Britium Celtarũ ducem appellat, quem cum fracto muro diſcurrentem uidiſſet, iugulum præbens, orauit ut ferro conſoderet, ne in hoſtium poteſtatem ueniret. Gellius aũt loco citato ait. Mithridatem cum uenena fruſtra expertus eſſet, ſuo ſe ipſum gladio trãſegiſſe. Qui fuit decimus ſextus à Dario ultimo Perſarum rege: à primo Mithridate, qui à Macedonibus defecit, Pontumq́; occupauit, octauus. uixit annos duodeſeptuaginta, rex fuit annis 57.*

DE CNEO POMPEIO MAGNO. *Cap. LXXVII.*

CNeus Pompeius Magnus ciuili bello Syllæ partes ſecutus, ita egit, ut ab eo maxime diligeretur. Si

 cili-

ciliã ſine bello à proſcriptis recepit. Numidiam Iarbæ ereptam, Maſiniſſæ reſtituit: uiginti ſex annos natus, triumphauit. Lepidum acta Syllæ reſcindere uolentem, priuatus Italia abrogauit. Prætor in Hiſpaniã† pro-
al. pro consulibus
cõſuli miſſus, Sertorium uicit. Mox piratas intra quadrageſimum diem ſubegit. Tigranem ad deditionem, Mithridatem ad uenenum cõpulit. Deinde mira fœlicitate rerum in ſeptentrione Albanos, Colchos, Heniochos, Caſpios, Hiberos, nunc in orientem Parthos, Arabas, atq; Iudæos cum magno ſui terrore, penetrauit. Primus in Hircanũ, Rubrum, & Arabicũ mare uſq; peruenit. Mox diuiſo orbis imperio, cũ Craſſus Syriam, Cæſar Galliam, Pompeius urbem obtineret, poſt cædẽ Craſsi Cæſarem dimittere exercitum iuſsit.
al. eius †Cuius infeſto aduentu urbe pulſus, in Pharſalia uictus, ad Ptolemæum Alexandriæ regem fugit. Huius la-
tus

tus ſub oculis uxoris & liberorum, à Septimio Ptolemæi præfecto mucrone confoſſum eſt. Iamq; defuncti caput gladio præciſum, quod uſq; ad ea tempora fuerat adoratum. Truncus Nilo iactus, à Seruio Codro rogo inuſtus humatusq; eſt: inſcribēte ſepulchro, Hic ſitus eſt Magnus P. caput ab Achilla Ptolemæi ſatellite, Aegyptio uelamine inuolutū, cum annulo Cęſari præſentatum eſt. Qui non continens lachrymas, illud plurimis & precioſiſsimis odoribus cremandum curauit.

IN CAPVT LXXVII.

De Cnei Pompeij rebus egregiè geſtis, omnia plena ſunt. Liuius lib. 79. 85. 109. & ſequentibus, Appian. lib. 1. bellor. ciuil. Plut. in eius uita, in Ceſare & Lucullo, Flor. lib. 3. cap. 5. & 6. Oroſius lib. 6. cap. 6. Eutrop. lib. 6. cap. 2. 3. & 8. Val. Max. lib. 1. cap. 5. § 5. lib. 5. cap. 3. § 11. lib. 4. cap. 5 § 6. cap. 7. § 11. Plin. lib. 7. cap. 3. 12. 25. et 26. lib. 10. cap. 14. lib. 7. cap. 30. lib. 12. cap. 4. lib. 3. cap. 3. lib. 23. cap. 8. lib. 33. cap. 10. & 12. lib. 37. cap. 7. &c. Auguſt. lib. 3. cap. 30. & lib.

18.*cap.45.ciuitatis,* Front.*lib.1. cap.1.* § 7. *lib.* 2.*cap.5.* § 33.*lib.1. cap.* 4. § 7. *cap.10.* § *penult. lib.2.cap.1.* § 12.*cap.2.* § 2. *cap.3.* § 13.*cap.4.* § 21.*cap.5.* § 31.*& lib.* 4.*cap.* 5. § 1.*Sabell.lib.3. Ennead.6. & lib.4.Ennead 6.lib.7. Ennead.6. Rapſod.lib.4.cap.2.* § 3.*lib. 6. cap.3.* § 12. *cap.* 9. § *ultimo,lib.7.cap.3.* § 7.*cap.5.* § *ultimo.lib.* 8.*cap.1.* § 6. *Exemplor. ethnicor.* Fulgoſ.*lib.2. cap.5.* § 11. *lib.5. cap.1.* § 2. *lib.6.cap.2.* § 3.*lib.* 5.*cap.3.* § 10.*lib.4.cap.2.* § 1. *& lib.8.cap.* 15. § 12.*Franciſ.*Petrar.*lib.4.tract.5.cap.8.* Lorbar*dus de Syricho cap.16.ſuppl.in* Petrar. Volater. *lib.18.cap.1.* Vrban.*com.*Antonin.Florent.*tom.* 3.*tit.4.cap.5.* § 31.*Lucan.lib.2.Pharſal.*

Magnus.] *Pompeius quando & quomodo* Ma*gni cognomen adeptus ſit, diſcrepant authores. Sunt qui referant,poſt egregia facinora* Romam *uocatum, Syllamq; cum ingenti multitudine obuiam proceßiſſe,eumq; ad primũ congreſſum* Ma*gnum appellaſſe: in qua ſententia &* Plutarchus *in* Romanorum Apoph. *quoq; eſſe uidetur.* Alij *fauore militari,cum in* Aſia *militaret, hoc cognominis datum eſſe arbitrantur.* Appianus *autem* Pharnace *prius fugato quàm uiſo,* Cæſarem *ipſum exclamaſſe ait,* Hi *ſunt qui te* Magnum *fecere* Pompei*: quæ uox ſignificare uidetur,ex nobili ea uictoria* Magnum *appellari contigiſſe,*

Antoninus Florentinus propter magnitudinem ſui ualoris (ut qui in oriente cum uiginti duobus regibus bella geßit, eosq; uicit) Magnum cognominatum aſſerit. Verùm (ut in eius uita Plutarchus ſcriptum reliquit) conſtat Pompeium tum primum in epiſtolis Magni appellationem uſurpaſſe, quum in Hiſpania aduerſus Sertorium belligerauit. quod nomen duobus tantum Romanis ob præclarißimas uirtutes contigit, Valerio ſcilicet & Fabio Rullo. De Pompeij autem Magni nomine, uide præterea Plinium libro 7. capite 26. Sabellicum libro 4. cap. 2. § 3. & lib. 6. cap. 3. § 12. Exemplorum.

Bello ciuili.] Bellum ciuile inter Syllam & Marium intelligit, quod geſtum eſt iuxta Oroſij & Eutropij ſupputationem, anno ab Vrbe condita 662. de quo bello copioſè ſuprà diximus.

Syllæ partes ſequutus.) Quemadmodum enim Iulius Cæſar de partibus Marij, ita Pompeius de factione fuit Syllæ. cuius uitam lege ſuprà cap. 75. & hinc nimirum Sertorius Pompeium Magnum Syllæ diſcipulū appellare ſolitus erat, cuius rei teſtis eſt Plutarchus in Sertorio.

Ita egit ut ab eo maximè diligeretur.) Huius dilectionis cauſa fuit, quod Sylla non tantum Cinnam, ſed etiā Carbonē, aliosq; Pōpeij hoſtes interfeciſſet, et aduenienti Pompeio nō tantū aſſurrexiſſet,

xiſſet, ſed caput quoq; aperire ſolitus eſſet: quem honorem ne clariſſimis quidem ſenatoribus præſtare ſolebat.

Siciliam.] Quam Perpenna ui occuparat, & in Syllanam factionem inſulam hanc propugnaculum quoddam præpararat.

Sine bello recepit.] Quàm primum enim Pompeiũ cum exercitu aduẽtare intellexiſſent, multo timore perculſi, ſua ſponte loco ceſſerunt.

A' proſcriptis.] per L. Cornelium Syllam, de qua proſcriptione copioſè diximus cap. 75.

Numidiam.] Aphricæ partem inter Tingitanam & Carthaginenſem regionem, cuius accolæ (teſtante Saluſtio) olim Perſæ fuere, qui defuncto in Hiſpania Sale, ab exercitu eius cum Medis in Africam nauigarunt, ubi deficiente materia ad domos ædificandas, alueos nauium inuerſos pro tugurijs habuere. & quoniam huc illucq; uagabatur, Nomadæ dicti ſunt, id eſt paſtores: deinde Numidæ à Latinis. De his plurima Strabo lib. 17. Plin. lib. 5. cap. 3. lib. 6. cap. 34. lib. 5. cap. 4. Solin. cap. 39. Pomp. Mel. lib. 1. cap. 6. Syl. Ital. lib. 3. Nulla domus, &c. Volat lib. 12. cap 9. Leonicus lib. 2. cap. 1. de Varia hiſtoria.

Hiarbæ.] Hunc Hiarbam regem, qui cum Domitio bellum inierat, cœpit Pompeius, & interemit: cuius ſceptro deinde Hempſal in Numidia ſuc-

ſucceßit, teſte Plut. & Sabell. lib. 3. Ennead. 6. Rhapſod. Notandum autem, hunc à Liuio libro 89. Hieram, ab alijs autem Hierciam nominari.

Maſinißæ.] Populo Romano conſœderato: de cuius erga Romanos inſigni gratitudine diximus ſuprà cap. 49. Tu conſule præterea Valer. Max. lib. 5. cap. 2. § 14. Fulgoſ. lib. 4. cap. 1. § 3.

Viginti ſex annos natus triũphauit,] Qua ætate triũpharit Pompeius, diſcrepãt autores. Plutarchus omne bellum Africanũ intra 40. dies abſoluiſſe memorat, dum annũ ætatis ageret 24. ubi nihil de eius triumpho ſcribit, ſed poſt longam rerũ à Pompeio geſtarum enumerationem ait, quoſdã eße, qui quatuor & triginta annos natum triumphaſſe tradiderint. Sed quod uerius eſt (idem ait) quadrageſimum tum attigiße conſtat. Liuius tamen Romanæ hiſtoriæ princeps, lib. 89. Epitomes, annos natum 24. & adhuc equitem, ex Africa triumphaße ait, quod nemini hactenus contigerat. cui quoq; aſtipulatur Lorbardus de Syricho, capite citato.

Triumphauit.] De Cnei Pompeij triumphis copioſè Plutar. in eius uita. Plin. lib. 6. cap. 26. Blond. lib. 10. Rom. triumphantis. Valer. Max. lib. 8. cap. 16. § 8.

Lepidũ acta Syllæ reſcindere uolentem.] Marcus Lepidus Marianæ partis aſſertor, conſul cum

Q. Catulo acta Syllæ reſcindere parabat, ſi modo ſine magna Reipublicæ clade fieri potuiſſet, quæ res in magnum exarſit demum urbis incendium. Qua de re Liuius lib. 90. Epitomes. Oroſ. lib. 5. cap. 22. Eutrop. lib. 6. cap. 1. Florus libro 3. cap. 23. Appian. lib. 1. bell. ciuil. Fuit aũt Lepidus conſul iuxta Liuij ſupputationem anno 4. Olympiadis 175. cui aſtipulatur quoq; Euſeb. in Chronicis, qui ait tum hoſtem publicè iudicatũ eſſe: ab Vrbe uerò condita 676. cuius cõſulatus ſæpe meminit Plinius, ut lib. 10. cap. 21. & lib. 36. cap. 6. ubi in numero annorũ erratum eſt decem annis. item lib. eodem cap. 15. lib. 35. cap. 3. & Cic. lib. 2. Offic. Oroſ. lib. 5. cap. 22.

Priuatus.] Pompeium priuatum equeſtris ordinis intellige, cui non tanta conceſſa erat poteſtas, ut Italia Lepidum abrogare poſſet.

Italia abrogauit.] Lepidum abrogata Italia, in exiliũ miſit, qui nauigãs in Sardiniam inſulam haud multo poſt diem obijt, deſtillationis morbo correptus, teſte Appian lib. 1.

Sertorium uicit.] Metelli auxilio Sertoriũ ciuilis belli incentorem, cum uniuerſa factione ſuſtulit: de quo bello multa Appian. Plutarch. in Sertorio, Oroſ. lib. 5. cap. 19. Eutrop. lib. 6. cap. 1. Valerius Max. lib. 1. cap. 3. § 4. Fulgoſ. lib. 7. cap. 3. § 19. li. 6. cap. 4. § 16. cap. 3. § 1. lib. 9. cap 8. § 3.

Sabell.

Sabell. libro 4. Ennead. 6. & libro 5. cap. 7. § 4. lib. 8. cap. 4. § 3. Exemp. ethnic. Volat. li. 19. cap. 3. Vrb. com. Frontin. libro 1. cap. 5. § 1. cap. 11. § 13. cap. 12. § 4. libro 2. capite 3. § 11. cap. 5. § 31. cap. 7. § 5. & lib. 4. cap. 7. § 6. Stratagem.

Piratas ſubegit.] Gabinia lege Pompeio: conceſſum enim erat, ut piratas nauium commeatus intercipiẽtes, inſulas prouinciasq; uaſtantes perſequeretur, ut legimus apud Cic. pro lege Manilia, Flacco, & Cornelio Balbo. Pomp. Læt. § 6. de legibus. De toto autem hoc bello Appian. ut ſuprà, Oroſ. lib. 6. cap. 4. Eutrop. lib. 6. cap. 2. Plu. in Pompeio, Cic. de Laudibus Pompeij, Plin. lib. 7. cap. 25. & 26.

Intra quadrageſimum diem.] Piraticum bellũ 40. die completum eſſe, dicit quoq; Liu. Plut. & Flor. qui ait in tanta uelocitate uictoriæ, Pompeium ne unam quidem nauem amiſiſſe. Plinius aũt lib. 7. cap. 25. & 26. dicit captas eſſe piratarũ naues 846. qui Pompeij de his triumphũ deſcribit quoq; lib. 37. cap. 2. Notanda aũt ex hoc loco Magni Pomp. mira in reb. bellicis fœlicitas, quã primã imperatoris uirtutẽ eſſe apud Cicer. legimus.

Tigranem.] Armeniæ regem, qui tunc ingenti gloria imperabat, & Perſas ſæpe uicerat, Meſopotamiã, Syriam & Phœniciam ferè omnem occuparat. De quo Liu. lib. 97. 100. et 103. Flor. lib.

3. cap.

3.cap.5.li.4.cap.12. Oroſ.lib.6. cap.3. Eutrop. lib.6.cap.2. Frontin. lib.2.cap.1. § 14. cap. 2. § 4. Fulgoſ.lib.9.cap.5.§ 4. lib.5. cap.8. § 5. & lib.9.cap.4.§ 2.Plin.lib.7.cap.26.Nat.hiſt.& noſter quoq; Plinius ſuprà in Lucio Lucullo.

Ad deditionem.] Tigranes enim ſtatim ſe Pompeio dedidit,& in caſtra Pompeiana ueniens,diadema ſuũ(cum ad genua Pompeij ſupplex procubuiſſet) uictori obtulit:quod Pompeius miſeratione motus repoſuit,& magnificè tractauit.

Mithridatem ad uenenum compulit.] Mithridates Ponti rex,quomodo uenenum hauſerit, & mortem obire inde non potuerit, ſatis dictum eſt cap.76. Et hanc nimirum ob cauſam Decio Iunio Syllano & L.Murena conſulibus,de bello Piratico & Mithridatico triumphauit, anno 4. Olymp.179. ab Vrbe uerò condita,692. uide Plin. lib.12.cap.4.

Albanos.] oram ſeu litus Hircani maris occupantes. de quibus lege Strabonem li. 11. Plinium lib.3.cap.5.lib.7.cap.2.lib. 6.cap.13. Solin.cap. 25. Pomp.Mel.lib.3.cap.5. Volaterranum lib. 12. cap. 3. Geog. Quo ſtratagemate autem Albanos noſter Pompeius uicerit, Frontinum libro 2.cap. 3. § 13.

Colchos.] Aſiæ populos,habentes ab ortu circa Iberiam & Albaniam ad Caſpium uſque mare

iuxta

iuxta Ptolemæum. *Fuerunt autem Colchi olim ueneficij maximi autores, & Iaſonis memoria fabularumq́; inuolucris cumprimis inſignes, de quib.* Strabo lib. 11. Plinius lib. 6. cap. 4. & 5. Solinus cap. 21. Pomp. Mela libro 2. cap. 22. Volaterran. lib. 12. cap. 3. Geograph.

Heniochos.] *Heniochea Scythiæ regio, quam aurigæ Caſtoris & Pollucis inhabitauere, de qua* Strabo lib. 11. Plinius libro 6. cap. 4. 5. 11. & 16. libro 4. cap. 6. Solin. cap. 25. Mela lib. 1. cap. 21. Volat. lib. 12. cap. 3. & 5. Geograph.

Caſpios.] *ad ſeptentrionem prope* Armeniam Hircaniam & Parthiam habitantes. *de quorum moribus & natura* Strabo *ut ſuprà*, Plin. lib. 6. cap. 13. lib. 5. cap. 27. Solin. cap. 60. Procop. lib. 1. *belli* Perſici, Martianus lib. 6. cap. 37. Pomp. Mel. lib. 3. cap. 5.

Hiberos.] *Aſiæ pop. à ſeptentrione* Nomades, *et Caucaſi montis accolas habentes, ad meridiem uerò* Armeniā, *ad occidentem* Colchidem: *quorum regio tota Caucaſijs montibus cincta eſt.* De *his multa* Strabo *libro* 11. Plin. lib. 6. cap. 10. & lib. 4. cap. 20. Volaterranus *libro* 12. cap. 3. Geographiæ.

Parthos.] *Aſiæ maioris pop. qui ab occaſu* Mediam, *à ſeptentrione* Hircaniam, *ab oriente* Ariam, *ab auſtro uerò deſertam* Carmaniam habent.

bent. De quibus Strabo lib. 15. Plin. lib. 6. cap. 15. 25. 26. et 34. Solin. cap. 69. Pomp. Mel. li. 1. cap. 3. Iuſtin. libro 41. Volaterranus libro 12. cap. 1. Geographiæ.

Arabas.] qui ſunt inter Iudæam & Aegyptũ. Arabiæ autem omnem deſcriptionẽ pete ex Strabone libro 1. & 16. in fine. Plin. lib. 6. cap. 28. & 34. præterea lib. 5. cap. 11. Solin. cap. 46. Pomp. Mel. lib. 1. cap. 21. Volat. lib. 12. cap. 6. De Arabia doctiſſimè quoq; ſcripſerunt Vranius hiſtoricus, & Iuba rex ad Claudium Cæſarem.

Iudæos.] Iudæã meridiem uerſus continetur in regione Paleſtinæ, & complectitur Galileam, Samariam, ac regionem trans Iordanem, cuius latitudo ex Iordane fluuio uſq; ad Ioppen eſt, longitudo uerò à monte Libano uſq; ad lacum Tyberiadem. Huius regionis deſcriptionẽ pete ex Strabone lib. 16. Plinio libro 5. cap. 12. & 14. & lib. 6. cap. 34. Pomp. Mel. lib. 1. cap. 11. Volaterran. lib. 11. cap. 2. Geographiæ.

Magno terrore penetrauit.] interfectis Iudæorum duodecim, uel ſecundum alios tredecim millibus. de qua clade uide Ioſephum libro 14. cap. 4. 5. 6. 7. 8. & 9. Egeſippum libro 1. de Excidio Hieroſol. Oroſ. lib. 6. cap. 6. Eutrop. cap. 2. li. 6. in fine, ſecundũ quos hoc bellum geſtum eſt anno conditæ Vrbis 689.

Hirca-

Hircanum mare.] *Quod mare, ut apud Herodotum lib.1 legimus, ſecundum longitudinem quindecim dierum curſu nauis, quæ remis utitur: ſecundum latitudinem uerò, ubi ſpacioſißimum eſt, dierum octo interuallo emetiri poteſt, de quo multa Strabo libro 11. Plin. libro 6. cap 9. 13. 27. Pomp. Mel. lib. 3. cap. 5. Solinus cap. 27. et 30. Volaterran. lib. 12. cap. 4. Geograph.*

Rubrum.] Mare Rubrum, *Græci* Erythreum *à rege* Erythra. *Herodotus autem libro 4. Sinum Perſicum uocant, de quo Strabo libro 15. 16. & 17. Plin. libro 6. cap. 23. 29. & 42. Solinus cap. 46. Pomp. Mel. libro 3. cap. 7. Volaterranus lib. 12. cap. 4. Procop. lib. 1. belli Perſici.*

Arabicum mare.] Hoc eſt *Arabicum mare, cuius frequentißimis quondam in Indiam & Troglodyticen nauigationib. adeò Aegypto uectigal auctū eſt, ut Auletæ, Cleopatræ parenti (quemadmodū ultimo lib. Strabo ſcribit, annua talēta duodecies millena & quinquaginta obuenerunt, longè poſtea populo Romano prouinciam adminiſtrante. Vide quoque Plinium lib. 6. cap. 28. et 24. Solin. cap. 68. Diodor. Sicul. lib. 4. Pomp. Mel. libro. 3. cap. 9.*

Diuiſo orbis imperio.] *Præſentem hiſtoriam ut eo melius intelligas, lege ea quæ Appianus* Alexan-

Alexandrinus lib. bellorum ciuilium 2. à principio memoriæ prodidit.

Syriam.] maioris Aſiæ regionem iuxta Iudæam, quæ hodie Suria uocatur, de qua Strabo libro 16. Plin. lib. 5. cap. 12. & 22. Pomp. Mel. libro 1. cap. 11. Volaterranus libro 11. cap. 1. qui uaria et diuerſa nomina Syriæ recitat, & eandem ſuo ordine doctiſſimè deſcribit.

Cæſar Galliam.] Ciſalpinam intellige, quam per decennium domuit, ut eſt apud Plutarchum, Suetonium Tranquillum in eius uita, Cæſarem in Commentarijs lib. 6. de bello Gallico. Oroſ. lib. 6. cap. 10. Eutrop. lib. 6. cap. 4. Othon. Phriſ. libro 2. cap. 48.

Poſt cædem Craſſi.] qui dum Parthico inhiat auro, ſtrage undecim legionum in bello Parthico interfectus eſt. de cuius morte Liuius libro 106. Epitomes, Appianus in Parthico, Plutarchus in uita Craſſi, Florus lib. 3. cap. 11. Iuſtin. lib. 42. circa finem. Plinius lib 2. cap. 56. Oroſ. libro 6. cap. 13. Eutrop lib. 6. cap. 4. in fine, Volaterran. libro 14. cap. 2. Anthrop.

Cæſarem dimittere exercitum iuſſit.] Vnde inter Cæſarem & Pompeium belli incendium exarſit, de quo Appian. lib. 2. bellorũ ciuil. Plutar. in uita Cæſaris et Pompeij, Auguſtin. lib. 3. cap. 30. ciuitat. Oroſ. lib. 6. cap. 15. Eutrop. lib. 6. cap. 4.

Flor. lib. 4. cap. 2. Cæſar ipſe tribus lib. de bello ciuili, Lucan. lib. 10. Gell. lib. 15. cap. 18. Plin. lib. 7. cap. 25. et 26. Geſtum eſt autem, iuxta Oro*ſij ſupputationem, anno ab Vrbe condita* 700.

In Pharſalia uictus.] Hoc *eſt in* Theſſalia*: ibi enim ſunt Pharſalici campi, qui & Philippici dicuntur, teſte Solino cap. 13. et inde quoq; poeta Lucanus libros ſuos de bello ciuili Pharſalicos uocat, à loco denominationẽ ſumens. Huius autẽ uictoriæ meminit quoq; Val. Max. lib. 1. cap. 5. §. 5. & lib. 4. cap. 5. §. 6. & Plin. lib. 36. cap. 18.*

Ad Ptolemæum regem fugit.] *Pompei fugam primo dubiam fuiſſe ſcribunt. dubitabat enim an ad Parthos, uel ad Iubam Mauritaniæ confugere deberet: tandem, ut Lucan. in 8. canit, in Aegyptum profectus eſt ad Ptolemæum regulum, qui apud Peluſium cum exercitu erat, aduerſus ſororem bellũ gerens, de cuius fuga leges copioſe ſcribentem Plutarchum,*

Sub oculis uxoris.] *Corneliæ ſcilicet, Scipionis filiæ, et uiduæ à P. Craſſo Marci filio relictæ.*

Et liberorum.] *Duorũ ſcilicet filiorum, quorum alter poſtmodum apud Mundam, à Cæſare in Hiſpania: alter apud Siciliam, ab Auguſto uictus eſt. ex quibus Sextus quoq; piraticã exercuit, cuius rei teſtes ſunt Plutarch. Appian. li. 5. bell. ciuil. et Lucan. apud Volater. lib. 18. Sextus*

erat magno proles indigna parente, &c.

A Septimio.] *Alij* Photino, *alij* Achilla *legunt. ſunt enim diuerſæ authorum de* Pompeij *morte opiniones, quas apud* Plutarchum *&* Appianum *legere licet.*

Quod uſq; ad ea tempora adoratum.] *Ita enim, & non, quod uſque ad ea tempora ignoratum eſt (ut mendoſa quædã exemplaria habent) legendum eſt. Conſtat enim,* Pompeium *ob inſignem nominis famã, ex* Aſia *Ponto,* Armenia, Paphlagonia, Cappadotia, Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, *&c. pro deo ſæpe cultum & adoratum eſſe.*

Inuſtus & tumulatus eſt.] Pompeij *corpus quomodo concrematum, & humatum deinde à regijs ſit miniſtris, ſcribit* Plutarchus, Appian. *&* Plinius *lib. 5. cap. 12. in fine.*

Caput ab Achilla præſentatum.] *Caput* Magni Pompei *non ab* Achilla, *ſed à* Photino Cæſari *magno pro munere ſeruatũ eſſe,* Appianus *ait: ſed* Plutarchus Achillam *quoq; nominat.*

Cum annulo.] *Gnei ſcilicet* Pompeij, *in cuius gemma omnium precioſiſſima, enſifer leo ſculptus fuiſſe dicitur, teſtante* Plutarcho.

Non cõtinens lachrymas cremandũ curauit.] C. Cæſaris *humanitas, & in crudeliſſimum hoſtem pietas, quem capite truncatum, nõ tantum defle-*

defleuit, ſed multis & precioſiſsimis odoribus caput ſibi oblatum cremandũ curauit, templumq́; ante Vrbem condidit. Eius autem ſepulturæ meminit Plin. lib. 5. *cap.* 12. & Marlian. *lib.* 7. *cap.* 17. *Templi uerò* Plin. *lib.* 34. *cap.* 8. & P. *Victor regione undecima, de urbis* Romæ *regionibus.* Et *hic finis eſt fatorũ* Cn. Pompeij *qui hoſtili manu altero poſt natalẽ die interfectus eſt, cum à tertio & uigeſimo, uſque ad quinquageſimum octauum ætatis annum, monarchiæ præfuiſſet:* Anno *primo* Olympiadis 183. *ab Vrbe condita*, 705. Ante *Chriſti autem ſaluatoris noſtri aduentũ*, 46. *Cui ſit laus, honor & gloria, in omne æuum:*

Amen.

FINIS.

RERVM ET VERBO-
rum, hoc libro memorabilium,
Index.

ABdicatio. 159
Abrogatio legis quot modis fiat. 547
Acarnania regio. 264
Acca Laurentia Romulũ & Remum educat. 1
acca Laurentia meretrix. 7
acca Laurentia à Romulo coronata. 7
accæ Laurentiæ ſepulchrum. 7
accenſus conſulis ſeruus. 488
accius Nauius augur. 65.73
accius Tullius. 180. Coriolani inſtinctu Romanos debellat. 175
accuſator & iudex in eadem cauſa. 195
Achaia. 451. à Mummio ſubacta. 443. 450.
achaicum bellum. 451
achæi. 397. 458. à Fuluio deuicti. 395. itẽ à Metello. 456. 458. 452
achæorum ad Antiochum defectio. 395
Achæus homicida ad Lacedæmonios fugit. 458
Achillas Pompeij caput Cæſari offert. 581
achilles. 280
achillis aſylum. 14
Acilius Antiochum in fugam uertit. 408
acilius Glabrio Hannibalem uincit. 329
Acron à Romulo uictus. 12. 223
Acronis audacia. 17
addicti. 217
adlecti. 72
adoptatio quot modis fiat 436
adoptatus, adoptantis nomen cur accipiat apud Romanos. 435
Adraſtiæ Nemeſis templum

plum. 555
Adria colonia. 86
adriaticum mare. 86
adulterij pœna apud diuerſos. 418
Aeacidarũ genus ab Ennio notatur. 280
ædiles curules & plebei. 438
ædilium officia, 535
ædilium ludi. 535.495
ædilitatis repulſam paßi. 438
Aegates inſulæ. 313.et 315
Aeguſa inſula. 316
Aemera. 200
Aemylia uia à Scauro ſtrata. 532.539
æmilia lex à Clodio abrogata. 274
æmylia Scipionis Africani uxor. 383
æmyliæ gentis origo. 419
æmyliæ uiæ duæ. 583
æmylius Lepidus Sublicij pontis reſtaurator. 123
æmylius Mamercus cẽſuræ tẽpus conſtituit. 274
æmylius Paulus obitum filiorũ æquo fert animo. 418.423
æmylius Paulus quoties repulſam paſſus. 419
æmylius uxorẽ repudiat. 425
æmylius Regillus Antiochum uincit. 403
æmylius pons. 490
æmylij unde dicti. 419
æmylij pietas in hoſtem. 422
æmylij Pauli Macedonici res geſtæ. 418
æmylij Pauli conſulatus. 419.421. eiuſdẽ paupertas. 425.et magnanimitas. 423
æmylij Regilli aduerſus Antiochum exercitus. 409
æmylij Scauri res geſtæ. 531
Aeneas Veſtæ ædem ædificat. 4
Aenitus in uenatione occiditur. 4
Aenna. 303. à Calatino expugnata. 302

Aequicolæ 64
æquimelium 167
ærarij cura à quæſtoribus ad prætores delata 485
æs quando Romæ ſignatum 90
æſculapius medicus 199
apollinis filius eod.
æſculapius cur in deorum numerum relatus 199
æſculapius Romam aduectus 198.201
æſculapius edit miracula 200
æſculapio cur anguis dicatus 201
æſculapij fanum 198
cur extra urbem 203
æſculapij ara 200
æſculapij noſocomion ib.
Aeſopus inſignis philoſophus 171
Aetius Proculus 27
ætna ciuitas 305
& mons eod.
ætolus, ætoli 396
ætoli à Fuluio ſuperantur 395.398
Africæ peſtis 484
Africanos ſubegit Scipio 369.371
ageſilai hiſtoria 130
agonenſis porta 567
agraria lex à Sem. Graccho lata 472.475.
486.444.442. atq; id quo animo 475
item quando, & à quo primùm 475
agraria lex à Cicerone aboletur 475
agraria lex à Saturnino lata 541.544.
agrariæ legis pernicies 475
agrariorum cauſam Scipio ſuſcipit 434
agri uiritim populo diuiſi Romæ 261
agriculturæ laus, & apud Romanos dignitas 165.138
agricultura apud Rom. in precio habita 162
agris cur milites donati
Agrippæ 169 (125
agrippæ de Sabinis triumo

umphus 170
agrippina 96
aiacis aſylum 14
alba diruta 44
alba quando condita 4 346.588
albani à Pompeio uicti 588
albani Romam translati 44.& 48
albanis bellum illatū 43
albanorum reges cur Syluij dicti 4
albanorum trigemini 44
albanorū cum Rom. bellum 44.43 & fœdus 50.46
albanus mons 502.4.348.46
albis equis triumphare, quibus datum 207
albula fluuius 5.67
alexandria Aegypti 553
Alexandri prodigiū 242
alexandri Seueri nouum inſtitutum 186
algida ſylua 161.153
algidus mōs 190.193.196.161.101
algidum oppidum 161
allia fluuius 210.140
allienſis dies 20.25.10
allucij ſponſa 376
alpes primus tranſiuit Hercules 321
alpes ab Hannibale patefactæ 317.321
Altinius Antiochum uincit 408
ambitio 343. unde naſcatur 495
ambitio ex fuco uirtutis emergens 496
ambitionis natura 495
ambracia Pyrrhi regia 396
ambraciani 396. à Fuluio uicti eod. & 395
ambuſti nomen unde 184
amicitiæ ueræ teſtimonia 431.& 432
ameriola capta 76
amphiaraus augur 70
amphidius 180
amphionis eloquētia 474
amphyctionicus conuentus 91
Amulius Albanorū rex 1

eius mors. eod. & 8
Annuli cur ſiniſtris manibus geſtentur. 21
annulorum aureorũ uſus, quibus conceſſus. 20
Anchiſæ ſepultura. 304
Ancus Marcius, pacis ſtudioſus. 58
ancus Martius Dianæ tẽplum conſecrat. 489.91. ſalinarium uectigal inſtituit. 385. ſublicíũ pontem ædificat. 490.123
anci Marcij egregia facta. 56. & 57. eiuſdem mors. 64
anci qui dicantur. 57
ancona colonia. 521
Andriſcus à Metello uictus. 456
andriſci deſcriptio. 457
Andronus Coracius. 92
Anguis prodigium. 114
anguis Aeſculapij. 193
Anio Hetruſcorum rex. 268
anio fluuius. 267. uetuſtate conſumptus. 274
Anienem in urbem Dentatus inducit. 262
Annaria lex. 478
anni diuiſio. 30.38.39
annona plebi diſtributa. 81
annonæ apud Rom. penuria. 178.166
anſer uigilantiſſimũ animal. 216
anſeris clangore Capitolium ſeruatum. 214.216
anſerũ aurea ſimulachra. 216
anſeribus cibus publicè datus. 216
Antigonus Macedoniæ rex. 277.286
antigoni apophthegma. 22.261.50.51
antiochus Aſcalonita Luculli præceptor. 552
Antiochus rex Hannibalem in Romanos incitat. 317
antiochus à Scipione Aſiatico uincitur. 399
antiochus Scipioni filium captum gratis remittit. 410

antiochus à Fuluio uictus. 397
antiochus in Aſiam refugit. 409
antiochus pacem à Romanis petit. 411.409
antiochi plures. 404
antiochi Syriæ regis facta. 328.403.404.400
antiochi cũ Romanis bellum. 379.359.405
antiochi luxus. 407
antiocho pax à Romanis data. 330
antiocho quibus conditionibus pax à Rom. data. 412
Antium expugnatur. 202
Antonij uiri conſularis mors. 512
Antoninus Pius marmoreum pontem facit. 123
Απατρίδες. 185
Apiolani in agrum Rom. incurſiones faciunt. 76
Apollinis imago à Lucullo Romam uecta. 557
apollinis fanum. 198.202. 432
apollinis oracula. 279. cur ambigua. Ibid.
apollinis oraculum Crœſo datum. ibid. & Pyrrho. 276
apologorum utilitas. 172
Aponius tribunus. 197
Appia uia. 270.259. à Caracalla reſtaurata. 273
Appiorum familia. 270
Appius Clauſus. 193.270
appius Claudius. 192
appius Claudius Regillanus. 193
appius Claudius cur caudex cognominatus. 292
appius Claudius ſenatum libertinis inquinat. 257
appius Claud. quinquennio cenſuram obtinet. 431
appius Claudius cur excæcatus. 292
appius Claudius primus claſſem extra Italiam duxit. Ibid.
appius Claudius libertinos in ſenatũ legit. 431
Appius Claudius carcerẽ ædi-

ædificat 197
Appius Claudius Anienē in urbem introducit 268
appius claudius accuſatur 431
appius Stolonis legem diſſuadet 273
appius plebi infeſtus 188
appius pacem cum Pyrrho diſſuadet 276
appius Iulius tribunus 197
appij nomen unde 292
appij claudij cæci res geſtæ 269
appij claudij Caudicis res geſtæ 291.292
eiuſdem conſulatus 101
appij claudij nefandū facinus 190. eiuſdem mors 191
appij decemuiri funebris laudatio 120
appij libido 196
aprata 165
apuli populi 255
apuli à Fabio uicti 254
apuleius camillum accuſat 204
apulei Saturnini uita 541
eiuſdem crudelitas 465
apulei Saturnini lex 544.463.464.208. 544
apulei Saturnini mors 509.503.542.
apulei caput per ludibrium circumfertur 542. & 543
aqua & igni interdicti 546
aqua ſacris cur adhibita 93.266
aquenſes 507
aquila Tarquinio pileum ſuſtulit 65
aquila Troianorum inſigne 69
aquilæ figura in ſceptro Tarquinij 69
aquilæ augurium 69.114
aquilij 113
aquiliorum genus 118. eorundem cum Vitellijs coniuratio 118
aquilio aurum in os fuſum 492
arabiæ deſcriptio 590
arabicum mare 591
arbachi à Metello uicti 456

456
arbitria principum pro legibus 192
archelaus Mithridatis dux 564. à Sylla uictus 558.564
archelaus athenas expugnat 565
archelai fortitudo 576
archimedis induſtria Syracuſani diu ſeruati 347
arcula librorũ Numæ 42
arcus Antiochi pluuia hebetati 399.400
ardea urbs 106.108. 429. 104. 208. eiuſdem obſidio 98,401
ardeates 152
ardeæ auis augurii 104
argentariam facere 534
argentum quando Rom. ſignatum 90
argiletum 36
argiuis dubium oraculum ab Apolline datum 280
argos Pyrrhus expugnat 277
ariobarzanes 574
ariobarzanes à Mithridate fugatur 571
ariſtidis iuſticia 388
ariſtidis nobilis pictura 455
ariſtobulus Romanorum captiuus 164
ariſtonis Tyrij res geſtæ 329
ariſtophontes ſæpe accuſatus, ſemper euadit 363
aritnij 152
armenia 556
armenius theſſalus Iaſonis comes 556
armillæ 20
arminium 232
arpinates 504
arrogatio adoptationis ſpecies 436
aruns Tarquinius 68
aruntis mors 113
aſcanius fluuius 331
aſcanius Syluius Albanorum rex 4
aſcanius templum Veſtæ dicat 4
aſcanij caput ardere uiſum

uiſum. 84
*A*ſculum colonia. 485
Aſia minor ad Romano*rum imperiũ quomodo peruenerit.* 477
aſylũ Romuli.11.14.*à* Ti*berio irritũ factum.* 15
aſylum Romanum. 25
aſylorum origo. 14
Athenæ. 564
athenas Archelaus *oppugnat.* 565
athenarum circuitus. 88
athenienſium aſyla. 14
athenienſium conſuetudo. 110
Atheſis *fluuius.* 208
atri dies. 140
Attalus Ariſtidis *picturã quanti emerit.* 455
attali hæreditas. 472
teſtamentum. 477
attilius Glabrio *tribunus militum.*354.359. *aduerſus* Antiochum *proficiſcitur.* 403
attilius Regulus *bis conſul.*308. *ſeruandæ fidei ſpeculum.* eod.
attilius Regulus *quandiu in carcere detentus.* 310
attilij Reguli *crudele ſupplicijũ.* 308.311.312. *eiuſdem res geſtæ.* 307
attilij Calatini *res geſtæ.* 302,*eiuſdem triumphus & mors.* 307
attilius Opimij *præco.* 483
attilius à Gallis *interfectus.* 212
attilius ex agris ad imperium uocatur. 303
attilius de Carthaginenſi*bus triumphat.* 303
attinius Antiochum *fugat* 408
auantes fluuius. 59
auaritia liberalitati contraria. 497
audacia. 528
auētinus Albanorũ *rex.*3
auentinus collis. 9.58.191. *mons,unde dictus.* 59
Auentinus *urbi additus.* 56.59.*muro cinctus.* 61
auentinus à C. Graccho *occupatur.* 483.489

riū Romuli & Remi. 7
auguria à Romanis ſuperſtitioſe obſeruata. 8.250
augurandi ars. 69
augurum decreta. 447
augures pullarij. 250
Auguſtus forū Romanum extendit. 23
auguſtæ Cæſareæ ſaltus. 321
Aulicorum mores. 108
auſpicia ſuperſtitioſe à Romanis obſeruata. 250.342.447
auſpicia patritiorum.342
auſpicia quadrupedū. 92
auxilia militaria. 290

B

BAcchus fluuius. 303
Bacchi oppidum. 226
Bacchiadarū familia. 67
Balbuties reipublicæ inutiles iudicati. 236
Balienus centurio Lucretium Aſellam obtrūcat. 517
Baſilica Catonis.355.et 361
Bebius. 544
Bebius honore priuatur. 541
Bebrycia ciuitas. 574
Bellantium ætas. 215
Bellica exercitia apud Romanos. 171
Berecynthia. 341
Berenica ueſtalis. 33
Bechica à Metello ſubacta. 460
Bibliotheca Smyrnæ inſignis. 466
Bias. 101
Bocchus Getuliæ rex.561. & Maurorum. 498
Bacchi regis crudelitas. 498.493
Bœotij à Metello uicti. 452
Bolani. 152
Bona dea. 341
Bonifacius octauus Polyſtephanum dirruit. 516
Bos miræ magnitudinis naſcitur. 92.81
Bouis auſpicia. 92
Brēnus Gallorū dux.209. 210. Senā ædificat.366
Britius Celtarū dux. 579
Britomarus Gallorū dux à Mar-

à Marcello occiſus 346
Brutus primus conſul 117
Brutus terram matrẽ oſculatur 112. & 117
brutorum familia quomodo extincta 336
bruti res geſtæ 112
bruti ficta ſtulticia 112. & 114
bruti nomen unde 114
bubentani populi 152
bulla ingenuorum ornamentum 78
bulla obſignabant ueteres (78
cabira ciuitas 577
Cadmus primus aſylũ inuenit 14
cadmea uictoria 282
cæcilij Metelli res geſtæ 456
cæcilij unde dicti 457
cæditius tribunus 306
cælius Tullius legatus Romanorũ à Fidenatibus interfectus 221
cæſar auiam defunctã in funere laudat 467
cæſar Galliam quàm diu obtinuerit 592
cæſar mortem Pompeij Magni deflet 581
cæſaris ſomnium 117
cæſo abdicatur 157
cæſonis petulantia 156. & 158
cæſones unde appellati (158
calabria 255
calcedoniæ obſeßio 550
calchas augur 70
calphurnia dijs pro uictima datur 506
calphurnij Flammæ militaris fortitudo 302
calphurniorum genus unde 306
caluata ueſtis 425
cameria capta 76
camerina Syracuſanorũ colonia 305
camerina à carthaginenſibus obſeſſa 302
camilla ueſtalis 33
camillus uillã publicam ædificat 568
camillus Gallos Senones uincit 240
camillus ſecundus Romulus dictus 213

camillus ab exilio reuocatur Romam 212
camilli uirtute ſeruatur 205
camilli oratio ad populũ Romanum 113
camilli res geſtæ 204. 205 206.
caminius conſul 170
campania uoluptatibus abundat 317
campaniæ deſcriptio 326
campſores 534
canes templi cuſtodes 371
canes Herculis templum non ingrediuntur 271
canes Scipionẽ nunquam allatrarunt 368.371
cannæ uicus 325
cannenſis clades 373.325 369.419.
canulei lex 186
canuſium oppidum 374
cantabri 460
capena porta 307
capitolium Iouis domicilium 382
capitolium unde dictũ 19
capitolium à Gallis obſeſſum 214.215
capitolij fundamẽta quãdo iacta 98
capitolij ornamenta 382
capitolinus Lanatus 169
capitolini nomen Romæ interdictum 214.219
capijs 242
cappadocia 575
caprea palus 13.26
caprini ſanguinis natura 501
capti in triumpho ducti 164.422
captiuorũ apud Rom. pœnæ & expiationes 283
capua 242
capua ſuperborum domus 326
capuæ fertilitas 487 eiuſdem deliciæ 326
caput hominis in fundamentis Capitolij inuentum 98. & 103
caracalla uiam Appiam reficit 273
Carbo à Cotta accuſatur 180
Carbonẽ Syllã ex Italia fugat

fugat. 559.566

Carcer Rom. primus ubi. 62.56

Carcer domicilium urbis 197.

Carcer à Claudio ædificatus. 197

Carmenta Euandri mater. 96

Carmentalis porta. 141. 36. cur ſcelerata dicta. 97.

Carpentum. 96

Carthago noua. 374.

Carthago à Scipione Aemyliano deletur. 434. 375.369.328.379.439

Carthago quãdo diruta. 439

carthaginis ſitus & magnitudo. 439

Carthaginem delendam eſſe ſuadet Cato. 363.355

carthaginenſes ab Appio Claudio uicti. 291

Carthaginenſes mari potentes. 297

nauali prælio à Romanis uicti. 305. item à Duillio. 297. & 300

Carthaginenſes Meſſana expulſi. 291.293

Carthaginenſes à Luctatio uicti. 313

Carthaginenſium cum Romanis pax, quibus conditionibus inita. 313. & 315

Carthaginenſium militaris diſciplina ſeuerißima. 301

carthaginenſibus Scipio leges imponit. 369

Caſpij. 589

caſtor Mithridatis præfectus artem occupat. 578

caſtor & Pollux Romanis auxilium ferunt. 151. & 156.154

caſtoris & Pollucis templum. 151.155

caſtrorum forma multiplex. 129

S. Catharinæ templũ. 141 36

cato poëtarum inimicus 398

cato Scipioni equum adimit.

mit 399. et cur 402.403
Cato Antiochum fugat 403.408
cato cenſorius multoties accuſatus, ſemper abſolutus 363.355
cato Salonius 364
cato ſenex liberos genuit 355.364
catonis uita copioſè deſcripta 354.& 355
catonis uirtutes 355. & 357. cenſura 402.360 conſulatus 357. prætura 357. ſtatua 362
catonis lucubrationes doctiſſimæ 357
catonis pro Oppia lege oratio. 362 item de omiſſo ſacrificio 403
catuli porticus 167
caudex 292
caudis oppidum 246
caudinæ furculæ 246. 244
cecropia dea 341
celanum 64
celibatus à Romanis improbatus 142
celeritas uirtus in imperatore 367
celtæ mulieres pacē ſuis conciliant 24
celtiberi 357. à Catone domiti 354.357
ceninenſes bellum contra Romanos ſuſcipiunt 12
cenſus Romanus 90. quando, & à quo inſtitutus 464
cenſorum origo 258
poteſtas 431.159.464. 360
cenſores duo ſemper in urbe 274
cenſores non bis creati 258
cenſuræ præfinitum tempus 274
ad Cenſuram qui admiſſi 187
cenſuram Fabius recuſat 254. & cur 257
centuriæ inſtitutæ 81.90
centuriæ Romanorū 431
centuriata comitia 268
centuriones 416
centurionum officia 186

ceres dea frugum 231
cereris ludi. 424. templum 503. 231. ſacra 231
cereri à Decio ſpolia oblata 230
ceſpius mons 87
ceſtus Veneris cingulum 352
Chalcedonia 554
Chalcidicus mons 294
Chalcidici pulli 447
chaldæi auguriorum inuentores 69
chaonia regio 264
charopus Machata 391
charopis principis paſtores 389
chæronea 564
chiomaræ uis à milite infertur 416
chryſocolla 74
Ciceronis nomẽ unde 138
ciceronis domus 23
ciceronis triſte augurium 242
cimbri 544. 506. à Romanis conſternati 540
à Mario uicti 503
cimbrorum cum Romanis bellum 506. 561
cincinnatus è rure ad dictaturam uocatur 161
cincinnatus Fidenates debellat 220
cincinati res geſtæ 156. 221
cincinati unde dicti 158
cininenſes 17
ciniſus mons 321
cinna Antium expugnat 202
cinna collecta ſeruorum multitudine contra Octauiũ proficiſcitur 519
cinnana dominatiõe Marius ab exilio reuocatur 503
cinnæ crudelitas 518. 521
circeius ſcriba Scipionis 410
circẽſes ludi 75. 423. 424
circus 96
circus maximus 15. 65. 103 74. 274
ciuile bellum inter Cæſarem & Pompeium 583
unde exarſerit 592
ciuilius Volſcorũ dux 101
claſſem quis primus in Afri-

Africam traiecerit 307
claſſem ualidiſſimam fabricat Duillius 299
claſſes Romanorum 431
claudia aqua. 68. Romam inducta 274
claudia Veſtalis miraculo uirginitatem teſtatur 350.352
claudia rogatione Metellus ab exilio reuocatur 463
claudius Nero Liuij Salinatoris inimicus 384
claudius Vnimanus cõtra Viriatum miſſus. 529. à Viriato oppreſſus 527
claudius templũ Matris deûm auſpicatur 353
claudius liberatur 194
claudius accuſatus abſoluitur 274
claudij Neronis uita 364. 365. eiuſdem conſulatus 366
claudij augurium 69
claudiorum familia unde 193.270
cliens 194
cloaca à Tarquinio facta 97.103
clodius Aemiliam legem abrogat 274
clodius templi Caſtoris gradus diruit 156
clodij lex de Libertinorũ ſuffragijs 537
clœliæ uirginis factũ. 105 133. eiuſdem ſtatua 133
cluilius Gracchus 160
cluſinius arũs 209
cluſinæ Veneris tẽplũ 21
cluſiũ oppidũ. 209. à Gallis obſeſſum 204
cocles 123
coclitis nomen unde. eod.
coclitis ſtatua. 125 de cælo tacta 126
cælius Gracchus. 161. bellum Romanis infert. 157
cælius mons. 48. urbi additus 60.44
cæpio Viriati ſatellites pecunia corrumpit 527
cæpionis & Druſi odia unde 498
Cæpionis mors 502
cognomina à uirtutibus

aut uicijs, hominibus impoſita 99
cohors quingentaria 437 438 milliaria 437
colchi uenefici 589
colchos Pompeius uincit 588
collatia 106.109
collatina tribus 83
collatinorum nomen unde 107
collina porta 567.326. & tribus 430
coloni 486
coloniæ Romanorum annuam penſionẽ ſoluunt Romanis 486
coloniæ à Graccho in Italia ductæ 486
coloniarum uaria genera 487
coloniarũ deducendarum ratio 62
colonos Capuam & Tarentum mittẽdos Gracchus putat 482
comitia centuriata 268 curiata 268
comitiati tribuni 356
cõcordiæ fructus 172.387
concordiæ templũ 203. 23
coniugalis amoris uis 182
conſilia belli ad tempus celanda 461
Conſtantini arcus 273
conſualia, ludi Romanorum 11.15
conſus conſiliorũ deus 15
cõſi feſta & ſacrificia 15
conſulatus cuius ætatis hominibus datus 439.378 514.391
conſulatus inſignia 524
cõſulatus cum plebeijs cõmunicatus 269.273
conſul ante annos Scipio Aemylianus creatur 434.438.369.378
conſules cur duo apud Romanos ſemper creati 117.147
conſules quinque uno anno creati 118
conſul alter ex plebe creatus 188
ad Conſulatum qui admiſſi 167
conſulatum petere apud Ro-

Romanos mos 506
conſulatum cur recuſaue rit Torquatus 235
conuiuia funebria 260
corani populi 152
cordi qui dicantur 128
cordus crementius 128
corinthus Achaiæ caput 454
corinthum Mummius di ruit 443
corinthum Auguſtus re- ſtituit 454
corinthi crudele incen- dium 453
corinthios Mummius de- bellat 450
corinthia uaſa 453
corinthium æs 453
corinthij à Metello uicti 451. à Mũmio ſpolian tur 451
corinthij quando incen- dio conſumpti 454
coriolanus frumentum ex Sicilia Romã uehit 178
coriolanus cur Romæ ac cuſatus 179
coriolani res geſtæ 175
eiuſdem impietas in pa triam. 180 mors. 182
coriolorum oppidum 176
cornelia Gracchi uxor 402.473.427. item Sci- pionis 432
cornelia Scipionis filia 473
corneliæ eloquentia 433
474 fœcunditas 433
corneliæ epiſtolæ doctiſſi mæ 433
cornelius antiſtes 92
cornelij Bleſi conſulatus 308
cornelij Cinnæ geſta 518
eiuſdem mors 522
cornelij Coſſi res geſtæ 220.222. eius conſula- tus 224.225
cornelij Syllæ res geſtæ 558
cornicis auguria 242
cornicum centuriæ 91
cornicolanus 80.83
corniculum 83.535
corniculum captum 76
corona ciuica quæ 224. 227

corona ciuica Decius coronatur 224
corona obſidionalis 224. 163.227
corona obſidionali Scipio Aemilianus coronatur 434.& 438
corona militaris ex ilice 227.item ex eſculo. eod.
coronæ militares 164
corona muralis 437.215
corona de quercu 227
corona triumphalis 164
ſub Corona capti uenundati 442.443
coronarum origo 163
coruus Valerii aduerſus Gallum defendit 240
corui nauis deſcrip. 299
coruorũ auguria 241.242
coruini nomen cur Valerio datum 240
cos Actij Nauij 74
coßi 222
coßira inſula 316
coſſus 153
coſſutia cæſaris uxor 222
cotta Carbonem accuſat 180
cotta ex obſidione Calcedoniæ liberatur 550
cotta à Mithridate uictus 554
craßi ſe mutuò interficiunt 512
craßi mors 592
cremera fluuius 137.139. 97.140
creſſeus ſinus 285
cretenſes 39. ab Hannibale decepti 330
critolaus Achæorũ dux 452. item Corinthiorum 451
critolaus legatos Romanos uiolat 451.452. item bellum Achaicum excitat 451
critolai fortitudo militaris 51
crœſi bellũ aduerſus Cyrum regem 279
crœſo dubium oraculum datum 279
cruſtumerium captũ 76
cruſtuminij montes 310
crux ſeruorum ſupplicium 301

cumæ 98.105
cures metropolis 24. & 25
curia 289
curia hoſtilia 44
curiata comitia 268
curiarum nomina apud Romanos unde 26
curiatius decemuir 192
curiatij trigemini 44
curius Dentatus. 284. Eiuſdē apophthegma 266
item res geſtæ 261
curius Pyrrhum uincit 277
curules magiſtratus 211
curulis ſella 33.511.544.538.186
curtius lacus 23.103
cybea nauis 315
cybele dea 341
cybeles ſimulachrum Romam uocatur 350
cybelus mons 341
cyneas Pyrrhi legatus 275.270
cyneæ eloquentia 275
cyprius uicus 96.141
cypſelus tyrannus 65
unde nomen habeat 67
cyrus rex à Crœſo debellatur 279
cyrus primus ex regibus adoratus 29
cyzicus oppidum 554. à Mithridate obſidetur 555
cyziceni Lucullo feſta inſtituunt 556

D

Damaſippi prætoris crudelitas 515
damnatorū bona cur publicari ſolita 167
damnatorum ædes cur dirutæ apud Romanos 219
damna oppidum 343
daphnes oppidum 401
dardania 421.566
dardani à Sylla ſubacti 559.566
Daunia 255
daunus Diomedis ſocer 256
decemuiri legibus ſcribendis creati 190
decemuiri quando pro cōſulibus creati 192

decemuiri in exiliū miſſi 191.197
decemuirorum poteſtas 192
decius tribunus Coriolanum accuſat 175
decius Murena in libertinos crudeliter graſſatur 287
decius Valerium coronat 164
decij tres pro ſalute patriæ ſe deuouerunt 233
decij Muris res geſtæ 224
decij patris cōſulatus 228
eiuſdem pietas in patriam 224.225.229
decij ſenioris ſomniū 228
decij conſulis mors carmine decantata 257
decij iunioris res geſtæ 230
decij funus 257.234
dedicationis templorum cæremoniæ 338
deidamia Pyrrhi regis mater 278
delminium 339.343
delphicum oraculum 115
delphici oraculi reſponſa ſemper dubia 116
demarathus Lacedæmonius 67
demoſthenis de lupis & ouibus fabula 173
demetrius Andriſco perſuadet, ut Philippi nomen ſibi aſcribat 458
demetrius Flaminij obſes 389.393
demetrius in regnum reſtituitur 390
demetrij Phalerei dictum 432
dentati 262
dentati res geſtæ 261
deus in omnium negociorum exordio inuocandus 372
deorū cultus ſanctè à Romanis ſeruatus 342
deorum infernalium aræ & ſacrificia 233
deorum in numerum qui à ueteribus recepti 29
deorum lenta ultio 527
deuotionis uerba & cærimoniæ 229

deuotionis carmen 233
dextera manus fidei ſedes 311
diadema 479
dialis flamen 30.34
diana ſolis germana 489
dianæ templũ Romæ 483 489.91.59.
& feſtum 347
dianæ Epheſiæ templum 91.81
dicæ archia 570
dicere diem 179
quibus datum 180
dictator in urbe primus 153
dictatoris ius 153
dictatorum officia 213.152
dictatorum inſignia 162
dictatores ubi, & quando creati 213
dictatores abſentes rarò creati 213
dictaturæ terminus 165
dictynna Diana 341
didymæ inſula 316
dies atri 210
dies faſti & nefaſti 140. 210
dies refugij 112
dierum quorundam obſeruatio 140
dieuci Achæorum ducis mors 452.453
diocletiani thermæ 88
diogenis ambitio 486
diogenis apophthegma 165
dionæus à Metello *fugatur* 451
dionæus domum incendit, ſuosq́; omnes occidit 451.453
diſcordiæ mala 172
diuini honores quibus decreti 29
dolores corporis quo pacto ſuperandi 181
domitiani equus 23
domus damnatorum cur dirui ſolitæ. 167
domus Valerij cur diruta 148.& 143
dorienſes coloni Chalcedoniam proficiſcuntur 554
dos 426
dotem inuitâ uxore alienare

nare prohibitum 426
drepanum oppidum 303
à Calatino expugnatur 302
druſus octauam æris partem argẽto miſcet 497
druſus cur Cæpionẽ odio habuerit 498
druſus quomodo à morbo comitiali liberatus 501
druſi 270.494
druſi ſcelerata caſtra 141
druſi lex 119
druſi indigna facinora 497
druſi mors 494.501.502
duillius tribunus 197
duillius curuli ſella donatus 211
duillij res geſtæ 297.298
duillio honores decreti 298
duillio ſtatua cur erecta 302
duumuiri 52.53
dux belli 223
duces infœliciter pugnantes puniti 450.298

E

Ebrietas uoluntaria inſania 413
ebrietatis fructus 108
ebron 316
echidna 283
edictum 250
egeria nympha 40. & 41.31
egerius Tarquinius 110. 107
egeſtus in uenatione occiditur 3.4
electra Atlantis filia 421
elephantum natura 281
elephanti à Pyrrho quando in Italiam ducti 281
elephantis homines dilaniandos Bacchus tradit 498
eloquentiæ fructus 494
eloquẽtia Reipublicæ ornamentum 534
eloquentia Gracchi admirabilis 474
emancipatio 189
emboliſmus 39
emeriti milites 543
Ennius poeta 395.398
ennius Aecidarum genus no-

notat 280
ennius Catonem Græcis literis inſtituit 354
ennij poetæ laus 537
ennij uerſus 279
ennij de Pyrrho rege carmina 283
ennij ſtatua 383
epicnimidij 285
epicurus 280
epidaurus 200
epirus 264
epirotarum urbes ab Aemylio euerſæ 420
epitaphia quomodo ſcripta 331
epizephyrij 285
epulandi apud Romanos ius 271
equeſtris ordo 25
equeſtres ludi quando inſtituti 15
equi militibus ex publico coempti 177
equi duo cur Romanis equitibus dati 177
equi apud Romanos quibus, & cur ademptì 402
equorum cura apud Romanos 177
equites Romani 258
equitum centuriæ à Romulo inſtitutæ 13
equitum centuriæ 25
equitum centuriæ duplicantur 72.65
equitum feſta à Fabio inſtituta 254.259
equitum annua ſacrificia 155
equitum magiſtri 153
equitius in Gracchorum familiã adoptatur. 545
ericodes inſula 316
erythreum mare 591
eſquiliæ 81.86.87.88
eſquilinus mons 87
euander Herculis ſacra inſtitnit 272
Eubœa inſula 406
à Turcis quando capta 407
Euchemius ægeatus 237
Eudæmonis appellatio 556.& 561
Eugenius quartus Polyſtephanum diruit 516

euphorus C. Gracchi ſeruus 483. 491
exercitia iuuentutis apud Romanos 171
exilij tria genera 466. 383. 97
exilio damnati quò miſſi 466 (519
exules Romã reuocantur
expiationes 40
expiatio parricidij 53
exquilina tribus 88. 430

F

Fabius Ambuſtus 183
Fabius Cæſo 101
Fabius Celer murorum præfectus 10. & 11
fabius Celer Remum occidit 2
fabius cunctator 143. 137
Romanorum clypeus dictus 328
fabius cunctando Hannibalem frangit 333. 327. 317. 331
fabius Rullus 255
fabius Rutilianus, cur Maximi cognomen adeptus 255. 231. 431. 333
fabius Rullanus libertinos è ſenatu mouet 270
fabius Maximus à Papyrio ferè ſecuri percuſſus 254. 249
fabius Rylaus 255
fabij Ambuſti ad Gallos legatio 209
fabij Maximi uita. 331. 332
eiuſdem uaria cognomina 333. 143
fabij Maximi conſulatus 349
fabij Rutil. res geſtæ 254
eiuſdem conſulatus 231
fabij Rutiliani in funere Decij oratio 234
fabij pietas in filium 252
eiuſdem profuſio & largitio 259
fabij proprijs ſumptibus Veientes debellant 139
fabiorum familiæ origo 138. 255
fabiarum conuentus 185
fabiæ gentis interitus 137
fabiorum ad Gallos Senones legatio 209
fabricius munera Pyrrhi

contemnit 283
fabricij abſtinentia 266.
eiuſdem de Pyrrho uictoria 284.277
fabricio captiui gratis à Pyrrho donati 277
fabula Agrippæ de corporis humani membris 168.& 169
fabulæ Aeſopicæ 171
fabularum utilitas 172. & 173
fagutalis lacus 87
Falerij à Ro. ſubacti 207
falernus ager 333
& mons eod.
faliſci 206
fame Mithridates in obſidione Cizici affligitur 556
fames Numātinorū 440
fames Romanorum 166
familia 477
fanum 202
farre donatus Manlius 217
faſces 186. cur magiſtratuum ornamenta 167
faſces cum ſecuribus quibus magiſtratibus conceſſi 149
faſcia candida imperatorum ornamentum 479
fatum ineuitabile 6
faunus 202
fauſtinæ templum 155
fauſtulus paſtor 1. 7.
eiuſdem ſtatua 7
februa ſacrificia 39. et 40
februarius 30
unde nomen habeat 39
feriæ latinæ unde dictæ 102
feriæ romanorum 102
feretrius Iupiter 18
eiuſdem templum 18
feronia ſeruorum dea 520
ficulnea capta 76
& diruta 58
fides Fabij 332.339
fides ſanctiſſime à Romanis culta 311.135
fidei templum 135. à Numa conditum 311
fidei ſacrificia 311
fidenæ urbs 220.268
fidenates 54. deficiunt ad Veientes 220

fide-

fidenatum cum Romanis *bellum* 220
filiorum multitudo à Romanis *remunerata* 142
*fimbriæ geſta.*522. *eiuſdem crudelitas.*523. *&* *mors* 512.526
flaccus ſeditioſus ciuis 167
*flamines deorum.*30.*quot à* Numa *creati* 34. *unde dicti* 33
flaminum officia 33
flaminius ab Hānibale *uictus* 317.*&* 324
flaminius legatus ad Bru*ſiam mittitur* 394
flaminius Græciæ *ſaluator ſalutatur* 394
flaminius Græcos *libertate donat* 398.*&* 393
flaminius cur è ſenatu motus 354.360
flaminij unde dicti 390
flaminij res geſtæ 398. 390. *eiuſdem immaturus conſulatus* 391
flaminij in Aſiam *legatio* 330
flaminij nefandum facinus 355.260.*&* 361
*flora inſignis meretrix.*7 *&* 8. *eius ſimulachrum* 156
fodij 138
fœciales ſacerdotes. 63. *&* 64
fœciale ius 56. *quando & à quo inuentum* 64
fœcialiū munus 248.450
fœdus Poſthumij *cum* Sd*nitibus à* Romanis *improbatum* 248.244
fœdus Romanorum *cum* Sabinis 24
*fœderis faciendi rationes & ceremoniæ.*247.50. 24.450
fœdera apud Romanos *quæ rata* 450
fœlicitas hominis ſemper imperfecta 423
fœlicitatis comes inuidia 144
fœneratores a Lucullo *caſtigati* 553
forum Romanum 488
foros in circo facit Tarquinius 103

fortuna apud Romanos *eximiè culta* .182
fortunæ muliebris templum 183.176
fortunæ templum Preneſtæ 253
fraſcati caſtrum 356
fraternæ pietatis admirabile exemplum 155
fregellæ 485
fregellas Opimius diruit 485
fregellanorũ defectio 485
frugalitas Romanorum 165.265
frumẽtariæ leges à Caio Graccho *latæ* 486
fuga utilis interdum 56
fuga militum quomodo punita 129
fugitiuorum pœna 539
fulcinius Romanorum legatus *à* Fidenatibus *interfectus* 221
fuluius Flaccus *tribunus triumuir* 483
fuluius Flaccus Hannibalem *fugat* 327
fuluius à Catone reprehenditur 398
fuluij Flacci *res geſtæ* 487. *eiuſdem conſulatus* 293
fuluij nobilioris res geſtæ 595
fuluij de Aetolis *triumphus* 398
funebris laus 234. *ſiue oratio* 467
funebres ludi 260
funebria conuiuia 260
funebrium orationũ origo 120
funerum & exequiarũ apud Ro.*apparatus* 260
furculæ caudinæ 244
furina dea. 491. *eiuſdem lucus* 483
furius camillus 241

G

Gabij. 101.112. *ſubacti* 102
Gabinij. 152.*à* Tarquinio *uicti* 97
Gabinia *lex* 587
Gabinij *à* Tarquinio *uicti* 97
Gaditanum mare 516

galatia 415
galactus 101
galba à Catone accuſatus 355.363
galbæ unde dicti 362
galbæ eloquentia 362
galbium indumentum 362
galeria prouincia 460
galatæ 415
gallia à Cæſare occupata 592
gallia à Graccho debellata 427
gallus prouocator à Manlio interfectus 235
galli 231
galli Cluſium obſidione cingunt 204
galli à Fabio uicti 154.256
galli Senones 208. romanos fugant 205
galli Senones quando urbem ingreßi 211
galli Senones Capitoliū occupant 214
ſenatores Romanos interficiunt 205
Romam incendunt 216
galli Senones à Camillo deleti 205. 240. 212
gallicum bellum 592
gallorum Senonū contra Romanos bellum 290
gallorum Senonum mores 208. & 209
gallogræci 415
gallogræcos Manlius Volſo debellat 414. 415. & 16
gantiſci à Scauro debellantur 532
gaſcones 460
gaurus mons 224.226
gegania ueſtalis 33
geganij cōſulatus 101.170
Gelon tyrannus 178
gellij 118
geminius Metius à Manlio interfectus 237
genialis thorus 432
genouenſes 333.538
gentium ius 209
genutius 192. eiuſdem conſulatus 236
geſula fluuius 378
geta cur è ſenatu motus 258
Glaucia prætor à C. Mario

rio interfectus 503
Glauciæ ſella ab Apuleio frangitur 541
glauciæ prætura 544
glauciæ leuitas à Cicerone notatur 548
glauciæ mors. 542.549.
glaucus à mortuis reuocatus 199
gloriæ cupiditas. 167. eiuſdem contemptus 459
gloria quomodo paranda 165
Gracchus tribunus plebis per tumultum creatur 486
Gracchus Hannibalē fugat 317
grachus Scipioni inimicus. 427.428.401. eundem accuſatum defendit 427.399.401
gracchus nouo exemplo magiſtratum abrogat. 442
gracchus Mancini fœdus flagitioſum probat. 442 472.473.447
gracchus cōtra legem annariam tribunitiam pōteſtatem petit 478
gracchi lex. 119.482. agraria 442. militaris 143. de Attali hæreditate 478
gracchi res geſtæ 482. 483
gracchi ad populum Romanum oratio 478
gracchi coniugalis amor 433
gracchi eloquentia 472. 474
gracchi cum Octauio cōtentio 476
gracchi comitatus 479
gracchi filius fictitius 541
gracchi ſomnium 485
eiuſdem mors 491
gracchō auſpicia triſtiſſima adparent 478
gracchū iure occiſum Scipio pronunciat 442
gracchorum nomen unde 428
gracchorū familia 428 545
gracchorum natiua eloquentia

quentia 48
Gracchorum leges perni*cioſiſſimæ* 476
*gracchorum mater con*cretó genitali nata 428
granata 460
gratiarum templum 32
gratitudo Romanorũ in V*eturiam & Volum*niam 183
Græca *ſchola* 271
græcia à Mithridate *ſub*acta 571
græciæ inſulas Antio*chus occupat* 403.406
græcas literas Cato *ſe*nex *didicit* 357
*græci auguriorum peri*tiſſimi 70
græci libertate donati 390.393
græcis literis Cato *ab* Ennio *inſtituitur* 354
græcoſtaſis 568
S. Gregorij *templum* 196

H

HAdriaticum mare 263
Hbalæ unde dicti 167
hamilcar Barcha 305
hamilcar à Duillio *fuga*tur 302
hamilcaris Barchæ *egre*gia facta 318
hamilcaris mors 320
hamilcares plures 305
Hannibal, 17 *annorum in bellum proficiſcitur* 320
hannibal aris admotus in Romanam *perniciem iu*rat. 317.& 318.319
hannibal Pœnorum *dux* 143
hãnibal aſtu Marcellum *uincit* 349
hannibal aduerſus Grac*chum excurſionibus ma*gis quàm prælijs pug*nat* 327
hannibal Antiochũ *in* Ro*manos irritat* 329
hannibal ab Antiocho *hu*maniter *excipitur* 329
hannibal Capuæ *luxuria uictus* 326.317
hannibal uictus in Afri*cam reuocatur* 328
hannibal ex Italia *reuo*catur 369

hannibal opportunitatis obſeruator 251
hannibal ſiens Italiam re linquit 328
hannibalis res geſtæ 316. *&* 318
hannibalis de Marcello *dicterium* 327
hannibalis in Italiam *pro fectio* 322
hannibalis de Fabio Ma*ximo dicterium* 333
hannibalis mors.330. *ſepulchrum* 331
hannibalem tempeſtas im pedit, ne urbẽ capiat 327
haſtæ, regum inſignia 30
haſtæ inſiſtentes qui pro patria ſe uouerint 233
haſdrubal à Liuio fugatur 384.388. *item à* Sci*pione* 369.376
haſdrubalis uita 364.365
haſdrubalis contra Ro*manos copiæ* 365
haſdrubalis in Italiã *trãſitus* 364.366
haſdrubalis caput ante uallum Hanni*balis pro iectum* 365.367
hecate 285
helleboro liberatur Dru*ſus à morbo* 501
heniochea regio 589
henricus quartus, à R*ube aquenſibus fugatur* 479
heraclea 281
herennij cõſilium de captis Romanis 244.246
Hercules 138. *primus* Al*pes patefecit* 321
herculis labores 278
herculis inuentum 56
herculis templum 74.326 *ſacerdotes* 272. *ſacra* 293.269
herculis ſigna Romã *trãſlatá* 336.337.332
herculis ſimulachrũ quomodo ſculptum 337
herculis portus 448
herculis cum hydra lernea pugna 283
herculis thermæ 359
herculis uictoris ſacrificia. 271. *et templũ. eod.*
herculi ſtatua à Lucullo *dicata* 557

Herculeius Domitiū uin-
cit 470
herculei fratres oppri-
muntur 468.470
hermāni Buſchij carmen
85
herminius 124
hermodorus Epheſius 12.
tabularum ſcriptor 193
herſilia 23
heſus 56
hetruria 67
hetruſci 86
hetruſci auguriorum pe-
ritiſſimi 70
hetruſci prætextæ inuen
tores 77
hetruſcorum æneæ por-
tæ 208
hetruſci à Seruio uicti 81
item ab Appio Claudio
270
hetruſcorum cum Roma-
nis bella 86
Hiarba à Pompeio inter-
fectus 584
hiberus fluuius 313
hiberi 589
hiempſal hiarbæ ſuccedit
584
hiera 585
hiercia eod.
hiero Syracuſanus Ma-
mertinos debellat 291
Romanis munera mittit
296
hiero rex ab Appio Clau
dio uictus 291
hiero rex cum Romanis
amicitiam inijt 291
hieronis cum Carthagi-
nenſibus confœderatio
293
hieronis amicitia cum Ro
manis non fucata 296
hieronis proles à Syracu
ſanis trucidatur 296
himilco fugatur à Duil-
lio 297
himilco à Luctatio in fu-
gam uertitur 315
himilco fugitiuus qua
fraude crucem effuge-
rit 297
himilconis res geſtæ 297
hippium 286
hippocles Cumanus 105
hippolytus à mortuis re-
uoca-

uocatus 199
hircanum mare 591
hirpini.562. *à Sylla debellati* 558
hiſpania 316. *à Gracchó ſubacta* 419.427
hiſpani à Sertorio militari diſciplina inſtituuntur 470
Homeri templũ et ſtatua apud Smyrnæos 466
homicidij pœna . 53
honoris cupidæ mulieres 167.254.259
horatius Puluillus conſul 118
horatij Coclitis res geſtæ 121.*eiuſdem ſtatua*. cod.
horatij trigemini 44
hortenſij cum Lucullo amicitia 552
hoſpitalitatis commendatio 178
hoſtia ciuitas. 202. *colonia* 56.62
hoſtienſis porta 490
hoſtilia curia 44.48.132
hoſtilius Suffecius 44
hoſtilius religionis contemptor 49
hoſtilius ubi interfectus 33
hoſtilij facta 43.& 44
hoſtilij tigillum 54
hoſtilij domus incendio cõſumitur 44.49
hoſtilij mors 45.13.49
hoſtilij Mancini res geſtæ 446
hydra lernea 284
hydram ſecare, prouerbium eod.
hyllus Herculis filius 237
hymenæus in nuptijs inuocatus 17

I

IAnus ſol 37
Ianus bifrons cur fingatur 37
ianus quadrifrons 37
ianus Romæ ubi habitarit 61
iani plures apud ueteres 37
iani templum.36. & *ara* 53
iani porta pacis tempore clauſa 36
iani portæ 30.36

iani ſepultura 521
ianiculus mons 61.42.122. 123.521.132. *urbi additus* 56. *à* Cinna *occupatur* 518.521
Ianuarius.30. *unde dictus* 39
ianuario cur auſpicetur nouus annus 39
iapygia regio 256
iaſonis inuentum 309
iberia 316
iberus fluuius 316
iberorum in ſponſalibus mos 109
iceſia inſula 316
icilius Ruga 173
icilius tribunus 197
idus menſium præcipuè ſolennes 258
ignis prodigia 84
ignis ueſtalium perpetuus 33
ignis duæ uirtutes 84
ilia Rhea *ueſtalis* 4
Ilium 524. *à* Fimbria *inçenditur* 522
ilium ter incendio cõſumptum 525
ilium incenſum ab Alexandro *reſtauratur* 525
illyrij 385
illyricum bellum eod.
illyrici.309. *cum* Romanis *pugnant* 333. *à* Liuio *uicti* 385
illyricos Liuius Salinator *debellat* 384
imbrinium 251
imperatoris nomine qui ſalutati 344
imperatoris ornamenta 375
imperatoris nomen recuſat Scipio 340.344
imperium multorum diſſenſiones alit 31
inceſtus 352
infantes à ueteribus quam ob cauſam expoſiti 6
ingratitudo Rom. *in* Camillum 208.*in* Coriolanum 180 *in* Manliũ 214
inobedientiæ pœna 251
inſubres cõtra Romanos *pugnant* 333
intercatia ciuitas 437. *à* Scipione *expugnatur* 437

437
interregnum 31
interregis poteſtas & officium 31
inuidia felicitatis comes 385.144
inuidiæ deſcrip. 386. 179
iracundia magiſtratuum quomodo placanda 167
iſthmij ludi 392
iturnæ fons 155
iturnæ templum 548
Iudæa 590. à Pompeio Magno ſubacta 590
iudex malus 195
iudicis falſi pœna 198
iugerum 189
iugum 54
iugum Romanis à Samnitibus impoſitum 247
iugurta Scaurũ pecunia uincit 532
iugurta rex à Metello uincitur 462
iugurta à Mario captus 503. à Boccho Romanis traditur 498
iugurta quomodo captus 505
iugurtæ regis res geſtæ 505.463
iugurtæ perfidia 536
iugurtinum bellum 463. quando geſtum 464
iuliobrica oppidum 316
iulius Cordus 128
iulius Proculus 14.27
iulius decemuir 192
iulij Libonis cõſulatus 308
iunius Brutus tribunus plebis 173
iunius Brutus templũ Matris deũm abſoluit 353
iunij Bruti genus 114
iunij Bruti inſtinctu pulſi Tarquinij 111
iuno Sabinorum dea 86
iunonis Lucinæ templum. 218
iunonis ara 53
iunonis Monetæ templũ 217
iuramenti ceremoniæ 266 apud Pœnos 319
ius gentium 209
iuſiurandum metu extortum 236
Iuſtini error 365

Iupiter Elicius 44.49.48
Iupiter cur Feretrius cognominatus 18
iupiter cur Latialis dictus 102
iupiter Piſtius 135
iupiter ſtator unde dictus 23
iupiter Vimineus 86
Iouis templum 271
iouis Feretrij templum 223.18
Iouis Statoris templum 23.103
iouis Latialis templũ.502 & ſacrificia 102
iouis mons 321
Iouis tunicæ 425
ioui feretrio ſpolia à Coſſo conſecrata.220. item à Marcello 346

L

Laberius tribunus 306
Labicani populi 152
Lælius claßis præfectus 444
Lælius legatus 441
lælij & Scipionis amicitia 434.441
lampulla regio 256
lanatus 169
lanceæ tabernæ 167.196
lanificium mulierum munus 109
lanuuini populi 152
lapidibus miliaria ſignata 181
largius primus dictator 153
largitionis comites 497
laribus dijs ludi inſtituti 16.84
lartes cluſinorum rex 122
lartes Tolumnius Veientium dux. 223.à Coſſo interfectus 220
latiar Iouis ſacrificia 102
Latini à Romanis uicti 65.56
latina uia 273.182
latinæ feriæ.102.à quo inſtitutæ 97.102
latinum forum 22
latinum bellum.228. eius origo 152
latini in Romanos coniurant 152

latini

latini Romanum agrum inuadunt 57
latini à Romanis uicti 151. 239.235. à Tarquinio domiti 97
latinorum cum Romanis bellum 496
latium forum 488
lauinium ab Aenea conditum 4
lauinij 152
laurentes 152
laurentia meretrix. 7. Romulum & Remum educat 1
laurentia a Romulo coronatur 7
lauſus in uenatione occiditur 3.4
lædentiū improbitas quomodo uincenda 151
legati bellici 379.523
legati conſulum 505
legati Ro. à Fidenatibus interfecti 220. & 221
legati Romanorum a Critolao uiolantur 452
legatos interficere nefas 221
legatorum ius. 63. eorundem munus & officium 134
legio 295.438
lentulorū nomen unde 138
lenunculus 294
lepidus acta Syllæ reſcindit 585
lepidi conſulatus 586
lepidus in exilium mittitur 586
lerna lacus 283
lernea hydra eod.
lerna malorum 284
leucopetra 453
leuinus. 281. à Pyrrho uictus 277
leuini cōſulis audacia 283
lex Aemylij Scauri 532
lex Aemylij Mamerci 274
lex Alexādri Seueri, 186
lex annaria 478
lex Apuleia 463.464. 208
lex Canuleij 186
lex Cinnæ 518.519
lex Claudij 466
lex Clodij de libertinorū

ſuffragijs 537
lex Gabinia 587
lex C. Gracchi 215. de diuidẽdis agris. 442.444 472.475
lex Licinij Stolonis 273. 184.188
lex militaris 238
lex Oppia 355.361
lex Platonis in adulteros 417
lex Seruij Tullij 215
lex L. Sextij 188
lex Voconia 362
lex contra eos qui iniuſſu ducis cum hoſtibus pugnant 251
lege ſua Licinius Stolo damnatur 184
leges æquitatem non excedant 254
leges aranearũ telis non ſemper ſimiles 251
leges 12. tabularũ 190.193
leges ſumptuariæ 536
leges Lycurgi 189
leges Solonis 192
leges Valerij Publicolæ 149.190
leges apud Rom. quæ ratæ 188.466
leges quomodo à Romanis abrogatæ 456
leges pro arbitrio ſoluit Sylla 569
legislatorum officia 189
legum authoritas 10
legum derogatio 546
legum abrogatio quot modis fiat 547
legum tabulæ in Capitolio 420
liberalitas auaritiæ repugnat 497
libertatis porticus 24
libertatis ſpecies 289
liberti 430
liberti quã ob cauſam in ſeruitutem interdum reuocati 290
libertini 430
libertini in ſenatum lecti 431.270.257.269
libertini à Fabio è ſenatu moti 257
libertini tribus loco moti 254
libertini ſuffragiorũ ius nane

naſciſcuntur 536
libertinorũ ſuffragia 532
libræ argenti 445
libræ pondus imminu-tum 445
libri N*umæ quando in-uenti* 42
libyſſa Hannibalis *ſepul-chro nobilitata* 331
licinius Graccho *familia ris* 491
licinius Stolo *trib.* 273
licinius Stolo *propria le-ge damnatur* 184
licinius Rom. *ad* Gallos *legatus* 209
licinius ſua lege damna-tur 189
licinij 185
licinij Stolonis *res geſtæ* 183
lictores duodecim 149
lictores conſulum 453
lictorũ officia 149.253.167
ligures 538.333. *à* Fabio Maximo *uicti* 331
ligures à Scauro *debel-lantur* 532
ligusticum bellum 333
lilybæum 304
lilybæum Calatinus *inua-dit* 302
limera 200
lipara inſula 316
liuius Caßius 170
liuius Pontifex Max. 230
Liuius *de* Haſdrubale *tri umphat* 365.368
liuius Salinator *ab exilio reuocatur* 387
liuius Matris *deûm tem-plum auſpicatur* 353
liuij Druſi *res geſtæ* 492
liuij Druſi *lex* 119
liuij Salinatoris *res geſtæ* 384. *eiuſdem de* Haſdru-*bale triumphus* 389. *item odium in* Liuium 387
liuij Salin. *cenſura* 389. *eiuſdem exilium* 387
liuij aduerſus Antiochum *bellum* 409
locuſtarũ in Africa *multi tudo peſtẽ generat* 484
lucani populi 263. *à* Dentato *uicti* 261
lucani militis immodica libido frenatur 335

Luceus Ardeæ rex 25
luceius Celtiberorũ princeps 376
luceres 72. unde dicti 25
luceria urbs 246. a Samnitibus obſidione uallata 244
lucerenſes 88
lucerini à Fabio uicti 254
lucius Sequacius 188
lucij Neuij aduerſus Antiochum bellum 409
lucina dea 285
luciorum prænomen aliquandiu Romanis odioſum 158
lucretia Numæ uxor 41. 57
lucretiæ hiſtoria 106
lucretia per uim uiolatur 98
lucretius Aſella Marium iuniorem debellat 514
L. Lucretius. 101. Syllanas partes defendit 517
lucretius Gracchi caput in Tyberim mittit 473
lucretius Tricipitinus. 110 150
Lucretius Veſpilio orator inſignis 481
luctatius Cimbros fugat 314
luctatij res geſtæ 313
lucullus cur Xerxes togatus dictus 556
lucullus Mithridati cõmeatum intercludit 556. eundem fugat. 577. & uincit 572
lucullus Seruilium accuſat 180
lucullus ludos magnificentiſſimos edit 552
lucullus Cyzicum ab obſidione liberat 555
luculli res geſtæ 550. 551. 436
luculli diuitiæ. 552. eiuſdem in ueſtitu licẽtia. 556
luculli ſumptuoſa conuiuia. 552. ſtudium & eloquentia 552
lucullo à Cyzicenis feſta inſtituta 556
lucumedi 68
lucumo 13. 25. 68
ludi ædilium 495

ludi equeſtres quando inſtituti 15
ludi funebres 260
ludi magnifici ab ædilibus editi 535
ludi ſingulis dijs dicati. 75
lugendi mortuos tempus conſtitutum 120
Lunæ templum Romæ 489
lupa Romulum & Remum paruulos alit 1.6
lupæ animalis ſtatua in templo Romuli 6
lupanaria unde dicta 7
luſitania 528
luſtrationes 40
luxuriæ fructus 287.409
lycurgi leges 189
lyris fluuius 281
lyſandri templum 29
lyſimachus Alexādri ſucceſſor 406
lyſimachia. 403.405. a quo condita 406
lyſimachiæ repetēdæ ſpecie Antiochus bellū Romanis infert 403

M

Macedonia. 391. à Metello ſubacta 456
Macedoniam Flaminius ſortitur 389
macedonum militaris diſciplina 238
macedonicū bellum. 397
macellum Romanum 167
machaon medicus 199
mæandrus fluuius 400
magiſtri equitum 153
magiſtratus officia 150
magiſtratus cum plebe cōmunicati 188
magiſtratuum gerendorum ordo 374. & 378
magiſtratuū diuerſorum ornamenta & inſignia. 186
magna dea 341
magneſia 400
magni ludi 65.75 unde dicti 76
mago à Scipione fugatur 369.376.
mago captiuus Romā ducitur 328
magulſa Bocho proditione traditur 492

Mabarbalis de Hannibale dicterium 325
malta inſula 316
mamercus Pythagoræus 419
mamertini 293. à Romanis uicti 296
mamerti Aemylij dictatura 221
mamertini ab Appio Claudio liberati 291
mancinus prodigio monetur ne in bellum proficiſcatur 448
mancinus Carthaginē oppugnat 447
mācinus infœliciter cum Numātinis pugnat 473
mancinus cum Numantinis flagicioſiſsimū fœdus percutit 447.449
mancini fœdus cum Numantinis quale 473
mancinus Numantinis datur puniendus 447.450 374.450
mancinus quàm iniuſtè Numantinis miſſus 374
mancipia 288.291
manes dij 233
manlius Capitolinus damnatur 52
manlius Statilius 335. tranſfuga retinetur 332
manilius Tuſculanus 151
manlius Galliæ procōſul aduerſus Herculeū proficiſcitur 470
manlius cur oblatū cōſulatum recuſarit 239
manlius decemuir 192
manlij Capitolini res geſtæ.213.214. eiuſdem uirtus 212
mālij capitolini domus 217
manlij ſeueritas 239
manlij pernicioſiſsimæ leges 537
manlij pietas in parentem 235.236
manlij cum Tarquinio amicitia 100
manlij Torquati res geſtæ 235. eiuſdem conſulatus 224
manlij Volſonis conſulatus.308. eiuſdem res geſtæ 413

man-

manlio triumphus dene-gatur 414
manliorũ genus unde 151
manliana imperia 239
mannius Curius 262
manulia meretrix 447
manus dextra fidei ſacra 311
manus ferreas primus quis inuenerit 279
manũs ferreæ uſus 299
manumiſsio 288.289.& 283. 430
manumiſsionis ceremo-niæ 519. & 520
manumiſsionũ ſpecies 289
manuum lotio in deorum ſacrificijs 93
marathonij diuinos Her-*culi honores tribuũt* 272
marcellus Hannibalẽ *fu-gat* 317
marcellus primus docet Hannibalem *uinci poſſe* 327.349.345
marcellus cur populi Ro*mani gladius dictus* 328
marcellus Gallorum *du-cem fudit* 324
marcellus Syracuſanos *debellat* 296
marcellus filius, patrẽ de functum in funere laudat 467
marcellus inſidijs Hanni*balis uincitur* 349
marcellus magnificè ab Hãnibale *ſepelitur* 349
marcelli uita 345. & *ne-fanda facinora* 167. & *mors* 349
M.Claudius *libertus* 194
mardonij interitus 130
mare inferum & ſupe-rum 263
S.Mariæ *templũ*.23.Ae*gyptiacæ* 33.*gratiarum* 32.*maioris* 88.*nouæ* 147
mariæ nouæ horti 203
marius ſenior à Scipione Imp. *declaratur* 504
marius ſenior Calphur*niam pro uictoria dijs offert* 506
marius ſenior tertius ur-bis conditor 508
marius Syllæ *arma quo pacto effugerit* 511

Marius exul in paludem ſe recipit. 510. in patriã reuertitur 512. in carcerem conijcitur 511
marius uultus & uocis autoritate ſupplicium mortis effugit 511
marius iunior ui conſulatum inuadit 514
marius fune per muros trãsfuga dimittitur 516
marius à Sylla uictus. 559. 566
marij ſenioris res geſtæ. 502. & 503
marij ſenioris parentes obſcuri 504
marij ſenioris honores et dignitates 504. eiuſdem in Africã nauigatio 512
marij ſenioris exiliũ. 503 & mors 513.
marij iunioris res geſtæ 513. eiuſdem crudelitas 514. & mors 517
marij inuidia Syllam proſequitur 563
marij & Syllæ conflictus 515
marſia regio 470
marſi 256. à Fabio uicti 254. 256
marſicum bellũ 469. 470
marſus Vlyßis filius 256
mars belli deus. 5. cur Quirinus dictus 30
martis lucus 87
martis ſacerdotes. 34. ſacrificia 34
martialis flamen 30. 34
martius pontifex 57. 36
martius campus. 294. eius deſcriptio 548
martia aqua 274
martiæ uirginis animi magnitudo 133
martius menſis olim annum auſpicabatur 39
maſiniſſa Numidiam recuperat 580
maſiniſſa crudelis Romanorum hoſtis 377
maſiniſſa à Scipione in ſocietatem recipitur 369
maſiniſſa liberis ſuis tutores facit Romanos 377
maſiniſſæ gratitudo in Romanos 585

Mater deûm ex Peßinunte uocatur 350. eiuſdem templum 259. & uaria nomina 341
matronis ornamenta eripiuntur 355
mauritania 376.497
maximi cognomẽ quibus datum 255
mecœnatis horti 87
medi 562. reges ſuos adorant 29
mœdij à Sylla ſubacti 559. 565
medullia capta 76. à Romanis recepta. 58
megulia dotata 426
meles fluuius 466
melicerta 394
melici pulli 447
melij res geſtæ 166
melta inſula 316
memmius Apuleij Saturnini competior 541
menenius contra Antiochum belligerat 409
menenius Manlij capitolini accuſator 217
menenij Agrippæ res geſtæ 168
menſes quot, annum apud ueteres abſoluerint 38
menſurarum primus autor 89. earundem inſtitutio. 81. & nomina 89
mercenarij milites quando à Rom. admißi 310
mercurius deorum nuncius 221
meſia ſylua 61
meſſana 293
meſſana Carthaginenſes pulſi 291
metaurus fluuius 365.367
metellus Balearicus 462
metellus cur dictus Celer 11
metellus Diadematus 462
metellus Maced. cur ægrè conſul factus 459. eius apophthegma 461. cõſulatus 459. felicitas 462. repulſa. 459. ſeueritas. 456. 460. taciturnitas 461
metellus Corinthios uincit 451
Metellus Numidiorũ pontifex

tifex 471. eiuſdem res geſtæ. 456.460.463. 464.inde 452.156
Metellus cur dictus Numidicus 463 (468
metelli in patrem pietas
metelli exilium 542
metelli Macedonici filij. 461.462.eiuſdem funus. 462.ſepultura 457
metelli Numidici res geſtæ. 462. eiuſdem animus infractus.467. exilium. 463.465.547
metellij Pij res geſtæ 468 eius ſenium 471. metia tribus 384.389
metius 55
metius Gallus à Manlio interfectus 237
metius Suffetius 47. eiuſdem perfidia 44.& ſupplicium 45.55
Midas rex Cybelis templum ornat 351
mileſia 200
miliaria lapidibus ſignata 181
militaris diſciplina 238. apud Rom. 539. 449. 306.450.anxiè obſeruata 301
militari diſciplina tyrones inſtituti 171
militaria dona & præmia 125.132.215.335
militaris lex 251.142
militantium apud Romanos ætas 372.215.142
milites proprijs ſumptibus bellarunt apud Romanos 310
miluius pons 539. 532. à Scauro ædificatur 532
mineruæ templum ab incendio diuinitus ſeruatur 522 (41
Minois ſimulata religio.
minorum gentium patres 65.72
minutius Ruffus 483.488
minutius Augurinus 428
minutius in Algido obſidetur 157
minutij deſcriptio 333
minutij conſulatus 170. eiuſdem legatio 181
minturnæ 510

mi-

miracula ab Aeſculapio edita 200
mithridates plures 572
mithridates à Fimbria obſidetur 524. pergamo expellitur 522. Cyzicenos foſſa cingit. 555. à Lucullo debellatur 551. eiuſdem filij capti 164
mithridatis res geſtæ 571 eiuſdem ſtatura 573. cum Lucullo bella 553
mithridatis edictũ, ut Romani omnes interficiantur 575
mithridatis crudelitas. ib. in parentes, uxorem & amicos 578
mithridatis contra uenenum antidota 572. 579
mithridatis mors 579
moloßia regio 264
morientes aliquando futura prædicunt 500. 110. 111
morũ magiſtri apud Romanos 360
morum ſimilitudo 94
mummius de Acheis triumphat 456. Corinthũ ſpoliat 451. Dractum ducem fugat. 443. ſignis Corinthiacis urbem ornat 455
mummius tribunus Octauio ſuccedit 476. uictoriam alieno labore ſibi quærit 459
mummij paupertas 455. 456. eiuſdem ſocordia. 452. 434. uita. 450. mors 542
munera Samnitum à Dentato repudiata 261
muſcas Herculis templum non ingredi 271
mutia prata 132
Mutij Scæuolæ res geſtæ 105. 126. eiuſdẽ ſtatua 132
mygdonia, ciuitas 574
myrſia Appollinem uincit 256

N

Nabidis filiũ obſidem Flaminius accipit 390. 393
Naſica cur dictus Scipio (340
Naualia prælia quis primum inuenerit 292

naues longæ 309. *onerariæ*. 315. *piſcatoriæ* 294
nefaſti dies 140
nemea ſylua 394
nemæi ludi 270. 390. 394
nemeſis templum 555
neptunus 154
neptuni ſpectacula 424. *eiuſdem templum* 394
Nero cum Hannibale caſtra coniungit 365
nero ouans urbem ingreditur 365. 368
Neronis odiũ in Liuium Salinatorem 387
nerones 270. *unde dicti* 366
neruæ 290
neſichthonis inuẽtum 295
neuius Scipionem accuſat 369. 381
S. Nicolai templum 197
nicomedes 574. *à Mithridate è regno profligatus*. 571. *in regnum reſtituitur* 574
nicopolis 396
nigidius à Viriato opprimitur 527
niſibin Lucullus capit 556
noctis per uigilias diuiſio 226
nola oppidum 347
nomades 584
nomentani 152
nomentum captum 76
norbani populi 152
noſocomiũ Æſculapij 203
noua uia à Caracalla ſtrata 273
nucerini Romanis uicti 256
numa fidei templum ædificat 311
numa ſacerdotum collegia inſtituit 569
numæ auguria. 217. *eiuſdem leges*. 4. *mors*. 42 *pietas*. 48. *res geſtæ*. 30. & 32. *ſepulchrum* 31. 42
numæ ſimulata religio 41
numantia 440
numantini fame uicti 434 440
numantini fœliciter contra Romanos pugnant. 446. 449. *eoſdem pudendis fœderibus afficiunt*

unt 440
numantinorũ fœdus cum Mancino Romæ improbatur 447
numidia 505.584
numidia Maſiniſſæ reſtituitur. 580. peſte uexatur 484
numidiam Iarbæ Pompeius eripit 580
numitor ſobole priuatur. 1
numitorius 197
numitoria 193
nummi bouis imagine 90
numularij 534
nuptiæ qua ſolennitate apud ueteres celebratæ 449

O

Obſides 132
Obſidionalis corona. 163. & 164
obſidionali corona Æmylius donatur 438
obſidius Marſorum dux 469
occaſio 251
ocrecia captiua 80
ocriſia ſerua 83
Octauiæ Auguſti templum 454
octauius à Cinna honore priuatur 518. 519
octauius agrariam legem improbat 476
octauius imperator equitum feſta renouat 259
octauius Tuſculanus 151
octauij mors 512. 520
octauij & Cinnæ diſſenſio 519
octauij & Grachi amicitia 476
octauio magiſtratus abrogatur 472. & 476
octauiani Auguſti dictærium 22
oculi uiciorum irritamenta 375
odij pernicies 387
Ogulinus Æſculapiũ Romam uocat 201
Olympiadis mirabilis cõceptus 371
olympiæ ludicrum 387
olympici ludi 423
onabus Flaminij obſes 392
opima ſpolia à Coſſo Ioui

conſecrata 220. item à Marcello 364
Opima ſpolia unde dicta
opimius Fregellanos in deditionem accipit 485
oppia lex 355.361
oppius mons 87
oppius tribunus 197
opportunitas ab occaſione quomodo differat 251
optimates 185
orchomenum 563.576
orgiagontis uxori uis illata 414
orphei eloquentia 474
oſchophoria 258
oſteodes inſi 516
ouans Dentatus urbem ingreditur 261. item Fuluius. 395.397. item Marcellus 348
ouare quibus datum 263
ouatio triumphi ſpecies. 263. ſed minor triumphus 348.368 (397
ouationis ceremoniæ 364

P

PAcis ſigna apud diuerſos 530
pacis templum 48
paconia inſula 316
paganorum in nuptialibus mos 109
palæmon 394
palamedis inuenta 89
palatina tribus 88
palatini montis radices. 103
palatium Romanum 9
palladium ex Troiano incendio ereptam 526
palmata ueſtis 425
paludamentum 51
Pamphilia Numæ filia 41
panormus 304. capitur à Duillio 302
papauerum capita à Tarquinio decollata 102
paphia Venus 341
papia oppidum 322
papyria Aemylij uxor. 425
papyrius cur interfectus 212
papyrius Curſor 20. Mugillanus 250
papyrij Curſoris res geſtæ 249

parnaces Mithridatẽ pa-
rentem debellat 578
parricidij pœna 53
parthi 589
paſtores Charopis Fla-
minio uiam demonſtrât.
391
patres 71
patres Conſcripti apud
Romanos cur dicti 13
patricij 185.534
patricij magiſtratus cum
plebe communicati 188
patroni 194.217
Paulus Æmylius ab Han
nibale uictus 317.& 324
pauli Æmylij res geſtæ.
325
paulus Macedonicus 435
S.Pauli porta 490
paupertas Agrippæ 169.
Reguli 307.309
paupertas apud Roma-
nos glorioſa 265
paupertas latrocinia ſua-
det 529
paupertas quibus ſit dede
cori 163
paupertatis laus 173
petilinus Lucus 218
peculatus 386
peculatus crimine Scipio
Aſiaticus accuſatus 399.
401
pecunia rerũ domina 530
pecunia unde dicta 90
pedani populi 152
pedem limine Gracchus
offendit 478
pedum offenſio ſuperſtici
oſè obſeruata 489
peleus rex 278.280
pelorida 394
pentiremis 295
perſes ab Æmylio cap-
tus 418
perſicus ſinus 591
perpenna ui Siciliam oc-
cupat 584
perſæ reges ſuos adorant
29
perſes à Rom. uictus 156
ab Æmylio in triumphũ
ducitur 422. ad Æmylij
genua procumbit eod.
perſes in Herculis tem-
plum fugit 421 (436
perſes à Scipione uictus

peſtis ex locuſtarum multitudine 484
peſtis Romanorũ 198.199
petilij Scipionem accuſant 369.381
phaliſci à Camillo obſeſſi 204
phidonis Argiui inuenta 89
philautia 495
philippus à Flaminio uictus 389.392
Philippus conſul authore Druſo interfectus. 499
philippi Macedonis dicterium 530. eiuſdem res geſtæ 392
philocrates Gracchi ſeruus 491
philotimia 343
phorbantia inſula 316
phœni 305
pergamus 524
phrygiata ueſtis 425
phthiriaſis morbus 571
pictura Ariſtidis quanti empta 455
pictura quæ primò Romæ publicata 455
picturis & ſtatuis urbem Fuluius ornat 397. & 398
picus auis Marti ſacra. 7
pici auguria 242
pileum ſerui manumiſſi accipiebant 519. & 520
pinarij Herculis ſacerdotes 269.272
piratæ à Pompeio ſubacti 580
piraticum bellum 587
piſcatoriæ naues 294
piſcatorij ludi 132
piſidæ 414
piſidis bellum Manlius infert 414
piſones 138
pitaci dicterium 50.282
Pithagoræ dictum 95
plancius magiſtratu ſe abdicat 274
Plato à Diogene deridetur 496
platonis dicterium 408
platonis documentum 111
platonis lex in cœlibes 142
plebeij 185

plebs

plebs à populo diuiſa 89
plancius conſul 161
plumbo grauius Gracchi caput cur factum 491
Plutarchi patria 564
podalirius medicus 199
pœni 305. à Scipione *oppreßi* 378
pœnorum diſciplina militaris 298
pœnorum ſacrificia 337
pœtilius prætor libros numæ cremat 43
polyſtephanum 253.516
polytorium expugnatum 58. & *captum.* 60
pometia 100. *diruta.* 101
pompedius ſocialis belli autor. 469. *à Metello interfectus* 468
Pompeius *adoleſcens triumphat* 585
pompeius cur Magnus *uocatus* 582
pompeius Mithridatem *uincit* 572. *numantinorum fines ingreditur.* 448
pompeius Syllæ *diſcipulus* 583
pompeij flagicioſum cum Numantinis *fœdus* 449
pompeij in rebus bellicis felicitas 587
pompeij res geſtæ 579.581 *triumphus* 164. *pietas in hoſtem* 588
pomponius Gracchi *familiaris* 491
pomponius Numæ *pater* 30. & 32
pomponius tribunus 197
pomponij Attici *domus* 27
ponderũ nomina & ratio 81.89. *primus autor ib.*
Ponſcorius *oppidum* 486
pontifex Maximus *quando primũ creatus* 30. 36
pontificum collegia 569
pontius cominius 212
pontius Teleſinus 514. 567. *eiuſdem res geſtæ.* 243.245. & *ſtratagema* 245
pontus 556
popilia 57
popilius Lenatus 189
popilij cum Viriato *pax* 539

530
portia boſilica 355.& 361
portij Catonis res geſtæ 354.355
portiorum nomen 355. familia eod.
porſena rex 98.105.121 122 129. pacem cum Romanis molitur 132
portæ Aeneæ Hetruſcorum 208
portæ Vrbis Romæ 490
portunnus 394
poßidoniati à Samnitibus uicti 263
poſthumius 175
poſthumius Albinius 192. eiuſdem conſulatus 344 flamen 314
poſthumius Cominius 177
poſthumius conſul 243. 264. decemuir. 192
poſthumius Samnitibus deditus 244.248
poſthumij res geſtæ 150. & 151.153
poſthumus Syluius Albanorum rex 4
Potitij Herculis ſacerdotes 269.272. ab Appio pecudio corrumpuntur 293
potitiorum interitus 272
præceptoris impij memorabile exemplum 206
præcipitatio 288
præcones conſulum 488
præda 267
præda hoſtilis in æraria relata 267
præmia militaria 132.215
preneſte 252.516.567
præneſtina uia 101
præneſtini 152
præneſtes Vlyßis nepos 253
prænomina Romana unde ueniant 65
præſidia deſerentium pœna 306.539
præſul Saliorum 35
prætexta 77
prætextatus ſermo 78
prætextati qui 78
prætores 253. quando primum creati 562
prætorum officium 538. 253.357
praxedis templum 88

pro-

proca Albanorum rex 13. eiuſdem teſtamentum 3
proculus 14
proculi qui dicantur 27
prodigalitatis fructus 497
proditionis pœna 22
proditores quatenus amandi 22
pronunciationis uis 218
proſcriptionis tabulæ à Sylla poſitæ 559.568
proſerpina 341. eiuſdem fabula 285
proſerpinæ theſauris à Pyrrho ſublati 277
prouocare quatenus liceat Romanis 149
pruſias rex Hannibalem fugatum ſuſcipit 317 330
Pſeudophilippus à Metello uincitur 456
pſeudophilippi mendacia 458
publicolæ nomẽ unde 149
puericia amabilis 136
pullarij 250
pulli è cauea emiſſi in ſyluam fugiunt 448
pulli chalcidici 447. Melici 447
pullorum auguria 447
punicum bellum primum quando 298. quandiu durauerit 315. eidem quis finem impoſuerit 313. & 314
pupæ ueneri à puellis oblatæ 79
purgationis ſacrificic 40
purpura 129. deaurata 424
puteoli 570
pyrechmenis ſupplicium 56
pyreneus mons 321. 316
pyrrhæus partus 565
pyrrhus à Dentato Italia expulſus 261. à fabricio ſuperatus 284. Apollinis oraculo deceptus 279
pyrrhus in Iouis tẽplo cladis teſtimonia figit 285
Pyrrhus Proſerpinæ theſaurũ auehere tentat 286
pyrrhus romanos pecunia corrũpere nititur 275

Pyrrhus Tarentinis contra Rom. ſe iungit 264
Pyrrhus Rom. captiuos gratis dimittit 282
pyrrhus uulneratus è prælio cedit 284
pyrrhi ad Tarentinos fuga 285. cum Romanis pax 270
257. & bellum 281
pyrrhi de Romanis dicterium 277. 281
pyrrhi res geſtæ. 276. eiuſdem mors 286

Q

Quadrans 174
Quæſtores 484
quæſtores prouinciales 496
quæſtorũ munus. 267. 356
quæſtorum plura genera 449.
quæſturæ terminus 485
querquetulanus mons 48
querculanus mons 87
quinqueremis 294
quintia prata 165
Quintius ex agro ad imperium uocatur 243
quintius Gracchi filius ficititius 462
quintius prædo 243
quintij Criſpini conſulatus 349
Q. Seruilius 101
quirinalis collis 14. 27. urbi additus 81. 86
quirinalis flamen 30. 34
quirinus cur Romulus uocatus 14. 29
quiris Sabinorum haſta. 29. & 30
Quirites 13. 25. 86
quiritum foſſæ 98

R

Rabirius accuſatus à Cicerone defenditur 549
ramnenſes 13. 72
raſcia 566
raſtrum 11
regillus lacus 94. 100. 151
153. 161
refugij dies 112
religionis contemptæ pœna 49
religionis fructus 32
remi mors 2. 10

repetundarum accuſatio 381
repulſa 420
repulſæ Metelli Macedonici 456.459
repulſam ædilitatis paßi 438
rezo ciuitas 294
Rhauenna 232
rhea Syluia Veſtæ ſacerdos 1.4. cur à Marte compreſſa dicatur 5
rheæ Syluiæ mors 5
rhegium oppidum 294
rheximachorum trigeminorum pugna 51
rhodi ſitus 576
rhodiorum aduerſus Mithridatem fortitudo 576
roca 161
Roma, à quibus, quo loco & quando condita. 2. 8
Roma quando muro cincta 60.77.65
Roma olim ruderibus cincta 77
Roma unde dicta 2
Romæ pomerium 88. ſitus & amplitudo 59. 60
Roma gẽtium caput 104
orbis epitome 28
Romæ primus ambitus 548
romanum forũ 22.32. 103
Romani imperij magnitudo & excellentia 28
Romani quatuor locis ſimul bella gerunt 373
Romani ſub iugum mißi 247
romanorum inſignis conſtantia 128
romanorum lex in cœlibes 142
Rom. mercatores à Tarẽtinis ſpoliantur 280
romulus decemuir 192
Romuli cum Tatio fœdus 109
romulus à Marte raptus 26. & 27. cur Quirinus dictus 29
Romulus & Remus expoſiti 1. 6. à uolatilibus nutriti 7
Romulus in deorum numerum relatus 13. & 14
romulus populum Rom.

in

duos ordines diuidit 185
Romulus unde dictus 7
Romuli & Remi genea- logia 3
romuli lex iniqua 10. e- 1 ſ m [illegible] 6
romuli pietas erga ſuos 27. item res geſtæ 1. & 13 ſepulchrum 28. templum 14. 28
romulo diuini honores decreti 31
Roſcius Rom. legatus à Fidenatibus interfectus. 221
Rubeaquenſes Henricum quartum è finibus pellunt 479
rubrum mare 591
ruffus Gracchum occidit 481
ruffuli 536
ruminalis arbor 7
ruſtica tribus 430
rutilianus 254. 253

S

Sabinæ templum 91
Sabinæ uirgines raptæ 12
Sabinarũ priuilegia 109
ab Agrippa uicti 168. item ab Appio Claudio. 270. & à Tarquinio 97
à Romanis 65. 145
Sabini 19
Sabini auriferi 20
ſabini proditione in Capitolium ducti 12
ſabini Romam recepti 13
ſabinorum fœdus cum Romanis 109. & pax 145
ſabo dux 19
ſacerdotũ collegia à Numa inſtituta 569
ſacerdotum numerus à Sylla auctus 559
ſacerdotum origo, numerus, dignitas, &c. 569
ſacra uia 24. 136
ſacra illotis manibus non attrectanda 92
ſacrificiorum uaſa 296
ſacriportus 515. 566
ſageſama oppidum 437
ſaguntini Romanis confœderati 317. & 320
Saguntum Hannibal euertit. 317. 320. & 321

Sagunthus Herculis filius 320
ſalaria porta 567
ſalen ciuitus 209
ſalentini 309. ab Attilio regulo fuſi 307
Saly Martis ſacerdotes. 30.34, unde dicti 35. eorum numerus auctus ib.
ſaliorum ſacerdotium in quanta autoritate 35
ſalinarium uectigal 56. 61 384
ſalinarius prouentus 61
ſalinatores 385. 231. 245. 562. ab Appio Claudio uicti 270. item à Cornelio Sylla 558. à Decio iuniore 230. à Dentato uicti 261.262. à Fabio Rutiliano 254. à Papyrio 249.
Samnites à Romanis ſub iugum miſſi 252. 256
ſamnites perpetui Romanorum hoſtes 262
ſamnicum bellum 225
ſamnites à Vecurio et Poſthumio debellãtur 244
ſarmothracia 421. 566
ſanguinis caprini natura 501
ſarangoſa 294
ſardi Venales 427. 429 à Catone ſubacta 354. 357. item à Gracchо 427.429
Sardinia peſte uexatur. 482. 484
ſardiniæ deſcriptio 429 fertilitas 179
ſaronicus ſinus 200
ſathanæ impoſtmræ 279. 200
ſaturni fabula de abiecta falce 304
ſaturninus Sempronium Gracchum occidit 481
Saufeni mors 549
ſcæuolæ nomen unde 127
ſcaurus Mamercus 533
ſcauri eloquentia 532. 534. lex contra luxum 536. ludi 535
ſcauri qui 533
ſceæ 128
ſcelerata porta 97.137.141 item uia 97

ſce-

Sceleratus campus 141. item pagus 141. uicus 82 96.97
Scipio ab Hannibale uincitur 317.322
Scipio Æmylianus à Scipione Africano adoptatur 433.435. ædilitatem petit.438.ante annos cõſul creatur 438
Scipio cur Æmylianus cognominatus 435
Scipionis Æmyliani abſtinētia.445.in Africam legatio,437.mors & exequiæ. 444. 446.paupertas 435.445.
Scipionis Aemyliani res geſtæ. 433.440.437
Scipio Africanus cur cognominatus 401
ſcipionis Africani continentia 369. 375. eloquentia 344. in partem pietas.368.730.inſignis adoleſcentia.372.mors. 383. res geſtæ 368. ſepultura & epitaphium eod.
ſcipio Aſiaticus 379. cur ſic dictus 399.401. peculatus accuſatur 401. 399 eiuſdem cum Gracchò inimico amicitia 401. infirmitas 399. res geſtæ eod.
Scipio cur dictus Corculum 345
Scipio uir optimus iudicatur. 339. & 340.& 342. & cur 350.354
Scipio Iouis filius 435
Scipionis Naſicæ res geſtæ 339.350.472. 482. eiuſdem mors ibid.
ſcipio Numantini nomen ſortitur 441
ſcipio Valetudinarius cognomento 380.409
ſcipionis Calui conſulatus 349
ſcipionis cum Antiocho conflictus 404
ſcipionis & Lælij familiaritas 441.& 434
ſcipionis exilium 382
ſcipionis funus 120
ſcipionis hiſtoria de Caſſina 409

Scipionis legatio cum fratre 399.400
ſcipionum familia unde 340. item nomen 340. ſepultura. 444. ſtatuæ. 383
ſcotuſſa 392
ſcutorum uſus 22
ſcutulata ueſtis 425
ſecures cum faſcibus quibus magiſtratibus conceſſi 149
ſecures faſcibus dempti 148.149
ſeditio Romanorũ 170.171
ſeditionis incommoda 27
ſeditiones tribuniciæ 188
ſeduini filiæ 50
ſegeſtanum promontorium 304
ſeleucus Callinicus 400. & 401
ſempronia baſilica 196
ſempronia filium Gracchi fictitiũ in familiam non admittit 541.545
ſempronia Scipionis Æmyliani uxor 545
ſempronij Gracchi amor in coniugem 427. eiuſdem conſulatus 428.429 eloquentia 472.474. res geſtæ 427.196.327. 401.481
ſempronius Longus ab Hannibale uictus 317.323
ſena oppidum 366.365
ſenatores Romani 71. cur patres dicti 13
ſenatorum inſignia 211
ſenatorum origo & dignitas 25
ſenatuſconſultum 509
Senecæ dicterium 284
ſenes reuerenter tractandi 211
ſenones populi 241. à Romanis pulſi 367
ſepeliri in urbe lege cautum 174
ſeptemuiri epulonum 271
ſeptimius Attellus 491
ſeptimius Ptolomæi præfectus 581
ſeptumuleius 483. eiuſdem auaritia 491.483
ſepulturæ honos apud Romanos 174.234.331

ſequacius primus ex ple- be conſul 188
Bergeſtus in uenatione occiditur 4
ſerpens in lecto uiſus 368. 371
ſerpẽtis forma cur Aeſculapius fingatur 198.201
ſerpentes canum more latrantes 105
ſerpentum uſus in medicinã 201
Sertorij res 468.470.471 580.586
Seruilius 180. Seruia 566.
Seruilius Hala 157.167
Seruilij conſulatus 236. mors 485
ſeruitutis ſpecies 288
Seruius Codrus 581
ſeruij caput ardere uiſum 84
Seruius Tullius Laris filius. 84. cenſum Romae inſtituit 464. Dianae templum conſecrat 489
ſeruij Tullij mors 95. 97. 99. eiuſdem res geſtae 80 81.83.141.430
Serui.288. ad pileum uocati 518.519
ſerui cur ex manumiſsis interdum facti 290
ſeruorum conſenſu Volſcinij oppreßi 287
ſeruorum dies feſtus 91
ſeruorum duo genera 288
ſeruorum ingratitudo in dominos 289
ſethinae 565
ſetini populi 152
ſextia aquã 503.507
Sextius decemuir 192
Sextius primus ex plebe conſul 188
Sibyllina carmina 233.199
Sibyllini libri à Tarquinio coempti.351. an combuſti eod.
Sicilia à Perpenna occupatur 584. item à Pompeio 579.356
Sicilia olim Italiae coniuncta 294
Siciliae circuitus.304. fertilitas 179
Sicinius Bellutus 170.173
Sicinius tribunus 197

fi-

ſigna ex Corinthi incēdio Romam feruntur 455. item ex Ponti inſulis 557
ſigna militaria apud diuerſos 397
ſimultas principum Reipublicæ peſtis 388
ſipylus mons 399.400.411
ſiſenna hiſtoricus 552
S.Sixti templum 274
ſmyrna 466. Theſei uxor 466
ſociale bellū 469.562.574
Solinus Plinij ſimia 412
ſolini error 298
ſolis ara 130
Solon 193. eiuſdem apophthegma. 251. leges 193. libri 190.192
ſomnium Decij 225.228
ſororium tigillum 45
ſortis uaria genera 563
ſorte quæſtores & prætores Rom. electi 563
ſpartanis dubiū oraculum ab Apolline datum 280
ſpartiatæ pueros aris admouent 130
ſpoletanus ducatus 64
ſpolia opima. 223. ter Ioui delata 223.220
ſpurius Antius 221
ſpurius Caßius 153.177
ſpurius Largius 124
ſpurius Melius 157. eiuſdē res geſtæ 166.205
ſtatuæ in foro Romano poſitæ 343
ſtatuarum uſus 132
ſtatuas ambicioſe poſitas, Scipio aufert 339
ſtatuis ornat urbem Fuluius 397.398
ſtipendia quando à Rom. militibus data 310
ſtephana urbs 253
S.Stephani templum 33
Stolones unde dicti 185
ſtrongyle inſula 316
ſublicius pons 61.121.123
ſuburrana tribus 88.430
ſueſſa Pometia 100. à Romanis recuperata 97. diruta 101
ſuffragia colligendi rationes 537
ſuffragia libertinorū 536 537

Sulpitius Camerinus 192
ſulpitius decemuir 192
ſulpitij dictatura 235. lex 503
ſumptuariæ leges 536
ſuperbia ambitioni plerunq; coniuncta 495
ſuperbia ex rebus ſecundis 441
ſuperbia Tarquinij 99
ſuperum mare 263
ſupplicatio triumphi prærogatiua 382
ſupplicationum cauſæ 382
ſurculata ueſtis 425
ſuria 405.592
ſuſpicio criminis effugienda 136
Syllæ fœlicitas 560. 568. lex de tribunorum poteſtate 569. mira crudelitas 568. res geſtæ 515. 522. 561. 558. 569. 583. ſepultura & epitaphium. 571
ſyllæ unde dicti 570
ſyluij Albanorum reges cur dicti 4
ſyphax captiuus Romam ducitur 376
ſyphacis cum Scipione amicitia 369. 376. 377
ſyphax Romanorum amicus 441
ſyphnijs dubium oraculum ab Apolline datum 280
ſyracuſæ 293
ſyracuſas Marcellus expugnat 345. & 347. 296
ſyracuſani pacem cum Romanis initam frangunt 296
ſyria 404. 592
ſyriæ reges 401
ſyriacum bellum 354. 379
ſyrophilum 411
Syrus Apollinis filius 420

T

Tabulæ uictoriarũ in triumphũ latæ 420
tabularum duo in Capitolio genera 420
tabulis & ſtatuis urbem ornat Fuluius 397
taliacontium 64
tanaquil 83. perita 65. 70. 80.

80.85
tanaquil Seruium Tullium adoptat 80
tara Neptuni filius Tarentum ædificat 336
Tarentum 280. 335. 487
à Fabio receptum 332
tarentum oppugnatur 336
tarentini Romanis bellum inferunt 276. Romanorum claſſem inuadunt 280
tarpeia Veſtalis 12. 19. 33. ſcutis obruitur 13
tarpeiæ uirginis factum an laudabile 21. eiuſdem ſepultura ibid.
tarpeius mons 21. 22
è tarpeio ſontes præcipitati 219. 499
tarquinia 114
tarquinius cur Superbus cognominatus 97. & 99
tarquinius papauerum capita demetit 102
tarquinius Sibyllinos libros emit 351
tarquinij collatini conſulatus 117. res geſtæ 106
Tarquinius Superbus carcerem primus ædificat. 62. & Ioui Latiali templum 502
tarquinij Superbi res geſtæ 97. & 98. eiuſdem exilium 111. 105. 151
tarquinij filius transfuga 101
tarquinij Priſci res geſtæ 65. & 660. mors 85
tarquinij unde prænomen Lucij acceperint 66
tarquinij ciuitas 68
Tatia Numæ uxor 41. 57
tacienſes 13. 73
tacius Sabinorum rex 12. 20. 25. eiuſdem cum Romulo pugna 13. & fœdus 109
taurinum cruorem Druſus haurit 502
tauromenius, tauromeni. 296
taurominitani eod.
taurus mons 404. 412
tectoſagi 416
telegonus Tuſculum ædificat 355

telenē Ancus expugnat 58
telini populi 152
temeritas 288
Terentius ſcriba. 31. librorum Numæ inuentor 42
Terentij Varronis res geſtæ 325
terra dea & mater communis 116
terræmotus in pugna ad Thraſymenum 324
teſtamenta faciunt Metelli milites iam pugnaturi 461
Thalaßij nomen cur in nuptijs inuocetur 12. 17. direptionis ſignum 16
Thalaßij nuptiæ 12. 16
Theanus fluuius 469
themiſtoclis de uulpe fabula 173. eiuſdem dicterium 386
S. Theodorici templū 28
thermopylæ 359. 408
thermopylas Antiochus occupat 403. item Cato 354
Theſeus Smyrnam ædificat 466
Theutoloces 507
theutones 507. à Mario uicti 503
Thoas Ætoliæ rex 405
Thraſumenus ab Ægida raptus 324. 390
thraſymenus lacus 324
thrombi 501
thuſci 232. 257
Tiberius aſylum Romuli cur irritum fecerit 15
Tiberius imperator patrem defunctum pro roſtris laudat 467
Tiberij Gracchi domus 432. eiuſdē res geſtæ 472
tibicines urbe exacti Tybur proficiſcuntur 271. ijdem dolo Romam reuocati 271
tibicinum centuriæ 91
tibicinibus epulandi & decantādi ius ademptū 269
Tiburtini populi 152
ticinius tribunus 197
Ticinus 373. Ro. clade nobilitatus 322. & 323
Titus Anienem fluuium uetuſtate conſumptum refecit 274

Ti

Tigillum 45.54
Tigranes rex à Lucullo debellatur 551. Luculli exercitum deridet 556. captus Romã ducitur 164. captus Pompeio diademata ſua offert 588
tigranis contra Rom. exercitus. 556. eiuſdem fortitudo militaris 587
Tigranocerta à Lucullo capta 556
Titus Ebucius 153
Titus Veturius 101
toga pacis ſignum 530
toga picta 424
tolerini 152
toloſtrobogi 416
Torquati nomen unde 237 eiuſdem res geſtæ 235
transfuga 129
trapezitæ 534
trebia fluuius 323. ſtrage Rom. nobilitatur eod.
tribunitia poteſtas à Sylla diminuta 559.569
tribuniciæ ſeditiones 188
tribunus ne ſibi alium collegam cooptet, lege cautum eſt 476
tribuni clerum 153
tribuni conſulari poteſtate 186
tribunorum conſularis poteſtatis inſignia 186
tribuni militum 186.226. eorundẽ duo genera 356
tribuni plebis. 173. cur creati 168. 402. & quando primum 196.197.475
tribunorum plebis in re probibenda poteſtas 475
tribuni unde dicti 170
tributum 170
tribus Romanorum 88 quot. 386. earum nomina 25. 386
tribus Rom. ærariæ factæ 384.389
tribus ruſticæ & urbanæ 430
tribus ruſticæ in urbanas diuiſæ 427
trib. urbanæ quatuor 430
tribuum diſtributio à Seruio facta 81
tribuum ſuffragia 386
Tricipitinus 109

trigemini 50. eorundem certamen 43.44
tripudia auium 447
triremis 201
triuia dea 285
triumphalis ueſtitus 424
triumphantes in Albano monte 348
triumphãtium honos 146
triumphare albis equis quibus conceſſum 207
triumphus Marcello cur denegatus 348
triumphus quibus conceſſus 146
triumphus Romanus primus 146
triumphi adparatus & ordo 77. pompa 164
triumphi à populo ſæpe decreti 348
triumphos qui recuſarunt 340.344
triumuiri agris diuidendis à Graccho creati 483
triumuirorum officia 487
troia ter incenſa 525
tucia Veſtalis aquam cribro haurit 353
Tullia 82. eius exilium 82. impietas in parentem 82 & 96
tullianum 62
tullus Amphidius 180
tulli Hoſtilij res geſtæ 43. & 44
turduli Hiſpaniæ populi 460
turni mors 100
Tuſci à Fabio uicti 254
Tuſcorum & Vmbrorum in Romanos conſpiratio 230
tuſculani populi 152
tuſculum 355
tutela triplex 557
tyberina uia 109
tyberis flumen 5. & Tuſcorum rex 5.67
tybur 268
typhata 269
typhon 283
tyreſiæ apophthegma 172
thyrrenum mare 263

V

Vaccia prata 167
Vaccij domus cur diruta

ruta 167
Valeria 134
Valeriæ ſtatua 136
Valerius Coruinus ante annos conſul factus 439
Valerius Flaccus Hannibalem fugat 317.327. *Catonem Romã uocat* 354. *à Fimbria debellatur* 523. *eiuſdem conſulatus* 231.532
Valerius Potitius 101
ualerius Pontius Romanorum ad Gallos legatus 209
ualerius Publicola patrum numerum auget 72
ualerius Pontifex 225
ualerius Curuli ſella donatus 211
ualerius ad Attalum regem mittitur 356
ualerius cur Maximi cognomen adeptus 255
ualerius conſul coronatur 164
ualerius Gallum prouocantem uincit 240
ualerij Coruini conſulatus 225
ualerij Leuini conſulatus 349
ualerij Maximi conſolatus 224
ualerij Pullicolæ conſulatus 118. 147. *res geſtæ* 144. & 145. *triumphus* 101.120. 146. *mors* 149. *funus* 150. 146
Varius tribunus plebis 533
Varronis uicus 267
uaſcones populi 460
uates Præſulis miniſter 35
uatienus 156
uectigal ſalinariũ 384. *ab A. Martio inſtitutũ* 385
uectigalia quando Romæ inſtituta 61. *ſublata* 149
uectigalia priuata 61
uectigalia triplicia 61
Vectij uaticinium de imperij Romani perſeuerantia 9
uecturius 245
ueiana 54
ueientes 54.137.183. *à Ro-*

manis uicti 145.144
Veij obſeßi 207
Veios Camillus debellat. 204
uelabrum 7.167.147.103
ueliterni 152
ueneni remedia 579
ueneris Cluſinæ templũ.21
Venetum mare 263
uenuſinus mons 228
ueſaris fluuius 228
ueſpiliones 481
ueſta uirginitatis dea 4
ueſtæ templũ 30.32.à Numa conditum 33
ueſtales 30. earundem officium 33. fons 20. uaſa aquatilia 20. delinquentium pœna.5.141.353. ſepultura 97
ueſtis palmata 425
ueſtem ſcindere indignationis ſignum 537
ueſtitus triumphalis 424
ueſtimentorum triumphalium uaria genera 425
ueterani milites 543
uetilij cum Viriato pugna 529
Veturiæ factum memorabile 175.181
Veturius decemuir 192
ueturij cõſulatus. 243.245
uiatorum officia 162
uicouarum 64
uictoria ferociores homines reddit 442
uictoria quæ optima 266
uictoriæ pecunia paratæ Rom. improbantur 531
uictoriæ citra ſanguinẽ 50
uictorias cruẽtas Pyrrhus improbat 282
uigiliæ caſtrorum 226
uigiliæ noctis 226
uilla publica 568
uiminalis collis urbi additus 81.86
uiminalis campus 818
uindex 194. Vitelliorum proditor 118
uirginia ab Appio adamata 190
uirginius 195.197. eiuſdem cenſura 160
uirgines à Ro. raptæ 12.16
uirgis Romani ciues non uerberabantur 186

uirgis ad ſupplicium damnati cædebantur 119
uiriatus Hiſpaniæ Romulus 528
uiriati Luſitani res geſtæ 527.529
uiriati mors 530
uiri boni deſcriptio 340
uiridomarus à Marcello occiditur 345
S. Vitalis templum 27
Vitellius cur pontificatum amiſerit 140
uitellij 113
uitellia domus 148
uitelliorum genus 118
uitelliorum & Aquiliorum coniuratio eod.
uitibus Ro. ciues cæſi 119
uitruuij Vaccij domus cur euerſa 167
Vmbri populi 232. à Fabio uicti 254
Vmbri & Tuſci in Rom. conſpirant 230
Voconia lex 362
uoleſus 145
uolſci 160.100.287. perpetui Rom. hoſtes 180. luxuria pereunt 287
Volſcorum cum Romanis bellum 100.& 101
uolſcij Fictoris cēſura 160
Volumnius Æſculapium Romam accerſit 198.201
Volumniæ uirile facinus 175
Volumniorū familia 301
uoluptas omnis ab exercitu Scipionis remouetur 440
uoluptatis natura 326. fructus 287
Vota apud Romanos ſolennia 229
uota quomodo, & quas ob cauſas Romæ concepta 502
uota quibus ceremonijs facta 229
Vtica peſte uexatur 484
Vulcani area 126. templum 271
uulturnus fluuius 226
uulturum auguria 9

X

Xantippi arte captus Regulus 307. & 310

Xan-

Xantippi Lacedemonij militaris fortitudo 310

Z

Zaragulum ciuitas 101
Zama oppid. 328, 379
Zancle 293
Zazinthus oppidum 320
Zelandi hodie Cymbrorum fines occupant 506
Zeno Citienſis 280
Zoilus de Tarpeio præcipitatus 219

FINIS.

ERRATA INTER EXcudendum commiſſa.

Folio 11.linea 2.celer 18.12.feriendo 33.10.Geganniα & Beremia 55.11. Veientibus 60.5. Politorio 60.19.& capite 5.pro 57.legendum 65.14. minorum 65.22. Latinis 71.18. Anci 79.18.parentem 95.23. Dionyſium 110. 5. inulti. 116.1. datis, pro doctis. 152.27. Dictatores. 155.24.ſequebantur & equi,&c. 163.27.exercitu. 170.23.tributum. 172. quod nimirum 173.15. Lucium Albutium 195.18. reorum 207.2. mœnia non 220.3 regni 222.2.autores ſcripſiſſe ait 226.15. quarum 238.24.delendum eſt caput 14 323.22. in primis. 339.9.fides culta 366.7.Lorbardum 385.5.Salaria 393.22. Flaminio 398.14. Blondi 408.27. tenebantur propè ſup. &c. 423.2. adoptione 426.26.conceſſum eſſe 453.21.omnibus in cap. &c. 455.20. & in Cere. 470.23. autores uel principes forent 475.1.4. Ciceronem 479.20. regum 487.2.Cœlium. & linea 3.Budæum 492.3.rex quoque Mithridates, &c. 507.10. Salyibus 517.9. Vrbanorum commentariorum 518.18.Cinna 538. 3.erat 541.15.partē,pro patrem. Reliqua beneuolus lector facile emendabit.

BASILEAE, EX OFFI-
cina Ioannis Oporini, Anno ſalutis
humanæ M. D. XLVII.
Menſe Septembri.

VA1
-0605

148
A.
29.